

**Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы**

**Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина**

**ШЖМ ЖАҒДАЙЫНДА
БЕЙІНДІК-БАҒДАРЛЫ ОҚЫТУ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ
ПО ПРОФИЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОМУ ОБУЧЕНИЮ
В УСЛОВИЯХ МКШ**

Астана
2019

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесінің шешімімен баспаға ұсынылды (2019 жылғы 28 ақпандағы № 2 хаттамасы).

Рекомендовано к изданию решением Ученого совета Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол № 2 от 28 февраля 2019 года).

ШЖМ жағдайында бейіндік-бағдарлы оқыту бойынша әдістемелік ұсынымдар.

Әдістемелік ұсынымдар - Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2019. – 416 б.

Методические рекомендации по профильно-ориентированному обучению в условиях МКШ.

Методические рекомендации. - Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2019. – 416 с.

Бұл әдістемелік құралда ШЖМ жағдайында бейіндік-бағдарлы оқытудың ерекшеліктері баяндалған. ШЖМ жағдайындағы бейіндік-бағдарлы оқыту технологиясы келтіріліп, болашақ мамандыққа бағдарлай отырып ШЖМ-да оқыту процесін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар берілген.

Жинақ білім беру қызметкерлеріне және шағын жинақты мектептердің педагогтарға арналған.

В методических рекомендациях раскрыты особенности профильно-ориентированного обучения в условиях МКШ. Описаны профессионально-ориентированные образовательные технологии в условиях МКШ, представлены методические рекомендации по организации процесса обучения в МКШ с ориентацией на будущую профессию.

Сборник адресован работникам образования и педагогам малокомплектных школ.

© Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2019

© Национальная академия образования имени И. Алтынсарина, 2019

КІРІСПЕ

Қазақстан Республикасында білім беруді дамыту саласындағы ұлттық саясат негізгі мақсаттардың бірі ретінде кәсіби өсу мен кәсіби ұтқырлыққа қабілетті жоғары білімді адамдар мен жоғары білікті мамандарды даярлауды көрсетеді. Сондықтан оқыту мазмұнының басымдылығы өзгеріп, педагогикалық технологиялар, мектепті басқару стилі, оның қызметін бағалау критерийлері жаңарады. Білім алушының кәсіби тұрғыдан өзін-өзі ерте анықтауы мен білім алуына бағдар беру заманауи білім беру кеңістігі жүйелерінің қызметінің өзекті ұстанымдарының бірі болып табылады. Бұл үрдіс Ресей, АҚШ, ГФР, Франция және басқа елдердің мектептерінде де байқалады. Біздің қоғамымызда болып жатқан әлеуметтік-экономикалық үдерістер, экономикадағы нарықтық қатынастарға көшу шағын жинақты ауылдық мектептің әлеуметтік қызметінде де тиісті өзгерістер туғызады. Қазіргі қоғамда қалыптан тыс ой-пікірі бар, қоғамның әлеуметтік және өндірістік өміріне жаналық енгізетін, «өзінің» өмір салты мен ой-өрісін ашық қолдана алатын мектеп түлектеріне қажеттілік артып отыр. Өкінішке орай, көптеген зерттеулерде көрсетілгендей, заманауи білім беруде білім алушыға белгілі бір мамандыққа бейімділігін қоса алғанда, жеке тұлға ретінде жеткіліксіз дәрежеде көңіл бөлінеді.

Әлеуметтік-экономикалық жағдайлардың өзгеруіне сәйкес ауылдық жерде білім алушыларды оқыту мен тәрбиелеу мақсаттары да өзгереді. Енді білім алушылардың терең кәсіби дайындығынсыз болмайды. Ал бұл, өз кезегінде, білім беру мазмұнын өзгертуге, оған елеулі түзетулер енгізуге, сондай-ақ ауыл мектептерінің оқу-тәрбие жұмысында пайдаланылатын оқу-әдістемелік кешеннің барлық компоненттерін, атап айтқанда оқу жоспарларын, оқу және әдістемелік құралдарды әзірлеуде қалыптасқан тәсілдерді қайта қарауға алып келеді.

Зерттеудің өзектілігін қазіргі кезеңде ауылдық жерде білім алушыларды дайындаудың мазмұны мен сапасына қойылатын талаптар, ауылда білім алушыларды кәсіби дайындаудың сапасын арттыру қажеттілігі анықтайды.

Педагогикалық қызметтің осы түріне қазіргі ауылдық мектепте оқытуды ұйымдастырудың формалары мен әдістерінің сәйкессіздігі және білім алушылардың ерте өзін-өзі анықтау кезінде олардың кәсіп алды қасиеттерін қалыптастыру қажеттілігі арасында қарама-қайшылық бар.

Оқыту үдерісінде білім алушылардың кәсіби өзін-өзі анықтау мәселелерін бұған дейін де, қазір де политехникалық білім беру идеясының негізінде педагогтар және әдіскерлер белгілі дәрежеде шешіп келеді. Мысалы, өткен ғасырдың 90-шы жылдары А.В.Усова мен В.П.Орехов, В.Г.Разумовский білім алушыларды кәсіби бағдарлау мен дайындаудағы физика пәнінің үлкен мүмкіндіктерін көрсетті. Олардың пікірінше, политехнизм ұстанымына сәйкес, білім алушылардың меңгеруі үшін қол жетімді техникалық мәліметтер физика пәні бойынша бағдарламалық материалмен органикалық тұрғыда байланысты болуы тиіс. Физиканы оқыту барысында білім алушылар заманауи техниканың басты салаларымен, оның даму үрдістерімен, аса

маңызды технологиялық үдерістердің мәнімен, аспаптар мен қондырғылардың жұмыс істеу қағидаттарымен танысуы тиіс. Сайып келгенде, осылайша құрылған оқыту білім алушылардың кәсіби бағдарын анықтайды.

Алайда осы уақытқа дейін әзірленген жалпы білім беретін мектеп білім алушыларын оқыту мен тәрбиелеу үдерісін политехнизациялау нысандары мен әдістері толық көлемде іске асырылмаған. Атап айтқанда, олар кәсіби өзін-өзі анықтау және нақты мамандықтарды меңгеруде практикалық тұрғыдан дайындау проблемаларын шешпейді. Ауыл мектептерінің білім алушыларының бойында бірқатар заманауи кәсіптерді меңгеру үшін қажетті білім мен біліктіліктердің жеткіліксіз деңгейде қалыптасуы байқалады.

Қазіргі уақытта жалпы білім беретін мектеп адам өмірінің сапасына тікелей жауап беретін қоғамдық мекеме ретінде әрекет етеді. Осыған байланысты білім алушының жеке тұлғалық әлеуетін, оның шығармашылық қабілеттерін дамыту бірінші орынға шығады. Қазіргі кезеңдегі білім беру жүйесі педагогикалық ғылым мен тәжірибені біріктіруді, оқу үдерісін қарқындатуды, оқытудың шығармашылық, зерттеушілік формаларын енгізуді, жеке қызметтік және практикалық бағытталған тәсілдерге бағыттауды көздейді.

Білім алушылардың жеке мүмкіндіктерін, қабілеттері мен мүдделерін дамытуға бағытталған білім беру

- оқытудың тиімді технологияларын іріктеу;
- бейімделген бағдарламалар мен тиісті оқу-әдістемелік материалдарды (оқу құралдарын қоса алғанда) дайындауды қамтитын арнайы педагогикалық технологиялар негізінде дамытушылық білім беру кеңістігін ұйымдастыруды көздейді.

Зерттеудің мақсаты: білім беру технологияларын мектеп бітіруші түлектерге қажетті кәсіби қасиеттерді дамытуға бағытталған, білім алушылардың ерте кәсіби бағдарлануын практикалық тұрғыдан іске асыру құралы ретінде ғылыми негіздеу және іріктеу.

Мақсатқа сәйкес келесі *міндеттер* іске асырылды:

1. Жоғары сыныптардағы бейіндік-бағдарлы оқыту ерекшеліктері анықталды.

2. ҚР ауылдық ШЖМ білім алушыларына бейіндік-бағдарлы білім беруді ұйымдастыру жайы талданды.

3. ШЖМ-дағы кәсіби бағытталған білім беру технологиялары ұғымының мазмұны нақтыланып, олардың мәні анықталды.

4. ШЖМ-да болашақ мамандыққа бағдарлай отырып оқыту үдерісін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар әзірленді.

Зерттеудің *ғылыми жаңалығы*: ШЖМ-да оқыту жағдайында білімді ерте кәсібилендіру идеясын іске асыруға бағытталған тиімді технологиялар анықталған. Жеке тұлғаны дамытудың тиімді құралы ретінде осы технологиялардың педагогикалық әлеуеті анықталды.

Зерттеудің *практикалық маңыздылығы*: әзірленген ұсыныстар ауылдық шағын жинақты мектеп жағдайында табысты қолданылуы мүмкін,

оқу құралы мұғалімдерге, мектеп әкімшілігіне, педагог кадрлардың біліктілігін арттыру жүйесінің қызметкерлеріне арналған.

Оқу құралында кәсіптік-бағдарлы оқыту технологияларының кейбір түрлері ғана сипатталған. Сонымен қатар авторлар бұл оқу құралы оқытушыға бейіндік оқытудың технологиялық тәсілінің мәнін түсінуге, өзінің педагогикалық ұстанымын анықтауға және өзінің педагогикалық мәдениетін арттыруға көмектеседі деп үміттенеді.

Оқу құралының мазмұнында кәсіптік-бағдарлы оқыту технологияларын әзірлеу, негіздеу және іске асыру мәселелерін зерделеудің кешенді тәсілі жүзеге асырылды.

1. ШЖМ жағдайында бейіндік-бағдарлы оқыту ерекшеліктері

Қазіргі уақытта бейіндік оқытудың ерекшеліктері, теория мен практикада ұсынылатын оны енгізу проблемалары және оларды шешуге мүмкін болатын жолдарының ерекшелігіне айтарлықтай дәрежеде байланысты.

«Қазақстан Республикасында бейіндік оқытуды дамыту тұжырымдамасы» атты негізгі нормативтік құжатта бейіндік оқыту жалпы білім беретін мектептердің жоғары сыныптарында білім алушылардың қызығушылықтары мен қабілеттерін есепке алуды көздейді және олардың кәсіби өзін-өзі анықтауына ықпал етеді делінген [1].

Тұлғаның кәсіби өзін-өзі анықтау мәселесі белсенді түрде жетілдірілетін психологиялық-педагогикалық проблемалардың қатарына жатады. Кәсіби өзін-өзі анықтау проблемасын қарастырудағы әртүрлі тұжырымдамалық тәсілдердің (педагогтар, психологтар, әлеуметтанушылар, әдіскерлер) алуан түрлілігі проблеманың күрделілігінен ғана емес, мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық дамуынан, елдің белгілі бір аймағында тұратын адамдардың көпшілігінің өзін-өзі айқындауды іске асыру үдерісінің мәдени-тарихи шарттылығынан, сондай-ақ халықтың әлеуметтік біртекті еместігінен туындап отыр. Осының барлығы оңтайлы тәсілдерді таңдауды қиындата түседі және оны қарастыру мен шешу жолында кәсіби өзін-өзі анықтау мәселесін көпқырлы етеді.

Сонымен қатар бұл мәселеге ерекше көңіл бөлу келесі жағдайлармен түсіндіріледі. Біріншіден, тұлғаның кәсіби өзін-өзі анықтауын терең зерттеу елдің әлеуметтік-экономикалық дамуының маңызды қажеттіліктеріне жауап береді. Бұл кәсіби өзін-өзі анықтаудың аяқталмауына, осы үдерістің көп уақытқа созылуына, көп жағдайда адамдардың кейбір бөлігінің өз кәсібіне қанағаттанбау себептеріне, демек, білікті мамандардың тапшылығы жағдайында экономикаға айтарлықтай залал келтіретін кадрлардың тұрақтамауына байланысты. Үшінші мыңжылдықтың басында мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық дамуын күрделендіретін бірқатар факторлардың, атап айтқанда еңбек ресурстары өсімінің қысқаруы, экономикалық тұрақсыздық, мамандардың кәсіби қызметтің бір жетекші саласынан басқасына күрт қайта бейімделуі сияқты мәселелер кәсіби өзін-өзі анықтау проблемаларын зерттеудің маңызын одан да арттыра түсуде.

Екіншіден, кәсіби өзін-өзі анықтау проблемасы – бұл, бір жағынан, кәсіби өзін-өзі анықтау адамның кәсіби дамуының ең маңызды компоненті, «ядрасы» ретінде қарастырылса, екінші жағынан – осы үдеріс кезеңдерінің белгісі ретінде қарастырылатын тұлғаның кәсіби қалыптасу психологиясының негізгі проблемасы.

Бейіндік білім беруді жүзеге асыру үшін бірінші кезекте ақпараттық жұмысты сапалы қамтамасыз ете алатын кадрларды даярлау бойынша жұмыс қажет. Бейіндік оқытудың барлық заманауи және өзекті анықтамаларын негізге алған күнде де жалпы білім беретін мекемелер үшін бейіндік мектеп моделін іс жүзінде жүзеге асыру сөзсіз қиындық туғызады. Мектептерде

бейіндік оқытуға көшудің негізгі проблемасы ұйымдастырушылық, әдістемелік және оқудағы қолдау жүйесінің болмауында болып отыр. Оқытудың қамтамасыз етуші моделінен қолдаушы моделіне ауысуын қамтамасыз ету үшін оқу үдерісінің оқу-әдістемелік қолдау жүйесін құру қажет. Бейіндік оқыту жағдайында оқу үдерісін қолдауды педагогтар да, білім алушылар да қажет етеді. Сапалы педагогы жоқ жерде сапалы білім алу мүмкін емес. Бейіндік мектептің мұғаліміне қойылатын жаңа талаптар педагогикалық білім беруді одан әрі жетілдіруді және жұмыс істеп жүрген педагогикалық кадрлардың біліктілігін арттыру қажеттілігін талап етеді. Мәселе біліктілікті арттыру курстарынан уақытында өту ғана емес, заманауи мұғалімнің кәсіби-тұлғалық сипаттамаларының, өзін-өзі кәсіби ұйымдастыруының, негізгі құзыреттілігі мен педагогикалық шығармашылығының жаңа сапасын ұғыну болып табылады.

Бейінді оқытуды ұйымдастыру кезінде шешетін тағы бір мәселе – тиімді педагогикалық технологияларды (проблемалық, модульдік, сараланған, жобалық білім беру, зерттеу жұмысы, қашықтықтан оқыту технологиялары және т.б.) іріктеу және пайдалану.

Білім алушылардың өзіндік танымдық және практикалық іс-әрекеті дағдыларын қалыптастыру міндетінің өзектілігі артады. Бұл ретте жеке танымдық қызығушылықты немесе қосымша білім беруді қанағаттандыруға тән білім беру қызметінің түрі ретінде өздігінен білім алу ғана емес, сонымен қатар білім алушылардың сабақтағы өзіндік оқу жұмысы көлемінің айтарлықтай өсуі де түсініледі. Бұл жағдайда оқыту құралдарының рөлі едәуір артады, қашықтықтан оқыту құралдары, оқытудың ақпараттық және телекоммуникациялық технологиялары, оның ішінде қашықтықтан білім беру технологиялары да ерекше маңызға ие болады. Іс жүзінде өздігінен оқу іс-әрекетіне, білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған оқытудың жаңа ақпараттық білім беру ортасын құру қажеттілігі туралы айту қажет.

Өкінішке орай, ШЖМ-тің жоғары сынып білім алушылары көбінесе өздігінен, оның ішінде компьютерлік оқыту құралдарын және интернет ресурстарын пайдалана отырып білім алуға дайын емес.

Қазақстандық білім беруді жетілдіру жағдайында білім алушылардың жеке бейімділігі мен қажеттіліктеріне сәйкес әртүрлі санаттағы білім алушыларға толыққанды білім алуға тең қол жетімділік орнатуға және білім сапасын арттыруға ерекше көңіл бөлінуде. ҮІ. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім Академиясының зерттеулері сапалы білім туралы түсінік береді, ол білім алушыларды болашақта өзекті және қажетті біліммен, біліктілік және дағдылармен қаруландыруға, сондай-ақ болашақ түлектің бейімделуін жеңілдететін және заманауи қоғамда жүзеге асыруға мүмкіндік беретін жеке тұлғалық қасиеттерді қалыптастыруға және дамытуға арналған. Мұндай тәсіл білім беруді жаңартуды, оның мазмұнын, оқыту нысандары мен әдістерін қайта қарауды талап етеді. Біздің ойымызша, бейіндік оқыту бірқатар себептер бойынша заманауи қоғам мәлімдеген критерийлерді қамтамасыз етеді.

Біріншіден, бейіндік оқыту білім берудің жаңа парадигмасы болып табылатын жеке тұлғалық-бағытталған тәсілге негізделген: білім алушы барлық білім беру үдерісінің субъектісі болып табылады, ал оны дамыту және өзін-өзі таныту басым міндет болып табылады.

Екіншіден, бейіндік оқыту – еңбек нарығының нақты қажеттіліктерін ескере отырып, білім алушыларды әлеуметтендіруге бағытталған мамандандырылған дайындық жүйесі.

Үшіншіден, ол жоғары сынып білім алушыларының мүдделері, бейімділігі, қабілеттері ескерілетін оқытудың түрі. Белгілі бір пәндік салаларда олардың танымдық сұраныстарын барынша дамыту үшін жағдайлар жасалады.

Бейіндік оқыту – жалпы білім беретін мектептің соңғы сатысында жоғары сыныптағыларды оқыту үдерісін неғұрлым дараландырылған, нақты сұраныстар мен бағдарларға жауап беретін, білім алушылардың өз кәсіби қызметін саналы түрде таңдауын қамтамасыз етуге қабілетті етіп жасауға бағытталған, жоғары сынып білім алушыларын мамандандырылған тұрғыда дайындау жүйесі. Бейіндендірудің міндеттері – әрбір білім алушы өз орнын тауып, қандай қызмет саласына бейімді және неғұрлым қабілетті екенін түсінуі үшін жағдай жасау.

Осындай таңдау жасай отырып, білім алушы тиісті колледждерге немесе жоғары оқу орнына түсу мүмкіндігін қамтамасыз ететіндей мектепте дайындық деңгейіне жететініне толық сенімді болуға құқылы. Жоғары сыныптарда (10-11 сынып) бейіндік оқыту жүйесін тиімді және табысты жүзеге асыру үшін 8-9 сынып білім алушыларының бейіналды дайындығы қажет. Бейіндік бағдар – жоғары сыныптардың бейінді және бейінді емес сыныптарында, кәсіптік білім беру мекемелерінде оқуды жалғастыру нұсқаларын жобалауда білім алушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетуге бағытталған арнайы ұйымдастырылған іс-әрекет. Бейіндік бағдар одан әрі оқытуды таңдауға көмек ретінде ғана емес, ол жоғары сынып білім алушыларының жалпы әлеуметтік, кәсіби және мәдени өзін-өзі анықтауға дайындығын арттыру бойынша жұмысты да қарастырады.

Заманауи психологиялық-педагогикалық әдебиетте бұл проблема бойынша «өзін-өзі анықтау» ұғымының мынадай түсіндірмелері бар: өзін-өзі анықтау (тұлғалық) – ол саналы түрде таңдау, проблемалық жағдайларда тұлғаның өз позициясын анықтауы және бекітуі. Жеке тұлғалық өзін-өзі анықтаудың ерекше түрі кәсіби өзін-өзі анықтау болып табылады [2].

Әлеуметтік, тұлғалық, кәсіби, рухани-практикалық өзін-өзі анықтау – жасөспірімдердің негізгі міндетін құрайды. Өзін-өзі анықтау үдерісінің негізінде болашақ қызмет саласын таңдау жатыр [3].

Өзін-өзі анықтау – бұл екі жақты үдеріс, бұл, бір жағынан, білім алушының өзін-өзі таныту және өзін-өзі ұйымдастыру нысаны, екінші жағынан – білім алушылардың танымдық және еңбек іс-әрекетін ұйымдастырудағы педагогикалық ықпал етудің нәтижесі. Білім алушы үшін оқу-танымдық, еңбек және қоғамдық іс-әрекет субъектісі ретінде тұлғалық

өзін-өзі танытудың жүйе құраушы факторы кәсіби тұрғыда өзін-өзі анықтау болып табылады.

Кәсіби өзін-өзі анықтау – тұлғаның кәсіби еңбек ортасына деген көзқарасын қалыптастыру үдерісі. Бұл тұлғаның ішкі және әлеуметтік-кәсіптік қажеттіліктеріне бейімделудің ұзақ үдерісі, таңдаған мамандығы бойынша кәсіби даярлықпен аяқталмайды, бүкіл өмір бойы және бүкіл еңбек жолында жалғасады.

Кәсіби өзін-өзі анықтау – нақты мәдени-тарихи (әлеуметтік-экономикалық) жағдайда өз тіршілігімен орындалатын жұмыстың өз бетінше және саналы түрде мәнін табу.

Білім алушылардың кәсіптік өзін-өзі анықтауын қалыптастыру ғылым негіздерін оқыту үдерісінде, экономикалық, еңбек және кәсіби дайындық барысында жүзеге асырылады.

Педагог үшін білім алушылармен жүргізген жұмыстың нәтижесі, жоғары сынып білім алушыларының жалпыадамзаттық құндылықтар мен әлеуметтік нормаларға сәйкес өзінің кәсіби болашағын саналы, өз бетімен ойлауға дайындығы болып табылады. Мектепшілік басқару нысаны ретінде кәсіби өзін-өзі анықтауды қарастыру үшін өте маңызды, өйткені ол мектеп басшыларының басқару қызметінің соңғы нәтижесін көрсетеді.

Білім алушылардың кәсіптік өзін-өзі анықтау үдерісін мектепшілік басқаруды мақсатқа жету бойынша білім беру үдерісіне қатысушылардың өзара әрекеттесуі ретінде қарастырайық – білім алушылардың кәсіптік өзін-өзі анықтауға дайындығын қалыптастыру, бұл ұғымға мұндай түсінік берілуі басқаруды талдау барысында басқарушылар мен басқарылатындардың іс-әрекеттерін атап көрсетуге мүмкіндік береді. Мектепшілік басқару жүйесінде білім алушылардың кәсіптік өзін-өзі анықтауы басқару міндеттерінің ерекшелігіне негізделген үдеріс болып табылады, нәтижесінде оларды шешу білім алушылардың кәсіптік өзін-өзі анықтауға дайындығын қалыптастыруды қамтамасыз етеді.

Нақты факторларды талдау:

- біріншіден, білім алушылардың кәсіби өзін-өзі анықтау аспектісінде мектептерде өткізілетін іс-шаралар формальды және эпизодтық болып табылады;

- екіншіден, мектеп басшылары білім алушылардың кәсіптік өзін-өзі анықтау үдерісін басқаруды жүзеге асыруда осы мәселе бойынша мектеп басшыларының білімінің, біліктілігінің, жұмыс тәжірибесінің жеткіліксіздігіне, басқару еңбегін ұйымдастырудағы кемшіліктерге байланысты қиындықтарға тап болады;

- үшіншіден, мектептің құрылымдық бөлімшелерінің мүмкіндіктері тиімсіз пайдаланылады;

- төртіншіден, мұғалімдер бұл үдерісті басқаруға психологиялық тұрғыда дайын емес (сынып деңгейінде);

- бесіншіден, басқарудың жеке, тіпті тұлғалық-бағдарланған нысандары мен әдістерін қолданудың келешегі жоқ екендігін растайды.

Білім алушылардың кәсіптік өзін-өзі анықтауға дайындығын қалыптастыру үдерісін басқарудағы кемшіліктердің себептерін талдау, мектеп басшыларының басқару тәжірибесін сипаттайтын келесі педагогикалық фактілерді ашуға мүмкіндік берді:

- мектеп басшылары білім алушылардың кәсіптік өзін-өзі анықтауға дайындығын қалыптастыру үдерісінің жағдайы туралы алынған ақпаратты жинау және талдау әдістемесін білмейді;

- мектеп басшысының педагогикалық ұжымның іс-әрекетін жоспарлауы мен ұйымдастыруы көбінесе барлық мектеп бөлімшелерінің өзара әрекет етуін көздемейді;

- мұғалімдердің, білім алушылар мен олардың ата-аналарының басқарушылық шешімдерді дайындау және қабылдау үдерісіне енгізуге мүмкіндік беретін, білім алушылардың кәсіптік өзін-өзі анықтау үдерісін мектепшілік басқарудың тұтас технологиясы пайдаланылмайды.

Бұл кемшіліктерді жою білім алушылардың кәсіптік өзін-өзі анықтау үдерісін мектепшілік басқарудың тиімділігін арттыруға және білім алушылардың кәсіптік өзін-өзі анықтауға дайындығын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

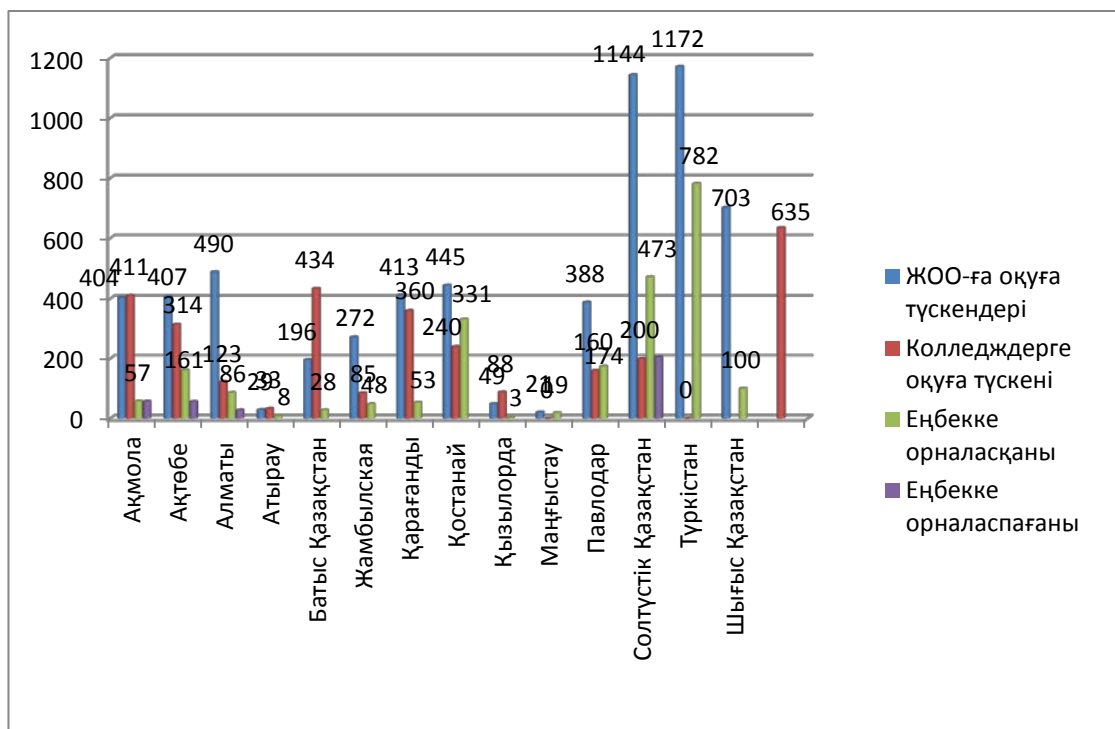
Заманауи жағдайда мектептегі білім берудің басты нәтижесі түлектердің үздіксіз білім алуға, өз көзқарасын қорғай білуге, ымыраға келуге, ынтымақтасуға, диалог жүргізуге және өз бетінше мамандық таңдауға дайын екендігі болып табылады.

Жоғары сынып білім алушыларын қандай да бір бағыттағы пәндер мен білім жиынтығымен ғана қамтамасыз етіп қоймай, ең бастысы оларды тұтас, толық жалпы орта білім алудан айырмау қажет. Бейіні бойынша білім алуға икемсіз болғандықтан, біздің балаларымыздың білім алуы біржақты, толық емес болуы мүмкін екендігімен келіспеуге болмайды. Біздің түлектеріміз әрдайым бейінді таңдауды саналы түрде жасай алмайтыны құпия емес: достарымен бірге болу үшін, ата-аналарының ықпалымен, мектепті ауыстырғысы келмегендіктен. Содан кейін жоғары оқу орындарына оқып жатқан бейіні бойынша түспейді.

Біз аймақтардан келіп түскен соңғы екі оқу жылындағы ШЖМ деректерін зерделеп, талдау жүргіздік. Қазақстанның 14 облысының әртүрлі аймақтарында жоғары оқу орындары мен колледждерге түскен түлектердің, сондай-ақ жұмысқа орналасқандардың саны туралы мәліметтер жиналды.

Осы деректер бойынша, Қазақстан Республикасында 2016-2017 оқу жылында ШЖМ-ді 11885 түлек бітірген, олардың 6133-і жоғары оқу орындарына түсті, 3083 түлек колледждерге түсті, сондай-ақ 2322-і жұмысқа орналасты, жұмысқа орналаспағаны 347 түлек. Деректер 1-диаграммада берілген.

2016-2017 оқу жылында ШЖМ түлектерінің ЖОО-ға, колледждерге оқуға түсуі және жұмысқа орналасуы

1-диаграмма.

Төменде көрсетілген кестеде 2016-2017 оқу жылында ШЖМ түлектерінің ЖОО-ға, колледждерге оқуға түсуі және жұмысқа орналасуы көрсеткіштері туралы мәліметтер берілген.

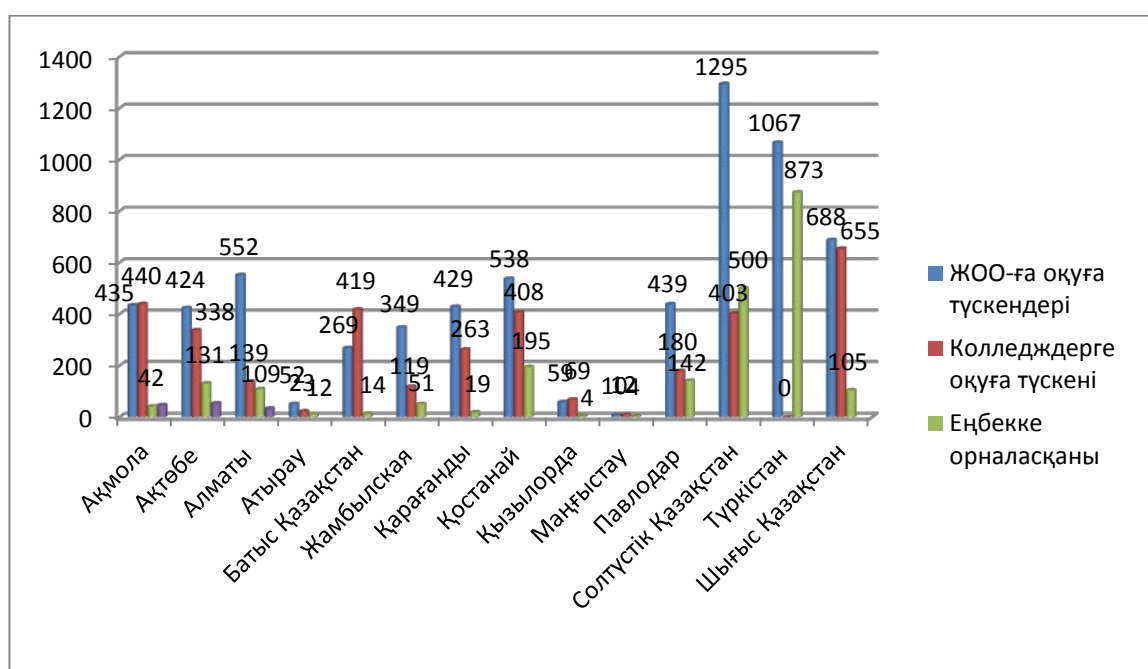
1-кесте. 2016-2017 оқу жылында ШЖМ түлектерінің ЖОО-ға, колледждерге оқуға түсуі және жұмысқа орналасуы жайынжағы көрсеткіштері

Облыс	Түлектер саны	ЖОО-ға оқуға түскендері	Колледждерге оқуға түскені	Еңбекке орналасқаны	Еңбекке орналаспағаны
Ақмола	929	404	411	57	57
Ақтөбе	938	407	314	161	56
Алматы	727	490	123	86	28
Атырау	70	29	33	8	
Батыс Қазақстан	658	196	434	28	
Жамбылская	405	272	85	48	
Қарағанды	826	413	360	53	
Қостанай	1016	445	240	331	
Қызылорда	140	49	88	3	
Маңғыстау	39	21	-	19	
Павлодар	722	388	160	174	
Солтүстік Қазақстан	2023	1144	200	473	206

Түркістан	1954	1172	-	782	
Шығыс Қазақстан	1438	703	635	100	
Барлығы	11885	6133	3083	2322	347

Қазақстан Республикасы аймақтарынан келіп түскен мәліметтер бойынша, 2017-2018 оқу жылында ШЖМ-ді 12410 түлек бітірген, олардың 6606-ы жоғары оқу орындарына түсіп, 3468 түлек колледждерге оқуға түскен, сондай-ақ 2201-і жұмысқа орналасса, жұмысқа орналаса алмағаны 135 түлек. Деректер 2-диаграммада берілген.

2016-2017 оқу жылында ШЖМ түлектерінің ЖОО-ға, колледждерге оқуға түсуі және жұмысқа орналасуы

2-диаграмма.

Төменде көрсетілген кестеде 2017-2018 оқу жылында ШЖМ түлектерінің ЖОО-ға, колледждерге оқуға түсуі және жұмысқа орналасуы көрсеткіштері туралы мәліметтер берілген.

2-кесте. 2017-2018 оқу жылында ШЖМ түлектерінің ЖОО-ға, колледждерге оқуға түсуі және жұмысқа орналасуы жайындағы көрсеткіштері

Облыс	Түлектер саны	ЖОО-ға оқуға түскендері	Колледждерге оқуға түскені	Еңбекке орналасқаны	Еңбекке орналаспағаны
Ақмола	964	435	440	42	47
Ақтөбе	947	424	338	131	54

Алматы	834	552	139	109	34
Атырау	87	52	23	12	
Батыс Қазақстан	702	269	419	14	
Жамбылская	519	349	119	51	
Қарағанды	711	429	263	19	
Қостанай	1141	538	408	195	
Қызылорда	132	59	69	4	
Маңғыстау	26	10	12	4	
Павлодар	761	439	180	142	
Солтүстік Қазақстан	2198	1295	403	500	
Түркістан	1940	1067	-	873	
Шығыс Қазақстан	1448	688	655	105	
Барлығы	12410	6606	3468	2201	135

Жоғары сынып білім алушыларын бейіндік оқыту тұлғаның өзін-өзі табысты түрде көрсете білу контексінде кәсіби өзін-өзі анықтау проблемасын шешуге, жеке қызығушылықтары, қабілеті мен бейімділігін ескере отырып, оқыту үдерісінде бейіндік бағытты негіздей отыра таңдау мүмкіндігін кеңейтуге қабілетті.

Білім алушылардың бейіналды дайындығын, оқу іс-әрекетіндегі жетістіктерді бағалаудың жаңа жүйесін, бейіндік оқыту контексінде білім берудің әртүрлі деңгейлерінде ресурстық орталықтар мен білім беру желілерін құруды қамтитын білім беру инновацияларының кең кешені таңдалған бағыт бойынша теориялық және қолданбалы білім алуға, практикалық дағдылар мен зерттеу біліктерін дамытуға, өзін табысты еңбек қызметіне және орта немесе жоғары кәсіптік оқу орнында білім алуды жалғастыруға өзін саналы түрде дайындауға мүмкіндік береді.

Әрбір білім алушының қабілетін ашуға бағытталған бейіндік оқыту білім алушының жеке тұлғалық дамуын ескере отырып, жеке білім беру траекториясын құруға мүмкіндік беретін сараланған оқытудың түрі ретінде қарастырылады.

Біздің еліміздегі және шет елдердегі мектепте білім берудің көп жылдық тәжірибесі, кем дегенде жасөспірімдік жастың аяқталу кезеңінде (шамамен 14-15 жас) оқыту жасөспірімдер мен қыздардың өз мүдделерін, қабілеттерін және одан әрі өмірлік ұмтылыстарын іске асыру мүмкіндігін ескере отырып, едәуір дәрежеде құрылуға тиіс екенін айқын көрсетіп отыр.

Бейіндік оқытуға көшу келесі негізгі мақсаттарды көздейді:

- толық жалпы орта білім беру бағдарламасының жекелеген пәндерін тереңдетіп оқытуды қамтамасыз ету;

- білім алушылардың жеке білім беру бағдарламаларын құру мүмкіндіктері кең және икемді жоғары сынып білім алушыларын оқыту мазмұнын айтарлықтай саралауға жағдай жасау;

- білім алушылардың әртүрлі санаттарына олардың қабілеттеріне, жеке бейімділіктеріне және қажеттіліктеріне сәйкес толыққанды білім алуға тең тұрғыда қол жетімділік орнатуға ықпал ету;

- білім алушыларды әлеуметтендіру мүмкіндіктерін кеңейту, жалпы және кәсіби білім беру арасындағы сабақтастықты қамтамасыз ету, мектеп түлектерін жоғары кәсіби білім беру бағдарламаларын игеруге барынша тиімді дайындау.

Жалпы білім берудің жоғары сатысын жаңартудың негізгі идеясы білім беруді неғұрлым дараландырылған, функционалдық және тиімді ету болып табылады.

Бейіндік оқыту тұлғалық-бағдарланған оқу үдерісін жүзеге асыруға бағытталған. Бұл ретте білім алушыларға жеке білім беру траекториясын құру мүмкіндіктері айтарлықтай кеңейтіледі.

«Бейіндік оқыту» және «бейіндік мектеп» ұғымын ажырату керек.

Бейіндік оқыту – білім беру үдерісінің құрылымындағы, мазмұнындағы және ұйымдастырылуындағы өзгерістер есебінен білім алушылардың мүдделерін, бейімділігі мен қабілетін толық ескеруге, жоғары сынып білім алушыларын білім алуды жалғастыруға қатысты олардың кәсіптік мүдделері мен ниеттеріне сәйкес оқыту үшін жағдай жасауға мүмкіндік беретін оқытуды саралау және дараландыру құралы.

Бейіндік мектеп – осы мақсатты іске асырудың институционалдық нысаны. Бұл негізгі нысан, алайда, жекелеген жағдайларда бейіндік оқытуды ұйымдастырудың, оның ішінде тиісті білім беру стандарттары мен бағдарламаларын жүзеге асыруды жекелеген жалпы білім беру мекемесінің қабырғасынан тыс шығаратын өзге де нысандары перспективалы бола алады.

Бейіндік оқытуды ұйымдастырудың бірнеше нұсқалары (үлгілері) атап көрсетіледі.

1) **Мектепшілік ұйымдастыру моделі.** Жалпы білім беретін оқу орны бір бейінді (тек бір ғана таңдалған профильді жүзеге асырады) және көп бейінді (оқытудың бірнеше бейінін ұйымдастырады) болуы мүмкін.

Жалпы білім беретін мекеме тұтастай нақты бейіндерге бағдарланбауы мүмкін, бірақ элективті курстар санын едәуір ұлғайту есебінен білім алушыларға (оның ішінде оқу сыныпаралық топтар түрінде) өзінің жеке бейінді білім беру бағдарламаларын, соның ішінде қандай да бір бейінді және элективті курстарды қоса алғанда, толық көлемде жүзеге асыруды ұсынады.

2) **Желілік ұйымдастыру моделі.** Осындай модельде нақты мектептің білім алушыларын бейіндік оқыту басқа білім беру мекемелерінің білім беру ресурстарын мақсатты және ұйымдасқан түрде тарту есебінен жүзеге асырылады. Ол екі негізгі нұсқада құрылуы мүмкін.

Бірінші нұсқа жеткілікті материалдық және кадрлық әлеуеті бар, «ресурстық орталық» рөлін атқаратын неғұрлым күшті жалпы білім беру мекемесінің айналасында бірнеше жалпы білім беретін мекемелерді біріктірумен байланысты. Бұл жағдайда осы топтың әрбір жалпы білім беретін мекемесі базалық жалпы білім беретін пәндерді толық көлемде және өз мүмкіндіктері аясында жүзеге асыруға шамасы келетін бейінді оқытудың бір

бөлігін (бейінді пәндер мен элективті курстарды) оқытуды қамтамасыз етеді, қалған бейінді дайындықты «ресурстық орталық» өз мойнына алады.

Екінші нұсқа жалпы білім беру мекемесінің қосымша, жоғары, орта және бастауыш кәсіптік білім беру мекемелерінің бірігуіне және қосымша білім беру ресурстарын тартуға негізделген. Бұл жағдайда білім алушыларға бейіндік оқытуды өзі оқитын жерде ғана емес, сондай-ақ жалпы білім беретін мекемелермен кооперацияланған білім беру құрылымдарында (қашықтықтан оқыту курстары, сырттай мектептер, кәсіптік білім беру мекемелері және т.б.) алуды таңдау құқығы беріледі.

Ұсынылған тәсіл бейінді оқытуға бағытталмаған әмбебап (бейінді емес) мектептер мен сыныптардың және әртүрлі мамандандырылған жалпы білім беру мекемелерінің (хореографиялық, музыкалық, көркем өнер, спорт мектептері, ірі ЖОО жанындағы мектеп-интернаттар және т. б.) болуын және одан әрі даму мүмкіндігін жоққа шығармайды.

Бейіндік оқытуға кірісетін әрбір педагог оның мәнін, мақсаттары мен міндеттерін айқындауы, бейіндік оқытуды енгізумен қатар жүргізілетін нормативтік-құқықтық құжаттарды зерделеуі, заманауи білім беру жүйесінде мұғалімдерге қойылатын критерийлерге оның кәсіби құзыреттілігінің деңгейі сәйкес келетіндігін түсінуі тиіс.

Бейіндік оқытудың жоғарыда аталған негізгі мақсаттарына қол жеткізу сараланушылық, интегративтілік және біріктірушілік, вариативтілік, жеке бағыттылық, оқытудың дамытушылық және әрекеттік сипаты қағидаттарында құрылған ерекше педагогикалық жүйе бар болған жағдайда мүмкін болады [4].

Сараланушылық деп білім беру жүйесінің бөлінгендік дәрежесін анықтайтын сапа ұғынылады. Оқыту үдерісіндегі сараланушылық оқу түрін таңдауға сәйкес келетін (күндізгі, сырттай, күндізгі-сырттай) бейіндердің бар болуын білдіреді.

Вариативтілік деп білім алушылардың қажеттіліктеріне сәйкес, оларға әртүрлі білім беру бағдарламаларын жасау және ұсыну қабілеттілігімен сипатталатын білім беру жүйесінің сапасы ұғынылады.

Интегративтілік жалпы мақсаттарға жету барысында педагогикалық жүйенің жекелеген элементтерінің өзара тәуелділік дәрежесін анықтайтын сапа ретінде анықталады. Мысалы, физиканы математикалық аппаратты пайдаланбай оқыту мүмкін емес, сондықтан физика және математика пәндерін бір профильге біріктіру орынды.

Біріктірушілік жалпы мақсаттарды шешу үшін педагогикалық жүйенің әртүрлі элементтерінің бірігуін қарастыратын сапа ретінде анықталады. Мысалы, физика, химия, биология пәндерін біріктіру білім алушылардың бойында жаратылыстану-ғылыми көзқарасты қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Оқыту үдерісінде жеке бағыттылық деп білім алушылардың мүдделерін, бейімділігін, қабілеттерін, мүмкіндіктері мен қажеттіліктерін есепке алуды ұғыну керек.

Тұлғалық-бағдарланған тәсіл тұрғысынан оқытуды бейіндеудің ең жоғарғы деңгейі – ол оның даралануы. Жоғары сатыда бейіндік оқытуды

жүзеге асыру, оқу мазмұнын меңгеруде білім алушылардың жеке білім алу траекторияларын қамтамасыз етудің қосымша мүмкіндігі ретінде қарастырылады. Бейіндік оқыту білім беру мекемелері жүзеге асыратын білім беру мазмұнын, сондай-ақ бейіндік оқытудың түрлері мен үлгілерін саралауды және даралауды көздейді.

Сонымен, бейіндік сыныптарды «орналастырудың» ең тартымды нұсқаларының бірі, тұлғалық-бағдарланған мектептің «аумағы» болып табылады. Оны құру негізінде – «тек қана материалдық құндылықтарды өндірушілерді дайындауға» және оларға алдын ала дайындалған қоғамдағы «ұяшықтарды» толтыруға тиісті адамдарды қалыптастыруға бағытталған, «лық толған оқу сыныптары, оқу үдерісінің формализмі мен тұлғасыздығы орын алған» дәстүрлі білім беруге қарсы шығатын тұлғалық-бағдарланған білім берудің жетекші идеялары.

Соңғы жылдары дамытушы білім беру моделі кең таралған, онда тұлғаның когнитивті қабілеттерін, атап айтқанда есте сақтау, зейін, ойлау, оның дербестігі мен танымдық белсенділігін дамытуға артықшылық беріледі. Дамытушы модельдің басты идеясы білім алушылардың өз бетінше ойлай білуі, білім алуы, олармен белсенді әрекет етуі, жаңа жағдайға көше білуі болып табылады.

Тұлғалық-бағдарлы білім беруде тұлғаның құндылық-эмоциялық саласын дамыту, оның әлемге, қызметке, өзіне деген көзқарасы, оның жеке ұстанымы басым болып табылады. Бейіндік оқытуды құруда тұлғалық-бағдарлы тәсілдің жетекші идеялары:

- жоғары сынып білім алушысы – оқытудың ғана емес, өмір субъектісі; бейіндік оқыту тұлғалық мағыналармен, құндылықтармен, көзқарастармен толықтырылуы тиіс;

- әр білім алушының жеке тұлғасының даралығын, біртұтастығын және қайталанбастығын қолдау;

- адам шығармашылық мүмкіндіктерін үздіксіз дамыту және іске асыру қабілетіне ие; ол өз дамуын басқара алады; білім беру үдерісінде білім алушының жеке әлеуетін өздігінен белсендіруге жағдай жасау қажет; бейіндік сынып түлегі үздіксіз жеке өзін-өзі дамыту тәсілдерін меңгеруі тиіс; бейіндік оқыту түлекке үздіксіз өзін-өзі дамыту үшін қажетті нағыз өмірлік маңызы бар білімді қалыптастыруға бағытталуы тиіс;

- мұғалім жоғары сынып білім алушыларының дамуы үшін маңызды, бірақ олар әлі де жеке тұлғалық маңызды деп қабылданбаған өмірлік проблемаларды ұғынуы қажет; білім алушының өмірлік маңызды проблемаларды шешуге дайындығын қалыптастыру – тұлғалық-бағдарлы бейіндік оқытудың жетекші міндеті; «проблемаға жолығу» бейіндік оқытудың мазмұнына енгізілуі тиіс;

- мұғалім жоғары сынып білім алушыларын, ол қалай болса сол қалпында қабылдауға, «өзін сезінетін сезімдер мен жай-күйде тепе-тең ұстау», яғни білім алушылармен өзара әрекеттестікте өзінің адами қасиеттерін көрсетуге тиіс; білім беру үдерісінде мұғалімнің директивті емес, диалогтік ұстанымы маңызды рөлге ие;

- әрбір білім алушының субъективті тәжірибесінің ерекшеліктерін анықтау (субъект өз бетінше алған тәжірибесін; оның құрамына әлем, адамдар, оқиғалар туралы білім; білімді қолдана білу; іс-әрекет дағдылары; білім ала білу; әлемге, адамдарға, оқиғаға эмоционалды-құндылық қарым-қатынас тәжірибесі; шығармашылық іс-әрекет тәжірибесі кіреді); оның дамуы үшін жағдай жасау;

- білім алушының өзі жасайтын және жүзеге асыратын жоғары сынып білім алушыларының оқу мәтініне жеке маңызды көңіл бөлуін, ойлау дербестігі мен оқу жұмысының тәсілдерін дамыту; оқу тәсілдерін жасаушы білім алушының өзі болып табылады, мұғалім оларды «мәдениеттендіреді», "пәнге лайықтайды", олардың бекітілуіне және зияткерлік қызмет тәсілдеріне айналуына ықпал етеді;

- әрбір жоғары сынып білім алушысына қолжетімді мазмұны бойынша әртүрлі білім беру ортасы қажет; білім беру ортасындағы білім алушыларды бақылай отырып, мұғалім оның «танымдық портретін» (оның жеке дамуының сипаттамасы) құрастырады және оның «танымдық бейінін» (ойлау түрі) анықтайды, бұл білім алушының бұдан әрі қарай тұлғалық дамуын жобалауға мүмкіндік береді;

- білім алушының жеке тұлғалық функцияларын көрсету үшін жағдай жасау: тұлғалық әмбебап қабілеттер болып табылатын ынталандыру, таңдау, шығармашылықтың мәні, өзін-өзі таныту, рефлексия; жеке тұлғалық функцияларды көрсету (яғни білім алушы мағынаны іздеуді, өзі туралы ойлауды, өз өмірінің бейнесін және моделін құруды, проблеманы шешудің шығармашылық нұсқасын таңдауды, фактілерге баға беруді және т. б. талап ететін жағдайға қалу) талап етілетін тұлғалық-бағдарлы жағдайды (оқу, танымдық, өмірлік) құру.

Тұлғалық-бағдарлы бейіндік оқытудың мазмұны мынадай жағдайлардың бірнеше түрін қамтуы тиіс:

- тұлғалық-бағдарлы бейіндік оқытудың педагогикалық технологиялары авторлық болып табылады, яғни білім алушылардың білім алу мүмкіндіктерін, оқыту бейінінің ерекшеліктерін, бейіндік сынып бітірушісінің «бейнесін», оқу пәні бойынша білім беру бағдарламасының талаптарын, оқыту жағдайын, өзінің жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, педагогтердің өздері құрған; тұлғалық-бағдарлы бейіндік оқытудың идеясын қабылдайтын педагог жобалаушының тұғырын алуы тиіс [5, 56-69-бб.].

Тұлғалық-бағдарлы бейіндік оқытудың мақсаты колледждер мен ЖОО-ға түсуге мамандандырылған дайындықпен шектелмейді. Ең бастысы – қолдау, адамда адамның дамуы, өзін-өзі танытуы, өзін-өзі жетілдіруі, бейімделуі, өзін-өзі реттеуі, өзін-өзі қорғауы, өзін-өзі тәрбиелеуі және өзіндік әрі адам өміріне лайықты тұлғаның қалыптасуы үшін, адамдармен диалогтық және қауіпсіз қарым-қатынас жасауға, табиғатпен, мәдениетпен, өркениетпен өзара әрекет ету үшін қажетті басқа да тетіктерді «кірістіру» және «іске қосу».

Тұлғалық-бағдарлы бейіндік оқытудың мазмұны, адамға өзіне меншікті тұлғасын құру және дамытуы үшін қажетті нәрселерді және кем дегенде

аксиологиялық, когнитивтік, әрекеттік-шығармашылық және тұлғалық компоненттердің болуын қамтуы тиіс.

Аксиологиялық компоненттің мақсаты тұлғалық мағыналарды, жеке маңызды құндылық бағдарларының жүйесін таңдауда көмек көрсету болып табылады.

Оқыту мазмұнындағы когнитивті компонент рухани дамудың негізі ретінде адам, мәдениет, тарих, табиғат, ноосфера туралы ғылыми білімдермен қамтамасыз етеді.

Шығармашылық-әрекеттік компонент білім алушылардың танымда, еңбекте, ғылыми, көркем және басқа да іс-әрекет түрлерінде тұлғаның өзін-өзі танытуда қажетті міндеттерді шешуде өзіндік тәсілдерді, шығармашылық қабілеттерін қалыптастыруға және дамытуға ықпал етеді.

Тұлғалық компонент өзін тануды, рефлексивтік қабілеттілікті дамытуды, өзін-өзі реттеу, өзін-өзі жетілдіру, адамгершілік және өмірлік өзін-өзі анықтау тәсілдерін меңгеруді қамтамасыз етеді, өмірлік ұстанымды қалыптастырады.

Тұлғалық компонент тұлғалық-бағдарлы бейіндік оқытудың мазмұнында жүйе құраушы болып табылады және осынысымен дәстүрлі оқыту мазмұнынан айтарлықтай ерекшеленеді, оның жүйе құраушы компоненті когнитивті болып танылады. Осыған орай, бейіндік оқытудың мазмұнын жаңарту бойынша педагогтердің негізгі күш-жігері, оның тұлғалық-мағыналық және кәсіби бағыттылығын біріктіруге бағытталуы тиіс [6, 37-39-бб.].

Жүйелі көзқарас тұрғысынан бейіндік оқыту үдерісі үздіксіз білім беру контекстінде қарастырылады. Бейіндік оқыту өзінің іс-әрекеті мен дамуында әртүрлі объективті факторлармен, атап айтқанда әлеуметтік, психологиялық, ұйымдастырушылық-педагогикалық, материалдық-техникалық және басқаларға негізделген тұтас педагогикалық жүйе болып табылады. Ол әртүрлі тұрғыдан, іс-әрекет ретінде, үдеріс ретінде, қарым-қатынас ретінде, педагогикалық басшылық пен оқуда өзін-өзі басқарудың арақатынасы ретінде қарастырылуы мүмкін.

Жүйелі-әрекеттік және тұлғалық-бағдарлы тәсілдер тұрғысынан бейіндік оқыту – ол үздіксіз кәсіптік білім беруге дайындау және дамытуда әрбір тұлғаның сұраныстары мен қажеттіліктерін қанағаттандыруға байланысты, екі (және одан да көп) субъектілердің (мұғалім мен білім алушының, мұғалім мен білім алушылардың, білім алушылардың бір-бірімен) білім алу мақсаттары жүйесіне қол жеткізуге бағытталған ынтымақтастығы [7, 93-б.].

Бейіндік оқытудың жетекші мақсаты – білім алушыларды тұлғалық дамыту контекстінде, мұғалімнің кәсіби-тұлғалық өзін-өзі дамытуда өзіне тән тәжірибесінің болуы өте маңызды. Бейіндік сынып педагогының іс-әрекетінің шартты «формуласы» – өзін дамыта отырып, білім алушының өзін-өзі дамыту технологиясын меңгеруіне көмектесу және онымен бірге бейіндік оқыту жүйесінің өмірдегі әрекет етуін дамытудың жаңа идеяларына, тұжырымдамаларына және технологияларына «шығу». Бейіндік сынып мұғалімінің ғылыми-зерттеу іс-әрекеті, оның мектептегі білім беруді

бейіндендіру үлгілерін дамытуға тікелей қосқан ғылыми-практикалық үлесі ерекше маңызға ие болады.

Сондықтан бейіндік оқытуды тұлғалық-бағдарлы басқару келесі ерекшеліктермен сипатталады:

- біріншіден, білім беру үдерісіне қатысушылар өз іс-әрекетін қалай жүзеге асыру жөнінде өз бетінше шешім қабылдау құқығына ие болады. Өз бетінше шешім қабылдау, мысалы, олардың жоспарлау, педагогикалық технологияны таңдау сияқты қызметінің аспектілеріне қатысты;

- екіншіден, мектеп ұжымының мүшелері өздері орындайтын міндеттеріне қатысты шешім қабылдауға тартылуы мүмкін. Бұл жағдайда басшы «ойын ережесін» ұжымда талқылайды, оған нақты өкілеттікті беру жөнінде, оның алдында қойылған міндеттерді орындау мәселелері бойынша қарамағындағылармен ақылдасады, олар басқару мақсаттарын қоюға, технологияны таңдауға, басшы қызметінің нәтижелерін талқылауға және бағалауға тартылады;

- үшіншіден, тұлғалық-бағдарлы басқару педагогикалық қызметке қатысушылардың өзін-өзі бақылауын, өзін-өзі талдауын, өзін-өзі бағалауын оңтайлы пайдалануды көздейді;

- төртіншіден, мектеп ұжымының мүшелері өз меншікті жұмысы саласында да, бүтіндей мектепті дамытуда да инновациялық қызметті жүзеге асыруда, шығармашылық еркіндікті, бастамашылықты танытуда үлкен мүмкіндіктерге ие;

- бесіншіден, тұлғалық-бағдарлы басқаруды жүзеге асырудың ықтимал бағыты, педагогикалық үдеріске қатысушыларға бірге жұмыс істегісі келетін ұжым мүшелерінен жұмыс топтарын қалыптастыру құқығын беру болып табылады. Бұл жағдайда қоғамдық (іскерлік, қызметтік, іс-әрекеттік) және жеке (психологиялық, эмоционалдық, тұлғааралық) байланыстар мен қарым-қатынас бірлігімен адамдар бірігетін жаңа кіші жүйелер («шағын топтар» шартты атауы) пайда болуы мүмкін.

10-шы сыныпқа қарай білім алушылар, олардың мамандығына негіз болатын бағытты, бейінді таңдауы керек деп болжам жасалуда. Ол үшін негізгі мектептің жоғары сыныптарында бейіналды дайындық жоспарлануда.

Заманауи нұсқада бейіналды және бейінді даярлықтың басты міндеттерін, ең алдымен, кәсіптік бағдар беру тапсырмасын шешу үшін, «білім алушылардың өзін-өзі анықтауына ықпал ету» үшін кәсіптік бағдармен байланыстырады [8].

Білім алушылармен жүргізілетін кәсіптік бағдар беру жұмысы бірнеше кезеңге бөлінеді:

1. Пропедевтикалық кезең (8-сынып) – білім алушылардың білім алудағы сұраныстарын анықтау.

«Қалаймын» факторы – өз қызығушылықтарыңды және бейімділігіңді бағала, саған қандай мамандықтар ұнайды, олар туралы сен не білесің?

2. Негізгі кезең (9-сынып) – бейіндік мектепте сұранысқа ие білім беру әрекеттерінің түрлерін модельдеу.

«Бола аламын» факторы – сен өз қабілетің мен біліктілігің туралы білесің бе, таңдаған кәсіп маманына қандай талаптар қоятынын сен білесің бе?

3. Қорытынды кезең (9-сыныптың аяқталуы бойынша) – жоғары мектепте оқу бейінін таңдау туралы шешім қабылдауға білім алушының дайындығын бағалау.

«Керек» факторы – сен таңдаған мамандық мамандары біздің қаламызда (ауданда) қазіргі және жақын болашақта қажет бола ма? Осы мамандық бойынша қалай және қайда оқуға болады? Өйткені бірден бәрін ешкім жасай алмайды. Өз күшін жұмсауда шектулі саланы таңдап алу қажет. Жақсы таңдау жасау – ол, біріншіден, адамдарға, қоғамға қажет, екіншіден, болашақта сен үшін қолжетімді және қолдан келетін болуы мүмкін, үшіншіден, саған қанағаттанушылық, қуаныш әкелуі мүмкін жұмысты таңдау.

Бейіналды дайындық, негізгі сатыдағы білім алушының өзін-өзі анықтауға ықпал ететін мұғалімдер мен психологтардың жұмысынан және мамандық нарығы туралы ақпаратты қамтамасыз ету бойынша (ашық есік күндері, қандай да бір еңбек саласында белгілі бір нәтижелерге жеткен аудан тұрғындарымен, мектеп түлектерімен әңгімелесу) мектеп әкімшілігінің жұмысынан, таңдау курстарынан (олардың мазмұны пән бойынша білімді кеңейтеді) құралады.

Сонымен, бейіндік оқытуды ұйымдастыру құрылымын төмендегідей келтіруге болады (1-сурет).

Бейіндік оқытуды ұйымдастыру құрылымы

1-сурет.

Заманауи мектепте бейіналды дайындық өз таңдауын жасауда жауапты болып, өз күшін анық бағалау, шешім қабылдау және жүзеге асыруға байланысты болатын өмірлік маңызды таңдау жасауға білім алушыларды дайындау мен даралап оқытудың шарттарының бірі және маңызды компоненті болып табылады.

Қазақстан Республикасында бейіндік оқытуды дамыту Тұжырымдамасына сәйкес жалпы орта білім берудің жоғарғы сатысында бейіндік оқыту жүргізіледі. Негізгі мектеп бұл үдеріске белсенді түрде кірісуі тиіс: негізгі мектепте оқытудың соңында жүйелі дайындық жұмыстарын жүргізу қажет. Жоғары сатыда оқытуды бейіндеу идеясын жүзеге асыру, негізгі сатының түлектеріне жауапты таңдау қажеттілігін міндеттейді – өз іс-әрекетінің бейіндеуші бағытына қатысты алдын ала өзін-өзі анықтау.

Осы жауапты таңдауға дайындаудың маңыздылығы – оқыту бейінін, ал келешекте болашақ мамандықты, негізгі мектептегі бейіналды дайындықтың маңызды мәні анықтайды.

Бүгінгі таңда бейіналды дайындық – негізгі мектептің жоғары сынып білім алушыларының болашақ оқытудың бейінді бағыттары мен кейінгі кәсіби қызметтің кең саласын таңдауларына қатысты өзін-өзі анықтауына ықпал ететін педагогикалық, психологиялық-педагогикалық, ақпараттық және бағдар беру іс-әрекетінің жүйесі.

Бейіналды дайындық тоғызыншы, тіпті сегізінші сыныптың білім алушыларына одан әрі оқытудың бағытын анықтауына көмектеседі және дайындық функцияларын орындай отырып, бейіндік оқытудың бір бөлігі болып табылады.

Қандай қызмет саласын таңдау керек? Гуманитарлық, математикалық, жаратылыстану ғылымдары?

Мектеп мамандықты таңдамайды, тек білім алушы жоғары 10-11 сыныптарда немесе басқа оқу орнында оқитын бейінді ғана көрсетеді. Яғни, ол негізгі мектепті бітіргеннен кейін білім траекториясын өзі таңдайды.

Негізгі мектепте *бейіналды дайындықтың негізгі мақсаты*: балалардан бойында одан әрі білім алудың бейінін саналы түрде таңдау жасау қабілетін қалыптастыру.

Білім алушылар бейін таңдауда өз қабілеттерін әділ бағалай білуі, сапалы білім алуға дайын болуы тиіс.

Бейіналды дайындықтың міндеттері:

- білім алушыларға олардың білім алу мүдделері мен мүмкіндіктерін ұғынуда және бағалауда көмек көрсету;

- білім алушыларды білім алуды жалғастырудың ықтимал жолдары туралы ақпаратпен қамтамасыз ету;

- білім алушылардың бейіналды дайындығы және кәсіби өзін-өзі анықтау бойынша жұмысына ақпараттық, ғылыми-әдістемелік және психологиялық-педагогикалық қолдауды қамтамасыз ету;

- болашақ кәсіби қызметте табысты болуын қамтамасыз ететін танымдық мүдделерді дамыту;

- 3-сатыда одан әрі білім алу бағытын, оқу бейінін таңдау туралы сәйкес шешім қабылдау қабілетін қалыптастыру;

- тек білімді меңгеруге ғана емес, сонымен қатар білім алушылардың ойлауын дамытуға, практикалық дағдыларын қалыптастыруға және өздігінен білім алу жұмысының рөлін арттыруға да бағыттау.

Пропедевтикалық кезеңнің міндеттері:

- білім алушылардың қызығушылығы мен бейімділігін, қабілеттерін анықтау;

- кәсіби қалыптасуына байланысты тәжірибе жинақтауына психологиялық-педагогикалық көмек көрсету;

- болашақ кәсіби қызметте табысты болуын қамтамасыз ететін танымдық мүдделерді дамыту;

- білім алушыларды бейімалды дайындау бойынша бірлескен жұмысқа ата-аналарды дайындау.

Оқытуды ұйымдастыру түрлері: «Мамандықты таңдау және кәсіптік өзін-өзі анықтау негіздері» элективті курсы; білім алушылардың қызығушылығын, бейімділігін, білім алудағы сұраныстарын диагностикалау; педагогтер мен психологтардың кеңес беруі; экскурсиялар; үйірмелер.

Негізгі кезеңнің міндеттері:

- болашақ оқу мен кәсіби қызмет бағыттарын таңдау туралы шешім қабылдау тәсілдеріне үйрету;

- білім алушылардың жеке білім алу бағытын қалыптастыруға көмек көрсету;

- білім алушылардың бейімалды дайындығы мен кәсіби өзін-өзі анықтауы бойынша жұмысына ақпараттық және психологиялық-педагогикалық қолдауды қамтамасыз ету.

Негізгі кезеңнің мазмұны:

- білім алушылардың қызығушылығын, бейімділігін, білім алудағы қызығушылығын қайта диагностикалау;

- таңдау бойынша курстарды зерделеу үшін мобильді топтарды құру;

- білім алушылардың қызығушылықтарына, бейімділігіне, білім алудағы сұраныстарына сәйкес жеке оқу жоспарларын қалыптастыру;

- таңдау бойынша курстардың оңтайлы кестесін құру;

- кәсіптік таңдау мәселелері бойынша білім алушылар мен олардың ата-аналарына жеке кеңес беру, ақпараттық жұмыс жүргізу;

- тоғызыншы сынып білім алушыларының «Жетістіктер портфолиосын» қалыптастыру;

- таңдау бойынша пәндік және бағдарлау курстарын өткізу.

Оқытуды ұйымдастыру түрлері: элективті курстар (пәндік, бағдарлы); педагогтар мен психологтардың кеңестері; әртүрлі оқыту мен кәсіптердің ерекшеліктерімен таныстыру; жеке оқу жоспарларын құру; экскурсиялар; үйірмелер.

Қорытынды кезеңнің міндеттері:

- білім алушылардың одан әрі оқу бейінін тиімді таңдауын қамтамасыз ететін барлық ақпаратты жинау және өңдеу;

- білім алушыларға өздері таңдаған оқу бейінінің болашағы туралы толық ақпарат беру;

- білім алушылардың жеке оқу жоспарлары негізінде бейіндік оқытудың оқу жоспарын қалыптастыру.

Қорытынды кезеңнің мазмұны:

- өткізілген бейіналды дайындықтың тиімділігін талдау;

- тоғызыншы сынып білім алушыларын бейіндік оқыту бағдарламаларымен және жеке оқу жоспары негізінде оқу үдерісін ұйымдастыру ерекшеліктерімен таныстыру;

- кәсіптік оқыту және жұмысқа орналасу перспективаларымен таныстыру;

- білім алушылардың қандай да бір бейінді, сондай-ақ элективті курстарды таңдауы бойынша ақпарат жинау және оны аналитикалық өңдеу;

- білім алушылардың жеке оқу жоспарлары негізінде бейіндерді қалыптастыру;

- бейіндік сыныптарды жинақтау.

Жұмыстың түрлері мен әдістері:

- бейіндік оқытудың оқу жоспарлары мен бағдарламаларының әртүрлі нұсқаларымен таныстыру (презентация);

- білім алушылар мен олардың ата-аналарына сауалнама жүргізу;

- білім алушылардың білім алу рейтингін талдау;

- «Мамандықтар жәрмеңкесі».

Негізгі мектеп түлектерінің бейіналды дайындығын аяқтаған кезде академиялық жетістіктер мен «портфолионы» ғана емес, білім алушылардың оқу бейінін өздігінен таңдауға дайын екендігін көрсететін әлеуметтік кемелдігін де ескерген жөн. Жоғары мектептегі оқу бейінін таңдауға 9-сынып білім алушыларының дайындығының критерийлері шамамен мыналар бола алады:

- оқу бейініне және оған тиісті мектептен кейінгі білім беру бағыттарына байланысты құндылықты бағдарлардың айқындылығы;

- бейіндік оқытудың жеке айқындалған мақсаттарының ұсынылуы;

- өмірлік, әлеуметтік және кәсіби өзін-өзі анықтауда, білім беруді одан әрі жалғастыру үшін бейіндік оқытудың маңыздылығына қатысты ақпараттық дайындық.

Мектеп жүзеге асыратын бейіналды дайындықты қолдау:

- таңдау курстарында білім алушылардың оқу нәтижелерінің мониторингі;

- білім алушылардың білім алудағы сұраныстарының динамикасын және олардың бейінді таңдауға дайындығын талдау;

- бейіналды дайындық бойынша мектеп құжаттарын бақылау;

- бейіналды дайындық және болашақ бейін курстарын тиімді таңдау үшін білім алушыларға кеңес беруді ұйымдастыру.

Бейіналды дайындықты жүзеге асыру бойынша сынып жетекшілерінің функциясы:

- бейіндік оқыту жүйесі құру туралы білім алушылар мен ата-аналарды ақпараттандыру үдерісін ұйымдастыру;

- 9-сынып білім алушыларымен жұмыс істейтін педагогтердің қызметін үйлестіру;

- «портфолио» үшін ақпарат жинау бойынша әртүрлі іс-шаралардың бір бөлігінде білім алушыларды ұйымдастыру;

- оқу бейінін таңдау мәселелері бойынша білім алушыларға кеңес беру;

- нәтижелерді талдау және бағалау.

Жоғарыда аталған функцияларға сүйене отырып, білім алушылардың бейіналды дайындығы бойынша сынып жетекшілерінің іс-әрекетін анықтаймыз.

Сынып жетекшісі жұмысының негізгі бағыттары:

1. Білім алушылармен және олардың отбасыларымен ақпараттық жұмыс.

2. Бейіндік бағыт.

3. Психологиялық-педагогикалық диагностика.

4. Сыныптағы бейіналды даярлық нәтижелерін талдау және бағалау.

Негізгі мектепте жүзеге асырылатын бейіналды оқу бейіндік оқытудың алдында жүргізілетіні белгілі болды. Оның мақсаты – белгілі бір саладағы сұраныстарды қанағаттандыру және қабілеттілікті дамыту емес, өмірлік тәжірибеге сүйеніп, адамдардың кәсіби еңбегінің сипаты туралы түсінік алуға мүмкіндік беретін білімнің негізгі салаларын қамтитын ұсынылып отырған курстар негізінде білім алушының мүмкіндіктерін тексеру, мүдделерін анықтау. Бейіндік оқытуды құру үшін ең бастысы білім алушыларды таңдап алу болып табылады. Бұл үдеріс өте қиын, сондықтан оқу бейінін таңдаудың алдында ата-аналар мен білім алушылардың танымдық қажеттіліктерін алдын ала анықтауға мүмкіндік беретін диагностика жүргізіледі. 9-сынып түлектерінің кәсіби өзін-өзі анықтау мақсатында, мысалы, «Білім беру бейінін таңдау қосылғыштары және білім беру бағыты» элективті курстары және «Оқыту бейінін таңдау» психологиялық курсы жүргізуге болады. Бұл сабақтарда білім алушылар интернет желісінің ресурстарын пайдалана отырып, қызығушылық танытқан мамандықтар туралы толық ақпарат алады, қоғамның белгілі бір мамандықтарға деген сұраныстарын зерделейді. Мүмкін болатын оқу профилі туралы толық түсініктерді қалыптастыру мақсатында білім алушыларға оқу бейінін таңдауда біржолата анықталуға, осы бейінге қатысты мамандықтар туралы барынша көбірек білуге көмектесетін білім алушылар үшін элективті курстар өткізу ұйымдастырылады. Білім алушыларға таңдауы бойынша «Практикалық құқық», «Көлік», «Ғажайып және таңқаларлық су» сияқты элективті курстарға қатысу ұсынылады. 9-сынып білім алушылары үшін, бейінді сыныптардағы сабақтарға қатыстыра отырып ұйымдастырылған ашық есік күндері қызықты болып табылады. Ұйымдастырудың мұндай түрі бейіндік сыныптардағы жұмыстың ерекшелігін көруге, білім алушылардың дайындық деңгейін және жұмыстың нәтижелілігін бағалауға мүмкіндік береді. Білім алушыларды бейіндік сыныпқа қабылдау қорытынды аттестаттау нәтижелері және ұсынылатын портфолио бойынша жүзеге асырылады.

Мектептердің жұмысының тәжірибесінде келесі бейіндік сыныптар кеңінен таралған: математикалық (физика-математикалық), жаратылыстану-ғылыми, гуманитарлық және т. б. «Қазақстан Республикасында бейіндік оқытуды дамыту тұжырымдамасында» бейіндік оқытудың мазмұны екі бағыты: жаратылыстану-математикалық және қоғамдық-гуманитарлық бағытының аясында жүзеге асырылады делінген.

«Қазақстан Республикасында бейіндік оқытуды дамыту тұжырымдамасында» келесі мүмкіндіктер қарастырылған. Мектеп материалдық-техникалық жағдайларына, кадрлық педагогикалық құрамына, білім алушылардың қалауына байланысты бір бейінді таңдай алады.

Бірбейінді оқыту кезінде (грек сөзі. Monos – біреу, жалғыз) оқу орны бейіндік оқытудың бір бағытын іске асырады (жаратылыстану-математикалық немесе қоғамдық-гуманитарлық).

Көпбейінді оқыту кезінде (грек сөзі. polys – көптеген, есепсіз, көлемді) оқу орны бейіндік оқытудың 2 бағытын іске асырады (жаратылыстану-математикалық және қоғамдық-гуманитарлық).

Іс жүзінде мектептер үшін екі бейінді қолдау өте қиын, сондықтан мектептердің көпшілігі бір-екі бейінді сыныптарды құрудың алдында тұр.

Оқыту бейінінің өзін анықтаудағы негізгі мәселелер. Білім алушылардың тілегі әртүрлі болғандықтан, тіпті бір сыныпты жинақтап қабылдау қиынға соғады. Бұл жағдайда икемді құрамдағы сыныптар, білім алушылардың жеке білім беру траекториялары, желілік ұйымдастыру сияқты оқыту түрлерін қолдануға болады.

Икемді құрамдағы сыныптар әртүрлі бағыттар бойынша білім алушылардың кем дегенде екі тобын оқытуды көздейді. Мұндай сыныптарда жалпы білім беретін пәндерге барлық білім алушылар қатысады, ал бейіндік пәндерді оқу кезінде сынып топтарға бөлінеді. Жеке білім беру траекториялары білім алушылардың түрлі топтарының мүдделерін ескеруге мүмкіндік береді және әр білім алушыға апталық оқу сағаттарының кестесі жеке құрастырылады. Желілік ұйымдастыру қазіргі уақытта Интернет-білім беру арқылы жүзеге асырылады.

Бейінді таңдауды анықтайтын факторлар өте әртүрлі. Олар жағымды болуы (ата-аналар, мұғалімдер, достар кеңес береді, оқу пәнін ұнатады), сондай-ақ жағымсыз (кеңес бермейді, ұнамайды) болуы да мүмкін. Мақсатты таңдау жасауға, эксперименталды енгізілуі ендігі басталып кеткен бейіналды оқыту көмектеседі.

Мұғалім тек қана білім алушылардың қалауын ғана емес, сонымен қатар олардың жеке ерекшеліктерін де ескеру қажет. Психологиялық және педагогикалық зерттеулер белгілі бір білім саласының, белгілі бір бейіндегі білім алушыларға тән жеке-типологиялық ерекшеліктерін, оларға бейіндік пәндерді табысты меңгеруге мүмкіндік беретін арнайы қабілеттерін анықтауға мүмкіндік берді.

Біз соңғы екі жылдағы ШЖМ-нің білім алушыларының бейіндік пәндерді таңдауы жағдайын зерделедік. Қазақстан Республикасы аймақтарының ақпараты бойынша, 2016-2017 оқу жылында білім

алушылардың ең көбі 2601-і «Биология» пәнін таңдадаса, ең азы 7 білім алушы «Информатика» пәнін таңдаған. 2017-2018 оқу жылында да осындай арақатынас сақталған, 2979 білім алушы «Биология» пәнін, ал 4 білім алушы «Информатика» пәнін таңдаған. Төменде 3-кестеде 2016-2017 оқу жылындағы Қазақстан Республикасы аймақтары бойынша ШЖМ білім алушыларының бейіндік пәндерді таңдау көрсеткіштері берілген.

3-кесте. 2016-2017 оқу жылындағы Қазақстан Республикасы аймақтары бойынша ШЖМ білім алушыларының бейіндік пәндерді таңдау көрсеткіштері

Облыс	Химия	Физика	Биология	География	Тарих	Ағылшын тілі	Әдебиет	Матем.	Инф-ка	Құқық негіздері
Ақмола	76	90	129	120	124	107	135	166	-	-
Ақтөбе	63	181	193	106	136	43	53	170	-	-
Алматы	62	113	173	119	84	27	37	26	-	-
Атырау	8	8	15	10	9	2	7	13	-	-
Батыс Қазақстан	57	116	172	77	96	39	50	44	7	0
Жамбылская	18	66	125	47	27	14	15	36	-	-
Қарағанды	47	100	165	175	132	31	39	192	-	-
Қостанай	73	132	281	143	114	39	26	158	-	-
Қызылорда	9	13	19	9	5	4	2	9	-	-
Маңғыстау	5	3	9	11	8	-	4	8	-	-
Павлодар	40	166	252	86	41	21	32	84	-	-
Солтүстік Қазақстан	98	203	453	225	223	44	48	144	-	-
Түркістан	220	479	260	261	260	28	126	320	-	-
Шығыс Қазақстан	143	283	484	157	132	57	58	124	-	-
Барлығы	843	1863	2601	1426	1267	349	497	1328	7	0

Келесі кестеде 2017-2018 оқу жылындағы Қазақстан Республикасы аймақтары бойынша ШЖМ білім алушыларының бейіндік пәндерді таңдау көрсеткіштері берілген.

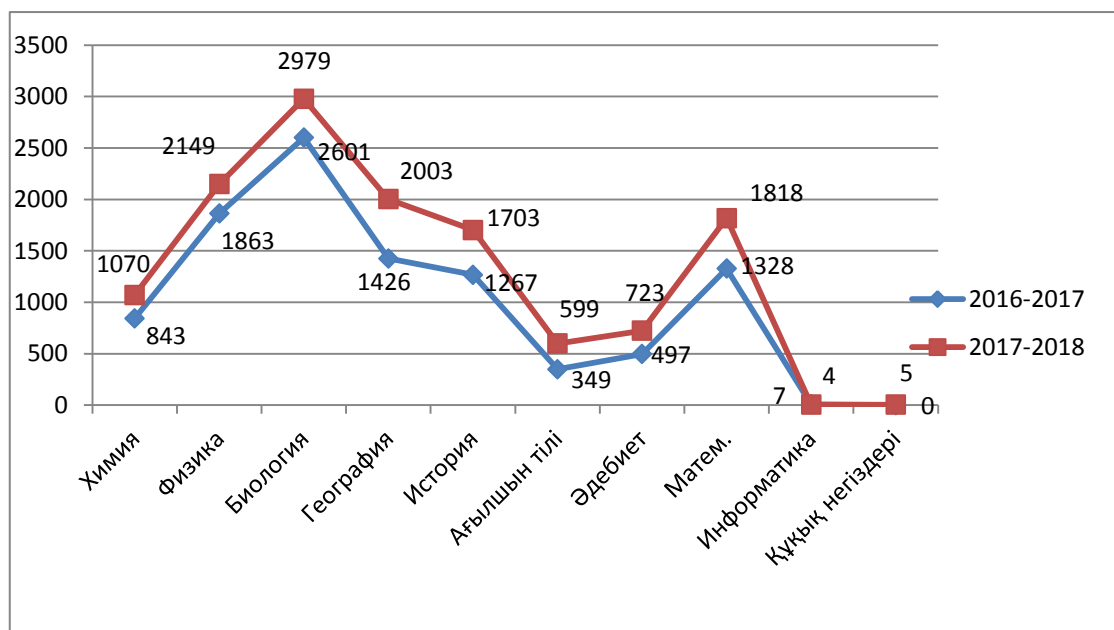
4-кесте. 2017-2018 оқу жылындағы Қазақстан Республикасы аймақтары бойынша ШЖМ білім алушыларының бейіндік пәндерді таңдау көрсеткіштері

Облыс	Химия	Физика	Биология	География	Тарих	Ағылшын тілі	Әдебиет	Матем.	Инф-тика	Құқық негіздері
Ақмола	94	110	145	146	117	113	108	131	-	-

Ақтөбе	83	161	184	129	142	51	57	198	-	-
Алматы	63	119	197	132	94	40	47	32	-	-
Атырау	11	9	20	21	13	1	4	17	-	-
Батыс Қазақстан	79	106	128	70	81	59	94	76	4	5
Жамбылская	22	70	101	52	48	24	28	36	-	-
Қарағанды	80	247	252	222	184	59	67	290	-	-
Қостанай	104	156	316	207	144	70	46	199	-	-
Қызылорда	10	5	20	9	4	3	6	5	-	-
Маңғыстау	1	4	1	1	1		2	2	-	-
Павлодар	32	175	259	88	74	26	22	85	-	-
Солтүстік Қазақстан	162	307	601	463	389	64	52	277	-	-
Түркістан	185	420	286	275	280	32	136	326	-	-
Шығыс Қазақстан	144	260	469	188	132	57	54	144	-	-
Барлығы	1070	2149	2979	2003	1703	599	723	1818	4	5

Жоғарыда келтірілген деректерден көрініп тұрғандай, білім алушылар қоғамдық-гуманитарлық пәндерге қарағанда жаратылыстану-ғылыми пәндерге үлкен қызығушылық танытады. Соңғы екі жылдағы Қазақстан Республикасы бойынша ШЖМ білім алушыларының бейіндік пәндерді таңдауының өзгеру динамикасы төменде 3-диаграммада көрсетілген.

Соңғы екі жылдағы Қазақстан Республикасы бойынша ШЖМ білім алушыларының бейіндік пәндерді таңдауының өзгеру динамикасы

3-диаграмма.

Кейбір зерттеулер математикалық сыныптардағы білім алушылар үшін жүйелендіруге, заңдылықтарды анықтауға деген қызығушылық, абстрактілі-логикалық ойлау тән, ал «гуманитарийлердің» көрнекі-бейнелі ойлауы дамыған, эмоциялары айқын білінетінін көрсетеді.

Жаратылыстану-ғылыми сыныптарының білім алушыларына пәнді тұтас ретінде қабылдау, ойлау әрекетінің икемділігі, объектіні логикалық және сезімталдықпен қабылдау тән. Мұны, мысалы, зертханалық жұмыстарды жүргізу кезінде, егер практикалық зерттеулер үшін объектілер мен тапсырмаларды (практикумдар, зертханалық жұмыстар, тәжірибелер, бақылау) таңдау мүмкіндігі болса анықтауға болады.

Гуманитарлық сынып білім алушылары үшін зерттеу объектісінің сыртқы тартымды көрінісінің маңызы зор. Мысалы, «Вариациялық қатарды және вариациялық қисықты салу» зертханалық жұмысында білім алушыларға зерттеу объектісі ретінде бөлме өсімдіктерін ұсынған жөн. Сол кезде тапсырмаларды таңдаудың да түрі өзгереді. Жапырақтардың ауданын қажетті өлшеуден, вариациялық қисықты салудан басқа модификациялық өзгергіштіктің мәні туралы тұжырым болжанады.

Математикалық сыныптарда білім алушылар үдерістің мәнін қабылдай отырып, зерттеу объектісінен оңай абстракцияланады. Қарастырылып отырған «Вариациялық қатарды және вариациялық қисықты салу» атты зертханалық жұмыста зерттеу объектісі ретінде өсімдіктердің гербарлы даналары қолданылады. Мынадай тапсырмаларды қосуға болады: өлшеулер, қажетті математикалық әдістерді білім алушылардың өз бетінше таңдауы, вариациялық қатарды салу және оның графикалық бейнеленуі, сондай-ақ модификациялық өзгергіштікке байланысты заңдылықтарды анықтау.

Жоғары сатысында бейінді оқытуы бар жалпы білім беру мекемесінің моделі бейінді оқытудың икемді жүйесін қамтамасыз ететін әртүрлі пәндердің түрлі комбинацияларының мүмкіндігін көздейді. Ол үш өзара әрекеттесетін компонентті қамтиды:

- барлық бейіндерде барлық білім алушылар үшін міндетті базалық жалпы білім беретін пәндер (инвариантты компонент);
- бейіндік жалпы білім беретін пәндер (вариативті компонент) – оқытудың әрбір нақты бейінінің бағыттылығын анықтайтын жоғары деңгейдегі (екіден кем емес) пәндер;
- элективті курстар (білім алушы компоненті) – мектептің жоғарғы сатысындағы оқу бейінінің құрамына кіретін таңдау бойынша міндетті курстар.

Төменде 2-суретте бейіндік оқытудың құрылымы келтірілген.

Бейіндік оқытудың құрылымы

2-сурет.

Базалық жалпы білім беретін пәндер оқу бағытына қарамастан міндетті болып табылады. Инвариантты компоненттің базалық жалпы білім беретін пәндер тізбесі: ана тілі, қазақ тілі (қазақ тілінде оқымайтын мектептерде)/орыс тілі (орыс тілінде оқымайтын мектептерде), шет тілі, математика, Қазақстан тарихы, өзін-өзі тану, дене шынықтыру, АӘД, информатика.

Базалық жалпы білім беретін пәндер жүйесі орта білім мазмұнының функционалдық толықтығын қалпына келтіреді. Жалпы міндетті пәндер базалық мазмұнның бірыңғай негізі ретінде мемлекеттің мүддесін анықтайды, білім алушыларды жалпы мәдени және ұлттық құндылықтарға баулиды.

Бейіндік оқытудың қандай да бір бағыты аясында оқу орны оқытудың қандай да бір бейінін өздері ұйымдастырады. Оқыту бейінінің мазмұны бейіндік пәндер, мектеп компонентінің таңдауы бойынша міндетті пәндер арқылы және ішінара жалпы орта білім беру оқу жоспарының білім алушы компонентінің мүдделері бойынша курстар арқылы қамтамасыз етіледі. Профильдік және міндетті пәндер мен мүдделері бойынша курстар комбинациясы арқылы кең тұрғыда бейінді оқыту ұйымдастырылуы мүмкін.

Бейіндік пәндер жоғары сынып білім алушыларының бейіндік оқыту бағытын анықтайды. *Жаратылыстану-математикалық* бағыт келесі пәндермен, атап айтқанда физика, химия, биология, география, информатика құрамымен қамтамасыз етіледі. Оқытудың *қоғамдық-гуманитарлық* бағыты

әдебиетті, дүниежүзі тарихы, дінтану, қазақ тілі, орыс тілі және ағылшын тілдерді қамтиды.

Таңдауы бойынша міндетті пәндер білім беру мазмұнының вариативті мектеп компонентіне кіреді. Таңдауы бойынша міндетті пәндер жалпы білім беру дайындығын байытады, осылайша білім беру мазмұнын «кеңейту» функциясын қамтамасыз етеді. Білім алушы мектеп ұсынған бейіндік пәндер тізбесінен, бейіндік оқытудың басқа бағытындағы екі оқу пәнін таңдауға мүмкіндік алады.

Базалық, бейінді және таңдау бойынша міндетті жалпы білім беретін пәндердің құрамы мемлекеттік жалпыға міндетті жалпы орта білім беру стандартының деңгейін қамтамасыз етеді.

Қызығушылық бойынша курстар оқу жоспарының білім алушы компоненті есебінен жүзеге асырылады. Қызығушылықтары бойынша курстар жалпы білім беретін бейінді пәндердің қолданбалы сипатын қамтамасыз етуге немесе таңдалған бейін аясынан тыс білім алушылардың жеке мүдделерін қанағаттандыруға мүмкіндік береді. Қызығушылықтары бойынша курстардың мазмұны уәкілетті білім беру ұйымы бекіткен қолданыстағы оқу бағдарламалары немесе оқу орнының мүмкіндіктерін ескерген авторлық бағдарламалар аясында анықталады [1].

Элективтік курстар мектеп компоненті есебінен жүзеге асырылады және бірнеше функцияларды орындай алады: бейінді курстың мазмұнын толықтыру, базалық курстардың бірінің мазмұнын дамыту, білім алушылардың таңдаған бейінінен тыс түрлі танымдық мүдделерін қанағаттандыру. Кез келген жағдайда элективтік курстар бойынша емтихандар немесе ЭНТ өткізілмейтінін атап өту маңызды.

Элективтік курс («элективтік» – латын тілінен аударғанда «таңдаулы, іріктелген» дегенді білдіреді), яғни ұсынылған курстардың ішінен білім алушының өзі таңдап алған курс. Курс элективті болуы үшін мектеп білім алушыларға әрбір бағыт бойынша курстардың кемінде үш нұсқасын ұсынуы керек және осылайша сапалы таңдау мүмкіндігін қамтамасыз етуі тиіс.

Бейіналды дайындық және бейіндік оқыту жүйесіндегі элективтік курстар табысты оқыту технологиясын қолданатын жеке тұлғалық-бағдарланған педагогиканы пайдалана отырып, білім алушының жеке білім алу траекториясын жасау үшін маңызды рөл атқарады. Ал білім алушының таңдаған білім алу жолы бойынша алға жылжуы ең алдымен мұғалімнің шеберлігіне және элективті курстардың оқылатын бағдарламаларының сапасына байланысты.

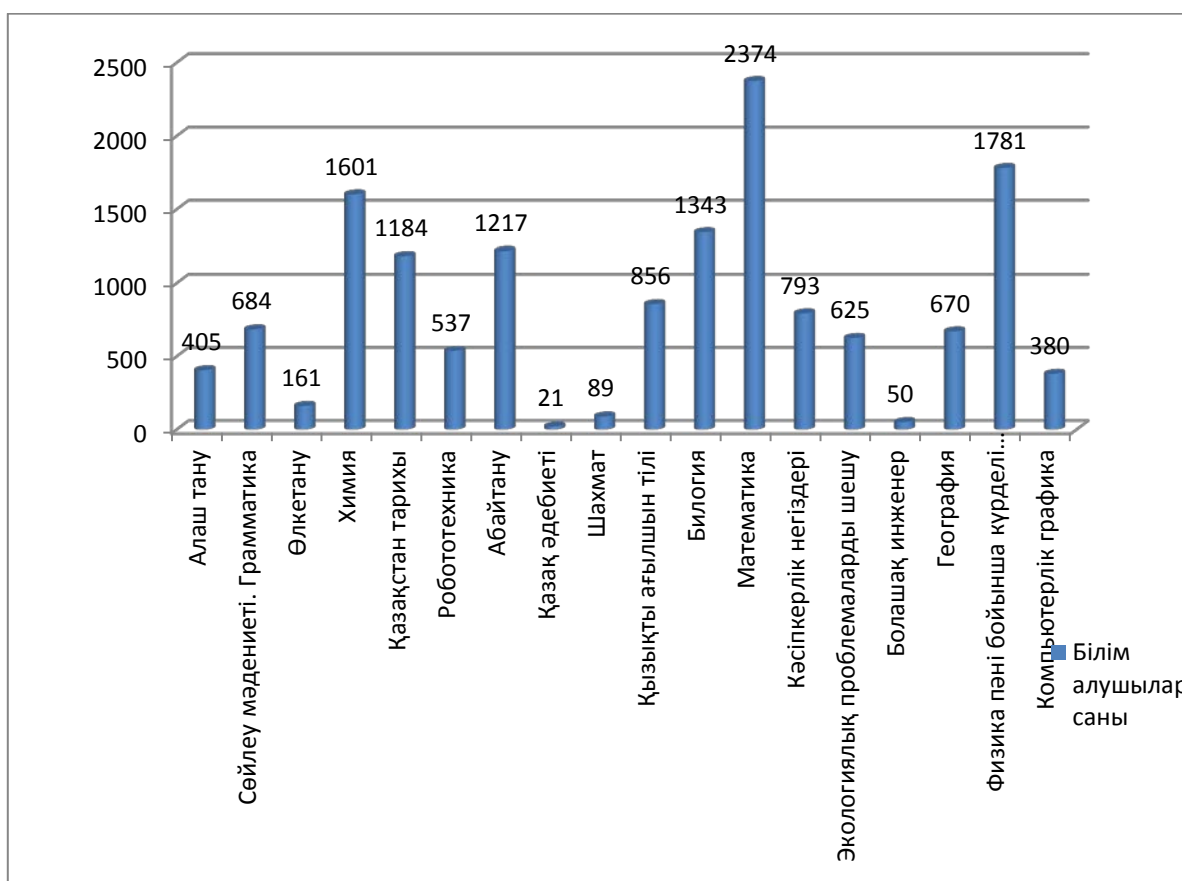
Төменде Қазақстан Республикасы аймақтары бойынша ШЖМ білім алушыларының таңдауы бойынша элективтік курстардың көрсеткіштері келтірілген (5-кесте).

5-кесте. 2017-2018 оқу жылындағы Қазақстан Республикасы аймақтары бойынша ШЖМ білім алушыларының таңдауы бойынша элективтік курстардың көрсеткіштері

Облыс	Алаштану	Сөйлеу мәдениеті Грамматика	Краеведение	Химия	Қазақстан тарихы	Робототехника	Абайтану	Қазақ әдебиеті	Шахмат	Қызықты ағылшын тілі	Биология	Математика	Кәсіпкерлік негіздері	Экологиялық проблемаларды шешу	Болашақ инженер	География	Физика пәнінен күрделі есептерді шешу	Компьютерлік графика
Ақмола		11	23	45	18		181	21				105	65	13	14	12	46	37
Ақтөбе		-	-	210	136		112		89		76	320		98	-	-	-	-
Алматы	401	373	-	381	317	401	346			501	372	580	328				461	
Атырау				42		93				31	42	93				47	30	
Батыс Қазақстан		38	34	62			31				17						44	
Жамбылская			46	132							80	106	106					22
Қарағанды		89		140	227		128			213	221	314	10	97	36		142	189
Қостанай				130	96					53	223	284	284			311	256	130
Қызылорда																		
Маңғыстау		4	1		2		12			8	3	5				1		2
Павлодар	4	54	15		35	43	82				105	201		54		50	125	
Солтүстік Қазақстан		57		114	53							70		164			111	
Түркістан				305	206		325					296		199		249	336	
Шығыс Қазақстан		58	42	40	94					50	204						230	
Барлығы	405	684	161	1601	1184	537	1217	21	89	856	1343	2374	793	625	50	670	1781	380

Жоғарыда көрсетілген 2017-2018 оқу жылында Қазақстан Республикасы аймақтары бойынша ШЖМ білім алушыларының таңдауы бойынша курстарына (элективті курстарға) қатысуы мәліметтерін зерделей отырып, Қазақстан Республикасы бойынша элективтік курстарға барлығы ШЖМ білім алушыларының 14771-і қатысса, оның ішінде ең көбі, яғни 2374 білім алушы математика курсына барды, ал ең азы, яғни 21 білім алушы қазақ әдебиетіне қатысты деген қорытындыға келеміз. Деректер 4-диаграммада берілген.

2017-2018 оқу жылында Қазақстан Республикасы бойынша элективтік курстарға қатысатын ШЖМ білім алушыларының саны

4-диаграмма.

Элективтік курстар, ең алдымен, әрбір білім алушының жеке білім алу мүдделерін, қажеттіліктерін және бейімділігін қанағаттандыруға байланысты. Нақты айтқанда, олар жеке білім беру бағдарламаларын құрудың маңызды құралы болып табылады, өйткені көпшілік дәрежеде әрбір білім алушының мүдделеріне, қабілетіне, кейінгі өмірлік жоспарларына байланысты білім беру мазмұнын таңдауына байланысты.

Оқытудың жоғарғы сатысында элективті курстарды енгізу кезінде шешілетін міндеттер:

- мектеп түлектерін жоғары білім беру бағдарламаларын меңгеруге дайындау;

- жоғары сынып білім алушыларының икемді жеке жоспарларын құру үшін жағдай жасау;

- білім алушыларды әлеуметтенуге және оқытуды даралауға, болашақ кәсіби қызмет саласын саналы түрде және жауапкершілікпен таңдауға, білім алу тәсілдеріне, әртүрлі кәсіптік білім беру бағдарламаларын саналы таңдауға және игеруге бағыттау;

- жоғары сынып білім алушыларын оқыту мазмұнын олардың қызығушылықтары мен мүмкіндіктеріне сәйкес саралау;

- күрделіліктің жоғары деңгейінде пәннің мазмұнын меңгеру, білім алушылардың бойында ойлау үдерісінің жоғары деңгейін, рефлексия дағдыларын дамыту;

- мектеп түлектерінің заманауи өмір шындығына бейімделу қабілетін арттыру;

- мектепте оқыту кезінде психологиялық-педагогикалық тұрғыдан жайлылыққа жағдай жасау; мектеп түлектерінің бойында жеке қабілетіне сай өзін-өзі бағалауын қалыптастыру.

Бақылау түрлері: әртүрлі бағыттағы шығармашылық жұмыстар (сабақтар, сабақтар, зерттеу шеберханалары, жобалар, конференциялар, сынақтар).

Элективтік курстардың келесі түрлерін шартты түрде атап көрсетуге болады.

1. Пәндік курстар, олардың міндеттері – базистік оқу жоспарына кіретін пәндер бойынша білімді тереңдету және кеңейту.

Өз кезегінде пәндік элективтік курстарды бірнеше топқа бөлуге болады:

1. Берілген оқу пәнімен тақырыптық жағынан да, уақытпен да сәйкестігі бар қандай да бір оқу пәнін тереңдетуге бағытталған жоғары деңгейдегі элективті курстар. Мұндай элективтік курсты таңдау, таңдалған пәнді бейінді емес, тереңдетілген деңгейде зерттеуге мүмкіндік береді. Бұл жағдайда курстың барлық бөлімдері бірқалыпты деңгейде тереңдетіліп оқытылатын болады.

2. Берілген пәннің міндетті бағдарламасына кіретін негізгі курстың жеке бөлімдері тереңдетіліп оқытылатын элективтік арнайы курс.

3. Берілген пәннің міндетті бағдарламасына кірмейтін негізгі курстың жеке бөлімдері тереңдетіліп оқытылатын элективтік арнайы курстар.

4. Қолданбалы элективті курстар, олардың мақсаты – білім алушыларды практикада білімді қолданудың маңызды жолдары және әдістерімен таныстыру, білім алушылардың заманауи техника мен өндіріске қызығушылығын дамыту.

5. Табиғатты тану әдістерін зерттеуге арналған элективтік курстар.

6. Мектептің оқу жоспарына кіретін пән (физика, биология, химия, географиялық жаналықтар тарихы) және оған кірмейтін (астрономия, техника, дін тарихы және т.б.) пәндер тарихына арналған элективті курстар.

7. Есептерді (математикалық, физикалық, химиялық, биологиялық және т. б.) шешу әдістерін зерттеп білуге, физикалық, химиялық, биологиялық эксперимент негізінде есептерді құрастыру және шешуге арналған элективті курстар.

II. *Пәнаралық элективті курстар*, олардың мақсаты – білім алушылардың табиғат пен қоғам туралы білімдерін біріктіру. Пәнаралық курстар негізгі мектепте, бейіналды дайындық мақсатында жүргізілуі мүмкін, олар жоғары сыныптарда оқу бейінін таңдауда білім алушыларға көмек көрсету мақсатында өткізіледі. Бейіндік мектепте мұндай курстар екі жақты функцияны орындауы мүмкін:

- гуманитарлық және әлеуметтік-экономикалық бейіндегі сыныптар үшін теңгеру курсы болуы;

- жаратылыстану-ғылыми бейіндегі сыныптар үшін қорыту курсы болуы. Мұндай қорыту элективті курстың мысалы ретінде «Әлемнің жаратылыстану-ғылыми суретінің эволюциясы» бола алады.

III. *Базистік оқу жоспарына кірмейтін пәндер бойынша элективтік курстар*.

Бұл психологиялық, әлеуметтік, психологиялық мәдениеттану, өнертану мәселелеріне арналған курстар. Элективті курстарды өткізу кезінде жаңа техникалық мүмкіндіктерді, атап айтқанда электрондық оқу құралдарын пайдалану оңайырақ. Бұл топтардың аз толымдығы мен білім алушылардың мүдделерінің үлкен ортақтығына байланысты. Қазіргі уақытта өте сапалы CD-дискілер саны жеткілікті, электрондық кітапханалар құрылуда, электрондық материалдарды сабақта да, өздігінен білім алу үдерісінде де қолдану әдістемесі әзірленуде.

Элективтік курстарды зерделеу кезінде заманауи білім берудің даму үрдісі көрнекі түрде айқындалады, бұл «оқытудың пәндік материалын мақсатты игеру, ол оқытудан өздігімен білім алуға көшуді қамтамасыз ететін, білім алушыны эмоциялық, әлеуметтік және интеллектуалды дамыту құралы болып табылады» (бастауыш, негізгі және жоғары мектептегі білім беру үдерісі. Тәжірибелік-эксперименттік жұмысты ұйымдастыру бойынша ұсынымдар).

Элективтік курстар жоғары сыныптардағы білім беру мазмұнының вариативті бөлігінің құрамдас бөлігі болып табылады және әрбір білім алушының жеке білім алу мүдделерін, қажеттіліктері мен бейімділігін қанағаттандыруға бағытталған. Олар жеке білім беру бағдарламаларын құрудың маңызды құралы болып табылады, өйткені әрбір білім алушының мүдделерін көрсететін білім мазмұнын таңдауымен тікелей байланысты, кейінгі өмірлік жоспарлармен байланысты. Осылайша элективтік курстар, жоғары сынып білім алушыларының әртүрлі білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыруда базалық және бейіндік курстардың мүмкіндіктерін толықтырады және дамытады.

Қазақстан Республикасында бейіндік оқытуды дамытудың Тұжырымдамасына сәйкес, бейіналды дайындау пәндік және бағдарлы курстармен қатар 9-сынып білім алушыларымен ақпараттық жұмыс жүргізуді көздейді. Мұндай жұмысқа типтік оқу жоспарына сәйкес аптасына 1 сағат беріледі. Осыған байланысты тоғызыншы сынып білім алушыларымен ұзақтығы 40 минуттық оқу сабақтары түрінде жұмыс ұйымдастыру орынды.

Курстың мақсаты мен міндеттері:

1. білім алушылардың кәсіптер әлемі туралы, кәсіптік білім туралы, еңбек нарығы туралы, өздігінен кәсіптік білім алу ерекшеліктері туралы, адам қасиеттеріне кәсіптер тарапынан қойылатын талаптар туралы білімдерді міндетті түрде иемденуге және болашақта пайдалану үшін жағдай жасау;

2. білім алушылардың кәсіптік өзін-өзі анықтау үдерісін өзектендіру;

3. білім алушылардың психологиялық құзыреттілік деңгейін, оның ішінде өзін-өзі тәрбиелеу шебі аясын кеңейту, өзін-өзі тану және өзін-өзі жетілдіру қажеттілігіне бастамашылық ету арқылы арттыру;

4. білім алушылардың өзіне деген оң көзқарасын, өзіне деген сенімділігін қалыптастыруға, шешім қабылдау дағдыларын дамытуға көмек көрсету;

5. өз болашағының ойындағы бейнесін іске асыруға мүмкіндік беретін жеке кәсіби жоспарды әзірлеу және жеке білім беру жобасын құру.

Курстың бағдарламасы екі бөлімнен тұрады. Әрқайсысына шамамен 17 сағат беріледі. Бірінші бөлімде сынып жетекшісі сыныппен жұмыс істейді. Бағдарламаның бірінші бөлігін жүзеге асыру:

- білім алушыларды мамандық әлемімен, мамандық таңдаудағы типтік қателіктермен, мамандық таңдау стратегиясымен таныстыруға;

- мектеп түлектері, сондай-ақ білім алушылардың 9-сыныпты бітіргеннен кейін бітірушілер жиі түсетін оқу орындары туралы ақпаратты алуына;

- белгілі бір білім алушылар үшін ең қызықты мамандықтардың өкілі болып табылатын мамандармен экскурсиялар және кездесулер ұйымдастыруға бағытталған.

Екінші бөлім (білім алушылармен психолог жұмыс істейді) білім алушыға өзінің «Мен» дегеніне объективті шолу жасауына көмектесуі тиіс. «Мен» бейнесі – жеке тұлғаның іс-әрекет субъектісі ретінде өзін түсіну, ұғыну жүйесі. Психологиялық-педагогикалық диагностика, білім алушылардың жеке ерекшеліктерін, бейімділігін, кәсіби бағыттылығын және кәсіби жарамдылығын бағалау және талдау үшін психологиялық тестілер мен әдістемелерді орындауға негізделген. Диагностика нәтижелерін белсенділікті арттырушы және дамытушы жаттығуларды одан әрі өткізу үшін, сондай-ақ жеке консультация беру және жеке кәсіби жоспарды әзірлеу үшін пайдалану жоспарланып отыр, кәсіби маңызды қасиеттерді дамытуға мүмкіндік жасалады.

Сабақты әзірлеу және өткізу кезінде келесі жұмыс түрлері мен әдістері қолданылады:

- тақырыптың негізгі сұрақтары бойынша диалог түрінде ақпарат беруді қарастыратын сабақты ұйымдастыру формасы ретінде әңгіме;

- білім алушылардың практикалық іс-әрекетінің формасы ретінде семинар;

- білім алушыларды тестілеу, психологиялық ағарту және топтық консультация беру жағдайларын біріктіретін жұмыс түрі ретінде оқыту психодиагностикасы әдісі қолданылатын тәжірибелік жұмыс;

- қалыптастырушы және дамытушылық мақсаттар кешенін шешу үшін топтағы адамдардың өзара әрекеттесуін ұйымдастыру формасы ретіндегі элеуметтік-психологиялық тренинг элементтері;

- алынған теориялық білімдерді, яғни психологиялық жаттығулар, нақты жағдайларды талдау әдісі, сюжеттік-рөлдік ойын, топтық пікірталас жүзеге асыру тәсілі болып табылатын теориялық материалды меңгеру үдерісін жандандыратын жұмыс түрлері ретінде белсенді элеуметтік-психологиялық оқыту әдістері;

- кәсіби бағдар беру ойындары.

Білім алушылармен жүргізілетін бұл жұмыстың нәтижесі жеке кәсіби жоспар жасау және жеке білім алу траекториясын саналы түрде құру болуы тиіс.

Курсты жүргізумен қатар сынып жетекшісі ата-аналармен келесі бағыттар бойынша жұмыс ұйымдастыруы қажет:

1. ата-аналардың өз балаларының қызметтің бейіндік бағытын таңдау үдерісінде бірдей ұстанымды қалыптастыру, кәсіби өзін-өзі анықтау мәселелерінде ата-аналарының құзыреттілігін арттыруға бағытталған психологиялық оқыту;

2. ата-аналарға балаларды диагностикалаудың және кәсіптік жоспар жасау кезіндегі вариативтілік бойынша мүмкін болатын қызметтің қорытындысы бойынша кеңес беру.

Бейіналды дайындықты 8-сыныптан бастап жүзеге асыру қажет, бұл бейіналды дайындықтың пропедевтикалық кезеңі болып табылады.

Пропедевтикалық кезең – ата-аналарды, білім алушылар мен мұғалімдерді жасалатын бейіндер мен бейіндік сыныптар туралы, бағдарламалар, білім алушыға қойылатын талаптар, оның қабілеттері туралы, оқуға қабылдау рәсімі туралы хабардар ету. Мұнда ата-аналардың, білім алушылардың тілегі, ұсынылған бейіндер бойынша баланың білімі туралы педагогтердің пікірі міндетті түрде ескеріледі.

Бейіндік бағдарды психологиялық-педагогикалық тұрғыдан қолдау дегеніміз бейіндік оқыту жағдайында білім беру әрекетінің қандай да бір бағыттарға бейімділігін болжауға мүмкіндік беретін диагностикалық рәсімдерді ұйымдастыру болып табылады. Бұл тұлғаның қалыптасуы мен кәсіби өзін-өзі анықтау мәселесіндегі барлық педагогикалық ұжымның төмендегілерді қамтитын көпқырлы қызметі:

1. Сыртқы байланыстарды ұйымдастыру: халықты жұмыспен қамту орталығы (МЗҚО), облыстың оқу орындары;

2. Бейіналды даярлық пен бейіндік оқытуды әдістемелік қамтамасыз ету;

3. Білім беру үдерісінің барлық қатысушыларына ақпарат беру және кеңес беру;

4. Пән олимпиадаларын ұйымдастыру;

5. Технология сабақтары;

6. Таңдау бойынша курстарды ұйымдастыру;

7. Бейіналды даярлық және бейіндік оқыту бойынша диагностикалық жұмыстар.

Диагностика барысында білім алушының таңдауының дұрыстығына рефлексия, талдау жүргізіледі

Бұл кезеңнің бейіналды дайындық аясындағы барлық диагностикалық жұмысы екі блокқа бөлінеді:

– жалпы диагностика блогы педагогпен (сынып жетекшісімен) бағдар беру курстары аясында жүзеге асырылады, ол білім алушылардың мүдделерін, бейімділігін, ниеттерін, ата-аналардың тілектерін зерделеуді, сондай-ақ мұғалімдердің сараптамалық бағалауын қамтиды;

- тереңдетілген диагностика блогы бойынша жекелеген жағдайларда жасөспірімнің немесе отбасының сұрауы бойынша бейінді таңдауда қиналған кезде психологтың көмегі пайдаланылады.

Әдістемелерді таңдау вариативті сипатта болуы мүмкін:

- IQ-тест, Айзенка тесті, Ақыл-ой дамуының мектеп тесті (АДМТ);
- «Суретші-ойшыл» тесті. Мұнда баланың нақты ғылымдарға немесе гуманитарлық бағыттағы пәнге бейімділігі анықталады;
- Мотивациялық саланы зерттеудің пайдалы нәтижелері;
- А.Беловтың «Темперамент формуласы»;
- «Қабылдау арнасы» тесті;
- Мазасыздану деңгейі: Реактивті және жеке мазасыздану шкаласы (Ч.Д.Спилбергер-Ю.Л.Ханин). Мазасыздану – жасөспірімнің эмоционалдық сезімінің көрсеткіші болып табылады, себебі сынып құрамы өзгереді, сондықтан бұл қалыпты жағдай ретінде саналады.
- «Бейіналды дайындыққа кіріспе» сауалнамасы (8-сынып білім алушылары үшін).

8-сыныпта оқуды аяқтағаннан кейін білім алушылардың білім сұранысы ескеріледі.

Негізгі кезең – (9-сыныпта оқу кезеңі) – бейіндік мектепте талап етілетін білім беру қызметінің түрлерін модельдеу және әртүрлі білім беру жағдайларында шешім қабылдау, болашақ кәсіби келешекті жобалау.

Заманауи мектептің 9-сынып білім алушыларының алдында тұрған негізгі міндет – онан әрі қарай білім алудың түрі мен сипаты туралы шешім қабылдау. Көпшілігі айтарлықтай байыпты шешім қабылдайды: мектепте қалу немесе кету (қайда?), басқа мектепке бару (қандай?) немесе өз мектебінде қалу, қандай бейінді таңдау және т. б.

Негізгі орта мектеп түлегіне кейде дұрыс шешім қабылдау оңай емес, оның үстіне қандай да бір жас адамның өзіндік қасиетін барынша ескеретін таңдау ғана дұрыс болуы мүмкін. 9-сыныптардағы психолог пен сынып жетекшісі жұмысының мақсаты жоғары сынып білім алушыларына одан әрі білім алу жолын жобалауға көмектесу болып табылады.

Аталған мақсатқа сай психологтың алдына келесі міндеттер қойылады:

- 9-сынып білім алушыларының кәсіби дайындық және бейіндік оқытуға дайындық деңгейін анықтау және түзету;

- 9-сынып білім алушыларын мазалайтын өзекті мәселелер туралы және олардың жасөспірімдерге психологиялық тұрғыдан қандай көмек көрсете алатыны туралы ата-аналар мен педагогтарды хабардар ету.

Кәсіби дайындық деңгейін анықтау бірқатар әдістемелер арқылы жүзеге асырылады.

«Білім алушыға кәсіптік кеңес беру картасы» енгізіледі, онда барлық нәтижелер, диагностикалық әдістемелердің түсіндірмелері, білім алушылардың жеке бақылаулары, өз тәжірибесін талдау, мамандықты таңдау, өзін-өзі тәрбиелеу мүмкіндігі туралы ойы белгіленетін болады. «Білім алушыға кәсіптік кеңес беру картасы» А қосымшасында келтірілген.

Қорытынды кезеңде тереңдетілген диагностика арқылы білім алушылардың жеке мүмкіндіктерін бағалау жүргізіледі. Кәсіби мақсатты диагностикалау болашаққа арналған жоспарларды және оларды жүзеге асыру жолдарын нақтылауға мүмкіндік береді. Пәндік-кәсіби кеңес беру өз таңдауының дұрыстығына деген ішкі сенімділігін арттырады. Портфолио қалыптасады. Оқытуды бейіндеу көптеген білім алушылардың білім беру және өмірлік ұстанымдарының құрылымына сәйкес келеді.

Бейіндік оқытуға көшу мектеп психологынан білім алушыларды кәсіби таңдауда қолдау көрсетіп қана қоймай, саналы жауапты таңдау қабілетін қалыптастыруды қамтамасыз ететін қолдаудың кешенді моделін әзірлеуді және қолдануды талап етеді. Бейіндік оқытуға көшуді күрделендіретін басты проблема білім алушылардың оқу және кәсіби өсуін жоспарлауға және өзінің өмірлік жолын жобалауға қабілетсіздігі болып табылады. Көбінесе оқыту бейінін таңдаған кезде білім алушылардың мүдделері мен қабілеттерінде айырмашылық болады немесе мәртебе мәселесі бірінші орынға қойылады да, ол өзі және оның ата-анасы таңдауда қателік жібереді, ақырында ол өкінішке әкелуі мүмкін.

Осы проблеманы негізге ала отырып, білім алушыларды кәсіптендірудің жеке траекториясын қалыптастырудың жолдары, құралдары мен психологиялық-педагогикалық шарттары қандай деген орынды сұрақ туындайды.

Ата-аналар мен білім алушылар өз нәтижелерін бірлесе отырып талдайды. Оларға балалардың одан әрі оқуға дайындық деңгейі туралы қорытындыны өздеріне жасау ұсынылады. Егер бұл ретте олар жасөспірімнің белгілі бір қиындықтары бар екенін түсінсе, оларды өз бетінше шеше алмайтынын білсе, онда педагог мамандарға, психологтарға және т. б. көмек көрсету үшін өтініш жасау ұсынылады.

Қолдау көрсету циклының соңында сынып жетекшілері, психолог және педагогтермен жүргізілген барлық жұмыстар талданады. Жұмыстың тиімділігі туралы қорытынды жасалады, 10-сыныпта жұмыстың одан әрі бағдарламасын жобалау бойынша ұсыныстар енгізіледі.

Білім берудің жаңартылған мазмұны жағдайында заманауи 10-сынып үшін оқытудың жаңа жағдайына әлеуметтік-психологиялық бейімделу мәселесі маңызды болып табылады. Оған, өз кезегінде, жаңа ұжымға бейімделу, белгілі бір бейін бойынша оқу жүктемесінің ұлғаюына, мұғалімдердің жаңа талаптарына бейімделу сияқты мәселелерді жатқызуға болады.

10-сыныптағы психолог жұмысының негізгі мақсаты – 10-сынып білім алушыларының жаңа оқу жағдайына әлеуметтік-психологиялық тұрғыдан бейімделуіне жағдай жасау.

Міндеттері:

- сынып жетекшілерімен бірге оқу жылының басында бейімдеу бағдарламасы бойынша жұмыс істеу;
- бейіндік сыныптардың білім алушыларының өзекті жағдайын бақылау, бейімсіздік белгілерін анықтау;
- оныншы сынып білім алушыларының бейімделу кезеңіне қатысты ата-аналар мен педагогтарға психологиялық тұрғыдан кеңес беру.

10-сыныпта жұмыс істейтін мұғалімдердің психологиялық-педагогикалық дайындығы оныншы сынып білім алушыларының бейімделу кезеңінің психологиялық ерекшеліктері туралы семинарлар түрінде өтеді.

Оныншы сынып білім алушыларының бейімделу деңгейінің психологиялық диагностикасы, әрбір жасөспірім сыныпта өзін қалай сезінетінін дер кезінде анықтау оқу барысында әрі құрдастарымен өзара қарым-қатынаста бірдене үйлеспеген жағдайда көмек көрсету жолдарын белгілеу үшін қажет.

Диагностика үшін келесі әдістемелер қолданылады: Кондаштың «Әлеуметтік-ахуалдық тынышсыздық шкаласы» ұстанымы бойынша әзірленген тынышсыздық шкаласы. Мұндай типтегі шкалалардың артықшылығы – білім алушы үшін негізгі тынышсыздық көздері болып табылатын объектілерді, шынайылық саласын анықтауға мүмкіндік береді. Тынышсыздық шкаласы білім алушылардың шкалалық, өзін-өзі бағалау және тұлғааралық тынышсыздану деңгейін анықтауға мүмкіндік береді. Сишордың топтық бірлігінің индексі. Топтық бірлік – топты бүтін біртұтас біріктірудегі, оның бірігуінің дәрежесін көрсететін өте маңызды параметр.

Зерттеу нәтижелерімен педагогтар мен ата-аналар жеке консультацияларда таныса алады. Сондай-ақ ата-аналар мен жасөспірімдер өздерінің диагностикалық мәліметтерін бірлесіп талдау үшін балалармен бірлесіп ата-аналар жиналыстарын өткізуді іске асыруға болады. Психологтың көмегімен олар алынған нәтижелердің себебін және оларды білім алушының одан әрі дамуы үшін қалай пайдалануға болатынын түсінуге тырысады. Зерттеу нәтижелерін ұсынудың мұндай түрі жасөспірімнің одан әрі тұлғалық дамуы үшін ең нәтижелі түрі болып табылады.

Әрине, білім алушының құрдастары арасындағы нақты жағдайына, оның оқудағы табыстылығына байланысты анықталған жоғары тынышсыздық түзетудің түрлі тәсілдерін талап етеді. Егер нақты нәтижесіздік жағдайында жұмыс оны жеңуге мүмкіндік беретін қарым-қатынасты, жұмыстың қажетті дағдыларын қалыптастыруға бағытталуы тиіс болса, онда өзін-өзі бағалаудағы келіспеушілікке байланысты жоғары тынышсыздық жағдайында, ішкі келіспеушіліктерді, өзін-өзі бағалауды түзетуге бағытталуы тиіс.

Алайда тынышсыздық туғызатын себептерді жоюға бағытталған жұмыспен қатар білім алушылардың бойында жоғары үрейленуді жеңе білу қабілетін дамыту қажет. Диагностиканы қайта жүргізу. Педагогтар мен ата-

аналардың оның нәтижелері және ұсыныстарымен танысуы. Жеке тұлғаларға бейімделу деңгейі төмен жасөспірімдерді қайта диагностикалаудан кейін ата-аналарды, педагогтар мен жасөспірімдерді зерттеу нәтижелерімен таныстыру жүргізіледі. Мектепті бітірген сәтте 11-сынып білім алушысы ересек өмірге араласуға психологиялық тұрғыдан дайын болуы тиіс. «Психологиялық дайындық» ұғымы бұл жағдайда мектептің түлегіне азаматтық өмірде, еңбекте, болашақ отбасылық өмірде өзін толық танытуға мүмкіндік беретін қабілеттер мен қажеттіліктердің болуын көздейді.

11-сынып білім алушыларымен жұмыс істеген кезінде психологтың негізгі мақсаты жоғары сынып білім алушыларына олардың әлеуметтік және кәсіби дайындықтарын анықтау және қалыптастыруға көмек көрсету болып табылады.

Міндеттері:

- кәсіби және әлеуметтік дайындық деңгейін анықтау және түзету;
- білім алушылармен дамыту жұмыстарын жүргізу;
- болашақ мектеп түлектерінің өзекті проблематары туралы ата-аналар мен педагогтарға психологиялық тұрғыдан кеңес беру.

Қолдау көрсету циклының соңында сынып жетекшісі, психолог және педагогтар жүргізген барлық жұмыс талданады. Жұмыстың тиімділігі туралы қорытынды жасалады, мектепті бітіруші сыныптағы жұмысты оңтайландыру үшін ұсыныстар мен тілектер әзірленеді. Осылайша, психологиялық-педагогикалық қолдаудың басты мақсаты іске асырылуы мүмкін – әрбір білім алушы өз өмірінің, оның ішінде өз қызметі мен басқалармен қарым-қатынасы, өзінің ішкі әлемінің субъектісі бола алатындай әлеуметтік-педагогикалық жағдайлар жасау.

Элективті курстарды оқытудағы негізгі басымдықтар:

- біртұтас дүниетанымның қалыптасуына ықпал ететін пәнаралық бірігу;
- тәжірибе және ынтымақтастық арқылы оқыту;
- білім алушылардың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін есепке алу.

Білім беру үдерісіндегі курстың орны. Элективтік курстың мазмұны мен әдістемелік жүйесін әзірлеу кезінде курстың білім беру пәндерімен де, базалық бейіндік пәндермен де арақатынасындағы орны қандай екенін көрсету маңызды.

Білім алушыларға болашақ кәсіби қызметтің шарттары мен үдерістері туралы түсінік беретін, яғни оларды қандай да бір дәрежеде модельдейтін оқыту әдістері мен нысандарын пайдалануды қарастыру маңызды. Элективтік курстың маңызды элементі оны зерделеуден күтілетін нәтижелерді, сондай-ақ оларды диагностикалау және бағалау тәсілдерін анықтау болып табылады.

Курсты зерделеуден күтілетін нәтиже – мектепте жеке білім траекториясын құру және оны аяқтағаннан кейін табысты кәсіби мансап үшін қажетті қандай білім, білік, тәжірибе алынады; қандай қызмет түрлері игерілетін болады деген сұраққа жауап. Нәтижелер бірінші кезекте білім алушылардың өздері үшін маңызды болуы тиіс, ол онымен алғашқы танысу

кезеңінде курстың тартымдылығын қамтамасыз ету және оны білім алушылардың таңдауы үшін қажет.

Элективтік курстар жүйесін дамытудың маңызды бағыты, әлемнің түрлі елдеріндегі таңдауы бойынша ең табысты курстарды біздің еліміздің жағдайына бейімдеу болып табылады. Осы мақсатта дамыған елдердің элективтік курстарды өткізу тәжірибесін зерделеу және кеңінен таралған курстарды таңдап алу қажет. Бейіндік оқыту бойынша экспериментке қатысушы бірқатар аймақтардың тәжірибесі, жергілікті жерлерде біліктілікті арттыру институттарында, педагогикалық жоғары оқу орындарында, мектептерде элективтік курстардың өзіндік нұсқалары құрылып отырғанын көрсетеді. Олардың көпшілігіне қызығушылық артуда және қолдауға лайық. Осыған байланысты білім басқармасы органдарына элективті курстар бойынша мәліметтер банкін құруға, ақпараттық қолдауды және элективті курстар жүргізу тәжірибесімен алмасуды ұйымдастыруға болады.

Бейіндік сыныпқа қабылдау рационалды және ашық конкурстық іріктеу негізінде жүргізілуі мүмкін. Бұл ретте білім алушының «жетістіктер портфелі» маңызды рөл атқара алады.

Білім алушыларды жеке іріктеу үш кезеңде жүзеге асырылады;

1) бірінші кезең – комиссияның Ережеде көзделген критерийлерге сәйкес құжаттарға сараптама жүргізуі;

2) екінші кезең – комиссияның құжаттарға сараптама жүргізу қорытындылары бойынша білім алушылардың жетістіктерінің рейтингін жасау;

3) үшінші кезең – білім алушыларды бейіндік оқыту сыныбына қабылдау туралы комиссияның шешім қабылдауы.

Бейіндік оқыту жағдайында портфолиоға ерекше мән беріледі. Портфолио білім алушылардың оқу және әлеуметтік маңызды жеке жетістіктерін ұсыну тәсілімен қарастырылады, сондай-ақ кәсіпті саналы таңдау мен мансаптық өсуге уәждеменің қалыптасуы деңгейін көрсетеді. Білім алушының мүмкіндігін растайтын әртүрлі құжаттар түріндегі портфолионың мазмұны келесі білім беру деңгейлерінде оқытудың одан әрі траекториясын анықтау кезінде ескеріледі. Портфолионың болуы, кәсіптік білім беру ұйымдарына таңдаған мамандығы бойынша табысты оқуға бейім, қабілетті білім алушылар контингентін анықтауға мүмкіндік береді.

Бейіндік оқытуды енгізу кезінде келесі міндеттерді шешуді қамтамасыз ету қажет:

- берілген білім беру мекемесінде бейіндік оқытуды енгізудің пайдалылығы мен қажеттілігін негіздеу; оларды мақсатты, нәтижелі, мазмұнды, бағдарламалық-әдістемелік, технологиялық, материалдық-техникалық деңгейлерде пысықтау және енгізу мүмкіндігін ескере отырып, бейіндердің оңтайлы (рұқсат етілген) санын анықтау;

- бейіндік оқытуды енгізер алдында білім алушылардың алдағы оқу бейіндерін таңдауын қамтамасыз ету бойынша едәуір жұмыстар көлемін жүргізу (сауалнама жүргізу, ата-аналармен әңгімелесу және т. б.);

- білім алушылардың бейіндік өзін-өзі анықтау мүмкіндіктерін, олардың жеке мүдделерін, қабілеттерін, бейімділігін зерделеу;
- білім алушылардың мүдделері мен қажеттіліктерін ескере отырып, бейіндік оқытудың мазмұны мен құрылымын анықтау;
- білім беру бағдарламаларына, оқу жоспарларына қажетті өзгерістер енгізу;
- бағдарламалық-әдістемелік, нормативтік-құқықтық және кадрлық базаны анықтау;
- оқу үдерісін бейіндік оқытудың міндеттеріне жауап беретін және баланың толыққанды сапалы жалпы білім алу құқығын қамтамасыз ететін оқулықтармен, құралдармен қамтамасыз ету;
- бейіндік оқытуды енгізудің теріс салдарларының алдын алу тетіктерін әзірлеу;
- алынған нәтижелерді зерделеуді, талдауды қамтамасыз ету;
- бейіндік мектепте жұмыс істеуге ниет білдірген мұғалімнің тиісті кәсіби дайындығын қамтамасыз ету.

«ҚР бейіндік оқытуды дамыту тұжырымдамасында» білім беру саясатының басым бағыттарының бірі желілік оқыту жүйесін құру болып табылады.

Бейіндік оқытуды желілік ұйымдастырудың мақсаты – бейіндік оқыту мақсаттарына қол жеткізуге ықпал ететін жағдайлар жасау үшін желіге қатысушы ұйымдардың күш-жігерін үйлестіру.

Желілік өзара әрекеттесу, осылайша, тек «негізгі» білім беру мекемесінде ғана емес, сонымен қатар бірыңғай білім беру үдерісі аясындағы оқу орнында білім алушылар үшін қандай да бір белгілері бойынша кез келген қажетті және (немесе) қолжетімді оқу орындарында оқытуды қамтамасыз ету болып табылады. Білім беру мекемелерінің мұндай өзара әрекеттесуінің барлық үдерісі келесі белгілермен (негізгі ерекшеліктермен) сипатталуы мүмкін:

- үдеріс нәтижесінде білім алушы бір білім алады;
- бейіндік және (немесе) элективтік курстар бірыңғай білім беру үдерісінің міндетті элементтері болып табылады;
- бейіндік (элективтік) курстар бойынша оқыту, осы курстар оқытылатын кез келген білім беру мекемесінде жүзеге асырылуы мүмкін.

Бейіндік курстар бойынша алынған білім, біліктіліктер мен дағдылар олардың алынған орны бойынша бағаланады (немесе өзге де түрде; бұл курстар тиісті құжатпен расталған бір білім алу үшін есепке алынады).

Бейіндік оқытуды ұйымдастырудың инварианттық құрамы (барлық мектептер үшін ортақ):

- оқу жоспарының барлық пәндері бойынша міндетті базалық деңгейдегі жалпы білім беру бағдарламаларын жүзеге асыру;
- 8-9-сыныптарда бейіналды дайындықты ұйымдастыру.

Бейіндік оқытуды ұйымдастырудың вариативтік құрамы барлық мектептердің білім алушыларынан құрылған 10-11-сыныптарда, әр мектептің

(немесе көпшілік мектептердің) базасында әртүрлі бейін бойынша жүзеге асырылады.

Мектептердің желілік өзара әрекеттесу түрінде бейіндік оқытуды ұйымдастырудың жоғарыда айтылған идеялары келесі ұйымдастырушылық қағидаттарды көздейді:

- білім алушылардың нақты мүмкіндіктері мен қажеттіліктерін, олардың жас ерекшеліктерін ескеру, сондай-ақ балалардың өмірлік жоспарларын ескере отырып, одан әрі оқыту мен дамытудың перспективаларын көру қажеттілігін білдіретін адекваттылық және перспективалылық ұстанымы;

- білім алушылардың таңдауына сәйкес білім алушылардың базалық дайындығының қажетті деңгейін және вариативтілігін қамтамасыз етуді білдіретін инварианттық және вариативтілік ұстанымы; вариативтілік білім алушылардың жеке мүдделерімен, қажеттіліктерімен және мүмкіндіктерімен, сондай-ақ мектептің әлеуметтік ортасы мен ішкі ортасының әлеуетімен анықталады; сабақ аясында вариативтілік білім алушылардың ұжымдық және өзіндік жұмысының әртүрлі нысандары мен әдістерін, оның ішінде бір немесе бірнеше мектеп базасында әртүрлі жастағы бірлестіктерді пайдалану арқылы жүзеге асырылады;

- сынып, білім сатысы (II, III), бүтіндей мектеп деңгейінде оқыту мақсаттарының, мазмұнының, формаларының, әдістерінің қиыстырылуын, бейіналды даярлық пен бейіндік оқытуды жүзеге асыратын білім беру салалары мен оқу пәндері арасында, жалпы орта, қосымша, бастауыш кәсіптік білім беру бағдарламалары арасында байланыс орнатуды көздейтін біріктіру және саралау ұстанымы;

- бір жағынан, себептерді, құндылық бағдарларды, білім алушылардың іс-әрекетінің бағыттылығын ескеру қажеттілігін білдіретін, екінші жағынан, тұлғаның мүмкіндіктері мен нақты жағдайларына сәйкес, оның қажеттілік-уәжділік саласын дамытуды қамтамасыз ететін педагогикалық тәсілдерді қолдану арқылы жағдай жасауды білдіретін уәждеу және ынталандыру ұстанымы.

Желілік оқыту жалпы орта білім берудің сапасын, тиімділігін және қолжетімділігін арттырудың көпжақты кешенді тәсілі ретінде қарастырылады, ол білім беру үдерісінің құрылымы, мазмұны, ұйымдастырылуы және саралаудың өзгеруі арқылы білім алушылардың мүдделерін, бейімділігі мен қабілетін көбірек ескеруге, жоғары сынып білім алушыларының білім алуын олардың кәсіптік мүдделері мен білім алуды жалғастыруға қатысты ниеттеріне сәйкес бағдарлау үшін мүмкіндіктер жасауға мүмкіндік береді. Бұл ретте білім алушылардың жеке білім алу траекториясын құру мүмкіндіктері айтарлықтай кеңейтіледі, таңдаған бағытта оқуды жалғастыру үшін оның дайындық деңгейінің жоғары болуы қамтамасыз етіледі.

Желілік өзара әрекеттесудің келесі мақсаттары қамтамасыз етілген:

- вариативтілік пен бейіндеу негізінде білім беру сапасы мен қол жетімділікті арттыру;

- мониторинг жүйесін әзірлеу;

- педагогтер мен білім алушылардың ғылыми-әдістемелік жұмыстарын жүзеге асыру;
- біліктілікті арттырудың түрлі формалары арқылы әдістемелік қызмет көрсетуді ұйымдастыру;
- білім беру желісі ұсынатын білім беру қызметтерінің аумақтық қол жетімділігін ескере отырып, толықтығын қамтамасыз ету;
- педагогтердің қажеттіліктеріне түрлі пәндердің; желілік өзара әрекеттестіктің білім беру қызметтерінің сәйкестігін арттыру;
- әдістемелік жұмыс бойынша білім беру мекемелері желісінің ресурстарын пайдалануды ұтымды ету;
- педагогикалық кадрлардың біліктілігін үздіксіз арттырудың желілік моделін құру және т. б.

Білім беру мекемелерінің желілік өзара әрекеттесуі жалпы орта білім берудің қол жетімділігін қамтамасыз етудің шын мәнінде тиімді тәсілі болып табылады. Ол арқылы білім беру сапасын және ресурстарды жұмсау тиімділігін айтарлықтай арттыруға қол жеткізілді. Бұдан басқа жалпы желілік жоба аясында жұмыс істейтін мектептердің білім беру бағдарламаларының мазмұндық сәттері де өзгереді. Олардың бәсекелестігі арқылы білім беру бағдарламаларын жаңартуға ұмтылу іске асырылуда, білім беру мекемелерінің желісінде жалпы инновациялық ахуал айтарлықтай артады, бейіндік оқытуды енгізу мүмкіндігі пайда болады.

Желілік өзара әрекеттесуді ұйымдастырудың қажетті шарттары:

- желіге кіретін білім беру мекемелерінің (ұйымдарының) білім алушылары мен (немесе) мұғалімдерінің ауысуын жүзеге асыру мүмкіндігі;
- білім алушыларға нақты таңдау мүмкіндігін ұсынатын әртүрлі мекемелер мен ұйымдардың желіде болуы;
- желілік өзара әрекеттесудің экономикалық тиімділігі;
- оқу курстары мен білім беру бағдарламалары бойынша нәтижелерді есепке алуды ұйымдастыру мүмкіндігі.

Аймақтық деңгейде желілік оқытуды енгізудің негізгі ерекшеліктері желілік өзара әрекеттесуді енгізу және тарату моделін (бағдарламалық-мақсатты немесе жобалық) таңдау туралы шешім қабылдау болып табылады. Екіншіден, аймақтық деңгейде желілік оқытуды енгізу жалпы орта білім беруді дамытудың басқа да басым бағыттарымен кешенді түрде қолданылғанда ғана тиімді болып табылады.

Желілік өзара әрекеттесудің ажырамас бөлігі бейінді оқыту болып табылады. Желілік өзара әрекеттесу жағдайында бейіндік оқытуды қамтамасыз ету үшін:

- барлық шарттық міндеттемелердің орындалуын үнемі бақылау қажет;
- білім беру мекемелерінің оқу жоспарларының және білім алушылардың жеке оқу жоспарларының жүзеге асырылуы барысын үнемі қарап отыру қажет;
- білім алушылардың жеке оқу жоспарларын жүзеге асыруға арнайы ұйымдастырылған педагогикалық қолдау қажет;

- бір білім беру мекемесінен екіншісіне ауысқан кезде білім алушыларға қолдау жасауды қамтамасыз ету немесе мұғалімдердің ауысуын ұйымдастыру қажет;

- бірнеше білім беру мекемелерінде сабақ өту кестесін үйлестіру қажет;
- білім беру технологияларының өзгеруі мүмкін.

Желілік оқытуды енгізу және бөлу бойынша білім беруді басқарудың аймақтық органдары іс-әрекеті жоспары келесі кезеңдерді қамтиды. Бірінші кезең – аймақтағы бейіндік оқытуды енгізу және тарату ерекшелігіне әсер ететін аймақтық ахуалдың ерекшеліктерін талдау. Екінші кезең – аймақтық білім беру жүйесінің желілік оқуға көшу стратегиясын әзірлеу. Үшінші кезең – аймақта желілік оқытуды енгізу мен таратудың тактикалық жоспарын әзірлеу. Төртінші кезең – аймақта желілік оқытуды енгізу мен таратудың жедел жоспарын (жоспар-кестесін) әзірлеу. Бесінші кезең – мектептерде желілік оқытуды енгізу мен таратудың әзірленген жоспарларын жүзеге асыру. Желілік оқытуды ұйымдастыру схемасы:

- желілік өзара әрекеттесуге қатысушы білім беру мекемелерінің оқу жоспарларын жасау;
- желілік өзара әрекеттесуге қатысушылар арасында бірлескен қызмет туралы шарт жасасу;
- желіге қатысушылар арасындағы өзара әрекеттесуді басқаратын Үйлестіру кеңесін құру;
- желілік өзара әрекеттесуге қатысушыларының бюджетін құру, оларды құрылтайшының бекітуі;
- білім беру үдерісін жүзеге асыру.

Осылайша, желілік өзара әрекеттесудің мынандай артықшылықтарын атап көрсетуге болады: өзара әрекеттесу тетіктері әзірленеді; консультация және кәсіби кеңес алуға, жұмыс тәжірибесімен бөлісуге мүмкіндік пайда болады; әдістемелік жұмыс мәселелері сапалы және жедел шешіледі; әдістемелік база кеңейтіледі, Интернет кеңінен қолданылады.

Қазіргі уақытта ауылдық шағын жинақты мектептегі оқыту сапасы үлкен алаңдаушылық туғызады. Шағын жинақты мектеп бірте-бірте өзін жойып бара жатқанын мойындау керек. Бұл жағдай шағын жинақты мектептерді жоюға жол бермеуі керек. Білім беру мекемелері басшыларының міндеті – базалық мектептердің (тірек мектептердің) тиімді білім беру технологияларын қолдану арқылы осындай мектептерде білім беру сапасын арттыру. Мұндай мекемелердің базасында өзара әрекеттесу желісін құру қажет. Мұндай мекеме магниттік мектептерді, мектептен тыс мекемелерді (балалар өнер мектебі, мәдениет үйі, спорттық бағыттағы клуб, мешіт, жақын орналасқан ЖОО немесе колледж) қамтитын әлеуметтік-мәдени кешен болып табылады.

Мұндай базалық мектептің негізгі міндеті білім алушының рухани, адамгершілік, физикалық денсаулығына, оның әлеуметтік-мәдени кешен жағдайында әлеуметтенуіне ықпал ететін тәрбиелеу-білім беру ортасын құру болып табылады.

Осындай көпфункционалды бірлестіктің қызметі, білім беру және мәдениет саласында инновациялық-педагогикалық технологияларды меңгеруге, ауыл тұрғындарының бос уақытын ұйымдастыруға, балалар мен жасөспірімдердің шығармашылық қабілеттерін дамытуға, туған өлке тарихының ерлік үлгісінде патриотизмді тәрбиелеуге бағытталған.

Білім алушыларға қосымша білім беру жүйесін дамыту толық жұмыс күні тәртібінде мектеп жұмысын ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Өнер мектебінде әртүрлі бағыттар бойынша білім алуларына болады. Сондай-ақ білім алушылар түрлі спорт секцияларына қатысады. Бірлескен түрде мерекелер, жорықтарға шығу, театрға, киноға, мұражайларға сапарлар ұйымдастырылады. Мектеп әлеуметтік серіктестермен белсенді түрде жұмыс істейді, білім алушылардың бос уақытын өткізу әрекетін ұйымдастырушы болып табылады. Ата-аналар ұжымы – мектептің ең белсенді әлеуметтік серіктесі.

Мектептің бір ауыл аясынан шығуға мүмкіндігі бар екенін айта кету керек. Желілік өзара әрекеттесудің арқасында жақын маңдағы ауылдардың балалары мен жасөспірімдері үшін білім беру, мәдени, бос уақытты өткізу жұмыстарын ұйымдастыруға мүмкіндік болады. Ол үшін мекемеде жақсы оқу-материалдық база құрылады.

Білім беру жүйесіне кіретін мектептердің желілік өзара әрекеттесудің артықшылықтарын мойындау керек.

Магнитті мектептердің білім алушылары тірек мектебінлегі құрдастары арасында өздерін жайлы сезінеді. Олар тірек мектеп базасында таңдалған бейіндері аясында бейінді пәндерді меңгереді және элективті курстарды оқиды.

Мектептердің желілік өзара әрекеттесуі білім алушыларды оқу орнына және қайтадан кері қарай ұйымдасқан түрде тасымалдау арқылы жүзеге асырылады. Ол үшін автобустар қажет. Білім алушыларды апару үшін түрлі бағыттағы тасымалдауды ұйымдастыру керек:

- оқу сабақтарына;
- бейіналды элективті курстарға;
- бейіндік оқытуға;
- мамандық бойынша элективті курстарға;
- сабақтан тыс сабақтарға.

Осылайша, тірек мектебі мен магниттік мектептердің желілік өзара әрекеттесуі аясында білім алушылар сапалы бейіналды және бейінді дайындықтан өтеді, қосымша білім ала алады, мәдениет мекемелерінің мүмкіндіктерін пайдалана алады.

Білім алушыларды бейіналды және бейінді дайындау, тірек мектебінің педагогтарымен өзара әрекеттесе жасау үшін қашықтықтан оқыту нысанын ұйымдастыру; одан әрі ауылдық елді мекенде қажетті мамандықтарды игеру үшін бейін енгізу; Интернет-ресурстарды кеңінен пайдалану туралы ойластыру қажет.

Барлық ойластырылған іс-шараларды жүзеге асыру керек, себебі ол білім алушының мүддесі, білім беру мен бүтіндей қоғамның мүддесі үшін қажет. Мектеп педагогтарының қызметі білім алушыларға тұрғылықты жеріне

қарамастан сапалы білім беруге бағытталған. Бұл жағдайда білім беру мекемелерінің желілік өзара әрекеттесуі тіпті қажет.

Сыртқы ресурстық орталық (ЖОО-мен) желілік өзара әрекеттесу аясында тірек мектебінің моделін таңдау, сыртқы ресурстық орталығы бар тірек мектебі моделін талдауды жүзеге асыра отырып, оның негізгі белгілерін анықтадық:

- оңтайлы аумақтық орналастыру. Тірек мектебі, магниттік мектептер және университет бір-біріне тікелей жақын орналасуы тиіс;

- білім алушыларды қауіпсіз және уақытылы жеткізу мүмкіндігі;

- ЖОО-ның ресурстарын пайдалану мүмкіндігі;

- жоғары оқу орнымен және жеке факультеттермен ынтымақтастық туралы келісім-шарт жасасу. Ынтымақтастық жоспарында дәстүрлер жүйесі қалыптасады: әдістемелік көмек көрсету, кафедраларға жетекшілік ету, жұмыс тәжірибесімен алмасу бойынша семинарлар және әдістемелік семинарлар өткізу, өндірістік алаңдарды ұсыну, тірек мектебі студенттердің педагогикалық тәжірибеден өтулері үшін база болып табылады;

- ЖОО мен тірек мектебінен қашықтықтан білім алуға арналған құрал-жабдықтың болуы;

- тірек мектебінің білім алушыларының танымдық деңгейі жеткілікті;

- білім алушылардың және олардың ата-аналарының оқу бейінін таңдауы; әлеуметтік қажеттіліктерді ескере отырып, оқытудың бірнеше түрлі бейіндерін ашуға мүмкіндік беретін жоғары сыныптардағы білім алушылардың саны;

- қауымның әлеуетін пайдалану мүмкіндігі: балалар шығармашылығы сарайы, мәдениет сарайы, жастар бастамалары орталығы, кітапханалар, кинотеатрлар, балалар музыка мектебі, спорт мектебі және т. б.;

- білім алушыларға білім беру қызметін көрсетуді жүзеге асыру үшін тірек мектебінің ресурстарын (материалдық-техникалық, ұйымдық-құқықтық, кадрлық, әдістемелік және т. б.) ұсыну;

- әдістемелік көмек көрсету мүмкіндігі: оқыту мен тәрбиелеу мәселелері бойынша бірлескен әдістемелік семинарларды өткізу тәжірибесімен алмасу, пәнаралық құзыреттілікті дамыту, қосымша білім беру саласында өзара қарым-қатынаста болу.

Ұйымдастыру құрылымы тұрғысынан, модульдік және тұтастық принциптерін басшылыққа ала отырып, өзара қарым-қатынасты ұйымдастырудың түрін атап көрсетейік: тірек мектебі, магниттік мектептер және жоғары оқу орны желіге қатысушылардың заңды тұлғасын сақтай отырып, ынтымақтастық туралы шарт негізінде өзара қарым-қатынас жасау жүйесін ұйымдастырады.

Тірек мектебі келесі ерекшеліктерімен сипатталады:

- заңды тұлға болып табылады және бюджеттік мекеменің ұйымдық-құқықтық нысаны болады;

- аймақтың білім беру мекемелерімен өзара қарым-қатынасты жүзеге асыру үшін жеткілікті материалдық-техникалық және кадрлық қамтамасыз етілген;

- тірек мектебінің басқару органы, басқару кеңесі құрылады;

- білім беру үдерісін ұйымдастыру, оның қатысушыларының құқықтары мен міндеттері тірек мектебінің Жарғысымен анықталады;

- заманауи телекоммуникациялық және компьютерлік жабдықтармен, видеоконференцбайланыс жүйесімен жабдықталған;

- тәрбие жүйесі құрылады;

- қосымша білім беру жүйесі құрылады, клубтар, үйірмелер, кеңестер, мұражайлар жұмыс істейді, олардың жұмысында білім алушылар өзінің шығармашылық әлеуетін жүзеге асыруға мүмкіндік алады;

- Қазақстанның басқа білім беру мекемелерімен видеоконференция өткізуге арналған жабдықтары бар;

- аймақта тірек мектебі ұсынған қызметтер мен мүмкіндіктерді, білім алушылары пайдалануға мүмкіндігі бар мектептер бар;

- магниттік мектептермен және мектептен тыс мекемелермен әріптестік қарым-қатынаста болады.

«Тірек мектебі» құрылымын енгізу мақсаттарының бірі жалпы орта білім беру мекемелерінің жоғары сатысында бейіндік оқытуды ұйымдастыру және жеке білім беру траекториялары мен бағыттарын құру арқылы білім алушыларға білім алу қажеттіліктері мен мүмкіндіктеріне сәйкес білім алуға мүмкіндік беру болып табылады. Алайда бір білім беру мекемесінде білім алушылардың әртүрлі білім қажеттіліктерін, олардың мүдделері мен сұраныстарын қанағаттандыру қиын. Тірек мектебінде ресурстар жиынтығының (материалдық-техникалық, әдістемелік, кадрлық) бар болуы, оқытудың бірнеше бейіндерін ашуға мүмкіндік береді. Бұл елде бейіндік оқытуды енгізу мақсаттарына сай келеді.

Тірек мектебінде желілік өзара әрекеттесу бағдарламасы әзірленеді, ол келесі жұмыс бағыттарын қамтиды:

- нормативтік-реттеуші іс-әрекеті;

- ұйымдастырушылық іс-әрекеті;

- тірек мектебін басқару жүйесі;

- бейіндік білім алуға бағытталған іс-әрекет;

- қосымша білім беру бойынша қызмет көрсетуді ұсынатын іс-әрекет, қосымша білім беру мекемелерімен өзара қарым-қатынас жасау;

- оқуға деген ынтасы жоғары дарынды балалармен және білім алушылармен жұмыс;

- инновациялық және тәжірибелік-эксперименттік іс-әрекет;

- әдістемелік жұмыс.

Тірек мектебінің әдістемелік қызметі тірек мектебінің мектепаралық ғылыми-әдістемелік үйлестіру кеңесін және магниттік мектептердің әдістемелік кеңестерін қамтиды. Тірек мектебінің кафедралары мен әдістемелік бірлестігі және магниттік мектептердің әдістемелік бірлестіктері, уақытша шығармашылық және проблемалық топтар мектепаралық әдістемелік бірлестіктерге біріктіріледі. Мектепішілік әдістемелік бірлестіктердің жұмысын тірек мектеп директорының ғылыми-әдістемелік жұмыстар жөніндегі орынбасары басқарады, ол сыртқы ресурстық орталықпен (ЖОО

кафедраларымен) өзара әрекеттесуді жүзеге асырады. Әдістемелік қызмет үшін сыртқы ресурстық орталық ЖОО болып табылады (мұғалімдердің мектепаралық әдістемелік бірлестіктерінің әдістемелік жұмысына жетекшілік ететін кафедра, факультет оқытушылары).

Білім мен ғылымның бәсекеге қабілеттілігін арттыру, экономиканың тұрақты өсуі үшін адами капиталды дамыту мақсатында, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 24 шілдедегі № 460 қаулысымен бекітілген «Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының» 8-бөлімінде өткізілетін іс-шараларға байланысты қажет болған жағдайда бейіндік оқыту бойынша мектеп директорларының орынбасары қосымша штат бірліктері белгіленеді делінген. ББДМБ-ның 8-бөлімі «Барлық білім беру ұйымдары үшін ортақ, жекелеген лауазымдар бойынша білім беру ұйымдары қызметкерлерінің үлгілік штаттары» Ә қосымшасында берілген.

Мектепаралық ғылыми-әдістемелік үйлестіру кеңесі – қоғамдық бірлестік, жақын орналасқан мектептердің (магниттік мектептер) педагогтерінің өзін-өзі басқару органы.

Мектепаралық ғылыми-әдістемелік үйлестіру кеңесі, әдістемелік желінің (өзара қарым-қатынас жасау желісінің) білім беру мекемелерінің әдістемелік қызметінің барлық құрылымдық бөлімшелерінің қызметін үйлестіру мақсатында тірек мектебінде құрылады.

Мектепаралық ғылыми-әдістемелік үйлестіру кеңесінің мақсаты мен функциялары.

Мектепаралық ғылыми-әдістемелік үйлестіру кеңесінің басты мақсаты желі мұғалімдерінің кәсіби шеберлігін жетілдіру және педагогикалық шеберліктерін үздіксіз арттыру үшін жағдай жасау болып табылады.

Мектепаралық ғылыми-әдістемелік үйлестіру кеңесі келесі функцияларды орындайды:

- әдістемелік жұмыстың перспективалық және жыл сайынғы жоспарын жасайды;

- мектепаралық әдістемелік кеңестер, педагогтердің мектепаралық әдістемелік бірлестіктері, шығармашылық топтар және әдістемелік жұмыстың басқа да бөлімшелерінің отырыстарының тақырыптарын қарастырады;

- жұмыс туралы мектепаралық әдістемелік бірлестіктердің есептерін тыңдайды, бағдарламаларды, жүргізілген зерттеулердің нәтижелерін, эксперимент кезеңдерін, жаңа педагогикалық, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалануды, элективті курстарды жүргізуді талқылайды, педагогтердің әдістемелік сервиске деген сұранысын зерттейді, мұғалімдердің педагогикалық шығармашылығын диагностикалайды;

- мектепаралық бірлестіктердің басшыларын бекітеді;

- мектепаралық әдістемелік бірлестіктер немесе жеке педагогтар ұсынған ұсыныстарды қарайды;

- өзекті педагогикалық тәжірибені қарастырып, бекітеді, жинақтайды және насихаттайды;

-семинарлар, практикумдар, іскерлік ойындар, мастер-кластар, конкурстар, тәжірибе алмасу және педагогтармен жұмыстың басқа да белсенді түрлерін жоспарлайды, оларды дайындау мен өткізуді ұйымдастырады;

- конкурстардың жеңімпаздары болған мұғалімдердің педагогикалық тәжірибесін жинақтап, таратады.

Мектепаралық ғылыми-әдістемелік үйлестіру кеңесінің құқықтары.

Мектепаралық ғылыми-әдістемелік үйлестіру кеңесі:

- желінің білім беру мекемелеріндегі оқу үдерісін жақсарту туралы ұсыныстар жасауға;

- желінің әдістемелік жұмыс бөлімшелерінде жинақталған өзекті педагогикалық тәжірибе туралы материалдарды жариялау туралы мәселе қоюға;

- тәжірибелік-іздену, эксперименталдық, ғылыми-әдістемелік және жобалау-зерттеу іс-әрекетіне белсенді түрде қатысқаны үшін білім беру мекемелерінің қызметкерлерін мадақтау туралы білім басқармасының алдына мәселе қояды;

- мұғалімдерге біліктілікті арттырудың әртүрлі түрлерін ұсыну;

- «Жыл мұғалімі» конкурстарына қатысу үшін мұғалімдерді ұсыну және т. б.

Тірек мектебінің мектепаралық ғылыми-әдістемелік үйлестіру кеңесі туралы ереже Б қосымшасында берілген.

Мектепаралық әдістемелік бірлестік білім беру мекемесінің әдістемелік қызметінің негізгі құрылымдық бөлімшесі болып табылады.

Мектепаралық әдістемелік бірлестік кемінде үш мұғалім болған жағдайда, бір пәннен немесе бір білім беру саласы бойынша ұйымдастырылады. Мектепаралық әдістемелік бірлестіктің құрамына аралас және қамтамасыз ететін пәндер мұғалімдері кіруі мүмкін.

Білім беру мекемелерінде сондай-ақ тәрбиешілердің, сынып жетекшілерінің және т. б. мектепаралық әдістемелік бірлестіктері құрылуы мүмкін.

Мектепаралық әдістемелік бірлестіктің қызметінің міндеттері мен мазмұны:

- білім алушылардың интеллектуалдық, мәдени және адамгершілік тұрғыда дамуына қажеттіліктерді қанағаттандыру;

- бір немесе бірнеше ұқсас пәндер бойынша оқу-тәрбиелік, әдістемелік және тәжірибелік-эксперименттік жұмысты жоғары кәсіби деңгейде ұйымдастыру және өткізу;

- әртүрлі сабақ түрлерін өткізу әдістемесін жетілдіру және оларды оқу-әдістемелік және материалдық-техникалық қамтамасыз ету;

- мұғалімдердің педагогикалық біліктілігін арттыру;

- педагогикалық эксперименттер өткізу;

- түлектерді кәсіби бағдарлау жұмыстарын ұйымдастырып, жүргізу және оларды жоғары оқу орындарына түсуге дайындау.

Мектепаралық әдістемелік бірлестіктер туралы ереже В қосымшасында берілген.

Бейіндік оқытуды жүзеге асыру үшін желілік өзара әрекеттесуді жобалай отырып, тірек мектебі келесі іс-шараларды өткізеді:

- ішкі ресурстардың жағдайына талдау жүргізеді, сыртқы жағдайлар мен ішкі ресурстарға барабар жоғары сатыда бейіндік оқытуды ұйымдастыру моделін тандайды;

- нормативтік-құқықтық құжаттарды әзірлейді (тірек мектебі туралы ереже, бұйрық, шарттар жасайды және т. б.);

- бейіндік сыныптардың жұмыс істеуін қамтамасыз ететін ұйымдастырушылық, әдістемелік, нормативтік-құқықтық және экономикалық сипаттағы құжаттар пакетін жасайды;

- білім беру үдерісінің барлық қатысушылары арасында функциялар мен өкілеттіктерді бөліп береді, бейіндік желіні басқару моделін әзірлейді;

- жоғары бейіндік мектепке аймақтың білім алушыларын тарту бойынша ұйымдастыру жұмыстарын жүргізеді;

- жоғары сыныптарда оқытудың одан әрі бейінін таңдауды нақтылау мақсатында негізгі мектеп түлектері мен олардың ата-аналарына диагностикалық тексеру, жекелеген білім беру мектептері деңгейінде бейіндік сыныптарды жасақтау ұйымдастырылып, жүргізеді;

- тірек мектебінің сыртқы ресурстық орталықпен, басқа білім беру мекемелерімен өзара әрекеттесу моделін жасайды;

- педагогтардың біліктілігін арттыру, ынтымақтастық туралы ОблБАИ-мен шарт жасасады;

- желілік өзара әрекеттесу жұмысының тиімділігі көрсеткіштері мен критерийлерін анықтайды.

Төменде тірек мектебі деңгейіндегі желілік өзара қарым-қатынасты басқару бағдарламасының мысалы келтірілген (6-кесте).

6-кесте. Тірек мектебі деңгейіндегі желілік өзара қарым-қатынасты басқару бағдарламасы

Рәсімдер	Тірек мектебінің деңгейі	Мерзімі және жауаптылар
Ұйымдасу	<p>1. Білім беру мекемелерінің өзара қарым-қатынасын қамтамасыз ету, өзара әрекеттесу өрісін, моделін, мәртебесін, түрін анықтау бойынша мектеп басшыларының іс-әрекетін ұйымдастыру.</p> <p>2. Бейіндік дайындық пен бейіндік оқытуды дайындауды жүзеге асыруда білім беру мекемелері мен сыртқы ресурстық орталықтың желілік өзара қарым-</p>	Тірек мектебінің директоры

	<p>қатынасын ұйымдастыру.</p> <p>3. Бейіндік оқытуды енгізуге жауапты адам тағайындау.</p> <p>4. Бейіндік сыныптарға конкурстық қабылдауды жүзеге асыру.</p> <p>5. Білім алушылардың қалауын анықтау бойынша педагогикалық ұжым мүшелерінің қызметін ұйымдастыру.</p>	
Ақпараттық	<p>1. Мектеп басшыларын тірек мектебінің нормативтік-құқықтық құжаттарымен таныстыру.</p> <p>2. Басшыларды бейінді оқытуды өткізудің нормативтік-құқықтық құжаттарымен таныстыру.</p> <p>3. Жұмыс тобының мүшелерін алда тұрған жұмыстың міндеттері туралы хабардар ету.</p> <p>4. 9-сынып білім алушылары мен ата-аналары үшін ақпараттық материалдарды (білім беру картасын, оқу бейіні, элективті курстар бойынша жарнамалық мәтіндерді және т. б.), бейіндік оқыту бойынша тірек мектебінің сайтын, бұқаралық даярлау құралдарын дайындау.</p> <p>5. Бейіндік оқытудың мақсаты мен мазмұны туралы ата-аналар мен білім алушыларды ақпараттандыру.</p> <p>6. Бейіндік курстарды оқу, пәндерді тереңдетіп оқу бойынша білім алушылардың қалауын анықтау және талдау.</p> <p>7. Педагогикалық ұжым мүшелерін бейінді дайындық және бейіндік оқыту мәселесі бойынша нормативтік-құқықтық құжаттармен таныстыру.</p> <p>8. Элективтік курстарды оқыту сапасын тексеру.</p> <p>9. Бейіндік дайындауды енгізу нәтижелерін талдау және бағалау.</p> <p>10. Бейіндік дайындау мәселелері бойынша аймақтың білім алушылары мен ата-аналары үшін ақпараттық іс-шараларды өткізу жоспар-кестесін әзірлеу.</p> <p>11. Жұмыс тобының мүшелерін</p>	Әкімшілік

	алда тұрған жұмыстың міндеттері туралы хабардар ету.	
Кадр	<p>1. Мұғалімдерді элективті курстардың бағдарламаларын әзірлеу және олардың сапасын бағалау әдістеріне үйрету.</p> <p>2. Мұғалімдерді бейіндік сынамалар өткізу әдістеріне үйрету.</p> <p>3. Элективтік курстарды оқытудың тиімді технологияларын мұғалімдерге үйрету.</p> <p>4. Бейіндік оқыту бойынша мұғалімдердің әдістемелік жұмыс жоспарын әзірлеу және бекіту.</p>	Директордың оқу-тәрбие жөніндегі орынбасары
Мотивациялық (Уәжділік)	<p>1. Бейіндік дайындықты жүзеге асырушы тірек мектебінің мұғалімдерінің еңбегін бағалау үшін көрсеткіштер жүйесімен таныстыру және оларды бағалаудың жалпы жүйесіне қосу.</p> <p>2. Тірек мектебіндегі бейіндік дайындықтың барысы және нәтижелерін бақылау жүйесімен таныстыру.</p>	Кәсіподақ комитетінің төрағасы, тірек мектебінің директоры
Ғылыми-әдістемелік	<p>1. Бейіндік оқыту туралы білім алушылар мен ата-аналарды хабардар ету бойынша іс-шаралар жоспар-кестесін әзірлеу.</p> <p>2. Ақпараттық іс-шараларды өткізу сценарийлерін әзірлеу.</p> <p>3. Бейіндік оқытудың жұмыс оқу жоспарын әзірлеу.</p> <p>4. Бейіндік дайындық курстарын өткізудің оқу жоспарын әзірлеу.</p> <p>5. Бейіндік оқытудың оқу жоспарын әзірлеу.</p> <p>6. Бейіндік оқыту үшін элективтік курстар бағдарламаларын іріктеу.</p> <p>7. Базалық және бейіндік деңгейде пәндерді оқыту үшін оқулықтар мен құралдарды іріктеу.</p> <p>8. Оқу әдебиетіне өтінімді қалыптастыру.</p> <p>9. Бейіндік дайындыққа қатысуын ескере отырып, мектеп мұғалімдерінің еңбегін бағалау мен сыйақының жаңа жүйесін енгізу.</p>	Директордың ғылыми-әдістемелік жұмыс жөніндегі орынбасары

Нормативтік-құқықтық	<ol style="list-style-type: none"> 1. Элективтік оқу курстарының бағдарламаларын бекіту. 2. Бейіндік оқытудың оқу жоспарын бекіту. 3. Бейіндік дайындықты өткізу бойынша бұйрықтар шығару. 4. Бейіндік дайындық бойынша сабақ кестесін құру. 5. Бейіндік оқытуды енгізу бойынша нормативтік-құқықтық құжаттар мен бұйрықтар әзірлеу. 6. Білім беру ұйымының Жарғысына өзгерістер енгізу. 	Ғылыми-әдістемелік Кеңес
Материалдық-техникалық	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бейінді дайындық курстарын өткізетін орынды анықтау. 2. Мектепте элективтік курстар өткізу үшін қажетті жабдықтарды дайындау. 3. Дәріс залдарын, компьютерлік сыныптарды, зертханаларды және басқа да бөлмелерді жабдықтау. 	Директордың оқу-тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары
Қаржылық	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бейіндік оқытуды жүзеге асырудағы педагогтарды мадақтауға қаражат көздерін анықтау 	Тірек мектебінің директоры

Тірек мектебінде әдістемелік негізі жүйелі тәсіл болып табылатын даму бағдарламасы әзірленіп, іске асырылуда. Бағдарламада келесі жұмыс бағыттары қарастырылады:

- мектепшілік басқару жүйесі;
- білім алушылардың денсаулығын сақтауға және салауатты өмір салтын қалыптастыруға бағытталған іс-әрекет;
- негізгі және жалпы орта білім алуға бағытталған іс-әрекет;
- білім алушыларды тәрбиелеу жүйесін жетілдіру бойынша педагогикалық ұжымның іс-әрекеті;
- оқуға ынтасы жоғары білім алушылармен жұмыс;
- инновациялық және тәжірибелік-эксперименттік іс-әрекет;
- әдістемелік жұмыс.

Бейіндік оқытуды технологиялық қамтамасыз ету:

- материалды баяндаудың проблемалық әдісін, білім алушыларды өзіндік іздену және зерттеу іс-әрекетіне бағдарлауды қамтитын дамыта оқыту технологияларын;
- жобалық технологияларды;
- ақпараттық-компьютерлік технологияларды;
- әр білім алушыға әлеуметтік даму жағдайларын қамтамасыз ететін ұжымдық-рөлдік әрекет түрлерінің технологияларын пайдалану болып табылады.

Тереңдетілген оқытудан бейіндік оқыту жүйесінің айырмашылығын ажырата білу керек. Төмендегі 7-кестеде бейіндік оқыту жүйесінің тереңдетілген оқытудан айырмашылығы келтірілген.

7-кесте. Бейіндік оқыту жүйесінің тереңдетілген оқытудан айырмашылығы

№	Бейіндік оқыту	Тереңдетілген оқыту
1.	Жоғары сыныпқа қабылдаудың ашықтығы, білім алушылардың мұқтаждықтарын ескеру. Конкурс қорытындысы бойынша қабылдау (мысалы, портфолио)	Білім беру ұйымы балаларды жоғары сыныпқа қабылдау нормаларын талап етеді.
2.	Барлық балалармен жұмыс істеу	Дарынды балалармен жұмыс істеу (ынталы балалармен)
3.	Құзыреттілік тәсілі	Құзыреттілік тәсілі
4.	Баланың өзін-өзі анықтауы	Әдетте, ата-аналардың мақсаттарын іске асыру
5.	Кәсіби қызметтің болашақ саласына бағдарлау және жеке даму	Белгілі бір әлеуметтік стратада орын алуға бағдарлау және білім алудың абыройы
6.	Вариативтік (жеке) оқу жоспары және оқу бағдарламалары. Жеке білім алу траекториясы	Мазмұны мен сағаттарға бөлу бойынша барлық білім алушыларға арналған бірыңғай оқу жоспары. Белгілі бір пәндер жиынтығы бар тұрақты профильдер
7.	Білім беру кеңістігін кеңейту (желілік өзара қарым-қатынас)	Білім алушыларға үшін білім алу кеңістігін бір мектепте ұйымдастыру
8.	Коммуникация саласын кеңейту, әлеуметтендіру үшін жағдайларды жақсарту	Коммуникацияны шектеу
9.	Әлеуметтік-педагогикалық бақылау	Педагогикалық бақылау
10.	Кестені құрудың блоктық-модульдік принципі. Икемді сабақ кестесі.	Білім беру үдерісін ұйымдастырудың дәстүрлі сыныптық-оқу жүйесі. Дәстүрлі тұрақты кесте
11.	Оқу пәндерінің маңызы бірдейлігі, басымдықтарын баланың өзі қояды	«Басты» және «басты емес» пәндер
12.	Білім алушының өзіндік	Көбінесе мұғалімнің

	шығармашылық жұмысына назар аудару	жетекшілігімен білім алушының репродуктивті іс-әрекеті
13.	Бала мен қауымның қажеттіліктерін есепке алу, жүйенің ашықтығы, білім беру жүйесіне кірігу	Жүйенің жабықтығы

Бейіндік оқыту – оқытуды саралау және жеке дараландыру тәсілі. Бейіндік сыныптар жеке оқу жоспары бойынша жұмыс істейді, ол базистік компонент пәндерін тереңдетіп оқыту және арнайы курстарды енгізу арқылы жүзеге асырылады. Басқаша айтқанда, жоғары сыныптардағы оқытуды бейіндеу көптеген жоғары сынып білім алушыларының білім алу және өмірлік ұстанымдарының құрылымына сәйкес келеді.

Бейіндік білім беру жоғары сынып білім алушыларының белгілі бір мақсатқа жетуінің – жоғары оқу орнына түсуге даярлаудың неғұрлым пәрменді әдісі болып табылады. Жоғары мектептің (жоғары оқу орындарының) талапкерлерге қойылатын талаптары мен білім беру стандартын жүзеге асырудағы жалпы білім беретін мектептің мүмкіндіктері арасындағы мәселесінде айтарлықтай алшақтық әлі күнге дейін толығымен жойылмай келеді. Бейіндік мектеп, яғни бейіндік оқыту осы проблеманы шешуге қабілетті ең тұтас білім беру құрылымы болып табылады.

2. ШЖМ жағдайында бейіндік-бағдарлы оқыту технологиялары

Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы мемлекеттік саясатының стратегиялық мақсаттарына мыналар жатады:

- тұлғаның өзін-өзі анықтау аймағын және оның өзін-өзі дамыту саласын кеңейту;
- адамдардың өмірі мен кәсіби қызметінің жаңа жағдайларына, адамдар арасындағы өзара қарым-қатынастың жаңа тәсілдеріне бейімделуге қабілетті білім беру жүйесін қалыптастыру;
- дамытушылық білім беру қағидаларын және іс-әрекет тәсілінің әдіснамасын енгізу, білім беруді ойлау және іс-әрекет тәсілдерін меңгеру саласына айналдыру.

Білім беру үдерісінің тиімділігі көп жағдайда мұғалім өз қызметін білім алушылардың белгілі бір білім қорын қалыптастыруға бағыттағанымен ғана емес, сонымен қатар олардың өзіндік іс-әрекетіне әлеуетті қабілеттерін, олардың қиын өмірлік жағдайларда шешімдерді таба білуін ашуға бағыттауымен байланысты. Білім алушы оқытушымен бірге танымдық іс-әрекеттің субъектісіне айналады; оқытушы басқармайды, тек бұл іс-әрекетті қолдай отырып, білім алушының зерттеу дағдысының дамуына, оқу ақпаратын меңгеру және шығармашылықпен пайдалана білуіне, мәселелерді талдауға, оқу және өмірлік міндеттерді қоюға және шешуге ықпал етеді.

Жаңартылған білім мазмұнының негізгі идеяларының бірі – білім алушының қоғамдағы өз бетінше өмір сүруіне, оның өзін-өзі ерте анықтауына дайындау болып табылады. Мектептің білім беру жүйесінде қолданылатын инновациялар арасында мұғалім оқу ақпаратының көзі емес, әрбір білім алушының жеке қабілетін ескере отырып, шығармашылық оқу үдерісін ұйымдастырушы және үйлестіруші болып табылатын технологияларға ерекше назар аударады, білім алушылардың қызметін қажетті бағытқа бағыттайды.

Заманауи қоғамның әлеуметтік тапсырысы мектепке үздіксіз білім беруге дайын, белгілі бір құзыреттілік жинағын меңгерген болашақ тұлғаның тұлғасын қалыптастыру бойынша үлкен жауапкершілікті жүктеді. Осындай нәтижеге байланысты мектеп білім берудің жоғары сатысының сауатты құрылған жүйесіне байланысты, онда белгілі бір пәндердің білім алушылардың бейін тұрғысынан маңыздылығын түсінеді. Сабақта педагог «Кәсіби ағартумен» тікелей айналысады, басқа сөзбен айтқанда, білім алушыларын заманауи еңбек нарығындағы жағдаймен таныстырады.

Жоғары сынып білім алушылары бірқатар пәндерді (математика, физика, шет тілі, биология және т.б.) болашақта кәсіби білім алудың кілті ретінде қабылдайды. Олар осы пәндерді білу, кәсіби қызметті жүзеге асыру үшін қажет екенін түсінеді. Кәсіби оқытуда қажетті пәндерді білу болашақ кәсіби қызметте үлкен құзыреттілікке ие болуға мүмкіндік береді, өзінің кәсіби қызметінде өзгерістерге әдіснамалық және психологиялық дайындық жасайды.

Бейінді пәндерді оқыту жоғары сынып білім алушыларына мамандық саласында жақсы бағдар береді және тұлғаға басым қажет қасиеттерді қалыптастыруға ықпал етеді.

Осылайша, бейіндік оқыту бұл тұлғаны кәсіби жүзеге асыру құралдарының бірі болып табылады.

Басқаша айтқанда, оқыту үдерісінде білім алушыларды тиісті салада жоғары білім алу барысында қолдана алатын кәсіптік білім базасымен қамтамасыз ету керек.

Бейіндік білім берудің моделін бейіндік бағытталған оқыту ретінде түсінеміз, онда жоғары сынып білім алушыларын даярлау жүйесі білім алушылардың болашақ кәсібі мен таңдаған бейінінің сипат ерекшеліктеріне сәйкес келетін нақты пәнді оқуда қажеттілігін есепке алуға негізделген және одан әрі оқуда жақсы нәтижелерге қол жеткізуге ықпал етеді.

Әлбетте, бейіндік-бағдарлы оқыту жалпы бейіндік сынып ретінде, сондай-ақ әрбір білім алушының сараланған және жеке оқытатын тәсілдерімен сипатталады. Бұл ұғымдар бейіндік-бағдарлы оқытуға сүйенетін білім беруде тұлғалық-әрекеттік тәсілде нақты көрсетілген. Жеке тұлғалық-іс-әрекет тәсілінің негіздері психологияда А.Н. Леонтьеваның, Л.С. Выготскийдің, С.Л. Рубинштейннің, Б.Г. Ананьеваның еңбектері қойылған, бұл жерде тұлға басқа адамдармен қарым-қатынас және қызмет барысында қалыптасатын қызмет субъектісі ретінде түсінді, осы қызмет пен қарым-қатынас ерекшелігін айқындайды. Жүргізілетін зерттеу шеңберінде заманауи білім берудің осы парадигмасының негізгі ережелері маңызды болып табылады:

1. Білім алушының кәсіби қызметке дайындығы оның жеке тұлғасын дамыту, онда өзін-өзі дамыту, өзін-өзі таныту, өзін-өзі тәрбиелеу, бейімдеу тетіктерін ашу есебінен жүзеге асырылады.

2. Білім беру мазмұнын құру білім алушыларға оқу ақпаратының көлемін, оқу іс-әрекетінің нысандары мен түрлерін еркін таңдауды ұсынады. Ең маңызды міндеттер білім алушыларға тіршілік ету мәселелерін шешудің шығармашылық тәсілдерін меңгеру, жеке құндылықтар мен тұлғалық мәндердің иерархиясын құру болып табылады [2].

3. Педагогтің негізгі міндеті – білім алушылармен кооперацияға, ынтымақтастыққа, өзара түсіністікке қол жеткізу. Бұл тәсілде оқу материалы жай ғана таратылмайды, «...білім алушылардың нақты оқу міндеттерін (танымдық, зерттеу, түрлендіретін, жобалық және т. б.) қою мен шешуге оқыту процесін қайта бағдарлау жүреді.» [1].

4. Әлбетте, бұл тәсіл өзінің екі компонентін жеке және ісәрекеттік есепке алуды білдіреді.

Жеке көзқарас білім алушының ішкі әлеміне, оның жасына, діни көзқарастарына, отбасылық жағдайына және басқа да көптеген факторларға байланысты психикалық процестеріне бағдарлануды көздейді. И. А. Зимнейдің пікір бойынша, «... оқыту орталығында білім алушының өзі – оның мотивтері, мақсаттары, яғни білім алушы тұлға ретінде оның қайталанбас психологиялық үйлесімі». Педагог білім алушының өміріне бағыт бере отырып, оның барлық ерекшеліктерін ескере отырып, әрбір сабақтың траекториясын анықтайды.

Жеке құраммен іс-әрекеттік компонент тығыз әрекет етеді, өйткені іс-әрекет барысында белгілі бір қасиеттерді қалыптастыру және жеке тұлғаның жалпы дамуы жүреді. Сонымен қатар, білім алушы белсенді және қандай да бір дәрежеде өзінің даму үдерісін басқаруға қатысатыны маңызды болып табылады. С. Л. Рубинштейннің пікірінше, «субъект өз әрекеттерінде, өзінің шығармашылық қызметінің актілерінде тек байқалып қана қоймай және көрінуде; оларда құрылады және анықталады. Сондықтан, ол не істеп жатқанынан, оның кім екенін анықтауға болады...» [3].

Мектеп бағдарламасын меңгерудің негізгі нәтижелеріне мыналар жататыны белгілі:

- білім алушылардың өзін-өзі дамытуға және жеке тұрғыдан өзін-өзі анықтауға дайындығы мен қабілетін, олардың оқуға және мақсатты танымдық қызметке деген уәждемесінің қалыптасуын, әлеуметтік және тұлғааралық қатынастар жүйесін қамтитын *тұлғалық нәтижелер*;

- білім алушылардың меңгерген пәнаралық түсініктері мен әмбебап оқу іс-әрекеттерін (реттеушілік, танымдық, коммуникативтік) қамтитын *метапәндік*, оларды танымдық және әлеуметтік практикада пайдалану қабілеті, оқу қызметін жоспарлау мен жүзеге асырудағы дербестік және педагогтермен, құрдастарымен оқу ынтымақтастығын ұйымдастыру, жеке білім траекториясын құру қабілеті, оқу-зерттеу, жобалау және әлеуметтік қызмет дағдыларын меңгеру.

- *пәндік*: оқу пәнін оқу барысында білім алушылардың меңгерген аталған

пән саласына қатысты біліктері, оқу пәні шеңберінде жаңа білім алу бойынша қызмет түрлері, оны оқу, оқу-жобалау және әлеуметтік және жобалық жағдайларда қолдану, ойлаудың ғылыми түрін қалыптастыру, ғылыми терминологияны, негізгі ұғымдарды, әдістер мен тәсілдерді меңгеру [5].

И. А. Зимняя, тұлғалық-әрекеттік тәсілдің психологиялық жағын атап көрсете отырып, оның ерекшеліктерін тұжырымдады:

1. Барлық оқу жағдайларында білім алушының жеке тұлғалық көрінісінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету, оның тұлғалық өзін-өзі белсендіруі мен тұлғалық өсуіне жағдай жасау.

2. Білім алушының белсенділігін қалыптастыру, оның оқу қызметіне, педагогпен тең-серіктестік, сенімді субъекті-субъектілік қарым-қатынас есебінен проблемалық міндеттерді шешуге дайындығы.

3. Білім алушының ұстанымынан сыртқы және ішкі мотивтер бірлігін қалыптастыру: сыртқысы жетістіктер мотиві, ал ішкі – танымдық мотив болып табылады.

4. Білім алушыларға оқу міндеттерін қабылдау және басқа білім алушылармен ынтымақтастықта оның шешімін қанағаттандыру.

Бұл өзін-өзі белсендірудің алғышарты ретінде өзіне сенімділік сезімін дамытудың негізі болып табылады [1].

ҚР-да жаңартылған орта білім беру бағдарламаларында жеке тұлғалық іс-әрекет тәсілінің психологиялық ерекшеліктері көрініс тапты. Біз бұл тәсілді жоғары сынып білім алушыларын олардың таңдаған бейініне негіздей отырып оқыту кезінде неғұрлым тиімді деп ойлаймыз. Әрбір заманауи мектеп ғылыми, жобалық, шығармашылық, ғылыми-зерттеу жұмыстарына бейімделуі қажет.

Ғалымдарды, педагогтарды, әдіскерлерді, мұғалімдерді оқыту үдерісін құрылымдау және бейінді-бағытталған, сонымен қатар кәсіптік-бағдарлауға негізгі ұғымдарды қарастырайық.

Құзыреттілік тәсілі – білім беру нәтижесіне назар аударатын тәсіл, ал нәтиже меңгерілген ақпараттың сомасы емес, адамның түрлі жағдайларда әрекет ету қабілеті қарастырылады.

Құзыреттілік – белгілі бір саладағы табысты іс-әрекет ету үшін білімді, білік пен жеке қасиеттерді және практикалық тәжірибені қолдану қабілеті.

Мектеп бітірушінің **құзыреттілік моделі** – мектептегі білім берудің соңғы нәтижесінің кешенді үлгісі. Құзыреттілікке бағытталған білім берудегі нәтиже - кәсіби қызметте және күнделікті өмірде нәтижелі дербес және жауапты іс-әрекетке дайындық.

Оқыту технологиясы – бұл оқу бағдарламаларында қарастырылған оқыту мазмұнын іске асыру тәсілі, қойылған мақсаттарға барынша тиімді қол жеткізуді қамтамасыз ететін оқыту нысандары, әдістері мен құралдары жүйесі.

Педагогикалық технологиялар теориясы – бұл белгілі бір дидактикалық жағдайларды, құралдар мен тәсілдерді модельдей отырып, нақты адамның ой-пікірін іске асыруға мүмкіндік беретін ғылыми білім жүйесі. Технологияның мәнін анықтайтын технологиялық білімдер оқу үдерісін өзгерту, жетілдіру, жаңғырту мақсатында оларды білім беру практикасында

қолдануды нақты етеді. Технологияның іргелі ғылымнан басты айырмашылығы «неге?» «қалай?» деген сұраққа яғни, қандай да бір мәселе зерттеледі ғана емес, сол мәселені шешу іздестірілуде.

Педагогикалық технология – педагогтің педагогикалық міндеттерді шешуге бағытталған іс-әрекетінің дәйекті, өзара байланысты жүйесі немесе алдын ала жобаланған педагогикалық үдерісті практикада жоспарлы және дәйекті түрде жүзеге асыру.

Педагогикалық технология туралы түсінік:

- теориялық дайындық деңгейі жоғары және практикалық тәжірибесі бар мамандардың түрлі педагогикалық технологияларды әзірлеу мүмкіндігі;

- мұғалім мен білім алушылардың өзара байланысты іс-әрекетінің мақсаттарына, мүмкіндіктеріне және шарттарына сәйкес педагогикалық технологияларды таңдау мүмкіндігі.

Педагогикада «педагогикалық технология» және «білім беру технологиясы» ұғымдары кеңінен қолданылады.

М. И. Махмутов педагогикалық технология ұғымының мәнін осылайша ашады: «Технологияны алға қойылған мақсатқа қол жеткізуге *кепілдік* беретін оқытушы мен білім алушылардың өзара іс-қимылының неғұрлым немесе қатаң түрде бағдарламаланған (алгоритмделген) үдерісін ұсынуға болады».

Шын мәнінде, білім беру технологиясы – бұл мақсатқа жетуді қамтамасыз ететін және кепілдік беретін оқу үдерісін ұйымдастыру жүйесі.

Педагогикалық технология – бұл қатаң ғылыми жобалау және педагогикалық іс-әрекеттердің табысты болуына кепілдік беретін нақты жаңғырту.

Осылайша, «білім беру технологиясы» ұғымының «педагогикалық технологияға» (педагогикалық үдерістер үшін) қарағанда маңызы бар, өйткені педагогикалықтан басқа, білім беру үдерісінің әртүрлі әлеуметтік, әлеуметтік-саяси, басқарушылық, мәдениеттанулық, психологиялық-педагогикалық, медициналық-педагогикалық, экономикалық және басқа да аралас аспектілерін қамтиды (3-сурет).

«Білім беру технологиясы» ұғымының анықтамасы

3-сурет

Әдіс, әдістеме және технология ұғымдарын нақты бөлу керек. Олардың арақатынасын осылай ұсынуға болады:

- Қандай да бір технология негізінде жатқан әдіс барлық орындалатын әрекеттердің құрылымдық аспектісін ашады;
- Әдістеме білім беру тәжірибесінде әдістер мен тәсілдердің белгілі бір жүйесі арқылы жүзеге асырылады;
- Технология мақсатқа жететіндерге кепілдік берілген нұсқамалардың белгілі бір жүйесіне ие, яғни оған қол жеткізу үшін барлық іс-әрекеттердің құралдарына ие.

Тиімді технологиялар арасында тұлғалық-бағдарлы оқыту технологиясы белгілі. Бұл технология білім беру сапасын жақсарту маңыздылығы мен күтілетін нәтижесі бойынша алғашқы орында тұр.

Жеке тұлғаға-бағытталған оқыту технологиясы саласындағы зерттеулерді

Г. Г. Кравцова, Т. А. Матис, Ю. А. Полуянова, В. В. Рубцова, Г. А. Цукерман, И. С. Якиманская сияқты ғалымдар жүргізді.

Барлық зерттеушілер балаларды оқытуға жеке көзқарас қажеттілігін, балалармен табысты жұмыс жасаудың негізгі шарты ретінде орта мектептің бірыңғай білім беру стратегиясының маңызын атап көрсетеді.

Бұл бізді әртүрлі қабілеті бар балаларды оқыту ғана емес, сондай-ақ, сыныпта білім алушыларды оқытудың моделін қалыптастыруға бағытталған, шығармашылық ортаны қалыптастыру және баланың жеке басының құндылығын растайтын жаңа мектеп құру қажеттілігі туындайды.

И. С. Якиманскийдің тұжырымдамасында тұлғалық-бағдарлы білім берудің мақсаты баланың жеке-тұлғалық қасиеттерін ашу және одан әрі мақсатты түрде дамыту үшін қажетті жағдай жасау (әлеуметтік, педагогикалық), оларды «мәденилендіру», қоғам қалыптастырған әлеуметтік-мәдени нормаларға сай мінез-құлықтың әлеуметтік маңызды түрлеріне айналдыру болып табылады [5].

Жеке тұлғаға-бағытталған оқыту мектебі келесі міндеттерді шешеді:

- жеке тұлғаны дамытуға қолайлы жағдайлар жасау, оның ішінде білім алушылардың өздігінен білім алу және қосымша білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыру;

- жалпы білім беру бағдарламалары мазмұнының міндетті минимумын меңгеру, олардың қоғамдағы өмірге бейімделуі негізінде білім алушылар тұлғасының жалпы мәдениетін қалыптастыру;

- баланың негізгі психологиялық қажеттіліктерін қанағаттандыру. Бала өз қажеттіліктерін қанағаттандыруға дейін, қауіпсіздікте, әлеуметтік қатынастарда және өзін-өзі бағалауда қанағаттандырылмайынша, өздігінен дами алмайды;

- білім, қабілет бойынша балаларды топтарға бөлу;

- балаларды біртекті топтар бойынша бөлу: үлгерімі, қабілеті, кәсіби бағыты;

- әр балаға бірегейлікке деген көзқарас;

- білім алушылардың оқуға деген ынтасын арттыру;

- олардың танымдық белсенділігін арттыру;

- білім алушылардың даму динамикасын бақылау.

Мектепте білім беру үдеісін жүзеге асырудың негізгі қағидалары И.С. Якиманскийдың жеке тұлғаға-бағытталған оқыту *қағидалары* болып табылады:

- баланың субъектілік тәжірибесін қолдану;

- міндеттерді орындау кезінде оған таңдау еркіндігін беру; оқу материалының типтерінің, түрлері мен формаларының әртүрлілігін ескере отырып, оны пысықтаудың өзі үшін маңызды тәсілдерін өздігінен таңдауға және пайдалануға ынталандыру;

- ББД-ды өзінің мақсаты (соңғы нәтиже) ретінде емес, бала шығармашылығын жүзеге асырудың маңызды құралы ретінде жинақтау;

- сабақта мұғалім мен білім алушының арасындағы өзара қарым-қатынас негізінде жеке маңызды эмоционалдық байланысын қамтамасыз ету, нәтижеге ғана емес, сонымен қатар оған қол жеткізу үдерісін талдау арқылы табысқа жетуді уәждемесі [5].

ШЖМ-да *тұлғалық тәсілді* жүзеге асыру үшін жағдай жасалған.

Білім алушының көзқарасымен бірегей құбылыс ретінде қарастырады, ол өзін тұлға ретінде қабылдап, оны айналадағы адамдардың әрқайсысында көруін талап етеді. Тұлғалық тәсіл педагогтер мен білім алушылар жеке көзқарас бойынша өздерінің мақсаттарына қол жеткізу құралы ретінде емес, өзіндік құндылық ретінде қарастыруды меңзейді. Бұл әрбір білім алушыны басқалардан ерекшелену құқығы ретінде тану үшін олардың әрқайсысын қызығушылық ретінде қабылдайтынына байланысты.

Тұлғалық көзқарас келесі ұстанымға негізделген:

- Көпсубъектілі тәсіл ұстанымы педагогтің суперпозицияларын және білім алушының бағынышты ұстанымын тұлғалық-тең құқылы жағдайға айналдыруды көздейді. Мұндай тәсілде педагог тәрбиелемейді, оқытпайды, жандандарады, білім алушының өзін-өзі дамытуға ұмтылысын ынталандырады, оның қызметін зерттейді, өзін-өзі қозғалысына жағдай жасайды.

- Жеке-шығармашылық тәсілі ұстанымы. Сонымен қатар жеке өзін-өзі дамыту дарынды деңгейіне және оқу үдерісінің шығармашылық бағыттылығына байланысты. Бұл заңдылық жеке-шығармашылық тәсіл қағиданы құрайды, ол басқа да қызмет түрлерін тікелей уәждемесін, соңғы нәтижеге өздігінен қозғалу ұйымдастыруды көздейді. Бұл білім алушыға өзінің өсуі мен дамуына, қойылған мақсаттарға жетуге қуаныш сезімін сезінуге мүмкіндік береді.

- Ынтымақтастық функцияларын жүзеге асыру. Ынтымақтастық педагогикалық үдеріске қатысушылары арасындағы адами қарым-қатынастарды белгілеуге, яғни адамның үйлесімді дамуының қажетті шарты болып табылады. Ынтымақтастық педагогикасының мақсаты – ол гуманистік қатынастардың бірқатарын көрсетеді.

- Білім алушының эмпатиялық түсінуі. Бағалау және эмпатиялық (сезімтал, жан-жақты) тұлғааралық түсінігі бар. Бағалау негізі педагогта білім алушылармен рөлдік қарым-қатынас барысында қалыптасатын және өз іс-әрекеттері мен әрекеттерін болжауға мүмкіндік беретін әлеуметтік-перцептивті бейне (стереотип) болып табылады. Эмпатиялық түсінікте, керісінше, мұғалім білім алушының ішкі әлеміне еніп, оның көзімен көруге тырысып, әрдайым «осында және қазір» қағида бойынша әрекет етеді.

- Сенімді қарым-қатынас. Тағы бір орнату – ашық, сенімді қарым-қатынас орнату. Бұл мұғалімнің сенімі, ол білім алушылардың оған деген сенімін, олармен бірге ұмтылуды, тең диалогқа шығуды қалайды.

- Амплификация қағидасы. Білім алушыға әртүрлі іс-әрекеттерді таңдаудың кең ауқымымен қамтамасыз етілуі керек, соның ішінде ол өз қабілеттеріне және дағдыларына жақын адамдарды таба алады.

- Қарастырылған ұстанымдар білім берудің жеке тұлғаға-бағытталған технологияларын құру үшін алғышарттар болып табылады, оның мағынасы адамды қалыптастыру емес, балаға өзіндік тұлға болу үшін көмектес. Педагогиканың мақсаты – сана мен сана-сезімді қалыптастыру. Бұл педагогика «жауапты емес, жауапты әрекет» болып табылады.

Жеке тұлғалық-бағдарлы оқыту аясында дербес бөлінеді:

- *Түрлі деңгейлі оқыту* технологиясы
- *Модульдік оқыту* технологиясы
- *Ынтымақтастық* технологиясы
- *Ұжымдық өзара оқыту* технологиясы

Бұл технологиялар оқу үдерісін білім алушылардың жеке ерекшеліктеріне, әртүрлі күрделілікке оқыту мазмұнына, әр оқу орнының өзіндік ерекшеліктеріне бейімдеуге мүмкіндік береді [2; 3]. Осы технологияларды толығымен қарастырайық.

Түрлі деңгейлі оқыту технологиясы

Бұл технологияға негізделген педагогикалық парадигмаға сәйкес білім алушылардың көпшілігінің оқып-үйренуі бойынша айырмашылықтары, ең алдымен, білім алушыға оқу материалын меңгеру үшін қажетті уақытқа байланысты. Әрбір білім алушыға қабілеттері мен мүмкіндіктеріне сәйкес уақыт берілсе, онда (Дж. Кэрролл, Б. Блум, З.И. Қалмыкова және т.б.) мектеп бағдарламасының негізгі бөлігін меңгеруді қамтамасыз етеді.

Өз қызметінде деңгейлеп сараланған мектептер білім алушы қимылды және салыстырмалы біркелкі топтарға бөлінеді, олардың әрқайсысы әртүрлі білім беру салаларында 1-2-базалық, 3-вариативті (шығармашылық) деңгейлерде бағдарламалық материалдарды меңгереді.

1) Ең төменгі (мемлекеттік стандарт). Бұл деңгейге белгіленген білім дәрежесіне оқу уақыты созылған жағдай да қол жеткізе алмайтын қабілеті төмен білім алушылар жатқызылады.

2) Базалық. Көпшілікті құрайтын білім алушылар (шамамен 90%), білімі мен дағдыларын меңгеру қабілеті оқу уақытының ұзақтығына байланысты.

3) Вариативті (шығармашылық). Дарынды білім алушылар (5%-ға жуық), ал қалғандары қол жеткізе алмайтын нәрсені жиі істей алады.

Педагогикалық технологияның негізгі қағидалары:

- жалпы таланттылық – дарынды емес адамдар жоқ, бірақ өз ісімен емес айналысатын адамдар бар;
- өзара артықшылық – егер бірдеңе біреулерге қарағанда нашар болса, онда бірдеңе жақсы болуы керек; осы бірдеңені іздеу керек;
- өзгерудің сөзсіз болуы – адам туралы бір де бір пікір соңғы болып саналмайды [7].

Әртүрлі деңгейлі оқытудың ұйымдастырушылық моделіне кіретін оқытуды саралаудың үш нұсқасын бөліп көрсетуге болады:

- тұлғаның динамикалық сипаттамаларын диагностикалау және жалпы білім беру дағдыларын меңгеру деңгейі негізінде мектепте оқытудың бастапқы кезеңінен біртектес құрам сыныптарын іріктеу;

- математика және орыс тілі бойынша (базалық және вариативті) әртүрлі деңгейлерде бөлек оқыту үшін топтарды іріктеу арқылы жүргізілетін орта буындағы сыныпшылық саралау (топтарға қабылдау білім алушылардың танымдық қызығушылығының деңгейі бойынша ерікті негізде жүргізіледі); тұрақты қызығушылық болған жағдайда біртекті топтар жекелеген пәндерді тереңдетіп оқытатын сыныптар болады;

- психодидактикалық диагностика, сараптамалық бағалау, мұғалімдер мен ата-аналардың ұсыныстары, білім алушылардың өзін-өзі анықтау негізінде ұйымдастырылған негізгі мектеп пен жоғарғы сыныптарда бейіндік оқыту [1].

Осылайша, әртүрлі деңгейлі оқыту – оқу үдерісін ұйымдастырудың педагогикалық технологиясы, оның шеңберінде оқу материалын меңгерудің әртүрлі деңгейі қабылданады. Бір оқу материалының тереңдігі мен күрделілігі түрлі деңгейдегі топтарда әртүрлі. Бұл әр білім алушыға мектеп бағдарламасының жеке пәндері бойынша оқу материалын әртүрлі деңгейде меңгеруге мүмкіндік береді, әр білім алушының тұлға қабілетіне және жеке ерекшеліктеріне байланысты базалық деңгейден төмен болмауы қажет [4].

Модульдік оқыту технологиясы

Жалпы ережелері XX ғ. 60-шы жылдың соңында тұжырымдалған модульдік оқыту. АҚШ-та педагогикалық теория мен тәжірибеде жинақталған көптеген прогрессивті идеяларды біріктіре отырып, дәстүрлі оқытудың баламасы ретінде пайда болды.

Заманауи кезеңде модульдік оқыту оның бейіндік бағыттылығын қамтамасыз ететін дидактикалық үдерісті жоғары тиімді жүзеге асыруды қамтамасыз ететін оқыту үдерісіне тұтас және жүйелі тәсілдердің бірі болып табылады.

Модульдік оқыту – білім алушы модульдерден тұратын оқу бағдарламасымен жұмыс істейтін оқу үдерісін ұйымдастыру.

Модульдік оқытудың ерекшелігі:

- дидактикалық жүйенің әрбір компонентін міндетті түрде зерделеу және оны модульдік бағдарлама мен модульдерде көрнекі суреттеу;

- оқыту мазмұнын құрылымдау, теориялық материалды жүйелі баяндау, дидактикалық материалдармен және оқу үдерісін түзетуге мүмкіндік беретін, бақылау жүйесімен білімді меңгеруді қамтамасыз ету;

- оқытудың вариативтілігі оқу үдерісінің білім алушылардың жеке мүмкіндіктері мен қажеттіліктеріне бейімделуі [3].

Модульдік оқытудың мақсаты – оқытудың икемді мазмұнын қамтамасыз ету жолымен білім алушының жеке басын дамыту үшін неғұрлым қолайлы жағдай жасау, оқу бағдарламасы бойынша жеке және оқу-танымдық қызметті ұйымдастыру арқылы білім алушының мүмкіндіктеріне, сұраныстарына және базалық дайындық деңгейіне дидактикалық жүйені бейімдеу. Бұл бейіндік оқыту талаптарына жауап береді.

Модульдік оқытудың мәні жеке модульдерден (модульдік бірліктерден) тұратын жеке бағдарламаны меңгеруде білім алушының өзіндік жұмысына қатысты болады. Әрбір модуль аяқталған оқу әрекетін білдіреді, оны меңгеру операциялар-қадамдар (сызба) бойынша жүргізіледі.

Модуль курстың мазмұнын үш деңгейде көрсете алады: толық, қысқартылған және тереңдетілген.

Бағдарлама материалында бір уақытта барлық кодтарда беріледі: сурет салу, сандық, символдық және сөздік.

Модуль келесі компоненттерден тұрады:

- оқу мақсаты нақты тұжырымдалған (мақсатты бағдарлама);
- ақпараттық банк: оқу бағдарламалары түрінде нақты оқу материалдары;
- мақсатқа жету бойынша әдістемелік нұсқау;
- қажетті дағдыларды қалыптастыру бойынша практикалық сабақтар;
- осы модульде қойылған мақсаттарға сәйкес келетін бақылау жұмысы.

Модуль екі және төрт сабақ циклдерінен тұрады. Блоктағы циклдардың орны мен саны кез келген болуы мүмкін. Бұл технологияның әр циклі - шағын блоктың түрі және қатаң анықталған құрылымы бар. Төрт сабақ циклын ұйымдастыруды қарастырыңыз. Төрт сабақ циклын ұйымдастыруды қарастырайық.

Циклдің *бірінші сабағы* жаңа материалды зерттеуге негізделген оқыту құралдарының барынша қолжетімді болуы керек. Осы сабақта әрбір білім алушы конспект пен материалдың жоспарын алады (алдын ала таратылаған материалды немесе экранда, мониторда көрсетілген материалды мұғалім түсіндіреді). Осы сабақта материалды бекітіп, ақпаратты арнайы жазу кітапшасында көрсетіледі.

Екінші сабақтың мақсаты – үй тапсырмасының материалын тексеруде оны меңгеруді және тексеруді қамтамасыз ету. Жұмыс жұппен немесе кіші топтарда өтеді. Сабақ алдында мұғалім экранда бірінші цикл сабағы бойынша білім алушыларға белгілі конспект шығарады және оларға жауап беруге қажет сұрақтарды көрсетеді. Ұйымдастыру формасы бойынша бұл сабақ практикumның бір түрі болып табылады.

Үшінші сабақ толығымен бекітуге беріледі. Алдымен бұл арнайы дәптермен жұмыс (баспа негізінде), содан кейін жеке тапсырмаларды орындау.

Циклдің *төртінші сабағы* алдын ала бақылауды, өз бетінше жұмыс жасауға және өздігінен жұмыс істеуге дайындықты қамтиды. Модульдік-блоктық технологияда оқытудың түсіндірмелі-иллюстративті, эвристикалық, бағдарламалық әдістері қолданылады.

Модульдік бағдарламамен кешенді дидактикалық мақсат жүзеге асырылады, оған кіріктіру дидактикалық мақсаттар кіреді, олардың нақты модульді әрқайсысына қол жеткізу қамтамасыз етеді. Модуль мазмұны ішінара дидактикалық мақсаттарға сәйкес келетін оқу элементтеріне құрылымдалған.

Оқыту модулінің жалпы дидактикалық жүйесі және арнайы ғылыми қағида негізінде болжанады, жобаланады және жүзеге асырылады. Модульдік бағдарламаны жобалау кезінде мынадай жалпы қағиданы ескеру қажет:

- базалық ұғымдар мен әдістер төңірегінде оқу үдерісінің мазмұнын жинақтау;
- оқу материалын мазмұндаудың жүйелілігі мен логикалық реттілігі;
- мазмұнның тұтастығы мен тәжірибие маңыздылығы;
- оқу материалын көрнекілігін ұсыну.

Модульдік бағдарламаны жобалаудың ерекше қағидалары жатады: модульдік, құрылымдау, динамикалық, икемділік, тепе-теңдік, кері байланысты жүзеге асыру, саналы перспектива [3].

Модульдік қағидаға сәйкес оқыту білім алушылардың оқу ақпаратын меңгеруінің негізгі құралдары ретінде жеке модульдер бойынша құрылуы тиіс. Модульдерді бөлу білім мазмұнына сәйкес жүргізіледі, ал білімді, біліктілікті және дағдыларды меңгеру іс-әрекет жүйесі арқылы жүзеге асырылады.

1) Модульдік қағидаға сәйкес оқыту білім алушылардың оқу ақпаратын меңгеруінің негізгі құралдары ретінде жеке модульдерге негізделуі тиіс.

2) Құрылымдау қағидасы модульдің оқу материалын құрылымдық элементтерге бөлуді талап етеді, олардың әрқайсысына нақты дидактикалық мақсат белгіленеді, ал оқыту мазмұны оған қол жеткізуді қамтамасыз ететін көлемде ұсынылады.

3) Динамикалық қағиданы модульдік бағдарламалардың вариативтілігін, олардың өзгеруін білім алушылардың үлгерімін ескере отырып қамтамасыз етеді.

4) Икемділік қағиданы модульдік бағдарламаларды құруды анықтайды, олардың өзгермелі ғылыми-техникалық және әлеуметтік-экономикалық жағдайларға, білім алушыларды жеке ерекшеліктеріне, мүмкіндіктері мен даярлау деңгейіне оңай бейімделуі.

5) Тепе-теңдік қағиданы педагог пен білім алушы арасындағы субъект-субъектілік қатынастарды білдіреді.

6) Кері байланыс қағидаты бақылау және өзін-өзі бақылау жүйесі, модульдің оқу материалын зерделеуде түзету және бағалау жүйесін құруға ықпал етеді.

7) Саналы перспектива қағиданы оқудың табысты болуының шарты - оқытудың қалыптасқан уәждемесі, оның жақын және алыс перспективалары туралы білу екенін атап көрсетеді.

Мектепте модульдік оқытудың теориясы мен практикасы екі тәсілге бөлінеді: пәндік-әрекеттік және жүйелік-әрекеттік тәсілдері. Осы тәсілдердің негізінде оқыту үдерісі тұтас немесе нақты пән (пәндері) шеңберінде білім алушылардың оқу іс-әрекетінің элементтерін және модульдік білім беру бағдарламасының мазмұнын жүйелі меңгеруіне бағытталған түрлі тұжырымдамалар әзірленеді.

Әзірленетін тұжырымдамаларда модульдік білім беру бағдарламаларының әртүрлі құрамы мен құрылымдық құрылымы бар.

Құжаттарда олар әртүрлі нысандарда ұсынуға болады, бірақ үш негізгі компонент міндетті түрде: мақсатты мазмұнды бағдарлама, ақпарат банкі, білім алушыларға арналған әдістемелік нұсқаулар енгізіледі.

Екі тәсілдің қысқаша сипаттамасын қарастырайық.

Модульдік білім беру бағдарламасының пәндік-іс-әрекеті контекстінде жобалау білім алушының оқу іс-әрекетін, оның біліктері мен дағдыларын талдау негізінде жүзеге асырылады. Содан кейін пәндердің тізімі анықталады, олардың мазмұны оқу үшін қажет. Қорытынды кезеңде блокты оқу жоспары мен оқу пәндерінің модульдік бағдарламаларының жиынтығын қамтитын модульдік білім беру бағдарламасы қалыптасады.

Соңғы кезеңде модульдік білім беру бағдарламасы, оның ішінде блоктық оқу жоспары және модульдік оқу бағдарламаларының жиынтығы жасалады.

Міндетті оқу пәндерінің модульдік бағдарламаларының негізінде модульдер болады. Оқу пәнінің әрбір модульдік бағдарламасы үшін оқыту модульдерінің пакеті құрылады.

Оқыту модульдерінің пакетін құрастырудың үш нұсқасы болады:

1) әдебиетте әзірленген және жарияланған оқыту модульдерін қолдану, олардың нақты шарттарға бейімделуі;

2) мұғалім жинаған оқу және әдістемелік материалдарды оқыту модульдеріне өзгерту;

3) жобалау негізінде оқыту модульдерін құру.

Сонымен, модульдік оқыту технологиясының мәні білім алушылардың қажетті құзыреттілік деңгейіне қол жеткізу үшін тиісті қағидаттар мен тәсілдер негізінде оқу материалын құрылымдау, білім алушылардың өз бетінше таңдауға және оқытудың толық, қысқартылған немесе тереңдетілген нұсқасынан өтуге бағытталған оған бірдей оқыту әдістерін, құралдары мен түрін таңдау жүзеге асырылады.

Ынтымақтастық технологиясы

Шағын топтарда оқытуды көздейді. Ынтымақтастықта оқытудың негізгі идеясы – бір-біріне көмектеу ғана емес, бірге оқу, достарының табыстары мен жетістіктерін сезіну.

Ынтымақтастықта оқытуды ұйымдастырудың бірнеше нұсқасы бар. Олардың ішінен ең қызықтысын қарастырайық [6].

Командада оқыту. Топтық мақсат қойылады. Табысқа тақырып, мәселе немесе сұрақтар бойынша жұмыс істеу кезінде топтың (команданың) барлық мүшелерінің тұрақты өзара іс-қимылы кезінде ғана қол жеткізуге болады. Команданың әрбір қатысушысы қажетті білімдерді, біліктерді және дағдыларды игеру керек, сонымен қатар команданың барлық мүшесі кімнің неге қол жеткізгенін білуі қажет. Топтық қызметті бағалау жұмыстың түріне және дидактикалық мақсаттарға байланысты. Тапсырманы барлық топтармен орындағаннан кейін мұғалім жаңа материалды меңгергенін тексеруге тест береді. Тест тапсырмаларын білім алушылар жеке орындайды. Әрбір топ өзінің нақты тапсырмасын орындаған кезде командаға балл сомасы қойылады. Бұл

жағдайда команда бойынша жолдастарға материалды түсіну мен меңгеруге көмек көрсету бақыланады.

«Ара». Білім алушылар фрагменттерге (логикалық немесе мағыналық блоктарға) бөлінген оқу материалымен жұмыс істеу үшін 4-6 адамнан тұратын топтарға ұйымдастырылады. Топтың әрбір мүшесі жұмыстың бір бөлігін орындайды. Содан кейін бір мәселені зерттейтін, бірақ әр түрлі топтарда тұратын білім алушылар осы мәселе бойынша сарапшылармен кездесіп, ақпаратпен алмасып отырады. Басқаша айтқанда, сарапшылар кездесіп отырады.

Содан кейін олар өз топтарына оралып, топтың басқа да мүшелерін өздері білгендерін үйретеді. Өз кезегінде олар тапсырманың өзінің бөлігі туралы баяндайды (бір араның тістері сияқты) өйткені барлық тақырыптың материалын меңгерудің жалғыз жолы – бұл команда бойынша өз серіктестерін мұқият тыңдау және дәптерге жазу – мұғалім тарапынан ешқандай қосымша күш салу қажет емес. Білім алушылар өздерінің жолдастары өз міндеттерін адал орындауға мүдделі, өйткені бұл олардың қорытынды бағасына әсер етеді. Барлық тақырып бойынша әрқайсысы жеке түрде және жалпы команда болып есеп береді. Қорытынды кезеңде мұғалім команданың әрбір қатысушысынан осы тақырып бойынша кез келген сұраққа жауап беруін сұрайды.

Бірге оқимыз. Сынып дайындық деңгейі бойынша 3-5 адамнан топтарға бөлінеді. Әр топ үлкен тақырыптың бір бөлігі болып табылатын тапсырма алады. Жеке топтар мен жалпы барлық топтардың бірлескен жұмысының нәтижесінде материалды меңгеруге қол жеткізіледі.

Топ ішінде білім алушылар жалпы тапсырманы орындау үшін рөлдерді өздері бөледі және топ екі міндетті: танымдық, шығармашылық мақсатқа жету және тапсырманы орындау барысында қарым-қатынастың белгілі бір мәдениеті мен бірлескен қызметті ұйымдастыру. Топ әр білім алушының жетістігіне байланысты марапаттар алады.

Шағын топтардың жұмысын ұйымдастырудың барлық үш негізгі нұсқасына тән негізгі идеялар – мақсат пен міндеттердің ортақтығы, жеке жауапкершілік және табыстың топ мүшелерінің барлығына беретін тең мүмкіндіктері.

Әріптестікте оқытуды ұйымдастырудағы мұғалімнің негізгі іс-әрекеттерін қарастырайық.

1. Балалардың бір-бірін көру үшін жұмыс орындарын орналастыруды ойластыру қажет (үстелдерді бір-біріне бұрышпен немесе екі-екіден, орындықтарды екіден, бір-біріне қарама-қарсы орналастыра отырып қою керек).

2. Сабаққа дайындық кезінде топтарда жаңа материалды меңгеру бойынша белгілі бір іс-әрекеттерді қарапайым түсіндіруден кейін 1-2 тапсырма беру керек.

3. Сыныпта 2-3 адамнан топтарға бөлу және білім алушылардың тапсырманы орындаудағы әрбір адамның рөлін анықтауға мүмкіндік беру.

4. Топтарда жаңа материалмен жұмыс істеу кезінде топтың әрбір қатысушысына 2-3 сұрақ қою қажет. Бірінші қатысушы жауап берген кезде, қалған екеуінің біріне оның жауаптарын растау немесе теріске шығару қажет, ал үшінші қатысушы осы жауаптарды тіркейді немесе айтылған ойды растайтын мысалдар ойлайды. Одан әрі білім алушылар рөлдерімен ауысады.

5. Жеке тапсырмалар берілгенге дейін білім алушыларға материалды жұптасып талқылауға мүмкіндік беру. Бақылау жұмысы немесе тест жүргізуден бұрын жұпта немесе үштікте болу мүмкіндігін ұсыну.

6. Білім алушылар (мұғалімге бақылау (өзіндік) жұмысы бар өз дәптерлерін берер алдында) топтағы жұмысты бір-бірінің жұмысын тексеруге және әрбір білім алушының тапсырманы дұрыс саналы орындауына қол жеткізуге мүмкіндігі болуы тиіс.

7. Сабақтың басында және топтарда жұмыс істеу алдында мақсатты нақты айту қажет.

8. Жұмыс кезінде білім алушылардың белсенділігін бақылап, егер қажет болса, кез келген топқа көмектесу [8].

Дамыта оқыту технологиясы

Дамытушы оқыту деп оқытудың жаңа, белсенді-әрекеттік тәсілі түсіну. Дамытушы оқыту даму заңдылықтарын ескереді және қолданады, жеке баланың деңгейі мен ерекшеліктері қалыптасады. Балаларды дамытудың ұйымдастырушылық тәсілі, мазмұны, әдістері мен формалары дамудың барлық бағыттарына бағытталған.

Дамыта оқыту технологиясында балаға қоршаған ортамен өзара әрекеттесетін дербес субъект ролі беріледі. Мұндай оқыту кезінде балалар тек білімді, білікті және дағдыларды меңгеріп қана қоймай, ең алдымен өз бетінше ұғыну тәсілдерін үйренеді, ойлау, қиял, назар аудару, есте сақтау, ерік-жігер дамиды, оларда іс-әрекетке шығармашылық қарым-қатынас қалыптасады.

Дамыта оқытудың негізгі идеясы баланың дайындығы өзінің шығармашылық әлеуетін өз бетінше пайдалануға қамтамасыз ететін ойлау қабілетінің басымдықты дамуы болып табылады.

Дамыта оқыту құрылымында оқытудың негізі «мақсат – құрал – бақылау», ал орталық технологиялық байланыс – бұл баланың өз іс-әрекетін қабылданған мақсатқа сәйкес реттеу қабілетіне негізделген білім алушылардың өз бетінше оқыту және оқу-танымдық қызметі болып табылады.

Дамыта оқытудың ерекшелігі – дәстүрлі белгілердің болмауы. Мұғалім білім алушының жұмысын жеке эталондар бойынша бағалайды, бұл олардың әрқайсысына сәттілік жағдайын жасайды. Мұғалімнен алынған критерийлердің арқасында қол жеткізілген жетістіктерді өзін бағалау мазмұнын енгізіледі. Білім алушының өзін-өзі бағалауы мұғалімнің бағалауынан бұрын, үлкен айырмашылық болған жағдайда онымен келісіледі. Өзін-өзі бағалау әдістемесін меңгере отырып, білім алушы оқу әрекетінің нәтижесі соңғы мақсатқа сәйкес келетіндігін анықтайды. Кейде тексеру жұмыстарына сабақта әлі оқылмаған материал немесе балаға белгісіз тәсілмен шешілетін тапсырмаларды қамтиды. Бұл қалыптасқан оқу білігін бағалауға, балалардың білетін және білмейтін

нәрселерін бағалау қабілеттерін анықтауға, олардың интеллектуалды қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Оқыту негізінде мұғалім мен білім алушылардың арасында, білім алушылардың арасында диалогтық қарым-қатынас орнатылған [4].

Осылайша, жеке тұлғаға-бағытталған мектепте оқыту:

- білім алушылардың оқуға деген ынтасын арттыру;
- олардың танымдық белсенділігін арттыру;
- тұлғалық компоненттерді ескере отырып, оқу үдерісін құру, яғни әрбір білім алушының жеке ерекшеліктерін ескеру, сондай-ақ олардың танымдық қабілеттерін дамытуға және шығармашылық, танымдық іс-әрекеттерін белсендіруге бағдарлану;
- оқу барысында өз бетінше басқару үшін жағдай жасау;
- оқу үдерісін саралау және дараландыру;
- білім алушылардың білімін меңгеруін жүйелі бақылау (рефлексия) үшін жағдай жасау;
- оқу үдерісі барысында оқытушының уақытылы түзету әсерін енгізу;
- білім алушылардың даму динамикасын қадағалау;
- іс жүзінде әрбір білім алушының оқыған мен үйренген деңгейін ескеру.

Кәсіптік-бағдарлы оқыту технологияларын жүзеге асырудың негізгі қағидаға тоқталайық. *Оқыту қағидалары* – білім беру, оның ішінде кәсіптік-бағдарлы үдерісті ұйымдастыру кезінде жүзеге асырылу қажет талаптар.

Табиғатқа сәйкестік ұстанымы. Бұл ұстанымының мәнін алғаш рет Я.А.Коменский өз жұмыстарында ашты. Ол білім алушының табиғи және әлеуметтік ортамен өзара қарым-қатынасында жеке тұлға ретінде дамуын қарастырды. *Ұстанымның мәні.* Адам табиғат құбылысы болып табылады және табиғат заңдары, оның ішінде әлеуметтік табиғат заңдары бойынша дамиды. Бұл белгілі бір жағдайларда нақты адамның тиісті бағыттылығы, даму және тәрбиелеу динамикасы орын алуы мүмкін дегенді білдіреді. Адамға деген қарым-қатынас табиғи, дәлірек айтқанда, әлеуметтік-табиғи болуы керек. Адамды тек оның табиғи мүмкіндіктерін ескере отырып дамытуға, жетілдіруге болады. Ал керісінше болған жағдайда оны тек бұзып алуға болады:

Ұстанымның негізгі талаптарына жатады:

- педагогтың адамның дамуы мен тәрбиесінің заңдылықтары мен заңдарын білуі және оған сәйкес барлық педагогикалық қызметті құра білуі;
- педагогтың білім алушының жас ерекшеліктерін, жыныстық, жеке ерекшеліктерін ғана емес, сонымен қатар оның болашақ мүмкіндіктерін білуі және есепке алуы;
- педагогикалық жұмыстың мақсатын қою және оларға жету жолдарын таңдауға білім алушылардың жеке ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін ескереді, олардың өзгеру динамикасын ескеріп отырады.

Оқытудағы жеке тәсіл ұстанымы

Ұстанымның мәні. Ұстанымның негізінде адамның барлық жеке ерекшеліктерімен, мүмкіндіктерімен, қасиеттерімен және кемшіліктерімен қабылдау. Нақты білім алушылармен жұмыста ерекше тәсіл, өзінің амалдары

мен педагогикалық іс-әрекет әдістемелерінің болуы қажет. Жеке көзқарас қағиданың талаптарын жүзеге асыру мынадай ұсынымдарды ескере отырып қамтамасыз етіледі:

- білім алушылармен (білім алушылар тобымен) педагогикалық жұмысты бастау алдында педагогтың оның (олардың) ерекшеліктерін білуі тиіс. Бұған бастауыш (алғашқы) диагностика, педагогтың білім алушылардың жеке ерекшеліктерін толық тануға ұмтылуы ықпал етеді. Оқытушының жеке тәжірибесі, оның бірінші кездесу кезінде білім алушылардың өзіндік ерекшелігін барынша толық және бірдей бағалау және танымдық жеке ерекшеліктер негізінде өз қызметін құру қабілеті ерекше маңызға ие;

- оқыту үдерісінде білім алушылардың жағдайына, олармен жұмыс жасау барысында олардың өзгеру динамикасына әсер ететін факторлардың барлық жиынтығын ескеру. Білім алушылардың өзгермелі жағдайын және нақты қызметтің қажеттілігін ескере отырып, бұл жұмыста икемділік таныта білу;

- оқу үдерісінде білім алушы үшін онымен педагогикалық жұмыс барысында қолайлы жағдай жасау, оны өзін танытуға және өзін-өзі көрсетуге бағыттау.

Гуманизм ұстанымы. «Гуманизм» (латын тілінен «humanus» - адамгершілік) ұғымы әр адамның жеке тұлғаның құндылығын, еркіндік, бақыт, өмір мен денсаулықты сақтауға және қорғау құқығын мойындайтын қарым-қатынас жүйесі.

Жоғары мектеп педагогикасындағы гуманизм ұстанымының мәні әрбір білім алушының жеке басын құндылығының басымдығын, оның құқықтарын қорғау және қамтамасыз ету үшін жағдай жасау, даму және тәрбиелеу, оған өмірде өзін-өзі анықтауға, қоғамға ықпал етуге көмек көрсету болып табылады.

Педагогтың (мұғалімнің, оқытушының) оқыту қызметінің кәсібилігі мен нәтижелілігінің өзара байланыс ұстанымы

Ұстанымның қайнар көздері. Ерте кезден бастап педагогикалық қызметтің (оқыту, тәрбиелеуші) педагогтың шеберлігі мен беделіне байланысты екені белгілі. Педагогтың кәсіпқойлығы жоғары болған сайын, оның педагогикалық қызметтің оңтайлы нұсқасын таңдау және оны білікті іске асыруды қамтамасыз ету қабілеті жоғары. Бұл қағида оқытушының кәсіби даярлығын және кәсіби қызметінің жинақталған тәжірибесін есепке алу қажеттілігін талап етеді. Кәсіби дайындық оқытушының құзыреттілік деңгейімен және тұтас оқу-тәрбие үдерісінің нақты жағдайында педагогикалық қызметте өзін іске асыруға ішкі қажеттілігімен анықталады.

Ұстанымның негізгі талаптары:

- оқытушылық жұмыс тәжірибесі жоқ жас маман, әдетте, осы тәжірибені алу және кәсіби өзін-өзі жүзеге асыру үдерісінде дұрыс көмек пен қолдауды қажет етеді;

- педагогикалық оқытушылық қызмет тәжірибесі бар мамандармен әкімшілік-басқару жұмысында өздігінен білім алуды және кәсіби қызметке жауапкершілікпен қарауды ынталандыратын жеке тәсіл қажет.

Кәсіби-бағдарлы оқыту технологияларын жүзеге асырудың негізгі ұстанымдарын қарастырайық.

Ғылым ұстанымы кәсіби-бағдарланған білім мазмұнын заманауи ғылыми білімдермен өзара байланыстырады. Бұл қағидада оқытудың мазмұны білім алушыларды объективті ғылыми фактілермен, теориялармен, заңдармен таныстырады және ғылымның қазіргі жай-күйін көрсетеді. Бұл ұстаным оқу бағдарламалары мен оқулықтарда, оқылатын материалды іріктеуде, сондай-ақ білім алушы ғылыми іздену элементтерімен, ғылым әдістерімен, оқу еңбегін ғылыми ұйымдастыру тәсілдерімен іске асырылады.

Ғылым, мәдениет, іс-тәжірибенің жетістіктерін меңгерудің *жүйелілігі мен дәйектілігі ұстанымы* оқу іс-әрекеттерінің жүйелік сипатын, теориялық білімді, білім алушылардың практикалық дағдыларын береді. Бұл ұстаным белгілі бір тәртіпте, жүйеде оқыту мен оқуды білдіреді. Ол оқу материалының мазмұнын және оқу үрдісінің логикалық өзара байланысты құрылымдық-кезеңдік ұйымдастырылуын логикалық түрде жасауды талап етеді.

Оқытудың тәрбие сипатының қағидасы болашақ маманның кәсіби-бағдарланған білім беру үдерісінде әлеуметтік маңызды жеке қасиеттерін қалыптастыруға бағытталған (тәрбие оқыту үдерісінде тәртіптілік, табандылық, ұқыптылық және т.б.). Сондай-ақ, бұл ұстаным болашақ жас маманның кәсіптік-бағдарланған біліктілігінің технологияларын енгізу барысында кәсіптік маңызды жеке қасиеттерін тәрбиелейді. Оқытудың тәрбие сипатының ұстанымы болашақ жас маманның кәсіби, деонтологиялық мәдениетінің негізін қалыптастыратын кәсіби-бағдарланған технологияларды енгізу үдерісінде жағдай жасауға бағытталған.

Оқытудың дамытушылық сипатының ұстанымы білім алушының жеке басын дамытуға (тұлғаның интеллектуалды, эмоционалды, еріктілік, мінез-құлық бағыттарын дамыту, атап айтқанда, өзін-өзі басқару біліктері мен дағдыларын дамыту, эмоционалды жағдайды және мінез-құлық реакцияларын өздігінен реттеуге) бағытталған. Бұл ұстаным болашақ маманның кәсіби ойлауын дамытуды, оның дүниетанымын және эрудициясын дамытуды қамтиды.

Оқытушының ынталандыру (белсендіруші, басшылық) рөлімен білім алушылардың саналы, шығармашылық белсенділігі мен дербестігі ұстанымы. Ежелгі Греция мұғалімдері: «Ешкімге ештеңені үйретуге болмайды, тек бірдеңені үйренуге көмектесуге болады» деген екен. Ежелгі Шығыс елдерінде: «Түйені сарқырамаға апаруға болады, бірақ оны су ішуге мәжбүрлеуге болмайды. Білім алушыны білім теңізіне жеткізуге болады, бірақ ол кем дегенде оның бір тамшысын өзіне сіңіре ала ма?» деген көпшілікке мәлім болған көрінеді. Бұл ұстаным қазіргі дидактикалық жүйеде ерекше өзекті, өйткені білім алушылар саналы түрде оқу-танымдық белсенді көрсеткенде ғана тиімді. Бұл білім алушылар білімге қызығушылық танытады, өз оқу-танымдық жұмысын жоспарлайды және ұйымдастырады, өзін бақылай алады және тексере алады, мәселелерді қояды және олардың шешімін табады.

Көрнекілік ұстанымы кәсіптік-бағдарлы оқытудың тиімділігі оқу материалын өңдеуге және қабылдауға сезімнің тиісті түрде тартылуына байланысты екенін білдіреді. Оқытудың көрнекілік ұстанымы ХҮІІІ ғасырда чех педагогы Ян Амос Коменскийдің өзінің «Ұлы дидактика» кітабында тұжырымдалған. Оқыту үдерісінде білім алушыға бақылау, өлшеу, тәжірибе жүргізу, іс жүзінде жұмыс істеу – бұл білімге қол жеткізу арқылы мүмкіндігін беру қажет.

Оқудың *қолжетімділік ұстанымы* білім алушылардың психологиялық даму, жас ерекшеліктерін ескере отырып, білім алушылардың нақты қабілеттерін оның ассимиляциясы тұрғысынан оқу материалын талдау, білім алушылардың интеллектуалды, моральдық, физикалық жүктемелерге тап болмайтын оқытуды ұйымдастыруын талап етеді.

Кәсіптік-бағдарланған оқыту нәтижелерінің *беріктігі ұстанымы* білім алушылардың жадында есте сақтауына, олардың санасының бір бөлігі, олардың дүниетанымының негізіне, кәсіби тұрғыдан дұрыс мінез-құлық негізін талап етеді.

Оқытудың өмірмен байланыстыру ұстанымы кәсіптік-бағдарлы оқыту үдерісі кезінде білім алушылардың тіршілік әрекетінің түрлі салаларында (атап айтқанда, практика, волонтерлік жұмыс, сынақ мерзімі кезеңінде) практикалық міндеттерді шешуде алған білімін пайдалануға ынталандырады; өз көзқарасын, соның ішінде кәсіби болмыстың шынайылығын талдап, қоршаған ақиқатты қайта құруға үйретуді көздейді.

Оқу жұмысының ұжымдық және жеке түрлері мен тәсілдерін тиімді үйлестіру ұстанымы оқытушы оқытуды ұйымдастырудың әртүрлі формаларын қолдана алады және қолдануы тиіс: лекциялар, семинарлар, экскурсиялар, практикумдар, сондай-ақ білім алушылардың оқу үдерісін өзара әрекет жасаудың әртүрлі тәсілдерін: жеке жұмыс, тұрақты және ауыспалы жұптардағы, кіші және үлкен топтардағы жұмыс және т. б.

Озық оқыту ұстанымы оқытудың белгілі бір дидактикалық ырғағын және оқу материалын меңгеруді қамтамасыз етуге арналған. Бір оқу тақырыбынан екіншісіне ауысу кезінде өзіндік вакуум пайда болуы мүмкін. Бұл жағдайда білім алушы алдыңғы тақырып арасындағы байланысты түсіну үшін біраз қосымша уақыт қажет. Озыңқы оқыту ұстанымы педагог алдыңғы тақырыпты зерттеу барысында келесі тақырыптарды «плацдармды» басып алатындай етіп «көпір» құруға ұмтылады. Осылайша, ықтимал вакуум орнында оқыту үдерісінің динамикалық ырғағы пайда болады.

Визуалды тірек ұстанымы кәсіби бағытталған білім беру үдерісіне оқу материалын ықшамдалған, жүйелі, эмоционалды көрнекі түрде көрсететін тірек конспектілерін, арнайы дидактикалық сызбалар мен суреттерді енгізуді көздейді. Тірек конспектімен таныса отырып, білім алушылар оқу материалын логикалық ойластырылған, тұтас меңгеру тәжірибесін меңгереді. Тірек конспектілерімен тура ұқсастық бойынша жұмыс істеуге болады (бұл жағдайда білім алушылар дайын тірек конспектісін алады және ол бойынша келесі сабаққа дайындалады). Жанама ұқсастық бойынша жұмыс істей отырып,

педагог білім алушыларға үйде өз бетінше орындайтын және сәйкесінше келесі сабаққа дайындалатындай тірек конспектісін түсінуді ұсынады. Шығармашылық ұқсастық бойынша жұмыс істей отырып, педагог білім алушыларға оқытылатын материалдың жүйелік сипатын түсіндіреді және оларға өз бетінше тірек конспект жасауды ұсынады. Көрсетілген жұмыс нысандарының бірінен екіншісіне ауысу біртіндеп жүзеге асырылады. Мұндай өту уақытын алдын ала бағдарламалау мүмкін емес, өйткені ол білім алушылардың психикалық және танымдық ерекшеліктеріне, олардың дайындық сипатына, интеллектуалдық даму деңгейіне және т. б. байланысты. Шығармашылық ұқсастық бойынша жұмыс істей отырып, оқытушы білім алушыларға оқылатын материалдың жүйелік сипатын түсіндіреді және оларға өз бетінше тірек конспект жасауды ұсынады. Көрсетілген жұмыс нысандарының бірінен екіншісіне ауысу біртіндеп жүзеге асырылады. Мұндай өту уақытын алдын ала бағдарламалау мүмкін емес, өйткені ол білім алушылардың психикалық және танымдық ерекшеліктеріне, олардың дайындық сипатына, интеллектуалдық даму деңгейіне және т. б. байланысты.

Қиындықтардың жоғары деңгейінде оқыту ұстанымы білім алушылар ақыл-ой мүмкіндіктерінің белгілі бір шегінде жұмыс істейтін білім беру үдерісін құруды көздейді. XIX ғасырда-ақ ұлы орыс педагогы К.Д.Ушинский интеллектінің дамуын адамның физикалық дамуымен салыстыра отырып, үнемі қозғалысқа түспейтін интеллект физикалық жаттығулармен айналыспайтын адамның босаңсыған бұлшық еттері сияқты күйге түсетінін ескертті. Жоғары деңгейдегі оқыту принципі қиындық білім алушыларды ақыл-ой күштерін толық жұмсауға итермелейді. Қиындықтардың шекті деңгейі қолжетімділік ұстанымымен үйлеседі. Бұл жағдайда білім алушылардың шаршауының алдын алу маңызды. Қиындықтардың жоғары деңгейінде оқыту принципі білім алушылар ақыл-ой мүмкіндіктерінің белгілі бір шектерінде жұмыс істейтін білім беру процесін құруды көздейді.

Конгруэнттілік ұстанымы оқу-тәрбие үдерісін мазмұнды-технологиялық және ғылыми-әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз етудің болашақ маманның кәсіби құзыреттілігінің қалыптасуына сәйкестігін көздейді. Бұл ұстаным кәсіби бағытталған оқытуды ұйымдастырудың мазмұнында, технологиясы мен нысандарында бітірушілердің болашақ кәсіби қызметінің барлық қажетті теориялық және кәсіби-қолданбалы аспектілері көрініс табатын болады деп болжайды.

Ситуативтілік ұстанымы болашақ мамандардың кәсіби іс-әрекетінің кәсіби құзыреттілігі көрінетін жағдайларды іріктеуді және еңбек қызметінің нақты жағдайларын талдау негізінде оқу үдерісін ұйымдастыруды көздейді.

Болжамдық ұстанымы постиндустриалды қоғамдағы кәсіби қызмет түрлерінің эволюциясы контекстінде жоғары білім беруді дамыту және жаңғырту перспективаларын есепке алуды болжайды.

Оқытудың әрбір ұстанымы өзіне тән дидактикалық қызмет атқарады. Сондықтан оқыту ұстанымдарын олардың маңыздылығы бойынша салыстыруға

болмайды. Мұнда кәсіби бағдарланған оқытудың барлық ұстанымдарының өзара байланысы мен өзара шарттылығын түсінудің жүйелі тәсілі ұтымды болып табылады.

Оқыту технологияларын таңдау, жобалау және іске асыру негіздері

Кәсіби бағытталған оқытудың нақты технологиясын әзірлеу үдерісін педагогикалық жобалау үдерісі деп атауға болады. Оның қадамдарының реті мынадай:

- оқу жоспары мен оқу бағдарламаларымен қарастырылған Кәсіби-бағытталған оқытудың мазмұнын таңдау;
- оқытушы негізге алатын басым мақсаттарды таңдау: жобаланып отырған оқу материалын оқу (игеру) барысында білім алушылардың қандай білік, дағды, кәсіби және жеке қасиеттері қалыптасады;
- мақсат жиынтығына немесе кәсіптік оқытудың бір басым мақсатына бағдарланған технологияны таңдау;
- оқыту технологиясын іске асыру бойынша кезеңдер мен іс-қимыл реттілігін анықтау.

Оқыту технологиясын жобалау пән мазмұнын, оқу үдерісін ұйымдастыру нысандарын жобалауды, оқыту әдістері мен құралдарын таңдауды көздейді.

Педагогикалық қызметтің әрбір нақты жағдайында мұғалімнің алдында оқыту технологиясын тиімді және қолайлы іске асыруды қамтамасыз ету мәселесі тұрады. Осы жағдайда неғұрлым орынды технологияны таңдай білу керек және ең бастысы, оны білім алушымен, білім алушылардың тобымен жұмыс істеу барысында іске асырудың жоғары нәтижелілігін қамтамасыз ету керек.

Өзінің мәні бойынша оқыту технологиясын іске асыру үдерісі – бұл объектіні (білім алушыны) оқытуда, кәсіби даярлауда белгілі бір педагогикалық мақсатқа барынша оңтайлы қол жеткізуді қамтамасыз ететін маманның (субъектінің) мақсатты іс-әрекеттерінің реттілігі.

Мазмұны бойынша оқыту технологиясын іске асыру үдерісі оның құрылымдық компоненттерінде көрінеді, олардың әрқайсысы белгілі бір функционалдық мақсат пен сапалық-сандық шешімді орындайды.

Оқыту технологиясын іске асырудың педагогикалық үдерісінің мазмұны мен бағыттылығын анықтайтын жетекші компонент оның *объектісі (білім алушы)* болып табылады. Ал объект, сондай-ақ оқыту технологиясын іске асыру үдерісінің субъектісі адам болғандықтан, оған да жеке ерекшеліктер, мүмкіндіктер, әлеуметтік мәселелер және т. б. тән.

Мектептегі нақты кәсіптік даярлықты жүзеге асыру үшін таңдалған оқыту технологиясы белгілі бір *(болжамды) мақсатқа* жетуге бағытталған. Әрбір мақсат міндеттердің белгілі бір көлемін шешуді қажет етеді және оған қол жеткізу бойынша оқытушы қызметінің *нақты мазмұнын* болжайды.

Мақсатты технологияны таңдау және оны практикалық тұрғыдан іске асыру кезеңдеріндегі педагог қызметі өте маңызды және жауапты болып табылады.

Технологияны таңдау кезеңінде оқытушы қызметінің ерекшеліктерінің арасында ең маңызды болып табылады:

а) маманның кәсіби деңгейі;

б) объектінің ерекшеліктері және оның оқыту саласындағы, танымдық іс-әрекет саласындағы мамандардың көмегімен шешуді талап ететін педагогикалық мәселелері; оқыту технологиясының өзіндік ерекшелігі және оны практикалық іске асыру шарттары; маман қызметінің әрбір кезеңі бойынша кәсіби құзыреттілік, оқытудың тиісті педагогикалық проблемаларын шешу бойынша белгілі бір санаттағы адамдармен оқытушылық, ғылыми-педагогикалық жұмысының жеке тәжірибесі; маман қызметінің уәждемесі; оның кәсіби қызметінің стилі.

Жалпы мектепте кәсіптік бағдарланған оқыту технологиясын таңдау мыналарға тікелей қатысты:

- оқытылатын оқу пәнінің, тақырыптың ерекшеліктері;
- білім алушылардың жас ерекшеліктері;
- білім алушылардың нақты танымдық мүмкіндіктерінің деңгейі;
- қандай да бір материалды оқытуға бөлінген уақыт;
- нақты сабақ материалының мақсаты, міндеттері мен мазмұны;
- оқытушының мүмкіндіктері мен ерекшеліктері, оның жеке және кәсіби қасиеттері, оның теориялық және практикалық дайындық деңгейі, әдістемелік шеберлігі;

- мектептің материалдық-техникалық жабдықталуы, құрал-жабдықтардың, көрнекі құралдардың, арнайы техникалық құралдардың болуы.

Кәсіптік-бағдарлы оқытудың белсенді формалары

Оқу экскурсиясы. Оқытуды ұйымдастырудың бұл түрі әртүрлі заттарды, құбылыстар мен үдерістерді табиғи жағдайда бақылау негізінде оқытуға мүмкіндік береді. Экскурсия оқытушыға оқытудың өмірмен тікелей және белсенді байланысын орнатуға мүмкіндік береді. Экскурсия білім алушылардың танымдық қабілеттерін дамытады (зейін, бақылау, ойлау, қиял және т.б.). Әдістемелік сауатты дайындалған және өткізілген оқу экскурсиялары білім алушылардың эмоционалдық өрісіне айтарлықтай күшті әсер етеді, олардың оқу-танымдық қызығушылығын және өздігінен білім алуға ұмтылысын жандандырады.

Экскурсияның алдында білім алушыларға тапсырма беріледі, онда әркімнің қандай бақылау жүргізуі тиіс, қандай сұрақтарға өз бетінше жауап табуы керек, материалды қандай формада жинау керек, экскурсия туралы есепті қай мерзімге дайындау керек екендігі көрсетіледі.

Экскурсияның маңызды кезеңі қорытынды әңгімелесу (кейде жазбаша жұмыс) болып табылады, оның барысында экскурсияда алынған ақпарат білім мен біліктіліктің жалпы жүйесіне енгізіледі. Білім алушыларға экскурсия деректерін олардың тапсырмаларына сәйкес өңдеу бойынша нұсқаулар береді. Олар жеке немесе шағын топтасып кесте құрастырады, көрнекі құралдар, баяндамалар, қысқа есептер дайындайды. Экскурсия материалдарын одан

кейінгі жұмыстарда қолданады. Оқу экскурсиясының нәтижелері бойынша семинар сабағында «дөңгелек үстел» немесе пікірталас өткізуге болады.

Оқу конференциясы жоғары дербестік, белсенділік, бастамашылық негізінде оқытушы мен білім алушылардың педагогикалық өзара іс-әрекетін қамтамасыз ететін кәсіби бағытталған оқытудың ұйымдастырушылық нысаны болып табылады. Конференция, әдетте, кәсіби бағытталған білім, білік жүйесін кеңейтуге, бекітуге және жетілдіруге бағытталған оқытудың ерекше құрылымы болып табылады.

Конференцияға дайындық тақырыпты анықтаудан, таңдалған тақырыпты ашатын сұрақтарды іріктеуден басталады.

Конференцияның басты мақсаты проблемалық мәселелерді еркін, белсенді, дәлелді талқылау болып табылады.

Ауылдық шағын жинақты мектепте кәсіптік бағдарланған оқыту мақсатында қолдануға болатын оқытудың негізгі технологияларын қарастырайық.

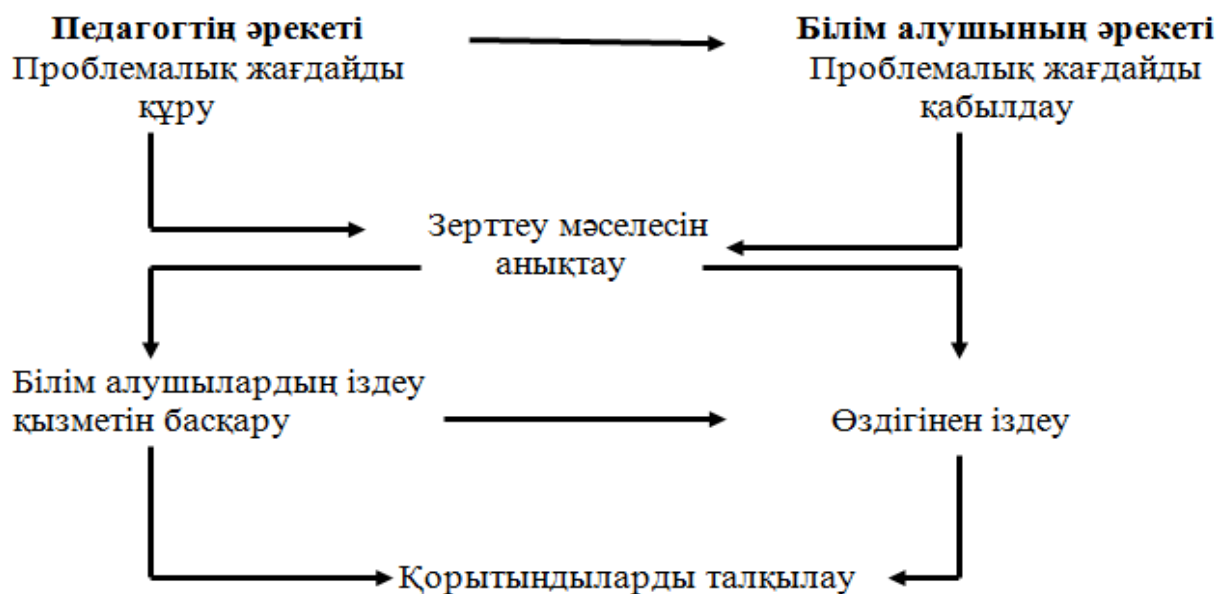
Проблемалық оқыту – оқытушы ұйымдастырған оқытудың проблемалық мазмұны мен субъектінің *өзара белсенді іс-әрекетінің тәсілі*, оның барысында ол ғылыми білімнің объективті қайшылықтарына және оларды шешу тәсілдеріне қосылады, ойлауды үйренеді, білімді шығармашылық жолмен меңгеруді үйренеді (А.М.Матюшкин).

Проблемалық оқытудың мақсаттары:

- білім алушыларды ғылым заңдылықтарын, фактілерін білуге сүйене отырып, *ойлануға*, дәлелді *қорытынды* жасауға, дербес дәлелді *шешімдер* қабылдауға үйрету;
- білім алушылар *білім жүйесін* игеріп, ақыл-ой іс-әрекетінің тәсілдерін меңгеріп, *кәсіби ойлауды* қалыптастыра алады;
- білім алушылардың жоғары даму деңгейіне қол жеткізу, *дербестікке*, өзін-өзі оқытуға, өздігінен білім алуға, шығармашылыққа қабілетті дамыту;
- білім алушылардың зерттеу белсенділігін қалыптастыру;
- әртүрлі әлеуметтік рөлдерді орындай отырып, *командада* жұмыс істеуге үйрету.

Проблемалық оқытудың **мәні** «білімнен мәселеге» стратегиясын «проблемадан білімге» стратегиясына ауыстыру болып табылады. Білім алушыларға білім мен іс-әрекет тәсілдері дайын түрде ұсынылмайды, ол іздену пәні ретінде қойылады және білім алушылардың проблемалық жағдайларды шешу барысында табылады. Проблемалық оқыту технологиясы дамытушы педагогикалық технологияларға жатады және келесі құрылымға ие (4-сурет).

Проблемалық оқытудың құрылымы

4-сурет

Проблемалық оқытудың орталық ұғымдары:

- *мәселе* – бар теориялар мен алгоритмдер негізінде шешілмейтін міндет.
- *проблемалық жағдай* – оқу материалын баяндаудың мұндай тәсілінде оқу субъектісі өз бетімен оқығанын толықтыруға немесе өзінде бар білімді, іскерлік пен дағдыларды пайдалана отырып, қорытынды жасайды.
- *проблемалық міндет* – оқу субъектісі өзінде қалыптасқан қасиеттер негізінде оқыған материалды өздігінен толықтыруды талап ететін, оның шешілуі оқытылған материал арқылы жүзеге асатын оқу міндеті.
- *шығармашылық міндет* – шешу тәсілі объективті белгісіз тапсырма.
- *білім алушылардың өзіндік жұмысы*.

Проблемалық әдіс келесі қадамдарды жобалайды: проблемалық жағдайды құру, оны оқу проблемасына түрлендіру => проблемалық міндет => шешім табу моделі => шешім.

Проблемалық оқыту тәсілдері проблемалық мәселелер деңгейіне қарай және проблемалық мәселелерді шешу тәсілі бойынша ерекшеленеді (8 кесте) және ол үшін талап етілетін іскерліктер (9-кесте)

8-кесте. Проблемалық мәселелерді шешу әдісі бойынша проблемалық оқыту әдістері мен проблемалық деңгейлері

Проблемалық оқыту деңгейлері	Проблемалық оқыту әдістері
1. Педагог проблеманы өзі тұжырымдап, өз бетінше шешеді	Проблемалық баяндау
2. Педагог мәселені өзі қояды, ал шешімді білім	Ішінара-іздеу әдістері –

алушылармен бірге табады	бірлескен оқыту
3. Педагог мәселені тұжырымдайды, ал шешімді білім алушылар өз бетінше табады.	Зерттеу
4. Білім алушылар мәселені тұжырымдайды және оның шешімін табады	Шығармашылық оқыту

Проблемалық жағдайларды құрудың әдістемелік тәсілдері:

1. таңдау жағдайын жасау - топқа қарама-қайшы фактілерді, ғылыми теорияларды немесе бір-біріне қарама-қайшы көзқарастарды ұсыну;

2. бөгде адамдардың ойлау тәсілімен танысу емес, білім алушылардың әртүрлі пікірлерін бір-бірімен түйістіру (жаңа материалға сұрақ немесе практикалық тапсырма ұсынылады);

3. амал екі қадаммен орындалады: алдымен (1-қадам) педагог білім алушылардың «қате» деген сұрақтарымен жұмыс істейді немесе практикалық тапсырмалармен тақырыпты ашады. Содан кейін «2-қадам» хабарлама, эксперимент арқылы ғылыми фактіні көрсетеді;

4. уәждемелі тәсілдерді қолдану:

- «жарқын бейне» – қызықты материалды (тарихи фактілер, аңыздар, оқытушының тәжірибесінен, күнделікті өмірден алынған оқиғалар, көркем әдебиеттен үзінділер және т. б.) хабарлау;
- түсініксіз құбылыстарды көрсету (эксперимент, көрнекілік);
- «актуализация» – білім алушылар үшін мәселенің мәнін, маңыздылығын анықтау.

5. проблемалық мәселені ұсыну (жалпылауға, негіздеуге, нақтылауға, ойлау логикасына);

6. құбылысты түсіндіруге немесе оны практикалық қолдану жолдарын іздеуге арналған проблемалық оқу тапсырмаларын қою, білім алушыларды фактілерді, құбылыстарды, ережелерді, іс-әрекеттерді салыстыруға, салғастыруға және бір-біріне қарама-қарсы қоюға итермелеу; ұқсастықтар тәсілін қолдану;

7. проблемалық міндеттерді тұжырымдау (мысалы, деректердің жеткіліксіз немесе артық болуы, сұрақ қоюдағы белгісіздік, деректердің қарама-қайшы сипатта болуы, біле тұра жіберілген қателіктер, «психологиялық инерцияны» еңсеру үшін қажетті шешім уақытының шектеулі болуы және т.б.).

9-кесте. Проблемалық жағдайларды шешу үшін қажетті іскерліктер

Білім алушылардың проблемалық жағдайларды шеше білу қабілеті	Педагогтардың проблемалық жағдайларды шешу үдерісін басқара білу қабілеті
Мәселелерді көру және оларды өз бетінше қою	Проблемалық жағдайда мақсатқа жету жолындағы мүмкін болатын мәселелерді алдын ала болжау;

Шешім гипотезасын жасау, оны бағалау және мүмкін болмаған жағдайда жаңасына көшу	Белгісіз компоненттердің санын реттеу негізінде оны жеңілдетіп немесе қиындата отырып, проблемалық жағдайды тез қайта қалыптастыру
Өз мүдделеріне сәйкес шешімнің барысын бағыттау және өзгерту	Мәселені шешетіндердің ойлау барысына сәйкес проблемалық жағдайларды таңдау
Өз шешімі мен жанындағылардың шешімін бағалау	Білім алушылар мен оқытушының көзқарастары алшақ болған жағдайда да білім алушылардың шешімдерін объективті бағалау

Оқытушы үшін оқытудағы проблемалық деңгейлерді Е.В.Ковалевская білім алушы үшін проблемалық деңгейлерге ұқсастырып негіздеді.

Оқытушы:

бірінші деңгейде – проблемалық оқытудың негізгі ережелері мен ұғымдарын талқылау барысында әдіснамалық білімдерді меңгереді;

екінші деңгейде – жұмыста әдеби дереккөздердегі (оқулық) проблемалық жағдайларды пайдаланады;

үшінші деңгейде – сабаққа дайындалу барысында мүмкін болатын проблемалық жағдайларды өз бетінше ойластырады және оларды сабақта құрады;

төртінші деңгейде – жаңа әдістеме, жаңа оқулық, ғылыми зерттеу жасайды.

10-кесте. Проблемалық оқыту технологиясында қолданылатын тәсілдер

Оқу материалын проблемалық баяндау		
Эвристикалық әңгіме	Дөңгелек үстел	Пікірталас сабағы
		
Зерттеу жұмысының тәсілдері		
Web-квест тәсілі	Жобалау қызметі	Ми шабуылы

Проблемалық оқыту технологиясының жалпы шектеулері бар.

1. Проблемалық оқыту кезінде дәстүрлі оқытумен салыстырғанда оқу материалын оқуға көп уақыт қажет.

2. Білім алушылардың практикалық іскерліктері мен дағдылары нашар зерделенуі мүмкін.

Жоба - (лат. Projectus, сөзбе-сөз – алға тасталған) бұл:

1) қандай да бір құрылыс салу немесе бұйым жасау үшін қажет құжаттар жиынтығы;

2) қандай да бір құжаттың бастапқы мәтіні;

3) ой, жоспар.

Жоба әдісі – білім алушылар бірте-бірте күрделенетін практикалық тапсырмалар мен жобаларды жоспарлау және орындау үдерісінде білім мен іскерлікке ие болатын оқыту жүйесі. ХІХ ғасырдың екінші жартысында АҚШ-та пайда болды, прагматикалық педагогика өкілі Дж. Дьюидің теориялық тұжырымдамаларына негізделген, оны «істеу арқылы оқыту» деп жариялаған.

Қазіргі заманғы ғалым-педагогтар *оқу үдерісін ұйымдастырудың жобалық формасын*, сыныптық-оқу және дәрістік-семинарлық жүйеге балама түрлерін және басқа оқыту әдістерімен қатар сабақта пайдалануға болатын *жобалар әдісін* ажыратады, **жоба** — «*жеті П*» екендігін есте сақтау керек:

Проблема

Жобалау (жоспарлау)

Ақпаратты іздеу

Іске асыру үдерісі

Өнім

Презентация

Портфолио

Жоба – бұл бірнеше саты емес, тұтас нәрсе екенін есте сақтау маңызды. Жобаларды ақпараттық, практикаға бағытталған, зерттеу деп ажыратады. Мектептің оқу үдерісінде жобалар шығармашылық және ғылыми болып бөлінеді.

Жобаға қойылатын негізгі талаптар

1. *Әлеуметтік маңызы бар* зерттеу, ақпараттық, практикалық *міндеттің (мәселе)* болуы қажет.

2. *Жобаны орындау проблеманы шешу бойынша іс-әрекетті жоспарлаудан*, басқаша айтқанда – жобаның өзін жобалаудан, әсіресе өнімнің түрі мен презентация нысанын анықтаудан басталады.

3. Әрбір жоба білім алушылардың *зерттеу жұмысын* қажет етеді.

4. *Жоба жұмысының нәтижесі*, басқаша айтқанда, жобаның шығуы *өнім болып табылады*. Жалпы алғанда, бұл қойылған мәселені шешу үшін жобалық топтың қатысушылары дайындаған құрал.

5. *Дайындалған өнім тапсырыс берушіге және (немесе) жұртшылық өкілдеріне ұсынылуы тиіс* және проблеманы шешудің барынша қолайлы құралы ретінде жеткілікті деңгейде дәлелді ұсынылуы тиіс.

Жобалық қызметтің ықтимал өнімдері

Мультимедиялық өнім; ұсынымдар пакеті; жарияланым; жол көрсеткіш; иллюстрациялар сериясы; салыстырмалы талдау; мақала; көрме; газет; ойын.

Жобамен жұмыс жобаның қажеттілігін негіздеуден басталады: проблеманы сипаттау, өзектілігі мен жобаның мақсатты аудиториясын анықтау.

Анықталған мәселеге сәйкес осы жоба шеңберінде шешуі жоспарланып отырған мақсаты мен міндеттері анықталуы қажет.

Содан кейін компоненттері төмендегідей болуы мүмкін жобаның сипаттамасын, мысалы, іс-шаралардың тізбесі мен сипаттамасын, жобаға қатысушыларды іріктеу критерийлерін, сондай-ақ белгіленген мақсаттарға қол жеткізу мен орындаудың әдістерін, жоба мен оның нәтижелері туралы ақпаратты тарату тетігін жасау керек.

Жобаны іске асырудың жұмыс жоспары нақты мерзімдерді көрсете отырып, жобаны іске асыру кезеңдерін (дайындық, негізгі, қорытынды) қамтуы тиіс.

Жобаның күтілетін нәтижелері мен нәтижелерін бағалау тетігі міндетті түрде айқындалады. Жобаның табыстылығын/тиімділігін бағалау әдістері ретінде сұхбат, қатысушыларға сауалнама жүргізу, жобаға қатысушылардың өз нәтижелерін бағалау және өзін-өзі бағалау, ұйымдастыру комитеті өткізген іс-шаралар болуы мүмкін.

11-кесте. Жобаны жасауға арналған логикалық кестенің үлгісі-толтыруға арналған сұрақтар

Жобаның компоненттері	Объективті куәліктер (көрсеткіштер, негіздемелер)	Сыртқы жағдайлар (факторлар, алғышарттар, жорамалдар)
<p>Мәселені қою 1. Жобаны орындау қажеттілігі неден пайда болды? 2. Неге бұл проблеманы шешу – басым міндет?</p>	<p>Өтініш берушінің өзінен басқа, қандай ақпарат көздері бұл проблеманың бар екенін және оны шешу маңызды екенін куәландырады?</p>	
<p>Мақсаты 1. Жоба аясында іс-әрекет бағытталған қозғалысқа арналған мақсат қандай? Ол қойылған мәселені шешумен қалай байланысты? 2. Мақсатқа жету нәтижесінде кім жеңеді? Жобада көзделген іс-әрекеттер қолданыстағы жағдайды қалай</p>	<p>1. Мақсатқа қозғалысты тексеру құралдары қандай? 2. Тексеруші ұйымдар / тұлғалар жобаның мақсатты алға жылжытуға үлес қосатынына қалай көз жеткізе алады? 3. Жобада мақсатқа жылжу дәрежесін өлшеуге мүмкіндік беретін деректерді жинау көзделген бе?</p>	

өзгертеді?		
<p>Міндеттері. Күтілетін нәтижелер</p> <p>1. Жобаны орындау кезінде қандай нақты нәтижеге қол жеткізу керек, егер жоба аяқталса, онда қоршаған ортада, халықтың осы тобының жағдайында және т. б. қандай нақты жақсартулар немесе өзгерістерді күтуге болады?</p> <p>2. Қойылған міндеттерді орындау жағдайды мәлімделген мақсаттарға жетуге қалай жақындатады?</p> <p>3. Қойылған міндеттерді орындау үшін қандай нәтиже (олардың сипаты мен сандық өлшемін) алу қажет?</p>	<p>1. Қандай куәліктер, деректер және көрсеткіштер жоба қойылған міндетті орындағанын растайды?</p> <p>2. Тексерушіге жоба бойынша жұмыстардың орындалу дәрежесі туралы айтуға мүмкіндік беретін нәтижелерді өлшеудің нақты сандық әдістері қандай?</p> <p>3. Жоба барысында жұмыстардың орындалуын бақылауға және түзетуге мүмкіндік беретін деректерді жинау көзделіп отыр ма?</p>	<p>1. Жобаның бақылауынан тыс қандай оқиғалар, шарттар немесе шешімдер:</p> <ul style="list-style-type: none"> - қойылған міндеттерді орындау қойылған мақсатқа ілгерілетуге ықпал етті; - жоспарланған нәтижелерге қол жеткізетін міндеттерді орындауға әкеледі;
<p>Әдістер (жоба барысында өткізілетін іс-шаралар)</p> <p>Жобада көрсетілген нәтижелерді алу үшін жобаны орындаушыларға қандай іс-шараларды жүзеге асыру қажет?</p>	Неге осы әдістер таңдалған?	- жобада көрсетілген әдістерді қолдану (іс-шараларды өткізу) күтілетін нәтижелерді алуға кепілдік берер ме еді;
<p>Ресурстар</p> <p>1. Жобада көзделген іс-шараларды өткізу үшін қандай ресурстар-кадрлар, тауарлар, қызметтер</p>	1. Жалақы деңгейі, құрал-жабдықтарының құны, көлік және басқа да қызметтерге жұмсалатын шығыстар деңгейі ненің негізінде жоспарланады?	- қандай қажетті ресурстарды бөлу іс-шараларды өткізуге (аталған әдістерді қолдануға) әкеп соқтырар еді.

пайдаланылуы тиіс? 2. Бұл ресурстар қандай көздерден түседі (орындаушы, серіктестіктер және қолдайтын ұйымдар, қорлар, үкімет және т.б.)?	2. Қаражатты пайдалану тиімділігін бағалауға қандай көрсеткіштер мүмкіндік береді?	2. Осылардың әрқайсысында мүмкін болатын кедергілер қандай?
--	--	---

Жоба портфолиосы (жобалық папка):

- 1) жобаның атауы.
- 2) жоба жетекшісі.
- 3) жобаның кеңесшісі (лері)
- 4) жоба бойынша жұмыс жүргізілетін оқу пәні.
- 5) жоба тақырыбына жақын оқу пәндері.
- 6) жоба есептелген білім алушылардың жасы.
- 7) жобалау тобының құрамы (білім алушылардың т. а. ә.).
- 8) жоба түрі (реферативтік, ақпараттық, зерттеу, шығармашылық, практикалық-бағытталған, рөлдік).
- 9) жобаға тапсырыс беруші.
- 10) жобаның мақсаты (практикалық және педагогикалық мақсаттар).
- 11) жобаның міндеттері (2-4 міндет, дамыту міндеттерін ерекшелеу қажет!).
- 12) жоба мәселелері (жобаның тақырыбы бойынша оны орындау барысында қатысушылардың жауап беруі қажет 3-4 маңызды проблемалық мәселе).
- 13) қажетті құрал-жабдықтар.
- 14) Аннотация (жобаның өзектілігі, маңыздылығы, қысқаша мазмұны)
- 15) жобаның болжамды өнімдері.
- 16) жобамен жұмыс істеу кезеңдері (әр кезең үшін білім алушылардың жұмыс нысанын, ұзақтығын және орнын, жұмыс мазмұнын, кезеңнің шығуын көрсету).
- 17) жобалық топтағы рөлдерді шамамен бөлу.

Командалық оқыту – бұл белсенді оқыту, сондай-ақ шағын (5-7 білім алушыдан тұратын) топтарды пайдалануға негізделген білім беру стратегиясы, ол білім алушыларға жеке жұмысты, командалық жұмысты, сондай-ақ жедел кері байланысты қамтитын іс-әрекет реттілігінің көмегімен концептуалды білімді қолдануға мүмкіндік береді. Технологияның негізгі үш компоненті:

- білім алушының өзіндік дайындығының жоғары деңгейі;
- жеке немесе командалық тексеру тестері;
- аудиториялық уақыттың басым бөлігі шешім қабылдауға негізделген командалық практикалық тапсырмаларды орындауға арналған.

Бұл ретте бір білікті оқытушы 20 немесе одан да көп командамен жұмыс істей алады. Топтарда дәстүрлі оқытудан айырмашылығы, үлгерімі жоғары

білім алушылар ынғайсыздық сезбейді – олар барлық жұмысты өздері істемейді, сонымен қатар басқа білім алушылардың үлгерімінің төмендігі үздіктердің бағасына еш әсер етпейді. Үдерістің ашықтығы команданың әрбір қатысушысының өз жұмысы мен командалық табысқа қосқан жеке үлесі үшін жауапкершілігін көздейді. Топ бірге жақсы жұмыс істеген сайын, командалық және жеке нәтижелер жоғары. Әрбір жеке топ шеңберінде өзара оқытудың маңызы зор. Әрбір білім алушының жұмысы ашық және айқын, ал білім алушының соңғы бағасы оның жеке күш-жігеріне, сондай-ақ бүкіл топ жұмысының тиімділігіне байланысты.

Case-study жағдайына негізделген оқыту технологиясы немесе нақты жағдайлар әдісі (ағылшын тілінен case – жағдай) – нақты міндеттер мен жағдайларды шешу жолымен (кейстерді шешу арқылы) оқытуға негізделген белсенді проблемалық-жағдайлық талдау әдісі.

Кейс – білім алушыларды нақты фактілерді негізге ала отырып нақты проблема модельдеуге мүмкіндік беретін, пікірталасқа итермелейтін жағдайды түсінуге мүмкіндік беретін ақпараттық кешен болып табылады, одан әрі практикада кездесетін нақты проблеманы шешуге мүмкіндік береді. Кейсті күрделілігіне қарай суретті кейстер, проблеманы қалыптастырушы кейстер, проблеманы қалыптастырмайтын кейстер, қолданбалы кейстер деп бөледі.

Ситуациялық міндет – кейстің ең қарапайым нұсқасы – (3-4 сөйлемде ресімделген), шын мәнінде (диагностикалық және емдік емшараларды жүргізу, зертханалық жұмыстар мен эксперименттерді орындау кезінде) туындауы мүмкін жағдайларды имитациялайтын оқу тапсырмасының түрі.

Кейс шешімінің **мақсаты** келесі салаларда дағдыларды жетілдіру мен тәжірибе жинақтауда көрінеді:

- 1) проблемаларды анықтау, іріктеу және шешу;
- 2) үлкен көлемді ақпаратпен жұмыс істеу – аталмыш жағдайда сипатталған бөлшектердің мағынасын түйсінуге;
- 3) ақпарат пен аргументтердің талдануы мен жинақталуы;
- 4) болжамдар мен қорытындылармен жұмыс істеу;
- 5) баламаларды бағалау;
- 6) шешім қабылдау;
- 7) басқа адамдарды тыңдау және түсіну – топтық жұмыстың дағдылары.

Кейс-стади технологиясының артықшылықтары:

- проблемалық оқытудың ұстанымдарын қолдану;
- командада жұмыс істеу дағдыларын меңгеру;
- қарапайым жалпылау дағдыларын қалыптастыру;
- презентация жасау дағдыларын қалыптастыру;
- пресс-конференция өткізу, сұрақ қою, жауабын дәлелдеу дағдыларын қалыптастыру;
- білім алушылардың аналитикалық ойлау қабілетін дамыту;
- проблеманы шешудің жүйелі тәсілін қамтамасыз ету;
- дұрыс және бұрыс шешімдерді ұсынуға, қолайлы шешім табу өлшемдерін таңдауға, ұжымдық шешім қабылдауға мүмкіндік береді;

- білім алушыларға берілетін теориялық білім қорын нақты практикалық жағдаймен салыстыру оңайға түседі;
- оқыту жүйесіне жұмбақ, құпия элементтерін енгізеді;
- түсетін болжалды жағдай қатысушылардың ешқайсысының жеке басына қауіп төндірмейді.

Жақсы кейс келесі талаптарды қанағаттандыруы қажет:

- нақты тұжырымдалған мақсатқа сай құрылуы керек;
- қиындық деңгейі де сәйкес болуы керек;
- өмірдің бірнеше аспектісін көрсетуі керек;
- тым тез ескірмеуі керек,
- бүгінгі күні өзекті болуы керек,
- типтік жағдаяттарды көрсету;
- аналитикалық ойлау қабілетін дамытуы керек,
- дискусияға итермелеу керек,
- бірнеше шешімі болуы керек.

Кейсті құрастырудың негізгі кезеңдеріне жатады:

1. Кейстің дидактикалық мақсаттарын қалыптастыру. Бұл кезеңге оқу пәнінің құрамындағы кейстің орнын анықтау, аталмыш жағдайдың пәннің қай бөліміне арналғандығын анықтау, мақсаты мен міндеттерін тұжырымдау, білім алушылардың білімі, білігі мен дағдыларының «жауапкершілік аймағын» анықтау жатады.

2. Проблемалық жағдайды анықтау.

3. Мәтінде жүзеге асырылатын негізгі тезистерден тұратын кейстің бағдарламалық картасын құру.

4. Кейстің бағдарламалық картасының тезистеріне қатысты ақпарат жинау.

5. Жағдай моделін құру немесе таңдау, оның шындыққа сәйкестігін тексеру.

6. Кейс жанрын таңдау.

7. Кейс мәтінін жазу.

8. Кейстің дұрыстығы мен тиімділігін диагностикалау; осы кейстің тиімділігін анықтау үшін қандай да бір сұлба бойынша құрылған әдістемелік оқу экспериментін жүргізу.

9. Кейстің соңғы нұсқасын дайындау.

10. Кейсті оқыту практикасына енгізу, оқу сабақтарын өткізу кезінде қолдану, сондай-ақ оқытушы қоғамдастығына тарату мақсатында оны жариялау.

11. Кейсті қолдану бойынша әдістемелік ұсыныстарды дайындау: білім алушыларға арналған тапсырма мен дискуссия жүргізуге, кейсті презентациялауға қажетті сұрақтарды дайындау, кейсті талқылау кезінде білім алушылар мен оқытушының іс-әрекетін сипаттау.

Кейс құрылымы 3 құрамдас бөліктен тұрады: сюжеттік, ақпараттық және әдістемелік.

Сюжеттік бөлім – дерек көздерін көрсете отырып, аталмыш жағдай дамитын ортаны түсінуге мүмкіндік беретін ақпараты бар жағдайды сипаттау. Кейсте ойдан шығарылған оқиғалар орын алуы мүмкін, бірақ ол барынша нақты жағдайды көрсетуі және бірнеше нақты фактілерді қамтуы тиіс. Бұл жағдайда, нақты және ойдан шығарылған оқиғаларды баяндау олардың арасындағы айырмашылықты жойып жібереді.

Ақпараттық бөлім – оқиғалардың дамуын дұрыс түсінуге мүмкіндік беретін ақпарат:

- проблеманың қысқаша сипаттамасы, бірнеше әртүрлі көзқарасты көрсеткен дұрыс (әртүрлі оқиға қатысушыларының көзімен);

- іс-әрекеттерді немесе әсер ететін факторларды көрсете отырып, жағдайдың дамуының белгілі бір хронологиясы, олардың әсер ету нәтижелерін бағалау қажет;

- проблеманы жою бойынша қабылданған іс-әрекеттер (егер ондай болса), олар қандай нәтижелер берді;

- осы жағдайды шешуге қандай ресурстар бөлінуі мүмкін.

Әдістемелік бөлім – оқу пәні құрамындағы аталмыш кейстің орнын түсіндіреді, білім алушылардың кейсті талдау кезінде тапсырмаларды және оқытушыға арналған нақты жағдайды оқыту бойынша әдістемелік нұсқауларды құрастырады. Әдістемелік нұсқауларда «кейс» авторлары жағдайды авторлық талдау, олардың кілті, сондай-ақ сабақ өткізудің ұсынылатын әдістемесі баяндалатын жағдайларды талдау бойынша нақты ұсыныстар әзірлеуі тиіс.

Сюжеттік және ақпараттық бөліктер салыстырмалы түрде дербес қолданылады (ақпарат қосымшаға енгізілуі мүмкін), сондай-ақ тығыз байланысып та қолданылуы мүмкін. Бірақ кез келген кейсте оның мақсаты мен тапсырмасы нақты тұжырымдалуы тиіс.

Кейсте бейне-, аудиоматериалдар, электрондық тасымалдағыштардағы материалдар немесе басқа да материалдар болуы мүмкін.

Кейспен жұмысты ұйымдастыру бойынша мұғалім мен білім алушының негізгі іс-әрекеттері 12-кестеде көрсетілген.

12-кесте. Кейс әдісі негізінде оқыту кезеңдері

Кезең	Кейстің қатысушысы	
	Педагог	Білім алушы
Кейстің басы		
1	Кейс қалыптастырады, білім алушының дайындығы үшін қажетті материалдарды анықтайды, сабақ сценарийін әзірлейді	Кейс пен оны орындау бойынша ұсыныстар алады, жеке дайындық жүргізеді.
2	Кейсті алдын-ала талқылауды ұйымдастырады	Кейс пен оның міндеттерін түсінуді тереңдететін сұрақтарды анықтайды

	Топты кіші топтарға бөледі, «формалды» модератор- көшбасшыларды тағайындайды	Шешім нұсқаларын әзірлейді, берілген проблеманы шешудегі тәжірибені талдайды
	Кейстің талқылануын үйлестіреді, білім алушыларды қосымша мәліметтермен қамтамасыз етеді	Шешім әзірлеуге және қабылдауға қатысады, тәжірибені жинақтайды және жалпылайды
3	Қабылданған шешімдер мен пікірталас барысында туындаған мәселелер бойынша білім алушылардың жұмысын бағалайды	Нақты міндеттерді шешуге қосқан үлесін көрсете отырып, орындалған кейс туралы есеп жасайды
Кейстің соңы		

Бағалау кейстерін жасау кезінде уақыт шегі ескеріледі.

Сыни ойлауды дамыту технологиясы

Қазіргі заманғы білім берудің ең өзекті міндеттерінің бірі – білім алушының, болашақ маманның кәсіби мәселелерді талдау, қолда бар білім, білік және дағды кешенін өзектендіру негізінде нақты жағдайда туындайтын міндеттерді шешу және шешу қабілетін қалыптастыру. Сын тұрғысынан ойлау болашақ маманның зияткерлік негізі болып табылады.

Бүгінде түрлі ғылыми дереккөздерде сыни ойлаудың әртүрлі анықтамаларын табуға болады. Бір жағынан, орыс тілінде «сыни» бірдеңені жоққа шығаруды білдіреді. Біреулер үшін сыни ойлау дауды, пікірталасты көздейді. «Сыни ойлау» термині Ж. Пиаже, Дж. Брунер, Л.С. Выготский сияқты белгілі психологтардың еңбектерінен бұрыннан белгілі.

Бұл жағдайда сын тұрғысынан ойлау дегеніміз не? **Сын тұрғысынан ойлау** – кез келген тұжырымдарға сыни тұрғыдан қарайтын, дәлелсіз ештеңеге сенбейтін, бірақ жаңа идеяларға, әдістерге ашық болуға көмектесетін ойлау түрі. Сыни ойлау – таңдау еркіндігінің, болжау сапасының, өз шешімдері үшін жауапкершіліктің қажетті шарты.

Сын тұрғысынан ойлаудың негізгі белгілерінің бірі – ойлайтын субъектіден өзіне-өзі есеп беруді талап ететін рефлексияның болуы. Сыни ойлауға берілген анықтамаларының көптүрлілігінен олардың бір-біріне жақын екендігін көруге болады. Сын тұрғысынан ойлау – бағалау, рефлексивті ойлау. Бұл қағида-ережелерді қабылдамайтын, жеке өмір тәжірибесіне жаңа ақпаратты қосу арқылы дамып келе жатқан ашық ойлау. Сын тұрғысынан ойлаудың шығармашылық ойлаудан айырмашылығы бар, ол бағалаушылықты көздемейді, өмірлік тәжірибе, сыртқы нормалар мен ережелер шеңберінен жиі шығатын жаңа идеяларды бейнелеуді көздейді. Алайда, сыни және шығармашылық ойлау арасындағы нақты шекара қою қиын. Сыни ойлау – бұл шығармашылық ойлауды дамыту үшін, сонымен қатар сыни және шығармашылық ойлау қатарласа, өзара қабаттаса дамиды деп айтуға болады.

Қазіргі кезеңде *сыни ойлауды дамыту технологиясының негізгі теориялық ережелері* қалыптасқан:

- Сыни ойлау қазіргі адамға қажетті қасиет болып табылады.
- Сыни ойлауды білім беру үдерісінде мақсатты түрде қалыптастыруға болады. Ол стихиялық түрде қалыптасуы мүмкін, бірақ әлдеқайда кеш мерзімде болуы мүмкін.

- Сыни ойлау ақпараттағы қайшылықтарды, кемшіліктерді, олқылықтарды байқап қана қоймай, сонымен қатар әртүрлі дереккөздерді саралап, өз позициясын ұғынуға, ақпаратпен жұмыс істеудің және проблемалық жағдайларды шешудің әртүрлі стратегияларын меңгеруге мүмкіндік береді.

- Психологиялық деңгейде сын тұрғысынан ойлау белсенді бірге мақсатты болжау кезінде, материалды белсенді сыни қабылдау кезінде, рефлексияны өзектендіру кезінде дамиды.

- Философиялық деңгейде сын тұрғысынан ойлау мәтінді интерпретациялаудың әртүрлі стратегияларын меңгеру, әлемнің көпполярлығы фактісін қабылдауды білдіреді.

- Оқытушы үшін сын тұрғысынан ойлау қызметтің түрлі әдістерін (бағалау, т.б.) қолдануды ұғынуды, түсінуді талап етеді.

Сын тұрғысынан ойлау технологиясы педагог өз қызметіне педагогикалық стереотиптерден бас тартқанда ғана өнімді болмақ. Ол стереотиптер:

- білім алушы қателік жасамау керек;
- білім алушы не және қалай жауап беретінін педагог біледі;
- педагог оқытады, ал білім алушы оқиды;
- педагог сабақ барысында туындаған барлық сұрақтардың жауабын белуі тиіс;
- педагогтың сұрағына үнемі жауап болуы қажет.

«Сын тұрғысынан ойлау технологиясының» конструктивтік негізін оқу үдерісін ұйымдастырудың *«шақыру – түсіну – ойлау»* атты үш сатысының базалық моделі құрайды. Оларды нақтырақ қарастырайық.

Шақыру сатысында есте сақтау жадынан оқылатын дүние туралы білім мен түсінік «шақырылады», актуалданады. Жеке қызығушылық қалыптасады, тақырыпты қарастырудың мақсаттары анықталады. Шақыруды педагог орынды қойылған сұрақ арқылы немесе заттың белгілерін, қасиеттерін көрсету арқылы, көргені туралы әңгімелеу арқылы жүзеге асырады.

Түсіну сатысында білім алушы жаңа ақпаратты қабылдайды, оны жүйелейді. Оқытылатын нысанның табиғаты жайлы ойлану мүмкіндігіне ие болады. Ескі және жаңа ақпаратты салыстыру барысында сұрақ қоюға дағдыланады, өзіндік ұстанымы қалыптасады.

Ойлау (рефлексия) кезеңі білім алушылардың жаңа білімді бекітуімен және өз қорындағы ескі ақпаратқа жаңа ұғымдарды қосу үшін өзінің алғашқы түсініктерін белсенді түрде қайта құруымен сипатталады. Осылайша, жаңа білімді «қабылдау» және оның негізінде оқытылатын зат, құбылыс туралы

өзінің дәлелді түсінігін қалыптастыру жүргізіледі. Меншікті ойлау операцияларын талдау осы кезеңнің өзегін құрайды.

Осы модель аясында жұмыс істеу барысында білім алушылар ақпаратты интеграциялаудың әртүрлі тәсілдерін меңгереді, әртүрлі тәжірибені, идеяларды және түсініктерді ұғыну негізінде өз пікірін өңдеуге, дәлелдемелердің ой-пікірлері мен логикалық тізбектерін құруға, өз ойларын қоршаған ортаға қатысты анық, сенімді және дұрыс білдіруге үйренеді.

Мектеп білім алушылардың озық негізде өздігінен білім алу қызметіне дайындық деңгейін үнемі арттыруға ықпал етуі тиіс.

Жалпы теориялық аспектіде «**дайындық**» ұғымы кез келген қызметті табысты орындаудың іргелі шарты ретінде қарастырылады. Әртүрлі тәсілдердің контекстінде дайындықты қалыптастырудың мақсаты, міндеттері мен құрылымы негізделеді.

Білім алушылар өздігінен білім алу қызметіне дайындығының құрылымы уәждік, когнитивтік, іс-әрекеттік және бағалау компоненттерінен тұратын тұлғаның әлеуетті көп деңгейлі жағдайы ретінде сипатталады.

Білім алушылардың өздігінен білім алу қызметіне дайындық құрылымын зерттей отырып, субъект ретіндегі білім алушының жеке басы қарама-қайшылықтар мен қарама-қайшылықтар арқылы дамитын динамикалық біліммен сипатталатынын, олардың негізі адамның өзінде жатқандығын білуге болады.

Өзін-өзі жетілдіру қызметінің мынадай деңгейлері анықталды: жеткіліксіз, қолайлы және табысты. Олар өзара тығыз байланысты, өйткені әрбір кейінгі қадам алдыңғыдан келіп шығады; жоғары оқу орнындағы өздігінен білім алу қызметін дамытудың тиімділік дәрежесін бағалауға мүмкіндік беретін тиісті критерийлермен сипатталады. Өлшемдер деңгейлерге тікелей бағынышта және өздігінен білім алу компоненттерімен тығыз бірлікте болады.

Жасөспірімдік жастағы ерекшеліктерді талдау білім алушылардың өздігінен білім алуға дайындығын бағалау критерийлерін анықтауға мүмкіндік берді, оларға жауапкершілікті сезінушілік; өздігінен білім алуға оң көзқарас; теориялық даярлық; меңгерген ақпаратты практикада қолдану; түрлі дереккөздер арқылы білім ала білу; өзін-өзі ұйымдастыру және өзін-өзі реттеу икемділігі; өз қызметті адекватты бағалау жатады. Жоғарыда аталған барлық өлшемдер өзара интегративтік бірлікті құрайды және өздігінен білім алу қызметіне дайындықтың белгілі бір деңгейінің негізін құрайды.

Өзінің оқу қызметін ұйымдастырудағы білім алушылардың құзыреттілігін дамыту технологиясы

Кәсіби өзін-өзі айқындауды қалыптастыру үшін қолданылатын заманауи білім беру технологияларының бірі «оқу қызметін ұйымдастыруда білім алушылардың құзыреттілігін дамыту технологиясы» болуы мүмкін.

Білім алушыларды оқытудың өнімділігі олардың танымдық іс-әрекетінде психикалық үдерістерді белсендіретін әдістерді меңгеру арқылы ұлғайтылуы мүмкін екенін атап өткен жөн. Бұл ақпаратты қабылдауды, зейінді, есте

сақтауды, талдау мен синтездеуді және басқа да операцияларды өзіндік ұйымдастыру мен өзін-өзі бақылауға ықпал ететін әдістер. Танымдық үдерістердің функционалдық мүмкіндіктерін арттыру білім алушылардың оқу жетістіктеріне және оқу үдерісінде интеллектуалды өзін-өзі көрсетуге уәждемесінің өсуі үшін негіз ретінде позитивті «мен-образды» дамытуға жанамалы түрде ықпал етеді.

Оқыту кезінде осы технологияны қолданудың практикалық тәжірибесі оқыту үдерісінің тиімділігін арттыру олардың құзыреттілігін дамыту арқылы өз оқу қызметін ұйымдастыру оқытудың қиындықтарынан шаршау мен тітіркенудің алдын алуға, өзін-өзі бағалауды төмендетуге ықпал ететінін көрсетеді.

Табысты білім алушылар үшін ұсынылған әдістер өзінің оқуы мен жеке өсуінің шығармашылық тұрғыдан ұйымдастырылуын дамытуға, яғни өзінің әлеуетті зияткерлік және жеке мүмкіндіктерін одан әрі табысты өзектендіруге алғашқы қадам бола алады.

Осы технология барлық оқыту үдерісі барысында педогог пен білім алушының оқыту технологиясының өзара әрекеттесуі кезінде іске асырылады.

Танымдық қызметті өздігінен реттеу кезінде өз нәтижелерін бағалауда шынайылыққа ұмтылу өте маңызды, бұл жеке қабілеттерінің қалыптасу деңгейінің субъективті көрінісін осы қасиеттерді объективті бағалауға жақындатуға мүмкіндік береді. Объективті болу қабілетін бағалау мен ақпаратқа қарым-қатынасты қалыптастырудың әмбебап тұлғалық құзыреттілігінің көрсеткіші деп есептеуге болады, бұл тұлғалық жетілудің маңызды көрсеткіштерінің бірі болып табылады.

Жаттау тәсілі ретінде ерекше аталатын оқулық мәтінін бірнеше рет оқу болып табылады, яғни пассивті есте сақтау әдісі қолданылады. Анағұрлым белсенді білім алушылар ақпаратты алгоритмдік талдау әдісін қолданады, ақпарат бірнеше бөліктерге бөлінеді және ақпараттық блоктар арасындағы байланыстар зерттеледі. Ақпаратпен жұмыс істеудің мұндай тәсілі ақпаратты сұлбалауға, содан кейін ақпараттық блокқа бейнелі таңбалар ретінде пайдалануға болатын көру бейнелерін ұсынуға мүмкіндік береді.

Білім алушының санасы мен есте сақтау жұмысының шарттары немесе аясы сыныптағы және сырттағы шу, физикалық және эмоциялық жағдай болып табылады. Сондықтан санаға осы фондық факторларды басқаруға мүмкіндік беретін психологиялық көңіл-күй қажет, яғни кейде фондық ақпарат сол қалпында қалуы үшін өзінің талдаушыларымен және зейінімен «келісу» қажет. Мысал ретінде келесі жағдайды алуға болады: «мен маңызды нәрселерге назар аудармамын: пәнге қатысы жоқ ақпарат қазір менің назарымды аудармамайды»... және т. б.

Оқу ақпаратымен жұмыс істеу алдында дайындық операциялары есте сақтауды қамтамасыз етуі үшін бірнеше кезеңде игерілуі мүмкін.

Педагог білім алушыларды есте сақтау жұмысының негізгі заңдарымен немесе есте сақтау қызметіне тәуелділік заңдарымен таныстырады.

Біздің қызметіміздің мақсаты болып табылатын материал ең есте қалатын материал болып табылады. Материалды іс-әрекеттің мақсаты ретінде есте сақтау тиімділігі онымен жұмыс істеуде қолданылатын тәсілдердің құрамы мен сапасына байланысты. Қаншалықты материалмен жұмыс жасаудың күрделі, мазмұнды және әртүрлі тәсілдерін қолдансақ, соншалықты есте сақтау нақты және тиянақты болмақ. Үстірт және біртектес тәсілдер есте сақтаудың төмен деңгейін қамтамасыз етеді.

Жаңартылған білім беру бағдарламалары білім мен қызмет тәсілдерін белсенді меңгеруге бағытталған.

Ойын технологиялары

Оқытудың көптеген бейіндік-бағытталған дәстүрлі технологиялары білім алушылардың кәсіби эвристикалық ойлауға қарағанда репродуктивті-алгоритімдік ой-өрісін қалыптастырады. Сонымен қатар іскерлік, оқу-рөлдік, дидактикалық ойындар, ойын-тренингтер сияқты оқу-кәсіби қызмет түрлері кәсіби-шығармашылық ойлауды және түлектердің кәсіби және мақсатты мінез-құлқының дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Шын мәнінде, болашақ маманның инвариантты және вариативті құзыреттіліктерінің жүйесін қалыптастыру үдерісінде ойын кәсіби білім беру технологияларының рөлін асыра бағалау қиын.

Оқу-рөлдік кәсіби-имитациялық ойын – бұл болашақ маманның теориялық және практикалық кәсіби мінез-құлқын дамытудың дидактикалық құралы.

Кәсіби-имитациялық (іскерлік) ойын барысында белгілі бір сценарий бойынша рөлді ойнату, онымен теңестіру білім алушыға көмектеседі:

- өзінің кәсіби-оқу тәртібі мен оның салдары арасында байланыс орнатуға;
- өмірдің ұқсас жағдайларында (атап айтқанда, волонтерлік жұмыс пен тәжірибе кезеңінде) мінез-құлықтың жаңа үлгілерімен тәжірибе жасау тәуекеліне бару.

Бейіндік бағытталған білім беру үдерісіндегі ойын ішкі уәждік қызмет ретінде қарастырылады, ол қандай да бір оқу материалын (пәндік білім) қалай пайдалану туралы мәселені шешуде икемді саналатын ойын үдерісінде өзін нақты және кәсіби болашаққа бағыттайды.

Кәсіби бағдарланған оқытудың ойын формаларының *функциялары*.

Дидактикалық ойындар (оқу-рөлдік ойындар) білім алушылардың өзіндік жұмыс дағдыларын, кәсіби ойлау қабілетіне, проблемаларды шешуге және топты басқаруға, шешімдер қабылдауға және оларды жүзеге асыруды ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Ойын барысында имитациялық бейінді-бағдарламалық ойындардың ерекшеліктеріне сүйене отырып студенттер келесі дағдылар мен шеберліктерді қалыптастырады:

- ойын барысында қажетті шешім қабылдауда ақпараттарды жинау мен талдауды;
- толық емес немесе жеткіліксіз сенімді ақпарат негізінде шешімдер қабылдау, қабылданған шешімдердің тиімділігін бағалау;
- динамика бойынша белгілі бір міндеттер мен тәуелділіктерді талдау;

- кәсіби қызметтің түрлі бағыттары мен нақты іс-әрекеттерінде анық көрінбейтін параметрлері арасындағы байланыстарды орнату;
- топтық ойлау тәсілдерін пайдалана отырып, алқалық шешімдерді әзірлеу, ұжымдағы жұмыс.
- ойын имитациясын және жүйелердегі жалпы ақпараттық қамтамасыз етудің сәйкестігін анықтау;
- еңбек саласындағы үдерістер мен құбылыстарды зерттеу негізінде жүйелік тәсілді тиімді, абстрактілі, бейнелі және кәсіби-бағытталған ойлау дағдыларын шығармашылықта қолдану.

Барлық жағдайларда бейінді-бағдарланған оқыту дидактикалық ойындар оқу-тану, зерделеу, тәрбиелік, дамытушылық, бейімделушілік функцияларын және бақылау функцияларын орындайды.

Осылайша іскер ойындар, ойын модельдері оқыту, өндірістік, зерттеу және басқару негіздері, кәсіби тәжірбиенің қойған талаптары мен шешімдерін қамтамасыз етуде әмбебап құрал болып табылады.

Бейінді-бағдарланған оқу сабақтарының ойын түрлерінің ең көп тиімді мойындалған жақтарын төмендегі тізіммен ұсынуға болады.

Нақты (жанжалды) жағдайларды (КС) талдау. Нақты жағдай деп қандай да бір білім алушы басшы немесе басқа маман рөлінде бола отырып, кез келген уақытта өзінің еңбек қызметінде кездесіп, одан талдауды, шешім қабылдауды, қандай да бір нақты әрекеттерді талап ететін мәселені айтамыз. Бұл жағдайда оқу сабақтарында білім алушыларға «кәсіби басқару объектісі» анықтайтын барлық көздер үшін бірдей ақпарат беріледі. Педагог білім алушыларға осы жағдайды талдауды тапсырады, бірақ жалпы алғанда, ол лекцияда анықталуы мүмкін проблеманы анықтамайды. Білім алушылар осы ақпараттар мен оның шешімдері негізінде мәселенің тұжырымдамасын және шешілу жолдарын табулары қажет.

Оқиға әдісі кейде белгілі бір жағдайдың ерекше жағдайлары деп қарастырылады. Инцидент (латын тілінен аударғанда *incidens*- орын алған) – орын алған, оқиға, соқтығысу сынды жағымсыз түсініктемені береді. Инцидент бейінді-бағытталған оқу-тәжірбиесінде білім алушылардан шапшаң әрі батыл, ерекше және стандартты емес әрекеттер мен шешімдерді табуды айқындайды. Инцидентті өңдеу кезінде автоматтандырылған белгілі бір кәсіби дағдылардың болуы, сондай-ақ өзін-өзі ұстау және қажетті ерік қасиеттерінің болуы тексеріледі.

Ұжымдық кәсіби іс-әрекеттерді имитациялау әдістері интерактивті оқытуда қолданылады, олар рөлдерді бөлу (екіден төмен болмау), білім алушыларға тапсыру, әртүрлі ойын орындарын иеленетін сабақтарға қатысушылардың өзара әрекеттесуімен сипатталады.

Рөлдік ойын – бұл имитациялы ұжымдық қызметтің қарапайым түрі. Жоспарланған, жобалық және басқарушылық міндеттерді шешу үшін пайдаланылады. Рөлдік әдіспен қолданылатын оқыту әрекеттері келесі сипаттамаларға ие:

- белгілі бір ұйымның немесе мекеменің белгілі бір ұйымдық құрылымы мен басқару бөлімшелері лауазымындағы ойын сабағының қатысушылары арасындағы рөлдерді бөлу;

- шешілетін кәсіби міндеттің (мәселенің) болуы;

- әртүрлі қызметтер мен бөлімшелердің атынан қатысушылардың түрлі қызығушылықтары;

- қатысушылардың талқылау арқылы белгілі бір шешімге қол жеткізудегі ойын сабағындағы өзара әрекеті;

- сабақ барысында қойылған міндеттерді шешу кезінде ескерілуі тиіс түзету шарттарын, жаңа мәліметтерді енгізу, талқылауды талап етілетін арнаға жіберу;

- талқылау нәтижелерін бағалау және педагогтың қорытынды шығаруы.

Мұндай сахналарда білім алушылар белгілі бір рөлді «орындай отырып» өз жолдастарының өз шешімдеріне, іс-әрекеттеріне, мінез-құлқына реакциясын бақылауға мүмкіндігі бар. Бұл әдіс көбінесе ұжымдағы мінез-құлық дағдыларын қалыптастыруға, тұлға аралық қарым-қатынас сипатын талдай білуге бағытталған.

«*Миға шабуыл*» немесе «*ми шабуылы*» әдісі топтық ойлауды талап ететін күрделі бейінді-бағытталған проблемаларды шешудің тиімді құралы ретінде кеңінен қолданылады. «*Ми шабуылы*» сеанстарын өткізу, ойынның барлық қатысушыларының белсенділігі артады, жоғары психологиялық көңіл-күй туғызады және нәтижесінде сабақтың тиімділігін арттырады.

Ойынды жобалау, әдетте, осы мамандық бойынша инженерлік жобалау-конструкторлық міндеттерді шешу және оны ойын сабақтарына қатысушылардың барлығына шешу дағдыларын үйрету үшін қолданылады. Бұл үшін оқу тобы педагог қойған проблемаға (тапсырмаға) сәйкес шешімдер саны бойынша кішігірім бәсекелес кіші топтарға бөлінеді (кіші топтың атынан бір білім алушы шығуы мүмкін). Мұндай ойын сабақтары жоғары тиімділікпен сипатталады және көп жағдайда студенттердің шығармашылығын дамытуға үлес қосады.

Іскерлік ойындар кәсіптік-бағдарланған сабақтардың күрделі түрі болып табылады, оның барысында ұжымдық кәсіби іс-әрекеттер жасалады.

Іскерлік ойындар белгілі бір еңбек жүйесіндегі қатысушылардың белгілі бір жүйемен өзара әрекетін жаңғыртатын «тірі» модельдер болып табылады. Ойынға қатысушылардың өзара іс-қимылы қарастырылған кешен үшін неғұрлым тән және ойын ұйымдастырушыларын (жасаушылар, «құрастырушылар») қызықтыратын нақты еңбек қызметінің заңдылықтарын, тәуелділігін, жағдайын бейнелейтін арнайы ережелермен негізделген.

Іскерлік ойындарды жіктеу әртүрлі негіздер бойынша жүргізіледі:

а) ақпаратты тарату және өңдеу тәсілдері (қарапайым байланыс құралдарын және қарапайым ақпарат тасымалдаушыларды қолданатын ойындар, макеттерді, қолданыстағы нысандардың жоспарларын пайдаланатын ойындар және т. б.);

б) ойынның даму мүмкіндіктері (шектеулі, шексіз жүру саны бар ойындар, уақыт ауқымынсыз және уақыт ауқымымен өздігінен дамиды ойындар);

в) модельденетін жағдайлардың сипаты (қарсыласпен ойын (тараптардың күресі); табиғатпен ойын; жаттығу-ойын).

Іскерлік ойындардың дидактикалық қасиеттері жағдайдың динамизмін, қадамдардың қайталануын, ықтимал әрекет баламаларының үйлесуінің күрделілігін, шешім қабылдау кезінде уақыт ауқымының қысылуын көрсетеді. Басқа ойын түрлерінен іскерлік ойындар олардың дидактикалық қасиеттерін сипаттайтын келесі маңызды белгілермен ерекшеленеді:

1. Маңызды әлеуметтік-психологиялық, әлеуметтік-экономикалық, өндірістік, жобалық және т. б. проблемалардың, барлық ойын ұжымы үшін ортақ мақсаттардың болуы және сонымен бірге ойынның әрбір қатысушысы үшін белгілі бір лауазымда жұмыс істей отырып, түпкілікті нәтижеге қол жеткізуге өз әрекеттерімен ықпал ету мүмкіндігінің болуы.

2. Қатысушылардың мүдделерінің айырмашылығы және қаралып отырған мәселеге қатысты қандай да бір қатысушылардың әртүрлі жағдайына және ресурстардың әртүрлі жағдайына және олардың маңыздылығын субъективті бағалауға байланысты көрініс табуы мүмкін белгісіздік шарттарын есепке алу, мәселені шешу үшін ойын қатысушыларының объективті емес жауапкершілігі.

3. Ақпараттық белгісіздіктің, әртүрлі іркілістердің, ауытқулардың, асқынулардың, нақты өмірдегідей жағдайдағы ақаулықтардың болуы.

4. Ойын барысында белгілі бір бірізділікпен шешім қабылдау және іске асыру, олардың әрқайсысы осы қатысушының кейінгі кезеңде (қадамда) қабылдаған шешіміне және басқа қатысушылардың іс-әрекетіне байланысты.

5. Ұжымның жалпы мақсатына қол жеткізудегі әр қатысушының объективті жеке үлесін қамтамасыз ету, бағыну, ынталандыру функцияларын жүзеге асыру, дамыту сынды қажеттіліктердің болуы.

Осылайша, іскерлік ойын - кезең-кезеңімен қажетті факторларды нақтылау, ойын барысында жекелеген қадамдарда қосымша келіп түсетін және өндірілетін ақпаратты талдау жағдайында шешім қабылдау және әзірлеу үдерісі деп түсіндіріледі. Шектеулер параметрлері қадамнан қадамға қарай өзгерту, осыған байланысты барлық жаңа және жаңа жеке жағдайлар жасалады, соның салдарынан шешімдер жалпы мақсатқа бағынуға тиіс. Бейнелі іскери ойынды бір-біріне әсер ететін өзара байланысты нақты жағдайлар жүйесі түрінде ұсынуға болады. Сондықтан шешім осы әсерлерді және түпкі мақсаттарды ескере отырып алынуы мүмкін. Бұл бірнеше нақты жағдайды қарау бір-бірінен алшақтық емес, бір мақсатқа бағынатындай етіп оқу үдерісін құруға мүмкіндік береді. Белгілі бір бірізділікті сақтай отырып, іскерлік ойын аясында бөлек өзбетінше сабақ өткізуге болады.

Кәсіптік-бағдарлы оқу үдерісінде қолданылатын іскерлік ойындар кең дидактикалық мүмкіндіктерге ие:

- олар әртүрлі пәндерді оқу кезінде алған білімдерін бекітуді және кешенді қолдануды қамтамасыз етеді (интеграциялық рөлдік ойындар);

- таңдаған мамандығы бойынша кәсіби қызмет туралы нақты түсінік қалыптастыруға ықпал етеді;

- нақты процестерді, оның ішінде қазіргі заманғы математикалық әдістер мен техникалық құралдардың көмегімен тиімді басқару дағдыларын дамытады.

Кәсіби-имитациялық ойындар шығармашылық ойлауды дамытуға, практикалық дағдылар мен іскерлікті қалыптастыруға, есептерді ұжымдық шешу кезінде қарым-қатынастың жеке стилін және мінез-құлықты дамытуға арналған кәсіби-имитациялық ойындар іскерлік ойындардың модификациясы болып табылады. Сонымен қатар оларды оқу-имитациялық ойындар; операциялық ойындар; рөлдерді орындау; сахналау әдісі; психодрама және әлеуметтік драмаларға бөлуге болады.

Әлеуметтік-психологиялық кәсіби-бағытталған тренинг. Ең кең мағынада әлеуметтік-психологиялық тренинг деп, әдетте, қарым-қатынас (жеке іскерлік) саласындағы білім мен жекелеген білімдерді, дағдыларды оқытудың өзіндік түрлерін, сондай-ақ топтық жұмыстың белсенді әдістеріне негізделген топтық психологиялық әсер ету практикасы арқылы оларды тиісті түзету нысандары деп түсіндіріледі.

Тренингтердің өнімділігі топта жалпы қабылданған ұстанымдың сақталуына байланысты. Оның ішінде негізгісі болып табылады:

- «Мұнда және қазір» ұстанымы;

- қарым-қатынастағы сенім ұстанымы;

- сабақта саналы белсенділік ұстанымы;

- кері байланыс ұстанымы;

- қатысу еріктілігі мен құпиялылығы ұстанымы;

- позициялардың теңдігі және әрбір қатысушының жеке нормаларын тану ұстанымы;

- қатысушылардың ешкімге зиян келтірмеу ұстанымы және олардың дәрежеліктен қорғалуы; бейтараптылық және жеке басын шектеуші рөлдерді сезіну;

- қатысушыларды өзара қолдауды мақұлдау ұстанымы;

- коммуникациялардың «экологиялық» ұстанымы; зияткерлік және эмоциялық тәуекелдер;

- рөлдік тактиканың икемділік ұстанымы және т. б.

Тренинг ұстанымдарын сақтау бір жағынан белсенді (іс-әрекетке тартылуымен), серіктестікпен (басқа студенттің жеке басының құндылығын мойындау), тәртіп объективациясымен (жұмысқа объективті деңгейде қатысу) және зерттеу бағыттылығымен (мәселелерді өз бетінше шешу) сипатталатын сабақ қатысушыларының ұстанымын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Екінші жағынан, тренинг жетекшісіне сабақ өткізудің тиімді тактикасын таңдау мүмкіндігі беріледі. Неғұрлым өнімді нұсқалар деп мыналар танылады: топты басшыға бағдарлау; топты қатысушыларда орталықтандыру; бірлескен жауапкершілікті қолдау. Жеке таңдалған нұсқа немесе олардың үйлесімі

әлеуметтік-психологиялық тренинг мүмкіндіктерін барынша тиімділікпен іске асыруды қамтамасыз етеді.

Әлеуметтік-психологиялық тренинг келесі кезеңдерден өтуді көздейді:

- бірыңғай психологиялық кеңістік құру, сондай-ақ тренинг қатысушылары мен барлық топтан әр қатысушыға кері байланысты қамтамасыз ету;

- тренинг барысында болып жатқан педагогикалық рефлексия үшін пікірталас, ойындар, полилог немесе сұхбат жүргізу;

- нақты міндеттерді шешу, білімді, дағдыларды, іскерлікті меңгеру, сондай-ақ басқа да дамыту немесе түзету мақсаттарына қол жеткізу;

- психологиялық шиеленісті шешу және сабақтың қорытындысын шығару үшін релаксациялық-қалпына келтіру жаттығулары.

Әрбір кезең тиісті фазаларға бөлінеді. Әлеуметтік-психологиялық тренинг барысында келесі кезеңдерге бөлінеді:

- сабақтың тақырыбын, мақсатын, проблеманың сипатын анықтау, сондай-ақ оларға сабаққа қатысушылардың бағдары;

- талқыланатын мәселе бойынша ақпарат жинау, білім, пікір, жаңа идеялар, болжамдар алмасу үшін дөңгелек пікірталас;

- талқыланатын мәселе бойынша пікірталасқа қатысушылардың барлығынан ақпарат жинау, білім, пікір, жаңа идеялармен, болжамдарымен алмасу үшін дөңгелек пікірталас;

- ақпаратты реттеу, оны талқылау, баламаларды негіздеу және оларды бірлесіп бағалау;

- пікірталас қорытындысын шығару, алынған нәтижелермен сабақтың мақсаттарын бірге түйіндеу және салыстыру;

- психологиялық жүктемені алып тастау және сабақтың қорытындысын шығару.

Тренинг шеңберінде топтық пікірталас және топтық әдіс ең көп таралған әдістер болып табылады.

Білім беру үдерісінде қолданылатын кәсіби-бағытталған тренингтер білім алушыларға түрлі толқуларға, үрейлерге, оқу-танымдық іс-әрекетімен байланысты қиындықтарға эмоционалды түрде әрекет етуге, өз мінез-құлқын бақылауға мүмкіндік береді.

Кәсіби-білім беру ойындар-тренингтері өзін және басқаларды тану құралы болып табылады, болашақ маманның кәсіби өзін-өзі дамыту перспективаларын модельдеуге мүмкіндік береді. Мұндай ойындардың міндетті элементі «кері байланыс» - ойын қорытындысын, нәтижелерін талқылау болып табылады.

Ойын-тренингтерінде кәсіби қызметтің қағидалары қалыптасады, стереотиптерді жеңу оңайланып, өзін-өзі бағалау түзетіледі, кәсіби қарым-қатынас дағдылары мен біліктері дамиды.

Дәстүрлі дидактикалық технологиялар зияткерлік саланың үстемдігін болжайды, ойын технологияларында білім алушының барлық тұлғасы, барлық жеке ерекшеліктері айқын көрінеді.

Ойын, тренингтер енгізілген рефлексия процестерін күшейтеді және алынған қорытындыны ұғындырады. Бұл ретте ойын технологиясы оқытудың дәстүрлі әдістерін алмастырмайды, ал оларды педагогтың педагогикалық арсеналын кеңейте отырып, нақты сабақтың және бүкіл оқу курсының алға қойған мақсатына барынша тиімді жетуге мүмкіндік береді. Бұл ретте рөлдік (іскерлік, кәсіби-имитациялық) ойынды ұйымдастыратын педагогтың психологиялық құзыреттілігінің маңыздылығын атап өту қажет:

- ойын қатысушыларының ойын жағдайы мен эмоциялық уайымдарын талдауға педагогтың қабілеті;
- педагогтың ойын оқиғаларының салдарын болжай білуі;
- педагогтың ойын барысында болған жағдайларға жедел және икемді әрекет ету қабілеті;
- бағалау пікірсіз ойын үдерістерін басқару дағдысы.

Осылайша, кәсіби-бағытталған ойындар кең дидактикалық мүмкіндіктерге ие. Олардың көмегімен ойынды дайындау мен өткізу қалай ұйымдастырылатынына, оны әзірлеушілер мен мұғалімдердің негізіне қандай себеп қалатынына байланысты мектеп бітірушінің жеке басының кәсіби маңызды қасиеттері мен қасиеттерінің, біліктілігінің, дағдыларының, біліктілігінің кең спектрін қалыптастыруға болады.

Кәсіптік-білім беру ойындарын ұйымдастыру және өткізу жөніндегі әдістемелік ұсынымдар.

Ойын кәсіптік-білім беру технологияларын әзірлеу және пайдалану кезінде, әдетте, шартты түрде екі топқа бөлуге болатын бірнеше жұмыс терминдерін (негізгі ұғымдарды) қолданады: сипаттама және іс жүргізу.

Сипаттама ұғымдары дидактикалық ойындардың құрылымы мен мазмұнына қойылатын негізгі талаптар, сондай-ақ оларды әзірлеу логикасы туралы түсінік береді.

Іс жүргізу ұғымдары дидактикалық ойын кезеңдерінің реттілігін көрсетеді.

Төменде ойын технологиясын әзірлеу кезеңдерінің өзара байланысын көрсететін, алфавиттік ретпен емес, логикалық ретпен ойын кәсіби-білім беру технологияларын дайындау және іске асыру үдерістерінің мәнін сипаттайтын негізгі ұғымдарды келтіреміз.

Ойын даңғылы оның жалпы мазмұнын және қолдану шарттарын ашады. Проспектіде былай көрсетіледі:

- ойынның мақсаты мен міндеттері,
- ол кім үшін өткізіледі,
- қатысушылар құрамы, олардың саны және шағын топтар саны,
- модельденген рөлдер (кәсіби, әлеуметтік, отбасылық және т.б.).

Ойын сценарийі ойында ұсынылған кәсіби объектінің немесе процестің моделіне толық сипаттама береді (объектілер ретінде, мысалы, студенттердің Болашақ өндірістік тәжірибе базаларының құрылымдық бөлімшелері болуы мүмкін); рөлдерді белгілейді және негіздейді, ойын ережелерін, қатысушыларға оларды ұсыну тәсілдерін және қатысушылардың қызметін бағалау

критерийлерін сипаттайды. Сценарийде ойын процесінің тікелей мазмұны баяндалады, ол осы ойынды жүргізу үшін жауапты адам ұйымдастыру керек.

Ойында рұқсат етілетін жеңілдетулер – ойын өткізуге мүмкіндік беретін модельдеуші объектінің немесе процестің құрылымы мен жұмыс істеу шектеулері, зерттелетін объектінің ең маңызды сәттеріне назар аудару және оның нақты жұмыс істеуін осы кезде жою.

Модельдеуші ойын объектісінің немесе процесінің тарихы – модельдеуші объектінің әлсіз және күшті жақтарының сипаттамасы және оның артықшылықтары, қолда бар ресурстарды және басқа да нақты деректерді көрсету арқылы, бірінші ойын циклы басталады. Алдын ала болжам жасау оқу курсының әр түрлі бөлімдері арасындағы өзара байланысты көрсетуге, оқытылған және педагогтың (ойын ұйымдастырушысының) пікірі бойынша ойындық өзара әрекеттесуге қатысушылардың эмоциялық көңіл-күйін пайдалана отырып, тағы да бір рет орынды материалдарды қосуға мүмкіндік береді.

Ойын терминдерінің сөздігі – ойын арқылы зерттелетін негізгі ұғымдар тізімі.

Ойын жағдайы ойын процесінде ойыншылардың өзара іс-қимыл нысандары бойынша қағидатты ережелерді көрсетеді. Ойын жағдайын сипаттау кезінде ойыншылардың қандай ойын заттарының және (немесе) құжаттарының көмегімен олардың алда қойылған міндеттерді шешетіні, өзара іс-қимыл қалай жүретіні (ауызша, жазбаша немесе компьютер және т.б. көмегімен) көрсетіледі. Осы құжатта ықтимал шешімдер саласына толық сипаттама беріледі, яғни жекелеген ойыншылардың, сондай-ақ ойын топтарының және жалпы ойын ұжымының құзыреттілік аясы анықталады. Бұл жерде ойын циклі, деректер базасы және катализаторлар, яғни ойынның өту жылдамдығына әсер ететін және қатысушылардың қосымша белсенділігін ынталандыратын факторлар сипатталады.

Ойынның құрылымы мен уақытша сипаттамалары көрсетілген регламенті (кестесі). Оқу ойындары үшін міндетті түрде білім алушылар ойында ұсынылған оқу материалын терең және толық игеретін оңтайлы уақыт көрсетіледі.

Ойын рөлі кейбір нақты рөлді (мысалы, нақты функционалдық лауазым) немесе нақты өмірлік рөлдер элементтерінің жиынтығын көрсетеді. Бұл ретте рөлдерді біріктіру және бірнеше ойыншылардың бір ролін орындау мүмкіндігі белгіленеді.

Ойыншы – белгілі бір талаптар қойылуы мүмкін ойын қатысушысы. Егер сценарий бойынша қажет болса, онда тестілеу өткізіледі немесе ойында қандай да бір рөлге үміткерді іріктеудің басқа процедурасы қолданылуы мүмкін.

Ойын командасы – берілген өмірлік жағдайға және ойын жағдайына байланысты оның мүшелері (ойыншылары) арасында рөлдерге бөлінетін шағын топ. Бұл ұғым іскерлік және рөлдік ойындар үшін жетекші болып табылады, олардың негізгі мазмұны топтық (командалық) өзара әрекеттестікте ойнатылады.

Рөлдерді ұсыну – ойын қатысушыларына қажетті ақпаратты баяндау тәсілдері. Педагогикалық тұрғыдан алғанда, бұл ойынды сипаттау кезіндегі ең маңызды сәт, өйткені болашақ қатысушыға оның рөлі қалай ұсынылатынына оның бастапқы реакциясы мен ойын үдерісіне қосылуға деген ықыласы көп жағдайда байланысты.

Үйлестіруші (лер) – ойынды дайындау, ұйымдастыру және өткізу үшін жауап беретін оқытушы немесе басқа тұлға (тұлғалар тобы). Үйлестіруші ойынның негізгі құжаттарында тұжырымдалған ережелердің, Регламенттің және басқа да талаптардың сақталуын қадағалайды.

Сарапшылар тобы – ықтимал даулы жағдайларды шешу және туындаған проблемаларды неғұрлым объективті шешу үшін құрылатын тұлғалар тобы (немесе тұлға). Әдетте, бұл топтың міндетіне ойынның қорытындысын шығару да кіреді (егер оның ережелерінде өзгеше көзделмесе).

Ойынды жабдықтау нұсқаулар, бағдарламалар тізбегін, деректерді өңдеу алгоритмдерін сипаттауды, түрлі бланктер мен басқа да іскерлік құжаттардың қажетті санының үлгілерін немесе жиынтығын қамтиды, ол ойын процесін сүйемелдейді және оның құрамдас бөлігі болып табылады.

Дерекқор – ойынның мазмұнына тікелей қатысы бар негізгі көрсеткіштердің, нормативтердің мазмұны, сондай-ақ ойын барысында оларды көрсету тәсілдері.

Каталлизаторлар – ойынның өту жылдамдығына әсер ететін, қатысушылардың әрекеттерін ынталандыратын, шешімдер мен т.б. қабылдауды қиындататын фактілер.

Ойынға кіру (кіріспе кезең) белгілі бір бастапқы деректер мен мәліметтермен қамтамасыз етіледі, әрі олардың оқу ойындары үшін шынайылығы міндетті емес, бірақ кіріспе ақпарат мүмкіндігінше нақты немесе шындыққа барынша жақын болуы тиіс. Ойынға кіру-бұл педагогикалық өте маңызды сәт, оның сапасына ойынға да, оның нәтижесіне де байланысты.

Ойын қызметі ойыншылардың тікелей жұмыс істеуіне байланысты. Бұл кезеңде ойынның негізгі ойы жүзеге асырылады, деректер базасы пайдаланылады, ойыншылардың және ойын командаларының рөлдік қондырғылары қосылады – әзірленген ережелер бойынша белсенді ойын әрекеттестігі жүріп жатыр.

Ойыншылардың өзара іс – қимыл формалары-ұсынылатын және рұқсат етілген контактілердің тәсілдері (ауызша, жазбаша, әр түрлі ойын заттары немесе компьютер арқылы).

Ойыншылардың іс-қимыл реттілігі ықтимал шешімдердің кейбір саласымен анықталады. Ойын ережесінде нақты шешімдер бекітілмейді. Ережелер әрбір ойыншының ойында қалыптасқан жағдайға байланысты өз әрекеттерін қайта құру мүмкіндігі болатындай түрде қойылады.

Ойын циклы – бұл жыл, жұмыс күні, сағат болуы мүмкін уақыттың салыстырмалы аяқталған бөлігін көрсететін ойын бөлігі.

Ойыннан шығу (қорытынды кезең) ойынның мақсаты болған нәтижелерді талдау болып табылады. Мысалы, ойынға қатысушылардың жаңа білім алуы

немесе зерделенген қайталау, сондай-ақ болашақ маманға пайдалы болуы мүмкін дағдыларды бекіту және кәсіби маңызды қабілеттерін дамыту.

Үйлестіруші үшін қорытынды кезең-бұл қатысушылардың басқа құрамымен ойындарды түзету және өткізу үшін немесе жаңа ойын әзірлеу үшін жинақталған тәжірибе мен материалдар.

Қорытынды пікірталас – ойын барысын, барысы мен қорытындыларын талқылау тәсілі.

Ойын технологиясын әзірлеудің (құрастырудың) неғұрлым дәл тізбегін анықтау өте қиын, өйткені бір жағдайларда координаторда (ойын ұйымдастырушыда) нақты құжаттама мен компьютерлік техниканы пайдалану мүмкіндігі бар, ал басқаларында – ойын өткізуге тура келген кезде, тек қатысушылар үшін оның қажеттілігін түсінуге сүйеніп, іс жүзінде ештеңе жоқ. Сонымен қатар, ойында қатысушылардың әрекеттерін болжау мүмкін емес, ойынның дамуына байланысты туындауы мүмкін барлық жағдайларды модельдеу мүмкін емес. Дегенмен, ойынды кейіннен пайдалану үшін әзірленген және формальды сипатталуы тиіс.

Кәсіптік-білім беру ойынының формальды сипаттамасын жасау және әзірлеу кезеңдерінің дәйектілігінің үлгі схемасы:

1. *Нақты тақырыпты* оқу кезінде ойын технологиясының педагогикалық мүмкіндіктері мен имитация нысанын анықтау.

2. *Ойын мақсатын тұжырымдау*. Мақсат тек қана жұмыс беруші мен ойын ұйымдастырушысы үшін ғана емес, сонымен қатар оның қатысушылары үшін де, бағдар болу үшін нақты тұжырымдалуы тиіс. Әдетте, ойынның мақсаты сөзсіз болуы мүмкін емес. Материалды танудың төрт дәрежесіне (деңгейіне) сәйкес келетін төрт мақсатты бөлуге болады:

а) оқу пәнінің кәсіби бағытталған тақырыбымен жалпы танысу;

б) қолда бар фактілерге сәйкес шешім қабылдау үшін қажетті болашақ маманның еңбек қызметінің нақты ережелерін түсіндіру;

в) алынған білімді практикалық кәсіби-бағытталған қызметте қолдана білу;

г) неғұрлым негізделген шешімдер әзірлеу мақсатында осыған ұқсас кәсіптік жағдайлардың бұрын алынған нәтижелерін талдау.

3. *Ойын түрін анықтау* (Имитациялық, рөлдік, іскерлік, кешенді және т.б.). Белгілі бір ойын үлгілеу объектісіне және қойылған мақсатқа сәйкес модельденген нысанды (процесті) барынша көрсете алатын және қойылған мақсатқа жетуге қабілетті әзірленетін ойын технологиясының түрі туралы қорытынды жасалады.

4. *Ойын даңғылын құрастыру*, яғни нақты мақсаттар мен міндеттерді, қатысушылардың құрамын, модельденген рөлдерді және басқа да қажетті элементтерді көрсете отырып, ойынның жалпы мазмұнын сипаттау.

5. *Ойын барысында модельденген объектінің немесе үдерістің сипаттамасы*. Бұл кезеңде ойында модельдеуші объектінің құрылымы мен байланыстарын анықтау және талдау, сондай-ақ бөлінген ойын топтарымен орындалатын функцияларды егжей-тегжейлі зерттеу және модельдеуші

объектінің негізгі жұмыс істеу жақтарын көрсететін олардың ішінен іріктеу жүзеге асырылады. Бұл ойын өткізуге мүмкіндік беретін оңайлату үшін қажет, ол зерттелетін объектінің ең маңызды сәттеріне назар аудара отырып және оның нақты жұмыс істеуін азайтпай. Осы кезеңде модельдеуші объектінің алдын-ала тарихы жасалады, ол үшін ойын кезінде ерекше назар аударатын оның әлсіз жақтары, сондай-ақ бар артықшылықтары анықталады және көрсетіледі.

6. *Ойын регламентін анықтау.* Модельдеуші объектіні анықтағаннан кейін, ойынның жалпы проспектісін құрастырғаннан кейін және оңайлатуларды тұжырымдау оның регламенті, яғни ойын бөліктерін ойнату тәртібі жасалады. Ойынның уақыты анықталады (үздіксіз және дискретті). Уақытты қысу коэффициентін енгізу маңызды сәт болып табылады. Ойын өткізу үшін талап етілетін жалпы уақыт есептеледі.

7. *Ойын рөлдерінің құрамын анықтау және олардың сипаттамасы.* Бұл ең маңызды кезеңдердің бірі, өйткені оларға ойынның өзара іс-қимылы қойылады, модельделетін кәсіби-бағытталған жүйенің тереңдігі мен нақтылануы анықталады. Сонымен қатар, қызықты рөлдердің болуы ойын әрекеттестігіне барлық болашақ қатысушылардың белсенді қосылуына кепілдік береді. Қатысушылардың қызметін белсендіру құралдарының бірі-функциялық міндеттер ғана емес, қарапайым іскерлік қасиеттері немесе кейіпкердің қасиеттері, сондай-ақ таза тұрмыстық, жеке сипаттамалары көрсетілуі мүмкін, ұсынылған ойын рөлінің егжей-тегжейлі сипаттамасы болып табылады. Осы бөлімде рөлдерді ұсыну тәсілдері көрсетіледі.

8. *Ойыншыларға арналған нұсқаулық жасау.* Рөлдердің құрамын анықтағаннан кейін және олардың егжей-тегжейлі сипаттамаларын жасағаннан кейін бұл ақпаратты ресімдеудің маңызды кезеңі туындайды, ол оның негізгі мәні мен бөлшектерін ойынға қатысушыларға анық және түсінікті жеткізу. Бұл ретте болашақ қатысушылардың ерекшеліктерін (жасы, дайындық деңгейі және т.б.) ескеру қажет.

9. *Ойын ережелерін қалыптастыру.* Бұл бөлім кез-келген ойында орталық болып табылады, өйткені нақты, анық және түсініксіз ережелер сізге қақтығыстарсыз ойын ұйымдастыруға және табысты өткізуге мүмкіндік береді. Әдетте мұндай келіспеушіліктер ойын ережелерінің сәйкессіздігіне немесе түсініспеушілігіне байланысты туындайды.

10. *Деректер базасын қалыптастыру.* Модельденетін объектіні сипаттайтын нақты индикаторлардың белгілі бір жүйесін ойластыру, ойынның ойдағыдай дамуы үшін, қажет. Деректер базасының сапасы, табысты ойынның өзара әрекеттеріне және қателердің санына байланысты.

11. *Катализаторлардың тізімін анықтау.* Кез келген ойын процедурасына қатысушылардың әрекеттерін жақсартуға арналған арнайы ұсынылған әдістерді талап етеді. Бұл ойынның белгілі бір нүктелерінде сөзсіз орын алатын табиғи «психологиялық қажу». «Катализаторлар» сізге бақыланатын эмоционалдық стрессті құруға және қолдауға мүмкіндік береді, яғни бұл шаршауды жою, қатысушылардың белсенділігін ынталандыру, жана

кіріспе, күтпеген жағдайлар. Сондықтан ойынды дамытқан кезде, қажет болғанда ойын барысында пайдаланылуы мүмкін әдіс-тәсілдерді арнайы қарастырып, дайындаңыз.

12. *Ойынның негізгі кезеңдерінің мазмұнын анықтау.* Келешек ойындардың жалпы схемасын ұсынған кезде, алдымен мазмұнын нақты анықтап, оның ішінде алдын-ала дайындық кезеңін, кіріспе кезеңін, негізгі (ойын) қорытындысын және (соңғы кезең) қорытындысын анықтау керек.

13. *Ойын үйлестірушісі үшін нұсқаулық жасау,* ойын координаторы үшін келесі маңызды қадам арнайы бөлімді дайындау. Бұл құжатты мұғалім білуі керек ұйымдық-педагогикалық аспектілерді көрсетеді, әйтпесе ол ойын жоспарын жүзеге асыруға кедергі келтіруі мүмкін. Сондай-ақ, бұл бөлім қажетті жабдықтарды, жеке қатысушылар мен жалпы ойын топтарын таңдау және оқыту әдістерін сипаттайды, ойынды өткізуге, оның жеке кезеңдеріне, қорытындыға, соңғы талқылауға арналған тақырыптарға, сондай-ақ ойынмен бірге келетін қосымшалардың мазмұнын ұсынуға арналған ұсыныстар береді.

14. *Сараптамалық топ үшін нұсқаулықтарды дайындау.* Ойынның сценарийі сарапшылар тобының қызметін қамтамасыз ететін болса, ойын нәтижесін анықтауға, нәтижелерді нақты есептеуге және нақты ережелерді беретін нақты нұсқаулықты жасау қажет.

15. *Терминдердің глоссарийін құрастыру.* Бұл қадам факультативті, не бұл міндетті емес. Егер ойынға қатысушыларға түсініксіз жаңа терминдер кездесе, олар осы бөлімде жарияланып, ойынға қатысы жоқ мысалдарын басқа жағдайларда қолданады. Пайдаланылған терминдер мен тұжырымдамалар сөздігін құрастыру ойынға қатысушылар тарапынан олардың түсіндірмелері үшін де қажет.

16. *Басты дайындық (демонстрация).* Сынақтан өту, ойынға дайындық, әсіресе ойынның сценарийі өте күрделі болса және ойыншылардың ойын ойнауда негізгі (бастапқы) тәжірибені қажет ететін ойынға арналған жаттығуын өткізуі өте қажет. Бұл процедура дамыған ойын технологиясының әлсіз жақтарын көруге, кемшіліктер мен сәйкессіздіктерді анықтауға мүмкіндік береді. Ойынның сынақ нұсқасы аудиторияда ол үшін қандай мақсатқа қол жеткізетіні туралы шынайы түсінік береді.

17. *Жасалған ойынды түпкілікті түзету.* Ойынның әзірленген жобасы туралы алғашқы ақпаратты алғаннан кейін, ойынға дайындық, ойын жобасын түпкілікті нақтылау жүргізіледі, қажетті өзгертулер жасалады және бақыланатын қарама-қайшылықтар оның қатысушыларынан алынған ескертулер мен тілектерді ескере отырып жойылады. Әрине, ойын әзірлеушінің өзі өте мұқият болуы керек, егер мүмкін болса, киім-кишегі жаттығу кезінде көре алатын нәрселерді объективті түрде өңдеу керек.

Осылайша, ойын технологиясын дамытудың жоғары кезеңі қызығушылық танытқан мұғалімге жаңа ойын идеясын дербес тұжырымдауға, тиісті құжаттарды дұрыс сипаттауға, білім алушылардың белгілі бір тобымен жоғары сапалы дайындалуға және өткізуге мүмкіндік береді.

Модерация технологиясы

Заманауи педагогикалық әдебиеттерде модерация технологиясы туралы (*moderate* ағылшын тілінен - жұмсарту, шектеу, модерация, тежеу) толық және бір мәнді түсінік берілмеген.

Модерация - проблемаларды анықтау, оларды шешу жолдарын табу және пікірталасқа қатысушылардың әрқайсысының жеке ретінде қарайтыны туралы ортақ шешім қабылдау үшін белгілі бір ережелерге сәйкес құрылымдалған топтық талқылау үдерісі болып табылатын тренингтерді (немесе кәсіби кездесулерді) өткізу үшін қолданылатын интерактивті технология.

Модератор – топтық жұмысты ұйымдастырушы, демократиялық принциптерге негізделген топ мүшелерінің өзара әрекеттесу үдерісін белсендіруші және реттеуші, іскерлік байланыстарды қамтамасыз етеді, талқылау үдерісін, топтық пікірталастардың аралық және соңғы қорытындыларын хаттамалауды қамтамасыз етеді.

XX ғасырдың 60-шы жылдары ғылыми әдебиетте модераторға «жасанды манипулятордың» рөлі берілді, олар әдетте, модератор (оқытушы) алдын ала тұжырымдалған, ол мақсатты түрде ұйымдастырылған талқылау барысында бірауыздан шешім қабылдауға белгілі бір тәсілдер көмегімен топты шығарды.

Заманауи әдебиетте «тиімді модератор» - бұл:

- топтық үдерісті басқара алады, бірақ талқылау мазмұнына араласпайды, қатысушыларды мәжбүрлемейді, топқа өз пікірін және жеке мақсаттарын таңдамайды,

- басқалардың ой-пікірлерін, ойларын және мінез-құлқын бағаламауға қабілетті маман;

- топтық жұмысты жандандыру әдістерін меңгерген, тақырыпты қоя отырып және қатысушыларды өзара іс-әрекетке икемдеп, алаламаушылықты сақтап, топтың барлық сөздерін сигнал ретінде қабылдайды, оған топтағы коммуникативтік үдерістерді түсінуге көмектеседі;

- туындаған жанжалдарға дер кезінде әрекет ету үшін қажетті психологиялық, коммуникативтік құзыреттілікке ие және оларды жоюдың адекватты әдістерін меңгерген маман.

Модерация технологиясын іске асыру реті:

- 1) білім алушылар үшін өзекті, кәсіби және жеке маңызды мәселелерді талқылау кезінде эмоциялық шиеленісті бейтараптандыру немесе төмендету; шешімдердің нұсқаларын жедел әзірлеудегі және олардың оңтайлы таңдауына қатысты келісімге қол жеткізу;

- 2) мәселені шешу жөніндегі нақты іс-қимылдар жоспарын жасау арқылы талқылауды қисынды аяқтау;

- 3) барлық қатысушыларға шешім әзірлеуге өз үлесін сезінуге және қабылданған шешімдердің іске асырылуына жеке жауапкершілік алуға мүмкіндік береді.

Модерация технологиясын қолданудың негізгі дидактикалық мақсаттары:

- білім алушылардың мәселелерді дербес және жауапты шешуге қабілеттілігін дамыту, бұл ақпаратты талдау және мәселені анықтау қабілетін дамытуды қамтиды;

- мәселені шешу үшін ресурстарды табу мүмкіндіктерін дамыту;
- мақсатқа жету стратегиясын әзірлеу және нақты іс-қимылдарды жоспарлау білігін дамыту;
- келіссөздер мен дискуссияны жүргізу (іскерлікті; басқаны тыңдауды, сендіруді және алқалық шешімдер қабылдауды білу); қабілетін дамыту
- қабылданған шешімдерді өмірде қолдану үшін жеке жауапкершілік дағдысын дамыту.

Модерация технологиясын іске асыру кезеңдері

I кезең – модеративті сабақтың басталуы, қатысушыларды бір-бірімен таныстыру, еркін және сенімді атмосфераны орнату.

Осы кезеңде модерацияға қатысушылардың алдағы жұмысқа деген ықыласы артады. Модератор-оқытушы шебер ұйымдастырылған модеративті сабақта қатысушыларға технология мен талқыланатын мәселенің мәнін түсінуге көмектеседі, жариялылық епн сенімділік атмосферасын орнатады, білім беру үдерісінде олардың жұмысқа қабілеттілігін арттырады.

Модеративті сабақтың технологиясы әртүрлі болуы мүмкін, мысалы, қатысушылар модератордың белгілі бір сұрақтарына жауап бере алады немесе өзі туралы пікірін еркін айтады; сұхбат түрінде өткізуге болады, қатысушылар модератор белгілеген тақырыптар бойынша барлық қатысушылардың алдында сұхбат нәтижелерін дәйекті түрде ұсына отырып, бір-біріне сұрақтар қояды.

Танысу кезеңіне модератор да қатысады, ол өз рөлін, алдағы жұмыстың міндеттері мен алуға қажетті нәтижелерді айтады. (Аудиторияның контингентін ескере отырып, міндетті түрде болады және міндетті түрде) қатысушылардың алдағы жұмыстарға қатысты ойларын сұрап, оларды жазбаша ресімдеп, карточкалар мен плакаттар түрінде мүмкіндігінше жазып алған жөн. Координаттық тор немесе кесте түрінде бағалау үшін күтілетін баллдық жүйені енгізуге болады.

II кезең – мәселені немесе талқылау тақырыбын анықтау және тұжырымдау. Осы кезеңде алдағы талқылайтын тақырыпты нақты тұжырымдау, топтың әрбір қатысушысына танымға дейін жеткізу, ол үшін проблеманың маңыздылығын жеке өзі, оның проблеманы шешудегі өзіндік рөлін, бірақ проблеманың мәні бойынша талқылауға кіріспеу қажет.

Ол үшін модератор нақты сұрақтарды қалыптастыруы тиіс. Олар бір мағыналы жауаптарды талап ететін «жабық сұрақтар» деп аталатын болуы мүмкін, мысалы: «бұл тақырып мен үшін маңызды ма?», «Мен өз жұмысымда, оқуда, отбасылық өмірде, менің әлеуметтік ортамда көрсетілген мәселені шешу қажеттілігімен бетпе-бет келем бе?».

Әңгімені жалғастыра отырып, модеративті сабақ үдерісінде талқыланатын мәселенің мән-мәтінінде нақты не туралы сөйлескісі келетіні туралы талқылау үшін (маңызды сұрақтарды) жеке ұсыныстардың тұжырымдарын жинауға немесе қатысушыларға сұрақ қоюға болады.

Сондай-ақ, әркім өз пікірін карточкаларға жазуына болады, олар кейін белгілі бір тәртіппен жиналады және стендке бекітіледі. Осылайша, қатысушылардың өздері мәлімдеген мәселелердің (деректер банкі) «жады»

құрылады, онда барлық сұрақтар мен тілектер ретке келтіріліп жиналады. Нәтижесінде барлық қатысушылар аталған мәселелердің әрқайсысының маңыздылығын анықтайды және талқылау кезінде басымдықтар анықталады.

III кезең – кіші топтарда тақырыпты талқылау және нәтижелердің презентациясын дайындау.

Бұл кезеңде тақырыпты талқылау жүргізіледі. Әдетте, проблеманы талқылау шағын топтарда (7-8 адамнан артық емес), әркім өз ойын айта еркін алады және басқалардың оны естуі маңызды болып табылады. Пікір алмасу, қайшылықтар мен оларды шешу жолдары анықталады. Қажетті шарт алдын ала келісілген уақытша регламентті орындау болып табылады. Алдын ала модератор қатысушыларға ұсыныстар ретінде берілетін талқылау үшін әртүрлі Алгоритмдер, «сценарийлер» дайындайды.

Талқылау барысында, модератор қажет болған жағдайда қатысушыларға «сценарий» логикасына және нәтижелерді таныстыру нысанына қойылатын талаптарға қатысты кеңес береді, сондай-ақ уақытша шектеулердің сақталуын бақылайды.

IV кезең – жұмыс нәтижелерін жинақтау және нақтылау.

Осы кезеңде қатысушылардың ойынша, басты және негізгі жұмыстың аяқталғаны әсер етуі мүмкін. Өкінішке орай, бұл реакция біздің өткен тәжірибемізде болған: «келістік те бөлек кеттік». Бұл жағдайда модератордың рөлі өте зор, ол жасалған жұмысты талдап, жинақтап, қатысушыларға жаңа деңгейдегі талқылау нәтижелерін ұсына алады. Бірлескен жұмысқа әрбір адамның қызығушылық танытуына және жалпы нәтижеге қосқан үлесінің маңыздылығына, сондай-ақ жеке мүмкіндіктерге және проблеманы шешу үшін жауапкершілікке назар аударылу қажет.

Модерация әдісін пайдалана отырып алуға болатын нәтижелер сирек бір мәнді және өзгеріссіз болады, бірақ оларда нақты проблемаларды шешуге және жеке міндеттемелерді қабылдауға келісілген тәсіл бекітілген. Ең алдымен, жұмыстың нәтижесінде: барлық қатысушылар мойындайтын өлшенген проблемалардың тізбесі (каталогы); нақты іс-шараларды, жеке тұлғаларға немесе кіші топтарға тапсырмаларды, сондай-ақ оларды орындау мерзімдерін және т. б. көрсете отырып, проблемаларды шешу мақсатында әзірленген міндеттердің тізімі жасалады.

V кезең - жұмыстың қорытындысын шығару және алған әсерлерімен бөлісу.

Қорытынды кезеңде тек іскерлік аспектіде жұмыс қорытындысын шығаруға ғана емес, сонымен қатар жұмыс үдерісі өзінің логикалық аяқталуын талап ететін жарқын эмоционалдық сезімдерге толы болғандықтан, қатысушылар арасында еркін пікірлесу мен алған әсерлерімен алмасуға назар аудару маңызды. Қатысушыларға пікірталас кезінде бастан кешкен сезімдері мен эмоцияларымен бөлісуді, қатысушыларға шешімдерді бірлесіп табуды ұсынуға болады. Осы мақсаттар үшін, мысалы, мынадай сұрақтар орынды болады: «Микротоптар (жалпы топтар) жұмыс барысында мені әсіресе таң қалдырды (ренжітті, қуантты, қайта ренжітті және т. б.)», «Жасалған жұмыста

мен үшін ең бастысы не болды?», «Бұл топқа тағы не айтқым келеді?», «Мен өзім үшін құнды не алдым (жеке немесе кәсіби тұрғыда)?».

Координаттық торлы кестені пайдалану тиімді болады, онда модеративтік сабаққа қатысушылардың барлығы алынған нәтижелермен және ынтымақтастық қатынастарымен қанағаттану дәрежесін белгілейді.

Қатысушылардың алдағы жұмыстардан күтетіндігі көрсетілген І кезеңінде жасалған плакаттарға оралу өте маңызды. Енді авторлардың оларға деген қазіргі көзқарасын, модеративті сабақ нәтижелеріне қанағаттандырырлық/қанағаттандырырлықсыз дәрежесін талқылау, олардың себептерін анықтау маңызды болып табылады.

Модератордың қызметі, оның кәсіби құзыреттілігі модератордың әдістемелік тұрғыдан көмекші, «менеджер-үйлестіруші», адамдар арасындағы іскерлік (кәсіби-тұлғалық, оқу-танымдық) қарым-қатынасты жақсарту саласындағы маман болып табылатындығынан көрінеді.

Модерацияға қатысушыларға арналған ережелер

1-ереже. Модеративті сабақ барысындағы сөздер қысқа болуы керек. Егер біреу регламенттелген уақытты сақтамаса (мысалы, сабақтың басында регламент-1 минут), онда модератор оны сөз сөйлеудің келісілген уақытын көрсете отырып, міндетті түрде бөледі (сөз сөйлеу уақытының аяқталуын көрнекі түрде көрсететін үлкен құм немесе электрондық сағаттардың болуы қажет). Біреуді ренжітпеу үшін оған қосымша бірнеше секунд ішінде қысқа түсініктемелер беруге болады.

2-ереже. Бірнеше қатысушыға бір уақытта сөйлесуге рұқсат етілмейді. Сабақтың басынан бастап «айқай-шу, ұрыс-керіс» және «Шығыс базары» деп аталатындарды алып тастау үшін, модератордың рұқсатымен ғана қолдарын көтеру ниетін көрсете отырып, сөз сөйлеуге болады деп айтылады. Модератор барлығының тең құқылығын сақтауы және сөз сөйлеуге ниет білдірушілердің кезегін бұзбауы тиіс.

3-ереже. Басты идеялар мен ұсыныстар визуализациялануы тиіс.

Сөз сөйлеушілердің басты ойларын визуализациялау (жазбаларды жүзеге асыру, схемаларды, микротаблицаларды құру, қашықтықтағы оқылатын және барлық қатысушылардың көз алдында орналасқан слайдтарды пайдалану) – бұл модератордың негізгі міндеттерінің бірі. Бірнеше сағатқа созылатын талқылау кезінде, оқу сабақтары кезінде модерация бір аптадан кейін де жалғасуы мүмкін. Сондықтан модератор қатысушылардың келісімін алып, сөз сөйлеуді қысқаша қайталап, басты ой жазу керек. Осылайша, түсініспеушілік пен дұрыс емес тұжырымдар алынып тасталады.

Егер модератор визуализацияны қамтамасыз етуге үлгермесе, ол топқа қатысушылардың бірін оған көмек көрсетуді сұрай алады. Кейбір жағдайларда, егер жазбаны қатысушылардың өздері жүзеге асырса, жұмыс нәтижелі болады, бұл пікірлердің ойластығын және олар үшін жауапкершілікті арттырады. Ағымдағы визуализация бір мезгілде талқылау хаттамасының негізі болып табылады.

4-ереже. Модеративті сабақ барысында оның қатысушылары проблеманы талқылаудың негізгі сәттері мен оның шешімдерінің нұсқаларын жазады.

Егер өзекті тақырып (мәселе) талқыланса және мүдделі қатысушылар қызу пікірталасқа түссе, негізгі тақырыптан ауытқымай және талқылау тәртібін қатар сақтау қиын болады. Мұндай жағдайда әр адам өз идеясын карточкаға қысқаша жазуын сұрай алады. Карточкалар содан кейін тақтаға бекітіледі және тыныш талқыланады. Мұндай әдіс кезінде «қызыл жіп» жоғалмайды, бірде-бір дәлел тыс қалмайды. Сондай-ақ осы ереже туралы үзілуге ұсынылмайтын әрбір микротоптардың жұмыс нәтижелерін таныстырар алдында еске салу пайдалы (микротоптардан онда мәселенің қандай да бір аспектісін талқылау аяқталғаннан кейін бір адам сөйлейді, оның «ассистенті» сөз сөйлеу барысында схема тақтасында жасай алады, қорытынды жазып алады; егер талқылау барысында микротоптар компьютер қолданса, онда слайдтарды көрсетуге болады).

Жұмыс барысы кезінде микротоптардың барлық өкілдері, модераторлар, қатысушылар сұрақтар мен ескертулерді өз карточкаларына жазып алып, сол кеңестерді келесі кезеңде пайдалануына болады.

5-ереже. «Жанжал белгілерін» қолдану.

Кез келген талқылауда қарама-қайшы пікірлер бар. Олар жиі ұзақ және өнімсіз пікірталастарға әкеледі. Уақытты үнемдеу және жеке жанжалдардың алдын алу мақсатында арнайы белгілерді, мысалы, «найзағайдың» белгісін барлық қатысушылар келіспейтін пікірлерді белгілеу үшін пайдалану орынды. Сонымен қатар барлық қатысушылар өз пікірін еркін білдіруге мүмкіндік алатын атмосфера құрылады.

Саралап оқыту технологиясы

Саралап оқыту:

- мұғалімнің оқу үдерісі үшін қандай да бір маңызды жалпы қасиеттердің бар екенін ескере отырып құрған білім алушылар тобымен оқу үдерісін ұйымдастыру нысаны (гомогенді топ);
- білім алушылардың түрлі топтары үшін оқу үдерісін мамандандыруды қамтамасыз ететін жалпы дидактикалық жүйенің бір бөлігі.

Саралап оқытудың түрлері

- ішкі саралау. Бір сынып ұжымындағы білім алушыларды зияткерлік даму деңгейі бойынша бөлу. Негізгі мектепте әртүрлі деңгейлеп оқыту (5-сыныптан 9-сыныпқа дейін) тиімді.

- бейінді оқытуға байланысты сыртқы саралау. Бейіндерге бөлу үшін негізі болатындар: білім алушының өзін-өзі анықтауы, мұғалімдердің ұсыныстары, психологиялық диагностика. Бейіндік оқыту (қызығушылық саласы бойынша бөліп) жоғары сыныптарда ұйымдастырылады.

Орта мектепте саралап оқытуды пайдалану мақсаты:

- баланың жеке ерекшеліктері мен қызығушылықтарына сәйкес дамуы үшін оңтайлы жағдай жасау;
- оқу үдерісінің сапасын арттыру;
- сабақ кезінде білім алушылардың артық жүктемесін жою;

- дарынды білім алушыларды анықтау;
- әртүрлі деңгейдегі білім алушылар үшін табысты жағдайлар.

Ұстанымдар:

- білім алушылардың жеке мүмкіндіктерін есепке алу;
- ақыл-ойы дамуының түрлі деңгейіндегі топтарға арналған оқу материалының вариативтілігі;
- оқу-танымдық әрекеттің вариативтілігі (репродуктивтіден шығармашылыққа дейін);
- білім алушылардың бейімделуі мен дамуына бағдарлау.

Педагогтың рөлі:

- оқытушы әрбір білім алушының ойлауын, есте сақтауын, зейінін дамыту деңгейін диагностикалайды;
- әртүрлі деңгейдегі топтарға білім алушыларды біріктіру үшін критерийлерді анықтайды;
- әрбір топ үшін әртүрлі тапсырмалар әзірлейді;
- білім алушылардың жұмысын жүйелі түрде талдайды және кері байланысты ұйымдастырады.

Білім алушылар үшін артықшылық:

- әр баланы оқыту жеке қарқынмен жүзеге асырылады;
- жұмыс қарқынын арттыра отырып, материалды терең деңгейде меңгеретін жақсы білім алушылардың бейімделуі артады;
- нашар білім алушылар үшін табысқа жетуге жағдай жасалады.

Мұғалім үшін артықшылық:

- жақсы және нашар білім алушылармен жеке жұмыс жүргізу.

Білім алушылар үшін негізгі қиындықтар:

- топта бірлесіп жұмыс істейтін нашар оқитын білім алушылардың өзін-өзі бағалау деңгейін төмендету. Жарыса оқудың болмауы бұл білім алушылардың дамуын тежейді;
- коммуникативтік құзыреттілікті жетілдіру үшін тапсырмалар жоқ, ауызша сөйлеуге машықтанбайды;
- интеллектуалдық даму деңгейі бойынша саралау білім алушы тұлғаның басқа қасиеттерін ескермейді.

Педагог үшін негізгі қиындықтар:

- дидактикалық материалдардың болмауы;
- түрлі деңгейдегі тапсырмаларды әзірлеуге көп уақыт қажет.

Саралап оқыту сабағының құрылымы:

1. Барлық сыныпқа арналған мақсаттарды бірлесіп қою. Үлгіландыру кезеңі.
 2. Оқылатын материалды өзектендіру. Әр топ үшін әртүрлі деңгейдегі қайталауды ұйымдастыру.
 3. Жаңа білімнің ашылуы. Барлық сынып үшін де, топтар бойынша сараланған түрде де жүзеге асырылады. Білім алушылардың даму деңгейіне байланысты ақпаратты ұсынудың әртүрлі тәсілдері қолданылады:
- проблемалық жағдай,

- әрекет ету алгоритмін құру,
- тірек сызбасын талдау,

- оқытушының қосымша кеңес беру көмегімен немесе өздігінен жаңа материалды оқу.

4. Түрлі деңгейдегі дидактикалық материалдарды қолдану арқылы бекіту. Ақыл-ойы төмен деңгейде дамыған білім алушылар үшін мұғалімнің жеке консультациясы.

5. Тақырып бойынша қорытынды бақылау. Тест немесе өзіндік жұмыс.

6. Рефлексия. Тапсырмалардың орындалуын тексеруді ұйымдастыру (мұғалімнің тексеруі, өзін-өзі тексеру немесе бір-бірін тексеру).

7. Сараланған үй тапсырмасы.

Дидактикалық материалдың деңгейлері

Саралап оқыту технологиясында жаттығу және бақылау жұмыстары үшін тапсырмалар берудің мазмұны мен нысанына көп көңіл бөлінеді. Оқу материалы білім алушылардың интеллектуалдық даму деңгейіне сәйкес іріктеледі. Тапсырмалар қиындықтары мен күрделілігінің өсу принципін ескере отырып беріледі.

А деңгейі. Есте сақтау және қайтадан еске түсіру. Теориялық блокты және тапсырманы орындау бойынша нұсқаулықты толық қамтитын ақпарат беруші карточкаларды пайдалану.

Б деңгейі. Негізгі сұлба, алгоритм бойынша жұмыс. Салыстыруды, өзіндік мысалдарды іріктеуді қамтитын ішінара-іздеу тапсырмалары.

В деңгейі. Бейтаныс жағдайда білімді шығармашылықпен қолдану, проблемалық сұраққа жауап беру. Ақпаратты өз бетінше іздеу және талдау.

Осылайша, оқытудың жеке және жеке және бейінді-бағдарлы технологиясы деп болашақ кәсіби қызметі үшін маңызды жеке тұлғаның қасиеттерін, сондай-ақ білім алушылардың таңдаған мамандығы бойынша функционалдық міндеттерін орындауды қамтамасыз ететін білімдерін, дағдылары мен іскерліктерін қалыптастыруға ықпал ететін технологияны түсіну керек.

Бұл құралда шағын жинақты мектептің бейіндік сыныптарында жеке тұлғаға бағытталған оқыту технологиясының моделін жобалау әрекеті ұсынылған, оған мыналар кіреді: Кәсіптік таңдау кезеңінде білім алушылардың пәндік даярлығын ұйымдастыру моделі; бейіндік сынып білім алушыларын оқытуды оқу-әдістемелік құралдарымен қамтамасыз ету; білім алушылардың зияткерлік мүмкіндіктерін және шығармашылық дайындығын қалыптастыру технологиясы және өзін-өзі дамыту; қоғам талаптарын және жеке тұлғаның білім беру сұраныстарын ескеретін білім алушылардың сабақтан тыс қызметін ұйымдастыру; мектеп білім алушыларын кәсіби таңдау кезеңінде өз тағдырын құрушы болуға үйретуді мақсат ететін тұлғаның өзін-өзі белсендендіру құралдарының жүйесі.

Бейіндік сыныптарда оқытудың жеке және бейінді-бағдарлы технологиясының жобаланатын моделі әдістемелік негіз ретінде мыналарды қолданады: дәстүрлі оқыту теориясын, оның негізінде білім алушылардың оқу-

математикалық қызметінің фазалық динамикасы туралы түсінік жатыр; мазмұндық жинақтауды қалыптастыру технологиясы, абстрактіден нақтылыққа көшу негізінде дамытып оқыту теориясын; жеке тұлғалық өсуді, зияткерлік дамуды, әлемнің тұтас бейнесі контекстінде Пәндік білім алуды болжайтын оқытуға тұлғалық-бағдарлы көзқарас; «байытатын модель» білім алушылардың интеллектуалдық дамуын болжайтын, оның когнитивтік, метакогнитивтік және интенциялық бөліктерін байыту арқылы ментальдық тәжірибені өзектендіру және қиындату арқылы мектептегі оқытудың психологиялық бағдарланған моделінің «байытатын моделі»; проблемалық оқыту теориясының проблемалық дәріс, эвристикалық әңгімелесу, білім алушылардың зерттеу қызметі сияқты әдістерін пайдалануды болжайды; оқу-математикалық қызметті жергілікті, жүйелік, жүйеаралық және пәнаралық қауымдастықтарды жинақтау және меңгеру үдерісі ретінде қарастыратын рефлекторлы-ассоциативті теорияны; оқу ақпаратын меңгерудің төрт деңгейін қалыптастыруды көздейтін оқытудың деңгейлік теориясын: тану, репродуктивті әрекет, өнімді әрекет, шығармашылық.

Пәнді оқытудың жеке және бейінді-бағытталған технологиясының тиімділігін келесі критерийлер бойынша тексеруге болады: бітірушінің кәсіби ойлауы мен өнімділігінің осындай деңгейін дамыту, алдағы кәсіби міндеттерді өз бетінше тұжырымдау, олардың өнімді шешімін қамтамасыз ететін ақпарат көздерін іздеу, қандай да бір шешімдерді іске асырудан болатын салдарды болжау, ізделіп отырған нәтижелерге қол жеткізу стратегиясын құру. Өзінің мамандандырылған педагогикалық диагностикасын пайдалана отырып, ұстаздарға келесі талаптар бойынша ескеруі қажет:

Бейіндік оқыту және әлеуетті кәсіби өзін-өзі анықтау кезінде арнайы диагностиканы қолданған жөн. Бұл диагностика оқыту технологияларын, сондай-ақ оқыту тәсілдерін және техникаларын таңдау үшін база болып табылады.

Оқытушының тиімді кәсіби қызметін жүзеге асыру үшін білім алушылардың тыныс-тіршілігінің әртүрлі жақтарына қатысты нақты ақпарат қажет. Психологиялық диагностика (психодиагностика) психологиялық талдауға болатын тұлғаның жеке-психологиялық қасиеттерін анықтау үдерісі болып табылады. Осы диагностиканың мақсаты тұлғаның психологиялық ерекшеліктерінің өзекті жай-күйі, олардың одан әрі дамуын болжау туралы қорытынды ретінде психологиялық диагноз қою болып табылады.

Педагогтың психологиялық диагноз қоймайтынын ерекше атап өткен жөн, бірақ ол тірек психодиагностикалық белгілер ретінде білім алушылардың келесі тәуекел факторларын анықтай алады: инфантильділікті сақтау, жағдайға шектен тыс тәуелділік, қиындықтарға, әлсіз байлыққа күтім жасауға бейімділік, өзін-өзі бақылау мен эмоциялық және мінез-құлықтық реакциялардың өздігінен реттелуінің болмауы тұлғалық дамудың негізгі алғышарттарының қалыптаспауының белгілері ретінде; инфантильділіктің үлкен қоздырғыштықпен, аффективтілікпен үйлесуі, ол адамның мінез-құлқының басқарылмауына әкеп соқтырады; жоғары агрессивтілік және жанжал.

Әлеуметтік диагностика себеп-салдар байланыстарын және оқу тобындағы, студенттік немесе ғылыми-зерттеу, шығармашылық ұжымдағы өзара қарым-қатынасты анықтау мен зерделеудің кешенді үдерісі; осы объектілерді сипаттайтын адамгершілік-психологиялық, мәдени-құқықтық, медициналық-биологиялық және санитарлық-экологиялық жай-күй ерекшеліктерін анықтау болып табылады. Бұл диагностиканың мақсаты әлеуметтік диагноз қою, яғни зерттелетін объектінің әлеуметтік денсаулығы, әлеуметтік әл-ауқаты туралы ғылыми негізделген қорытынды болып табылады.

Педагогикалық диагностика білім алушының тұлғасын, тұтас педагогикалық үдерісте жеке және сараланған тәсілдің тиімділігін қамтамасыз ету мақсатында білім алушы ұжымының ерекшеліктерін зерттеу болып табылады.

Жеке тұлғаны зерттеу кемшіліктерді анықтауға ғана емес, жеке тұлғаның резервін, оның ашылмаған мүмкіндіктерін іздеуге, әртүрлі қызмет түрлерінде (оқу, шығармашылық, зерттеу, спорттық және т. б.) білім алушының әлеуетін анықтауға бағытталуы тиіс.); педагогикалық диагностика өзін-өзі бағалау емес, ынталандыру сипатында болуы тиіс; білім алушының тұлғасын зерделеуді іс-әрекеттің және қарым-қатынастың нақты түрлері үдерісінде жүзеге асыру қажет; білім алушының жеке басы дербес емес, әлеуметтік қатынастар контексінде оқытылады; педагогикалық диагностика деректері білім алушының өзіне қарсы бағытталмауы тиіс; бір диагностикалық әдіс негізінде ғана білім алушының жеке басының ерекшеліктері туралы қорытынды жасауға болмайды; білім алушының даму тұлғасын зерделеу және оның жетістіктерін басқа білім алушылардың жетістіктерімен ғана емес, ең алдымен оның алдыңғы көрсеткіштерімен салыстыру қажет.

Әлеуметтік-педагогикалық диагностика білім алушының тұлғасына әлеуметтік-мәдени, әлеуметтік-психологиялық, әлеуметтік-педагогикалық, әлеуметтік-экономикалық, экологиялық, конфессиялық және басқа да факторлардың әсері туралы ақпарат жинайтын арнайы ұйымдастырылған таным үдерісі болып табылады.

Мазмұны мен түпкі мақсаты бойынша бұл диагностика педагогикалық болып табылады, ал өткізу әдістемесі бойынша психологиялық және әлеуметтік зерттеулермен көп ортақ.

Әлеуметтік-педагогикалық диагностикада тәрбиелік микросоциумның әлеуметтік-психологиялық сипаттамалары танылады: тұтас кәсіптік-білім беру процесінің тәрбиелік әлеуеті анықталады, сондай-ақ әртүрлі әлеуметтік-коммуникациялық өзара іс-қимыл нәтижесінде дамитын білім алушы тұлғасының жеке-психологиялық сипаттамалары анықталады.

Жалпы класты және әрбір балаға диагностикалық зерттеулер жүргізу нәтижесінде алынған барлық деректер білім алушылардың (ата-аналармен және педагогтармен бірге) оқу бейінін, сондай-ақ әлеуетті кәсіби өзін-өзі анықтауын таңдауда баға жетпес көмек көрсете алады.

3. ШЖМ-да болашақ мамандыққа бағытталған оқыту үдерісін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар

«Кім боламын?» деген сұрақ өмірлік маңызды мәселе. Оған жауап адамның алдағы бүкіл өміріне әсер етеді. Дұрыс бағытты таңдау, әсіресе мектепті бітірген жастар үшін мамандықтар әлеміндегі өз орнын табу қиын. Ол қоғам үшін маңызды, оның қажеттіліктері мен мүдделеріне жауап беретін мамандықты таңдауы керек. Жас жігіт немесе қыз балаға өмірде өз орнын табуға көмектесетін кәсіби бағдар болып табылады.

Кәсіби бағдар – өскелең ұрпақтың жеке қабілеттеріне, қоғамның қажеттілігіне және қандай да бір мамандыққа жарамдылығына сәйкес кәсіби қызығушылықтары мен бейімділіктерін қалыптастыру мақсатында жүргізілетін жұмыс. Осыған орай, кәсіби бағдарлау әдістері бойынша педагогикалық, мазмұны бойынша әлеуметтік, нәтижелері бойынша экономикалық, жұмысты ұйымдастыру жағынан мемлекеттік деген қорытынды жасауға болады.

Ауылда тұратын білім алушылармен кәсіби жұмыс орталығы олар өмір сүріп, жұмыс істейтін қоғамдық жағдайларды барынша ескере отырып, жас ұрпақты оқытатын және тәрбиелейтін жалпы білім беретін орта мектеп болып табылады. Мектепте мамандықты саналы түрде таңдау үшін жағдай жасау, оларды ғылым негіздерін оқу кезінде алған білім негізінде өндірістің техникасы мен технологиясымен таныстыру қажет. Кәсіби бағдар бойынша жұмыс нәтижесінде білім алушылар кәсіптер әлемімен танысады. Ауылдық шағын жинақты мектепте кәсіптік бағдар беру білім алушылардың мектепті бітіруімен байланысты жекелеген іс-шаралардың сомасы ретінде емес, барлық оқу-тәрбие жұмысының органикалық құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады. Жалпы ол жан-жақты дамыған тұлғаны қалыптастыру үдерісімен, білім алушыларды өмірге, еңбекке дайындаумен тығыз байланысты және мектепте оқу барысында толық жүзеге асырылады.

Мектептегі кәсіптік бағдар жұмысының мазмұны мыналарды қамтиды:

- әртүрлі мамандыққа қызығушылықты тәрбиелеу;
- білім алушыларды халық шаруашылығының әртүрлі салаларымен таныстыру;
- ең көп таралған мамандықтармен кеңінен таныстыру;
- білім алушыларды жан-жақты зерттеу, олардың мүдделерін, бейімділігі мен қабілеттерін, сондай-ақ физикалық және психологиялық мүмкіндіктерін анықтау, зерделеу және дамыту;
- оқытудың бейіндік бағытын күшейту;
- білім алушыларды нақты мамандықтардың жалпы білім беретін пәндердің білім көлеміне, біліктері мен дағдыларына қоятын талаптармен, сонымен қатар болашақ мамандардың жұмыс сипатымен таныстыру;
- мамандықтарға қатысты білім алушыларға кеңес беру, тиісті мамандықтарды меңгеруге болатын оқу орындары туралы ақпарат беру;
- мектеп білім алушысына өзінің бейімділігіне сәйкес еңбек қызметінің нақты түріне қатысты өз қабілеттері мен қасиеттерін бағалауда көмек көрсету;

- саналы түрде мамандық таңдауда белсенділік танытуды қалыптастыру;
- мектеп түлектерінің кәсіпорында бейімделуіне, педагогикалық әсер ету әдістерінің тиімділігіне талдау жасау.

Кәсіби бағдар – көп деңгейлі міндет. Оның құрылымындағы келесі элементтерді бөліп көрсетуге болады:

- 1) кәсіптік ағарту;
- 2) кәсіптік тәрбие;
- 3) кәсіптік диагностика;
- 4) кәсіптік кеңес;
- 5) бейіндік оқыту мектепте кәсіби бағытталған оқытудың негізі ретінде.

Бұл құрамдас бөліктер кәсіби бағдар жүйесін құрайды.

Мектеп білім алушыларын кәсіби бағдарлау бойынша негізгі жұмысты сынып жетекшісі, бейіндік пәндер мұғалімдері жүргізеді.

Жоғары сыныптарда білім алушылар мен олардың ата-аналарына сауалнама жүргізіледі, қаланың, ауданның, облыстың оқу орындарында алуға болатын мамандықтар туралы ақпарат беріледі.

Мектеп білім алушылары үлкен өмірге аттанғалы тұрғанда, «Кім болам?» деген мәселені шешуге жақын келгенде бітіруші 11-сыныпта кәсіби бағдар бойынша жұмыс қарқынды ұйымдастырылады.

Әдістемелік ұсынымдарды әзірлеу үшін біз республика ШЖМ-дағы бейіндік-бағдарлы оқытудың жай-күйіне талдау жасадық.

Зерттеу ҚР көптеген аймақтарында жүргізілді.

Көп жағдайда білім алушылармен жұмыс белгілі бір үлгі бойынша құрылады:

- психологиялық диагностикалау мен кеңес беру;
- кәсіби бағыттылықты анықтау үшін тестілеу;
- жұмысқа орналастырудың практикалық дағдыларын қалыптастыруға бағытталған іскерлік ойындар;
 - өзін-өзі тану сабақтарында психология, коммуникация негіздерін оқыту;
 - кәсіпорындарға экскурсия;
 - жоғары сынып білім алушыларының қабілеттерін зерттеу.

Білім алушылар мен олардың ата-аналарының қалауын анықтау мақсатында мектепте 9-сыныпта мектеп педагог-психологы білім алушылар мен ата-аналарға сауалнама жүргізеді.

Сауалнамалардың мысалдары төменде келтірілген.

Білім алушылар үшін сауалнама

Аты-жөні, тегі, _____

Сынып _____

Жылы _____

1. Сіз үшін ең тартымды 10 мамандық атаңыз, оларды маңыздылығы бойынша орналастырыңыз:

1/. _____

2/. _____ т.с.с.

2. Сіз кім болғыңыз келеді? Сіз қандай мамандықты таңдадыңыз?

3. Сіздің болашақ мамандығыңыздың артықшылығын атаңыз:

4. Сіздің болашақ мамандығының кемшіліктерін атаңыз:

5. Сіз таңдаған мамандықты игеру үшін қажетті қасиеттерді атаңыз:

6. Сүйікті мамандығыңызды алуға кедергі келтіретін қасиеттерді атаңыз: _____

7. Болашақ мамандықты таңдауға кім және не әсер етеді:

- ата-аналар

- туыстары

- педагогтар

- достар

- таныстар

- кітаптар

- фильмдер

- өмірлік жағдайлар

- қабілеттер

8. Сіздің ата-анаңыз сіз таңдаған мамандыққа қалай қарайды?

Ата-аналар үшін сауалнама

Аты-жөні, тегі, _____

1. Сіз өз ұлыңызбен /қызыңызбен/ мамандықты таңдау мәселесін талқыладыңыз ба? _____

2. Сіздің ұлыңыз/қызыңыз қандай мамандықты таңдағысы келеді?

3. Сіз оған қандай кеңес бересіз? _____

4. Таңдалған мамандыққа сіздің көзқарасыңыз бен мүдделеріңіз сәйкес келе ме? _____

5. Балаңыздың мамандық таңдауына Сіздің негізгі дәлеліңіз қандай? _____

6. Егер балаңыз болашақ мамандықты өзі таңдауын талап етсе, сіз оған қарсы боласыз ба? _____

7. Сіз өз кәсібіңізге ризасыз ба? Неліктен? _____

8. Сіздің кәсіби таңдауыңызға не әсер етті? _____

9. Сіздің кәсібіңізде не қызықты? _____

10. Өз мамандығының қандай кемшіліктерін атай аласыз?

11. Өмірді қайтадан бастау мүмкіндігі болса, сіз мамандығыңызды өзгертесіз бе, жоқ па? _____

12. Сіздің ұлыңыз/қызыңыз сіздің мамандығыңызды жалғастырғанын қалайсыз ба? Неліктен? _____

Бұл сауалнамалар мектеп бітірушілердің неге қызығатынын, оларды қандай мамандықтарға тартатынын, таңдаған мамандығының артықшылықтары мен кемшіліктері, олардың таңдауына кім әсер еткенін анықтауға мүмкіндік береді.

Ата-аналардың сауалнама деректері осы мәселе бойынша өз балаларының мамандық таңдауына немқұрайлы қарай алмайтын ата-аналардың көзқарасын анықтауға көмектеседі.

«Болашақ ойыны»

Сауалнама

1. Сен таңдаған жолда жетістікке жететінің қанша пайыз сенімдісің? _____
2. Өмірде не істеу керектігін кім айтады? _____
3. Қандай жалақы алғың келеді? _____
4. Саған ең көп ұнайтын мамандық, лауазым, атақтарды ата? _____
5. Өз денсаулығыңды 10 балдық шкала бойынша бағала _____
6. Егер жоғары оқу орнына түспесең – бұл өте қорқынышты жағдай ма? _____
7. Мектеп сені табысты өмір сүруге дайындады ма? _____
8. Мектеп бітіргеннен кейін сыныптастарыңмен жиі кездесесің бе? _____
9. Егер сен өз фирманды ашсаң, өз сыныптастарыңның қайсысын жұмысқа және қандай лауазымға шақырар едің? _____
10. Өзіңнің 10 негізгі іскерлігіңді жазыңыз: _____
11. Паракты екіге бөліп, өзің барлық негізгі жақсы қасиеттеріңді сол жаққа, ал оң жаққа – өз кемшіліктеріңді жаз.
12. Өзіңнің портретіңді сөзбен жаз, сыныптан өзің толық сенетін бір адамды таңдап ал да, оған да өзіңнің портретіңді сөзбен жазғыз.

Бұл жұмыс түрлерін мектеп педагогтары жиі қолданады

Жүргізілетін жұмыстың бірінші бөлігі бейіналды дайындықпен байланысты. Бұл кәсіби бағытты таңдауға байланысты өткізілетін кездесу, әңгіме, экскурсия, сондай-ақ диагностика сияқты іс-шаралар.

Көптеген мектептер кәсіби бағдар беру жұмыстары бойынша жүйелі шаралар өткізеді.

Мамандық таңдауына 10-11-сынып білім алушыларының әртүрлі мамандық өкілдерімен кездесулері айтарлықтай әсер етеді.

Аймақтарда ШЖМ-да болашақ мамандыққа бағдарлап оқыту үдерісін ШЖМ-ны дамытудың аймақтық орталықтары ҚР БҒМ 17.09.2013 ж. № 375 бұйрығының 18-тармағына сәйкес үйлестіреді (Г қосымшасы).

Мысалы, *Ақмола облысы* Білім беру басқармасының ақпараты бойынша, оқу жылы бойы мектеп білім алушыларымен «Мен өзімнің болашақ

мамандығымның пайдасы мен маңыздылығын білемін», «Мамандықты таңдау – күрделі және жауапты міндет», «Мамандықтың жаманы жоқ» және т. б. тақырыптарда дөңгелек үстел басында кездесулер ұйымдастырылды. Бұл іс-шаралардың мақсаты – білім алушылардың мамандық әлемі туралы ой-өрісін кеңейту, болашақ мамандыққа деген қызығушылығын дамыту, білім алушыларды мамандық таңдауға дайындау, еңбекке деген құрметке тәрбиелеу.

Мысалы, Степногорск қаласында мектеп білім алушыларымен дөңгелек үстел басында кездесулер ұйымдастырылып, өткізілді:

- 2017 жылы 16 қазанда Мектепаралық оқу-өндірістік комбинаты, «Шағын бизнес кәсіпкері» бейіндегі білім алушылар ЖК қызметкері О.С.Волосниковамен кездесу өтті. Дөңгелек үстел барысында білім алушылар «Аспаз», «Технолог» мамандықтары, кәсіпкерлік қызметтің ерекшеліктері туралы көп жана әрі қызықты мәліметтер алды;

- 2017 ж. 24 қарашада Қарабұлақ ауылының орта мектебі «Мамандық таңдау – күрделі және жауапты міндет», 11-сынып білім алушыларымен;

- 2017 ж. 11 желтоқсанда Ақсу кентінің негізгі мектебі, ПБ қызметкерлерінің қатысуымен дөңгелек үстел;

- 2018 ж. 16 қаңтарда Қырық құдық орта мектебінің 11-сынып білім алушыларымен «Менің болашақ мамандығым – менің тағдырым»;

- 2018 ж. 4 сәуірде Степногорск ауылы орта мектебінің 11-сынып білім алушыларымен «Мамандықтың жаманы жоқ»;

- 2018 ж. 16 сәуірде Изабелдік ауылы орта мектебінің 9-сынып білім алушыларымен «Мен болашақ мамандығымның пайдасы мен маңыздылығын білемін».

10-11 сынып білім алушыларының жұмыспен қамту орталығы, әкімшілік, кәсіпкерлер палатасы мамандарымен кездесуі (80 адам қамтылды).

Білім алушылармен әңгіме, пікірталастар, диспут, тренингтер өткізіледі. Аталған іс-шараларға 936 адам қатысты. «Еңбек нарығында сұранысқа ие мамандықтар», «Қазақстанның заманауи мамандықтары», «10-топ мамандық» және т. б. тақырыптар бойынша бейне-дәрістер.

10-11-сынып білім алушылары облыстың, қаланың жоғары оқу орындары мен колледж өкілдерімен, оқу орындарының студенттерімен кәсіптік бағдар беру кездесулері (800-ден астам адам қамтылды) өткізіледі. Білім алушыларға арналған ашық есік күндері (120 адам қамтылды) ұйымдастырылады.

«Ашық есік күні» сияқты іс-шараны өткізу дәстүрге айналды. Іс-шараның мақсаты – білім алушылардың өзін-өзі анықтауы үшін әртүрлі мамандықтар туралы түсініктерін қалыптастыру.

Кездесу кезінде балалар мен олардың сынып жетекшілері сұранысқа ие мамандықтар туралы роликтерді қарайды, МОӨК-ның барлық бейіндеріне, колледж мамандықтарына барады, мастер-кластарға қатысады, тестілеуден өтеді. Сонымен қатар қала кәсіпорындарында ұйымдастырылған ашық есік күндері де қызықты өтеді.

Кәсіптік бағдар беру жұмысын ұйымдастырудың бір түрі экскурсия болып табылады (649 адам қамтылды).

Кәсіби білім берудің ең тиімді түрі – бұл кәсіби бағдар беру экскурсиясы. Ол қысқа мерзімде тікелей бақылау арқылы білім алушыларға таңдалған мамандықпен танысуға мүмкіндік береді. Мәселен, 2018 жылдың 22 қыркүйегінде 1-5 сынып білім алушылары мен ата-аналары Халықаралық «Роботтар балына» - Астанадағы Нұрәлем павильонындағы сиқырлы кеңістікке саяхат жасап, ашық сабақтарға қатысты. Кәсіптік бағдар беру жұмыстарын жүргізу үшін педагогтар әртүрлі конкурстар, конференциялар, фестивальдар, жобаларды қорғау, викториналар, суреттер көрмесі, кітап көрмелерін ұйымдастыру сияқты іс-шараларды да таңдайды (429 адам қамтылды).

Кәсіби өзін-өзі анықтау проблемасын шешу тәсілдерінің бірі кәсіби сынақтарды ұйымдастыру және өткізу болып табылады, онда балалар мамандық туралы оған терең бойлау арқылы білуге мүмкіндік алады.

Кәсіптік бағдар берудің басты міндеті – білім алушылармен топтық және жеке жұмыстың әртүрлі түрлерін пайдалану арқылы оларды кәсіп таңдаудың әлеуметтік және жеке маңыздылығын түсінуге, олардың кәсіби өзін-өзі анықтаудағы өз белсенділігін көрсетуге ынталандыру. Оқу жылы бойы балалардың қызығушылығын, қабілеттерін және бейімділігін, кәсіби өзін анықтауға дайындық дәрежесін анықтау бойынша жұмыстар жүргізіледі. Бұл әңгімелесу, іскерлік және рөлдік ойындар, кәсіби диагностика, әртүрлі тестілеу (Г.В. Резапкинаның әдістемесі, Беннеттің тестері, Е.Климовтың диагностикалық сауалнамасы, «Қызығу картасы», «Темперамент және мамандық таңдау» және т. б.)

Ата-аналармен жұмыс жүргізіледі (587 адам қамтылды). Ата-аналар жиналысын өткізу кезінде білім алушылардың үлгерімі мен сабаққа қатысуынан басқа кәсіптік бағдар мәселелері талқыланады. Оқу жылы бойы ата-аналарды орта кәсіптік және жоғары білім беру мекемелері мен кәсіпорындарында экскурсиялар өткізуге қатыстырады, оқу пәндері бойынша бейінді курстарды таңдау, балалардың болашақ мамандығын таңдау мәселелері бойынша ата-аналармен жеке консультациялар өткізіледі.

Қостанай облысы Білім беру басқармасының ақпараты бойынша, мектептердегі кәсіптік бағдар беру жұмыстарының нысандары сынып сағаттары («2018 жылғы қажетті мамандықтар», «Өз жолыңды таңда», «Менің болашақ мамандығым», «Өз жолымызды өзіміз таңдаймыз»), «Мамандықтар калейдоскобы» постерлер конкурсы, «Кәсіптер әлемінде» эссе; кәсіпкерлер палатасы мүшелерінің қатысуымен 11-сынып білім алушыларының «Кәсіби жетістік формуласы «Диалогтық алаңдары»; «Кәсіптік қызмет және адамның әлеуметтік мәртебесі», 9, 10-сынып білім алушылары үшін «Жасөспірімдердің еңбек құқықтары» диалогтық алаң; «Мен және менің болашақ мамандығым» тестілеу; «Адамның өмірлік қиындықтары», «Адам туралы айт» тренингтік сабақтары, 9, 11-сынып білім алушыларының топтық диагностикасы «Мен қалаймын...»; «Профессиомания»; «Кәсіби сана»; «Сіз дұрыс мамандықты таңдадыңыз ба?» тестілеу; «Мамандық және мен ол туралы не білемін» тестілеу; 9, 11 сынып білім алушыларымен «Мамандықтар аукцион», «Болашақ мамандықтар және оқуды одан әрі таңдау» тренингі; оқу орындарына

бару, ЖОО және ООО өкілдерімен кездесу. Есеп беру кезеңінде педагогикалық кеңестерде білім алушылардың танымдық мәдениетін арттыру факторы ретінде кәсіптік оқыту мәселелері қарастырылды. Мектепте үйірме жұмысы жүргізілді. Ауданның барлық мектептерінде «Қайда оқуға баруға болады» кәсіптік бағдар бұрыштары ресімделді, онда түлектер мен ата-аналар үшін Қазақстан Республикасының колледждері, ЖОО туралы материалдар орналастырылды.

Аудан мектептерінің кітапханашылары білім алушыларға кәсіби тәрбие беру бойынша «Кәсіптік бағдар – болашақ мамандығын таңдау», «Қайда баруға болады» атты тақырыптық сөрелерді безендірді.

Облыстың білім беру мекемелерімен танысу мақсатында соңғы жылдары облыстың жоғары оқу орындары мен орта оқу орындары өкілдерінің қатысуымен іс-шаралар өткізу бойынша жұмыстар жолға қойылды: 2017 жылдың басынан бастап 3 «Кәсіптер әлемі» форумы өткізілді, оған облыс мектептерінің түлектері қатысты. Облыс мектептерінің базасында ауыл шаруашылық колледжінің өкілдерімен, Қостанай автомобиль көлігі колледжінің, Қостанай политехникалық колледжінің, Қостанай әлеуметтік-техникалық колледжінің, Қостанай экономикалық колледжінің өкілдерімен кездесулер өткізілді.

Ауылда беделді саналатын мамандықтарға қызығушылықты дамыту мақсатында шаруа қожалықтарына және шаруа қожалығының наубайханаларына экскурсия ұйымдастырылды.

Ақтөбе облысы Білім беру департаментінің ақпараты бойынша, облыстың шағын жинақты мектептерінде психологтар 10-11-сынып білім алушыларына кәсіби жолды таңдауға көмек көрсетеді, сабақтан тыс уақытта «Мамандықты таңдау құпиясы», «Бүгінгі елдің түлегі – ертеңгі күннің тірегі», «Менің болашақ мамандығым», «Менің таңдауым», «Өзіңді іздеу», «Мен таңдаған мамандық», «Кәсіптің құпиясы неде?», «Мамандықты таңдауда қателесуге болмайды» және т.б. тақырыптарда сынып сағаттары өткізіледі. Әртүрлі сыныптан тыс іс-шаралар өткізіледі: сахналық қойылымдар, оқу лекциялары, «Еңбек-бәрінен артық» конференциясы, «ҰБТ-ны өте жақсы тапсырамыз!». Жоғары сынып білім алушыларымен кеңестер жүргізіліп, мұғалімдерге, сынып жетекшілеріне жадынамалар таратылып, жоғары сынып білім алушыларының ата-аналарына қажетті мамандықтар туралы мәлімет берілді. Сондай-ақ, мектеп дәліздерінде ақпараттық және уәждемелік материал ретінде кәсіпті таңдауға бағытталған «Мамандықты таңдау сенің қолыңда», «Түлектер тақтасы», «Әскери оқу орындары» және т.б. стендтер жабдықталған.

Мектеп – бұл білім алушылардың кәсіптік бағдар жұмысын ұйымдастыратын және үйлестіретін орталық. Мектепте кездесулер, пікірталастар өткізіледі, жоғары оқу орындарының, орта кәсіптік-техникалық колледждердің мамандарымен кәсіптік бағдар бойынша жұмыстар үйлестіріледі.

Облыс бойынша 11-сынып білім алушыларының кәсіптік диагностикасы Е.А. Климовтың «Қызығу картасы» әдістемесін, Г.В. Резапкиннің кәсіби бейімділіктерінің сауалнамасы және т.б. Диагностика нәтижесінің

қорытындысы бойынша білім алушылардың көпшілігі жаратылыстану-математика бағытының пәндерін оқытуға бейімді. Сонымен қатар 11-сынып білім алушылары арасында «Сізді қандай мамандық қызықтырады» атты сауалнама жүргізілді.

11-сыныптардың тестілеу нәтижелері бойынша «KASIP TEST» электронды порталы арқылы білім алушылар жаратылыстану-математикалық бағыттағы физика, биология, математика, география пәндерді таңдады.

Жоғары сынып білім алушыларының кәсіби бағдарын анықтау мақсатында кәсіпкерлермен, Дон тау-кен байыту комбинатының жұмысшыларымен, медицина, ауыл қызметкерлерімен және т.б. мамандармен кездесулер мен дөңгелек үстелдер өткізіледі. Сонымен қатар аудандық төтенше жағдайлар бөліміне, медициналық қызмет көрсету орталықтарына және т. б. экскурсиялар өткізіледі.

Жоғарыда аталған іс-шаралардан басқа мектептерде білім алушылардың кәсіптік бағдарына бағытталған әртүрлі экскурсиялар, пәндік сабақтар, тақырыптық кештер, техникалық үйірмелер өткізіледі.

Аудандық қорғаныс бөлімінің Хромтау тау-кен-техникалық колледжінің, «ҚазТрансГаз» Орал филиалының, Бадамша агротехникалық колледжінің және Никельтау темір жол станциясының өкілдері Ақтөбе облысының шағын жинақты мектептерінде 10-11-сынып білім алушылары арасында кәсіптік бағдар беру мақсатында ағарту жұмыстарын жүргізуде.

Білім беру бөлімімен кәсіптік бағдар беру жұмысы мақсатында жыл бойы түрлі іс-шаралар жоспарланып отыр. Жыл сайын колледждерде «Ашық есік» күні өткізіледі, Ақтөбе өңірінде Қ. Жұбанов атындағы мемлекеттік университеті мен М. Оспанова атындағы Батыс Қазақстан медицина университеті және басқа да жоғары оқу орындарының өкілдерімен кездесулер мен пікірталастар өткізіледі.

Батыс Қазақстан облысы Білім беру департаментінің ақпараты бойынша, соңғы 3 жылда мектеп түлектері техникалық және медициналық мамандықтарға көңіл бөледі.

Облыста кәсіптік бағдар беру жұмыстарына және өз аймақтарында бітірушілерді оқытуды жалғастыруға көңіл бөлінеді. Мектеп түлектері мен жастарды ерте кәсіптік бағдар беруге бағытталған жұмыс аясында кәсіптік бағдар беру жұмыстарының кестесіне сәйкес, облыстың Кәсіпкерлер палатасымен бірге өндірістік кәсіпорындар мен жеке шаруашылықтарға экскурсия ұйымдастырылды. Атап айтқанда, кәсіптік бағдар бойынша 147 іс-шара 5520 білім алушыны қамтыды. Осыған байланысты Қазақстан Республикасының Жоғары оқу орындары: Назарбаев Университеті және облыстың жоғары оқу орындары өкілдерімен кездесулер, Ашық есік күндері ұйымдастырылды. Білім алушыларға өз аймағының мамандықтары туралы жүйелі ақпарат беріледі, республикада мамандардың қажеттілігін қамтамасыз ету мақсатында ағарту жұмыстары жүргізіледі. Болашақ мамандықты саналы таңдау үшін жағдай жасау мақсатында 9-11 сынып білім алушылары «Түлектер тақтасы» жобасымен танысты, 183 мектепте стендтер безендірілді. Барлық

аудан және қала орталықтарында орналасқан колледждер базасында «Кәсіптік бағдар беру күні» ұйымдастырылды. Сонымен қатар, «KASIP TEST» бағдарламасы бойынша 4610 білім алушы онлайн-диагностикадан өтті.

Шығыс Қазақстан облысы Білім беру департаментінің ақпараты бойынша, 10 – 11 сынып білім алушылары үшін оқу жоспарының вариативті бөлігінен «Кәсіптік оқыту» таңдау курсы өткізіледі. Білім алушыларды кәсіптік бағдар бойынша жұмыстар тәрбие жұмысы жоспарының міндетті бөлігі болып табылады. 2018 жылдың қазан айында үгіт тобы С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік университетінің 9–11 сынып білім алушыларымен кездесу өткізді, онда ЖОО мамандықтары туралы айтылды. Қараша айында 11-сыныпта «Менің сүйікті мамандығым», «Кім боламын?», «Барлық мамандықтар жақсы» атты байқау өтті; желтоқсан айында 9 –11 сынып білім алушыларымен «Заманауи мамандықтар», «Студенттермен кездесу», «Мен мамандықты таңдаймын» тақырыбында пікірталас өтті.

Мектеп кітапханаларында көрмелер өткізіледі, кәсіптік бағдар тақырыбындағы стендтер көрсетіледі. Бейіндік және бейіналды оқытуға бағытталған факультативтер мен арнайы курстарды мамандар жүргізеді; білім алушылардың оларға қызығушылығы жоғары. Жыл бойы жоғары оқу орындарынан, колледждерден кәсіптік бағдар беру топтары құрылып, білім алушыларға газеттер, бюллетеньдер таратады, арнайы бейнероликтер көрсетеді. Аудан мектептері С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік университеті, Семей педагогикалық институты, Жол-құрылыс институты сияқты оқу орындарымен бірге жұмыс істейді. Ауылда ауылдық кәсіпкерлермен, шаруа қожалықтарымен, фельдшерлік-акушерлік пункттің фельдшерлерімен кездесулер өткізілді.

Білім алушылардың қажеттіліктерін ескере отырып, оқу жоспары негізінде жыл сайын арнайы факультатив, вариативті сағат есебінен үйірме жұмыстары жүргізіледі. Атап айтқанда, жоспарға сәйкес жыл бойы «Тіл білгірі», «Жас қалам», «Математика сырлары», «Ағылшын тілінің қыры-сыры», «Тіл тағлымы», «Ғажайып физика» және т.б. өткізіледі.

Сонымен қатар түрлі сынып сағаттары, тренингтер, сауалнамалар, тест жұмыстары, «Бүгінгі мектеп түлегі – ертеңгі елдің тірегі» тақырыбында студенттермен, жоғары оқу орындарының өкілдерімен кездесулер өткізіліп, үгіт-ағарту жұмыстары жүргізілуде.

2018-2019 оқу жылында 11-сынып білім алушылары өзінің кәсіби қалауының дұрыстығын анықтай отырып, кәсіптік бағдар беру онлайн-тестілеуге қатысты.

Жамбыл облысы Білім беру департаментінің ақпараты бойынша, облыстың барлық негізгі және орта шағын жинақты мектептерінің жұмыс оқу жоспарларына білім алушы компоненттері енгізілуде, олар «Кәсіптер әлемінде», «Кәсіп және мен», «Кәсіптер кеңістігі» бейінді курстарда өткізіледі.

Жамбыл облысының мұғалімдері 10-11-сынып білім алушыларын бейінді оқыту мазмұнының вариативті компонентін іске асыратын қолданбалы курстар

бағдарламаларын әзірлейді, содан кейін аймақтық ғылыми-әдістемелік кеңестің сараптамасынан өтеді.

Өңірде 2008 жылдан бастап «Мектеп-колледж-жоғары оқу орны» жүйесінде білім алушылардың кәсіптік-бағдарлы білім беру мазмұнының сабақтастық моделін негіздеу бойынша жұмыс жүргізілді; бүгінгі таңда бұл жүйе кеңінен енгізілген.

Бейіндік оқытуда интерактивті, инновациялық, жобалау-зерттеу технологияларын және ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану ұсынылады: желілік бейінді оқыту. Бұл нұсқа Жамбыл облысында кеңінен жүзеге асырылуда.

Бұл нұсқада бірнеше жалпы білім беретін оқу орындары желіге біріктіріледі және осылайша оқу-әдістемелік, кадрлық және материалдық ресурстармен неғұрлым жабдықталған оқу орындары болады.

Оқу орны білім беру жүйесінде жүзеге асырылатын білім мазмұнының механизмі тізімін мен өз бетінше анықтайды, таңдау үшін оқу материалдарымен қамтамасыз ету мүмкіндігі туындайды, атап айтқанда базалық мазмұндағы бейіндеуші жалпы білім беретін пәндер үшін, бейіндеуші жалпы білім беретін пәндер немесе таңдау бойынша міндетті пәндер үшін.

Солтүстік Қазақстан облысы Білім беру департаментінің ақпараты бойынша, білім алушылар арасында кәсіптік бағдар бойынша диагностиканы жыл сайын мектеп психологтары өткізеді. Жыл сайын ақпан-наурыз айларында 9-сынып білім алушылары арасында кәсіп түрі анықталатын бейімділік пен қызығушылықты анықтау бойынша сауалнама жүргізіледі.

2018 жылдың 28 қарашасы мен 8 желтоқсанында «EDTECH-KZ халықаралық білім беру орталығы» ЖШС KASIP TEST-тің кәсіптік бағдарлаудың кешенді жүйесін пайдалана отырып, облыстың 11-сынып білім алушыларының кәсіби диагностикасын өткізді. Тестілеуге 11-сынып білім алушыларының 85 пайызы қатысты.

Бакалавриат бағдарламалары бойынша жетекші халықаралық жоғары оқу орындарында білім алғысы келетін түлектер арасында кәсіптік бағдар беру жұмыстарын жүргізу бойынша Халықаралық бағдарламалар орталығымен ынтымақтастық жолға қойылған.

Білім басқармасы әзірлеген және бекіткен кәсіптік бағдар беру жұмыстарының жоспарына сәйкес 9-11-сынып түлектері арасында Қазақстанның орта арнайы және жоғары оқу орындарына талапкерлерді тарту үшін мақсатты жұмыстар жүргізіледі.

Облыстың барлық аудандарында оқу орындарының базасында барлығы 46 орталық пен кәсіптік бағдар кабинеттері ашылды және жұмыс істейді. Оның 38-і орта мектеп базасында және 8-і колледж базасында орналасқан.

Кабинеттер, кәсіптік бағдар орталықтары оқу жылы ішінде 9,11-сынып білім алушылары үшін әртүрлі мамандықтармен танысу мақсатында экскурсиялар өткізеді, сондай-ақ еңбек нарығының кадрларға қажеттілігі туралы сұрақтарға жауап беруге арналған ағарту жұмыстарын жүзеге асырады; сонымен қатар білім алушылардың ата-аналарымен жеке әңгімелесулер, ТЖКБ

ұйымдары мен облыс кәсіпорындарының қатысуымен бітірушілер форумдары өткізіледі.

Білім беру ұйымдарында ТжКБ ұйымдары мен жоғары оқу орындары туралы ата-аналарға арналған ақпараттық стендтер ресімделген.

Мемлекет басшысының «Үшінші жаңғырту: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» жолдауына сәйкес «Барлығына арналған тегін кәсіптік-техникалық білім беру» бағдарламасын көпшілікке тарату үшін жалпы білім беретін мектеп білім алушылары мен жастар арасында: «Мамандық. Еңбек. Болашақ» кәсіптік бағдар беру фестивалінің жұмысы, үгіт-насихат және түсіндіру жұмыстары, акциялар, флешмобтар және т. б.

Жыл бойы ТжКБ ұйымдарының бітіруші сынып білім алушылары үшін «Колледждің ашық есік күндері» өткізіледі, мектеп білім алушылары колледж мұражайларына барады. Еңбек ардагерлерімен, жұмысқа орналасқан колледж түлектерімен, кәсіби шеберлік конкурстарының жеңімпаздарымен кездесулер ұйымдастырылады.

2018 – 2019 оқу жылының басынан мектептің 9, 11-сынып білім алушылары теміржол колледжі, гуманитарлық-техникалық колледжі, М.Жұмабаев атындағы Петропавл гуманитарлық колледжі, Петропавл құрылыс-экономикалық колледжі, Петропавл медициналық колледжі, Солтүстік Қазақстан кәсіптік-педагогикалық колледжі, Қызмет көрсету саласы колледжіне барды және т. б.

Кәсіби бағдар беру орталығы Петропавл қаласының кәсіпорындарына экскурсиялар ұйымдастырып, бару кестесі жасалды: «Мұнаймаш» АҚ, «ПЗТМ» АҚ, «Единство» ЖШС, «Молочный союз» ЖШС, «Султан» АҚ, «Қызылжар су» АҚ, «Петропавл былғары зауыты» ЖШС, «СҚ ОӨК» ЖШС, «Нан комбинаты» АҚ, №2, 3 Өрт сөндіру бөлімі, ОТЖҚ (вагон депосы), 6637 ә/б және т.б.

Білім басқармасы мен М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті арасында бірлескен іс-шаралар жоспары әзірленді, оның шеңберінде түлектермен кездесу, Ашық есік күндерін өткізу, аудандарға шығу сияқты іс-шаралар жоспары әзірленді, облыс мектептерінің түлектері үшін жоғары оқу орнына жеңілдік негізінде түсу мүмкіндігін бере отырып, пән олимпиадаларын өткізу жоспарланған. Сонымен қатар, аудан әкімдері мен М. Қозыбаев атындағы СҚМУ ректоры арасында өзара ынтымақтастық және ерте кәсіби бағдар беру жұмыстарын жүргізу туралы меморандумдар жасалды.

Түлектер мен ата-аналарды ақпараттандыру, қажетті мамандықты таңдауда бағдар беру мақсатында «Түлектер тақтасы» жобасы жүзеге асырылуда. Жобаға 323 орта мектеп пен 23 колледж қатысады.

Мектептерде мамандықтар туралы көрнекі анықтамалық ақпараты бар стендтер ресімделді, облыстың, республиканың колледждері мен жоғары оқу орындарының тізімдері мен буклеттері, мекен-жайы, қажетті мамандықтар мен ұсынылатын гранттар тізбесі орналастырылған.

Білім басқармасының сайтында кәсіптік бағдар беру туралы ақпарат орналастырылған, ТЖКБ ұйымдарының тізімі және ұсынылатын мамандықтар тізімі бар.

Оқу жылы бойы СҚО Білім басқармасы жоғары сынып білім алушылары арасында кәсіптік бағдар беру жұмыстарын жүргізу үшін Қазақстан Республикасының жоғары оқу орындары өкілдерінің шақыруы бойынша жұмыс жүргізуде.

Жыл сайын Алматы қ. әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы қ. КИМЭП, Астана қ. «Назарбаев Университеті» АҚ, Алматы қ. Халықаралық бизнес университеті, ҚР ҰҚК Шекара әскерлерінің Жоғары әскери орны, ҚР ПМ Қарағанды академиясы, М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті, М.С. Нәрікбаев атындағы ҚазГЗУ, Астана қ. Сулейман Демирел атындағы университеті, Көкшетау қ. Азаматтық қорғау колледжі, Алматы қ. Қазақстан-Британ техникалық университеті және Халықаралық ақпараттық технологиялар университеті өкілдерімен кездесулер өткізіледі.

Қарағанды облысы Білім беру департаментінің ақпараты бойынша, білім алушылардың кәсіби бағдарына көп көңіл бөлінеді. Осы мақсатта мобильді құрылғыларға арналған «Кәсіби навигатор» бағдарламасы әзірленіп, енгізілуде.

Қазіргі уақытта бұл бағдарлама ұялы телефондарда 25 мыңнан астам білім алушы, оның ішінде шағын жинақты мектеп білім алушыларына орнатылған. «Кәсіби навигатор» әр білім алушыға бастапқы кәсіптік-психологиялық тест тапсыруға, сондай-ақ таңдаған мамандығы туралы ақпарат алуға және қайда түсуге болатын колледждердің тізімін анықтауға, әрқашан сұранысқа ие мамандықтар мен болашақ мамандықтары туралы білуге мүмкіндік береді.

ҚР Білім және ғылым министрлігінің 2016 жылғы 24 наурыздағы №214 «ҚР жалпы білім беретін мектептерінің 9(10) – 11(12) сыныптарының білім алушыларына кәсіптік бағдар беру күнін өткізу тәртібі туралы» бұйрығына сәйкес колледждерде кәсіптік бағдар беру күндерін, Ашық есік күндерін өткізу кестесі және кәсіптік сынақ бағдарламасы әзірленді.

Кәсіби сынақтар жылына 3 рет демалыс кезінде алдын ала бекітілген кестеге сәйкес облыс колледждерінде өткізіледі.

Кәсіби бейімделу кабинеттерін ашу бойынша жұмыс жалғасуда. Қазіргі уақытта облыстың жалпы білім беретін мектептерінде 268 кәсіби бейімдеу кабинеті ашылды. Кәсіби бейімделу кабинеттерінің негізгі мақсаты – білім алушылар мен ата-аналармен ұйымдастырушылық-әдістемелік жұмыстарды ұйымдастыру және өткізу үшін жағдай жасау.

Облыстың оқу орындарының мамандықтарымен танысу мақсатында, сондай-ақ білім алушыларға шағын жинақты мектептерде болашақ мамандықты таңдауға жәрдемдесу мақсатында жүйелі түрде кәсіптік бейімдеу, соның ішінде:

- әртүрлі мамандықтар өкілдерімен және еңбек ардагерлерімен кездесулер өткізіледі;

- үгіт бригадаларының конкурсы өткізіледі.

Кәсіби бейімделудің Жол картасы аясында өңірлік кәсіпкерлер палатасымен бірлесіп 2017-2018 оқу жылы ішінде шағын жинақты мектеп білім алушылары үшін кәсіпорынға экскурсия ұйымдастырылды.

Бүгінгі таңда Қарағанды облысында Теміртау, Шахтинск, Шет аудандарында орналасқан 3 оқу-өндірістік комбинат жұмыс істейді. 2017-2018 оқу жылында 158 сыныптарда оқу-өндірістік комбинаттарда 3 196 білім алушы оқыды. Педагогикалық кадрлар толығымен жұмыс істейді және 31 мұғалімнен тұрады.

Оқыту келесі мамандықтар бойынша автослесарлық қызмет, медициналық білім негіздері, шаштараз-визажист, тамақ дайындау технологиясы, автодело, серверлік механизатор, информатика, іс жүргізу, тігінші жүргізіледі.

Жыл сайын қоғамдық бірлестігі «Қазақстан болашағы үшін Жастар қозғалысы» Қарағанды облысының білім басқармасының қолдауымен «Талапкер» Қарағанды облысы жоғары оқу орындары мен колледждердің дәстүрлі көрме өткізеді.

Бұл іс-шара мектеп түлектеріне мамандық пен оқу орнын таңдауға көмек көрсетуге арналған. Жобаға талапкерлерді іріктеуге мүдделі барлық жоғары оқу орындары мен колледждер, сондай-ақ Қарағанды қаласының, серіктес-қалалардың және жақын маңдағы ауылдық елді мекендердің мектеп түлектері қатысады.

Көрменің негізгі мақсаты – техникалық және кәсіптік білім беретін оқу орындары мен жоғары оқу орындары ұсынатын білім беру қызметтері туралы халықтың хабардар болуын арттыру; жоғары оқу орындарының бәсекеге қабілеттілігін дамыту, соның арқасында білім беру қызметтерінің сапасы артады.

Сонымен қатар, Қазақстан Республикасы Президентінің 2018 жылғы 5 қазандағы Жолдауы аясында облыста «KASIP TEST» автоматтандырылған жүйесінде жеке тұлғаның кәсіби диагностикасы бойынша жұмыс жүргізілуде.

2018 жылғы 8-10 қараша аралығында облыстың білім беру мекемелерінде ең танымал мамандықтарға білім алушыларды кәсіби диагностикалау және бағдарлау мақсатында 11-сынып білім алушылары арасында «Жылдың үздік психологы» облыстық байқауы өтті.

Павлодар облысы Білім беру департаментінің ақпараты бойынша, шағын жинақты мектеп білім алушыларын кәсіби бағдарлау және оларды болашақ мамандығына дайындау кезінде белгілі бір мақсатты жұмыстар жүргізілуде.

Үш бағыт бойынша: ата-аналармен жұмыс; білім алушылармен жұмыс; жоғары оқу орындарымен және ТжКБ ұйымдарымен бірлескен жұмыс жоспары жасалды. Жұмысшы мамандықтарын насихаттауға ерекше көңіл бөлінеді.

Мектеп кітапханаларында кәсіптік бағдарлы туралы әдебиет бар, «Оқуға қайда баруға болады?», «Сен және мамандық» кітап көрмелері безендірілді және т. б.

Мектепте сынып жетекшілерінің әдістемелік бірлестігі (ӘБ) отырыстарында білім алушылардың кәсіптік бағдарын анықтау мәселелері қарастырылады.

Түлектердің ата-аналары үшін «Балаға мамандық таңдауға қалай көмектесу керек», «Болашақ мамандыққа бейімділік» тақырыптарына жиналыстар, дәрістер өткізіледі; мамандықты дұрыс таңдауда мектеп психологтары үлкен роль атқарады, олар кәсіптік кеңес беруді, мамандықты таңдау уәждемесін, белгілі бір қызмет түріне бейімділігін анықтау бойынша тестілеуді ұйымдастырады.

Оқу жылы бойы мектептерде орта және жоғары буын білім алушыларын кәсіби өзінің табысты анықтау жағдайларымен таныстыру бойынша үлкен жұмыс жүргізіледі: сынып сағаттары, тренингтер, кәсіби оқу орындарының өкілдерімен, табысты адамдармен кездесулер, өндіріске экскурсиялар, шығармалар, сауалнамалар, дөңгелек үстелдер және басқа да нысандар.

Мектеп психологтары «Уақыт бізді таңдайды», «Өзінді таны» психотест, «Айқын тесті», «Мен болашақта кім боламын?», осындай әдістемелердің көмегімен «Кім болу керек?», KASIP TEST, «Кәсіби бағдар» сауалнамасы, жеке тұлғаның түрін анықтау, қызығушылық картасы, Е.А. Климовтың дифференциалды-диагностикалық сауалнамасы және т. б.

Білім алушыларға мамандық таңдауда көмек көрсету мақсатында түлектер мен ата-аналардың С.Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің өкілдерімен кездесулері ұйымдастырылады. С.Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің, Инновациялық Еуразия университетінің және облыстың басқа да жоғары оқу орындары мен колледждерімен өзара іс-қимыл жасау. Білім алушылардың оқу орындарына «Ашық есік күніне» баруы, табысты адамдармен кездесулер ұйымдастырылады.

Олар түлектерді ҚР ИМ жоғары оқу орындары: Алматы ИМ академиясы, Қарағанды ИМ Академиясы, Қостанай ИМ Академиясы және Ақтөбе ИМ заң институты мамандықтары бойынша таныстырады.

Бітірушілерге ақпараттық буклеттер таратылады, жоғары оқу орындарына және ТЖКБ ұйымдарына түсу шарттары түсіндіріледі.

Бітіруші сынып білім алушылары бейіналды және бейіндік оқытуға бағытталған түрлі курстарды оқиды. Вариативті компонент оқу бейініне сәйкес мектеп компонентінің қолданбалы курстарынан тұрады. Арнайы курстар мен факультативтер білім алушыларға пәнге деген қызығушылығының деңгейін сезінуге және пәнді одан әрі тереңдетіп оқыту пайдасына саналы таңдау жасау үшін оларды меңгеру мүмкіндігін бағалауға көмектеседі. Алған білім, білік, дағды және практикалық іс-әрекет тәсілдері жеке және ұжымдық іс-әрекет тәжірибесін алуға, кәсіпті саналы таңдауды жүзеге асыруға дайындыққа ықпал етеді.

Шағын жинақты мектеп білім алушыларына сапалы білім беруді ұйымдастыру және ҰБТ-ға дайындық мақсатында ресурстық орталықтар

жұмыс істейді, оған сессия кезінде Павлодар қаласының үздік педагогтары мен жоғары оқу орындарының оқытушылары тартылады.

Түркістан облысы Білім беру департаментінің ақпараты бойынша, Түркістан облысының барлық білім беру ұйымдарында 2018 жылдың 24-27 желтоқсанында 11-сынып түлектеріне арналған «KASIP TEST» автоматтандырылған кәсіби диагностика жүйесі бойынша онлайн-тестілеу өткізілді. Оның нәтижелері білім беру ұйымдарында талқыланып, таңдаған мамандықтар мен оқу орындары анықталды.

Мамандық таңдау бойынша кәсіптік бағдар беру мақсатында аудандық білім беру бөлімімен білім беру ұйымдары басшыларының, олардың бейінді орынбасарларының, педагог-психологтардың қатысуымен кеңестер-семинарлар мен дөңгелек үстелдер өткізілді. Қазіргі уақытта ауданның барлық білім беру ұйымдарында бұл жұмыстар жүргізілуде. 9, 10, 11 сынып білім алушыларымен жыл сайын «Серпін» бағдарламасы бойынша Солтүстік, Батыс және Шығыс Қазақстанның жоғары оқу орындары мен колледждерімен және басқа да жоғары оқу орындарымен кездесулер өткізіледі.

Сонымен қатар, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2016 жылғы 29 желтоқсандағы №919 қаулысымен бекітілген 2017-2021 жылдарға арналған «Еңбек» нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамыту бағдарламасын іске асыру үшін Түлкібас агробизнес және туризм колледжі мен «Түлкібас көпсалалы колледжі» қызметкерлерімен кездесулер өткізілуде.

Білім беру департаментінің ақпараты бойынша, білім беру ұйымдарында білім алушылармен кәсіптік бағдар беру жұмыстары жүргізілуде. Атап айтқанда, ЖОО мен колледждер ұйымдастырған Ашық есік күндеріне қатысу, ТжКБ мен өндірістік кәсіпорындарға сапарды ұйымдастыру. Сонымен қатар, 10-11 сыныптарда «Мен қандай мамандықты таңдаймын?» және «Мен таңдаған кәсібімде» жоғары оқу орындары мен мамандықтары туралы ақпарат берілетін сынып сағаттары өткізіледі.

Мектеп түлектерімен және олардың ата-аналарымен кездесулер мен әңгімелесулер өтті, онда Ұлттық бірыңғай тестілеуді өткізуге өзгерістер айтылды. Мектеп директорларының орынбасарларына «ҰБТ-2019» тақырыбында семинар өткізілді.

Оған қоса, еңбек нарығында талап етілетін жоғары білімі бар мамандарды одан әрі даярлау үшін талантты және мақсатты талапкерлерді анықтауға бағытталған мектеп түлектері қатысатын конкурс өткізіледі. Конкурс жеңімпаздарына жергілікті бюджет есебінен берілетін оқу гранты беріледі. Облыста 2017 жылы 98 түлек жергілікті грант есебінен, ал 2018 жылы 106 түлек білім алуда.

Маңғыстау облысы Білім беру департаментінің ақпараты бойынша, білім алушыларды кәсіптік бағдарлау және түлектерге болашақ мамандықты саналы таңдауда көмек көрсету бойынша жоспарлы жұмыстар жүргізілуде:

- республиканың колледждері мен жоғары оқу орындары туралы мәліметтерді ұсыну.

- бірқатар колледждер мен жоғары оқу орындарының оқытушыларымен кездесулер өткізу.

- мектеп түлектерімен, студенттермен кездесу өткізу.

- ауылдық округ мамандарымен кездесуде мамандық таңдау бойынша кеш өткізу.

- республика және облыс бойынша қажетті мамандықтар туралы ақпараттандыру.

- білім алушыларды «Түлектер тақтасына» ілінген оқу орындары туралы ақпаратпен таныстыру.

- бітірушілер мен олардың ата-аналарын ақпараттандыру арқылы қажетті мамандық таңдауда кәсіби бағдар беру үшін түрлі мамандықтар өкілдерімен мақсатты, жүйелі кездесулер, дөңгелек үстелдер ұйымдастыру.

- түлектердің болашақ мамандығын саналы таңдау үшін жағдай жасау үшін жергілікті кәсіпорындарға, мекемелерге, ата-аналардың жұмыс орындарына бару.

- заманауи еңбек нарығы мен сұранысқа ие мамандықтар туралы білім алушылар мен ата-аналардың хабардар болу деңгейін арттыру; бейнероликтерді пайдалану.

- «Мәңгілік ел жастары индустрияға» – «Серпін» жобасы бойынша колледждер мен жоғары оқу орындарына бөлінетін гранттар туралы түлектер мен ата-аналарды хабардар ету.

- колледждердің, жоғары оқу орындарының тізімін, олардың мекен-жайларын, аудан, облыс, республика бойынша бітірушілер мен ата-аналарға арналған мамандықтар тізбесін жариялау және т. б.

- мамандық таңдау бойынша түлектермен әңгімелесу, сауалнама жүргізу.

- 11-сынып түлектеріне жүйелі психологиялық, ақпараттық, кеңестік көмек көрсету.

Қызылорда облысы Білім беру департаментінің ақпараты бойынша, шағын жинақты мектептерде «Мәңгілік ел жастары индустрияға», «Серпін-2050» әлеуметтік жобасына қатысатын техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдары туралы, Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті туралы ақпарат беріледі. Университет туралы Қызылорда Инженерлік-экономикалық институты туралы, Арал көпсалалы колледжі, Арал гуманитарлық-техникалық колледжі туралы, сондай-ақ Қазалы көлік-техникалық колледжі туралы ақпарат берілді. Оқу орындарының құжаттарын қабылдау мерзімі, мамандықтар тізбесі туралы мәліметтер ұсынылды. Осы мамандық бойынша қызығушылықты анықтау мақсатында 8-10 сынып білім алушылары арасында сауалнама жүргізіледі. Жыл бойы мектеп психологтары 9-11 сынып білім алушыларына «Сен қандай мамандыққа бейімдісің» тақырыбында екі рет сауалнама жүргізеді. Қараша айында 9-сынып білім алушылары кәсіптік-техникалық лицейлерге барды. Желтоқсан айында 9-сыныптар арасында «Менің болашақ мамандығым» кәсіби таңдау кеші өтті. 5-11 сыныптарда «Болашақта қандай мамандыққа ие болғыңыз келеді?»;

«Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алу» тақырыбында сынып сағаттары өткізілді.

Жыл бойы жоғары оқу орындары мен колледж өкілдерімен кездесулер ұйымдастырылды. Қазан, желтоқсан айларында мектеп психологтары 11-сынып білім алушыларымен «Мамандықтар тізімі» тренингтерін өткізеді. Жоғары сынып білім алушыларының оқу орындарының мамандарымен кездесіп, арнайы сауалнамалар өткізіліп, кәсіби бағдар беру жұмыстары жүргізілуде.

Атырау облысы Білім беру департаментінің ақпараты бойынша, шалғай ауылдарда орналасқан шағын жинақты мектептерде кадрлар жеткіліксіз (ер балаларға арналған технология, математика, орыс тілі, музыка); білім алушылардың сұранысы бойынша бейіналды және бейінді оқытуды жүзеге асыру үшін оқу жоспарына сәйкес факультативтер, үйірмелер, элективті курстар өткізіледі. Атап айтқанда, журналистика – «Қыл қалам» мамандығы бойынша, геодезия және туризм, су ресурстары – «Жер», «Қазақ елі» мамандықтары бойынша, медицина, фармацевтика, экология – «Адам және табиғат», «Жас натуралистер», «Биология және денсаулық» мамандықтары бойынша, «Әлем тілдері» мамандықтары бойынша аударма ісі, сондай-ақ IT-технологиялар бойынша әртүрлі курстар өткізіледі.

Облыста 2016 жылдан бастап «Шеврон» компаниясының қолдауымен 9-11 сынып білім алушыларына арналған «Жетістікке төлқұжат» өмірлік дағдыларын қалыптастыратын «Заңғар» бейіндік бағытталған бағдарлама жобасы жұмыс істейді.

Жоба 48 сабақтан тұрады, әр сабақ 60 минуттан, күніне бір рет, аптасына 3-4 рет өткізіледі. Жоба «Мамандық таңдау», «Түйіндеме дайындау», «Жұмыс орнында алғашқы әңгімелесуге дайындық», «Жұмыс орнындағы мінез-құлық» мынадай тақырыптарды қамтиды. Жұмыс берушілермен сабақтарға 3 сағат бөлінген. Бұл жоба мектеп білім алушыларының кәсіби бағыттылығына, өмірлік дағдыларына оң үлес қосады.

Пәндерді (бейіндік бағыттағы) таңдаудың талдауы неғұрлым сұранысқа ие:

1. Қолданбалы сипаттағы дағдыларды дамытуға бағытталған элективті курстар: «Стандартты емес міндеттерді шешу», «Web-дизайн», «Елтану», «Мәтіндік есептерді шешу», «Отбасы психологиясы», қолданбалы курстар «Елтану», «Мәтіндік есептерді шешу», «Органикалық әлемнің алуан түрлілігі мен эволюциясы» және т. б.

2. Жаратылыстану-математикалық цикл пәндері (биология, физика, география, математика, химия).

3. Гуманитарлық бағыттағы пәндер (тарих, ағылшын тілі).

4. «Радиотехника және электроника негіздері», «Робототехника курсы», сондай-ақ «Абайтану», «Тіл стилистикасы», «Практикалық қазақ тілі» курстары.

5. Элективтік курстар:

- математикадан күрделі есептерді шешу
- салыстырмалылық теориясы

- химия бойынша күрделі есептерді шешу
- Экономика және экология
- Тірі жасушалық жұмбақтар
- Физика курсы бойынша күрделі есептерді шешу

Аймақтардағы мектептер тәжірибесінен бейіналды және бейінді дайындық материалдарының үлгілері Ғ қосымшасында келтірілген.

ШЖМ-да сапалы түрде бейінді-бағдарлы оқытуды қамтамасыз етудің басты үлгілерінің бірі, аймақтардағы білім беру ұйымдарында бейіндік оқытудың желілік моделі, яғни магниттік мектептер (ауылдық жерлерде орналасқан), сондай-ақ мектептен тыс ұйымдар желісі бар тірек мектептерін құру және олардың жұмыс істеуі болып табылады. Бір оқу жылы «Жалпы білім беретін ШЖМ үшін эксперименттік оқу жоспарын саралаудан өткізу. Бейіндік және бейіналды дайындық». Келесі екі оқу жылдарында «Аймақтың білім беру ұйымдарында бейіндік оқытудың желілік модельдерін іріктеу».

Бұл модельді жүзеге асырудың мақсаты тірек мектептің жұмыс істеуі негізінде білім беру сапасын қамтамасыз ету, желілік блоктың білім беру ұйымдарына, аймақтың іс-әрекетінің түрлі бағыттары бойынша білім беру кеңістігінің басқа да субъектілері арасындағы желілік өзара әрекеттесуге ұйымдастыру-педагогикалық, нормативтік-құқықтық, ғылыми-әдістемелік, материалдық-техникалық және қаржы-экономикалық жағдайлар жасау болып табылады.

Мақсатты негізге ала отырып, эксперименттің келесі міндеттері анықталды:

- аймақтың білім беру желісінің желілік өзара әрекеттесу аясында тірек (базалық) мектебі ұсынатын білім берудегі қызмет көрсету картасын әзірлеу;
- тірек мектебінің білім берудегі қызмет көрсетуін ақпараттық түрде жариялау;
- тірек мектебінің желілік блогы субъектілерінің өзара қарым-қатынасын реттейтін нормативтік-құқықтық актілерді әзірлеу;
- мұғалімдердің курстық дайындығы мен біліктілігін арттыруды ұйымдастыру, желілік блоктың мұғалімдерінің желілік шығармашылық топтарының іс-әрекетін ұйымдастыру, педагогикалық және басшы кадрлардың кәсіби құзыреттілігін арттыру;
- желілік блок білім алушыларының бейіндік білім алу механизмін әзірлеу;
- негізгі және қосымша білім берудің бірігуі;
- виртуалды кеңістіктегі модельді қолдау үшін сайтты жаңарту;
- қолда бар ресурстармен аймақтың көлемінде әлеуметтік білім беру тапсырысты орындау;
- оқу процесінің мазмұны арқылы оқу бейіндері бойынша тірек мектебіндегі білім алушылардың фундаментальды білім алуы және кәсіпалды дайындығының жоғары деңгейін қамтамасыз ету;
- білім алушыларды аймақтың еңбек нарығының ерекшеліктеріне

бағытталған әлеуметтік-бағытталған оқу жобалары мен бейінді дайындық бойынша зерттеулерді жүзеге асыруға қатыстыру арқылы оқытудың практикалық бағытын күшейту;

- жоғары оқу орындары мен колледждердің оқытушылары құрамын білім беру үдерісіне тарту.

Бейіндік оқыту өзінің қызмет етуі мен дамуында әртүрлі объективті факторлармен: әлеуметтік, психологиялық, ұйымдастырушылық-педагогикалық, материалдық-техникалық және басқалармен негізделген тұтас педагогикалық жүйе болып табылады. Тірек мектебінде бейіндік оқытудың құрылымы қалыптасады, ол бейіндендірудің аралас үлгідегі көп бейінді мектеп моделіне жатады.

Тірек мектебінде оқыту бейіндерін таңдау бірнеше факторлармен анықталады:

- тірек мектебінің материалдық-техникалық ресурстары;

- кадрлық мүмкіндіктер;

- білім алушылардың ата-аналарының әлеуметтік тапсырысы;

- білім алушыларды бейін бойынша жоғары оқу орындарына түсуге дайындау қажеттілігі;

- мектепте оқытудың жоғары сатысындағы зияткерлігі дамыған, сауатты, озық білім алушылар контингентін сақтау.

Модельді іске асыру бағыттарының бірі:

1) жоғары сынып білім алушыларын бейіндік деңгейде оқытуды ұйымдастыру:

- жаратылыстану-математикалық бағыт;

- қоғамдық-гуманитарлық бағыт;

2) бейіналды дайындықты ұйымдастыру:

- тұлғаның жеке ерекшеліктерін анықтау;

- кәсіби өзін-өзі анықтауға көмек көрсету мақсатында психолог пен білім алушылар арасындағы өзара әрекеттесу жолдарын анықтау;

- бейіндік сыныптарды қалыптастыру кезіндегі психологиялық диагностика;

3) білім алушылардың зерттеу қызметін ұйымдастыру;

4) білім алушылар үшін қосымша сабақтар ұйымдастыру;

5) жоғары оқу орнының, колледждер мен техникалық және кәсіптік ұйымдардың ресурстарын тарту:

- студенттердің педагогикалық және өндірістік практикасы;

- «дарынды балалар» бағдарламасы бойынша жұмыс;

- тірек мектебінің мұғалімдерімен жаратылыстану-ғылыми, физика-математикалық, гуманитарлық бағыттағы пәндер бойынша дарынды балаларға арналған топтық сабақтар;

- ЖОО оқытушыларын шақырумен математикадан дарынды балаларға арналған топтық сабақтар.

6) Бірлескен білім беру жобаларын, әлеуметтік маңызы бар акцияларды, тәрбие іс-шараларын ұйымдастыру, мысалы, педагог және басшы кадрлардың

кәсіби құзыреттілігін арттыруды ұйымдастыру.

Тірек мектебінде желілік модельді жүзеге асыру үшін келесі ресурстық қамтамасыз етулер пайдаланылады:

Бағдарламалық-әдістемелік:

- базалық жалпы білім беретін пәндер негізіндегі бейіндік және элективтік курстардың жиынтығы;

- оқу-әдістемелік кешендер.

Ақпараттық:

- желілік әрекеттестікке енгізілген жалпы білім беру оқиғалары мен сабақтан тыс іс-шаралар бағдарламаларының банкі;

- аумақтың білім беру картасы;

- бейіндік курстан сәтті өту туралы ақпарат;

- тірек мектебінің және аймақтың газетінде, тірек мектебінің сайтында, БАҚ-та моделді іске асыру барысын жариялау.

Кадрлық:

Тірек мектебінде жоғары білікті шығармашылық педагогикалық ұжым жұмыс істейді.

Бейіндік пәндерді, элективтік курстарды оқытуға, дарынды балалармен жұмыс істеуге жоғары оқу орындары мен колледждердің оқытушылары тартылады.

Бейіндік сыныптарда сабақ беру, білім алушының өздігінен дамуына бағытталған өзіндік білім траекториясын өздігінен ұйымдастыруға жағдай жасауға бағытталған. Осыған орай бейіндік сыныптарда жұмыс істейтін мұғалімдер, жоғары сынып білім алушыларының өз білім алу кеңістігін жобалаушы-авторлардың қасиеттерін «өсіруде» педагогикалық көмек көрсету өнерін меңгерген.

Бейіндік оқытуды енгізу тірек мектебінің педагогтерінен заманауи технологияларды қолдануды талап етті, себебі жоғарыда айтылғандай, бейіндік оқытуды ұйымдастыру негізіне тұлғалық-бағдарлы және құзыреттілік тәсілі, білім беру процесіне оқытудың проблемалық және зерттеу әдістерін белсенді енгізу, білім алушылардың өзіндік жұмыстарының үлесін арттыру идеясы алынған. Бейіндік сыныптарда келесі педагогикалық технологиялар пайдаланылады:

- ақпараттық технологиялар;

- саралап оқыту;

- проблемалық оқыту,

- жобалық оқыту және басқалар.

Модельді жүзеге асырудың маңызды бөлігі «білім беру туризмі» желісі болып табылады, ол ерекше атмосфераға бойлауды қамтамасыз етіп, кәсіби сынаудың тәжірибесін меңгеруге мүмкіндік береді. Бұл бағытты білім алушылардың ЖОО-ға экскурсиясы, білім алушылардың ЖОО-ның ғылыми зертханаларында тағылымдамадан өтуі, «пәнге бойлауы» қамтамасыз етеді.

Білім беру жүйесіндегі әлеуметтік серіктестік бейіндік оқытуды жүзеге асыру сапасын арттырудың негізі болып табылады. Тап мектеп жағдайында

адамды кәсіпке және кәсіби қызметті таңдауға дайындау басталады. Бұл үздіксіз білім беру жағдайында болуы өте маңызды, өйткені үздіксіз білім беру жүйесі адамның тұтастай дамуына, тұлғаның динамикалық қоғамға кәсіби және әлеуметтік бейімделуіне жағдай мен мүмкіндіктер жасауға бағытталғаны бұрыннан дәлелденген. Осыған байланысты жоғары оқу орындарының мектептермен өзара әрекеттесу проблемасы өзекті болып отыр, олардың базасында оқу-тәрбие үдерісінің сапасы мен нәтижелілігін арттыру үшін жағдайлар жасалуы мүмкін. Мектептер мен жоғары оқу орындары мұндай өзара әрекеттесудің қажеттілігін жете түсінеді және соңғы уақытта білім алушыларды кәсіби өзін-өзі анықтауға дайындаумен де, білім беру сапасын арттыру және жетілдіру мәселесімен де айналысатын «Мектеп-ЖОО», «Мектеп-колледж-ЖОО» типтес екі буынды және үш буынды көптеген құрылымдар пайда болды.

Аймақтардың бейінді-бағдарлы оқытуды енгізу тәжірибесін зерттей отырып, мамандарды тиімді даярлау «Мектеп – ЖОО» әлеуметтік серіктестік жүйесі арқылы үздіксіз білім беруді енгізу, білім алушыларды бейіналды және бейіндік оқытуды жүзеге асыру арқылы мүмкін болатынына көз жеткіздік. Білім беру үдерісінің тиімділігі мен сапасын арттыруды, өңірлік еңбек нарығының қажеттіліктеріне сәйкес барлық деңгейдегі кадрларды даярлауды қамтамасыз ететін білім беру және өндіріс саласындағы жүйелі әлеуметтік серіктестікті дамыту мақсатында тірек мектеп базасында бейіндік оқыту жүзеге асырылады, білім берудің жаңа мазмұнын тиімді ұйымдастыру мақсатында ЖОО-мен және колледждермен мамандарды даярлау бойынша әлеуметтік серіктестік туралы шарт жасалады. Бұл білім беру ұйымдарының қауымдастығын құруға мүмкіндік береді. Оқу орындары қауымдастығы қызметінің негізгі бағыттары:

- әртүрлі салалардың жоғары білікті кадрларға қажеттілігін болжау және анықтау, сондай-ақ жаңа мамандықтар ашу; өндіріс салалары үшін кадрларды даярлаудың тиімділігі мен сапасын арттыру;

- жүйелі әлеуметтік серіктестікті дамыту;

- еңбек нарығында сұранысқа ие, оның ішінде орта және жоғары кәсіптік білімнің болуын талап ететін жұмысшы мамандықтарының тізбесін қалыптастыру;

- салалар бойынша мамандар мен жұмысшы кадрларды сапалы даярлау үшін жұмыс берушілермен бірлесіп заманауи материалдық-техникалық база құру;

- жастар және жұмыс берушілермен ұзақ мерзімді кәсіби бағдар беру жұмысы;

- жас мамандарды құрылыс, энергетикалық тұрғын үй-коммуналдық кешендерге тарту және орнықтыруды ынталандыру;

- студенттердің практикадан өтуін қамтамасыз ету және түлектердің жұмысқа орналасуына жәрдемдесу;

- жалпы білім беретін магниттік мектептермен, ТжКБ және жоғары кәсіптік білім беру ұйымдарымен ынтымақтастық нысандарын іздестіруді жүзеге асыру;

- білім беру үдерісінің үздіксіздігі. Осының барлығына жоғары оқу сатысындағы бейіндік білім беру және орта буындағы бейіналды дайындық

ықпал етеді.

Бейіналды даярлық жалпы білім беретін ұйымдарының негізгі мектебі түлектерінің кәсіби қызмет саласын таңдау қажеттілігін ұғынуының, кәсіби өзін-өзі анықтауының бастапқы кезеңі болып табылады. Бейіналды даярлық пен бейіндік оқытудағы сабақтастық үздіксіз білім беру жүйесінің барлық буындарындағы білім беру үдерісінің үдемелі қозғалысы ретінде оқытудың жекелеген кезеңдері мен сатылары арасындағы тығыз байланысты қамтамасыз етеді, оқытудың алдыңғы кезеңдерінде алынған білімді кеңейту мен тереңдетуге ықпал етеді, білім алушылардың білім алу және өздігінен білім алудың жаңа сатысына көшуге дайындығын анықтауға мүмкіндік береді. Бейіналды даярлық пен бейіндік оқытудағы сабақтастықты жүзеге асыру, жалпы білім беретін мектепте үздіксіз білім берудің әлеуетті мүмкіндіктерін көрсететіндігімен өзекті болып табылады. Оларды атап көрсетейік:

- қоғам мен мемлекет, бастауыш кәсіптік даярлықты жүзеге асырушы білім алушыларды өмірлік кәсіптік бағдарларды таңдап алуға даярлайтын мектеп жұмысының практикалық нәтижелеріне мүдделілік танытады;

- жоғары мектепте жоғары оқу орындарына түсу үшін жоғары сынып білім алушыларын қосымша мамандандырылған түрде даярлау қажеттілігі туралы белгілі бір пікір бар;

- көптеген жоғары сынып білім алушыларының білім алу, сондай-ақ өмірлік ұстанымдарының мазмұны жоғары сыныптардағы оқытудың бейініне сәйкес келеді.

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, білім алушыларды бейіндік оқытудың сабақтастығын жүзеге асыру, осы үдеріс үшін қажетті педагогикалық жағдайларды анықтау және негіздеу қажеттілігі айқын болады.

Осыған байланысты, білім алушылардың кәсіби өзін-өзі анықтауына ықпал ететін табиғи бейімдік белгілерін, әуестіктерін барынша ашуға бағытталған бейіндік және бейіналды оқытуды жүзеге асыру бойынша мектептің іс-әрекеті ерекше маңызға ие болады.

Көп жағдайда бейіннің дұрыс таңдалуына жоғары сынып білім алушыларының тағдыры, атап айтқанда олардың ҰБТ-ны табысты тапсыруға дайындық шарасы және мектептен кейінгі кәсіптік білім алуды жалғастыру перспективалары байланысты болады.

Бейінді оқытудағы сабақтастықты қамтамасыз етуде оқу орындары, жұмыс берушілер және қызметті тұтынушылар арасында мамандарды мақсатты түрде қабылдау және мақсатты (шарттық) даярлау бойынша, сондай-ақ барлық деңгейдегі кадрлардың қажеттілігін анықтауда жұмыс берушілермен жұмыс, маманды дайындау ерекшеліктері мен талаптарды анықтау бойынша екі жақты шарттар жасасу маңызды.

Тиісінше, тоғызыншы сынып білім алушыларын өмірлік маңызды таңдауға кешенді дайындық ретінде бейіналды даярлау міндеттері ерекше маңызға ие болады. Білім алушы негізгі мектептің 9-сыныбынан-ақ, білім алуды жалғастырудың мүмкін жолдары туралы, оған аумақтық қолжетімді білім беру ұйымдарына қатысты еңбек нарығында неғұрлым сұранысқа ие мамандықтар

туралы ақпарат алуы, өз күшін бағалауы және жауапты шешім қабылдауы тиіс. Егер бұрын негізгі мектептің түлегі 10-сыныпта «өз мектебінде» оқу мен кәсіптік білім беру жүйесі (гимназияға, лицейлерге, бірқатар пәндерді тереңдетіп оқытатын мектептерге түсу жаппай сипатқа ие емес) арасында таңдау жасаса, енді негізгі мектепті бітіргеннен кейін мектептен мектепке ауысу да нормаға айналатынын түсіну маңызды.

9-сыныпта «позициялауды» жүзеге асыру үшін білім алушыға өзінің күшін қандай да бір пән саласында сынап көруге мүмкіндік беру керек. Сайып келгенде, ол қандай пәннен табыстырақ немесе табыстырақ емес екені маңызды емес. Оның қолданбалы бағыттылығын анықтау қажет, яғни 9-сыныпта пәндік салалардың тәжірибесін байқап көруге мүмкіндік беру қажет, оған элективтік курстар, оның ішінде адамның іс-әрекеті саласында жекелеген білім алушылардың танымдық мүдделерін қанағаттандыруға бағытталған элективтік курстар ықпал етуі тиіс.

Кәсіптік бағдарлау саласында мектептер ЖОО-мен ынтымақтаса алады, олардың базасында білім алушылар таңдаған бейіні бойынша элективтік курстарға қатыса алады. Элективтік курстардың бағдарламаларын ЖОО оқытушылары әзірлейді. Элективті курстардан басқа бейіндік оқыту аясында білім алушылар әртүрлі мамандықтармен танысады, оларда ЖОО-да оқу ерекшеліктерін білуге, студенттік ғылыми-тәжірибелік конференцияларға қатысуға, базалық кәсіпорындарға экскурсияға баруға және қажетті мамандықтар бойынша жұмысқа орналасу перспективалары туралы ең кең ақпарат алуға мүмкіндіктері бар. Ынтымақтастық аясында 10-11сынып білім алушылары жоғары оқу орны базасында өткізілетін пәндік олимпиадаларға қатыса алады, олардың табысты нәтижелері ЖОО-на түсуге басымдылық береді.

Тірек мектебі мен ЖОО-ның өзара әрекеттесуі жағдайында әдістемелік жұмыс мектеп мұғалімдерінің және ЖОО оқытушысының өзара әрекеттестігі мен тығыз қарым-қатынасы жағдайында олардың біліктілігі мен шеберлігін жан-жақты арттыруға бағытталған өзара байланысты шаралардың, іс-әрекеттердің, іс-шаралардың біртұтас жүйесін білдіреді. Бақылау, талдау, модельдеу және зерттеудің басқа да әдістерін пайдаланатын зерттеуші-ғалымның еңбегіне әрбір оқытушының еңбегін жақындату қажеттілігі ескерілген.

Сондай-ақ, BilimLand білім беру порталындағы, білім алушыларды кәсіптік бағдар беруге бағыттайтын мына курстарды:

- <https://bilimland.kz/ru/courses/gornoe-delo> – тау-кен ісіне онлайн-оқыту;
- <https://bilimland.kz/ru/courses/stroitelstvo-i-ehkspluataczija-zdanij> – ғимараттарды салу және пайдалануға беру бойынша онлайн-курстарын ұсына аламыз.

Сонымен қатар BilimLand білім беру порталында адам атқаратын қызметтердің түрлі салаларын бейнелейтін оқу фильмдерінің топтамасы бар («Авиадиспетчерлер деген кімдер?», «Логистика дегеніміз не?», «Сән дегеніміз не?» және т. б.): <https://bilimland.kz/ru/courses/education-movies>.

Әлемдік кино қорында, қандай да бір мамандықтың ерекшеліктері айқын көрсетілген фильмдер мен мультфильмдердің жақсы үлгілері бар, оларды да кәсіби бағдар беру мақсатында пайдалануға болады.

- Аспазшы: «Рататуй» (2007);
- Ұшқыш: «В бой идут одни «старики»» (1974);
- Мұғалім: «Звездочки на земле» (2007);
- Өртіс: «Поющие под дождем» (1952);
- Дәрігер: «Ученик лекаря» (1983);
- Музыкант: «С чего все начиналось – Дина Нурпеисова» (2014).

Қазақстандық білім беруді жаңғыртудың басым бағыттарының бірі ауылдағы білім беруді дамыту мақсатында ауылдық мектептер (оның ішінде ШЖМ) желісін оңтайландыру және ауылдық білім берудің қолжетімділігі мен жоғары сапасын қамтамасыз ету үшін жағдай жасау болып табылады. Бүгін, ауылдық қауымның тәрбие мүмкіндіктері төмендеген кезде, мектеп ауылды рухани қайта өркендетудің құралы болып табылады. Сондықтан оның жұмысын жетілдіру – педагогикалық мәселе ғана емес. Ол ауылдың дамуының экономикалық, әлеуметтік, саяси, демографиялық салаларына байланысты.

Қазіргі уақытта ауылдық мектептерде келесі проблемалар байқалуда:

1. Мектеп жасындағы балалар санының азаюына байланысты қолайсыз демографиялық жағдай тууына және тұрғылықты мекенін өзгертуі (басқа тұрғылықты жерге көшуі) арқылы педагогикалық кадрлардың оқу жүктемесі азаюда.

2. Ауылдық жерлердегі бірінші және жоғары санаттағы мұғалімдер санының жеткіліксіздігі оқу іс-әрекетіндегі инновациялық бағыттарды дамытуға, оның ішінде бейіндік оқыту үшін жағдай жасауға кедергі келтіреді.

3. Қалалық және ауылдық білім беру ұйымдарында білім беру сапасының сәйкессіздігі.

Қайта құрылымдау үдерісінде «Тірек мектеп филиалдар желісімен» желілік өзара әрекеттесу моделіне көшу осы проблемаларды шешуге ықпал етеді. Тірек мектебі білім беру жүйесіндегі инновацияларды зерделеу жөніндегі педагогикалық кадрлармен ғылыми-әдістемелік жұмыс орталығы болуға тиіс және бекітілген жалпы білім беретін ұйымдар (магниттік мектептер) тобы үшін оқу базасы болып табылады, өйткені өз өңірінің магниттік мектептеріне тәжірибені тарату және әдістемелік көмек көрсету мақсатында құрылады.

Тірек мектебіндегі әдістемелік жұмыстың негізгі міндеттері:

- өзінің оқу базасында жаңа білім беру технологияларын сынақтан өткізу және оларды педагогикалық практика жағдайына бейімдеу;

- мұғалімдердің, мектеп басшыларының және олардың орынбасарларының, педагогикалық ғылымның жаңа жетістіктерін практикада пайдалану, өзекті педагогикалық тәжірибені меңгеру, оқыту мен тәрбиелеудің жаңашыл әдістері, білім беру жүйесін жаңғырту жағдайында басқару дағдыларын меңгеру бойынша педагогтердің пәндік әдістемелік бірлестік басшыларының оқуын ұйымдастыру;

- білім беруді дамытудың перспективалық бағыттары бойынша өзекті

педагогикалық тәжірибені қалыптастыру және тарату.

Тірек мектебінің білім беру кеңістігіндегі әдістемелік өзара әрекеттесу желісі, білім беру желісін ақпараттық-әдістемелік қолдауды жүзеге асыратын барлық құрылымдық бөлімшелерді, сондай-ақ желілік өзара әрекеттесуде әдістемелік қолдауды ұйымдастыру үшін ақпараттық-технологиялық ресурстарды (білім басқармасының білім беру порталы, интрасеть) қамтиды.

Желілік өзара әрекеттесуде әдістемелік сүйемелдеудің мазмұны мына бағыттар бойынша жүзеге асырылады:

- әдістемелік желілік өзара әрекеттесу аясында үйлестіру қызметінің мазмұнын әзірлеу және жүзеге асыру;

- тірек мектебінің базасында мектепаралық әдістемелік кеңестер мен білім беру ұйымдары бірлестіктерінің жүйелі жұмысы;

- мектепаралық ақпараттық-әдістемелік кабинеттерді құру және әдістемелік толықтыру;

- желіні ақпараттық-әдістемелік қолдаудағы әдістемелік ұсыныстардың банкіні әзірлеу және құру;

- курсаралық кезеңде әдістемелік жұмыстың түрлі формалары арқылы басқарушы және педагогикалық кадрлардың үздіксіз білім алуын қамтамасыз ету.

Басты үйлестіруші және бағыттаушы орган – тірек мектебі директорларының орынбасарларын, серіктес мектеп (магниттік мектеп) директорларының орынбасарларын, мектепаралық әдістемелік бірлестіктердің, мектепаралық жұмыс топтарының басшыларын, әлеуметтік-психологиялық қызметтің өкілдерін, тәжірибелі мұғалімдерді біріктіретін мектепаралық әдістемелік кеңес болып табылады.

Маңызды міндетті атап көрсетуге болады – мектеп-серіктестердің педагогтерін мектепаралық әдістемелік бірлестіктердің жұмысы арқылы білім алушылардың кәсіптік бағдарына бағытталған қызметке тарту. Бұл диагностикалық әдістемелер жүйесін игеру бойынша мұғалімдер үшін семинар-практикумдар өткізу, бұл білім алушылармен жеке және топтық сабақтардың бірлескен кестесін құру, жобаларды бірлесіп әзірлеу бойынша шығармашылық топтардың жұмысын ұйымдастыру, жұмыс жоспарын ескере отырып сынып жетекшілерінің жоспарларын түзету, ақпараттық-коммуникациялық ресурстарды пайдалана отырып ақпарат алмасу.

Серіктес-мектептердің барлық мұғалімдері бейіналды даярлық, жоғары деңгейдегі күрделі бағдарламалар бойынша жұмыс тәжірибесіне ие болуы, білім алушылардың зерттеу жұмысын ұйымдастыра алуы маңызды.

Тірек мектебіндегі әдістемелік жұмыстың тиімділігінің негізгі критерийлері ретінде анықталды:

- 1) педагогтердің үздіксіз білім беруді ұйымдастыру сапасы (көрсеткіштер: әдістемелік жұмысты проблемалық-бағдарлы талдау, оңтайлы шешімдерді таңдау, мақсатқа бағыттаудың өзектілігі мен негізділігі, ақпараттық-әдістемелік қолдау деңгейін арттыру, мониторингтік шешімдердің сапасы);

- 2) педагогтердің кәсіби шеберлігін арттыру (көрсеткіштер: аймақтың

әдістемелік жұмысында педагогтердің белсенділік деңгейі; заманауи білім беру технологияларын нәтижелі пайдаланатын педагогтар санын арттыру; пән бойынша жұмыстың нәтижелілігін арттыру);

3) бейіндік оқытудың сапасы (бейінді таңдаудың одан әрі кәсіптік оқыту бағытына сәйкестігі, түлектер мен ата-аналарды таңдаған бейіннің қанағаттандыруы; бейіндік пәндер бойынша білім сапасын арттыру).

Тірек мектебінің білім беру кеңістігінде желілік өзара әрекеттесуді әдістемелік қолдау моделін жүзеге асыру нәтижесінде желілік өзара әрекеттесу жағдайында білім беру үдерісіне барлық қатысушылардың жұмысқа әдістемелік дайындығын қамтамасыз ететін қажетті жағдайлар жасалатын болады.

Тірек мектебінде желілік өзара әрекеттесуді жүзеге асыру аясындағы әдістемелік қызметтің негізгі функциялары:

Аналитикалық

- қоршаған орта туралы ақпаратты талдау;
- аймақтың еңбек нарығының қажеттілігін талдау;
- негізгі тұтынушылардың сұраныстарын талдау;

Ұйымдастырушылық

- желілік өзара әрекеттесуді ұйымдастыру, желінің объектілерінің қызметін үйлестіру;

- ресурс алмасуды ұйымдастыру (кадрлық, ақпараттық, ғылыми-техникалық, оқу-әдістемелік),

- білім алушылардың қозғалысын ұйымдастыру, оның ішінде әртүрлі деңгейдегі сапалы білім беру қызметтерін алу үшін.

Ақпараттық

- желінің ішінде ақпараттық ағымдарды ұйымдастыру (білім алушылар, ата-аналар, педагогтер);

- жарнамалық қызметті ұйымдастыру (ашық есік күндері, ашық микрофон, курстардың тұсаукесері, жәрмеңке және т. б.; бұқаралық ақпарат құралдарын, көшедегі жарнама түрлерін пайдалану);

- білім алушылардың білім беру маршрутын таңдауына ықпал ету үшін аймақтық «ақпараттық-білім беру картасын» жасау.

Қазақстан мектептерінде, негізінен, бір бейінді оқыту. Ресурстық орталықтың тірек мектебінің моделін пайдалану кезінде бейіндік мектепте пәндік курстарды оқытуды ұйымдастыру нұсқасын әзірлеуді қарастырайық. Ұсынылған нұсқа оқытуды бейіндеуді ұйымдастыру кезінде қиындықтарға тап болатын жалпы білім беретін мектептің аз қамтылған сыныптары үшін де қолданылады. Бейіндік оқытуды ұйымдастырудың осы нұсқаларын таңдаған математика, физика, химия, биология, география, қазақ, орыс және ағылшын тілдері, Қазақстан тарихы және дүниежүзі тарихы мұғалімдері өз мектебінің, тірек мектебінің (ресурстық орталықтың), аймақтың ерекшеліктерін ескере отырып, осы бағдарламаға өз өзгерістерін, түзетулерін енгізе алады.

Қазақстанда бейіндік оқытуды жүзеге асыру бойынша тактикалық қадамдар ҚР МЖМБС-ні енгізу жағдайында жүзеге асырылады, ол мыналарға:

- оқу үдерісін саралау арқылы білім алушылардың мүдделері мен

қабілеттерін ескеруге;

- оқытудың түрлері мен тәсілдерінің вариативтілігін пайдалануға мүмкіндік береді.

Қазақстанның МЖМБС бойынша 10-11 сыныптарда бейіндік оқыту екі

- қоғамдық-гуманитарлық;

- жаратылыстану-математикалық бағыттары бойынша жүзеге асырылады.

Жалпы орта білім берудің жоғары деңгейде бейіндік оқытуды іске асыру, оқытудың дифференциациясы; вариативтік білім беру; типтік оқу жоспары (ҮОЖ) сияқты құбылыстарға байланысты.

Үлгілік оқу жоспары білім беру мазмұнын:

біріншіден, негізгі орта білім беру деңгейінде (1-9 сынып) базалық білім алу;

екіншіден, 10-11 сынып білім алушыларына екі бағыт бойынша бейіндік оқытуды ұйымдастыруды ескере отырып қарастырады.

Үлгілік оқу жоспары (ҮОЖ) білім беру мазмұнының екі компонентті құрылымын анықтайды: инварианттық және вариативтік.

Инварианттық компонент білім беру саласының, яғни бейіндеудің екі бағытының әрқайсысына міндетті пәндер құрамын анықтайды.

Вариативтік компонент мектеп және білім алушы компоненттерінен тұрады.

Мектеп компонентінің құрамы: бейіндік пәндер, элективтік курстар.

Білім алушы компонентінің құрамы: таңдау бойынша курстар.

Инварианттық бөліктің мазмұны білім алушыларды жалпы мәдени және ұлттық маңызды құндылықтарға тартуға, олардың жеке қасиеттерін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Мектептің жоғарғы деңгейінде оқу жүктемесінің вариативті бөлігін бейінді пәндер, элективтік курстар, таңдау курстары құрайды.

Қарағанды облысы Бұқар-Жырау ауданы Ростовка ОМ бейіндік оқытуды ұйымдастыру тәжірибесінен мысал келтіреміз.

Тірек мектебінде (ресурстық орталықта) биология курсының оқытуды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар.

«Биология» пәні бойынша бағдарлама (**қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық** бағытта) ҚР МЖМБС-ға сәйкес әзірленеді. Оқыту мақсаты анықталады. Қоғамдық-гуманитарлық бағыт үшін, сондай-ақ жаратылыстану-математикалық бағыт үшін «Биология» курсының мазмұны сипатталады.

ШЖМ және тірек мектебінің (РО) оқу жоспарларын әзірлеу үшін негіз (матрицалар) ретінде бірыңғай оқу жоспарын әзірлеудің ерекшелігі.

Тірек мектебінің мен ШЖМ-нің жұмыс оқу жоспарлары, ресурстық орталықтың бірыңғай оқу жоспары негізінде әзірленеді, ал ресурстық орталықтың бірыңғай оқу жоспары ҮОЖ, ҚР МЖМБС негізінде жасалады. Оқытылатын бейіндік пәндердің, элективтік курстар мен таңдау курстарының практикалық блогы, оқу нәтижелерін бақылау және зертханалық жұмыстар қажет болған жағдайда тірек мектебінің базасында жүргізіледі. Сонымен, әрбір

мектептің оқу пәндерінің жалпы мазмұны бірдей, бірақ мұғалімдердің тарификациясы үшін жұмыс оқу жоспарындағы сағаттар саны әртүрлі болады. Басқаша айтқанда, ШЖМ-да қандай сағаттар жүзеге асырылатынын, ал қандай сағаттар тірек мектебіне берілетіндігі туралы түсіндірме жазбада түсіндірмесі бар, барлық мектептердің бірдей жұмыс жоспарлары болады. Ресурстық орталықтың бірыңғай оқу жоспарында 4 модуль қарастырылған, олардың әрқайсысы мемлекеттік стандарттар аясынан аспайтын сағаттар санын қамтиды. Әрбір модуль теориялық (Т) және практикалық (П) іс-әрекет сағаттарын қамтиды.

13-кесте. Бейіндік оқытудың жаратылыстану-математикалық бағытындағы тірек мектебінің 10-11 сыныптарына арналған бірыңғай оқу жоспары

Білім беру салалары және оқу пәндері	1-модуль инвариант						2-модуль инвариант						3-модуль элективтік курсы						4-модуль Таңдау бойынша курстар						
	Аптағына сағат	1	2	3	4	Барлығы	Аптағына сағат	1	2	3	4	Барлығы	Аптағына сағат	1	2	3	4	Барлығы	Аптағына сағат	1	2	3	4	Барлығы	
Қазақ тілі	1	9	7	10	8	34																			
Қазақ әдебиеті	2	18	14	20	16	68																			
Орыс тілі	2	18	14	20	16	68																			
Орыс әдебиеті	1	9	7	10	8	34																			
Шең тілі	2	15	14	20	16	68																			
Дүниежүзі тарихы	1	9	7	10	8	34																			
Қазақстан тарихы	1	9	7	10	8	34																			
Адам. Қоғам. Құқық	1	9	7	10	8	34																			
Құқықтану негіздері	-	-	-	-	-	-																			
Математика	3	27	21	30	24	102	1	9	7	1	8	34													
Информатика	1	9	7	10	8	34	-	-	-	-	-	-													
Физика	1	9	7	10	8	34	2	1	1	2	1	68													
Химия	1	9	7	10	8	34	2	1	1	2	1	68													
Биология	1	9	7	10	8	34	1	9	7	1	8	34													
География	1	9	7	10	8	34	1	9	7	1	8	34													
Технология	2	18	14	20	16	68																			

Дене тәрбиесі	2	18	14	20	16	68																
Алғашқы әскери дайындық	2	18	14	20	16	68																
Этика және психология	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	9	7	10	8	34	-	-	-	
Элективтік курстар																						
Математикалық статистика элементтері (қарапайым функциялар, графиктер)													1	9	7	10	8	34				
Эксперименталды есептерді шешу													1	9	7	10	8	34				
Таңдауы бойынша курстар																						
Білім алушылардың зерттеу қызметін ұйымдастыру																		0,5	4,5	3,5	5	4
Қазақстанның геологиясы																		0,5	4,5	3,5	5	4

10-сынып Бағдарламаның құрылымы

1-модуль

Магниттік мектептердің (сыныптар саны аз) мұғалімдері 10-сынып білім алушыларының барлығына мектептің бағытына қарай биологиялық дайындықтың міндетті деңгейін қамтамасыз етуі тиіс.

2-модуль

Бұл модульдің мазмұнына бірінші модульге енбеген инвариантты бөлім мәселелерін енгізу керек, яғни **қоғамдық-гуманитарлық** бағыттағы білім алушылар үшін міндетті емес.

Сессия кезінде магниттік мектептердің **қоғамдық-гуманитарлық** және **жаратылыстану-математикалық** бағыттағы барлық білім алушыларын бағыттар бойынша екі сыныпқа бөлу қажет. **Жаратылыстану-математикалық** бағыттағы магниттік мектептердің білім алушыларымен 2,3,4 модульдер бағдарламасы бойынша сабақтар өткізіледі.

3 Модуль

ҮОЖ-нің мектеп компоненті есебінен жүзеге асырылатын *элективтік курстар*

4 Модуль

Таңдауы бойынша курстар – ҮОЖ-нің білім алушы компонентінің

вариативті сағаты.

Мысалға:

I тоқсан, 10 сынып биология курсы.

1 тоқсанда 8,5 оқу аптасы, яғни $1 \times 8,5 = 8,5$ (сағ) биология ҚГБ-да, $2 \times 8,5 = 17$ (сағ) ЖМБ-да.

II тоқсан, 10 сынып биология курсы.

2 тоқсанда 7,5 оқу аптасы, яғни $1 \times 7,5 = 7,5$ (сағ) биология ҚГБ-да және $2 \times 7,5 = 15$ (сағ) биология ЖМБ-да.

III тоқсан, 10 сынып биология курсы.

3-ші тоқсанда 10 оқу аптасы, яғни $10 \times 1 = 10$ (сағ) биология ҚГБ-да және $10 \times 2 = 20$ (сағ) биология ЖМБ-да.

IV тоқсан, 10 сынып биология курсы.

4-ші тоқсанда 8 оқу аптасы, яғни $8 \times 1 = 8$ (с) биология ҚГБ-да және $8 \times 2 = 16$ (с) биология ЖМБ-да.

№1 - МОДУЛЬ

Мақсаты: 10-сыныптың барлық білім алушыларының биологиялық дайындығының міндетті деңгейін қамтамасыз ету.

Нұсқау: Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы білім алушыларға арналған бірінші модульде биология курсына ҮОЖ бойынша бөлінген 8,5 сағат пайдаланылды. Жаратылыстану-математикалық бағытта ҮОЖ бойынша бөлінген 18 сағаттан 9 сағат пайдаланылды. 1-модульде пайдаланылмаған биологияның 8,5 сағаты, 2-модульге ауыстырылады.

«Биология» пәні бойынша оқу бағдарламасы қоғамдық-гуманитарлық бағыт. (барлығы 34 сағ, аптасына 1 сағ)

Бағдарлама Қазақстан Республикасының МЖМБС-на сәйкес әзірленген және жалпы орта білім беретін мектепте биологияны оқыту міндеттерін шешеді. ҚР МЖМБС жалпы орта білім берудің типтік оқу жоспарына сәйкес қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы биология бойынша апталық сағат саны: 10 сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат; білім беру мазмұнының вариативтік бөлігі білім алушылардың жеке даму сипатын қамтамасыз етеді және балалардың тілектері мен олардың ата-аналарының сұраныстарын ескере отырып әзірленеді. Келесі қосымша оқу бағдарламалары ұсынылады: «Медициналық генетика», Экология негіздері», «Қазақстанның экологиялық аспектілері», «Биотехнология», «Молекулалық биология», «Жаратылыстану ғылымдары негіздерімен цитология», «Нейробиология», «Бактериялар мен вирустардың молекулалық биологиясы» және т. б.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы биология пәні бойынша оқу пәнінің мазмұны 10 сынып-34 сағат

1. Кіріспе (1 сағат).
2. Цитология (7 сағат).
3. Өмір сүру формасы (1 сағат).
4. Организмдердің көбеюі және жеке дамуы (6 сағат).
5. Зат және энергия алмасу (6 сағат).
6. Генетика негіздері (7 сағат).

7. Адам генетикасы (2 сағат).

8. Селекция және биотехнология негіздері (4 сағат).

№	Тақырыптың атауы	Сағат саны
	I - тоқсан	
	Кіріспе (1 сағат).	
1.	Биология ғылым ретінде. Ғылым жүйесіндегі биологияның орны және оның маңызы. Биологиялық пәндердің басқа ғылымдармен байланысы. «Жалпы биология» курсының жаратылыстану-ғылыми пәндері жүйесіндегі орны. Курс.тың мақсаты мен міндеттері Биолог-ғалымдардың портреттерін, «Биологияның басқа ғылымдармен байланысы» атты сызбасын көрсету.	1
	I - бөлім. Цитология (7 сағат).	
	1-тарау. Заманауи цитологияны зерттеу пәні, міндеттері мен әдістері (2 сағат).	
2.	Жасушаның ашылу және зерттеу тарихы.	1
3.	Жасушаның даму бірлігі, тірі құрылымдық және функционалдық бірлігі ретінде. Прокариоттар. Эукариоттар.	1
	2-тарау. Жасушаның химиялық құрамы (3 сағат).	
4.	Су және басқа органикалық емес заттар, олардың жасушаның тіршілігіндегі рөлі.	1
5.	Органикалық заттар: көмірсулар, ақуыздар, липидтер, нуклеин қышқылдары, АТФ, олардың құрылысы және клеткадағы рөлі.	1
6.	Ферменттер, олардың тіршілік процесін реттеудегі рөлі.	1
	3-тарау. Клетканың құрылысы (2 сағат).	
7.	Жасушаның негізгі компоненттері. Әртүрлі жасушалық құрылымдағы мембраналардың құрылымдық және функционалдық ерекшеліктері. № 1 ЛЖ. Эукариотикалық (өсімдіктің, жануардың, саңырауқұлақтың) және прокариотикалық (бактериялық) жасушалардың құрылысы.	1
8.	Цитоплазманың органоидтары, олардың құрылымы мен қызметтері (ЭПЖ, Голджи кешені, лизосом, пластид, митохондрий, жасушалық орталық, рибосом). Ядроның құрылысы мен функциялары.	1
	II бөлім. Өмір сүру формасы (1 сағат).	
	Глава 4. Вирусы и фаги (1 час).	
9.	Вирустар және фаги. ЖИТС вирусы. Өмір тіршілігінің құрылысы мен процестерінің ерекшеліктері. Вирустық аурулардың алдын алу.	1
	II - тоқсан	
	III бөлім. Жасушадағы зат және энергияның алмасуы (6 сағат).	
10.	Жасушадағы заттар мен энергияның алмасуы. Заттардың алмасуы реакцияларының каталитикалық сипаты. Пластикалық және энергетикалық алмасулар.	1
11.	Энергетикалық алмасудың негізгі кезеңдері. Жасушадағы метаболизм жолдарының сызбасын көрсету.	1
12.	Жасушалық тыныс алу процестерінің айырмашылық ерекшеліктері.	1
13.	Органикалық заттарды алу тәсілдері: автотрофтар және гетеротрофтар. Фотосинтез, оның фазалары. Хемосинтез және оның биосферадағы маңызы. Фотосинтез процесін бейнелейтін тәжірибелерді көрсету.	1

14.	Акуыз биосинтезі. Генетикалық ақпараттың гені – көзі туралы түсінік. Генетикалық код, оның қасиеттері. «Акуыз синтезі» модель-апликациясын көрсету	1
15.	Акуыздар биосинтезінің матрицалық принципі. ДНҚ матрицасы бойынша РНК-ның пайда болуы. Акуыз биосинтезін реттеу. Жасушаның моделін; ДНҚ және РНК модельдерін көрсету.	1
	IV - бөлім. Организмдердің көбеюі және жеке дамуы (6 сағат).	
	5-тарау. Өсімдіктер мен жануарлардың құнарсыз көбеюі (2 сағат).	
16.	Өзінен өзі өну – жандының жалпыға бірдей қасиеті. Митоз-көпжасушалы организмдердің экологиясыз көбеюі мен өсуінің негізі, оның фазалары мен биологиялық маңызы. Митоз сызбасын көрсету.	1
	III - тоқсан	
17.	Ағзалардың экологиясыз көбею түрлері: жасушалардың митотикалық бөлінуі, дау түзілуі, бүрку, вегетативті көбею. Экологиясыз көбеюдің эволюциялық мәні.	1
	6-тарау. Жыныстық көбею (2 сағат)	
18.	Жыныстық көбею. Мейоз, оның биологиялық маңызы. Сперматогенез. Овогенез. Мейоз сызбасын көрсету.	1
19.	Ұрықтандыру. Гүл өсімдіктеріндегі ұрықтандыру ерекшеліктері. Ұрықтандырудың биологиялық маңызы.	1
	7-тарау. Жеке даму (онтогенез) (1 сағат).	
20.	Ағзалардың жеке даму (онтогенез) түсінігі. Жасушалардың бөлінуі, өсуі, дифференциациясы, органогенезі, көбеюі, қартаюуы, дарақтардың өлімі. Э. Мюллер мен Э. Геккелдің биогенетикалық заңы. Жыныссыз және жыныстық көбею түрлерін бейнелейтін кестелерді көрсету. Жоғары өсімдіктердің эмбрионалды және эмбрионнан кейінгі даму кестелерін көрсету, омыртқалы жануарлар ұрықтарының ұқсастығы.	1
	8-тарау. Ағзаның дамуы және қоршаған орта (1 сағат).	
21.	Ағзаның эмбрионалды және постэмбрионалды дамуындағы қоршаған орта факторларының рөлі. Уытты заттардың эмбрионалды және эмбрионнан кейінгі кезеңдердің жүрісіне әсері (туа біткен ұрықтар).	1
	V - бөлім. Генетика негіздері (7 сағат).	
	9-тарау. Тұқым қуалаушылықтың негізгі заңдылықтары (4 сағат).	
22.	Генетиканың даму тарихы. Г. И. Менделмен анықталған, тұқым қуалау белгілерінің заңдылықтары. Гибридологиялық әдісі. Көпбуданды будандастыру. Үстемдік және ыдырау заңы.	1
23.	Толық және толық емес үстемдік. Гаметалардың тазалық заңы және оның цитологиялық негіздемесі. Көптеген аллельдер. Талдау жасаушы будандастыру. Дигибридті және полигибридті будандастыру. Тәуелсіз құрамдастыру заңы.	1
24.	Жынысты генетикалық анықтау. Жыныстық хромосомалардың генетикалық құрылымы. Гомогаметтік және гетерогаметтік жыныс. Жыныспен жалғасқан белгілердің тұқым қуалауы.	1
25.	Тұқым қуалаушылықтың хромосомдық теориясы. Жалғасқан тұқым	1

	қуалау белгілері. Т. Морганның заңы. Гендердің толық және толық емес жалғасуы. Хромосомалардың генетикалық карталары. Тұқым қуалаушылық заңдарын, хромосомалардың қиылысуын бейнелейтін модель-апликацияларды көрсету.	
	10-тарау. Өзгергіштіктің негізгі заңдылықтары (3 сағат).	
26.	Өзгергіштіктің негізгі түрлері. Генотиптік өзгергіштік. Мутациялар. Гендік, хромосомдық және геномдық мутациялар. Мутация себептері мен жиілігі, мутагенді факторлар. Мутацияның эволюциялық рөлі. Организмдердің өзгергіштігіне орта жағдайларының әсерін көрсететін тәжірибе нәтижелерін көрсету; гербариялық материалдары, коллекциялар, гибридті, полиплоидты өсімдіктер муляждары. ПЖ: 1. Қарапайым Генетикалық мәселелерді шешу.	1
	IV - тоқсан	
27.	Комбинативті өзгергіштік, оның түр аясында генетикалық әртүрлілікті құрудағы рөлі және эволюциялық маңызы. Тұқым қуалайтын өзгергіштіктегі гомологиялық қатарлар заңы.	1
28.	Фенотиптік немесе модификациялық өзгергіштік. Белгілер мен қасиеттердің дамуындағы сыртқы орта жағдайларының рөлі. Модификациялық өзгергіштіктің статистикалық заңдылықтары. № 2 ЛЖ. Өсімдіктер фенотиптерін зерттеу.	1
	VI - бөлім. Адам генетикасы (2 сағат).	
29.	Адамның тұқым қуалаушылығын зерттеу әдістері. Адамның генетикалық әртүрлілігі. Адамның пайда болуы және адам нәсілдері туралы генетикалық деректер. Адамның белгілері тұқым қуалаудың сипаты. Адамның хромосомалық аномалияларын және олардың фенотиптік көріністерін көрсету. № 3 ЛЖ. Шедіре жасау.	1
30.	Адамның генетикалық денсаулығына ортаның әсері. Генетикалық аурулар. Популяцияның гендік қоры. Генетиканың әлеуметтік мәселелері. Гендік инженерияның этикалық мәселелері. Генетикалық болжам және медициналық-генетикалық кеңес беру.	1
	VII - бөлім. Селекция және биотехнология негіздері (4 сағат).	
31.	Селекцияның міндеттері мен әдістері. Генетика организмдер селекциясының ғылыми негізі ретінде. Будандастыру селекцияның әдісі ретінде. Селекциялық жұмыстың нәтижелерін бейнелейтін тірі өсімдіктерді, гербар даналарын, муляждарды, кестелерді, фотосуреттерді; белгілі селекционер ғалымдарының портреттері; өсімдіктердің жаңа сорттарын және жануарлар тұқымдарын алу әдістерін бейнелейтін схемалар; микробиологиялық өндіріс кестелері, схемалары, микробиологиялық синтез өнімдерін көрсету.	1
32.	Будандастыру түрлері. Өсімдіктер селекциясындағы полиплоидия. Заманауи селекцияның жетістіктері.	1
33.	Өсімдіктер мен жануарлар селекциясы. Селекцияға арналған бастапқы материал. Селекциядағы жасанды іріктеу.	1
34.	Микроорганизмдер, саңырауқұлақтар, прокариоттар биотехнологияның объектілері ретінде. Микроорганизмдердің селекциясы және оның маңызы. Тамақ өнімдерінің, витаминдердің, ферменттердің, дәрілердің микробиологиялық өндірісі.	1

№2 - МОДУЛЬ

РО (ТМ) базасында жаратылыстану-математикалық бағыты білім алушыларына арналған. Бұл модульде білім алушылар ҚР МЖМБС бойынша ЖМБ үшін қарастырылған тақырыптарды тереңірек және кең көлемде оқиды.

10-сыныпқа арналған "Биология" пәні бойынша оқу бағдарламасы (жаратылыстану-математикалық бағыт) 68 сағатқа, аптасына 2 сағатқа есептелген және Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 қаулысымен бекітілген Орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес әзірленген.

10 сынып оқу пәнінің базалық мазмұны (аптасына 68 сағат 2 сағат))

1. Кіріспе (1 сағат)
2. Цитология «Цитологияның міндеттері» (1 сағат)
3. Жасушалық теория (19 сағат)
4. Тіршіліктің жасушалық емес формалары (2 сағат)
5. Жасушадағы зат алмасу (метаболизм) (9 сағат)
6. Организмдердің көбеюі және жеке дамуы (онтогенез) (10 сағат)
7. Генетика негіздері (12 сағат)
8. Өзгергіштіктің негізгі заңдылықтары (5 сағат))
9. Адам генетикасы (5 сағат))
10. Селекция және биотехнология негіздері (6 сағат))

Барлығы 68 с.

№ 2-модулдің бағдарламасына жалпы биологияның теориялық және қолданбалы негіздерін, қоршаған ортаны және адам денсаулығын сақтау мәселелерін зерттеуге бағытталған негізгі бөлімдер мен тақырыптар, практикалық дағдыларды меңгеру мақсатындағы зертханалық жұмыстар енгізілген.

Оқыту мақсаты: «Цитология. Жасушалық теория», «Жасушадағы зат алмасу (метаболизм)», «Организмдердің көбеюі және жеке дамуы (онтогенезі)», «Генетика негіздері», «Адам генетикасы», «Селекция және биотехнология негіздері» бөлімдері бойынша білім, білік, дағдыларды ұлғайту және тереңдету.

Нұсқау: бірінші және екінші модульдерде дәстүрлі бес балдық шкала бойынша бағалау: 1,2,3,4,5.

№2 - модулдің бағдарламасын күнтізбелік-тақырыптық жоспарлау

№	Тақырыптың атауы	Сағат саны	Ү/т
	I - тоқсан		
	I - бөлім. ЦИТОЛОГИЯ. ЖАСУШАЛЫҚ ТЕОРИЯ	(9)	
	I-тарау. Жасушаның химиялық құрамы	(3)	
1.	ДНК және РНК-ның нуклеин қышқылдары. ДНК құрылымы	1	§8.
2.	ДНК-ны екі еселеу ерекшеліктері, оның тұқым қуалаушылықты сақтаудағы рөлі. ДНК зерттеулері. Қысқаша тарихи очерк. <i>Қосымша оқу үшін</i>	1	§9.

3.	РНҚ құрылымы, оның түрлері мен функциялары. АТФ-энергетикалық нуклеотид	1	§10.
	2-тарау. Прокариотикалық клетканың құрылысы мен функциялары	(2)	
4.	Жасушалардың әртүрлі типтерінің құрылысының ерекшеліктері <i>№1 ЛЖ. Эукариотикалық (өсімдіктің, жануардың, саңырауқұлақтың) және прокариотикалық (бактериялық) жасушалардың құрылысы.</i>	1	§11.
5.	Бактериялар тіршілігінің ерекшеліктері мен әртүрлілігі	1	§12.
	3-тарау. Эукариот жасушаларының құрылымдық-функционалдық ұйымы	(4)	
6.	Жасушалардың негізгі компоненттері. Қабықтың құрылысы мен функциялары. <i>№2 ЛР. Пияз эпидермисінің жасушаларында плазмоллиз және деплазмоллизді бақылау.</i>	1	§13.
7.	Цитоплазма. Метбран емес органоидтар. <i>№3 ЛР. Өсімдік жасушаларында цитоплазманың қозғалысын бақылау</i>	1	§14-15.
8.	Екі қырлы органоидтар - митохондрия және пластидтер	1	§17-18.
9.	Ядро	1	§19-20.
	II - тоқсан		
	III - бөлім. ЖАСУШАДАҒЫ ЗАТ АЛМАСУ (МЕТАБОЛИЗМІ)	(5)	
10.	Тыныс алу кезеңдері және олардың ерекшеліктері	1	§24.
11.	Фотосинтез, оның фазалары. Фотосинтездің физика-химиялық аспектілері	1	§25.
12.	Хемосинтез, оның энергетикалық ерекшеліктері	1	§26.
13.	Генетикалық код, оның қасиеттері	1	§28.
14.	Ақуыздың биосинтез кезеңдері: транскрипция	1	§29.
	IV - бөлім. ОРГАНИЗМДЕРДІҢ КӨБЕЮІ ЖӘНЕ ЖЕКЕ ДАМУЫ (ОНТОГЕНЕЗІ)	(2)	
15.	Митоз. Жасушалық цикл	1	§30.
16.	Мейоз, оның ерекшеліктері мен типтері	1	§32.
	III - тоқсан		
	6-тарау. Ағзалардың жеке дамуы	(1)	
17.	Органогенез. Дамушы ұрықтың бөліктерінің өзара ықпалдастығы. Биогенетикалық заң.	1	§36.
	V- бөлім . ГЕНЕТИКА НЕГІЗДЕРІ	(7)	
	8-тарау. Тұқым қуалаушылықтың негізгі заңдылықтары	(4)	
18.	Жынысты алдын ала анықтаудың генетикалық механизмдері. Жыныс генетикасы	1	§42.
19.	Жалғасқан тұқым қуалаушылық. Тұқым қуалаушылықтың хромосомдық теориясы	1	§43.
20.	Кодоминирлеу құбылысы. Аллельді емес өзара әрекеттесу. Полимерия	1	§44.
21.	Гендердің аллельдік емес өзара әрекеттесу түрлері: комплементарлық және эпистазалар. Плейотропия	1	§45.

	9-тарау. Өзгергіштіктің негізгі заңдылықтары	(3)	
22.	Мутацияның себептері мен маңызы. Тұқым қуалаушылық өзгергіштіктің гомологиялық қатарының заңы <i>№4 ЛЖ. Өзгергіштікті зерттеу, вариациялық қатарды және вариациялық қисықты құру.</i>	1	§48.
23.	Популяциялар генетикасы	1	§49.
24.	Популяциядағы табиғи іріктеу түрлері . <i>№5 ЛЖ. Өсімдіктер фенотиптерін зерттеу</i>	1	§50.
	VI - бөлім. АДАМ ГЕНЕТИКАСЫ	(5)	
25.	Адамның тұқым қуалаушылығын зерттеу әдістері	1	§51.
26.	Генетиканың практикалық маңызы. Адамның тұқым қуалаушылық ауруларының алдын алу	1	§52.
	IV - тоқсан		
27.	Көпбуданды будандастырудағы генетикалық міндеттерді шешу әдістемесі.	1	§53.
28.	Дигибридті будандастырудағы Генетикалық міндеттерді шешу. Дигибридті будандастыруға арналған Пеннет торы. Белгілердің полигибридті тұқым қуалауы	1	§54.
29.	Жыныстыпен жалғасқан белгілердің тұқым қуалаушылығына генетикалық міндеттерді ешу әдісі. <i>№6 ЛЖ. Шежіре жасау</i>	1	§55.
	VII - бөлім. СЕЛЕКЦИЯ ЖӘНЕ БИЛТЕХНОЛОГИЯ НЕГІЗДЕРІ	(5)	
30.	Заманауи селекцияның жетістіктері	1	§60.
31.	Микроорганизмдер, саңырауқұлақтар, прокариоттар биотехнологияның объектілері ретінде	1	§61.
32.	Биотехнологияның проблемалары мен келешегі. Тамақ өнімдерінің, витаминдердің, ферменттердің, дәрілердің микробиологиялық өндірісі. Биотехнологияның келешегі. Негізгі бағыттары. <i>Қосымша оқу үшін</i>	1	§63.
33.	Гендік инженерия, оның жетістіктері мен перспективалары	1	§64.
34.	Қорытынды	1	

№3 - МОДУЛЬ

ҚР МЖМБС-да қойылған элективтік курстардың негізгі жалпы мақсаттарынан басқа; бейіндік пән бойынша білім, білік, дағдыларды ұлғайту және тереңдету; берілген бейін аясында қолданбалы дайындық,

Бұл курс нақты **мақсат** қояды: білім алушылардың ақпараттық мәдениетін, өздігінен білім алу қабілеті дамыту үшін жағдай жасау.

Міндеттер:

- жоспарланған бейінде оң ынталандыру жасау;
- білім алушылардың танымдық әрекетін жандандыру;
- білім алушылардың көптеген мәселелерді өз бетімен оқу әрекетін ұйымдастыру;
- ақпараттық құзыреттілікті дамытуға ықпал ететін нысандар мен әдістерді

таңдау.

Күтілетін нәтиже: жеткілікті дамыған ақпараттық мәдениеті бар білім алушылар, өздігінен білім алуға дайын.

Курстың мазмұны

«Генетикалық мәселелерді шешу» элективтік курсы, генетиканың практикалық негіздерін жақсы меңгеруге көмектеседі; білім алушыларды міндеттерді шешуде шығармашылық тәсілді қолдануға, стандартты емес жағдайларда бағдарлануға үйретеді; биология пәнінен емтихан тапсыруға жақсы дайындалуға үйретеді. Бағдарлама практикалық нәтижеге есептелген. Курсты оқытудың ұсынылатын формасы жоғары деңгейлі күрделіліктегі генетикалық міндеттерді шешу бойынша практикумдар болып табылады.

Мектептік курста «Плейотропия», «Пенетранттылық» және «Популяциялық генетика» тақырыптары бойынша міндеттер шешілмейді. Элективтік курс бағдарламасында әр түрлі дәрежелі күрделіліктегі, аралас және өз бетінше шешуге арналған міндеттер қарастырылады.

Курстың мақсаты: генетиканың практикалық негіздерін меңгерудегі білімді тереңдету; білім алушылардың генетикасы мен өзін-өзі дамыту бойынша міндеттерді шешу үшін осы білімдерін қолдана білуін дамытуды жалғастыру.

Курстың міндеттері:

- классикалық генетиканың теориялық және практикалық негіздерін меңгеру;

- міндеттерді шешуде шығармашылық тәсілдерді ынталандыру;
- стандартты емес жағдайларда бағдарлай білу;
- білім алушыларды биология пәнінен емтихан тапсыруға дайындау.

Бұл курсты оқып болғаннан кейін білім алушылар:

- молекулалық және классикалық генетика бойынша күрделілігі жоғары деңгейдегі міндеттерді шешу үшін теориялық білімді қолдану тәжірибесін жетілдіре;

- популяция генетикасы бойынша міндеттерді шеше білуін қалыптастыра;

- логикалық пайымдаулардың барысын және өз тұжырымдарының дұрыстығын дәлелдеу, генетикалық міндеттерді шешудің тиімді тәсілін таңдауды;

- генетиканың негізгі ұғымдарын; белгілердің тұқым қуалау түрін; негізгі генетикалық терминология мен символиканы, генетика әдістерін; адамның генетикасын зерттеу әдістерінің – генеалогиялық, популяциялық, цитогенетикалық, биохимиялық, егіздік ерекшеліктерін; тұқым қуалаушылық заңдарын; жынысты анықтау механизмін және белгілердің тұқым қуалаушылық түрін; адам денсаулығын қалыптастыратын факторларды; ақуыздардың, нуклеин қышқылдарының рөлін, хромосомалардың құрылысы мен функциясын, олардың тұқым қуалаушылық ақпаратты сақтаудағы және таратудағы рөлін; хромосомалардың санның, түрлері мен өлшемдерінің түрлік тұрақтылығының түрлік тұрақтылығының мәнін; ген және генетикалық кодты; негізгі биополимерлі молекулаларды; биополимерлер синтезінің процестері;

тірі табиғаттағы организмдердің тұқым қуалаушылық және өзгергіштігінің рөлін, антропогенез кезеңдерін сипаттауды (мазмұндау)

- РНҚ мен ДНҚ-ны салыстыруды (айырып тану, тану, анықтау);

- генетика заңдарының рөлін негіздеу (түсіндіру, салыстыру, қорытынды жасау); тұқым қуалаушылықты беруде хромосомалар мен гендердің рөлі; табиғи ортаның ластануының адамның тұқым қуалаушылығына зиянды әсері; сүтқоректілердің, жануарлар мен адамның, адам нәсілдерінің туыстығы, адамның тіке жүруі, еңбек іс-әрекеттеріне, адамның жануарлардан шығу тегіне байланысты ерекшеліктерін;

- өмірдің бірегей құндылығын дәлелдеу үшін; өз денсаулығын сақтау; генетика және молекулалық биология бойынша міндеттерді шешу үшін биология бойынша білімді қолдануды;

- салыстыра, дәлелдеуі; оқу материалындағы негізгі идеяларды ажырата білу; рефераттар дайындау, генетика және молекулалық биология бойынша міндеттерді шешудің схемаларын жасай білулері тиіс.

Бақылау нысандары:

- өзіндік жұмыстар;

- презентациялар;

- міндеттерді шешу;

- практикалық жұмыстар.

№ 4 - МОДУЛЬ

«Биология бойынша зерттеу қызметін ұйымдастыру» атты таңдауы бойынша курс (9-27сағат)

Таңдауы бойынша барлық курстардың негізгі мақсаты МЖМБС-2012-білім алушылардың тұлғалық бағдарында көрсетілген.

Курстың мақсаты:

Білім алушылардың зерттеу мәдениетін дамытуға жағдай жасау.

Курстың міндеттері:

- білім алушылардың бойында ғылыми зерттеулер маңыздылығы сезімінің қалыптасуына ықпал ету;

- білім алушылардың ғылыми зерттеудің теориялық негіздерін меңгеруіне көмек көрсету;

- білім алушылардың зерттеу біліктіліктері мен дағдыларын дамыту бойынша іс-әрекетін ұйымдастыру.

Күтілетін нәтиже – проблеманы тұжырымдауға, оны шешу жолдарын жоспарлауға, зерттеулер жүргізуге және нәтижелерді ресімдеуге қабілетті тұлға.

Курстың мазмұны

1) **Әдеби көздермен жұмыс істеу.** Каталогтармен жұмыс істеу принциптері мен тәсілдері. Әдеби көздерді зерделеу әдістемесі.

2) **Ғылыми жұмыстардың түрлері.**

Рефераттар: библиографиялық (ақпараттық, индикативтік); ғылыми-оқу (тиімсіз, тиімді).

Аннотация, баяндама, конспект, рецензия, тезистер, пікір, ғылыми -

зерттеу жұмысы. Әр жұмыс түрінің мазмұны компоненттері, әр жұмыс түріне қойылатын талаптар, мазмұнына қойылатын талаптар, жұмыс кезеңдері, ресімдеуге қойылатын талаптар, бағалау критерийлері.

3) Ғылыми зерттеудің теориялық әдістері.

Ғылыми зерттеудің эмпирикалық әдістері.

4) Жобалар әдісі.

Жобаға қойылатын негізгі талаптар. Жобалық жұмыс өнімдерінің құрылымы, жіктелуі, нысандары. Жобаларды ресімдеуге қойылатын талаптар.

5) Практикалық бөлім.

5.1. Зерттеу жұмыстары

- а) инвариантты бөлімді;
- б) қолданбалы курстарды.

5.2. Жұмысты жобалау

Іс-әрекеттер алгоритмі

Зерттеу жұмысы.

Зерттеу объектісін таңдау. Проблеманың қойылуы және оны шешу жолдарын жоспарлау. Зерттеу әдістемелері. Берілген тақырып бойынша әдебиеттерді оқу.

Шығармашылық зертханада тәжірибенің негізін қалау.

Жұмыс кезеңдері.

Бақылау, талдау, нәтиже, қорытынды.

Жұмысты ресімдеу.

Қорытынды ғылыми-практикалық конференция

Эксперименталды жұмыстарды қорғау және таныстыру.

Жобалау жұмысы.

Жобаның шамамен тақырыптары:

1. Шежірені талдау және құрастыру.
2. Классикалық генетика бойынша міндеттерді шешу.
3. Заманауи селекцияның жетістіктері.
4. Тамақ өнімдерінің микробиологиялық өндірісі.
5. Дәрілердің микробиологиялық өндірісі.
6. Витаминдердің микробиологиялық өндірісі.
7. Ферменттердің микробиологиялық өндірісі.

Нұсқау. № 4 - Модуль таңдауы бойынша курс болып табылады, ол негізінен, білім алушылардың тұлғалық бағдарлануына және әлеуметтенуіне бағытталған. Сондықтан, оларды ұйымдастыру бойынша нақты сағат саны, әдістемелік ұсынымдар ұсынылмаған. Білім алушы компоненті білім алушылардың өзіндік, зерттеу және жобалау іс-әрекетінде құзыреттілігін дамытуға ықпал ететін оқытудың белсенді түрлері мен әдістерін қолдану үшін пайдаланылуы тиіс.

Осындай жолмен 11-сынып үшін бейінді оқытуды ұйымдастыру бойынша, сондай-ақ басқа оқу пәндері мен бейін бағыттары бойынша бірыңғай оқу бағдарламасын және УОЖ-ны жасауға болады.

Жоғары сынып білім алушыларына білім беру бағдарламасының арқауын

рәсімдеу (жеке карта, жеке білім беру және баланың даму картасы, жеке маршрут және т. б.) үлгілер Д қосымшасында келтірілген.

Жоғарыда үш бөлімде баяндалғандар негізінде, бейіндік-бағдарлы оқытуды іск жүзеге асыру және жетілдіру бойынша ұсынымдамалар:

1. Оқыту әдістерін жетілдіру.

2. Білім алушылардың зерттеу және жобалық қызметін дамыту;

3. Кәсіби бағдар беру саласында психологтың жүйелі жұмысын жүргізу; бейіндік оқытуға дайындық деңгейін анықтау бойынша білім алушыларды диагностикалау формаларын тандап алу; білім алушылардың мамандыққа бейімділіктерін ерте диагностикалауды енгізу (біз кәсіптік бағдар беру сипатындағы үздік бағдарламаларды ұсындық).

4. Колледждермен және жоғары оқу орындарымен ынтымақтастық орнату және қашықтықтан оқыту саласында серіктестермен өзара әрекеттесу.

5. Бейіндік-бағдарлы оқытуды ұйымдастыруды жақсарту үшін жоғары оқу орындарына экскурсия өткізу; виртуалды кәсіптік экскурсия жүйесін әзірлеу.

6. Тірек мектебінде оқыту үшін желілік блоктағы «дарынды» білім алушыларды тарту бойынша жұмысты ұйымдастыру.

7. Әдістемелік жұмысты ұйымдастыру үшін мамандандырылған кабинеттер, жұмыс аймақтарын құру қажет.

ҚОРЫТЫНДЫ

Заманауи білім беру жүйесін жаңғырту мектеп жағдайында оқу үдерісін ұйымдастырудың технологиялық тәсілін іске асыруға негізделеді.

Мектеп мұғалімі өзінің негізгі қызметтеріне қоса орындауы тиіс:

а) білім алушының жеке дамуын ескере отырып, жеке білім беру траекториясын құруға мүмкіндік беретін әрбір білім алушының толық әлеуетін ашуға ықпал ету;

б) білім алушылардың өздерінің пәндік мүдделерін, қабілеттері мен одан арғы өмірлік ұмтылыстарын жүзеге асыру мүмкіндігіне ықпал ету.

Мұны іске асыру үшін мұғалім өз жұмысында бейіндік-бағдарлы оқыту технологияларын қолдануға психологиялық тұрғыдан дайын болуы және әдістемелік тұрғыдан оқытылған болуы тиіс.

Бейіндік-бағдарлы оқыту технологиясы оқытушының дидактикалық, әдістемелік құралдарды таңдау, жинақтау және қолдану тәртібін анықтайтын әдістемелік және ұйымдастырушылық-әдістемелік нұсқаулар жиынтығы ретінде қарастырылуы керек.

Кәсіби бағытталған технологиялар тиімді болуы үшін келесі талаптарға сай болуы тиіс:

а) білім алушының табиғи психологиялық қасиеттерін және оның ой-өрісін ескеру;

б) тұлғаны мәжбүрлеуге емес, оның ішкі ресурстарына сүйену;

в) тұлғаның кәсіби тұрғыдан өзін-өзі жетілдіруге бағытталған шығармашылық ынталануын дамыту.

Ауылдағы білім алушылармен кәсіби жұмыс орталығы жалпы білім беретін орта мектеп болып табылады, онда мамандықты саналы түрде таңдау үшін жағдай жасалуы қажет. Ауылдық шағын жинақты мектепте кәсіптік бағдарлау оқу-тәрбие жұмысының барлық жүйесінің органикалық құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады.

Мектепте мұндай жұмыстың мазмұнына кіреді:

- білім алушыларды халық шаруашылығының әртүрлі салаларымен, халық арасында көп тараған мамандықтармен таныстыру;

- оқытудың бейіндік бағытын күшейту;

- білім алушыларды жалпы білім беретін пәндердің білім көлеміне нақты мамандықтар талаптарымен таныстыру;

- мамандықты саналы түрде таңдауда белсенділік қалыптастыру.

ШЖМ-дегі кәсіби бағдар беру – көп деңгейлі міндет. Оның құрылымындағы құрамдас элементтер:

1) кәсіптік ағарту;

2) кәсіптік тәрбие;

3) кәсіптік диагностика;

4) кәсіптік кеңес;

5) бейіндік оқыту мектептегі кәсіби бағытталған оқытудың негізі ретінде.

Білім берудің жаңартылған мазмұнының маңызды идеясы білім алушының қоғамда өз бетінше өмір сүруіне, оның өзін-өзі ерте анықтауына дайындығы болып табылады. Мұғалім осыған байланысты шығармашылық оқу үдерісін ұйымдастырушы және үйлестіруші болып табылатын технологияларға ерекше назар аударуы, сонымен қатар әрбір білім алушының жеке қабілетін ескере отырып білім алушылардың іс-әрекетін тиісті арнаға бағыттауы қажет.

Бейіндік-бағдарлы оқыту технологияларын оқу үдерісіне енгізу нәтижелері: бейіндік пәндер бойынша пәндік білім мен дағдылардың қалыптасу деңгейін арттыру, білім алушының әлеуметтік белсенділігін дамыту, сондай-ақ мектеп мұғалімдерінің зерттеу және әдістемелік құзыреттілігін дамыту болып табылады.

Осылайша, ШЖМ-да білім алушылардың бейіндік-бағдарлы білім алуын табысты ұйымдастыру үшін мұғалім осы үдерістің мәнін түсінуі, негізгі технологиялық тәсілдерді білуі, кәсіптік-бағдарлы білім беру технологияларын меңгеруі және оларды ШЖМ жағдайында қолдана білуі тиіс.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасында бейіндік оқытуды дамыту тұжырымдамасы Астана 2010.
2. Пряжников Н.С., Е. Ю. Пряжникова Психология труда и человеческого достоинства. М.: «Академия» баспа орталығы, 2003.
3. Пряжников Н. С. Профессиональное и личностное самоопределение. – М.: Воронеж, 1996.
4. Кисляков А. В., Щербаков А. В. Построение модели воспитания и социализации обучающихся на основе принципа интегративности// Ярославский педагогический вестник. 2014. № 1. II Том (Психолого-педагогические науки). С. 26-32.
5. Шамова Т. И. Управление профильным обучением на основе личносно ориентированного подхода – М., 2006.
6. Махеева О.А. Я выбираю профессию [Текст] / О.А. Махеева, Е.Е. Григорьева. М. 2004.
7. Резапкина Г.В. Отбор в профильные классы [Текст]/ Г.В. Резапкина. – М., 2005.
8. Пан С. М. Профильное обучение: проблемы формирования содержания и организация учебной деятельности. – Қорған, 2007.

Қосымша

А-қосымшасы

Білім алушының кәсіптік кеңес беру картасы

Аты-жөні _____
Жасы _____ Мектебі _____ Сыныбы _____
Денсаулық жағдайы: а) дені сау; б) функционалдық ауытқулар;
в) созылмалы аурулар.

Балалар дәрігерінің қорытындысы _____

Мамандықтар әлемі туралы хабардар етілуі: а) толық жеткілікті;
б) жеткіліксіз; в) жоқ.

Кәсіби жоспардың болуы: иә; жоқ.

Мамандық: а) негізгі _____
б) қосалқы _____
в) оқу орнының типі _____
г) өндіріс типі _____

Өзін-өзі бағалау деңгейі _____
Өін-өзі оң бағалау коэффициенті Kc^+ _____
Сыншылдық коэффициенті Kk^- _____
Мүдделері _____
Бейімділігі _____

Коммуникативтік бейімділік: а) көрсеткіші _____
б) бағалау _____ в) көрініс деңгейі _____

Темперамент _____
Жады _____

Назар аудару _____
Ойлау _____
МБҰ _____
Холланд тесті _____
«Түйсуі» _____
Кәсіп таңдау туралы жалпы қорытынды
Кәсіптік консультанттың қолы
Күні _____

**Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың
2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы**

8-бөлім «Барлық білім беру ұйымдары үшін ортақ, жекелеген лауазымдар бойынша білім беру ұйымдары қызметкерлерінің типтік штаттары»

Қолданыстағы басылым	Ұсынылған басылым
<p>29. Білім беру ұйымдарында қажет болған жағдайда балаларды (тәрбиеленушілерді, білім алушыларды) оқыту мен тәрбиелеу бейініне сәйкес келетін, сондай-ақ өткізілетін үйірме, спорттық және емдеу іс-шараларына (директордың бейіндік оқыту жөніндегі орынбасары, әлеуметтік педагог, педагог-ұйымдастырушы, социолог-талдаушы, аккомпаниатор, көркемдік жетекші, костюмер, суретші, киномеханик, сахна қызметкері, музыкалық аспаптарды баптаушы, өндірістік оқыту шебері, дене шынықтыру және еңбек жөніндегі нұсқаушы, қосымша білім беру педагогы, музыкалық жетекші, мұрағатшы, экономист және басқаларға) байланысты қосымша лауазымдық штаттық бірліктер тағайындалады.</p>	<p>29. Білім беру ұйымдарында қажет болған жағдайда балаларды (тәрбиеленушілерді, білім алушыларды) оқыту мен тәрбиелеу бейініне сәйкес келетін, сондай-ақ өткізілетін сынып жетекшілігі бойынша іс-шаралар, үйірме, спорттық және емдеу іс-шараларына (директордың бейіндік оқыту жөніндегі орынбасары, әлеуметтік педагог, педагог-ұйымдастырушы, социолог-талдаушы, аккомпаниатор, көркемдік жетекші, костюмер, суретші, киномеханик, сахна қызметкері, музыкалық аспаптарды баптаушы, өндірістік оқыту шебері, дене шынықтыру және еңбек жөніндегі нұсқаушы, қосымша білім беру педагогы, музыкалық жетекші, мұрағатшы, экономист және басқаларға) байланысты қосымша лауазымдық штаттық бірліктер тағайындалады.</p>

Тірек мектебінің мектепаралық ғылыми-әдістемелік кеңесі туралы ереже

Жалпы ережелер

Мектепаралық ғылыми-әдістемелік үйлестіру кеңесі – ол, жақын орналасқан мектеп педагогтарының қоғамдық бірлестігі, өзін-өзі басқару органы.

Мектепаралық ғылыми-әдістемелік үйлестіру кеңесі (МҒӘҮК), әдістемелік желінің білім беру ұйымдарының (ББҰ) әдістемелік қызметінің барлық құрылымдық бөлімшелерінің қызметін үйлестіру мақсатында тірек (базалық) мектебінде құрылады.

Кеңес желіге қатысты білім беру ұйымдары мұғалімдерін ерікті негізде біріктіретін ұжымдық мемлекеттік орган болып табылады.

МҒӘҮК желідегі білім беру ұйымдарындағы әдістемелік және тәжірибелік-эксперименттік жұмысты ұйымдастыру мәселелері бойынша консультативтік орган болып табылады.

МҒӘҮК өз қызметінде: бала құқықтары туралы конвенцияны сақтайды, оқу-тәрбие, әдістемелік, тәжірибелік-эксперименттік және жобалау-зерттеу қызметі мәселелері бойынша ҚР заңдарын, ҚР Үкіметінің, барлық деңгейдегі білім беруді басқару органдарының шешімдерін, сондай-ақ тірек (базалық) мектептің Жарғысы мен жергілікті құқықтық актілерін басшылыққа алады.

МҒӘҮК-нің мақсаты мен функциялары

МҒӘҮК-нің басты мақсаты желі мұғалімдерінің педагогикалық шеберлігін үздіксіз арттыру және кәсібилігін жетілдіру үшін жағдай жасау болып табылады.

МҒӘҮК келесі функцияларды атқарады:

- әдістемелік жұмыстың перспективалық және жыл сайынғы жоспарын жасайды;

- мектепаралық педагогикалық кеңестер, мұғалімдердің мектепаралық әдістемелік бірлестіктері, шығармашылық топтар және әдістемелік жұмыстың басқа да бөлімшелері отырыстарының тақырыптарын қарастырады;

- мектепаралық әдістемелік бірлестіктердің жұмысы туралы есебін тындайды, бағдарламаларды, жүргізілген зерттеулердің нәтижелерін, эксперимент кезеңдерін, жаңа педагогикалық, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалануды, элективті курстарды жүргізуді талқылайды, мұғалімдердің әдістемелік сервисіне деген сұранысын зерттейді, мұғалімдердің педагогикалық шығармашылығын диагностикалайды;

- мектепаралық әдістемелік бірлестіктердің басшыларын бекітеді;

- мектепаралық әдістемелік бірлестіктер немесе жеке педагогтар ұсынған ұсынымдамаларды қарайды;

- өзекті педагогикалық тәжірибені қарастырады, бекітеді, жинақтайды және насихаттайды;

- семинарлар, практикумдар, іскерлік ойындар, мастер-кластар, конкурстар, тәжірибе алмасу және педагогтармен жұмыстың басқа да белсенді түрлерін жоспарлайды, оларды дайындау мен өткізуді ұйымдастырады;

- байқау жеңімпаздарының педагогикалық тәжірибесін жинақтайды және таратады.

Кеңес жұмысын ұйымдастыру

Кеңес құрамына тірек (базалық) мектептің директоры, желілік ББҰ-ның директорларының орынбасарлары, мектепаралық және мектеп әдістемелік бірлестіктерінің басшылары, тәжірибелі мұғалімдер кіреді. Кеңес құрамын мектепаралық педагогикалық кеңес бекітеді.

Кеңесті эксперименттік және әдістемелік жұмысқа жетекшілік ететін тірек (базалық) мектеп директорының орынбасары басқарады. Жұмысты қамтамасыз ету үшін кеңес хатшысы сайланады.

Кеңес жұмысы жылдық жоспар негізінде жүзеге асырылады. Жоспарды мектепаралық әдістемелік кеңестің басшысы жасайды, ол оның отырысында қаралады, тірек (базалық) мектептің директорымен және желі мектептерінің директорларымен келісіледі және мектепшілік ғылыми-әдістемелік үйлестіру кеңесінің отырысында бекітіледі.

МҒӘҮК-нің отырысы кемінде тоқсанына бір рет өткізіледі. Кеңес өз жұмысында бірыңғай әдістемелік тақырыпқа бағдарланады және жоғары орган – мектепаралық педагогикалық кеңеске есеп береді.

Хаттамаларды нөмірлеу оқу жылының басынан жүргізіледі. Хаттамалар ғылыми-әдістемелік кеңестің папкасында сақталады. Әдістемелік кеңестің шешімдері отырыста оның мүшелерінің кемінде үштен екісі болған жағдайда көпшілік дауыспен қабылданады. Дауыстар саны тең болған кезде МҒӘҮК басшысының дауысы шешуші болып табылады.

МҒӘҮК-нің құқықтары

МҒӘҮК-нің мыналарға құқығы бар:

- желідегі ББҰ-ның оқу процесін жақсарту туралы ұсыныстар жасау;

- желінің әдістемелік жұмысы бөлімшелерінде жинақталған өзекті педагогикалық тәжірибе туралы материалдарды жариялау туралы мәселе қою;

- білім басқармасы алдына тәжірибелік-іздігі, эксперименталды, ғылыми-әдістемелік және жобалау-зерттеу әрекетіне белсенді қатысқаны үшін ББҰ-ның қызметкерлерін мадақтау туралы мәселе қою;

- біліктілікті арттырудың әртүрлі формаларын мұғалімдерге мұғалімдерге ұсыну;

- «Жыл мұғалімі» және т. б. конкурстарға қатысу үшін мұғалімдерді ұсыну.

Әдістемелік кеңестің қызметін бақылау

МҒӘҮК-нің қызметін бақылауды әдістемелік жұмыс жоспарына сәйкес білім басқармасының ұйымдастыру-әдістемелік ақпараттық орталығы жүзеге асырады.

Мектепаралық әдістемелік бірлестік туралы ереже.**I. Жалпы ережелер.**

Мектепаралық әдістемелік бірлестік бір пән бойынша немесе білім беру саласы бойынша оқу-тәрбие, әдістемелік, тәжірибелік-эксперименттік және сыныптан тыс жұмыстарды жүргізуді жүзеге асыратын білім беру ұйымының әдістемелік қызметінің негізгі құрылымдық бөлімшесі болып табылады.

Мектепаралық әдістемелік бірлестікте бір пәннен немесе бір білім беру саласы бойынша кемінде үш мұғалім болған жағдайда ұйымдастырылады. Мектепаралық әдістемелік бірлестіктің құрамына аралас және қамтамасыз ететін пәндер мұғалімдері кіруі мүмкін.

Білім беру ұйымдарында сондай-ақ мектепаралық әдістемелік бірлестіктерде тәрбиешілердің және сынып жетекшілерінің т. б. бірлестігі құрылуы мүмкін. Мектепаралық әдістемелік бірлестіктердің саны мен олардың құрамы білім беру ұйымдарына қойылған міндеттерді кешенді шешу қажеттілігіне қарай айқындалады және білім беру ұйымы директорының бұйрығымен бекітіледі.

Мектепаралық әдістемелік бірлестіктерді осы бірлестікке жетекшілік ететін директордың орынбасарының ұсынысы бойынша білім беру ұйымының директоры құрады, қайта ұйымдастырады және таратады.

Мектепаралық әдістемелік бірлестіктер директордың оқу-тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасарына тікелей бағынады.

Мектепаралық әдістемелік бірлестіктер өз қызметінде бала құқықтары туралы Конвенцияны сақтайды, Қазақстан Республикасының Конституциясы мен заңдарын, Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлықтарын, Қазақстан Республикасы Үкіметінің, Білім алушыларды білім беру мен тәрбиелеу мәселелері бойынша барлық деңгейдегі білім беруді басқару органдарының шешімдерін, сондай-ақ мектептің Жарғысы мен жергілікті құқықтық актілерін, директордың бұйрықтары мен өкімдерін басшылыққа алады.

Ішкі тәртіп мәселелері бойынша олар еңбекті қорғау, қауіпсіздік техникасы және өртке қарсы қорғау ережелері мен нормаларын, мектеп Жарғысын, ішкі еңбек тәртібі қағидаларын, еңбек шарттарын (келісім-шарттарды) басшылыққа алады.

II. Мектепаралық әдістемелік бірлестік қызметінің міндеттері мен мазмұны:

- білім алушылардың интеллектуалдық, мәдени және адамгершілік дамуына қажеттіліктерін қанағаттандыру;

- бір немесе бірнеше ұқсас пәндер бойынша оқу-тәрбие, әдістемелік және тәжірибелік-эксперименттік жұмысты жоғары кәсіби деңгейде ұйымдастыру және өткізу;

- әртүрлі сабақ түрлерін өткізу әдістемесін жетілдіру және оларды оқу-әдістемелік және материалдық-техникалық қамтамасыз ету;
- мұғалімдердің педагогикалық біліктілігін арттыру;
- педагогикалық эксперименттер өткізу;
- Мектеп бітірушілерге кәсіби бағдарлау жұмыстарын ұйымдастыру, және оларды жоғары оқу орындарына түсуге дайындық жүргізу.

Мектепаралық әдістемелік бірлестіктегі жұмыстың негізгі түрлері:

- білім алушыларды оқыту мен тәрбиелеудің әдістемелік проблемалары бойынша педагогикалық эксперименттер өткізу және олардың нәтижелерін білім беру процесіне енгізу;
- дөңгелек үстелдер, оқу-әдістемелік мәселелер бойынша кеңестер мен семинарлар, мұғалімдердің шығармашылық есептері және т. б.;
- оқыту және тәрбиелеу әдістемесі мәселелері бойынша мектепшілік әдістемелік бірлестіктің отырысы;
- пән бойынша ашық сабақтар мен сыныптан тыс іс-шаралар; дәрістер, баяндамалар, шеберханалар, мастер-класстар, оқыту және тәрбиелеу әдістемесі, Жалпы педагогика және психология мәселелері бойынша хабарламалар мен пікірталастар;
- пәндік және әдістемелік апталар өткізу; өзара сабаққа қатысу;
- оқу сабақтарын өткізу, сапасын бақылау.

Әдістемелік бірлестік қызметінің негізгі бағыттары:

- пәндер бойынша білім беру қызметінің нәтижелерін талдау;
- оқу жоспарларының вариативті бөлігін әзірлеуге қатысу, оқу курстарының ең аз көлемі мен мазмұнына қойылатын талаптарға өзгерістер енгізу;
- білім алушылардың мемлекеттік білім беру стандарттарының талаптарын толық меңгеруін қамтамасыз ету үшін оқылатын пәндер бойынша кіріктірілген оқу бағдарламаларын әзірлеу және оларды аралас пәндер бағдарламаларымен келісу;
- пәндер бойынша оқу-әдістемелік құралдар мен дидактикалық материалдардың қолжазбаларын дайындау және талқылау;
- пәндер бойынша ашық сабақтар мен сыныптан тыс ашық іс-шаралар өткізу;
- оқу пәндерін оқыту әдістемесі, біліктілікті арттыру және мұғалімдердің біліктілік санаттары бойынша баяндамаларды дайындау және талқылау;
- бағдарламаның негізгі мәселелерін баяндау әдістемесі бойынша баяндамаларды талқылау, күнтізбелік-тақырыптық жоспарларды талқылау және бекіту;
- оқу сабақтарының жекелеген түрлерін оқыту әдістемесін және оларға дидактикалық материалдардың мазмұнын талқылау;
- білім алушылардың зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру, басқару және бақылау мәселелерін қарастыру;

- оқытудың жаңа ақпараттық технологияларын іздеу және енгізу бойынша педагогикалық эксперименттерді ұйымдастыру және өткізу;

- оқытудың көрнекілігін арттыру құралдарын әзірлеу және жетілдіру (терминалды және дисплей кешендері, макеттер, стендтер, диафильмдер, кестелер, электрондық оқулықтар және т. б.), сондай-ақ оларды оқу процесінде қолдану әдістемесі;

- оқу-зертханалық базаны жетілдіру (зертханалық және арнайы сыныптар, кабинеттер, жергілікті есептеу желілері және оларды бағдарламалық қамтамасыз ету);

- оқу пәндерін оқыту әдістемесін жетілдіру және тәжірибе алмасу мақсатында мектепаралық әдістемелік бірлестіктер ішінде өзара сабақтарына қатысу және мектепаралық әдістемелік бірлестіктердің мұғалімдері арасында да өзара сабақтарына қатысу;

- басқа оқу орындарының ұқсас мектепаралық әдістемелік бірлестіктерінің жұмыс тәжірибесін зерделеу және осы жұмыс тәжірибесімен алмасу;

- тәлімгерлердің жұмысын таңдау жас мамандармен мен тәжірибесі аз ұстаздарға ұйымдастыру;

- пәндер бойынша конкурстар, олимпиадалар, жарыстар өткізу туралы ережелерді әзірлеу.

III. Жұмыс тәртібі

Мектепаралық әдістемелік бірлестікті, мектепаралық әдістемелік бірлестік мүшелерінің келісімі бойынша педагогтар арасынан мектеп директоры тағайындаған ең тәжірибелі жетекші басқарады.

Мектепаралық әдістемелік бірлестіктің жұмысы ағымдағы оқу жылына арналған жұмыс жоспарына сәйкес жүргізіледі. Жоспарды мектепшілік әдістемелік бірлестіктің төрағасы жасайды, мектепшілік әдістемелік бірлестіктің отырысында қаралады, аудандық әдістемелік орталықпен және мектепшілік әдістемелік кеңеспен келісіледі.

Мектепаралық әдістемелік бірлестік отырысын тоқсанда кемінде төрттен бір рет өткізу қажет. Отырыстың өткізілетін уақыты мен орны туралы әдістемелік бірлестіктің төрағасы, директордың оқу-тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасарына хабарлауға міндетті. Желілік қоғамдастық өзара іс-қимылға кіретін мектептердің мектепаралық әдістемелік бірлестіктерімен бірлескен отырыстары айына кемінде 2 рет өткізіледі. Отырыста талқыланатын әрбір мәселе бойынша ұсыныстар қабылданады, олар хаттамалар журналында тіркеледі. Ұсыныстарға мектепаралық әдістемелік бірлестіктің басшысы қол қояды.

Мектепаралық әдістемелік бірлестіктің құқықтары

Мектепаралық әдістемелік бірлестіктің мыналарға құқығы бар:

- біліктілік санатын арттыру үшін мұғалімдерге ұсыныстар дайындау және ұсыну;

- желілік қоғамдастыққа кіретін мектептерде оқу үдерісін жақсарту туралы ұсыныстар енгізу; озық педагогикалық тәжірибе, жинақталған әдістемелік бірлестік туралы материалдарды жариялау туралы мәселе қою, мектеп әкімшілігінің алдына эксперименталды қызметке белсенді қатысқаны үшін әдістемелік бірлестік мұғалімдерін көтермелеу туралы сұрақ қойылады;

- мұғалімдерге біліктілікті арттырудың әртүрлі түрлерін ұсыну: білім алушыларды оқыту және тәрбиелеу мәселелері бойынша кеңес алу;

- мұғалімдерге аттестациялауды ұйымдастыру және мазмұны бойынша ұсыныстар енгізу;

- мұғалімдердің әдістемелік бірлестігінен «Жыл мұғалімі» және «жыл сынып жетекшісі» конкурстарына, «білім» ұлттық басым жобасының конкурстарына қатысу үшін ұсыну.

- «білім» ұлттық басым жобасының конкурстарына әдістемелік бірлестіктен «Жыл мұғалімі» және «жыл сынып жетекшісі» конкурстарына, мұғалімдерді қатыстыру үшін ұсыну.

IV. Мектепаралық әдістемелік бірлестіктің қызметін бақылау

Әдістемелік жұмыс жоспарына сәйкес, мектепаралық әдістемелік бірлестіктің қызметін бақылауды аудандық әдістемелік орталық жүзеге асырады.

V. Әдістемелік бірлестіктің құжаттамасы

Әдістемелік бірлестікте қалыпты жұмыс істеу үшін мынадай құжаттар болуы тиіс:

1. Мектепаралық әдістемелік бірлестікті ашу туралы бұйрық.

2. Мектепаралық әдістемелік бірлестіктің төрағасы лауазымына тағайындау туралы бұйрық.

3. Мектепаралық әдістемелік бірлестік туралы ереже.

4. Мектепаралық әдістемелік бірлестік мұғалімдерінің функционалдық міндеттері.

5. Өткен жылғы жұмысты талдау.

6. Әдістемелік жұмыстың тақырыбы, оның мақсаты, жаңа оқу жылына арналған басым бағыттары мен міндеттері.

7. Ағымдағы оқу жылына арналған мектепаралық әдістемелік бірлестіктің жұмыс жоспары.

8. Әр айға мектепаралық әдістемелік бірлестік жұмысының жоспар-кестесі.

9. Мектепаралық әдістемелік бірлестіктің мұғалімдері туралы деректер банкі: сандық және сапалық құрамы (жасы, білімі, мамандығы, оқытылатын пәні, жалпы өтілі және педагогикалық, біліктілік санаты, марапаттары, атағы, мекен-жайы, телефоны).

10. Мектепаралық әдістемелік бірлестік мұғалімдерінің өз білімін жетілдіру тақырыптары туралы мәліметтер.

11. Мектепаралық әдістемелік бірлестікте кеңестер, конференциялар, семинарлар, дөңгелек үстелдер, шығармашылық есептер, іскерлік ойындар және т. б. өткізу кестесі.

12. Мектепаралық әдістемелік бірлестіктің мұғалімдерін аттестаттаудың перспективалық жоспары.

13. Әдістемелік бірлестік мұғалімдерінің ағымдағы жылға аттестаттаудан өту кестесі

14. Мектепаралық әдістемелік бірлестік мұғалімдерінің біліктілігін арттырудың перспективалық жоспары.

15. Ағымдағы оқу жылына мектепаралық әдістемелік бірлестік мұғалімдерінің біліктілігін арттыру кестесі.

16. Ағымдағы бақылау жұмыстарын жүргізу кестесін (мұғалімдердің өздері немесе мектепаралық әдістемелік бірлестіктің төрағасы енгізеді – мақсаты; білім алушылардың шамадан тыс жүктелуінің алдын алу – күніне бір бақылау жұмысынан артық емес).

17. Тоқсандық әкімшілік бақылау жұмыстарының кестесі.

18. Мектепаралық әдістемелік бірлестік мұғалімдерінің пән бойынша ашық сабақтар мен сыныптан тыс іс-шараларды өткізу кестесі.

19. Мектепаралық әдістемелік бірлестіктің ,кәсіби тәжірибесінің мекен-жайы.

20. Мектепаралық әдістемелік бірлестік мұғалімдерінің кәсіби қажеттіліктері туралы мәліметтер.

21. Әдістемелік апталықты өткізу жоспары (егер мектепаралық әдістемелік бірлестік өз бетінше өткізсе).

22. (Авторлық пән бойынша факультативтер, үйірмелер).

23. Пән бойынша оқу бағдарламалары және оларды оқу-әдістемелік қамтамасыз ету туралы ақпарат.

24. Күнтізбелік-тақырыптық жоспарлау.

25. Мектепаралық бақылау (ақпараттық және аналитикалық анықтамалар, диагностика).

26. Мектепаралық әдістемелік бірлестік отырыстарының хаттамалары.

ҚР БҒМ 17.09.2013 ж. № 375 бұйрығы

18-тармақ. «ШЖМ-ны дамытудың өңірлік орталықтары жұмыс оқу жоспарларын әзірлеу, күнтізбелік-тақырыптық жоспарлау, оқытудың жеке бағдарламаларын жасау, қашықтықтан оқыту нысанының мазмұны, бейіндік бағыттылықты ескере отырып, оқыту әдістері мен арнайы курстар бойынша жұмыстарды үйлестіруді жүзеге асырады».

БЕЙІН АЛДЫ ЖӘНЕ БЕЙІНДІК ДАЙЫНДЫҚ МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ҮЛГІЛЕРІ

Кәсіптік бағдар беруге арналған тест: Кім болып істеуім керек?

Сіздердің назарларыңызға кәсіпке, мамандық, лауазым таңдау үшін маңызды болатын сіздердің мүдделеріңізді өлшеуге бағытталған тест ұсынылады. Бұл тестте «дұрыс» және «дұрыс емес» жауаптар жоқ; сіз таңдаған кез келген жауап сіздің қандай да бір қалауыңыз туралы және бір мамандық үшін қолайсыз екенін куәландырады, екіншісі үшін өте қажет болуы мүмкін. Екінші нұсқаны жиі таңдауға тырысыңыз («жауап беруге қиналамын»), өйткені бұл алынған нәтижелердің дәлдігін төмендетуі мүмкін.

1. Есеп жүргізу мен бақылауға байланысты жұмыс – ол, абден іш пыстырады.

1. Иә
2. Жауап беруге қиналамын
3. Жоқ

2. Мысалы, музыкамен емес, мен қаржылық операциялармен айналысуды ұнатамын.

1. Иә
2. Жауап беруге қиналамын
3. Жоқ

3. Ең көп дегенде маған жұмысқа қанша уақыт кететінін дәл есептеу мүмкін емес

1. Иә
2. Жауап беруге қиналамын
3. Жоқ

4. Мен жиі тәуекелге барамын.

1. Иә
2. Жауап беруге қиналамын
3. Жоқ

5 Бейберекетсіздік менің берекемді алады

1. Иә
2. Жауап беруге қиналамын
3. Жоқ

6. Мен бос уақытымда ғылымның әртүрлі салаларындағы соңғы жетістіктері туралы қуана-қуана оқыр едім.

1. Иә
2. Жауап беруге қиналамын
3. Жоқ

7. Мен жасаған жазбалар өте жақсы құрылымдалып, ұйымдастырылмаған.

1. Иә
2. Жауап беруге қиналамын
3. Жоқ

8. Мен ақшаны бірден жұмсауды емес, ақылмен бөлуді ұнатамын.

1. Иә
2. Жауап беруге қиналамын
3. Жоқ

9. Менің үстелімнің үстінде, заттардың жинақылық бойынша орналасқан «кішкентай үйіндіге» қарағанда, онан гөрі жұмыстық ретсіздік байқалады.

1. Иә
2. Жауап беруге қиналамын
3. Жоқ

10. Мені нұсқаулық немесе нақты берілген алгоритм бойынша әрекет етуді қажет ететін жұмыс қызықтырады.

1. Иә
2. Жауап беруге қиналамын
3. Жоқ

11. Егер мен бірдеңе жинасам, мен коллекцияны ретке келтіруге, барлығын папкалар мен сөрелерге салып қойға тырысар едім.

1. Иә
2. Жауап беруге қиналамын
3. Жоқ

12. Не нәрсені болса да жүйелеп, ретке келтіруге шыдай алмаймын.

1. Иә
2. Жауап беруге қиналамын
3. Жоқ

13. Маған компьютерде жұмыс істеу: мәтіндерді ресімдеу немесе жай ғана теру, есеп жүргізу ұнайды.

1. Иә
2. Жауап беруге қиналамын
3. Жоқ

14. Әрекет етпес бұрын барлығын егжей-тегжейлі ойластыру керек.

1. Иә
2. Жауап беруге қиналамын
3. Жоқ

15. Менің ойымша, графиктер мен кестелер – ақпарат берудің өте ыңғайлы және ақпараттық тәсілі.

1. Иә
2. Жауап беруге қиналамын
3. Жоқ

16. Маған табысқа жету мүмкіндігін нақты есептеп және ұқыпты, бірақ нақты қадам жасай алатын ойындар ұнайды.

1. Иә
2. Жауап беруге қиналамын
3. Жоқ

17 Шет тілін зерделеу кезінде, мен грамматикалық негіздерді білмей жатып сөйлесу тәжірибесін алуды емес, грамматикадан бастауды артық көремін.

1. Иә
2. Жауап беруге қиналамын
3. Жоқ

18. Қандай да бір проблемаға кезіккенде, мен оны жан-жақты зерттеуге тырысамын (тиісті әдебиетпен танысу, Интернетте қажетті ақпаратты іздеу, мамандармен сөйлесу).

1. Иә
2. Жауап беруге қиналамын
3. Жоқ

19. Егер мен өз ойымды қағазға түсірсем, ... маған маңызды

1. Мәтіннің қисындылығы
2. Жауап беруге қиналамын
3. Баяндау бейнесі

20. Менің бірнеше күн бұрын маңызды ақпаратты жазып отыратын күнделігім бар.

1. Иә
2. Жауап беруге қиналамын
3. Жоқ

21. Мен саясат пен экономика жаңалықтарын қуана қараймын.

1. Иә
2. Жауап беруге қиналамын
3. Жоқ

22. Менің болашақ мамандығым ... қалар едім.

1. Мені қажетті мөлшерде адреналин үлесімен қамтығанын.
2. Жауап беруге қиналамын
3. Маған тыныштық пен сенімділік сезімін бергенін

23 Мен жұмысты соңғы сәтте істеп аяқтаймын

1. Иә

2. Жауап беруге қиналамын

3. Жоқ

24 Мен кітапты алған соң, оны әрдайым орнына қоямын.

1. Иә

2. Жауап беруге қиналамын

3. Жоқ

25. Мен ұйықтауға жатқанымда, ертең не істеу керектігін білемін.

1. Иә

2. Жауап беруге қиналамын

3. Жоқ

26. Өз сөздерім мен қылықтарымда «Жеті рет өлшеп, бір рет кес» деген мақалды ұстанамын.

1. Иә

2. Жауап беруге қиналамын

3. Жоқ

27. Жауапты істерге дейін мен оларды әрдайым іске асыру жоспарын жасаймын.

1. Иә

2. Жауап беруге қиналамын

3. Жоқ

28. Кештен кейін ыдыс жууды таңертеңге дейін қалдырамын

1. Иә

2. Жауап беруге қиналамын

3. Жоқ

Тестілеу нәтижелерін өңдеу үшін келесі кестені пайдаланыңыз. Бағандарда сұрақтардың нөмірлері (1-ден 28-ға дейін), жолдарда-жауаптардың нұсқалары (бірінші, екінші және үшінші) келтірілген. Кесте торларында – әрбір сұрақ үшін тиісті нұсқаны таңдау үшін есептелетін балл. Сіз жинаған баллдардың санын санаңыз (ең жоғарғы саны – 56; ең төменгі – 0 балл).

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
Жауап 1	0	2	0	0	2	2	0	2	0	2	2	0	2	2	2	2	2	2	2	2	2	0	0	2	2	2	2	0
Жауап 2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Жауап 3	2	0	2	2	0	0	2	0	2	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	2

49-дан 56 балға дейін

Сіз белгілік жүйелерге деген жоғары қызығушылықты көрсеттіңіз – бұл шартты белгілер, сандар, кодтар, табиғи және жасанды тілдер. Сіз құжаттарды жасау және ресімдеу (ана тілінде немесе шет тілінде), іс жүргізу, мәтіндерді талдау және оларды өзгерту, қайта кодтау (корректор, хатшы-референт,

техникалық редактор, кедендік декларатор, мұрағатшы, нотариус); сандармен, сандық қатынастармен (экономист, программист, бухгалтер, статистик, демограф, математик), шартты белгілер жүйелері, объектілердің схемалық бейнелерімен (сызба жасағыш, картограф) байланысты кәсіптерден өзіңізді елестетіп таба аларма едіңіз. Көпшілікке бір қалыпты және зеріктігерлік болып көрінетін қағазбен, сандармен, әріптермен, құжаттармен және т.б. жұмыс істеу – ұйымдастыру, реттеу, талдау, бақылау және т.б. сізге қызықты. Сіз жағдайды мұқият қарап және баламаларды өлшеп шешім қабылдайсыз, бұл сізді бизнесте, басқаруда, ғылымда таптырмайтын етеді. Алайда сіздің өзін-өзі бақылауыңызбен сізге, өнер саласының өкілдеріне қажетті турашылдық (және тіпті албырттық) жетіспейді. Сонымен қатар, босаңсый алмау салдарынан қиындықтар туындауы мүмкін, сондықтан сізге мінез-құлқыңызда икемділікті, қажет болған жағдайда өз жоспарларыңызды өзгерте білуді дамыту, өзіңізден және айналаңдағылардан мінсіз болуды талап етпеуіңіз керек.

37-ден 48 баллға дейін

Сіз таңбалық жүйелерге деген жоғары қызығушылықты көрсеттіңіз – бұл шартты белгілер, сандар, кодтар, табиғи және жасанды тілдер. Сіз өзіңізді мәтіндерді жасау және ресімдеу (ана немесе шет тілінде), іс жүргізу, мәтіндерді талдау және оларды өзгерту, қайта кодтау (корректор, хатшы-референт, техникалық редактор, кедендік декларатор, мұрағатшы, нотариус); сандармен, сандық қатынастармен (экономист, программист, бухгалтер, статистик, демограф, математик), шартты белгілер жүйелері, объектілердің схемалық бейнелерімен (сызба жасағыш, картограф) байланысты кәсіптерден өзіңізді елестетіп таба аларма едіңіз. Таңбалы жүйелермен жұмыс істеу адамнан абстрактілі ойлау қабілетін, ұзақ және тұрақты назар аударуды, шыдамдылықты талап ететінін есте сақтаңыз. Бұдан басқа, неғұрлым айқын мүдделер болған жағдайда, таңбалы жүйелермен жұмыс істеу, негізгі кәсіптің бір бөлігі ғана болуы мүмкін (мысалы, шет тілдерін белсенді пайдалану, құжаттаманы жүргізу, есеп айырысу – менеджер, заңгер, қаржыгер, журналист жұмысында).

25-тен 36 баллға дейін

Сіз белгілік жүйелерге қызығушылық танытасыз. Бұл қызығушылық мәтіндермен (реттеу, жазбаларды жүргізу, ақпаратты іздеу, талдау және өңдеу, әр түрлі мәліметтерді жинақтау және сақтау) немесе сандармен, формулалармен, кестелермен, сызбалармен, схемалармен (кодтау, схемалау, есептеу) байланысты кәсіптерді біріктіреді. Сіз қажет болған жағдайда, жұмысты ұқыпты және дәл орындауға қабілеттісіз – тәртіпті, жедел. Бірақ бұл ретте икемділік пен ұтқырлықты сақтайсыз. Ең бастысы – ол, көпшілікке бір қалыпты және зеріктігерлік болып көрінетін қағазбен, сандармен, мәтіндермен, құжаттармен жұмысқа деген сіздің шыдамды көзқарасыңыз. Бірақ бұл қызығушылық таңбалар әлеміне өзінді бекітіп тастау үшін соншалықты зор емес. Мүмкін, сіз үшін таңбалық жүйелер «құрғақтау» шығар, ойласыңыз?

Мамандықты таңдау кезінде, сізге бойыңызда айқынырақ білінген басқа мүдделерге бағдарлануды ұсынамыз.

13-тен 24 балға дейін

Сізге құжаттармен, белгілермен, сандармен, мәтіндермен, қағаздармен жұмыс істеуді қажет ететін нәрсе өте қызықты емес. Бәрінен бұрын, сіз «бір жерде отырумен» байланысты, кеңсе жұмысы, есеп айырысу, бір сарынды, алгоритм бойынша жұмысты ұнатпайтын, неғұрлым шығармашылық тұрғыдағы адамдар қатарына жатасыз. Мұрағаттармен, деректер базасымен, схемалар, сызбалар, каталогтармен жұмысты көздейтін, нұсқаулықтардың нақты орындалуы қажет ететін, сізден жұмыстарды тапсыру мерзімдерін қатаң сақтауды талап ететін лауазымдарды дұрысы таңдамау керек. Дәлдік, жеделдік, ұқыптылық, тәртіптілік, жауапкершілік (инженер, заңгер, экономист, бағдарламашы) талап етілетін салалар, сізге бәрінен бұрын құрғақ, қызықсыз болып көрінеді және үлкен күш жұмсауды қажет етеді. Сіздің суырып салмалыққа, стандарттық еместікке, регламенттелмеушілікке бейімділігіңіз шығармашылық кәсіптердің өкілдері, өнер саласының қайраткерлері үшін, сондай-ақ белгісіздік, жиі іссапарлар және т.б. жағдайларында жұмыс істеу кезінде орынды болуы мүмкін (продюсерлеу, жарнама, дизайн, психология, журналистика және т. б.).

0-ден 12 балға дейін

Сізге құжаттармен, белгілермен, сандармен, мәтіндермен, қағаздармен жұмыс істеуді көздейтін барлық нәрсе қызықты емес. Сіз өмірде тосынсыйлар мен суырып салуды үлкен бағалайсыз. Бәрінен бұрын, сіз «бір жерде отырумен» байланысты, бір сарынды, алгоритм бойынша жұмысты жек көретін, шығармашылық тұрғыдағы адамдар қатарына жатасыз. Мұрағаттармен, дерекқорлармен жұмыс істеуді көздейтін, нұсқаулықтардың нақты орындалуын қажет ететін, сізден мерзімдерді қатаң сақтауды талап ететін лауазымдардың сізге ыңғайлы болуы екіталай. Сіздің суырып салмалыққа, стандарттық еместікке, регламенттелмеушілікке бейімділігіңіз шығармашылық кәсіптердің өкілдері, өнер саласының қайраткерлері үшін, сондай-ақ белгісіздік, жиі іссапарлар және т.б. жағдайларында жұмыс істеу кезінде орынды болуы мүмкін (продюсерлеу, жарнама, дизайн, психология, журналистика және т. б.). Алайда, сіз өзіңізді «қалайтыныңыздың» орнына «қажет» деген нәрсені жасауға өзіңізді әрдайым мәжбүрлей алмайсыз. Бұл жұмысқа орналасу кезінде қиындықтар тудыруы мүмкін, өйткені кез келген жұмыс ережелер мен міндеттемелерді көздейді. Сіздерге ерік-жігерлік қасиеттерді, жоспарлай білуді, тәртіптілікті дамытуды ұсынамыз.

**«Мен және менің болашақ мамандығым» кәсіптік бағдар бойынша
бағдарлама»**

Екібастұз қ., 2017 ж.

Түсіндірме жазба

Мәселенің өзектілігі, қазіргі уақытта орта мектеп түлектерінің көпшілігі мамандықты саналы түрде таңдауға дайын еместігінде.

Білім алушылар 14-15 жас аралығында кәсіби өзін-өзі анықтау мәселесін сезіне бастайды. Зерттеулерге сәйкес білім алушылардың тек 10-15% -ы ғана нақты кәсіби ниеттерге ие. Шамамен соншасы өзінің кәсіби жоспарлары туралы ойланбайды. 70%-ға жуығының нақты айқындамасы жоқ, таңдауына күмәнданады. Сонымен қатар, статистика бойынша 50 мыңға жуық мамандық бар. Мұндай үлкен мамандықтар әлемінде өз бетінше бейімделу өте қиын. Оның үстіне жыл сайын жаңа мамандықтар пайда болып, ескілері жоғалады, олардың көпшілігі арасындағы шекаралар жойылады, ал кейбіреулері үнемі жіктеліп, бөлшектенеді.

Біз кәсіби өзін-өзі анықтауды әлеуметтендірудің бір бөлігі ретінде қарастырамыз, өйткені қазіргі жағдайда кәсіби өзін-өзі анықтау – бұл кәсіби мансапты таңдау ғана емес, сонымен қатар өз күш-жігерін, денсаулығын, жеке мүмкіндіктерін өзін-өзі дамыту саласы, сондай-ақ жеке тұлғаның әлеуметтік-мәдени және кәсіби-өндірістік жағдайларға саналы көзқарасын қалыптастыру.

«Мен және менің мамандығым» бағдарламасы жоғары сынып білім алушысына, мамандықтың талап ететін қабілеттерге, мүмкіндіктерге, құнды нұсқамалар мен талаптарға сәйкес бейімделуге және дұрыс таңдау жасауға көмектеседі.

1. Мақсаты: білім алушының өз мүмкіндіктерін таңдаған мамандық талаптарына сәйкестендіру қабілетін қалыптастыру, тұлғалық дамуы арқылы өзі туралы және мамандық әлемі туралы білім алу арқасында білім алушылардың кәсіби өзін-өзі анықтау процесін өзектендіру.

Міндеттер:

1. Сабақта және сабақтан тыс іс-әрекет арқылы білім алушылардың кәсіптік бағдар беру жүйесін құру.

2. Білім алушыларды кәсіптік оқыту, кәсіптік консультациямен қамтамасыз ету.

3. Негізгі мамандықтар туралы, олардың жеке тұлғаға қойылатын талаптары уралы, білімін жалғастыру және кәсіби даярлығын алу жолдары туралы білімді білім алушылардың бойында қалыптастыру.

2. Іс-әрекетті ұйымдастыру түрлері: бағдарлама 9, 10, 11 сынып білім алушыларына бағытталған; оқу жылы бойы іске асырылады.

«Мен және менің мамандығым» бағдарламасы теориялық және практикалық бөлімнен тұрады. Теориялық жағынан «мен» бейнесін, еңбек әлемі мен кәсіптерді зерделеуді қамтиды. Практикалық бөлім тестілеу, сенімді әдістемелерді, іскерлік және рөлдік ойындарды, проблемалық - іздеу міндеттері, зерттеу және жобалау жұмысының элементтерін пайдалана отырып, курс бойынша практикалық сабақтар түрінде ұсынылып отыр.

Қағидаттар:

- мамандық таңдаудағы саналылық қағидасы;

- таңдалынатын кәсіптің адамның қызығушылығына, бейімділігіне, қабілетіне және қоғамның қажеттіліктеріне сәйкес болу қағидасы;
- белсенділік қағидасы: адам мамандықты өзі белсенді түрде таңдайды;
- даму қағидасы: мамандық тұлғаның дамуына мүмкіндік беруі тиіс

Бағдарламаны жүзеге асыру

№	Іс-шара	Мерзімі
1	Кәсіптік бағдарлауды анықтау мақсатында білім алушыларға тестілеу және сауалнама жүргізу	Жыл бойы
2	Кәсіптік бағдар бойынша білім алушыларға проблемаларын анықтау бойынша сауалнама жүргізу	жыл бойы
3	Білім алушыларға жеке және топтық кеңестер беруді жүзеге асыру	жыл бойы
4	Білім алушылармен сыныптан тыс іс-шараларды ұйымдастыру және өткізу: Шығармашылық кездесу «Мамандықты таңдаймын» Сыныптан тыс іс-шара «Мен және мамандықтар әлемі» «Мамандықтың мың сыры...» «Мен және мамандықтар әлемі»	1 сессия қазан 2017 ж.
5	Білім алушылармен сыныптан тыс іс-шараларды ұйымдастыру және өткізу: «Мамандықтар әлемінде» «Жүз жол –біріуі сенікі» «Армандарды қалай жүзеге асыруға болады» «Жас болу оңай ма»	2 сессия ақпан 2017 ж.
6	Білім алушылармен сыныптан тыс іс-шараларды ұйымдастыру және өткізу: «Өз құқығыңды біл» 9-сынып. «Жұмысқа қалай орналасуға болады» 10-сыныптар «Қаптағы мысық немесе мамандық таңдау кезіндегі кәдімгідей қателер» 9-10 сыныптар. «Темперамент және мамандық таңдау» презентациясы 11-сыныптар.	3 сессия сәуір 2017 ж.

6. Бағдарламада көзделген іс-шараларды жүзеге асыру

1. Жастардың саналы түрде және дұрыс мамандық таңдауға уәждемесін арттыруға;
2. Болашақ мамандықты саналы таңдауда білім алушыларға атаулы психологиялық көмек көрсетуде;

3. Жасөспірімдерді кәсіби мансапты құрудың негізгі қағидаларына және еңбек нарығында мінез-құлық дағдыларына үйретуге;

4. Білім алушыларды нақты әлеуметтік жағдайларда өз ойларын жүзеге асыруға бейімдеуге, таңдаған мамандығы бойынша, жетістікке жету және өзін-өзі танытуға мүмкіндік береді.

**«Мен және менің мамандығым» атты
бейіналды оқыту аясындағы тренингтік сабақтар курсының
бағдарламасы**

Түсіндірме жазба

Жоғары сыныптарда бейіндік оқытуды енгізу, неғұрлым вариативті және сараланған оқыту – оқушылардың жауапты таңдау жасауға дайындығын көздейді. Олардан кәсіпті таңдаумен тығыз байланысты оқытудың болашақ бейініне қатысты ерте (тоғызыншы сыныптың соңына ғарай) өзін-өзі анықтау талап етіледі. Алайда, көптеген педагогикалық және психологиялық зерттеулердің нәтижелері көрсеткендей, мектеп түлектерінің кәсіби өзін-өзі анықтауға дайындығы жеткіліксіз. Мамандық таңдау жеткілікті ойластырылмаған және саналы емес болып шығады. Кәсіби өзін-өзі анықтаудың табыстылығы тұлғаның жалпы дамуымен тығыз байланысты екені белгілі. Ал, өзін-өзі талдау, ерікті өзін-өзі реттеу, мотивация деңгейі және т.б. сияқты психикалық даму көрсеткіштер, көбіне тоғызыншы сынып оқушыларында жеткіліксіз, олар көпшілігіне инфантильді, белсенді емес, күрделі мәселелерді шешуге дайын емес.

Екінші жағынан, жасөспірім жасында мектеп пәндеріне деген көзқарастың таңдау сипаты қалыптасады, оқытудың кәсіби бағдарлы себептері, кәсіби білім, шеберлік пен дағдыларды меңгеруге деген сензитивтілік пайда болады.

Осының барлығы мұғалімдер мен психологтардың алдына тоғызыншы сынып оқушыларының кәсіби және тұлғалық өзін-өзі анықтауға психологиялық дайындығын мақсатты түрде арттыру мәселесін қояды. Білім беру баланы оның тез даму қарқынымен және қарама-қайшы нақты үрдістерімен қазіргі заманғы қоғамға толыққанды кіруіне дайындау керек. Бұл тек хабардар болуды ғана емес, ақпаратты өз бетінше бағдарлай білуді, шешім қабылдауды, құндылық-мағыналық қондырғылардың қалыптасуын, өмірлік жоспарлардың және білімді болуын т. б. талап етеді.

Бағдарламаның мақсаты-Оқушылардың кәсіптік және тұлғалық өзін-өзі анықтауға психологиялық дайындығын дамыту. Саналы және жауапты таңдауға дайындығын анықтайтын келесі құрамдас бөліктерді бөліп көрсету қажет:

1.Когнитивті дайындық, ақпаратты қабылдау және талдау, таңдау жағдайындағы ықтимал әрекеттердің баламаларын анықтайтын таңдау баламаларын тұжырымдау.

2. Оның негізінде жатқан таңдаудың мәнін, себептері мен құндылықтарын анықтайтын құндылық-мотивациялық дайындық.

3. Эмоциялық-ерікті өзін-өзі реттеуді дамыту, сыртқы және ішкі кедергілерді жеңе білу негізінде қабылданған шешімді іске асыруға ерікті дайындық.

Бағдарламаның міндеттері.

1. Кәсіби өзін-өзі анықтауда ынталандыру деңгейін арттыру.
2. Өзін-өзі тану үдерістерін жетілдіру.
3. Психологиялық құзыреттілікті арттыру.
4. Өзін-өзі барабар бағалауды қалыптастыру.
5. Өзінің кәсіби болашағын жоспарлай білуді қалыптастыру.
6. Еңбек нарығы жағдайында мамандық таңдауымен таныстыру.

Әдістер-психодиагностикалық тесттер.Өзін-өзі тану мен рефлексияны жетілдіре түсетін рөлдік ойындар, жаттығулар.

Тақырыптық жоспарлау

№ р\н	Тақырыптың мазмұны	Сағат саны	Оқу сабағының түрі
1.	Кіріспе. Топта жұмыс істеу ережелері.	1	Кіріспе дәріс, тренингтік жаттығулар.
2.	Бақыт-сені түсінген кезде	1	Тренинг түрінде сабақ
3.	Өзім туралы не білемін? Темперамент. Жүйке жүйесінің қасиеттері.	1	Теория, практикалық сабақ,тренингтік жаттығулар
4.	Темперамент және мамандық	1	Теория, практикалық сабақ,тренингтік жаттығулар
5.	Осындай сипатта болады.	1	Теория, практикалық сабақ, тренингтік жаттығулар
6.	Эмоциялық жағдайы және өзін-өзі реттеу тәсілдері	1	Теория, практикалық сабақ,тренингтік жаттығулар
7.	Ойлау ерекшеліктері	1	Шолу дәрісі, тренингтік жаттығулар
8.	Еске алу және назар аудару	1	Практикалық сабақ (диагностика)
9.	Мамандық таңдаудағы бейімділігі мен мүдделері.	1	Тренинг элементтерімен сабақ
10.	Мамандық әлемі туралы не білемін? Климова мамандықтарының жіктелуі	1	Практикалықсабақ (диагностика)
11.	Мамандық әлемі туралы не білемін?	1	Тренингтік сабақ.
12.	Мамандық таңдаудағы қателіктер	1	Тренинг элементтерімен сабақ

13.	Қабілеті және кәсіби жарамдылығы	1	Тренинг сабағы
14.	Жеке кәсіби жоспар.	1	Тренинг элементтерімен сабақ
15.	Жеке кәсіби жоспарды құру.		Практикалықсабақ, тренингтік жаттығулар.
16.	Өзін-өзі таныстыру дағдылары	3	Семинар-тренингтер
17.	Өзін-өзі тану	1	Рөлдік ойын
18.	Жиыны	19	

1-тапсырма Кіріспе.

Мақсаты. Сабаққа оң мотивация жасау.

Психология ғылым және тәжірибе ретінде. Психологияны білу адамға қалай көмектесе алады? Психология адамға оқу және мамандық бейінін таңдауға қалай көмектесе алады? Адам өміріндегі өзін-өзі анықтау жағдайы. Таңдау дегеніміз не және ол қандай болуы мүмкін? Қандай жағдайды таңдау жағдайы деп атауға болады. Мамандықты саналы және жауапты таңдауға қалай дайындалу керек. Дұрыс шешім қабылдау үшін мамандық және өзіңіз туралы не білу керек.

Сабақ кезіндегі тәртіп ережелерін талқылау:

Сақталуы қажетті ережелер:

1. Біреу айтады, бәрі тыңдайды (қол көтеру заңы)
2. Басқалардың атына, намысына келетін ескертулерге тыйым салу.
3. Басқаның пікірін құрметтеу.
4. Ортада не айтылса, ол сыртқа шығарылмайды.

Сабақ барысы

1. «Танысу» жаттығуы. Қатысушылар дөнгелек бойынша өз атын және өзіне ұнайтын мамандықты атайды.

1. Өзін білу, өз мүмкіндіктерін талдау. («Менің жарығым айнашым, ... айтшы» жаттығуы).

2. Кәсіптік мақсаттардың, армандардың болуы. («Жалын-құстың қаауырсынымен» жаттығуы).

3. «Ғажайыптар алаңы» кәсіптік ойыны.

2-тапсырма.

«Бақыт – ол, сені түсінген кезде».

Мақсаты. Топтық жұмыс ережелерін үйрету, сабақтарға қатысуға ынталандыру.

Басқа адамды түсіну үшін, оны тыңдауды және оған қамқорлық жасауды үйрену керек. Эмпатия. Тұлғаның дамуындағы қарым-қатынастың рөлі. Қарым-қатынастың ауызша емес тәсілдері.

Сіз қалай ойлайсыз, бұл мұқият болудеген нені білдіреді. Не үшін мұқият болу керек. Оқытудың және әсіресе осы сабақтардың табыстылығына назар аударудың рөлі. Мұқият болу оңай. Бұған үйрену мүмкін бе. Неге мұқият болғысы келеді.

«Циферблат» жаттығуы. Бұл жаттығуды орындау үшін қабырға сағаты қажет. Бір минут ішінде секундтік көрсеткішінің қимылдарын мұқият қадағалау керек. Егер сіз баса жаққа алаңдап кетсеңіз, оны байқай отырып, дереу тапсырманы орындауға қайта оралыңыз.

Жаттығудың екінші кезеңі дөңгелек ортада орындалады. Дөңгелек ортада отырған адамдарды – қоңыраулы сағаттың сандары деп елестетіңіз. Сіздің назарыңыз – ол, сандарды (адамды) көрсететін көрсеткі. Әр адам кезекпе-кезек өз атын айтады. Сіздің міндетіңіз қозғалыстың секундтық көрсеткішін (бағытын) қадағалағандай, айтылған пікірлер мен кезектіліктің алмасуын да мұқият қадағалау.

«Пікір алысу» жаттығуы. Бұл жаттығу алдыңғының жалғасы болып табылады. Барлық қатысушылар алдыңғы жаттығуды орындағандай, дөңгелек бойымен кезектесіп пікірлерін айтады. Қалған басқалардың барлығы сағат көрсеткіші жылжығандай, оны келесі қатысушыға ауыстыра отырып, сөйлеп отырған қатысушыға назар аударуы керек. Бұл жаттығуды, барлық пікір алысу барысында топ назар аударуды үйренгенше, келесі бірнеше сабақтар бойы қайталау керек.

«Күлімдеу» жаттығуы.

Ортада сөйлемей отырып, топтағы өзіңіз көруге және сәлемдесуге қуаныштымын деген адамға көзқараспен кездесуге әрі шын жүректен күлімдеуге тырысыңыз. Өзіңіздің сезіміңізге назар аударыңыз

Екінші кезең. Қатысушылардың мүмкіндігінше көпшілігіне күлімдеу.

«Астарлы әңгімемен жұмыс» жаттығуы.

Астарлы әңгіме дегеніміз не? Әңгімеден айырмашылығы неде? «Жасырын мағынасы» деген не?

Жүргізуші шағын әңгімені дауыстап оқиды. Оқушылар астарлы әңгіменің басты мағынасын, мәнін бір сөйлеммен жазуы керек. Дөңгелек бойынша жазылғанды оқу және астарлы әңгіменің мағынасын кім қалай түсінгенін талқылау.

Айна әлемі.

Бір күні ұлы патша сұлулығы бойынша әлемде болып көрмеген сарайды салуды шешті. Онда көптеген ғажайыптар болды. Сонымен қатар, барлық қабырғалар, төбелер, еден және тіпті есіктері біріңғай айна болатын бір бөлме болды. Бір күні бұл бөлмеге ит жүгіріп кіріп, таң қалып, тоқтады – жүздеген ит оған жан-жағынан қарап тұр. Ит тістерін ақситты, бейнелер оған да солай жауап берді. Қорқып кеткен ит өршелене үрді. Оның бейнелері де үре бастады. Ит барынша қатты үріп, әбден дінкесі құрығанша бүкіл бөлмеге сенделді. Таңертең патша қызметкерлері айнала жүз өлі иттердің ортасында жатқан оның өлігін тапты және өте таң қалды, өйткені бөлмеде оған зиян келтіруі мүмкін ешкім болмады.

Жүргізуші астарлы әңгімені түсіндірмейді, бірақ мағынаны түсіну деңгейін талдайды. Егер ол жеткіліксіз болса, онда келесі сабақта жаттығуды қайталау керек.

«Әсер» жаттығуы.

Топ дөңгелек бойымен тұр. Бір қатысушы кезек бойынша топтың әрбір мүшесінің алдына барып тұрады. Оның көзіне қарап, оған жанасып тұрып, оның қандай жақсы сезімдері өзі ұнататынын қысқаша айту керек. Соңында рефлексия жүргізіледі.

3-тапсырма. Мен өзімі туралы не білемін? Темперамент.

Мақсаты: «темперамент» ұғымымен танысу.

Адамды адамның түсінудегі өзіндік қасиеті. Басқа адамдардың көзқарасы біздің уайымымызға қалай әсер етеді.

Теориялық бөлім: темперамент дегеніміз не?

Темперамент түрлері.

Айзенка Тесті.

«Сыйлық» жаттығуы.

Қатысушылар жеке парақтарда әртүрлі адами қасиеттерді жазады, содан кейін дөңгелектің ішінде «банк» құрылады. Топ қатысушыларының бірі жаттығуды бастайды: бір парақты алады да онда жазылған қасиетті «іштей» оқиды және оны ол кімде бар сол қатысушыға сыйлайды. Бұл шарт басында айтылады.

Қатысушылар дөңгелек бойымен рефлексия өткізіп, «Мен ... не сыйлағым келеді»

- біздің сыныбымызға

- мектепке

- адамзатқа.

4-тапсырма. Темперамент және мамандық.

Мақсаты: Білім алушыларды «мамандық» пен «темперамент» ұғымына сай түрлі мамандық өкілдерімен, белгілі адамдармен таныстыру.

«Аукцион» жаттығуы.

Мақсаты: мамандықтар туралы білімдерді өзектендіру және күрделі ойын әрекеттестігіне дайындық.

Сынып 3 топқа бөлінеді. Қатысушылардан белгілі бір түрге қатысты мамандықты атауы талап етіледі. Аталған мамандықтар тақтаға жазылады. Балғаның (алақандағы мақта) үшінші соққысына дейін қажетті мамандықты соңғы болып атаған немесе ойыншылары мамандықтардың көп санын атаған команда жеңеді. ЖБИ мамандықтар әлемі туралы жалпы ақпараттану деңгейін, оқушылар қызығушылығының бағытын оңай анықтауға мүмкіндік береді. Ойын 5 минуттан 15 минутқа дейін уақытты алады.

Теориялық бөлім:

«Әр түрлі темпераменттер» бейне фильмі.

«Темперамент және мамандық» атты мультимедиялық презентация. Талқылау.

«Мамандықты анықта» жаттығуы.

Қатысушылар екі командаға бөлінеді. Командалардың бірі мамандықты ойлайды, басқа команданың мүшесі оның командасының мүшелері оны таба

алуы үшін оған бір өзіне аталған мамандықты ауызша емес түрде бейнелеуі тиіс.

«Әріптерге мамандық» жаттығуы.

Бұл жаттығудың мақсаты – қатысушылардың кәсіби еңбек әлемі туралы білімдерін кеңейту немесе мамандықтар туралы бар білімдерін өзектендіру.

Жаттығуды дөңгелек ортада да өткізуге болады (шамамен 10-15 қатысушымен), ал толық сыныппен жұмыс істеу кезінде де қолдануға болады. Бұл ойын әдісі өте ықшам және жаттығу сипатында 5-7 минуттан 10-15 минутқа дейін созылады. Жаттығу рәсімі келесідей (дөңгелек бойымен жұмыс істеу кезінде):

Жалпы нұсқаулық: «Қазір қандай да бір әріп аталады. Біздің міндетіміз – осы әріптен басталатын көптеген мамандықтарды білетінімізді көрсету, яғни мамандықтар әлемін қаншалықты білетінімізді көрсетуіміз керек. Әрбір білім алушы дөңгелек бойынша бір-бір мамандықтан атап берулері керек».

Жүргізуші бірінші әріпті атайды, ал қатысушылар кезек бойынша мамандықтарды атайды. Егер мүлдем түсініксіз мамандық аталса, жүргізуші әңгіме түрінде түсіндіруді сұрайды. Егер ойыншы мұны түсіндіре алмаса, онда мамандық аталмаған деп есептеледі және жүріс кезек бойынша келесі ойыншыға беріледі (неғұрлым қатаң ережелер бойынша, мамандықты атай алмаған, ойыннан шығып, уақытша шеңберден шығады). Бұл ретте, мамандықтардың атауларын (мінсіз және «дұрыс») қатысушылардан ресми талап ету міндетті емес, өйткені қазіргі таңда бірде-бір анықтамалық толық болып табылады. Қандай да бір мамандық қызметтің шамамен белгілеу және нақтылау сұрақтарына жауап беру өте маңызды.

Дұрысы 5-7 әріптен артық ұсынбау керек, әйтпесе ойын қызықты болып көрінуден қалады. Бұл ойын әдістемесін жүргізу кезінде қарапайым әріптерден бастау керек, олар арқылы қатысушыларға біртіндеп аса күрделі әріптерді ұсына отырып, кәсіптерді атау оңай.

Бүтін сыныппен жұмыс істегенде 2-3 командаға (мысалы, бірақ қатарға) бөлуге және осылайша, қандай команда неғұрлым білімді екенін анықтауға болады. Бұл ретте жүргізуші әр команданың сәтті іс-әрекеттерін (мысалы, әрбір сәтті жауап плюспен белгіленеді, ал сәтсізі – минуспен белгіленеді) тақтада белгілеп көрсетуі керек, сонда ойын көрнекі және қызықты болады.

Тәжірибе көрсеткендей, осы жаттығуда жетекшіде білім алушылардың қандай да бір мамандықтар туралы түсініктерін ажыратпай түзету үшін үлкен мүмкіндіктер бар.

Рефлексия: «Мен бүгін жаңа: ... білдім»

5-тапсырма. Мінез-құлық деген не.

Мақсаты: «Мінез» ұғымымен танысу; мінезді қалыптастыру тәсілдерін талдау.

«Мінез-құлық әліппесі» жаттығуы.

«Елсіз арал» жаттығуы.

Мақсаты: топтың әрбір қатысушысына жүктелетін әлеуметтік рөліне қатысты күтулерді зерттеу.

Ұйымдастыру: сурет салу үшін барлық қажеттілер: бояулар, қылқалам, қарындаштар. Парақтың пішімі барлық қатысушылар сурет сала алатындай болуы тиіс.

1. Топтың барлық қатысушылары парақта өз аттарын жазады. Парақшалар жеребий болады – әркім біреуін тартып алады және өзіне кімнің аты түскенін құпия ұстайды.

Егер кенеттен өз парағы түссе, оны өзгерту қажет.

2. Нұсқаулық:

Елестетіп көріңізші, сіз топпен елсіз аралға тап болдыңыз.

Сізге осында өмір сүруге тура келеді. Сізге сурет салуды ұсынады, сіз немен айналысатын болсаңыз. Бұл ретте сіздің әрқайсыңыз сізге кімнің есімі қолыңызға тисе соны бейнелейсіз. Суретке қол қою, әрине, инкогнитоны ашу қажет емес.

3. Сурет салу кезінде қатысушыларға қарым-қатынас жасамауды, тек сурет арқылы өзара әрекеттесуді ұсыныңыз.

4. Алынған суретті қарау. Әр қатысушы ол қайда бейнеленгенін табуға тырысады және ол неге олай ойлайтынына дәлелдер келтіреді.

5. Авторлар кім бейнелегенін және неге дәл осындай түрде бейнелегенін айтады және бұл сабақтан кейін де айтады.

6-тапсырма. Тез әсерлену жағдайы және өзін-өзі реттеу тәсілдері

Теориялық бөлім. Адамның әсерленушілік көріністерінің байлығы туралы, жағымсыз әсерленудің жойқын күші және оларға жауапкершілік туралы түсінік беру; өзін-өзі реттеудің кейбір тәсілдерімен таныстыру.

«Әсерленуді ата» ойыны, әсерлену тесті.

Басса-Дорки сауалнамасы, бейімделген Г. А. Цукерман.

«Жарығым менің, айнашым, ... айтшы» жаттығуы

7-тапсырма. Ойлау ерекшеліктері.

Мақсаты: ойлаудың әртүрлі түрлері туралы түсінік беру.

Теориялық бөлім. Ойлау және оның ерекшеліктері туралы шолу дәріс; ойлауды дамыту бойынша ұсыныс беру.

Практикалық бөлім.

Ойлау түрін анықтау.

Зияткерлік әлеует тесті.

8-тапсырма. Есте сақтау және назар аудару.

Мақсаты: «есте сақтау» және «назар аудару» ұғымымен танысу, есте сақтау және зейіннің ерекшеліктерін анықтау; есте сақтау және зейіннің дамуы бойынша ұсыныстар.

Практикалық бөлім. «10 сөзді есте сақта» тесті. Шульте әдістемесі негізінде назар көлемін диагностикалау.

«Шыбын» жаттығуы.

Тақтада тоғыз жасушалы ойын алаңы (3-тен 3-ке). Қиялдағы «шыбын» ойын алаңының орталық торында орналасқан. Мүмкін төрт команданың біреуі бойынша (жоғары, төмен, оңға, солға) «шыбын» командаға сәйкес көрші торға ауыстырылады. Командалар кезек бойынша барлық оқушыларға беріледі. Ойыншылар «шыбын» қозғалыстарын бақылап отыруға тиіс. Ойын үнемі көңіл бөлуді талап етеді: олар жіптен бірден айырылса, ойыннан шығады. Кім қалады, сол жеңеді.

9-тапсырма. Мамандық таңдаудағы бейімділігі мен мүдделері.

Мақсаты: «қызығушылықтар мен бейімділік» ұғымдарымен таныстыру; оқушылардың қызығушылығы мен бейімділігін анықтау; қызығушылықтар мен бейімділікті басқару тәсілдерін анықтау.

Практикалық бөлім. «Мүдделер картасы» А.Е.Голомшток әдістемесі.

«Пікір» жаттығуы.

Әрбір жұп 10 минут ішінде өзінің әріптесімен сұхбат өткізіп, олардың ең маңызды қасиеттері туралы әсер етуі тиіс. Осыдан кейін қатысушылар дөңгелек бойымен отырады және әр кезекпен өз әріптесі туралы әңгімелейді.

«Визитка» жаттығуы.

Әр оқушы өзіне визиттік карточкасын жасайды. Карточкада өз есіміңді жазу қажет; қатысушы бұл есіммен оны атағанын және ол өзінің белгісі болғанын қалайды.

«Қазіргіден саған 20 жылға артық екенін елестетіңіз. Сізде визиттік карточка бар. Оны суретін сал».

Дөңгелек бойымен визиттік карточкаларының тұсаукесері өткізіледі.

«Ол кім, көрсет?» жаттығуы.

Тақтаға қатысушыларына ұнайтын 10-15 мамандық мамандықтар жазылады. Жүргізуші әр мамандықты атайды және былай дейді: «Ол кім, көрсет?». Барлығы осы мамандық кімге ең қолайлы екенін көрсетеді.

10-тапсырма. Мамандық әлемі туралы не білемін?

Мақсаты: мамандық әлемінің алуан түрлілігі мен оның жіктелуі туралы түсінік беру; білім алушылардың мамандық әлемі туралы хабардар болу деңгейін анықтау.

Практикалық бөлім.

Климовтың мамандықтарын жіктеу.

11-тапсырма. Мамандық әлемі туралы мен не білемін?

Мақсаты: мамандықтар туралы білімдер жинақтау

«Сыйлық» жаттығуы.

«Асыл ат тістері» жаттығуы.

«Кәсіп-мамандық» жаттығуы.

Бұл жаттығу қатысушылардың белгілі бір мамандық аясында мамандану сияқты ұғымдарды ұғынуға және кәсіби еңбектің алуан түрлілігі туралы ақпаратын кеңейтуге бағытталған.

Ойын жаттығулары 6-8-ден 15-20-ға дейінгі қатысушылар ауқымында, сондай-ақ бүкіл сынып бойынша да өткізілуі мүмкін. Уақыт бойынша ол 10-нан 15-20 минутқа дейін созылады. Жалпы рәсімі келесідей болады:

Қатысушыларға кәсіп пен мамандық ұғымдарының арасындағы арақатынастың қандай екені түсіндіріледі: мамандық — ұқсас мамандықтар тобы (мысалы, мұғалім – кәсіп, дене шынықтыру мұғалімі және т.б. – мамандық).

Нұсқаулық: «Қазір кәсіптер аталынады, ал сіздер кезек бойынша тиісті мамандықтарды атауларыңыз керек». Егер ойыншылардың біреуі күмәнді мамандықтарды атаса немесе қателессе, оған оны анықтайтын сұрақтар қоюға болады. Шамалы талқылаулар мен пікірталастар жасауға жол беріледі.

Қатысушыларға кезекпе кезек емес, «пинг-понг» принципі бойынша (жаңа ғана мамандықты атаған ойыншы келесі мамандықты кім атауы тиіс екенін өзі анықтайды және т.б.) мамандықтарды атауды ұсына отырып, ойын процедурасын бірнеше күрделендіруге болады. Бұлай қиындату ойынға небір шымшытырық енгізеді, бірақ көпшілікті шығармашылық шиеленісте болуға мәжбүр етеді.

Осыған ұқсас қағидат бойынша басқа да ойын жаттығуларын жасауға болады: «Кәсіп – оқу орны» (мамандық деп аталады, ал қатысушылар оны нақты қайда оқып алуға болатынын айтуы керек); «Кәсіп – медициналық қарсы көрсеткіштер» (осы мамандық үшін); «Кәсіп – талап етілетін сапа» және т. б.

Осы жаттығудың белсенді мүмкіндіктерін арттыру үшін топты (сыныпты) командаға бөлуге және олардың арасында жарыс ұйымдастыруға болады, кім аталған кәсіп бойынша (оқу орындары, медициналық қарсы көрсеткіштер, кәсіби маңызды қасиеттер...) мамандықтарды көбірек атайды.

«Мамандықтар тізбегі» жаттығуы.

Жаттығу әр түрлі еңбек қызметі түрлеріне ортақ ерекшеленуді дамыту үшін қолданылады. Бұл қабілет адам нақты еңбек сипаттарына бағдарланып, таңдауда өзін қатты шектейтін жағдайларда пайдалы болуы мүмкін (осы сипаттамалармен бір-екі мамандықта «циклды» сияқты), бірақ мұндай сипаттамалар көптеген мамандықтарда кездеседі.

Жаттығуды шеңберде жүргізген тиімді. Қатысушылар саны 6-8-ден 15-20-ға дейін. Өткізу уақыты 7-10 минуттан 15 минутқа дейін. Негізгі кезеңдері мынадай:

Нұсқаулық: «қазір біз шеңбер бойынша» мамандықтар тізбегін құрамыз. Мен, бірінші мамандықты атаймын, мысалы, металлург, келесі мамандыққа, жақын Металлург, мысалы, аспазшы. Әрбір аталған кәсіптердің ұқсастығы, мысалы, металлург, және аспаз отпен, жоғары температурамен, пештермен айналысады...

Ойын барысында жүргізуші кейде нақтылайтын сұрақтар қояды, түрі: «сіздің кәсібіңіздің аталған жаймен ұқсастығы неде?». Мамандық сәтті аталғаны немесе болмағаны туралы соңғы шешімді топ қабылдайды.

Ойынды талқылау кезінде қатысушылардың назарын аудару маңызды, әр түрлі мамандықтар арасында кейде ұқсастықтың қызықты жалпы желілері табылуы мүмкін. Мысалы, егер тізбектің басында металл өңдеумен байланысты мамандықтар аталса (біздің мысалдағыдай), ортасында – автокөлікпен, ал соңында – балетпен (айтылғанды растау үшін осындай тізбекпен мысал келтіреміз: металлург-аспаз - етші - слесарь (ол да кеседі, бірақ металды) - автослесарь - таксист – эстрадалық сатирик, сондай - ақ драмтеатрдың әртісі-балет әртісі және т.б.). Әр түрлі мамандықтар арасындағы мұндай күтпеген байланыстар тек бір кәсіби таңдаумен шектелмеу керектігін көрсетеді, өйткені сіз бір мамандықта іздегеніңіз басқа да, қолжетімді мамандықтарда болуы мүмкін.

Кейде кәсіптер арасындағы ұқсастық сипатқа әзіл-сықақ сипаты дерлік, мысалы, жалпы кәсіптер арасындағы ұқсастық троллейбус жүргізушісі және жоғары оқу орнының профессоры болуы мүмкін? Сонымен қатар, басқа да аудиториялар алдында сөз сөйлеуге мүмкіндігі бар, және троллейбус жүргізушісінде аудитория кеңірек болады (троллейбуспен қаншама адамар қарбалас уақытта жүреді?). Егер мектеп білім алушылары осыған ұқсас немесе тіпті мамандықтар арасындағы ұқсастықтың одан да қызықты желілерін көрсетсе, онда оларды осындай шығармашылығы үшін айыптауға болмайды – бұл ойыннан алынған көрсеткіштердің бірі.

12-тапсырма. Мамандық таңдаудағы қателіктер.

Мақсаты: кез-келген мамандық тараптарының тартымдылығы мен тартымдысыздығы, қателіктер мен олардың салдарын сезіну; мамандықты сауатты таңдау ережелерімен танысу.

«Тұзақ – қақпан» ойыны.

Ойынның мақсаты – кәсіби мақсаттарға жету жолында мүмкін болатын кедергілерді (ұстағыштарды) сезіну деңгейін арттыру және осы кедергілерден өту жолдары туралы түсінік. Бұл ойын жаттығулары шеңберде өткізіледі, қатысушылар саны – 6-8-ден 12-15-ге дейін. Уақыты – 20-30 минут.

Рәсім келесі кезеңдерді қамтиды:

Топпен бірге нақты кәсіби мақсат анықталады (нақты оқу орнына түсу; осы оқу орнын аяқтау, нақты жұмыс орнына ресімдеу немесе нақты кәсіби жетістік, оның ішінде мансапты құру және марапаттар, сыйлықтар және т.б. алу...).

Топта өз еркімен таңдалған адамды «таныстыратын ерікті адам таңдалады (егер ерікті ниет білдірсе, онда ол өзін де көрсете алады...). Бұл ретте өз еркімен таңдалған адам шығарылған адам үшін оның негізгі сипаттамаларын бірден анықтау қажет: жынысы, жасы (жасы қатысушылардың көпшілігінің жасына сәйкес келуі керек, бұл жаттығуды неғұрлым өзекті етеді: ойнаушылар үшін), білім, отбасы жағдайы және т. б. бірақ мұндай сипаттамалар тым көп болмауы тиіс!

Жалпы нұсқаулық: «қазір әрбір адам біздің кейіпкеріміз қандай мақсаттарға ұмтылатынын біле тұра, ол үшін кәсіби мақсатқа жету жолындағы кейбір қиындықтарды анықтауға (немесе ойлауға) тиіс». Қиындықтар сыртқы, басқа адамдардан немесе қандай да бір мән-жайлардан шығатын, сондай-ақ адамның өзінде қалыптасқан, ішкі қиындықтар туралы көптеген адамдар жиі ұмытады. Осындай қиындықтарды басқа қатысушылар ойлап тапқан жағдайда (қайталанбас үшін) осындай екі - үш қиындықтарды анықтау қажет.

Мұндай қиындықтарды бөле отырып, әркім оларды қалай жеңу керектігін ойлауы тиіс. Бас ойыншы сондай-ақ, ол өз мақсатына жету жолында бірнеше ықтимал қиындықтарды бөліп, сондай-ақ, ол оларды жеңуге қалай жауап беруге дайындалуға уақыт береді.

Осыдан кейін кезек бойынша әркім бір қиындық-тұзақ деп аталады, ал бас ойыншы бірден (ойламай) осы қиындықтарды жеңе алатын еді. Бұл қиындықтарды атаған ойыншы оны қалай жеңуге болатынын айту керек. Жүргізуші топтың көмегімен (дауыс беру немесе басқа процедуралардың көмегімен) осы қиындықтарды жеңу нұсқасы неғұрлым оңтайлы болып табылғанын анықтайды. Жеңімпазға (бас ойыншыға немесе топ өкіліне) «плюс» қойылады. Егер ойынның соңында басты ойыншының артықшылығы көп болса, онда ол өз мақсатына жету жолында негізгі қиындықтарды (қақпанға түсірушілер) жеңе алды.

Бұдан әрі басты кейіпкерді қоса алғанда, ойыншылар өз парақшаларында белгіленген мақсатқа жету жолында негізгі қиындықтарды бөледі. Қиындықтар тек сыртқы ғана емес, ішкі де болатынын еске саламыз.

Әр адам кезегімен өз қиындықтарын атайды. Егер қандай да бір қиындықтар анық ойластырылған болса, онда топтың өзі осындай қиындықтарды талқылау немесе талқыламау керектігін шешеді. Бірден бас ойыншы оны қалай жеңуге болатынын айтады.

Одан кейін қиындықтарды жеңудің өзінің нұсқасы туралы осы қиындықтарды атаған ойыншы айтады. Жүргізуші қалған ойыншылардың көмегімен қиындықтарды жеңудің оңтайлы, қызықты және шынайы нұсқаларын анықтайды. қызықты және шынайы. Ақырында, жалпы қорытынды жасалады (кейіпкер аталған қиындықтарды еңсере алды немесе жоқ). Жалпы қорытынды жасау кезінде, сондай-ақ, дайындық кезеңінде бас ойыншы ойында қалған қатысушылар ұсынған қиындықтарды (өз парақшасында) көрсете алды ма екенін көруге болады. Жүргізуші мұндай тәжірибе алмасуды көтермелеуі тиіс, бірақ бір мезгілде ойын динамикалық түрде өтіп, елеулі емес бөлшектерге байланысты болмауын қадағалауы тиіс.

«Үздік мотив» жаттығуы.

Жаттығудың мақсаты – қатысушыларға мамандық таңдау ерекшеліктерін түсінуге көмектесу.

Нұсқаулық: «біздің міндетіміз – мамандық таңдаудың ең дұрыс мотивін таңдау, яғни барлық адамдар өз кәсібін таңдауға тиіс басты себеп. Бұл үшін мен 2 себеп бойынша оқимын. Сіз талқылау жолымен және, мүмкін, дауыс беру

қандай мотив жақсы деген пікірге келуге тиіс». Мотивтер тізімі 16 фразаны қамтиды:

1. Мүмкіндік хабардар.
2. Отбасылық дәстүрлерді жалғастыру мүмкіндігі.
3. Өз жолдастарымен оқуды жалғастыру мүмкіндігі.
4. Адамдарға қызмет ету мүмкіндігі.
5. Жалақы.
6. Елдің экономикасы үшін маңызы, мамандықтың қоғамдық және мемлекеттік маңызы.
7. Жұмысқа тұру жеңілдігі.
8. Жұмыстың болашағы.
9. Өз қабілеттерін көрсетуге мүмкіндік береді.
10. Адамдармен сөйлесуге мүмкіндік береді.
11. Білімді байытады.
12. Мазмұны бойынша әр түрлі жұмыс.
13. Романтикалық, мамандықтың асылдығы.
14. Еңбектің шығармашылық сипатын, ашу мүмкіндігі.
15. Қиын, күрделі мамандық.
16. Таза, жеңіл, тыныш жұмыс.

Жүргізуші 1-ші және 2-ші мотив, 3-ші және 4-ші мотив оқиды ... 15 - ші және 16-ші. Осыдан кейін ол 8 мотивтен тұратын тізім қалады, содан кейін ол қайтадан 1-ші және 2-ші мотив, 3-ші және 4-ші және т. б. оқиды.

13-тапсырма. Қабілеті және кәсіби жарамдылығы.

Мақсаты: «қабілет» және «кәсіби жарамдылық» ұғымдарымен таныстыру; мамандық туралы алған білімдерін жинақтау; бұл білімді өз мүмкіндіктерімен салыстыру.

«Кім бар?» жаттығуы.

Жаттығудың мақсаты – қатысушыларға бір-біріне деген білім негізінде өз бейнесін әр түрлі мамандықтармен байланыстыруға мүмкіндік беру.

Ойын шеңберде өткізіледі, бірақ оны сыныпта да өткізуге болады, ойынға 6-8 адамнан, 12-15 адамға дейін қатыса алады. Бірінші ойынның уақыты 5-7 минут. Ойын жаттығулары келесідей;

Нұсқаулық: «Қазір мен мамандық атайтын боламын, әрқайсысы бірнеше секунд ішінде өз жолдастарына қарап, бұл мамандықтың ең жоғары дәрежеде кімге сай келетінін анықтау керек. Одан әрі мен алақаныммен шапалақтағанда әрбір команда бойынша барлығы бір уақытта аталған мамандық үшін ең қолайлы таңдалған адамға қолмен көрсетуі тиіс».

Ойын басталмас бұрын жүргізуші топқа қатысушылардан қандай мамандықтар қызықтыратынын және осы мамандықтарды (10-15 дана шамасында) тақтаға жазып, кейін осы тізбеден кәсіптерді атай отырып, жазып бере алады. Бұл аталған мамандық түрлері ешкімге қызықты болмауы да, тіпті жағымсыз болуы мүмкін.

Өз жолдасыма қолмен көрсете отырып, барлығы уақытша бір орында тұрып қалуы қажет, ал жүргізуші кезек бойынша әр адамға қанша қол көрсетіп

тұрғанын есептейді, яғни ойыншылардың көпшілігінің пікірінше, кімнің дәрежесі осы мамандыққа сәйкес келетінін көрсетеді.

Егер жаттығу сыныпта өткізілсе және білім алушылар өз орындарында партада отырса, онда барлық негізгі ережелер сақталады, ал жүргізуші ойыншылардың эмоцияларына дайын болуы тиіс. Алайда, барлығы бір-бірімен тығыз отырған шеңбер ойынына қарағанда, сыныпта кеңірек және бір-бірімен араласуымен және көрсетуімен аз қателер кездеседі, өйткені

«Кәсіби маманның қадамы» жаттығуы.

Жаттығудың мақсаты – көңілді түрде белгілі бір кәсіпқойлардың мінез-құлқының кейбір типтік ерекшеліктері мен өзгешеліктерін арнайы түрде модельдеу.

Ойынға қатысушылардың саны-6-8-ден 15-20 адамға дейін. Уақыт — 20-дан 30-40 минут. Рәсім келесі кезеңдерді қамтиды:

Жүргізуші барлығына нөмірлердің реті бойынша атап шығуды ұсынады. Әрбір ойынға қатысушылар қағаз парағын алып, бағанға қанша болса, сонша нөмір қояды.

Жалпы нұсқаулық: «Бұл ойын жаттығуы бір мезгілде өте ерекше және өте қарапайым. Біз қандай да бір мамандықтарды жүріс арқылы бейнелеуге тырысамыз, өйткені қимыл, мимика, түрлі поза және т. б. көмегімен түрлі заттар мен құбылыстарды бейнелеуге болады. Ең алдымен әр адам өзі қалайтын мамандық таңдауы қажет, яғни сол арқылы өзінің мамандыққа сай жүрісін көрсетеді. Қазір сіздердің әрқайсыңыз кезекпен өз орындарыңыздан тұрып, тыныш менің жаныма жақындап, өзі жүрісін бейнелеп көрсеткісі келген мамандық иесінің атын менің құлағыма (сыбырлап) айтады. Осыдан кейін ол өз тағы солай өз орнына тыныш қайта барып отырады. Қалғандары кезекті ойыншының жүрісін мұқият бақылап отыруы керек, ал өз парақшаларында осы ойыншының нөміріне қарама-қарсы мамандық иесін, яғни оның жүрісіне керсінше мамандықты жазу керек. Адамның жүрісі бойынша кейде сол адамның қандай мамандық иесі екенін табуға болады, мысалы, адам жүк тасушы немесе балет әртісі, әскери немесе бухгалтер және т. б.».

Жүргізуші бірінші үлгіні өзі көрсетсе, жақсы болады, себебі жаттығу өте ерекше және ойыншылардың кейбірі ойланбай қалуы мүмкін. Жүргізуші өз орнынан тұрып ерекше ештеңе жоқ екенін көрсетіп ойыншылардың біріне жақындап келіп құлағына сыбырлап, өзінің жүрісі арқылы қандай мамандықты бейнелейтінін айтуы тиіс...

Бұдан әрі ойыншылар кезекпен кезек алдындағыдай қайталайды, бірақ әр жолы алдын ала өзінің реттік нөмірін атай отырып. Жүргізуші өзінің парақшасына, өзінің жүріс-тұрысымен қандай мамандықты және қай нөмірге ұсынғысы келетінін жазады.

Егер біреу оларға қандай да бір ыңғайсыз (ренжіген) мамандықты жазса, онда жүргізуші оны оқымайды.

Ойын қызықты және көңілді өтеді, бірақ сыныптастарының көзқарасымен сынып ішінде жүру бір қарағанда қарапайым тапсырма, біреулерге қиын сынақ болуы мүмкін.

Сондықтан, егер біреу жаттығуларға қатысудан бас тартса, онда оған түсіністікпен қарап, өз жолдастарын жай ғана бақылап отыру қажет.

«Адам – мамандық» жаттығуы.

Мақсаты – қатысушылардың мамандық таңдауға қызығушылығын ояту; қатысушыларға «өз-өздеріне сырт көзден қарауға» мүмкіндік беру.

Бұл жаттығу «ассоциация» түріндегі ойындардың кәсіби модификациясы болып табылады. Басқа жұмбақ ойыншыны табатын қатысушы таңдалады. Оған үш әрекет беріледі. Ереже: болжаушы барлық қатысушыларға бірдей сұрақ қою керек: «жұмбақ адам қандай мамандықпен байланысты?» Әркім өзі үшін ең қолайлы мамандықты таңдауға тырысып, жауап беруі тиіс (сонымен қатар әр түрлі қатысушылар бір мамандықты қайталап айта алады).

14-тапсырма. Жеке кәсіби жоспар.

Мақсаты: алған білімдерін жинақтау және жүйелеу; жеке кәсіби жоспарын құрастыруға үйрету ережесі.

«Күн сәулелеріндегі менің портретім» жаттығуы.

Күнді сызыңыз. Күн шеңберінің ортасында өз атыңызды жазыңыз немесе портретіңізді салыңыз. Содан кейін сәулелердің бойымен барлық қадір-қасиеттеріңізді жазыңыз, өзіңіз туралы білетін барлық жақсы сөздер. Сәулелердің мүмкіндігінше көп болуына тырысыңыз. Жаттығуды орындауға 15-20 минут беріледі.

«Маған ұқсамайтын адамдар» жаттығуы.

Әрбір қатысушыға өзінің досын елестету ұсынылады, ол қандай да бір маңызды заттарда одан айтарлықтай өзгеше. Содан кейін оның атын атамай, оның немен ерекшеленетінін және неге екенін жол қатысушысына айтып беру қажет.

«Кандидат» жаттығуы.

Сіз маңызды және жауапты тапсырманы орындау үшін үміткерлер екенін елестетіп көріңіз. Сіз қазір іріктеу комиссиясының алдында отырсыз және ол сізді тандап алу үшін, өзіңіз туралы барлық жақсылықты айтуға тырысыңыз. Әңгіме барысында суретті пайдаланыңыз.

«Жалын құстың қауырсынына».

Аңызбен жұмыс.

Мақсаткерлік.

«Мұғалім, Сіз не себепті өлім жазасына кескелі жатқан адамға иілдіңіз? – деді, Шығыс данышпанының шәкірттері. Данышпан: « Мен ол адамға емес, мен оның мақсаткерлігіне иілдім. Оның айқын мақсаты болды, ол сол үшін өмірін қиды. Өзіңіз елестетіп көріңіз, егер де оның айқын мақсаты болса, онда ол не нәрсеге жетер еді».

Кәсіби жоспар - болашақ мамандықты меңгеру тәсілдері және кәсіби өсу перспективаларына негізделген, еңбек қызметінің сайланатын саласы.

15-тапсырма. Жеке кәсіби жоспарды құру

Мақсаты: мамандық туралы алған білімдерін жинақтау. Жеке кәсіби өсу жоспарын құру.

Жеке кәсіби жоспардың үлгі схемасы.

Басты мақсаты. Мен немен айналысамын, ортақ іске қандай еңбек үлесін қосамын, кім боламын, қандай боламын, қайда қол жеткіземін, кімге теңесетін боламын.

Алдағы міндеттер мен алшақ перспективалар. Қызметтің бірінші саласы, мамандық, жұмыс, күштің еңбек сынаамасы, не нәрсеге және қайда оқуға болады, кәсіби өсу шеберлікті арттыру, перспективалары.

Мақсатқа жету жолдары мен құралдары. Анықтамалық әдебиеттерді зерттеу, мамандармен әңгімелесу, өз бетімен білім алу, белгілі бір оқу орнына түсу (КТУ, колледж, ЖОО, курстар).

Мақсатқа жету жолындағы сыртқы кедергілер. Қиындықтар, мүмкін кедергілер, қандай да бір адамдардың мүмкін қарсы іс-әрекеттері.

Мақсатқа жетудің ішкі шарттары. Өзінің мүмкіндіктері: денсаулық жағдайы, оқуға қабілеті, табандылық, шыдамдылық, практикалық және теориялық жұмысқа бейімділігі, осы мамандық бойынша оқу мен жұмысқа қажетті басқа да жеке қасиеттері, өзін-өзі тәрбиелеу бойынша жұмыс.

Қосымша нұсқалар және оларға қол жеткізу жолдары. Мысалы: «конкурс бойынша техникумға өтпей қалсам, КТУ-ға сол мамандыққа қайта түсуге тырысамын» және т. б.

«Визитка» жаттығуы.

«Менің өмір жолым» жаттығуы.

Қағаз бетіне еркін ұзындықтың векторын сызыңыз. Вектор нүктесінің басталуы. Қазіргі уақытта өзіңізді сезінетін жерді айқастырыңыз. Жасын көрсетіңіз. Туғаннан бастап осы жасқа дейін сіздің өміріңіздің барлық маңызды оқиғаларын көрсетіңіз.

Болашақ өміріңізді жоспарлаңыз. Сіздің тағдырыңызда орындалғанын не қалайсыз? Бұл оқиғаларды өмір жолында белгілеңіз.

Негізгі үрдістерді талқылау - талдау

16-тапсырма. Өзін-өзі таныстыру дағдылары

Мақсаты: білім алушыларды өзін-өзі таныстыру негіздерімен таныстыру.

Білім алушыларды өзін-өзі таныстыру семинар-тренингтер өткізу түрінде үш кезеңде өтеді.

Бірінші семинар-тренинг. Дене тілі: басқа адамдардың қимылдарын түсіну, өзіне орналасуы.

1. Танысу, кіріспе сөз (10 мин.).

2. Бірінші қадам: қол қимылдарын зерттеу.

1. Қорғаныс қимылдары: қорғаныс қимылдарының түрлері (қолды, аяқты және т.б. айқындарды) туралы айтылады, қатысушылардың ой-өрісін талдау түрінде материалды бекіту, «әр түрлі тәсілдермен жабу» жаттығулары және ойнатылатын ойынды талдау түрінде жүргізіледі.

2. Басымдылық: басымдылық қимылдарының түрлері (қол алысу кезінде қолдың бұрылуы, саусақтардың қойылуы және т.б.), Бекітілу (алдыңғысына ұқсас) туралы айтылады.

3. Жанасу қимылдары: жанасу қимылдарының түрлері мен мәндерін (мұрын, көз, жинау және т.б.), бекіту туралы айтылады.

4. Қолдың басқа да қимылдарын көрсету: сол сияқты.

3. Екінші қадам: бастың, дененің және аяқтың әр түрлі жағдайын зерттеу.

1. Қорғаныс қимылдары: қорғаныс қимылдарының түрлері (бұрылу және т.б.), бекіту туралы айтылады.

2. Бастың қимылдары: бас қимылының түрлері (қисаю, бұрылу), бекіту туралы айтылады.

3. Аймақтық орналасуы, дененің бағыты мен еңістігі: корпус қозғалысының, бекітілуі туралы айтылады.

4. Дененің басқа да ережелері.

4. Үшінші қадам: басқа қимылдар, қозғалыс және сигналдар.

1. Әр түрлі заттарды манипуляциялау: қандай да бір заттарды (көзілдірік, темекі және т.б.) манипуляциялау, бекіту.

2. Көз қозғалысы: көзқарастың бағыттылығы, ашықтық-көздің жабықтығы және т.б. туралы айтылады.

5. Төртінші қадам: көшіре қайталау және басқа да тәсілдері

1. Ашық қалған тұрысын көрсету: сақтану қимыл түрлерін қайталау, ашық қимылдар мен тұрысқа үйрету, бекіту.

2. Мүдделілік білдіру: мүдделілік пен мүдделілікті көрсететін қимылдарды қайталау, мүдделілік қимылдарының комбинациялары, бекіту туралы айтылады.

Көшіре қайталау: серіктесінің қимылын көшіре қайталау-оны өзіне орналастырудың табысты жолы екені туралы айтылады (барлығы жұпқа бөлініп көшіре қайталау ойынын ойнайды).

6. Бесінші қадам (төртінші қадамдың соңынан бастап тренингтің соңына дейін уақыт алады): нақты тренинг ахуалын шешу.

Жетондар жүйесі қолданылады. Жүргізуші белгілі бір қызметтің тапсырыс берушісі болып табылады (мысалы, белгілі бір уақыт ішінде арифметикалық тапсырманы шешу) және қатысып отырған «менеджерден» (яғни нақты Орындаушыны/орындаушыларды таңдататындарды) таңдайды. «Менеджер» міндеттің түріне (Жүргізуші міндетті тек жалпы сипатта сипаттайды) және қатысушылардың Орындаушыны/орындаушыларды таңдау қабілетіне қарай міндетті. Әрбір қатысушымен «менеджер» бір минут ішінде әңгімелесу өткізеді. Тапсырманы сәтті орындаған жағдайда жүргізуші «менеджерге» орындаушылармен уағдаластыққа сүйене отырып, өзі бөлетін жетондар санын береді. Семинар-тренингтің соңына дейін 10-15 минут бұрын барлық қатысушылар ол туралы және ойын барысында өз табыстары мен сәтсіздіктері туралы өз пікірлерін айтады.

Екінші семинар-тренинг.

Риторика: өзіндік сөйлеу стилін алу.

1. Танысу, кіріспе сөз (10 мин.).

2. Бірінші қадам: сөйлеудің акустикалық сипаттамаларын дамыту.

Сөйлеу кемістіктеріне байланысты негізгі мәселелер: тыныш сөйлеу, мінгірлеп сөйлеу, кеуде резонаторын пайдаланбау және т. б. туралы айтылады.

2. Әр қатысушы қандай да бір өлең айтады; әр сөз сөйлегеннен кейін жүргізуші сөз сөйлеушінің акустикалық сипаттарын талдайды, өзін-өзі жетілдіру бойынша жаттығуларды ұсынады.

3. «Жақсы дауыс иегерлерінің Кубогы» ойыны өткізіледі: бір прозалық мәтін екіге бөлінеді.

3. Екінші қадам: басқа адамға психологиялық әсер ету кезінде түрлі интонацияларды пайдалану.

1. Психологиялық әсер ету әдістері және оларға сәйкес келетін интонациялар туралы айтылады: иман, сендіру, дәлелдеме, бұйрық, жағдайдың өзгеруі.

2. Барлық қатысушылар жұптарға бөлінеді. Әр жұп үшін қайшылықтар бар талқылау тақырыбы бар. 10 жыл ішінде психологиялық әсер ету әдістерінің біріне тән интонацияларды қолдану арқылы дау болады.

3. Қандай жағдайларда қандай да бір әдістер қолайлы екендігі ортақ талқылануда.

4. Үшінші қадам: «жұмысқа орналастыру» кезінде стильдік құрылымда өзі, өз қабілеттері туралы айтуға барынша сүйенеді.

5. Төртінші қадам, соңғы қадам: әрбір қатысушы өзі таңдаған және мәлімдеген стильдегі өткен семинар-тренинг туралы айтып беруі тиіс.

Үшінші семинар-тренинг.

«Мен ешқашан ештеңе алмаймын, тек беремін!»

Танысу, кіріспе сөз (10 мин.).

1. Бірінші қадам: эмоционалдық шиеленісті төмендететін техника.

Қарым-қатынаста эмоционалдық шиеленісті төмендетуге көмектесетін/кедергі жасайтын тоғыз фактор туралы айтылады (оң және теріс полюстер берілген):

+	-
- серіктеске сөгіс беру	- оған кедергі жасау
- эмоциялық жағдайды вербализациялау (Өз және серіктес)	- оны елемеу
- ортақтықтың астын сызу	- айырмашылықтардың астын сызу
- серіктес мәселелеріне қызығушылық	- оларды елемеу
- серіктестің маңыздылығын атап өту	- серіктестің төмендеуі
- өзінің дұрыс еместігін дереу тану	- тануды тарту
- нақты шығу ұсынысы	- кінәліні іздеу
- фактілерге жүгіну	- жеке тұлғаға көшу, «жалпы»
- тыныш, сенімді сөйлеу қарқыны	- сөйлеу қарқынынан аулақ болу, кему

б) қатысушылар жұптарға бөлінеді, әрқайсысында 5 минут бойы қандай да бір даулы тақырып талқыланады: ауа райы, саясат, спорт, бала тәрбиесі және

т.б. туралы. Содан кейін әркім өзін әр фактор бойынша бағалайды (+ , -немесе 0) және оған барлық факторларды пайдалануға кедергі келтіргенін айтады.

2. Екінші қадам: жетістік мотивациясы.

1. Қол жеткізу мотивациясы деген не және неге бұл жақсы.

2. Қол жеткізу уәждемесінің санаттарын пайдалана отырып, жобалық әңгімелер құру.

3. Үшінші қадам: «әңгімелесушіге не беруге болады?»

1. Әңгімелесушіге қызықты, қызықты әңгіме беруге болатын ұжымдық талқылау болады.

2. «Фишкалар өнеріне» оқыту: қатысушылар шеңберге отырады және кезек бойынша «фишкаларды жылжыту» бастайды, яғни қызықты, күтпеген немесе жаңа берілген идеялар немесе ой, олар әңгімелесушіні біраз уақытқа ойлануға, біраз уақытқа алаңдауға мәжбүр етеді. Барлық қатысушылар идеяны «фишка» деп бағалайды. «Нефишканы» ұсынған адам ойыннан шығады. Соңғы екі ойыншы «жыл фишечниктері» деп жарияланады. Уақытқа байланысты ойын қайталануы мүмкін.

Қорытынды сабақ.

Мақсаты: әр білім алушының өзін-өзі таныстыру.

*Ақтөбе облысы, Алға аудандық білім бөлімі
Қарақұдық орта мектебі*

**«Биологиядан ғылыми-теориялық зерттеулер» таңдау курсының
бағдарламасы
11 «А» сынып**

Құрастырған: Лукпанова К.Т. Қарақұдық орта мектебінің химия және биология пәні мұғалімі

Пікір жазғандар : Гайнутдинова А.Р. Қарақұдық орта мектебінің биология пәні мұғалімі; Аманжулова Г.И.Қарақұдық орта мектебінің математика пәні мұғалімі

Бағдарлама білім алушылардың білімге деген құштарлығын, сауаттылығын арттыруға жетелеп және биологиядан шығармашылықпен жұмыстанып, теориялық материалды өз беттерімен бекітулерін нақтылай түседі.

Түсінік хат

Бағдарлама 11-сынып білім алушыларына арналған, аптасына 1 сағат, жылдық 34 сағатқа жоспарланған. Биология пәнін негізге ала отырып, ғылыми-

теориялық зерттеулер топтамасымен таныстыру. Бұл курс білім алушының ғылымға қызығушылығын арттырып, ҰБТ-ға дайындығына ауқымды үлес қосады.

Олардың білгендерін жадында сақтау, ойлау қабілеттерін, тіл шеберлігін, зерделі білім алу құштарлығын ояту, өмірге көзқарасының дұрыс қалыптасуын, ықыласын, төзімділігін, іскерлігін, ізденімпаздығын, тағы да басқа танымдық қасиеттерін дамытумен бірге биологиядағы тіршіліктің қасиеттерін олардың күнделікті өмірмен байланыста екенін ұғындыру.

Биологиялық білімді игеруге:

- ✓ Тақырып мазмұнындағы терминдік сөздердің мәнісін білу;
- ✓ Күнделікті кездесетін жағдайдағы биологиялық заттарды талдау;
- ✓ Биологиялық теориялардың мән мағыналарын үйрету;
- ✓ Адамдардың табиғаттағы ролін түсіну;

Мақсаты:

1. Оқытуды дараландырып, білім алушы қабілетін арттыру.
2. Білім алушының ой-өрісін дамытып, пәндік дүние-танымын қалыптастыру.
3. Білімін тереңдету, ынтасын арттыру.

Міндеттері:

1. Биология ғылымының соңғы жаңалықтарынан хабардар болу.
2. Экологиялық тәрбиені пәнаралық байланыстар негізінде іске қосу.
3. Халықтық педагогика элементтерін пайдалана отырып оқыту.
4. Қоршаған орта табиғатының бір-бірімен тығыз байланыстағы нысандар жиыны екенін ұғындыру;
5. Топсеруен кезінде қауіпсіздік ережелерін сақтауға баулу;
6. Жаңа деректер, ғылыми терминдер, анықтамалар негізінде кесте, сызба, суреттермен жұмыс жасау дағдыларын қалыптастыру;

Күтілетін нәтиже:

Білім берудің негізгі орта деңгейінде білім алушының жеке дамуы жалғасады, игерген білімдерін табиғатты тиімді пайдалануға және табиғатты қорғауға ауыл шаруашылығы, биотехнология салаларында пайдалануы іске асырылады.

- Бағдарламаны толық меңгеру;
- Зерттеулер топтамасымен таныстыру;
- Бақылау жасай білуге үйрету;
- Тіршілік әрекеттері мен құрылыс ерекшеліктері арасындағы байланысты түсіне білу дағдысын меңгерту.

- зертханалық жұмыстарды орындау мен табиғатқа саяхат кезінде қауіпсіздік ережелерді сақтауды үйренеді;

Курс мазмұны:

I . Мүшелер жүйесі эволюциясына негізделген зерттеулер (10 сағат)

Жүйке жүйесі: құрылысы және эволюциясы. Тірек – қимыл аппараты: құрылысы, эволюциясы. Сенсорлық жүйе: құрылысы, қызметі, эволюциясы. Асқорыту жүйесі: құрылысы, қызметі және эволюциясы. Тыныс алу жүйесінің эволюциясы. Қанайналым жүйесі: құрылысы, қызметі, эволюциясы. Лимфа және иммундық жүйелер: құрылысы, қызметі және эволюциясы. Зәр шығару жүйесінің құрылысы және эволюциясы. Тері жабыны: құрылысы, қызметі және эволюциясы. Көбею жүйесі: құрылысы, қызметі, эволюциясы.

II. Адам биологиясынан зерттеулер (5- сағат)

- Антропология ғылымының зерттеу нысандары мен негізгі бағыттары. Гормондар: құрылысы, қызметі, әсері. Адам геномы. Адам хромосомалары. Тұқым қуалайтын аурулар.

III. Микробиология саласындағы зерттеулер (3 сағат)

- Протозоология ғылымының зерттеу нысандары мен жетістіктері. Вирустар тіршіліктің клеткасыз тобы.

IV. Цитология және биотехнология бағытындағы зерттеулер (2-сағат)

- Тірі ағзалар жасушасының химиялық құрамының біркелкі болуы – басты қасиет. Биотехнология ғылымының зерттеу әдістері мен негізгі бағыттары.

- Өзіндік жұмыстар
- Тесттік бақылау
- Практикалық жұмыстар
- Сынақ жұмыстары
- Қорытынды

«Биологиядан ғылыми-теориялық зерттеулер» қолданбалы курсының жылдық жоспары 34 сағат

№	Сабақтар тақырыбы	Сағат	Уақыты	Өткізілу түрі
I.	Мүшелер жүйесі эволюциясына негізделген зерттеулер			
1.	Жүйке жүйесі: құрылысы және			Дәріс

	эволюциясы	1		
2.	Өзіндік жұмыс	1		Жазбаша
3.	Тірек – қимыл аппараты: құрылысы, эволюциясы	1		Дәріс
4.	Өзіндік жұмыс	1		Тест жұмысы
5.	Сенсорлық жүйе: құрылысы, қызметі, эволюциясы	1		Дәріс
6.	Өзіндік жұмыс	1		Зерттеу тапсырмалары
7.	Асқорыту жүйесі: құрылысы, қызметі және эволюциясы	1		Дәріс
8.	Өзіндік жұмыс	1		Мәнжазба, жазбаша
9.	Тыныс алу жүйесінің эволюциясы	1		Дәріс
10.	Практикалық жұмыстар	1		Жазбаша
11.	Қанайналым жүйесі: құрылысы, қызметі, эволюциясы	1		Дәріс
12.	Тест тапсырмалары	1		Жазбаша
13.	Лимфа және иммундық жүйелер: құрылысы, қызметі және эволюциясы.	1		Дәріс
14.	Өзіндік жұмыс	1		Интернет
15.	Зәр шығару жүйесінің құрылысы және эволюциясы	1		Дәріс
16.	Тест жұмысы	1		Жазбаша
17.	Тері жабыны: құрылысы, эволюциясы және қызметі	1		Дәріс
18.	Өзіндік жұмыстар	1		Жазбаша
19.	Көбею жүйесі: құрылысы, қызметі, эволюциясы.	1		Дәріс
20.	Сынақ. Қорытындылау	1		Ауызша
II.	Адам биологиясынан зерттеулер			
21.	Антропология ғылымының зерттеу нысандары мен негізгі бағыттары.	1		Дәріс
22.	Гормондар: құрылысы, қызметі, әсері.	1		Дәріс
23.	Өзіндік жұмыс	1		Жазбаша

24.	Адам геномы	1		Дәріс
25.	Адам хромосомалары. Тұқым қуалайтын аурулар.	1		Дәріс
26.	Генетикалық есептер шығару. Практикалық жұмыс.	1		Жазбаша
27.	Қорытындылау	1		Ауызша
III.	Микробиология саласындағы зерттеулер			
28.	Протозоология ғылымының зерттеу нысандары мен жетістіктері	1		Дәріс
29.	Өзіндік жұмыс	1		Жазбаша
30.	Вирустар тіршіліктің клеткасыз тобы	1		Дәріс
IV.	Цитология және биотехнология бағытындағы зерттеулер			
31.	Тірі ағзалар жасушасының химиялық құрамының біркелкі болуы –басты қасиет.	1		Дәріс
32.	Биотехнология ғылымының зерттеу әдістері мен негізгі бағыттары	1		Дәріс
33.	Өзіндік жұмыс. Тест жұмысы.	1		Жазбаша
34.	Сынақ. Қорытынды.	1		Ауызша

Пікір

Бұл бағдарламада білім алушыларға биология пәнінен алған білімдерін жүйелеуге, теориялық – ғылыми зерттеулер арқылы білімдерін шындап, тесттерге дайындалуға мүмкіндік береді. Биология курсының негізгі буынын тәмамдай келе ҰБТ-ға дайындалуға, өз беттерімен жұмыстануға өте ыңғайлы курс.

Өзіндік тексеру үшін түрлі суреттер, дискілер, бейнефильмдер бойынша түсіндірілу қарастырылған.

Жалпы биология - биологиялық заңдылықтарды, тіршілік әлемінің көптүрлілігін, тірі материяның құрылым деңгейлерін зерттейтін пән. Биологияны оқытудың негізі - тірі организмдердің жалпы құрылымдық ұстанымдарын меңгерту, жердегі тіршіліктің пайда болуы туралы түсінік қалыптастыру.

Тексеру жұмысы

1. Нуклеин қышқылдарының түзілетін орны:

А) цитоплазма В) вакуоль С) қабықша Д) центросома Е) ядро

2. Жасушадағы көмірсудың ролі:

А) энергетикалық В) реттеуші С) тасымалдаушы Д) хабарлаушы
Е) зат алмасу

3. Лизосоманың қызметі: А) макромолекулаларды ыдырату В) суды ыдырату С) қорғаныс Д) АТФ синтездеу Е) нәруыз синтездеу

4. Қандай органоид тек жануар жасушасында кездеседі?

А) Гольджи жиынтығы В) жасуша орталығы С) пластид Д) рибосома
Е) ядро

5. Цитоплазманың қай органоиды мембранасыз?

А) ЭПТ В) митохондрия С) пластид Д) рибосома Е) лизосома

6. Түйіршікті ЭПТ бетінде не бар?

А) хлоропласт В) рибосома С) лизосома Д) крахмал Е) қабықша

7. Ағза мен сыртқы орта арасында жүретін барлық химиялық реакциялардың жиынтығы:

А) тітіркену В) көбею С) асқорыту Д) зат алмасу Е) қанайналу

8. Гликолиздің оттекті ыдырау сатысы:

А) энтропия В) фотосинтез С) аэробты Д) анаболизм Е) анаэробты

9. Вирус арқылы тарайтын ауру:

А) жүрек миокардасы В) артроз С) ревматизм Д) бас сақинасы Е) шешек.

10. Прокариоттарға жатады:

А) бактериялар мен өсімдіктер В) бактериялар мен жануарлар С) бактериялар мен қыналар Д) бактериялар мен көк жасыл балдырлар Е) бактериялар мен саңырауқұлақтар.

11. Хроматида деген не?

А) хромосоманың алғашқы кермесі В) хромосоманың екі жіпшесі

- С) хромосоманың бір бөлігі Д) хромосоманың нәруызы
Е) хромосоманың қабықшасы

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Р. Сәтімбеков. Тіршілік тірегі. Алматы 1992
2. Қ. Рымжанов, И. Төлембек. Адам және жануарлар физиологиясы. Алматы 2000.
3. Ә. Бисенова Ж. Шілдебаев Экология. Мектеп. 2005.
4. Қ. Қайым. Табиғаттың тылсым сыры. Алматы 2003.
5. М. Қ. Гильманов, Л. Ү. Әбшенова, А. Р. Соловьева. Биология 9- сыныпқа арналған оқулық. Алматы «Атамұра» 2005 ж.
6. Биология анықтамалығы журналы.
7. Интернет материалдары.

МҰҚАҒАЛИ МАҚАТАЕВ АТЫНДАҒЫ ШАҒЫН ОРТАЛЫҚТЫ ТІРЕК ОРТА МЕКТЕБІ
(РО)

«Химиядан сандық есептер шығару жолдары» элективтік курсының бағдарламасы 11-сыныпқа арналған

Мұғалімі: Джабасбаева Р.

Түсінік хат

Мектеп курсында химиялық есептер шығару оқытудың жалпы жүйесінде практикалық әдістердің біріне саналады. Есептер шығару – білім алушылардың химиялық ой – өрісін дамытудың негізгі құралдарының бірі, теориялық білім мен тәжірибе арасындағы байланысты жүзеге асырудың жолы. Оқу үрдісінде есептер шығару химияны оқытудың ажырамас бөлігі деп қарау керек. Есеп білім алушыларды жүйелеуге және нақтылауға көмектеседі.

Химиялық есептер: а) жаңа химиялық ұғымдар мен мағлұматтарды үйрету; ә) сарамандық іскерліктер мен дағдыларды қалыптастыру; б) білімнің тереңдігі мен баяндылығын тексеру; в) проблема қою және проблемалық жағдай туғызу; г) материалды пысықтау және қайталау; ғ) политехникалық ұстанымдарын іске асыру үшін қолданылады.

Мақсаты:

Химиядан алған теориялық білімдерін есептер мен жаттығулар арқылы пысықтау.

Міндеттері:

- Білім алушылардың жеке тапсырмаларды орындауға деген талпынысын, икемділігін және қабілеттілігін дамыту
- берік, нақты білім жүйесін қалыптастыру
- жаратылыстану пәндерімен байланысын нығайту.

Пәнді меңгеру деңгейінің талаптары:

- игерген білімдерін болашақта мамандық таңдауға пайдалануға бейімдеу
- берілген тапсырманың химиялық және физикалық мағынасын түсіне білу керек
- негізгі есептер шығару жолдарын игеру керек

Оқу тақырыптық жоспары Барлығы - 34 сағат, аптасына – 1 сағат

№	Тақырыбы	Сағат саны	Мерзімі
I	Химиялық формула бойынша есептеулер		
1	Қосылыс құрамындағы элементтердің массалық қатынасын есептеу	1	
2	Қосылыс құрамындағы элементтердің массалық үлестерін есептеу	1	
3	Күрделі заттың берілген массасы бойынша элементтің массасын табу		
II	Зат мөлшеріне байланысты есептеулер		
4	Берілген масса және көлем бойынша заттың мөлшерін есептеу	1	
5	Берілген масса, көлем және зат мөлшері бойынша бөлшектер санын есептеу	1	
III	Заттың химиялық формуласын табуға есептеулер		
7	Құрамындағы элементтердің массалық үлестері бойынша қосылыстың формуласын табу	1	
8	Құрамындағы элементтердің массалық үлестерімен газдың немесе зат буларының салыстырмалы тығыздығы бойынша қосылыстың формуласын табу	1	
9	Құрамындағы элементтердің массалық үлестерімен газдың немесе зат буларының салыстырмалы тығыздығы бойынша қосылыстың формуласын табу	1	
10	Жану өнімдері бойынша жанған заттың формуласын табу	1	
11	Жану өнімдері бойынша жанған		

	заттың формуласын табу		
IV	Химиялық реакция теңдеуі бойынша есептеулер		
12	Заттардың біреуінің белгілі массасы бойынша басқа заттың массасын есептеу	1	
13	Заттардың біреуінің белгілі көлемі бойынша басқа заттың көлемін не массасын есептеу	1	
14	Құрамында бөгде заттары бар бастапқы заттың массасы бойынша реакция өнімінің массасын не көлемін есептеу	1	
15	Құрамында бөгде заттары бар бастапқы заттың массасы бойынша реакция өнімінің массасын не көлемін есептеу	1	
16	Теориялық мүмкіндікпен салыстырғандағы реакция өнімінің шығымын есептеу	1	
17	Теориялық мүмкіндікпен салыстырғандағы реакция өнімінің шығымын есептеу	1	
18	Бастапқы заттардың біреуі артық мөлшерде алынғандағы реакция өнімінің массасын не көлемін есептеу	1	
19	Бастапқы заттардың біреуі артық мөлшерде алынғандағы реакция өнімінің массасын не көлемін есептеу	1	
20	Термохимиялық теңдеулер бойынша есептеулер	1	
21	Қоспадағы заттың біреуі реакцияға түскен жағдайда қоспаның құрамын анықтау	1	
22	Қоспадағы заттың барлығы реакцияға түскен жағдайда қоспаның құрамын анықтау	1	
V	Ерітінділер		
23	Еріген заттың пайыздық концентрациясын есептеу	1	
24	Еріген заттың молярлық концентрациясын есептеу	1	

25	Еріген заттың эквиваленттік концентрациясын есептеу	1	
26	Ерітіндінің тығыздығы бойынша есептеулер	1	
27	Ерітіндінің массасы мен еріген заттың массалық үлесі бойынша еріткішпен еріген заттың массаларын есептеу	1	
28	Ерітінділерді араластырған кезде түзілетін ерітіндінің концентрациясын есептеу	1	
29	Ерітінділер қоспасы. Крест әдісі немесе Пирсон шаршысы	1	
VI	Газдарға қатысты есептеулер		
30	Газдың белгілі көлемі бойынша қалыпты жағдайдағы зат мөлшерін есептеу	1	
31	Зат мөлшері бойынша газдың көлемін есептеу	1	
32	Газдар көлемдерінің арақатынастары бойынша есептеулер	1	
33	Газдар қоспасымен әрекеттесетін немесе түзілетін заттың көлемін есептеу	1	
34	Газдың тығыздығын есептеу	1	

Оқу курстарының тақырыптары мен мазмұны

Химиялық формула бойынша есептеулер - 3 сағат

Қосылыс құрамындағы элементтердің массалық қатынасын есептеу. Қосылыс құрамындағы элементтердің массалық үлестерін есептеу. Күрделі заттың берілген массасы бойынша элементтің массасын табу.

Зат мөлшеріне байланысты есептеулер - 2 сағат Берілген масса және көлем бойынша заттың мөлшерін есептеу. Берілген масса, көлем және зат мөлшері бойынша бөлшектер санын есептеу.

Заттың химиялық формуласын табуға есептеулер 6 сағат

Құрамындағы элементтердің массалық қатынастары бойынша қосылыстың формуласын табу. Құрамындағы элементтердің массалық үлестері бойынша қосылыстың формуласын табу.

Құрамындағы элементтердің массалық үлестерімен газдың немесе зат буларының салыстырмалы тығыздығы бойынша қосылыстың формуласын табу. Жану өнімдері бойынша жанған заттың формуласын табу.

Химиялық реакция теңдеуі бойынша есептеулер 11 сағат

Заттардың біреуінің белгілі массасы бойынша басқа заттың массасын есептеу. Заттардың біреуінің белгілі көлемі бойынша басқа заттың көлемін не массасын есептеу. Құрамында бөгде заттары бар бастапқы заттың массасы бойынша реакция өнімінің массасын не көлемін есептеу. Теориялық мүмкіндікпен салыстырғандағы реакция өнімінің шығымын есептеу. Бастапқы заттардың біреуі артық мөлшерде алынғандағы реакция өнімінің массасын не көлемін есептеу. Термохимиялық теңдеулер бойынша есептеулер. Қоспадағы заттың біреуі реакцияға түскен жағдайда қоспаның құрамын анықтау. Қоспадағы заттың барлығы реакцияға түскен жағдайда қоспаның құрамын анықтау.

Ерітінділер - 7 сағат

Еріген заттың пайыздық концентрациясын есептеу.

Еріген заттың молярлық концентрациясын есептеу.

Еріген заттың эквиваленттік концентрациясын есептеу. Ерітіндінің тығыздығы бойынша есептеулер. Ерітіндінің массасы мен еріген заттың массалық үлесі бойынша еріткішпен еріген заттың массаларын есептеу. Ерітінділерді араластырған кезде түзілетін ерітіндінің концентрациясын есептеу. Ерітінділер қоспасы. Крест әдісі немесе Пирсон шаршысы.

Газдарға қатысты есептеулер - 5 сағат

Газдың белгілі көлемі бойынша қалыпты жағдайдағы зат мөлшерін есептеу. Зат мөлшері бойынша газдың көлемін есептеу. Газдар көлемдерінің арақатынастары бойынша есептеулер

Газдар қоспасымен әрекеттесетін немесе түзілетін заттың көлемін есептеу. Газдың тығыздығын есептеу.

Білімді меңгеру деңгейін тексеру:

Жаратылыстану-математикалық бағыттағы химия курсы бойынша 10-11 сыныптарда жүргізіледі. Бұл химиялық есеп шығарудың жаңа технологиясы химия курсы тереңдетуге арналған. Білім алушылардың білімдерін кезең сайын жазбаша тест тексеру арқылы жүзеге асырылады. Тестіде жұмыстың мынандай түрлері қамтылады.

1. Жауаптардың ішінен дұрыс вариантын таңдау.
2. Көп нүктенің орнын толықтыру.
3. Білім алушының ойлау белсенділігін, шығармашылық шеберлігін анықтайтын тапсырмалар.

Пәннің оқу-әдістемелік қамсыздандырылуы

- оқу бағдарламасы
- оқу-әдістемелік құжаттар
- дидактикалық материалдар
- *тақырыптық тесттер жинағы*
- электронды оқулықтар
- оқу материалын интерактивті әдіспен жүргізу

Мұғалімдерге ұсынылатын әдебиеттер тізімі:

1. «Химия есептері». Қ.Бекішев, Алматы «РБК» 1998
2. «Тест кітаптары», 2011,2012,2013
3. «Химия есептер мен жаттығулар жинағы» Я.Л.Гольдфарб, Ю.В.Ходаков, Ю.Б.Додонов, Алматы, «Рауан» 1997
4. «Химия есептер мен жаттығулар жинағы»

«Елтану» элективтік курсының бағдарламасы 10-сыныпқа арналған

Мұғалімі: Баева А.Е.

«Елтану»

(Еуразия елдері бойынша)

I бөлім. Азия елдері.

1. Оңтүстік Батыс Азия 9-сағат:

1. Ауғанстан Ислам Республикасы. 2. Бахрейн Әмірлігі. 3. Біріккен Араб Әмірлігі. 4. Иран. 5. Ислам Республикасы . 6. Ирак. 7. Ливан Республикасы. 8. Сирия Араб Республикасы. 9. Сауд Арабиясы Корольдігі. 10. Сарамандық жұмыс №1

2. Орталық және Оңтүстік Шығыс Азия елдері 7- сағат:

1. Монғолия. 2. Бруней сұлтандығы. 3.Вьетнам. 4. Малайзия. 5. Филиппин. 6.Тайвань. 7. Камбоджа. 8. Корольдігі

3. Оңтүстік Азия елдері 4- сағат:

1. Бангладеш. 2 Бутан Корольдігі. 3.Пакистан Ислам Республикасы. 4. Сарамандық жұмыс №2

II бөлім. Еуропа елдері

1. Орталық және Оңтүстік Еуропа елдері 4- сағат:

1. Австрия Республикасы. 2. Андорра Князьдігі және Ватикан қала-мемлекеті. 3. Бельгия Корольдігі. 3.Швейцария Конфедерациясы

2. Солтүстік Еуропа елдері 5- сағат:

- 1.Исландия Республикасы. 2. Норвегия Корольдігі. 3. Финляндия. 4. Швеция Корольдігі 5.Сарамандық жұмыс №3

3. Шығыс Еуропа елдері 5- сағат:

- 1.Албания. 2. Болгария Республикасы. 3.Босния және Герцеговина. 4.Венгрия Республикасы. 5. Қорытынды сабақ

«Елтану» (Еуразия елдері бойынша) бағдарламаның тақырыптық жоспары.

№	Сабақ тақырыбы	Сағат саны			Мерзімі	Өткізу түрі	Білімділік нәтижесі
		Б	Д	С			

I бөлім. Азия елдері.		20	17	2		
1. Оңтүстік Батыс Азия		9	8	1		
1	Ауғанстан Ислам Республикасы		1		Лекция	Конспект
2	Бахрейн Әмірлігі		1		Әңгіме	өз. жұмыс
3	Біріккен Араб Әмірлігі		1		Әңгіме-сұхбат	Хабарлама дайындау
4	Иран Ислам Республикасы		1		Лекция-баяндау	Реферат
5	Ирак		1			Конспект
6	Ливан Республикасы		1			Кесте құру
7	Сирия Араб Республикасы		1			Конспект
8	Сауд Арабиясы Корольдігі		1		Әңгіме-сұхбат	Хабарлама дайындау
9	Сарамандық жұмыс №1			1		Картамен жұмыс
2. Орталық және Оңтүстік Шығыс Азия елдері.		7	7	-		
10	Монғолия		1		Семинар сабақ	Шығарма жұмыстар
11	Бруней сұлтандығы		1		Лекция-баяндау	Сызба-кесте
12	Вьетнам		1		Әңгімеле су-сұхбатта-су	Хабарлама дайындау
13	Малайзия		1		Ізденіс-зерттеу	Реферат
14	Филиппин		1			Конспект
15	Тайвань		1		Лекция-диспут	Хабарлама дайындау
16	Камбоджа Корольдігі		1		Лекция-баяндау	Конспект
3. Оңтүстік Азия елдері		4	3	1		
17	Бангладеш		1			Кесте құру
18	Бутан Корольдігі		1			Конспект
19	Пакистан Ислам Республикасы		1		Әңгімеле су-сұхбатта-	Реферат

						су	
20	Сарамандық жұмыс №2			1			Картамен жұмыс
II бөлім. Еуропа елдері		14	12	2			
1. Орталық және Оңтүстік Еуропа елдері		4	4				
21	Австрия Республикасы		1			Семинар сабақ	Хабарлама дайындау
22	Андорра Князьдігі және Ватикан қала-мемлекеті		1			Лекция-баяндау	Сызба-кесте
23	Бельгия Корольдігі		1				Реферат
24	Швейцария Конфедерациясы		1			Әңгімеле су-сұхбатта-су	Конспект
2. Солтүстік Еуропа елдері		5	4	1			
25	Исландия Республикасы		1			Ізденіс-зерттеу	Шығарма жұмыстар
26	Норвегия Корольдігі		1			Лекция-диспут	Хабарлама дайындау
27	Финляндия		1				өз.жұмыс
28	Швеция Корольдігі		1				Реферат
29	Сарамандық жұмыс №3			1			Картамен жұмыс
3. Шығыс Еуропа елдері		5	4	1			
30	Албания		1			Лекция-баяндау	Сызба-кесте
31	Болгария Республикасы		1			Әңгімеле су-сұхбатта-су	Хабарлама дайындау
32	Босния және Герцеговина		1			Лекция	конспект
33	Венгрия Республикасы		1			Лекция	Реферат
34	Қорытынды сабақ			1		Сынақ	Тест

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Ұлттық энциклопедия «Қазақстан» /1-10 том/. Алматы- 1998-2005
2. География және табиғат.
3. Ғылыми-педагогикалық журнал.2004. №4-6 2005. №1-6; 2006. №1-2; 2007.№1-2; 2008. №1-2; 2009. №1-2; 2010.№1
4. Бушуева Л. Новейший справочник по странам мира. Ростов-2009
5. Романцова С.А. Страны мира от А до Я. Новый информационный справочник. Харьков – 2007
6. Бейсенбаев А.М. Бейсенбаева Н.Ә. «Талапкер» топтамасы. География: 6-10 сыныптар. «Арман» баспасы. 2004.
7. Климанова О.А. География в таблицах. 6-10 кл. Справочное пособие. Москва. «Дрофа» - 2008.
8. Гарاپова Ғ.С. Жақанбаева Н.М. География: жоғарғы оқу орындарына түсушілерге арналған оқулық-тест. Алматы: Шың-кітап – 2007.
9. Интернет сайттары

Д-қосымшасы

Жоғары сынып білім алушыларына білім беру бағдарламасының арқауын рәсімдеу үлгілері

Жеке өзіне тән карта

Тегі, Аты (білім алушының) _____

Сынып _____

1. Жоғары сыныпта менің білім алудағы мақсатым

2. Мен не істеймін, себебі маған қызықты (таңдау)

3. Мен не істегім келеді (тапсырыс беремін)

4. Мен не істеймін, себебі бұл қажет (норманы орындау)

5. Мен өз мақсатыма жетуде қандай проблемаларды көремін:

6. Проблемаларды шешу үшін мен оқытудың қандай тәсілдері мен формаларын қолданамын _____

7. Білім алушының қолы _____

Жетекшінің қолы _____

Баланың жеке білім алу және даму картасы.

Оқу жылы _____

Сынып _____

Оқыту түрі

(жалпы білім беру, бейіндік, дамыта оқыту, жеке оқыту)

Білім алушының Тегі, Аты, Әкесі (Т.А.Ә)

Ата-аналары: Әкесінің, анасының Т.А.Ә., олардың әлеуметтік мәртебесі
(мамандығы, білімі, т.б.)

Психологиялық-педагогикалық зерттеудің мәліметтері (қабілеттері, қызығушылығы, бейімділігі, ойлау түрі, денсаулық жағдайы, мазасыздану деңгейі және т. б.)

Ата-аналар сауалнамасының мәліметтері (баланың болашағын, мамандығын, қызмет ету саласын қалай көреді, қосымша білім алуда нені қалайды?)

Жеке білім беру траекториясын құрудағы, қосымша білім беру компонентін таңдау бойынша психологтың ұсыныстары

Жеке дара білім алу маршруты:

Базистік бөлігі

Білім беру саласы	Пән	Сағаттар	Іс-әрекеттің нәтижелілігі

Базистік жүктеме			
Ең жоғары-рұқсат етілетін жүктеме			
Вариативтік компонент			
Пән	Сағаттар	Іс-әрекеттің нәтижелілігі	
Аптадағы барлық сағат:			
Жалпы жүктеме:			
Қосымша ақылы білім берудегі қызметкөрсетулер			
Пән	Сағаттар	Іс-әрекеттің нәтижелілігі	
Апталық жүктеме:			

Мектептен тыс білім беру		
Атауы	Сағаттары, жұмысбастылық кестесі.	Іс-әрекеттің нәтижелілігі
Апталық жүктеме:		
Мектептің білім алушыларының өзін-өзі басқаруына қатысу		
ОК органының атауы	Іс-әрекет түрі	Іс-әрекеттің нәтижелілігі
Мектептің, сыныптың ҰЕӨ-сіне қатысу.		
ҰЕӨ-нің атауы	Іс-әрекет түрі	Іс-әрекеттің нәтижелілігі
Мектептің олимпиадаларына, конференцияларына, конкурстарына, фестивальдеріне қатысу.		
Іс-шараның атауы, түрі	Ұсынылған жұмыс	Нәтиже

Аудандық, қалалық, облыстық, республикалық, халықаралық бағдарламаларға, конкурстарға, конференцияларға, фестивальдарға, олимпиадаларға және т. б. қатысу.

Іс-шараның атауы, түрі	Денгейі	Ұсынылған жұмыс	Нәтиже

Білім алушының жеке білім беру траекториясын меңгеру тиімділігі туралы қорытынды:

Жетістіктері _____

Сәтсіздіктер, проблемалар

Проблемалардың немесе сәтсіздіктердің себептері

Жеке білім беру маршрутын түзету бойынша ұсыныстар:

Психологтың _____

Жетекшінің _____

Білім алушының қолы _____

Жетекшілердің қолы _____

Жетекшінің қолы _____

Мазмұны

Кіріспе.....	3
1. ШЖМ жағдайында бейіндік-бағдарлы оқыту ерекшеліктері.....	6
2. ШЖМ жағдайында бейіндік-бағдарлы оқыту технологиялары.....	56
3. ШЖМ-да болашақ мамандыққа бағытталған оқыту үдерісін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар.....	114
Қорытынды.....	154
Пайдаланған әдебиеттер тізімі.....	156
Қосымша.....	157

ВВЕДЕНИЕ

Национальная политика в области развития образования в Республике Казахстан в качестве одной из основных целей определяет подготовку высокообразованных людей и высококвалифицированных специалистов, способных к профессиональному росту и обладающих профессиональной мобильностью. Меняются приоритеты содержания обучения, иными становятся педагогические технологии, стиль управления школой, критерии оценки ее деятельности. Ориентация на раннее профессиональное самоопределение и образование обучающегося становится одним из актуальных принципов функционирования всех систем современного образовательного пространства. Эта тенденция прослеживается также в школах России, США, ФРГ, Франции и других стран. Социально-экономические процессы, происходящие в нашем обществе, переход к рыночным отношениям в экономике с неизбежностью вызывают соответствующие им изменения и в социальных функциях сельской малокомплектной школы. В современном обществе назрела потребность в выпускниках школ, обладающих нестандартным мышлением, вносящих новое в социальную и производственную жизнь общества, умеющих открыто практиковать «свой» образ жизни и мысли. К сожалению, как отмечается во многих исследованиях, передача современных знаний вполне уживается с недостаточным вниманием к обучающемуся как личности, включая определение склонности к той или иной профессии.

Соответственно изменениям социально-экономических условий меняются и цели обучения и воспитания сельских обучающихся. Условия современного общества диктуют наличие у выпускников школ профессиональных компетенций высокого уровня. Это приводит к необходимости существенной корректировки содержания образования, а также пересмотру установившихся подходов к разработке всех компонентов учебно-методического комплекса, используемого в учебно-воспитательной работе сельских школ: учебных планов, учебных и методических пособий.

Актуальность исследования определяется требованиями, предъявляемыми на современном этапе к содержанию и качеству подготовки сельских обучающихся; необходимостью повышения качества подготовки сельских обучающихся к их реальной профессиональной деятельности.

Существует противоречие между необходимостью формирования предпрофессиональных качеств обучающихся при их раннем самоопределении и несоответствием форм и методов организации обучения в современной сельской школе этому виду педагогической деятельности.

Проблемы профессионального самоопределения обучающихся в процессе обучения решаются педагогами и методистами чаще всего на основе идеи политехнического образования. Например, в 90-х годах прошлого века А.В. Усова и В.П. Орехов, В.Г. Разумовский показали большие возможности предмета физики в профессиональной ориентации и подготовке обучающихся. По их мнению, в соответствии с принципом политехнизма, технические

сведения, доступные для усвоения обучающимися, должны быть органически связаны с программным материалом по физике. В процессе изучения физики обучающиеся должны знакомиться с главными отраслями современной техники, тенденциями её развития, с сущностью наиболее важных технологических процессов, принципов действия приборов и установок. В конечном итоге построенное таким образом обучение должно профессионально ориентировать обучающихся.

Однако разработанные до настоящего времени формы и методы политехнизации процесса обучения и воспитания обучающихся общеобразовательной школы не реализованы в полной мере. В частности, они не решают проблемы профессионального самоопределения и практической подготовки к овладению конкретными профессиями. У обучающихся сельской школы нередко наблюдается недостаточная сформированность ряда необходимых для освоения современных профессий знаний и умений.

В настоящее время общеобразовательная школа выступает как общественная организация, которая самым непосредственным образом отвечает за качество человеческой жизни. В связи с этим на первый план выходит развитие индивидуального личностного потенциала обучающегося, его творческих способностей. Система образования на современном этапе предполагает интеграцию педагогической науки и практики, интенсификацию учебного процесса, внедрение творческих, исследовательских форм обучения, ориентацию на личностно-деятельностный и практико-ориентированный подходы.

Образование, ориентированное на развитие индивидуальных возможностей, способностей и интересов обучающихся, предполагает организацию развивающего образовательного пространства на основе специальных педагогических технологий, которое должно включать:

- отбор эффективных технологий обучения;
- разработку адаптированных программ и соответствующих учебно-методических материалов, включая учебные пособия.

Цель: обеспечить педагогам оперативную и опережающую методическую поддержку и помощь по обучению и формированию умений и качеств обучающихся, необходимых для выбора профессии в рамках предпрофильной подготовки и профильно-ориентированного обучения в МКШ

В соответствии с целью реализованы следующие **задачи**:

1. Выявлены особенности профильно-ориентированного обучения в условиях МКШ.

2. Проанализировано состояние организации профильно-ориентированного образования обучающихся МКШ РК

3. Уточнено содержание понятия профильно-ориентированные образовательные технологии в МКШ, определена их сущность

4. Разработаны и предложены профильно-ориентированные образовательные технологии для использования в условиях МКШ

5. Разработаны методические рекомендации по организации процесса обучения в МКШ с ориентацией на будущую профессию.

Научная новизна заключается в следующем: определены эффективные технологии, направленные на реализацию идеи ранней профилизации образования в условиях обучения в МКШ. Выявлен педагогический потенциал этих технологий как эффективного средства развития личности.

Практическая значимость состоит в том, что разработанные рекомендации могут успешно применяться в условиях сельской малокомплектной школы. Пособие предназначено для учителей, администрации школ, работников системы повышения квалификации педагогических кадров.

В учебном пособии раскрыты лишь некоторые из технологий профильно-ориентированного обучения. Между тем, авторы надеются, что это пособие поможет преподавателю разобраться в сути технологического подхода к профильному обучению, определить свою педагогическую позицию и повысить свою педагогическую культуру.

В содержании пособия реализован комплексный подход к проблемам разработки, обоснования и реализации технологий профильно-ориентированного обучения.

1. Особенности профильно-ориентированного обучения в условиях МКШ

В настоящее время особенности профильного обучения в значительной степени связаны со спецификой проблем его внедрения и возможных путей их решения, которые предлагаются в теории и на практике.

В основном нормативном документе «Концепция развития профильного обучения в РК» определено, что профильное обучение в старших классах общеобразовательных школ предполагает учет интересов, способностей обучающихся и способствует их профессиональному самоопределению [1].

Проблема профессионального самоопределения личности относится к числу активно разрабатываемых психолого-педагогических проблем. Многообразие различных концептуальных подходов (педагогов, психологов, социологов, методологов) в рассмотрении проблемы профессионального самоопределения вызвано не только сложностью данной проблемы, но и социально-экономическим развитием государства, культурно-исторической обусловленностью процесса реализации самоопределения у большинства людей, проживающих в конкретном регионе страны, а также социальной неоднородностью населения. Все это осложняет выделение оптимальных подходов и делает проблему профессионального самоопределения многоаспектной по способам рассмотрения и решения.

Кроме того, большое внимание к данной проблеме объясняется следующими обстоятельствами. Во-первых, глубокое исследование профессионального самоопределения личности отвечает насущным потребностям социально-экономического развития страны. Это связано с тем, что незавершенность профессионального самоопределения, растянутость этого процесса во времени – во многих случаях причина недостаточной удовлетворенности части людей своей профессией, следовательно, и текучести кадров, которая в условиях дефицита квалифицированных специалистов наносит немалый ущерб экономике. В данном контексте значение исследований проблем профессионального самоопределения еще более возрастает в связи с тем, что в начале третьего тысячелетия действует ряд факторов, усложняющих социально-экономическое развитие государства: сокращение прироста трудовых ресурсов, экономическая нестабильность, резкая переориентация специалистов с одних ведущих областей профессиональной деятельности на другие.

Во-вторых, проблема профессионального самоопределения – это ключевая проблема психологии профессионального становления личности, в которой профессиональное самоопределение рассматривается, с одной стороны, как «ядро», наиболее значимый компонент профессионального развития человека, с другой – как критерий одного из этапов этого процесса.

Для реализации профильного образования, в первую очередь, необходима работа по подготовке кадров, которые могут качественно обеспечить информационную работу. При всех очевидно правильных, современных и актуальных трактовках профильного обучения несомненную трудность для

общеобразовательных организаций составляет практическая реализация модели профильной школы. Основная проблема перехода на профильное обучение в школах видится в отсутствии системы организационного, методического и учебного сопровождения. Чтобы обеспечить переход от обеспечивающей модели обучения к сопровождающей, необходимо создать систему учебно-методического сопровождения учебного процесса. В условиях профильного обучения в сопровождении учебного процесса нуждаются как педагоги, так и обучающиеся. Невозможно получить качественное образование, не имея качественного педагога. Новые требования к учителю профильной школы диктуют необходимость дальнейшей модернизации педагогического образования и повышения квалификации действующих педагогических кадров. Проблема заключается не столько в своевременном прохождении курсов повышения квалификации, сколько в осмыслении нового качества профессионально-личностных характеристик, профессиональной самоорганизации, ключевых компетенций и педагогического творчества современного учителя.

Еще одна проблема, которую необходимо решать при организации профильного обучения, – отбор и использование эффективных педагогических технологий (технологии проблемного, модульного, дифференцированного, проектного образования, исследовательской деятельности, дистанционного обучения и др.).

Актуализируется задача формирования навыков самостоятельной познавательной и практической деятельности обучающихся. При этом подразумевается не только самообразование как вид образовательной деятельности, характерный для удовлетворения индивидуальных познавательных интересов или дополнительного образования, но и существенное возрастание объема самостоятельной учебной работы обучающихся на уроках. В этих условиях существенно увеличится роль информационно-коммуникационных технологий обучения, особое значение приобретут дистанционные образовательные технологии, и, как следствие, средства дистанционного обучения. Фактически надо говорить о необходимости создания новой информационно-образовательной среды обучения, ориентированной на самостоятельную учебную деятельность, развитие творческих способностей обучающихся.

К сожалению, обучающиеся старших классов МКШ зачастую не готовы к самостоятельному образованию, в том числе с использованием компьютерных средств обучения и ресурсов Интернета.

В условиях модернизации Казахстанского образования особое внимание уделяется повышению качества и установление равного доступа к полноценному образованию различных категорий обучающихся в соответствии с их индивидуальными склонностями и потребностями. Исследования Национальной Академии образования им. И. Алтынсарина дают представления о качественном образовании, которое призвано вооружить обучающихся такими знаниями, умениями и навыками, которые будут актуальны и

востребованы в будущем, а также сформировать и развить такие личностные качества, которые облегчат адаптацию будущего выпускника и позволят реализоваться в современном обществе. Такой подход требует обновления образования, пересмотра его содержания, форм и методов обучения. На наш взгляд, профильное обучение обеспечивает заявленные современным обществом критерии по ряду причин.

Во-первых, профильное обучение обусловлено личностно-ориентированным подходом, являющимся новой парадигмой образования: обучающийся признается субъектом всего образовательного процесса, а его развитие и самореализация является приоритетной задачей.

Во-вторых, профильное обучение – это система специализированной подготовки, ориентированная на социализацию обучающихся с учетом реальных потребностей рынка труда.

В-третьих, это такая форма обучения, при которой учитываются интересы, склонности, способности старшеклассников. Создаются условия для максимального развития их познавательных запросов в определенных предметных областях.

Профильное обучение – это система специализированной подготовки старшеклассников, направленная на то, чтобы сделать процесс их обучения на последней ступени общеобразовательной школы более индивидуализированным, отвечающим реальным запросам и ориентациям, способная обеспечить осознанный выбор обучающимися своей профессиональной деятельности. Задача профилизации – создать такие условия, при которых каждый обучающийся мог четко определить, к какой сфере деятельности он склонен, и в какой лучше проявляются его способности.

Совершенно естественно, что, сделав подобный выбор, обучающийся в праве рассчитывать на то, чтобы получить в школе такой уровень подготовки, который обеспечил бы ему возможность поступить в соответствующие колледжи или высшее учебное заведение. Для рациональной и успешной реализации системы профильного обучения в старшей школе (10-11 класс) необходима предпрофильная подготовка обучающихся 8-9 классов. Профильная ориентация – это специально организованная деятельность, направленная на оказание обучающимся психолого-педагогической поддержки в проектировании вариантов продолжения обучения в профильных и непрофильных классах старшей школы, в организациях профессионального образования. Профильная ориентация рассматривается не только как помощь в принятии выбора дальнейшего обучения, она предполагает работу по повышению готовности старшеклассника к социальному, профессиональному и культурному самоопределению в целом.

В современной психолого-педагогической литературе по данной проблеме существуют следующие трактовки понятия «самоопределение»: самоопределение (личностное) – это сознательный выбор, выявление и утверждение личностью своей позиции в проблемных ситуациях. Особой

формой личностного самоопределения является профессиональное самоопределение [2].

Социальное, личностное, профессиональное, духовно-практическое самоопределение составляет основную задачу юношеского возраста. В основе процесса самоопределения лежит выбор будущей сферы деятельности [3].

Самоопределение – это двухсторонний процесс: с одной стороны, это форма самореализации и самоорганизации обучающегося, с другой – результат педагогического воздействия в организации познавательной и трудовой деятельности обучающихся. Для обучающегося как субъекта учебно-познавательной, трудовой и общественной деятельности системообразующим фактором личностного самоопределения является профессиональное самоопределение.

Профессиональное самоопределение – это процесс формирования личностью своего отношения к профессионально-трудовой среде. Этот длительный процесс согласования внутриличностных и социально-профессиональных потребностей не завершается профессиональной подготовкой по избранной специальности, а происходит на протяжении всего жизненного и трудового пути.

Профессиональное самоопределение – это самостоятельное и осознанное нахождение смыслов выполняемой работы в своей жизнедеятельности в конкретной культурно-исторической (социально-экономической) ситуации.

Формирование профессионального самоопределения обучающихся осуществляется в процессе преподавания основ наук, экономической, трудовой и профессиональной подготовки.

Для педагога результатом работы с обучающимися является состояние готовности обучающихся старших классов к сознательному, самостоятельному обдумыванию своего профессионального будущего в соответствии с общечеловеческими ценностными представлениями и социальными нормами. Это положение имеет принципиальное значение для рассмотрения профессионального самоопределения как объекта внутришкольного управления, так как оно фиксирует конечный результат управленческой деятельности руководителей школ.

Рассмотрим *внутришкольное управление процессом профессионального самоопределения обучающихся* как взаимодействие участников образовательного процесса по достижению цели – формирования готовности обучающихся к профессиональному самоопределению. Такое толкование данного понятия позволяет нам в ходе анализа управления выделять действия как управляющих, так и управляемых. Профессиональное самоопределение обучающихся в системе внутришкольного управления представляет собой процесс, обуславливающий специфичность управленческих задач, решение которых в итоге обеспечивает формирование готовности обучающихся к профессиональному самоопределению.

Анализ реальных факторов, свидетельствует о том что:

- во-первых, проводимые в школах мероприятия в аспекте профессионального самоопределения обучающихся формализованы и эпизодичны;

- во-вторых, руководители школ испытывают затруднения в осуществлении управления процессом профессионального самоопределения обучающихся, что связано с недостаточностью знаний, умений, опыта работы руководителей школ по данной проблеме, с недостатками в организации управленческого труда;

- в-третьих, нерационально используются возможности структурных подразделений школ;

- в-четвертых, педагоги психологически неподготовлены к управлению этим процессом (на уровне класса);

- в-пятых, применение отдельных, даже личностно-ориентированных, форм и методов управления является недостаточно перспективным.

Анализ причин недостатков в управлении процессом формирования готовности обучающихся к профессиональному самоопределению позволил вскрыть следующие педагогические факты, характеризующие управленческую практику руководителей школ:

- руководители школы не владеют методикой сбора и анализа полученной информации о состоянии процесса формирования готовности обучающихся к профессиональному самоопределению;

- планирование и организация руководителем школы деятельности педагогического коллектива чаще всего не предполагает взаимодействия всех школьных подразделений;

- не используется целостная технология внутришкольного управления процессом профессионального самоопределения обучающихся, позволяющая включить в процесс подготовки и принятия управленческих решений учителей, обучающихся и их родителей.

Устранение этих недостатков позволит повысить эффективность внутришкольного управления процессом профессионального самоопределения обучающихся и сформировать готовность обучающихся к профессиональному самоопределению.

В современных условиях главным результатом школьного образования является готовность выпускников к непрерывному образованию, умению отстаивать свою точку зрения, находить компромиссы, сотрудничать, вести диалог и самостоятельно определяться с выбором профессии.

Старшеклассников не достаточно обеспечить простым набором знаний какого-либо направления; главное – не лишить их целостного, полного общего среднего образования. Ведь нельзя не согласиться, что при неумелом подходе к профильному обучению образование наших детей может оказаться однобоким, неполным. Не секрет, что наши выпускники не всегда сознательно делают выбор профиля: зачастую это происходит под влиянием родителей, за компанию с друзьями, из-за нежелания менять школу. В дальнейшем это ведет к тому, что они затем поступали в вузы не по тому профилю, который изучали.

Нами был проведен анализ данных из МКШ, представленных регионами за последние два учебных года. Были собраны сведения о количестве выпускников, поступивших в вузы и колледжи, а также трудоустроенных в различных регионах 14 областей Казахстана.

По этим сведениям по РК в 2016-2017 учебном году всего окончили МКШ 11885 выпускников, из них 6133 поступили в вузы, 3083 выпускников поступили в колледжи, а также были трудоустроены 2322, нетрудоустроены 347 выпускников. Данные представлены в диаграмме 1.

Поступление в вузы, колледжи и трудоустройство выпускников МКШ в 2016-2017 уч. году

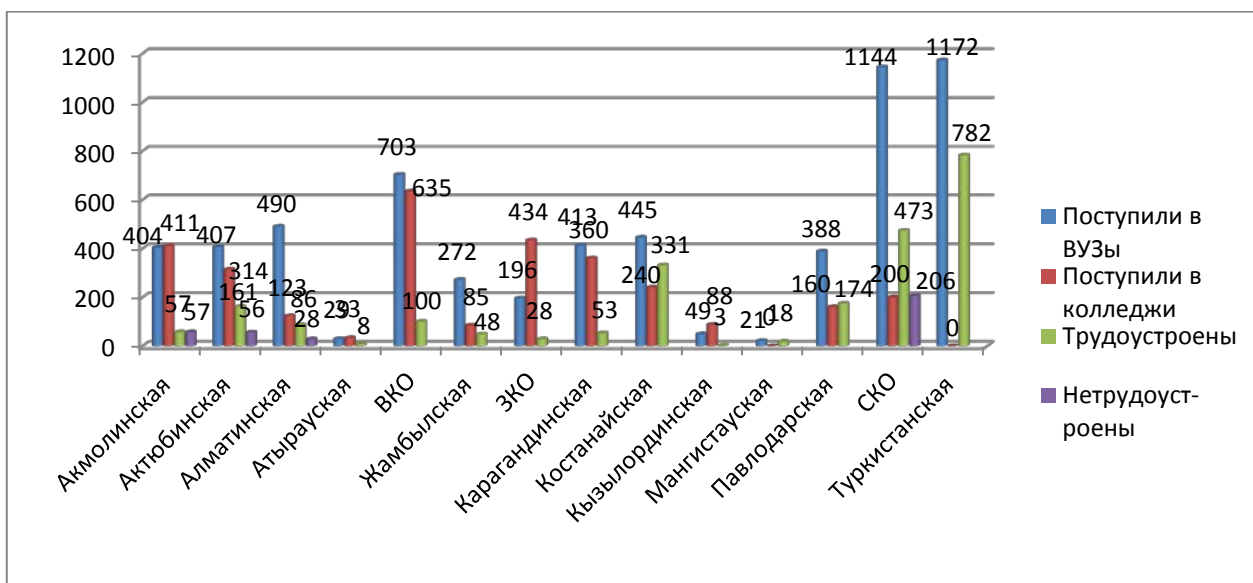

Диаграмма 1.

В приведенной ниже таблице представлены данные о показателях поступления в вузы, колледжи и трудоустройство выпускников МКШ в 2016-2017 уч. году.

Таблица 1. Показатели поступления в вузы, колледжи и трудоустройство выпускников МКШ в 2016-2017 уч. году

Область	Количество выпускников	Поступили в вузы	Поступили в колледжи	Трудоустроены	Нетрудоустроены
Акмолинская	929	404	411	57	57
Актюбинская	938	407	314	161	56
Алматинская	727	490	123	86	28
Атырауская	70	29	33	8	
ВКО	1438	703	635	100	
Жамбылская	405	272	85	48	
ЗКО	658	196	434	28	

Карагандинская	826	413	360	53	
Костанайская	1016	445	240	331	
Кызылординская	140	49	88	3	
Мангистауская	39	21	-	19	
Павлодарская	722	388	160	174	
СКО	2023	1144	200	473	206
Туркистанская	1954	1172	-	782	
Итого	11885	6133	3083	2322	347

По сведениям, представленным из регионов РК, в 2017-2018 учебном году всего окончили МКШ 12410 выпускников, из них 6606 поступили в вузы, 3468 выпускников поступили в колледжи, а также были трудоустроены 2201, нетрудоустроены 135 выпускников.

Данные представлены в диаграмме 2.

Поступление в вузы, колледжи и трудоустройство выпускников МКШ в 2017-2018 уч. году

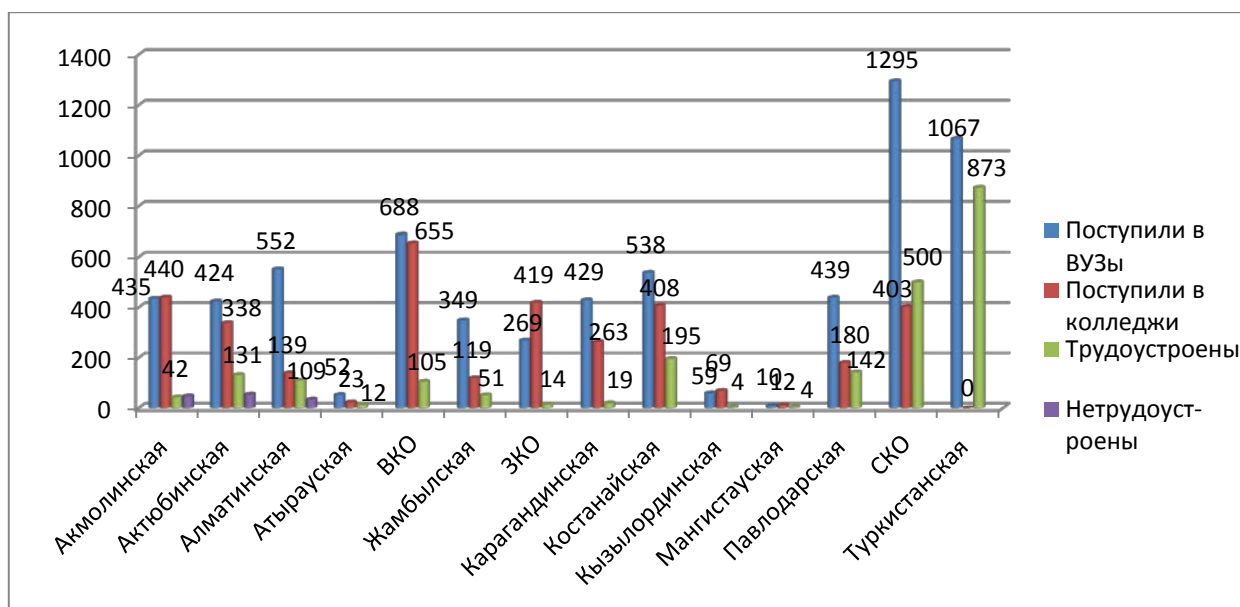

Диаграмма 2.

В приведенной ниже таблице представлены данные о показателях поступления в вузы, колледжи и трудоустройство выпускников МКШ в 2017-2018 уч. году.

Таблица 2. Показатели поступления в вузы, колледжи и трудоустройство выпускников МКШ в 2017-2018 уч. году

Область	Количество выпускников	Поступили в вузы	Поступили в колледжи	Трудоустроены	Нетрудоустроены
Акмолинская	964	435	440	42	47

Актюбинская	947	424	338	131	54
Алматинская	834	552	139	109	34
Атырауская	87	52	23	12	
ВКО	1448	688	655	105	
Жамбылская	519	349	119	51	
ЗКО	702	269	419	14	
Карагандинская	711	429	263	19	
Костанайская	1141	538	408	195	
Кызылординская	132	59	69	4	
Мангистауская	26	10	12	4	
Павлодарская	761	439	180	142	
СКО	2198	1295	403	500	
Туркистанская	1940	1067	-	873	
Итого	12410	6606	3468	2201	135

Профильное обучение старшеклассников способно решить проблему профессионального самоопределения в контексте успешной самореализации личности, расширить возможность обоснованного выбора профильного направления в процессе обучения с учетом индивидуальных интересов, способностей и склонностей.

Широкий комплекс образовательных инноваций, включающий в себя предпрофильную подготовку обучающихся, новую систему оценивания достижений в учебной деятельности, создание ресурсных центров и образовательных сетей на различных уровнях образования в контексте профильного обучения, позволит получить теоретические и прикладные знания по выбранному направлению, развить практические навыки и исследовательские умения, осознанно подготовить себя к успешной трудовой деятельности и продолжению образования в организации ТиПО или высшем учебном заведении.

Профильное обучение, ориентированное на раскрытие способностей каждого обучающегося, рассматривается как вид дифференцированного обучения, позволяющего выстроить индивидуальную образовательную траекторию с учетом личностного развития обучающегося.

Многолетняя практика школьного образования в нашей стране и за рубежом достаточно убедительно показала, что, как минимум, на этапе завершения подросткового возраста (примерно с 14-15 лет) обучение должно быть построено в значительной мере с учетом возможности реализации юношами и девушками своих интересов, способностей и дальнейших жизненных устремлений.

Переход к профильному обучению преследует следующие основные цели:

- обеспечить углубленное изучение отдельных предметов программы общего среднего образования;
- создать условия для существенной дифференциации содержания обучения старшеклассников с широкими и гибкими возможностями построения обучающимися индивидуальных образовательных программ;

- способствовать установлению равного доступа к полноценному образованию разным категориям обучающихся в соответствии с их способностями, индивидуальными склонностями и потребностями;

- расширить возможности социализации обучающихся, обеспечить преемственность между общим и профессиональным образованием, более эффективно подготовить выпускников школы к освоению программ технического и профессионального и высшего образования.

Основная идея обновления старшей ступени общего образования состоит в том, чтобы образование сделать более индивидуализированным, функциональным и эффективным.

Профильное обучение направлено на реализацию личностно-ориентированного учебного процесса. При этом существенно расширяются возможности выстраивания обучающимися индивидуальной образовательной траектории.

Следует разграничить понятие «профильное обучение» и «профильная школа».

Профильное обучение – средство дифференциации и индивидуализации обучения, позволяющее за счет изменения в структуре, содержании и организации образовательного процесса более полно учитывать интересы, склонности и способности обучающихся, создавать условия для обучения старшеклассников в соответствии с их профессиональными интересами и намерениями в отношении продолжения образования.

Профильная школа – есть институциональная форма реализации этой цели. Это основная форма, однако, перспективными в отдельных случаях могут стать иные формы организации профильного обучения, в том числе выводящие реализацию соответствующих образовательных стандартов и программ за стены отдельного общеобразовательного организации.

Выделяют несколько вариантов (моделей) организации профильного обучения.

1) **Модель внутришкольной организации.** Общеобразовательная организация может быть *однопрофильной* (реализовывает только один избранный профиль) и *многопрофильной* (организовывает несколько профилей обучения).

Общеобразовательная организация может быть в целом не ориентирована на конкретные профили, но за счет значительного увеличения числа элективных курсов представляет обучающимся (в том числе, в форме многообразных учебных межклассных групп) в полной мере осуществлять свои индивидуальные профильные образовательные программы, включая в них те, или иные профильные и элективные курсы.

2) **Модель сетевой организации.** В подобной модели профильное обучение обучающихся конкретной школы осуществляется за счет целенаправленного и организованного привлечения образовательных ресурсов иных образовательных организаций. Оно может строиться в двух основных вариантах.

Первый вариант связан с объединением нескольких общеобразовательных организаций вокруг наиболее сильной общеобразовательной организации, обладающей достаточным материальным и кадровым потенциалом, которая выполняет функцию «ресурсного центра». В этом случае каждая общеобразовательная организация данной группы обеспечивает преподавание в полном объеме базовых общеобразовательных предметов и ту часть профильного обучения (профильные предметы и элективные курсы), которую она способна реализовать в рамках своих возможностей, остальную профильную подготовку берет на себя «ресурсный центр».

Второй вариант основан на кооперации общеобразовательной организации с организациями дополнительного, высшего, технического и профессионального образования, а также на привлечении дополнительных образовательных ресурсов. В этом случае, обучающимся представляется право выбора получения профильного обучения не только там, где они учатся, но и в кооперированных с общеобразовательными организациями образовательных структурах (дистанционные курсы, заочные школы, организации профессионального образования и др.).

Предложенный подход не исключает возможности существования и дальнейшего развития универсальных (непрофильных) школ и классов, не ориентированных на профильное обучение и различного рода специализированных общеобразовательных организаций (хореографические, музыкальные, художественные, спортивные школы, школы-интернаты при крупных вузах и др.).

Каждый педагог, приступающий к профильному обучению, должен определить его сущность, цели и задачи, изучить нормативно-правовые документы, сопровождающие введение профильного обучения; понять, соответствует ли его уровень профессиональной компетентности тем критериям, которые предъявляются к учителям в современной системе образования.

Достижение выше перечисленных основных целей профильного обучения возможно при наличии особой педагогической системы, построенной на принципах дифференцированности, интегративности и интегрированности, вариативности, индивидуальной направленности, развивающего и деятельностного характера обучения [4].

Под дифференцированностью понимается качество, определяющее степень отдельности образовательной системы.

Под вариативностью понимается качество образовательной системы, характеризующееся способностью создавать и предоставлять обучающимся различные образовательные программы в соответствии с их потребностями.

Интегративность определяется как качество, определяющее степень взаимозависимости отдельных элементов педагогической системы в процессе достижения общих целей. Например, изучить физику невозможно без

использования математического аппарата, поэтому предметы «Физика» и «Математика» целесообразно объединять в один профиль.

Интегрированность определяется как качество, рассматривающее объединенность различных элементов педагогической системы для решения общих целей. Например, интеграция физики, химии, биологии позволяет сформировать естественно-научное мировоззрение у обучающихся.

Под индивидуальной направленностью в процессе обучения следует понимать учет интересов, склонностей, способностей, возможностей и потребностей обучающихся.

С позиции личностно-ориентированного подхода максимальная степень профилизации обучения – это его индивидуализация. Реализация профильного обучения на старшей ступени рассматривается как дополнительная возможность обеспечения индивидуальных образовательных траекторий обучающихся в освоении учебного содержания. Профильное обучение предполагает дифференциацию и индивидуализацию содержания образования, реализуемого образовательными организациями, а также форм и типов профильного обучения.

Итак, одним из наиболее привлекательных вариантов «размещения» профильных классов является «территория» личностно-ориентированной школы. В основе ее построения – ведущие идеи личностно-ориентированного образования, которые бросают вызов традиционному образованию «с его переполненными учебными классами, формализмом и обезличенностью учебного процесса», ориентированному «исключительно на подготовку производителей материальных ценностей» и формирование людей, которые должны заполнить заранее предназначенные для них «ячейки» в обществе.

В последние годы получила распространение модель развивающего образования, в которой отдается предпочтение развитию когнитивных способностей личности: памяти, внимания, мышления, ее самостоятельности и активности в познании. Главной идеей развивающей модели является умение обучающихся самостоятельно мыслить, добывать знания, активно ими оперировать, осуществлять перенос в новую ситуацию.

В личностно-ориентированном образовании приоритетным является развитие ценностно-эмоциональной сферы личности, ее отношение к миру, деятельности, к себе, ее личностная позиция. Ведущие идеи личностно-ориентированного подхода к построению профильного обучения:

- старшеклассник – субъект жизни, а не только учения; профильное обучение должно быть наполнено личностными смыслами, ценностями, отношениями;

- поддержка индивидуальности, единственности и неповторимости каждой личности обучающегося;

- человек наделен способностью к непрерывному развитию и реализации творческих возможностей; он способен управлять собственным развитием; необходимо создавать условия самоактуализации личностного потенциала обучающегося в образовательном процессе; выпускник профильного класса

должен овладеть способами непрерывного личностного саморазвития; профильное обучение должно быть направлено на формирование действительных, жизненно значимых знаний, необходимых выпускнику для непрерывного саморазвития;

- учителю необходимо понимать те жизненные проблемы старшеклассника, которые его занимают или беспокоят, которые важны для его развития, но еще им не осознаны как лично значимые; формировать готовность обучающегося к решению жизненно важных проблем – ведущая задача лично-ориентированного профильного обучения; «встреча с проблемой» должна быть включена в содержание профильного обучения;

- учитель призван принимать старшеклассника таким, каков он есть, и «вести себя адекватно переживаемым чувствам и состояниям», то есть проявлять свои человеческие качества во взаимодействии с обучающимися; важная роль принадлежит не директивной, а диалогичной позиции учителя в образовательном процессе;

- выявление особенностей субъективного опыта каждого обучающегося (опыта, который приобрел субъект самостоятельно; в его состав входят знания о мире, людях, событиях; умения применять знания; навыки деятельности; умения добывать знания; опыт эмоционально-ценностного отношения к миру, людям, событиям; опыт творческой деятельности); создание условий для его развития;

- развитие лично значимого отношения старшеклассника к учебному тексту, к самостоятельности мышления и способам учебной работы, создаваемой и реализуемой самим обучающимся; творцом способов учения является сам обучающийся, учитель их «окультуривает», «опредмечивает», способствует их закреплению и превращению в приемы интеллектуальной деятельности;

- нужна разнообразная по содержанию образовательная среда, доступная каждому старшекласснику; наблюдая за обучающимся в образовательной среде, учитель составляет его «познавательный портрет» (характеристику его личностного развития) и выявляет его «познавательный профиль» (тип мышления), что позволяет проектировать дальнейшее личностное развитие обучающегося;

- создание условий для проявления личностных функций обучающегося: мотивации, выбора, смысла творчества, самореализации, рефлексии, которые и являются универсальными личностными способностями; создание лично-ориентированной ситуации (учебной, познавательной, жизненной), в которой востребуется проявление личностных функций (то есть обучающийся попадает в ситуацию, когда требуется искать смысл, подумать о себе, построить образ и модель своей жизни, выбрать творческий вариант решения проблемы, дать оценку фактам и т.д.).

- педагогические технологии лично-ориентированного профильного обучения являются авторскими, то есть создаваемыми самими педагогами с учетом образовательных возможностей обучающихся, особенностей профиля

обучения, «образа» выпускника профильного класса, требований образовательной программы по учебному предмету, ситуации обучения, своих собственных возможностей; педагог, принимающий идею личностно-ориентированного профильного обучения, должен занять позицию проектировщика [5, с 56-69].

Цель личностно-ориентированного профильного обучения не ограничивается специализированной подготовкой к поступлению в колледжи и вузы. Главное – поддержка, развитие человека в человеке, «включение» и «запуск» механизмов его самореализации, саморазвития, адаптации, саморегуляции, самозащиты, самовоспитания и других, необходимых для становления самобытной личности и достойной человеческой жизни, для безопасного общения с людьми, ориентированного на диалог, взаимодействия с природой, культурой, цивилизацией.

Содержание личностно-ориентированного профильного обучения должно включать то, что необходимо человеку для строительства и развития собственной личности, и иметь, по крайней мере, следующие обязательные компоненты: аксиологический, когнитивный, деятельно-творческий и личностный.

Аксиологический компонент имеет целью оказание помощи в выборе личностно значимой системы ценностных ориентаций, личностных смыслов.

Когнитивный компонент в содержании обучения обеспечивает научными знаниями о человеке, культуре, истории, природе, ноосфере как основе духовного развития.

Деятельно-творческий компонент способствует формированию и развитию творческих способностей обучающихся, оригинальных подходов к решению задач, необходимых для самореализации личности в познании, труде, научной, художественной и других видах деятельности.

Личностный компонент обеспечивает развитие рефлексивной способности, овладение способами саморегуляции, самосовершенствования, нравственного и жизненного самоопределения, формирует жизненную позицию, направлен на самопознание.

Личностный компонент является системообразующим в содержании личностно-ориентированного профильного обучения, и этим оно существенно отличается от традиционного содержания, системообразующим компонентом которого признается когнитивный. Из этого следует, что основные усилия педагогов по обновлению содержания профильного обучения должны быть направлены на интеграцию его личностно-смысловой и профессиональной направленности [6, с 37-39].

С позиций системного подхода процесс профильного обучения рассматривается нами в контексте непрерывного образования. Профильное обучение представляет собой целостную педагогическую систему, обусловленную в своем функционировании и развитии разнообразными объективными факторами: социальными, психологическими, организационно-педагогическими, материально-техническими и другими. Оно может

рассматриваться с разных позиций: как деятельность, как процесс, как общение, как соотношение педагогического руководства и самоуправления учением.

С позиций системно-деятельностного и личностно-ориентированного подходов профильное обучение – это сотрудничество двух (и более) субъектов (учителя и обучающегося, учителя и обучающихся, обучающихся друг с другом), направленное на достижение системы образовательных целей, которые связаны с удовлетворением потребностей и запросов каждой личности в развитии и подготовке к непрерывному профессиональному образованию [7, с 93].

В контексте ведущей цели профильного обучения – личностного развития обучающихся – чрезвычайную важность приобретает наличие у учителя индивидуального опыта профессионально-личностного саморазвития. Условная «формула» деятельности педагога профильного класса – развивая себя, помогать обучающемуся в овладении технологией саморазвития и вместе с ним «выходить» на новые идеи, концепции и технологии развития системы профильного обучения. Особую важность приобретает научно-исследовательская деятельность учителя профильного класса, его непосредственный научно-практический вклад в развитие моделей профилизации школьного образования.

Поэтому личностно-ориентированное управление профильным обучением характеризуется следующими особенностями:

- во-первых, участники образовательного процесса получают право самостоятельно принимать решения по поводу того, как им осуществлять свою деятельность. Самостоятельность касается, например, таких аспектов их деятельности, как планирование, выбор педагогической технологии;

- во-вторых, члены школьного коллектива могут привлекаться к принятию решения по поводу выполняемых ими обязанностей. В этом случае руководитель обсуждает в коллективе «правила игры», советуется с подчиненным по поводу делегирования ему конкретных полномочий, по вопросам выполнения поставленных перед ним задач; они привлекаются к постановке управленческих целей, выбору технологии, обсуждению и оценке результатов деятельности руководителя;

- в-третьих, личностно-ориентированное управление предполагает оптимальное использование самоконтроля, самоанализа, самооценки участниками педагогической деятельности;

- в-четвертых, члены школьного коллектива имеют широкие возможности в проявлении инициативы, свободы творчества, в осуществлении инновационной деятельности как в сфере своей собственной работы, так и в развитии школы в целом;

- в-пятых, возможным направлением осуществления личностно-ориентированного управления является предоставление участникам педагогического процесса права на формирование рабочих групп из тех членов коллектива, с которыми им хотелось бы работать вместе. В этом случае могут

возникать новые подсистемы (условное название «малые группы»), в которые объединяются люди на основе единства общественных (деятельностных, служебных) и личных (психологических, эмоциональных, межличностных) связей и отношений.

Предполагается, что к 10-му классу обучающиеся должны выбрать то направление, тот профиль, который станет основой их профессии. Для этого в старших классах основной школы планируется предпрофильная подготовка.

В современном варианте главные задачи предпрофильной и профильной подготовки связывают с профориентацией, с тем, чтобы «способствовать самоопределению обучающихся», чтобы решить, прежде всего, профориентационную задачу [8].

Профориентационная работа с обучающимися делится на несколько этапов:

1. Пропедевтический этап (8-й класс) – выявление образовательного запроса обучающихся.

Фактор «Хочу» – «Оцени свои интересы и склонности, Какие профессии тебе нравятся, что ты о них знаешь».

2. Основной этап (9-й класс) – моделирование видов образовательной деятельности, востребованных в профильной школе.

Фактор «Могу» – «Знаешь ли ты о своих способностях и умениях, знаешь ли ты, какие требования предъявляет выбираемая профессия к специалисту».

3. Завершающий этап (по окончанию 9-го класса) – оценка готовности обучающегося к принятию решения о выборе профиля обучения в старшей школе.

Фактор «Надо» – «Узнай, требуются ли специалисты выбираемой тобой профессии в настоящем и ближайшем будущем в нашем городе (районе). Как и где можно обучиться по данной специальности».

Сделать хороший выбор – это и значит выбрать работу, которая, во-первых, нужна людям, обществу, во-вторых, может быть доступной и сильной для выпускника в будущем, в-третьих, может приносить человеку удовлетворение, радость.

Предпрофильная подготовка складывается из курсов по выбору (их содержание расширяет знания по предмету), работы учителей и психологов, способствующей самоопределению обучающегося основной ступени, и работы администрации школы по обеспечению информации о рынке профессий (дни открытых дверей, беседы с жителями района, выпускниками школы, достигшими определенных результатов в какой-либо сфере труда).

Итак, можно привести структуру организации профильного обучения (рис. 1).

Структура организации профильного обучения

Рис 1.

В современной школе предпрофильная подготовка является важнейшим компонентом, одним из условий индивидуализации обучения и подготовки обучающихся к жизненно важному выбору, точность которого будет зависеть от умения реально оценивать свои силы, принимать и осуществлять решения, нести ответственность за свой выбор.

В соответствии с Концепцией развития профильного обучения в РК на старшей ступени общего среднего образования ведется профильное обучение. Очевидно, что основная школа должна активно включаться в этот процесс: необходимо проведение системной подготовительной работы в конце обучения в основной школе. Реализация идеи профилизации обучения на старшей ступени ставит выпускника основной ступени перед необходимостью совершения ответственного выбора – предварительного самоопределения в отношении профилирующего направления собственной деятельности.

Важность подготовки к ответственному выбору профиля обучения, а в перспективе – и будущей профессии, определяет серьезное значение предпрофильной подготовки в основной школе.

На сегодняшний день можно сказать, что предпрофильная подготовка – это система педагогической, психолого-педагогической, информационной и ориентационной деятельности, содействующая самоопределению обучающихся старших классов основной школы относительно избираемых ими профилирующих направлений будущего обучения и широкой сферы последующей профессиональной деятельности.

Предпрофильная подготовка является частью профильного обучения, выполняя подготовительные функции, помогая обучающемуся девятого (еще лучше – восьмого) класса определиться с направлением его дальнейшего обучения.

Какую сферу деятельности выбрать? Гуманитарную, математическую, естественно-научную?

Школа определяет не профессию, а лишь профиль, по которому обучающийся будет обучаться в старших 10-11 классах или ином учебном заведении. Т.е. он сам выбирает образовательную траекторию после окончания основной школы.

Основная *цель предпрофильной подготовки* в основной школе: формирование у детей способности делать осознанный выбор дальнейшего профиля образования.

Обучающиеся должны уметь объективно оценивать свои способности в выборе профиля, быть готовыми к получению качественного образования.

Задачи предпрофильной подготовки:

- оказать помощь обучающимся в осмыслении и оценке их образовательных интересов и возможностей;
- обеспечить обучающихся информацией о возможных путях продолжения образования;
- обеспечить информационное, научно-методическое и психолого-педагогическое сопровождение работы по предпрофильной подготовке и предпрофессиональному самоопределению обучающихся;
- развитие познавательных интересов, обеспечивающих успешность в будущей профессиональной деятельности;
- формирование способности принимать адекватное решение о выборе направления дальнейшего образования, профиля обучения на 3-ей ступени;
- ориентирование не только на усвоение знаний, но и на развитие мышления, выработку практических навыков и повышение роли самообразовательной работы обучающихся.

Задачи пропедевтического этапа:

- выявление интересов и склонностей, способностей обучающихся;
- оказание психолого-педагогической помощи в приобретении опыта, связанного с профессиональным становлением;
- развитие познавательных интересов, обеспечивающих успешность в будущей профессиональной деятельности;
- подготовка родителей к совместной работе по предпрофильной подготовке обучающихся.

Формы организации обучения: элективный курс «Основы выбора профессии и профессионального самоопределения»; диагностика интересов, склонностей, образовательных запросов обучающихся; консультации педагогов и психологов; экскурсии; кружки.

Задачи основного этапа:

- обучить способам принятия решений о выборе направлений будущего обучения и профессиональной деятельности;
- оказать помощь в формировании индивидуального образовательного маршрута обучающихся;
- обеспечить информационное и психолого-педагогическое сопровождение работы по предпрофильной подготовке и предпрофессиональному самоопределению обучающихся.

Содержание основного этапа:

- повторная диагностика интересов, склонностей, образовательных интересов обучающихся;
- комплектование мобильных групп для изучения курсов по выбору;
- формирование индивидуальных учебных планов обучающихся в соответствии с их интересами, склонностями, образовательными запросами;
- составление оптимального расписания курсов по выбору;
- проведение информационной работы, индивидуального консультирования обучающихся и их родителей по вопросам профессионального выбора;
- формирование «Портфолио достижений» девятиклассников;
- проведение предметных и ориентационных курсов по выбору.

Формы организации обучения: элективные курсы (предметные, ориентационные); консультации педагогов и психологов; ознакомление с особенностями различных профилей обучения и профессий; построение индивидуальных учебных планов; экскурсии; кружки.

Задачи заключительного этапа:

- собрать и обработать всю информацию, которая может обеспечить оптимальный выбор обучающимися профиля дальнейшего обучения;
- предоставить обучающимся полную информацию о перспективе выбранного ими профиля обучения;
- сформировать учебный план профильного обучения на основе индивидуальных учебных планов обучающихся.

Содержание заключительного этапа:

- анализ эффективности проведенной предпрофильной подготовки;
- ознакомление девятиклассников с программами профильного обучения и особенностями организации учебного процесса на основе индивидуального учебного плана;
- ознакомление с перспективами профессионального обучения и трудоустройства;
- сбор и аналитическая обработка информации по выбору обучающимися того или иного профиля, а также элективных курсов;
- формирование профилей на основе индивидуальных учебных планов обучающихся;
- комплектование профильных классов.

Формы и методы работы:

- презентации различных вариантов учебных планов и программ профильного обучения;
- анкетирование обучающихся и их родителей;
- анализ образовательного рейтинга обучающихся;
- «Ярмарка профессий».

При завершении выпускниками основной школы предпрофильной подготовки желательно учитывать не только их академические достижения и «портфолио», но и уровень социальной зрелости обучающихся, выраженной в готовности к самостоятельному выбору профиля обучения. Примерными критериями готовности обучающихся 9 классов к выбору профиля обучения в старшей школе могут выступать:

- выраженность ценностных ориентаций, связанных с профилем обучения и соответствующими ему направлениями послешкольного образования;
- представленность индивидуально выраженных целей профильного обучения;
- информационная подготовленность в отношении значимости профильного обучения для дальнейшего продолжения образования, жизненного, социального и профессионального самоопределения.

Сопровождение предпрофильной подготовки, осуществляемой школой:

- мониторинг учебных результатов обучающихся на курсах по выбору;
- анализ динамики образовательных запросов обучающихся и их готовности к выбору профиля;
- контроль школьной документации по предпрофильной подготовке;
- организация консультирования обучающихся для определения оптимального выбора курсов предпрофильной подготовки и будущего профиля.

Функции классных руководителей по реализации предпрофильной подготовки:

- организация процесса информирования обучающихся и родителей о создаваемой системе профильного обучения;
- координация деятельности педагогов, работающих с обучающимися 9-х классов;
- организация обучающихся на участие в различных мероприятиях по сбору информации для «портфолио»;
- консультирование обучающихся по вопросам выбора профиля обучения;
- анализ и оценка результатов.

Исходя из вышеперечисленных функций, определим деятельность классных руководителей по предпрофильной подготовке обучающихся.

Основные направления работы классного руководителя:

1. Информационная работа с обучающимися и их семьями.
2. Профильная ориентация.
3. Психолого-педагогическая диагностика.
4. Анализ и оценка результатов предпрофильной подготовки в классе.

Как было определено ранее, профильному обучению предшествует предпрофильное, осуществляемое в основной школе. Его цель – не удовлетворение запросов и развитие способностей в определенной области, а выявление интересов, проверка возможностей обучающегося на основе представленных курсов, охватывающих основные области знания, позволяющих составить представления о характере профессионального труда людей с опорой на жизненный опыт. Главным для построения профильного обучения является выбор обучающихся. Процесс этот довольно трудный, поэтому выбору профиля обучения предшествует предварительная диагностика родителей и обучающихся, позволяющая определить познавательные потребности обучающихся. С целью профессионального самоопределения выпускников 9 класса можно вести, например, элективные курсы «Слагаемые выбора профиля обучения и направления образования» и психологический курс «Выбор профиля обучения». На этих занятиях обучающиеся смогут получить полную информацию об интересующих профессиях, используя ресурсы сети Интернет, изучить запросы общества на определенные профессии. С целью формирования полных представлений о возможном профиле обучения для обучающихся также можно организовать проведение элективных курсов, которые помогают обучающимся окончательно определиться с выбором профиля обучения, как можно больше узнать о профессиях, относящихся к данному профилю.

Интересными для обучающихся 9 классов являются Дни открытых дверей, организуемые с посещением уроков в профильных классах МКШ или РЦ. Такая форма организации позволяет увидеть специфику работы в профильных классах, оценить уровень подготовки и результативность работы обучающихся. Прием обучающихся в профильные классы может осуществляться по результатам итоговой аттестации и предоставляемые портфолио.

В практике работы школ широкое распространение получили следующие профильные классы: математический (физико-математический), естественно-научный, гуманитарный и др. В «Концепции развития профильного обучения в РК» сказано, что содержание профильного обучения реализуется в рамках двух направлений профилизации: естественно-математическом и общественно-гуманитарном.

В «Концепции развития профильного обучения в РК» предусматриваются следующие возможности. Школа может выбрать один профиль в зависимости от материально-технических условий, кадрового педагогического состава, предпочтений обучающихся.

При *монопрофилизации обучения* (от греч. Monos – один, единственный) общеобразовательная организация реализует одно направление профильного обучения (естественно-математическое или общественно-гуманитарное).

При *полипрофилизации обучения* (от греч. Polys – многих, многочисленный, обширный) общеобразовательная организация реализует 2

направления профильного обучения (естественно-математическое или общественно-гуманитарное).

Фактически для школ поддерживать два профиля чрезвычайно трудно, поэтому большинство школ стоит перед альтернативой создания одного-двух профильных классов.

Основные проблемы существуют с определением самого профиля обучения. Ведь не секрет, что часто желания обучающихся настолько разнородны, что набор даже одного класса затруднен. В этом случае можно использовать такие формы обучения, как классы гибкого состава, индивидуальные образовательные траектории обучающихся, сетевую организацию.

Классы гибкого состава предполагают обучение как минимум двух групп обучающихся по разным направлениям. В таких классах общеобразовательные предметы посещают все обучающиеся, а при изучении профильных дисциплин класс делится на группы. Индивидуальные образовательные траектории позволяют учесть интересы разных групп обучающихся, и расписание учебных часов на неделю составляется индивидуально для каждого. Сетевая организация в настоящий момент реализована через интернет-образование.

Факторы, определяющие выбор профиля, чрезвычайно разнообразны. Они могут быть как позитивными (советуют родители, учителя, друзья, нравится учебный предмет), так и негативными (не советуют, не нравится). Помочь целенаправленному выбору помогает предпрофильное обучение, экспериментальное внедрение которого уже началось.

Учителю необходимо учитывать не только предпочтение обучающихся, но и их индивидуальные особенности. Психологические и педагогические исследования позволили выявить индивидуально-типологические особенности, характерные для обучающихся определенного профиля, определенными областями знания, специальные способности, позволяющие им успешно осваивать профилирующие предметы.

Нами было изучено состояние выбора профильных предметов обучающихся МКШ за последние два года. По информации из регионов РК на 2016-2017 учебный год самое большое количество обучающихся – 2601 человек – выбрали предмет «Биология», а самое меньшее – 7 обучающихся – выбрали предмет «Информатика». Такое же соотношение сохранилось в 2017-2018 учебном году: 2979 обучающихся выбрали предмет «Биология», а предмет «Информатика» – 4 обучающихся. Ниже, в таблице 3, представлены показатели выбора профильных предметов обучающимися МКШ по регионам РК в 2016-2017 учебном году.

Таблица 3. Показатели выбора профильных предметов обучающимися МКШ по регионам РК в 2016-2017 уч. году

Область	Химия	Физика	Биология	География	История	Анг. яз	Лит-ра	Матем.	Информатика	Основы права
Акмолинская	76	90	129	120	124	107	135	166	-	-
Актюбинская	63	181	193	106	136	43	53	170	-	-
Алматинская	62	113	173	119	84	27	37	26	-	-
Атырауская	8	8	15	10	9	2	7	13	-	-
ВКО	143	283	484	157	132	57	58	124	-	-
Жамбылская	18	66	125	47	27	14	15	36	-	-
ЗКО	57	116	172	77	96	39	50	44	7	0
Карагандинская	47	100	165	175	132	31	39	192	-	-
Костанайская	73	132	281	143	114	39	26	158	-	-
Кызылординская	9	13	19	9	5	4	2	9		
Мангистауская	5	3	9	11	8		4	8	-	-
Павлодарская	40	166	252	86	41	21	32	84	-	-
СКО	98	203	453	225	223	44	48	144	-	-
Туркистанская	220	479	260	261	260	28	126	320	-	-
Итого	843	1863	2601	1426	1267	349	497	1328	7	0

В следующей таблице представлены показатели выбора профильных предметов обучающимися МКШ по регионам РК в 2017-2018 учебном году.

Таблица 4. Показатели выбора профильных предметов обучающимися МКШ по регионам РК в 2017-2018 уч. году

Область	Химия	Физика	Биология	География	История	Анг. яз	Лит-ра	Матем.	Информатика	Основы права
Акмолинская	94	110	145	146	117	113	108	131	-	-
Актюбинская	83	161	184	129	142	51	57	198	-	-
Алматинская	63	119	197	132	94	40	47	32	-	-
Атырауская	11	9	20	21	13	1	4	17	-	-
ВКО	144	260	469	188	132	57	54	144	-	-
Жамбылская	22	70	101	52	48	24	28	36	-	-
ЗКО	79	106	128	70	81	59	94	76	4	5
Карагандинская	80	247	252	222	184	59	67	290	-	-
Костанайская	104	156	316	207	144	70	46	199	-	-
Кызылординская	10	5	20	9	4	3	6	5	-	-
Мангистауская	1	4	1	1	1		2	2	-	-
Павлодарская	32	175	259	88	74	26	22	85	-	-
СКО	162	307	601	463	389	64	52	277	-	-

Туркистанская	185	420	286	275	280	32	136	326	-	-
Итого	1070	2149	2979	2003	1703	599	723	1818	4	5

Как видно из приведенных выше данных, обучающиеся проявляют больший интерес к естественно-научным предметам, чем к общественно-гуманитарным. Динамика изменения выбора обучающимися МКШ профильных предметов по РК за последние два года представлена ниже на диаграмме 3.

Динамика изменения выбора обучающимися МКШ профильных предметов по РК за последние два года

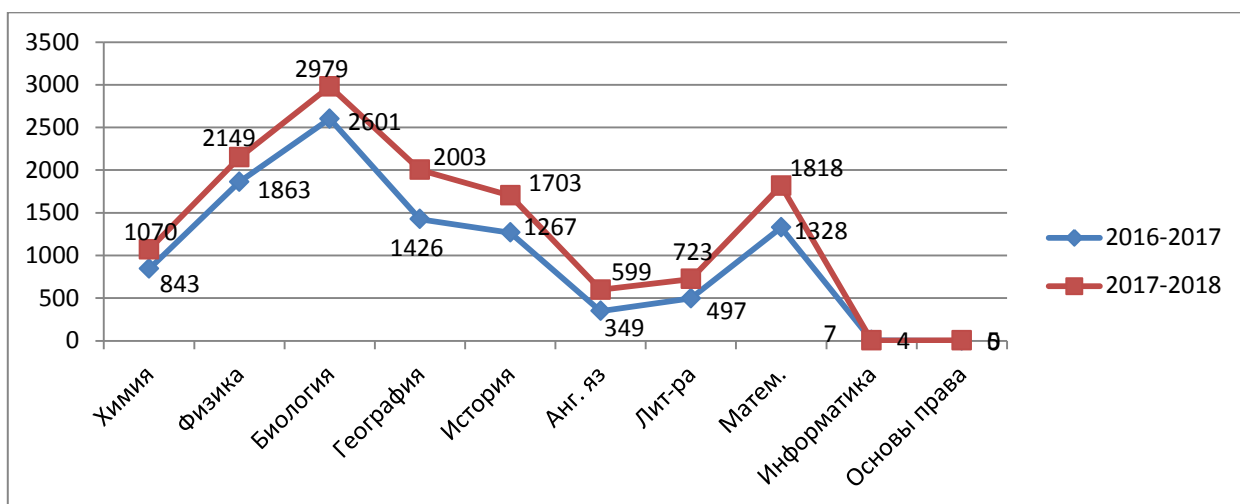

Диаграмма 3.

Исследования показывают, что для обучающихся математических классов в большей степени характерно абстрактно-логическое мышление, интерес к систематизации, выявлению закономерностей, а у «гуманитариев» развито наглядно-образное мышление, ярче проявляются эмоции.

Обучающимся естественно-научных классов свойственны восприятие предмета как целого, гибкость мыслительной деятельности, логическое и чувственное восприятие объекта. Это можно выявить, например, при проведении лабораторных работ, если имеется возможность выбора объектов и заданий для практических исследований (практикумы, лабораторные работы, опыты, наблюдения).

Для обучающихся гуманитарных классов значение имеет внешне привлекательный интересный вид объекта исследования. Так, например, в лабораторной работе «Построение вариационного ряда и вариационной кривой» целесообразно предложить обучающимся в качестве объекта исследований комнатные растения. Тогда и выбор заданий видоизменяется. Кроме необходимых измерений площади листьев, построения вариационной кривой предполагается вывод о значении модификационной изменчивости.

В математических классах обучающиеся, воспринимая суть процесса, легко абстрагируются от объекта исследований. В упомянутой выше лабораторной работе «Построение вариационного ряда и вариационной кривой» в качестве объекта исследований используются гербарные экземпляры растений. Можно включить такие задания: измерения, самостоятельный выбор обучающимися необходимых математических методов, построение вариационного ряда и его графического отображения, а также выявление закономерности, связанной с модификационной изменчивостью.

Модель общеобразовательной организации с профильным обучением на старшей ступени предусматривает возможность разнообразных комбинаций различных предметов, что должно обеспечивать гибкую систему профильного обучения. Она включает в себя три взаимодействующих компонента:

- базовые общеобразовательные предметы (инвариантный компонент), которые обязательны для всех обучающихся во всех профилях;
- профильные общеобразовательные предметы (вариативный компонент) – предметы повышенного уровня (не менее двух), определяющие направленность каждого конкретного профиля обучения;
- элективные курсы (ученический компонент) – обязательные для посещения курсы по выбору, входящие в состав профиля обучения на старшей ступени школы.

Ниже на рисунке 2 приводится структура профильного обучения.

Структура профильного обучения

Рис 2.

Базовые общеобразовательные предметы являются обязательными независимо от направления обучения. В перечень базовых общеобразовательных предметов инвариантного компонента входят: родной

язык, казахский язык (в школах с неказахским языком обучения)/русский язык (в школах с нерусским языком обучения), иностранный язык, математика, история Казахстана, самопознание, физическая культура, НВП, информатика.

Система базовых общеобразовательных предметов воссоздает функциональную полноту содержания среднего образования. В целом обязательные предметы, как единая основа базового содержания, определяют интересы государства, приобщают учащихся к общекультурным и национальным ценностям.

В рамках того или иного направления профильного обучения учебное заведение организует тот или иной профиль обучения. Содержание профиля обучения обеспечивается за счет *профилирующих предметов, обязательных предметов по выбору* школьного компонента и частично – за счет *курсов по интересам* ученического компонента учебного плана общего среднего образования. За счет комбинации профилирующих и обязательных предметов и курсов по интересам может быть организовано широкое профильное обучение.

Профилирующие предметы определяют направление профильного обучения старшеклассников. *Естественно-математическое* направление обеспечивается следующим составом предметов: физика, химия, биология, география, информатика. *Общественно-гуманитарное* направление обучения включает литературу, всемирную историю, религиоведение, казахский, русский и английский языки.

Обязательные предметы по выбору входят в вариативный школьный компонент содержания образования. Обязательные предметы по выбору обогащают общеобразовательную подготовку, тем самым обеспечивая функцию «расширения» содержания образования. Обучающийся получает возможность выбрать два учебных предмета из предложенного школой перечня профилирующих предметов другого направления профильного обучения.

Состав базовых, профилирующих и обязательных по выбору общеобразовательных предметов обеспечивает уровень государственного общеобязательного стандарта общего среднего образования.

Курсы по интересам реализуются за счет ученического компонента учебного плана. Курсы по интересам позволяют обеспечить либо прикладной характер профилирующих общеобразовательных предметов, либо удовлетворение индивидуальных интересов учащихся за рамками выбранного профиля. Содержание курсов по интересам определяется в рамках утвержденных уполномоченным органом образования действующих учебных программ или авторскими программами, учитывающими возможности учебного заведения [1].

Элективные курсы реализуются за счет школьного компонента и могут выполнять несколько функций: дополнять содержание профильного курса, развивать содержание одного из базовых курсов, удовлетворять разнообразные познавательные интересы обучающихся, выходящих за рамки выбранного им профиля. Важно отметить, что в любом случае по элективным курсам экзаменов или ЕНТ не проводится.

Элективный курс («элективный» – в переводе с латинского языка означает «избранный, отобранный»), т.е. курс, выбираемый самим обучающимся из числа предложенных. Для того чтобы курс был элективным, школа должна предложить обучающимся по каждому из направлений не менее трех вариантов курсов и таким образом обеспечить возможности качественного выбора. Ниже приведены показатели элективных курсов по выбору обучающихся МКШ по регионам РК (таблица 5).

Таблица 5. Показатели курсов по выбору (элективных курсов) обучающихся МКШ по регионам РК в 2017-2018уч.г.

Область	Алаштану	Культура речи Грамматика	Краеведение	Химия	История Казахстана	Робототехника	Абайтану	Каз. литература	Шахматы	Интересный английский	Биология	Математика	Основы предпринимательс тва	Решение экологических проблем	Будущий инженер	География	Решение сложных задач по Физике	Компьютерная графика
Акмолинская		11	23	45	18		181	21				105	65	13	14	12	46	37
Актюбинская		-	-	210	136		112		89		76	320		98	-	-	-	-
Алматинская	401	373	-	381	317	401	346			501	372	580	328				461	
Атырауская				42		93				31	42	93				47	30	
ВКО		58	42	40	94					50	204						230	
Жамбылская			46	132							80	106	106					22
ЗКО		38	34	62			31				17						44	
Карагандинская		89		140	227		128			213	221	314	10	97	36		142	189
Костанайская				130	96					53	223	284	284			311	256	130
Кызылординская																		
Мангистауская		4	1		2		12			8	3	5				1		2
Павлодарская	4	54	15		35	43	82				105	201		54		50	125	
СКО		57		114	53							70		164			111	
Туркистанская				305	206		325					296		199		249	336	
Итого	405	684	161	1601	1184	537	1217	21	89	856	1343	2374	793	625	50	670	1781	380

Изучив выше представленные сведения о посещении курсов по выбору (элективных курсов) обучающимися МКШ по регионам РК в 2017-2018 уч. году, приходим к выводу, что по РК элективные курсы посещают всего 14771 обучающихся МКШ, из них больше всего – 2374 обучающихся – посещают курс математики, а меньше всего – 21 обучающийся – посещают курс казахской литературы. Данные представлены в диаграмме 4.

Количество обучающихся МКШ, посещающих элективные курсы по РК в 2017-2018 уч. году

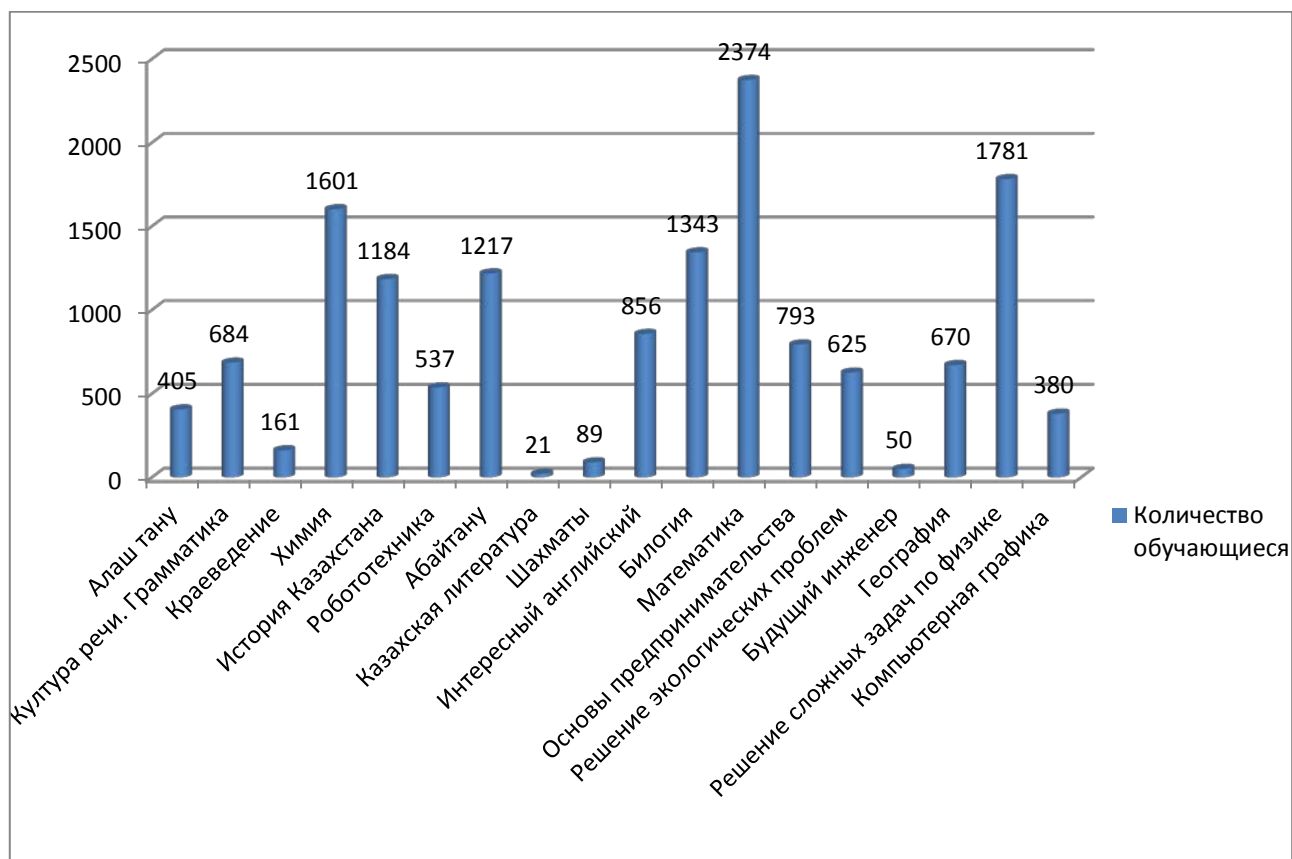

Диаграмма 4.

Элективные курсы связаны, прежде всего, с удовлетворением индивидуальных образовательных интересов, потребностей и склонностей каждого обучающегося. Именно они по существу и являются важнейшим средством построения индивидуальных образовательных программ, т.к. в наибольшей степени связаны с выбором каждым обучающимся содержания образования в зависимости от его интересов, способностей, последующих жизненных планов.

Задачи, решаемые при введении элективных курсов на старшей ступени обучения:

- подготовка выпускников школы к освоению программ высшего образования;

- создание условий для построения гибких индивидуальных планов обучающихся старших классов;
- ориентация на индивидуализацию обучения и социализацию обучающихся, на подготовку к осознанному и ответственному выбору сферы будущей профессиональной деятельности, способов получения образования, к осознанному выбору и освоению разнообразных профессиональных образовательных программ;
- дифференциация содержания обучения старшеклассников в соответствии с их интересами и возможностями;
- овладение содержанием предмета на повышенном уровне сложности, развитие высокого уровня мыслительных процессов у обучающихся, навыков рефлексии;
- повышение адаптивной способности выпускников школы к современным реалиям жизни;
- создание условий психолого-педагогической комфортности при обучении в школе; формирование у выпускников школы самооценки, адекватной личным способностям и возможностям.

Формы контроля: творческие работы различной направленности (уроки, занятия, исследовательские мастерские, проекты, конференции, зачеты).

Можно условно выделить следующие типы элективных курсов:

I. Предметные курсы, задача которых – углубление и расширение знаний по предметам, входящих в базисный учебный план.

В свою очередь, предметные элективные курсы можно разделить на несколько групп:

1. Элективные курсы повышенного уровня, направленные на углубление того или иного учебного предмета, имеющие как тематическое, так и временное согласование с этим учебным предметом. Выбор такого элективного курса позволит изучить выбранный предмет не на профильном, а на углубленном уровне. В этом случае все разделы курса углубляются более или менее равномерно.

2. Элективные спецкурсы, в которых углубленно изучаются отдельные разделы основного курса, входящие в обязательную программу данного предмета.

3. Элективные спецкурсы, в которых углубленно изучаются отдельные разделы основного курса, не входящие в обязательную программу данного предмета.

4. Прикладные элективные курсы, цель которых – знакомство обучающихся с важнейшими путями и методами применения знаний на практике, развитие интереса обучающихся к современной технике и производству.

5. Элективные курсы, посвященные изучению методов познания природы.

6. Элективные курсы, посвященные истории предмета, как входящего в учебный план школы (история физики, биологии, химии, географических

открытий), так и не входящего в него (история астрономии, техники, религии и др.).

7. Элективные курсы, посвященные изучению методов решения задач (математических, физических, химических, биологических и т. д.), составлению и решению задач на основе физического, химического, биологического эксперимента.

II. *Межпредметные элективные курсы*, цель которых – интеграция знаний обучающихся о природе и обществе. Межпредметные курсы могут проводиться в основной школе с целью предпрофильной подготовки – оказание помощи обучающимся в выборе профиля обучения в старших классах. В профильной школе такие курсы могут выполнять двоякую функцию:

- быть компенсирующим курсом для классов гуманитарного и социально-экономического профилей;

- быть обобщающим курсом для классов естественнонаучного профиля. Примером такого обобщающего элективного курса может быть «Эволюция естественнонаучной картины мира».

III. *Элективные курсы по предметам, не входящим в базисный учебный план.*

Это курсы, посвященные психологическим, социальным, психологическим культурологическим, искусствоведческим проблемам. При проведении элективных курсов проще использовать новые технические возможности, в частности, электронные учебные пособия. Это обусловлено меньшей наполняемостью групп и большей общностью интересов обучающихся. В настоящее время имеется достаточно большое количество весьма качественных CD-дисков, создаются электронные библиотеки, разрабатывается методика использования электронных материалов как на уроках, так и в процессе самообразования.

При изучении элективных курсов наиболее наглядно проявляется тенденция развития современного образования, заключающаяся в том, что «усвоение предметного материала обучения из цели становится средством такого эмоционального, социального и интеллектуального развития обучающегося, которое обеспечивает переход от обучения к самообразованию» (Образовательный процесс в начальной, основной и старшей школе. Рекомендации по организации опытно-экспериментальной работы).

Элективные курсы являются компонентом вариативной части содержания образования в старших классах и направлены на удовлетворение индивидуальных образовательных интересов, потребностей и склонностей каждого обучающегося. Они являются важнейшим средством построения индивидуальных образовательных программ, т.к. прямо связаны с выбором каждым обучающимся того содержания образования, которое отражает его интересы, связано с последующими жизненными планами. Элективные курсы, таким образом, дополняют и развивают возможности базовых и профильных курсов в удовлетворении разнообразных образовательных потребностей старшеклассников.

Согласно Концепции развития профильного обучения в РК, предпрофильная подготовка предполагает наряду с предметными и ориентационными курсами проведение информационной работы с обучающимися 9-х классов. На такую работу, согласно типовому учебному плану отводится 1 час в неделю. В связи с этим, целесообразно работу с девятиклассниками организовать в виде учебных занятий продолжительностью 40 мин.

Цели и задачи курса:

1. создание условий для актуального усвоения и использования обучающимися знаний о мире профессий, о профессиональном образовании, о рынке труда, об особенностях профессионального самообразования, о требованиях профессий к качествам человека;

2. актуализация процесса профессионального самоопределения обучающихся;

3. повышение уровня психологической компетентности обучающихся, в том числе за счет расширения границ самовоспитания, инициирования потребности в самопознании и самосовершенствовании;

4. оказание помощи в формировании у обучающегося положительного отношения к самому себе, уверенности в себе, развитии навыков принятия решений;

5. выработка индивидуального профессионального плана и построение индивидуальной образовательной проектировки, позволяющих реализовать образ собственного будущего.

Программа курса включает в себя две части. На каждую отводится около 17 часов. В первой части с классом работает классный руководитель. Реализация первой части программы направлена:

- на знакомство обучающихся с миром профессий, типичными ошибками при выборе профессии, стратегией выбора профессии;

- на получение обучающимися информации об учебных заведениях, в которые чаще всего поступают выпускники школы, а также обучающиеся после окончания 9-го класса;

- на организацию экскурсий и встреч со специалистами, представляющими наиболее интересные для данных обучающихся профессии.

Вторая часть (с обучающимися работает психолог) должна реально помочь обучающемуся составить объективный обзор собственного «Я». Образ «Я» – это система представлений личности о себе как субъекте деятельности. Психолого-педагогическая диагностика основана на исполнении психологических тестов и методик для оценки и анализа индивидуальных особенностей, склонностей, профессиональной направленности и профессиональной пригодности обучающихся. Результаты диагностики предполагается использовать для дальнейшего проведения активизирующих и развивающих упражнений, а так же для индивидуального консультирования и выработки индивидуального профплана, создается возможность развития профессионально значимых качеств.

При разработке и проведении занятий используются следующие формы и методы работы:

- беседа как форма организации занятия, предусматривающая подачу информации в виде диалога по основным вопросам темы;
- семинар как форма практической деятельности обучающихся;
- практическая работа с использованием метода обучающей психодиагностики как форма работы, объединяющая ситуации тестирования, психологического просвещения и группового консультирования обучающихся;
- элементы социально-психологического тренинга как форма организации взаимодействия людей в группе для решения комплекса формирующих и развивающих целей;
- методы активного социально-психологического обучения как формы работы, активизирующие процесс освоения теоретического материала, являющиеся способом реализации полученных теоретических знаний: психологические упражнения, метод анализа конкретных ситуаций, сюжетно-ролевая игра, групповая дискуссия;
- профориентационные игры.

Результатом данной работы с обучающимися должна стать выработка индивидуального профплана и осознанное составление индивидуальной образовательной траектории.

Параллельно с ведением курса классному руководителю необходимо организовать работу с родителями по следующим направлениям:

1. психологическое просвещение родителей, направленное на повышение их компетентности в вопросах профессионального самоопределения, формирование адекватной позиции в процессе выбора профилирующего направления деятельности их детьми;

2. консультирование родителей по итогам диагностики детей и возможной деятельности по вариативности при выработке профпланов.

Осуществлять предпрофильную подготовку необходимо уже с 8-го класса – пропедевтический этап предпрофильной подготовки.

Пропедевтический этап – это информирование родителей, учеников и учителей о профилях и профильных классах, которые будут скомплектованы, о программах, требованиях к обучающемуся, его способностях, о процедуре зачисления. Здесь непременно учитывается желание родителей, обучающихся, мнение педагогов о знаниях ребенка в предложенных профилях.

Психолого-педагогическое сопровождение профильной ориентации заключается в организации диагностических процедур, позволяющих прогнозировать предрасположенность к тем или иным направлениям образовательной деятельности в условиях профильного обучения. Это многогранная деятельность всего педагогического коллектива по проблемам становления личности и профессионального самоопределения, включающая:

1. Организацию внешних связей: центр занятости населения (ЦЗН), учебные заведения области;

2. Методическое обеспечение предпрофильной подготовки и профильного обучения;
3. Информирование и консультирование всех участников образовательного процесса;
4. Организацию предметных олимпиад;
5. Уроки технологии;
6. Организацию курсов по выбору;
7. Диагностическую работу по предпрофильной подготовке и профильному обучению.

В ходе диагностики идет анализ, рефлексия правильности выбора обучающегося.

Диагностическая работа в рамках предпрофильной подготовки этого этапа распадается на два блока:

- блок общей диагностики – реализуется педагогом (классным руководителем) в рамках ориентационных курсов и включает в себя изучение интересов, склонностей, желаний обучающихся, желаний родителей, а также экспертные оценки учителей;

- блок углубленной диагностики – используется психологом в отдельных случаях при затруднении выбора профиля, по запросу подростка или семьи.

Подбор методик может носить вариативный характер:

- IQ-тест, тест Айзенка, Школьный тест умственного развития (ШТУР);

- Тест «Художник-мыслитель». Здесь выявляется предрасположенность ребенка к точным наукам или предметам гуманитарного цикла;

- Полезны исследования мотивационной сферы: Опросник мотивации достижения и др.;

- «Формула темперамента» А.Белова;

- Тест «Канал восприятия»;

- Определение уровня тревожности по методике Спилбергера-Ханина. Тревожность – показатель эмоционального благополучия подростка; исследовать ее уровень необходимо, так как состав классов меняется, нагрузка меняется и пр.;

- Анкета «Введение в предпрофильную подготовку» (для обучающихся 8-х классов).

По завершении обучения в 8-м классе учитывается образовательный запрос обучающихся.

Основной этап – (период обучения в 9-м классе) – моделирование видов образовательной деятельности, востребованной в профильной школе, и принятие решения в различных образовательных ситуациях, проектирование будущей профессиональной перспективы.

Основная задача, которая в современной школе стоит перед обучающимися 9 классов, – принять решение о характере и форме дальнейшего образования. Большинство принимают достаточно серьезные решения: остаться

в школе или уходить (куда?), пойти в другую школу (какую?) или остаться в своей, какой выбрать профиль и т.п.

Выпускнику основной средней школы подчас бывает непросто принять правильное решение, тем более правильным может быть только такой выбор, который в максимальной степени учитывает индивидуальность того или иного молодого человека. Цель работы психолога и классного руководителя в 9 классах - помочь старшеклассникам в проектировании дальнейшего образовательного пути.

В соответствии с целью психологом реализуются следующие задачи:

- определение и коррекция уровня профессиональной готовности и готовности к профильному обучению обучающихся 9 класса;
- психологическое просвещение родителей и педагогов об актуальных проблемах обучающихся 9 классов и о том, какую помощь они могут оказать подросткам.

Определение уровня профессиональной готовности может осуществляться с помощью ряда методик.

Заводится «Карта профконсультации обучающегося», в которой фиксируются все результаты, интерпретации диагностических методик, собственные наблюдения обучающихся, анализ собственного опыта, мысли по поводу выбора профессии, возможного самовоспитания. «Карта профконсультации обучающегося» приведена в приложении А.

На завершающем этапе производится оценка индивидуальных возможностей обучающихся через углубленную диагностику. Диагностика профессиональных намерений позволяет уточнить планы на будущее и пути их реализации. Предметно-профессиональное консультирование дает внутреннюю уверенность в правильности своего выбора. Формируется портфолио. Профилизация обучения соответствует структуре образовательных и жизненных установок большинства обучающихся.

Переход на профильное обучение требует от школьного психолога разработки и применения такой комплексной модели сопровождения, которая могла бы не просто поддержать обучающихся в их профессиональном выборе, а обеспечить формирование самой способности к сознательному ответственному выбору. Главной проблемой, усложняющей переход на профильное обучение является неспособность обучающихся к планированию учебной и профессиональной карьеры, а также к проектированию собственного жизненного пути. Зачастую при выборе профиля обучения интересы и способности обучающихся расходятся или на первое место ставится вопрос престижа, и выпускник совершает ошибку в выборе, о которой жалеет в последствии и он сам, и его родители.

Исходя из этой проблемы возникает резонный вопрос – каковы пути, средства и психолого-педагогические условия формирования у обучающихся индивидуальной траектории профессионализации?

Родители и обучающиеся совместно анализируют собственные полученные результаты. Им предлагается самим сделать выводы об уровне

готовности ребят к дальнейшему обучению. Если при этом они понимают, что у подростка есть определенные трудности, и они не могут с ними самостоятельно справиться, то предлагается обратиться за помощью к специалистам педагогам, психологу и т.д.

В конце сопровождающего цикла анализируется вся проведенная классными руководителями, психологом и педагогом работа. Делаются выводы об эффективности работы, вносятся предложения по проектированию дальнейшей программы работы в 10 классе.

Для современного 10 класса, находящегося в условиях обновленного содержания образования, важнейшей является проблема социально-психологической адаптации к новой ситуации обучения. К ней, в свою очередь, можно отнести такие проблемы, как адаптация в новом коллективе, адаптация к увеличившейся учебной нагрузке по определенному профилю, к новым требованиям учителей.

Основная цель работы психолога в 10 классе – способствовать социально-психологической адаптации обучающихся 10 классов к новой ситуации обучения.

Задачи:

- совместно с классными руководителями работать по программе адаптации в начале учебного года;
- отслеживать актуальное состояние обучающихся профильных классов, выявлять симптомы дезадаптации;
- заниматься психологическим просвещением родителей и педагогов относительно адаптационного периода у десятиклассников.

Психолого-педагогическая подготовка учителей, работающих в 10 классах, проходит в виде семинаров о психологических особенностях протекания периода адаптации у десятиклассников.

Психологическая диагностика уровня адаптации десятиклассников необходима для того, чтобы вовремя определить, как себя чувствует в классе каждый подросток и наметить пути оказания помощи, если что-то не складывается в учебе и во взаимоотношениях со сверстниками.

Для диагностики используются следующие методики:

- Шкала тревожности, разработанная по принципу «Шкалы социально-ситуационной тревоги» Кондаша. Преимущество шкал такого типа заключается в том, что они позволяют выявить области действительности, объекты, являющиеся для обучающегося основными источниками тревоги. Шкала тревожности позволяет определить у обучающихся уровни шкальной, самооценочной и межличностной тревожности.

- Индекс групповой сплоченности Сिशора. Групповая сплоченность – чрезвычайно важный параметр, показывающий степень интеграции группы, ее сплочения в единое целое.

С результатами исследования педагоги и родители могут ознакомиться на индивидуальных консультациях. Также практикуется проведение родительских собраний совместно с детьми, где родители и подростки совместно

анализируют собственные диагностические данные. С помощью психолога они стараются понять причину полученных результатов и то, как их можно использовать для дальнейшего развития обучающегося. Такая форма представления результатов исследования является наиболее плодотворной для последующего личностного развития подростка.

Естественно, что в зависимости от реального положения обучающегося среди сверстников, его успешности в обучении выявленная высокая тревожность будет требовать различных способов коррекции. Если в случае реальной неуспешности коррекция личности во многом должна быть направлена на формирование необходимых навыков работы, общения, которые позволят преодолеть эту неуспешность, то в случае высокой тревожности, связанной с конфликтностью самооценки – на коррекцию самооценки, внутренних конфликтов.

Однако параллельно с этой работой, направленной на ликвидацию причин, вызвавших тревожность, необходимо развивать у обучающихся способность справиться с повышенной тревогой. Затем проводится повторная диагностика. После повторной диагностики подростков с низким уровнем адаптации на индивидуальных консультациях проводится знакомство родителей, педагогов и подростков с результатами исследования. К моменту окончания школы обучающийся 11 класса должен подойти психологически готовым к вступлению во взрослую жизнь. Понятие «психологической готовности» предполагает в данном случае наличие способностей и потребностей, которые позволят выпускнику школы с возможной полнотой реализовать себя на гражданском поприще, в труде, в будущей семейной жизни.

Основной целью психолога при работе с 11 классом является помощь старшеклассникам в определении и формировании социальной и профессиональной готовности.

Задачи:

- определение и коррекция уровня профессиональной и социальной готовности;
- проведение развивающей работы с обучающимися;
- психологическое просвещение родителей и педагогов по актуальным проблемам будущего выпускника школы.

В конце сопровождающего цикла анализируется вся проведенная классным руководителем, психологом и педагогами работа. Делаются выводы об эффективности работы, разрабатываются рекомендации и пожелания для оптимизации работы в выпускном классе. Таким образом, возможно осуществление главной цели психолого-педагогического сопровождения – создание таких социально-педагогических условий, в которых каждый обучающийся мог бы стать субъектом своей жизни: своей деятельности, общения и собственного внутреннего мира.

Приоритеты в изучении элективных курсов следующие:

- междисциплинарная интеграция, содействующая становлению целостного мировоззрения;
- обучение через опыт и сотрудничество;
- учет индивидуальных особенностей и потребностей обучающихся.

Место курса в образовательном процессе. При разработке содержания и методической системы элективного курса важно показать, каково место курса в соотношении, как с образовательными, так и с базовыми профильными предметами.

Важно предусмотреть использование таких методов и форм обучения, которые давали бы представление обучающимся об условиях и процессах будущей профессиональной деятельности, то есть в какой-то степени моделировали бы их. Важным элементом элективного курса является определение ожидаемых результатов его изучения, а также способов их диагностики и оценки.

Ожидаемый результат изучения курса – это ответ на вопрос, какие знания, умения, опыт, необходимые для построения индивидуальной образовательной траектории в школе и успешной профессиональной карьеры по её окончании, будут получены; какие виды деятельности будут освоены. Результаты должны быть значимы в первую очередь для самих обучающихся, что необходимо для обеспечения привлекательности курса на этапе первоначального знакомства с ним и его выбора обучающимися.

Важным направлением развития системы элективных курсов является адаптация наиболее удачных существующих курсов по выбору в различных странах мира к условиям нашей страны. С этой целью необходимо изучить опыт проведения элективных курсов в развитых странах и выбрать курсы, получившие широкое распространение. Опыт ряда регионов, участвующих в эксперименте по профильному обучению, показывает, что в институтах повышения квалификации, педагогических вузах, в школах на местах создаются собственные варианты элективных курсов. Многие из них представляют интерес и заслуживают поддержку. В этой связи можно посоветовать органам управления образования создавать банки данных по элективным курсам, организовать информационную поддержку и обмен опытом ведения элективных курсов.

Набор в профильные классы может проводиться на основании рационального и прозрачного конкурсного отбора. Важную роль при этом может сыграть «портфель достижений» обучающегося.

Индивидуальный отбор обучающихся осуществляется в три этапа;

- 1) первый этап – проведение комиссией экспертизы документов согласно критериям, предусмотренным положением;
- 2) второй этап – составление рейтинга достижений обучающихся по итогам проведения комиссией экспертизы документов;
- 3) третий этап – принятие решения комиссией о зачислении обучающихся в класс профильного обучения.

В условиях профильного обучения особое значение придается портфолио. Портфолио рассматривается способом представления учебных и социально-значимых личных достижений обучающихся, а также отражает уровень сформированности осознанного выбора профессии и мотивации к карьерному росту. Содержание портфолио в форме различных документов, подтверждающих возможности обучающегося, учитывается при определении дальнейшей траектории обучения на последующих уровнях образования. Наличие портфолио позволяет организациям профессионального образования выявить контингент способных обучающихся, склонных к успешному обучению по выбранной специальности.

При введении профильного обучения необходимо обеспечить решение следующих задач:

- обосновать целесообразность и необходимость введения профильного обучения в данной образовательной организации; определить оптимальное (допустимое) количество профилей с учетом возможности их проработки и внедрения на целевом, результативном, содержательном, программно-методическом, технологическом, материально-техническом уровнях;
- провести перед введением профильного обучения значительную работу, которая позволит обеспечить выбор обучающимися профилей обучения (анкетирование, беседы с родителями и др.);
- изучить возможности профильного самоопределения обучающихся, их индивидуальные интересы, способности, склонности;
- определить содержание и структуру профильного обучения с учетом интересов и потребностей обучаемых и социума;
- внести необходимые изменения в образовательные программы, учебные планы;
- определить программно-методическую, нормативно-правовую и кадровую базу;
- обеспечить учебный процесс учебниками, пособиями, отвечающими задачам профильного обучения и обеспечивающими права ребенка на получение полноценного качественного общего образования.
- разработать механизмы предупреждения негативных последствий введения профильного обучения;
- обеспечить отслеживание получаемых результатов их осмысления, анализ;
- обеспечить соответствующую профессиональную подготовку учителя, изъявившего желание работать в профильной школе.

В «Концепции развития профильного обучения в РК» одним из приоритетных направлений образовательной политики заявлено создание системы сетевого обучения.

Цель сетевой организации профильного обучения – координация усилий организаций-участников сети для создания условий, способствующих достижению целей профильного обучения.

Сетевое взаимодействие, таким образом, может быть сведено к обеспечению обучения не только в «основной» организации образования, но и в любом необходимом и (или) доступном по тем или иным признакам для обучающихся учебном заведении в рамках единого образовательного процесса. Весь процесс такого взаимодействия образовательных организаций может характеризоваться следующими признаками (основными чертами):

- в результате процесса обучающийся получает одно образование;
- профильные и (или) элективные курсы являются обязательными элементами единого образовательного процесса;
- обучение по профильным (элективным) курсам может осуществляться в любом образовательном учреждении, в котором эти курсы преподаются.

Полученные по профильным курсам знания, умения и навыки оцениваются по месту их получения (или иным образом; важно, что эти курсы идут в зачет для получения одного образования, подтверждаемого соответствующим документом).

Инвариантная составляющая (общая для всех школ) организации профильного обучения заключается в:

- реализации общеобразовательных программ обязательного базового уровня по всем предметам учебного плана;
- организации предпрофильной подготовки в 8-9-х классах.

Вариативная составляющая организации профильного обучения реализуется в 10-11 классах, созданных из обучающихся всех школ, по разным профилям на базе каждой школы (или большинства школ).

Вышеизложенные идеи организации профильного обучения в форме сетевого взаимодействия школ предусматривает следующих организационных принципов:

- принципа адекватности и перспективности, что означает необходимость учитывать реальные возможности и потребности обучающихся, их возрастные особенности, а также видеть перспективы дальнейшего обучения и развития с учетом жизненных планов детей;

- принципа инвариантности и вариативности, который подразумевает обеспечение необходимого уровня базовой подготовки обучающихся и вариативности в соответствии с выбором обучающихся; вариативность определяется личностными интересами, потребностями и возможностями обучающихся, а также потенциалом социального окружения и внутренней среды школы; в рамках урока вариативность осуществляется через использование разнообразных форм и методов коллективной и самостоятельной работы обучающихся, в т.ч. в разновозрастных объединениях на базе одной или нескольких школ;

- принцип интеграции и дифференциации, который предполагает согласованность целей, содержания, форм, методов обучения на уровне класса, ступени образования (II, III), школы в целом, установление связей между образовательными областями и учебными дисциплинами, реализующими предпрофильную подготовку и профильное обучение, между программами

общего среднего, дополнительного, технического и профессионального образования;

- принцип мотивации и стимулирования, означающий, с одной стороны, необходимость учитывать мотивы, ценностные ориентации, направленность деятельности обучающихся, с другой, – создание условий, использования педагогических средств, обеспечивающих развитие потребностно-мотивационной сферы личности в соответствии с ее возможностями и реальными условиями.

Сетевое обучение рассматривается как многостороннее комплексное средство повышения качества, эффективности и доступности общего среднего образования, которое позволяет за счет изменений в структуре, содержании, организации образовательного процесса и дифференциации в большей мере учитывать интересы, склонности и способности обучающихся, создавать возможности для ориентации образования старшеклассников на их профессиональные интересы и намерения в отношении продолжения образования. При этом существенно расширяются возможности построения обучающимся индивидуальной образовательной траектории, обеспечивается более высокий уровень его подготовки для продолжения обучения в избранном направлении.

Обозначены следующие цели сетевого взаимодействия:

- повышение доступности и качества образования на основе вариативности и профилизации;
- разработка системы мониторинга;
- осуществление научно-методической деятельности педагогов и обучающихся;
- организация методического сервиса через различные формы повышения квалификации;
- обеспечение полноты предоставляемых сетью образовательных услуг с учетом их территориальной доступности;
- повышение адекватности образовательных услуг сетевого взаимодействия; потребностям педагогов разных предметов;
- рационализация использования ресурсов сети ОУ по методической работе;
- создание сетевой модели непрерывного повышения квалификации педагогических кадров и др.

Сетевое взаимодействие образовательных организаций является действительно эффективным способом обеспечения доступности общего среднего образования. За его счет также удастся существенно повысить качество образования и эффективность расходования ресурсов. Помимо этого меняются и содержательные моменты образовательных программ школ, действующих в рамках общего сетевого проекта. За счет их конкуренции реализуется стремление обновлять образовательные программы, существенно повышается общий инновационный климат в сети образовательных организаций, появляется возможность вводить профильное обучение.

Необходимые условия организации сетевого взаимодействия:

- возможность осуществления перемещений обучающихся и (или) учителей образовательных организаций (организаций), входящих в сеть;
- наличие в сети различных организаций и организаций, представляющих обучающимся действительную возможность выбора;
- экономическая эффективность сетевого взаимодействия;
- возможность организации зачета результатов по учебным курсам и образовательным программам.

Основными особенностями введения сетевого обучения на региональном уровне являются, во-первых, принятие решения о выборе модели введения и распространения сетевого взаимодействия (программно-целевой или проектной), во-вторых, введение сетевого обучения на региональном уровне оказывается эффективным лишь в комплексе с другими приоритетными направлениями развития общего среднего образования.

Неотъемлемой частью сетевого взаимодействия является профильное обучение. Для обеспечения профильного обучения в условиях сетевого взаимодействия:

- необходимо регулярно контролировать выполнение всех договорных обязательств;
- необходимо регулярно рассматривать ход реализации учебных планов образовательных организаций и индивидуальных учебных планов обучающихся;
- необходима специально организованная педагогическая поддержка реализации индивидуальных учебных планов обучающихся;
- необходимо обеспечить сопровождение обучающихся при переезде из одного образовательного организации в другое или организовать переезд учителей;
- необходимо координировать расписание занятий в нескольких образовательных организациях;
- возможно изменение образовательных технологий.

План действий региональных органов управления образования по введению и распределению сетевого обучения, включает в себя следующие этапы.

Первый этап – анализ особенностей региональной ситуации, влияющих на специфику введения и распространения профильного обучения в регионе.

Второй этап – разработка стратегии перехода региональной образовательной системы на сетевое обучение.

Третий этап – разработка тактического плана введения и распространения сетевого обучения в регионе.

Четвертый этап – разработка оперативного плана (плана-графика) введения и распространения сетевого обучения в регионе.

Пятый этап – реализация разработанных планов введения и распространения сетевого обучения в школах.

Схема организации сетевого обучения:

- создание учебных планов образовательных организаций-участников сетевого взаимодействия;
- заключение договора о совместной деятельности между участниками сетевого взаимодействия;
- создание Координационного совета, управляющего взаимодействием между участниками сети;
- составление бюджета участников сетевого взаимодействия, утверждение их учредителем;
- осуществление образовательного процесса.

Таким образом, можно выделить следующие преимущества сетевого взаимодействия: вырабатываются механизмы взаимодействия; появляется возможность получать консультацию и профессиональный совет, поделиться опытом работы; решаются вопросы методической работы качественнее и оперативнее; расширяется методическая база, шире используется Интернет.

В настоящее время большую озабоченность вызывает качество обучения в сельской малокомплектной школе. Стоит признать тот факт, что малокомплектная школа постепенно изживает себя. Это вовсе не предполагает ликвидацию малокомплектных школ. Задача руководителей образовательных организаций – повысить в таких школах качество образования за счет применения эффективных образовательных технологий базовых школ (опорных школ). На базе таких организаций необходимо создать сеть взаимодействия. Такая организация является социокультурным комплексом, включающим в себя магнитные школы, внешкольные организации (детская школа искусства, дом культуры, клуб спортивной направленности, мечеть, близлежащий вуз или колледж).

Основной задачей такой базовой школы видится создание воспитательно-образовательной среды, которая способствует духовному, нравственному, физическому здоровью обучающегося, его социализации в условиях социокультурного комплекса.

Деятельность такого многофункционального объединения направлена на освоение инновационных педагогических технологий в сфере образования и культуры, организации досуга жителей села, развитие творческих способностей детей и подростков, воспитание патриотизма на героических примерах истории родного края.

Развитие системы дополнительного образования обучающихся дает возможность организации работы школы в режиме полного рабочего дня. Школы искусств могут предлагать обучающимся разные направления. Также обучающиеся могут посещать разные спортивные секции, для них могут организовываться совместные праздники, походы, поездки в театр, кино, музеи. Также будет большим плюсом для школы активное сотрудничество с социальными партнерами (родительский коллектив – самый активный социальный партнер школы), организация досуговой деятельности обучающихся.

Стоит отметить, что школа имеет возможность выйти за рамки одного села. Это может стать возможным благодаря сетевому взаимодействию организаций образовательной, культурной, досуговой деятельности для детей и подростков из близлежащих сел. Для этого в организациях должна быть создана хорошая учебно-материальная база.

Однозначно следует признать преимущества сетевого взаимодействия школ, входящих в образовательную сеть.

Обучающиеся магнитных школ чувствуют себя достаточно комфортно среди сверстников опорной школы. Они на базе опорной школы осваивают профильные предметы в рамках выбранного профиля и изучают элективные курсы.

Сетевое взаимодействие школ осуществляется благодаря организованному подвозу обучающихся к месту учебы и обратно. Для этого необходимы автобусы. Нужно открыть маршруты для подвоза обучающихся:

- на учебные занятия;
- на предпрофильные элективные курсы;
- на профильное обучение;
- на элективные курсы по профилю;
- на внеурочные занятия.

Таким образом, в рамках сетевого взаимодействия опорной школы и магнитных школ, обучающиеся могут получить качественную предпрофильную и профильную подготовку, дополнительное образование, использовать возможности организаций культуры.

Необходимо подумать об организации дистанционной формы обучения для предпрофильной и профильной подготовки обучающихся, взаимодействия с педагогами опорной школы; введении профиля для последующего освоения профессий, востребованных в сельском поселении; широком использовании интернет-ресурсов.

Все задуманное нужно осуществить, так как это в интересах обучающегося, образования, общества в целом. Деятельность педагогов школы направлена на то, чтобы дать обучающимся качественное образование независимо от места жительства. В этом случае сетевое взаимодействие образовательных организаций просто необходимо.

Выбирая модель опорной школы в рамках сетевого взаимодействия с внешним ресурсным центром – вузом. Осуществляя анализ модели – опорная школа с внешним ресурсным центром – выявили ее признаки:

- оптимальное территориальное размещение. Опорная школа, магнитные школы и университет должны располагаться в непосредственной близости друг к другу;

- возможность безопасной и своевременной доставки обучающихся;

- возможность использовать ресурсы вуза;

- с вузом и отдельно факультетами заключить договоры о сотрудничестве. Сложится система традиций в плане сотрудничества: оказание методической помощи, курирование кафедрами, проведение методических

семинаров и семинаров по обмену опытом работы, предоставление производственных площадей, опорная школа является базой для прохождения педагогической практики студентов;

- наличие оборудования для дистанционного образования в вузе и опорной школе;

- достаточно когнитивный уровень обучающихся опорной школы;

- выбор обучающимися и их родителями профиля обучения; численность обучающихся в старших классах позволяющих открыть несколько разных профилей обучения с учетом потребностей социума;

- возможность использования потенциала социума: дворца детского творчества, дворца культуры, Центр молодежных инициатив, библиотеки, кинотеатра, детской музыкальной школы, спортивной школы и др.;

- предоставление ресурсов (материально-технических, организационно-правовых, кадровых, методических и др.) опорной школы для осуществления образовательных услуг обучающимся;

- возможность оказания методической помощи: обмен опытом проведения совместных методических семинаров по проблемам обучения и воспитания, развитие межпредметных компетенций, взаимодействие в сфере дополнительного образования.

С точки зрения организационной структуры, руководствуясь принципами модульности и целостности, выделим тип организационного оформления взаимодействия: опорная школа, магнитные школы и вуз организуют систему взаимодействия на основе договора о сотрудничестве с сохранением юридического лица участников сети.

Опорная школа характеризуется следующими особенностями:

- является юридическим лицом и имеет организационно-правовую форму бюджетной организации;

- имеет достаточное материально-техническое и кадровое обеспечение для осуществления взаимодействия с образовательными организациями региона;

- создан Управляющий совет, орган управления опорной школой;

- организация образовательного процесса, права и обязанности его участников определяются Уставом опорной школы;

- оснащена современным телекоммуникационным и компьютерным оборудованием, системой видеоконференцсвязи;

- создана воспитательная система;

- создана система дополнительного образования, функционируют клубы, кружки, Советы, музеи, в работе которых обучающиеся имеют возможность реализовать свой творческий потенциал;

- имеет оборудование для проведения видеоконференций с другими образовательными организациями Казахстана;

- в регионе расположены школы, обучающиеся которых имеют возможность пользоваться услугами и возможностями, представленными опорной школой;

- находится в партнерских отношениях с магнитными школами и внешкольными организациями.

Одной из целей введения структуры «опорная школа» является организация профильного обучения на старшей ступени образовательных организаций общего среднего образования и предоставление возможности обучающимся получить образование в соответствии с образовательными потребностями и возможностями через выстраивание индивидуальных образовательных траекторий и маршрутов. Однако в одном образовательном учреждении сложно удовлетворить разнообразные образовательные потребности обучающихся, их интересы и запросы. Совокупные ресурсы (материально-технические, методические, кадровые), которыми располагает опорная школа, позволяет открыть несколько профилей обучения. Это соответствует целям введения профильного обучения в стране.

В опорной школе разрабатывается программа сетевого взаимодействия, которая включает следующие направления работы:

- нормативно-регулирующая деятельность;
- организационная деятельность;
- система управления опорной школой;
- деятельность, направленная на получение профильного образования;
- деятельность по предоставлению услуг дополнительного образования, взаимодействие с организациями дополнительного образования;
- работа с одаренными детьми и обучающимися, обладающими высокой мотивацией к обучению;
- инновационная и опытно-экспериментальная деятельность;
- методическая работа.

Методическая служба опорной школы включает в себя координационный межшкольный научно-методический совет опорной школы и методические советы магнитных школ. Кафедры и МО опорной школы и методические объединения магнитных школ, временные творческие и проблемные группы объединяются в межшкольные методические объединения. Возглавляет работу межшкольных методических объединений заместитель директора по НМР опорной школы, который осуществляет взаимодействие с внешним ресурсным центром (с кафедрами ВУЗа). Внешним ресурсным центром для методической службы становится ВУЗ (преподаватели кафедр факультетов, курирующих методическую работу межшкольных методических объединений учителей).

В «Государственной программе развития образования Республики Казахстан на 2016-2019 годы» утвержденной постановлением Правительства Республики Казахстан № 460 от 24.07.2018 г., в 8 разделе сказано, что при необходимости в зависимости от проводимых мероприятий устанавливаются дополнительно штатные единицы заместителя директоров школ по профильному обучению. ГПРО раздел 8 «Типовые штаты работников организаций образования по отдельным должностям, общей для всех организаций образования» представлено в приложении Б.

Координационный межшкольный научно-методический совет – это общественное объединение, орган самоуправления педагогов близлежащих школ (магнитных школ).

Координационный межшкольный научно-методический совет создается в опорной школе с целью координации деятельности всех структурных подразделений методической службы образовательных организаций методической сети (сети взаимодействия).

Цель и функции координационного межшкольного научно-методического совета.

Главной целью координационного межшкольного научно-методического совета, является создание условий для непрерывного повышения педагогического мастерства и совершенствования профессионализма учителей сети.

Координационный межшкольный научно-методический совет выполняет следующие функции:

- составляет перспективный и ежегодный план методической работы;
- рассматривает тематику заседаний межшкольных методических советов, межшкольных методических объединений педагогов, творческих групп и других подразделений методической работы;
- заслушивает отчеты межшкольных методических объединений о работе, обсуждает программы, результаты проведенных исследований, этапы экспериментов, использование новых педагогических, информационно-коммуникационных технологий, ведение элективных курсов, изучает спрос педагогов на методический сервис, проводит диагностику педагогического творчества учителей;
- утверждает руководителей межшкольных объединений;
- рассматривает рекомендации, представленные межшкольными методическими объединениями или отдельными педагогами;
- рассматривает, утверждает, обобщает и пропагандирует актуальный педагогический опыт;
- планирует семинары, практикумы, деловые игры, мастер-классы, конкурсы, обмен опытом и другие активные формы работы с педагогами, организует их подготовку и проведение;
- обобщает и распространяет педагогический опыт учителей победителей конкурсов.

Права координационного межшкольного научно-методического совета.

Координационный межшкольный научно-методический совет имеет право:

- выдвигать предложения об улучшении учебного процесса в образовательных организациях сети;
- ставить вопрос о публикации материалов об актуальном педагогическом опыте, накопленном в подразделениях методической работы сети;
- ставит вопрос перед управлением образования о поощрении сотрудников образовательных организаций сети за активное участие в опытно-поисковой,

экспериментальной, научно-методической и проектно-исследовательской деятельности;

- рекомендовать учителям различные формы повышения квалификации;
- выдвигать учителей для участия в конкурсах «Учитель года» и др.

Положение о координационном межшкольном научно-методическом совете опорной школы представлено в приложении В.

Межшкольное методическое объединение является основным структурным подразделением методической службы образовательного учреждения.

Межшкольное методическое объединение организуется при наличии не менее трех учителей по одному предмету или по одной образовательной области. В состав межшкольного методического объединения могут входить учителя смежных и обеспечивающих дисциплин.

В образовательных учреждениях могут также создаваться межшкольные методические объединения воспитателей, классных руководителей и т.п.

Задачи и содержание деятельности межшкольного методического объединения:

- удовлетворение потребностей обучающихся в интеллектуальном, культурном и нравственном развитии;
- организация и проведение на высоком профессиональном уровне учебно-воспитательной, методической и опытно-экспериментальной работы по одной или нескольким родственными дисциплинам;
- совершенствование методики проведения различных видов занятий и их учебно-методического и материально-технического обеспечения;
- повышение педагогической квалификации учителей;
- проведение педагогических экспериментов;
- организация и проведение работы по профессиональной ориентации выпускников и подготовка их к поступлению в высшие учебные заведения.

Положение о межшкольном методическом объединении представлено в приложении Г.

Проектируя сетевое взаимодействие для реализации профильного обучения, опорная школа проводит следующие мероприятия:

- проводит анализ состояния внутренних ресурсов, выбирает модель организации профильного обучения на старшей ступени, адекватной внешним условиям и внутренним ресурсам;
- разрабатывает нормативно-правовую документацию (положение об опорной школе, приказ, заключает договоры и др.);
- создает пакет документов организационного, методического, нормативно-правового и экономического характера, обеспечивающего функционирование профильных классов;
- распределяет функции и полномочия между всеми участниками образовательного процесса, разрабатывает модель управления профильной сетью;

- проводит организационную работу по привлечению обучающихся региона в старшую профильную школу;
- организовывает и проводит диагностические обследования выпускников основной школы и их родителей с целью конкретизации выбора дальнейшего профиля обучения в старшей школе, комплектование профильных классов на уровне отдельных образовательных школ;
- строит модель взаимодействия опорной школы с внешним ресурсным центром с другими образовательными организациями;
- определяет критерии и показатели эффективности работы сетевого взаимодействия.

Ниже приводится пример программы управления сетевым взаимодействием на уровне опорной школы (таблица 6).

Таблица 6. Программа управления сетевым взаимодействием на уровне опорной школы

Процедуры	Уровень опорной школы	Сроки и ответственные
Организационные	1. Организация деятельности руководителей школ по обеспечению взаимодействия образовательных организаций, определения поля, модели, статуса, типа взаимодействия. 2. Организация сетевого взаимодействия организаций образования и внешнего ресурсного центра в реализации профильной подготовки и подготовке профильного обучения. 3. Назначение ответственного за введение профильного обучения. 4. Осуществление конкурсного набора в профильные классы. 5. Организация деятельности членов педагогического коллектива по выявлению предпочтений обучающихся.	Директор опорной школы
	1. Ознакомление руководителей школ с нормативно-правовыми документами опорной школы. 2. Ознакомление руководителей с нормативно-правовыми документами проведения профильного обучения. 3. Информирование членов рабочей группы о задачах предстоящей работы.	

Информационные	<p>4. Подготовка информационных материалов (образовательной карты, рекламных текстов по профилям обучения, элективным курсам и др.) для родителей и обучающихся 9 классов, сайта опорной школы по профильному обучению, средств массовой подготовки.</p> <p>5. Информирование родителей и обучающихся о целях и содержании профильного обучения.</p> <p>6. Выявление и анализ предпочтений обучающихся по изучению профильных курсов, изучения предметов на углубленном уровне.</p> <p>7. Ознакомление членов педагогического коллектива с нормативно-правовыми документами по вопросу профильной подготовки и профильного обучения.</p> <p>8. Проверка качества преподавания элективных курсов.</p> <p>9. Анализ и оценка результатов введения профильной подготовки.</p> <p>10. Разработка плана-графика проведения информационных мероприятий для обучающихся и родителей микрорайона по вопросам профильной подготовки.</p> <p>11. Информирование членов рабочей группы о задачах предстоящей работы.</p>	Администрация
Кадровые	<p>1. Обучение учителей методам разработки программ элективных курсов и оценки их качества.</p> <p>2. Обучение учителей методам проведения профильных проб.</p> <p>3. Обучение учителей эффективным технологиям преподавания элективных курсов.</p> <p>4. Разработка и утверждение планов методической работы учителей по профильному обучению.</p>	Заместители директора по УВР
	<p>1. Ознакомление с системой показателей для оценки труда учителей опорной школы, осуществляющих профильную</p>	Председатель

Мотивационные	<p>подготовку и включение их в общую систему оценки.</p> <p>2. Ознакомление с системой контроля за ходом и результатами профильной подготовки в опорной школе.</p>	<p>профсоюзного комитета, директор опорной школы</p>
Научно-методические	<p>1. Разработка плана-графика мероприятий по информированию обучающихся и родителей о профильном обучении.</p> <p>2. Разработка сценариев проведения информационных мероприятий.</p> <p>3. Разработка рабочего учебного плана профильного обучения.</p> <p>4. Разработка учебного плана проведения курсов профильной подготовки.</p> <p>5. Разработка учебного плана профильного обучения.</p> <p>6. Отбор программ элективных курсов для профильного обучения.</p> <p>7. Отбор учебников и пособий для преподавания предметов на базовом и профильном уровне.</p> <p>8. Формирование заявки на учебную литературу.</p> <p>9. Введение новой системы оценки и вознаграждения труда учителей школы с учетом их участия в профильной подготовке.</p>	<p>Заместители директора по НМР</p>
Нормативно-правовые	<p>1. Утверждение программ элективных учебных курсов.</p> <p>2. Утверждение учебного плана профильного обучения.</p> <p>3. Издание приказов по проведению профильной подготовки.</p> <p>4. Составление расписания занятий по профильной подготовке.</p> <p>5. Разработка нормативно-правовых документов и приказов по введению профильного обучения.</p> <p>6. Внесение изменений в устав образовательного организации .</p>	<p>НМС</p>
Материально-технические	<p>1. Определение помещений для проведения курсов профильной подготовки.</p> <p>2. Подготовка необходимого оборудования для проведения</p>	<p>Заместитель директора по УВР</p>

	элективных курсов в школе. 3. Оборудование лекционных залов, компьютерных классов, лабораторий и других помещений.	
Финансовые	1. Определение источников поощрения педагогов, осуществляющих профильное обучение.	Директор опорной школы.

Технологическим обеспечением профильного обучения является использование:

- технологий развивающего обучения, включающих проблемный метод изложения материала, ориентацию обучающихся на самостоятельную, поисковую и исследовательскую деятельность;

- проектных технологий;

- информационно-компьютерных технологий;

- технологий коллективно-ролевых форм деятельности, обеспечивающих каждому обучающемуся условия социального развития.

Нужно уметь различать разницу системы профильного обучения от углубленного обучения. Ниже в таблице 7 приведено отличие системы профильного обучения от углубленного обучения.

Таблица 7. Отличие системы профильного обучения от углубленного обучения

№	Профильное обучение	Углубленное обучение
1	Прозрачность процедуры набора в старшую школу, учет потребностей учащихся. Зачисление по итогам конкурса (например, портфолио)	Нормы приема в старшую школу детей диктует образовательная организация
2	Работа со всеми детьми	Работа с одаренными детьми (детьми с положительной мотивацией)
3	Компетентностный подход	Компетентностный подход
4	Самоопределение ребенка	Как правило, реализация целей родителей
5	Ориентация на будущую сферу профессиональной деятельности и личное развитие	Ориентация на занятие места в определенной социальной страте и престижность образования
6	Вариативный (индивидуальный) учебный план и учебные программы. Индивидуальная образовательная траектория	Единый учебный план для всех обучающихся по содержанию и расписанию. Жесткие профили с определенным набором предметов
7	Расширение образовательного пространства (сетевое взаимодействие)	Организация для обучающихся образовательного пространства одной школой
8	Расширение сфер коммуникации, улучшение условий для социализации	Ограничение коммуникации
9	Социально-педагогический контроль	Педагогический контроль

10	Блочно-модульный принцип составления расписания. Гибкое расписание занятий.	Традиционная классно-урочная система организации образовательного процесса. Традиционное стабильное расписание
11	Равнозначность учебных предметов, приоритеты расставляет сам ребенок	«Главные» и «неглавные» предметы
12	Акцент на самостоятельную творческую работу обучающегося	Репродуктивная деятельность обучающегося преимущественно под руководством учителя
13	Учет потребностей ребенка и социума, открытость системы, интеграция в образовательную сеть	Закрытость системы

Профильное обучение – это средство дифференциации и индивидуализации обучения. Профильные классы работают по индивидуальному учебному плану, оно осуществляется за счет углубления изучения дисциплин базисного компонента и включения спецкурсов. Иначе говоря, профилизация обучения в старших классах соответствует структуре образовательных и жизненных установок большинства старшеклассников.

Профильное образование становится все более действенным методом подготовки обучающихся старшей школы к достижению определенной цели – поступлению в высшее учебное заведение. Существующий значительный разрыв между требованиями высшей школы (высших учебных заведений) к абитуриентам и возможностями общеобразовательной школы в вопросе реализации образовательного стандарта в полной мере ликвидировать до сих пор не удастся. Профильная школа, т.е. профильное обучение представляется наиболее целостной образовательной структурой, способной решить эту проблему.

2. Профессионально-ориентированные образовательные технологии в условиях МКШ

К стратегическим целям государственной политики Республики Казахстан в области образования отнесены:

- расширение зоны самоопределения личности и сферы ее саморазвития;
- формирование системы образования, способной адаптироваться к новым условиям жизни и профессиональной деятельности людей, к новым способам взаимодействия между людьми;
- внедрение принципов развивающего образования и методологии деятельного подхода, превращение образования в сферу освоения способов мышления и деятельности.

Эффективность образовательного процесса во многом зависит от того, насколько учитель не только направляет свою деятельность на формирование у обучаемых определенного багажа знаний, но и на раскрытие их потенциальных способностей к самостоятельной деятельности, их умений находить решения в сложных жизненных ситуациях. Обучаемый становится при этом субъектом

познавательной деятельности совместно с преподавателем; преподаватель не доминирует, а сопровождает эту деятельность, способствуя развитию у обучающегося навыков исследования, умений творчески пользоваться и усваивать учебную информацию, анализировать проблемы, ставить и решать учебные и жизненные задачи.

Одной из главных идей обновленного содержания образования является подготовка обучающегося к самостоятельной жизни в обществе, к раннему его самоопределению. Среди инноваций, применяемых в системе школьного образования, особое внимание уделяется таким технологиям, где учитель выступает не источником учебной информации, а является организатором и координатором творческого учебного процесса, направляет деятельность обучающихся в нужное русло, при этом учитывая индивидуальные способности каждого обучающегося.

Социальный заказ современного общества возложил на школу огромную ответственность по формированию личности будущего выпускника, овладевшего определенным набором компетенций, готового к непрерывному образованию. Такой идеальный результат зависит от грамотно выстроенной системы старшей ступени школьного образования, где безусловно понимают важность определенных предметов с точки зрения профиля учащихся. На уроке педагог опосредованно либо непосредственно занимается «профессиональным просвещением», другими словами, знакомит школьника с ситуацией на современном рынке труда.

Современные старшеклассники воспринимают ряд предметов (математика, физика, иностранный язык, биология и др.) как возможный ключ к получению дальнейшего профессионального образования. Они понимают, что знание этих предметов им необходимо и для продолжения обучения, и для осуществления профессиональной деятельности. Знание необходимых в профессиональном обучении дисциплин позволяет приобретать большую компетентность в будущей профессиональной деятельности, вырабатывает методологическую и психологическую готовность к изменениям в своей профессиональной деятельности.

Профильное изучение предметов позволяет старшим школьникам лучше ориентироваться в мире профессий и способствует формированию приоритетных качеств личности.

Таким образом, профильное обучение является одним из средств профессиональной реализации личности.

Другими словами, уже в процессе школьного обучения учащимся необходимо предоставить базу профессиональных знаний в соответствующей отрасли, которыми впоследствии они могли бы эффективно воспользоваться при получении высшего образования.

Подобная модель профильного образования понимается нами как профильно-ориентированное обучение, при котором система подготовки старшеклассников основана на учете потребностей школьников в изучении конкретного предмета, диктуемых характерными особенностями будущей

профессии и выбранного профиля, и способствует достижению хороших результатов в дальнейшем обучении.

Очевидно, что профильно-ориентированное обучение характеризуется дифференцированным, индивидуальным подходом в обучении как профильного класса в целом, так и каждого ученика в отдельности. Данные понятия четко отражены в личностно-деятельностном подходе в образовании, на который полагается профильно-ориентированное обучение. Основы личностно-деятельностного подхода были заложены в психологии трудами А.Н. Леонтьева, Л.С. Выготского, С.Л. Рубинштейна, Б.Г. Ананьева, где личность понималась как субъект деятельности, которая формируется в деятельности и в общении с другими людьми, определяя специфику этой деятельности и общения. В рамках производимого исследования значимыми представляются основные положения данной парадигмы современного образования:

1. Готовность школьника к профессиональной деятельности происходит за счет развития его личности, раскрытия в нем механизмов саморазвития, самореализации, самовоспитания, адаптации.

2. Построение содержания образования предполагает свободный выбор обучающимся объема учебной информации, форм и видов учебной деятельности с ней. Важнейшими задачами являются овладение обучающимся творческими способами решения проблем жизнедеятельности, выстраивание иерархии собственных ценностей и личностных смыслов [2].

3. Основная задача педагога – достижение кооперации, сотрудничества, взаимопонимания с обучающимся. При данном подходе учебный материал не просто транслируется, «...происходит переориентация процесса обучения на постановку и решение самими обучающимися конкретных учебных задач (познавательных, исследовательских, преобразующих, проектных и т.д.)» [1].

4. Очевидно, что сам подход подразумевает учет двух его компонентов: личностного и деятельностного.

Личностный подход предполагает ориентацию на внутренний мир учащегося, на его психические процессы, которые зависят от его возраста, религиозных взглядов, семейной обстановки и многих других факторов. По мнению И.А. Зимней, при таком подходе «... в центре обучения находится сам обучающийся – его мотивы, цели, его неповторимый психологический склад, т. е. ученик, как личность». Педагог, ориентируясь в жизнедеятельности обучающегося и учитывая все его особенности, определяет траекторию каждого урока.

С личностным компонентом тесно взаимодействует деятельностный, так как именно в ходе деятельности происходит формирование определенных качеств и развитие личности в целом. Кроме того, существенным представляется то, что обучающийся принимает активное, и в какой-то степени, приоритетное участие в управлении процессом своего развития. Как считает С.Л. Рубинштейн, «субъект в своих деяниях, в актах своей творческой деятельности не только обнаруживается и проявляется; он в них создается и

определяется. Поэтому тем, что он делает, можно определять то, что он есть...» [3].

Как известно, к основным результатам освоения школьной программы относятся:

- *личностные*, включающие готовность и способность обучающихся к саморазвитию и личностному самоопределению, сформированность их мотивации к обучению и целенаправленной познавательной деятельности, системы значимых социальных и межличностных отношений...;

- *метапредметные*, включающие освоенные обучающимися межпредметные понятия и универсальные учебные действия (регулятивные, познавательные, коммуникативные), способность их использования в познавательной и социальной практике, самостоятельность в планировании и осуществлении учебной деятельности и организации учебного сотрудничества с педагогами и сверстниками, способность к построению индивидуальной образовательной траектории, владение навыками учебно-исследовательской, проектной и социальной деятельности.

- *предметные*, включающие освоенные обучающимися в ходе изучения учебного предмета умения, специфические для данной предметной области, виды деятельности по получению нового знания в рамках учебного предмета, его преобразованию и применению в учебных, учебно-проектных и социально-проектных ситуациях, формирование научного типа мышления, владение научной терминологией, ключевыми понятиями, методами и приемами [5].

И.А. Зимняя, подчеркивая психологическую сторону личностно-деятельностного подхода, сформулировала его особенности

1. Обеспечение безопасности личностного проявления обучающегося во всех учебных ситуациях, создание условий его личностной самоактуализации и личностного роста.

2. Формование активности самого ученика, его готовность к учебной деятельности, к решению проблемных задач за счет равно-партнерских, доверительных субъектно-субъектных отношений с педагогом.

3. Формирование единства внешних и внутренних мотивов с позиции ученика: внешним является мотив достижения, а внутренним — познавательный мотив.

4. Принятие обучающимся учебной задачи и переживание удовлетворения от ее решения в сотрудничестве с другими обучающимися.

Это является основой развития чувства уверенности в себе как предпосылки самоактуализации [1].

Психологические особенности личностно-деятельностного подхода нашли свое отражение в обновленных программах среднего образования в РК. Мы полагаем, что данный подход наиболее эффективен при обучении старшеклассников, поскольку он основан на выбранном ими профиле. Научная, проектная, творческая, исследовательская деятельности – это то, на что должна ориентироваться каждая современная школа.

Рассмотрим основные понятия, на которые опираются ученые, педагоги, методисты, учителей при конструировании процесса обучения вообще и профильно-ориентированного, а также профессионально-ориентированного в частности.

Компетентностный подход – подход, акцентирующий внимание на результате образования, причем в качестве результата рассматривается не сумма усвоенной информации, а способность человека действовать в различных ситуациях.

Компетенция – это способность применять знания, умения и личностные качества и практический опыт для успешной деятельности в определенной области.

Компетентностная модель выпускника школы – комплексный образ конечного результата образования в школе. Результат в компетентностно-ориентированном образовании – готовность к продуктивному самостоятельному и ответственному действию в профессиональной деятельности и повседневной жизни.

Технология обучения – это способ реализации содержания обучения, предусмотренного учебными программами, представляющий систему форм, методов и средств обучения, обеспечивающую наиболее эффективное достижение поставленных целей.

Теория педагогических технологий – это система научных знаний, использование которых позволяет реализовать конкретный человеческий замысел, моделируя определенные дидактические условия, средства и способы. Нетрудно видеть, что так называемые технологические знания, определяющие суть технологии, делают реальным их применение в образовательной практике с целью изменения, совершенствования, модернизации учебного процесса. Не случайно распространено мнение, что главное отличие технологии от фундаментальной науки состоит в смещении основного акцента с вопроса «почему?» на вопрос «как?», то есть не только исследуется та или иная проблема, но и ищется решение той проблемы.

Педагогическая технология – последовательная, взаимосвязанная система действий педагога, направленных на решение педагогических задач, или планомерное и последовательное воплощение на практике заранее спроектированного педагогического процесса.

Такое представление о педагогической технологии предполагает:

- возможность разработки различных выверенных педагогических технологий специалистами, имеющими высокий уровень теоретической подготовки и практический опыт;
- возможность выбора педагогических технологий в соответствии с целями, возможностями и условиями взаимосвязанной деятельности учителя и учащихся.

В педагогике широко используются понятия «педагогическая технология» и «образовательная технология».

М. И. Махмутов таким образом раскрывает смысл понятия педагогической технологии: «Технологию можно представить как более или менее жестко запрограммированный (алгоритмизированный) процесс взаимодействия преподавателя и учащихся, *гарантирующий* достижение поставленной цели».

По сути, образовательная технология – это система организации учебного процесса, обеспечивающая и гарантирующая достижение цели. Педагогическая технология – это строго научное проектирование и точное воспроизведение гарантирующих успех педагогических действий.

Таким образом, понятие «образовательная технология» имеет более широкое значение, чем «педагогическая технология» (для педагогических процессов), так как включает, кроме педагогических, еще разнообразные социальные, социально-политические, управленческие, культурологические, психолого-педагогические, медико-педагогические, экономические и другие смежные аспекты образовательного процесса (рис.3).

Определение понятия «образовательная технология»

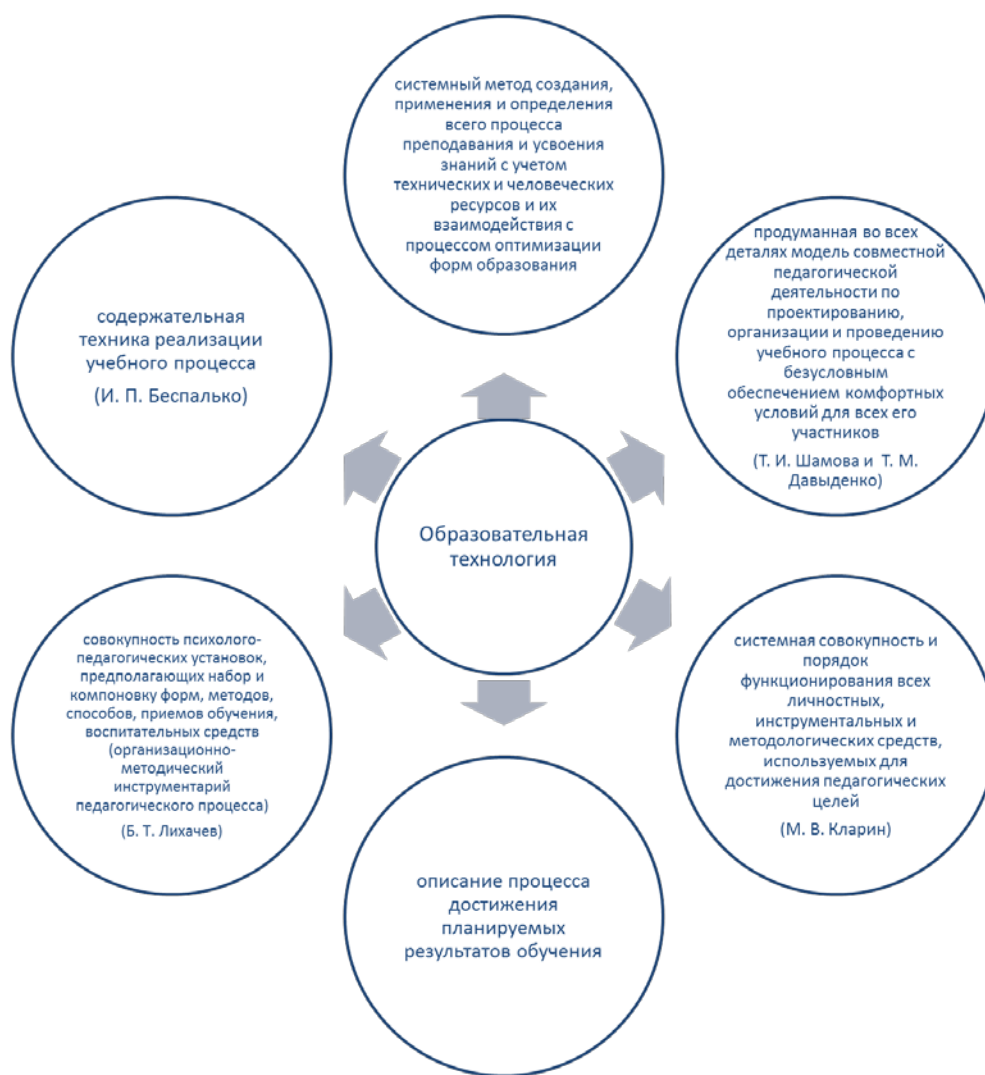

Рис.3.

Следует чётко разделять понятия метода, методики и технологии. Их соотношение можно представить таким образом:

- Метод, лежащий в основе той или иной технологии, раскрывает структурный аспект всех выполняемых действий

- Методика реализуется в образовательной практике с помощью определенной системы методов и приемов.

- Технология обладает определенной системой предписаний, гарантированно ведущих к цели, т.е. инструментальной всех действий для ее достижения.

Среди эффективных технологий наиболее известна технология личностно-ориентированного обучения. Данная технология стоит на одном из первых мест по значимости и связанными с ней ожиданиями по повышению качества образования.

Исследования в области технологии личностно-ориентированного обучения проводили такие ученые, как Г.Г. Кравцова, Т.А. Матис, Ю.А. Полюянова, В.В. Рубцова, Г.А. Цукерман, И.С. Якиманская.

Все исследователи подчеркивают необходимость индивидуального подхода к обучению детей, значение единой образовательной стратегии средней школы как основного условия успешной работы с детьми.

Это ставит нас перед необходимостью создать новую школу, где осуществляются современные подходы к обучению, имеющие своей целью не только обучение детей с разными способностями, но и развитие и создание на уроках творческой обстановки, направленной на личностно-ориентированную модель обучения, утверждающую ценность личности ребенка.

В концепции И.С. Якиманской целью личностно-ориентированного образования является создание необходимых условий (социальных, педагогических) для раскрытия и последующего целенаправленного развития индивидуально-личностных черт ребенка, их «окультуривание», превращение в социально значимые формы поведения, адекватные выработанным обществом социокультурным нормам [5].

Школа личностно-ориентированного обучения призвана решить следующие задачи:

- создание благоприятных условий для разностороннего развития личности, в том числе путем удовлетворения потребностей обучающихся в самообразовании и получении дополнительного образования;

- формирование общей культуры личности обучающихся на основе усвоения обязательного минимума содержания общеобразовательных программ, их адаптация к жизни в обществе;

- удовлетворение основных психологических потребностей ребенка. Ребенок не может начать движение в сторону самоактуализации, пока не будут удовлетворены более насущные его потребности – в безопасности, в социальных связях и в самоуважении;

- выделение групп детей по знаниям, способностям;

- распределение детей по однородным группам: успеваемости, способностям, профессиональной направленности;
- отношение к каждому ребёнку как к уникальности;
- повышение мотивации учащихся к обучению;
- повышение их познавательной активности;
- отслеживание динамики развития учащихся.

Основополагающими принципами реализации образовательного процесса в школе являются *принципы* личностно-ориентированного обучения, сформулированные И. С. Якиманской:

- использование субъектного опыта ребенка;
- предоставление ему свободы выбора при выполнении задач; стимулирование к самостоятельному выбору и использованию наиболее значимых для него способов проработки учебного материала с учетом разнообразия его типов, видов и форм;
- накопление ЗУНов не в качестве самоцели (конечного результата), а важного средства реализации детского творчества;
- обеспечение на уроке личностно значимого эмоционального контакта учителя и ученика на основе сотрудничества, мотивации достижения успеха через анализ не только результата, но и процесса его достижения [5].

В МКШ имеются условия для реализации *личностного подхода*. Личностный подход требует отношения к ученику как к уникальному явлению, а также того, чтобы он принимал себя личностью и видел ее в каждом из окружающих. Личностный подход предполагает, что и педагоги, и учащиеся относятся к каждому человеку как к самостоятельной ценности, а не как к средству достижения своих целей. Это связано с их готовностью воспринимать каждого ученика как заведомо интересного, признавать за ним право на непохожесть на других.

Личностный подход строится на следующих принципах:

- Принцип полисубъектного подхода предполагает преобразование суперпозиции педагога и субординированной позиции учащегося в личностно-равноправные позиции. При таком подходе педагог не воспитывает, не учит, а актуализирует, стимулирует стремления ученика к саморазвитию, изучает его активность, создает условия для самодвижения.

- Принцип индивидуально-творческого подхода. В то же время саморазвитие личности зависит от степени индивидуализации и творческой направленности процесса обучения. Данная закономерность составляет принцип индивидуально-творческого подхода, который предполагает непосредственную мотивацию учебной и других видов деятельности, организацию самодвижения к конечному результату. Это дает возможность учащемуся испытать радость от осознания собственного роста и развития, от достижения поставленных целей.

- Реализация функций сотрудничества. Под сотрудничеством понимается установление гуманных отношений между участниками педагогического процесса, выступающих необходимым условием

гармоничного развития личности. Назначение педагогики сотрудничества состоит в том, что она отражает ряд гуманистических установок.

- Эмпатийное понимание обучающегося. Существует оценочное и эмпатийное (сочувствующее, сопереживающее) межличностное понимание. Основой оценочного является социально-перцептивный образ (стереотип), формирующийся у педагога в процессе ролевого общения с учащимися и позволяющий предсказывать свои действия и поступки. При эмпатийном понимании, напротив, учитель действует всегда по принципу «здесь и теперь», пытаясь проникнуть во внутренний мир ученика и увидеть окружающее его глазами.

- Доверительное общение. Еще одна установка – установка на открытое, доверительное общение. Именно доверие учителя порождает доверие обучающихся к нему, их желание поделиться с ним своими устремлениями, вступить в равноправный диалог.

- Принцип амплификации. Обучающемуся, насколько это возможно, должен быть предоставлен широкий спектр выбора разнообразных деятельностей, среди которых он может отыскать наиболее близкие его способностям и задаткам.

Рассмотренные принципы представляют собой предпосылки для построения личностно-ориентированных технологий образования, смысл которых состоит не в том, чтобы формировать человека, а в том, чтобы помочь ему – ребенку – стать самим собой. Такая педагогика является педагогикой, цель которой – формирование нового сознания и самосознания. Это педагогика «не ответного, а ответственного действия».

В рамках личностно-ориентированного обучения как самостоятельные выделяются:

- Технология *обучения*
- Технология *модульного обучения*
- Технология *сотрудничества*
- Технология *коллективного взаимообучения*

Эти технологии позволяют приспособить учебный процесс к индивидуальным особенностям школьников, содержанию обучения различной сложности, специфическим особенностям каждого учебного заведения [2; 3]. Остановимся на этих технологиях подробнее.

Технология разноуровневого обучения

Согласно педагогической парадигме, на которой базируется данная технология, различия основной массы обучающихся по уровню обучаемости зависят, прежде всего, от времени, необходимого обучающемуся для усвоения учебного материала. Если каждому обучающемуся отводить время, соответствующее его личным способностям и возможностям, то можно обеспечить гарантированное усвоение базисного ядра школьной программы (Дж. Кэрролл, Б. Блум, З.И. Калмыкова и др.).

В своей деятельности школы с уровневой дифференциацией опираются на деление ученических потоков на подвижные и относительно однородные по

составу группы, каждая из которых овладевает программным материалом в различных образовательных областях на следующих уровнях: 1-2 – базовом, 3 – вариативном (творческом).

1) Минимальный (государственный стандарт). Под данный уровень попадают малоспособные ученики, которые не в состоянии достичь намеченного уровня знаний и умений даже при больших затратах учебного времени.

2) Базовый. Учащиеся, составляющие большинство (около 90%), чьи способности к усвоению знаний и умений зависят от затрат учебного времени.

3) Вариативный (творческий). Талантливые ученики (около 5%), которым нередко по силам то, с чем не могут справиться все остальные.

Основные принципы данной педагогической технологии:

- всеобщая талантливость – нет бесталанных людей, а есть занятые не своим делом;
- взаимное превосходство – если у кого-то что-то получается хуже, чем у других, значит, что-то должно получаться лучше; это что-то нужно искать;
- неизбежность перемен – ни одно суждение о человеке не может считаться окончательным [7].

Можно выделить три варианта дифференциации обучения, входящих в организационную модель разноуровневого обучения:

- комплектование классов однородного состава с начального этапа обучения в школе на основе диагностики динамических характеристик личности и уровня овладения общеучебными умениями;
- внутриклассная дифференциация в среднем звене, проводимая посредством отбора групп для отдельного обучения на разных уровнях (базовом и вариативном) по математике и русскому языку (зачисление в группы производится на добровольной основе по уровням познавательного интереса учащихся); при наличии устойчивого интереса однородные группы становятся классами с углубленным изучением отдельных предметов;
- профильное обучение в основной школе и старших классах, организованное на основе психодиагностической диагностики, экспертной оценки, рекомендаций учителей и родителей, самоопределения школьников [1].

Таким образом, разноуровневое обучение — это педагогическая технология организации учебного процесса, в рамках которого предполагается разный уровень усвоения учебного материала. Глубина и сложность одного и того же учебного материала различна в группах разного уровня. Это дает возможность каждому ученику овладеть учебным материалом по отдельным предметам школьной программы на разном уровне, но не ниже базового, в зависимости от способностей и индивидуальных особенностей личности каждого учащегося [4].

Технология модульного обучения.

Модульное обучение, общие положения которого были сформулированы в конце 60-х гг. XX в. в США, возникло как альтернатива традиционному

обучению, интегрируя в себе многие прогрессивные идеи, накопленные в педагогической теории и практике.

На современном этапе модульное обучение является одним из наиболее целостных и системных подходов к процессу обучения, обеспечивающим высокоэффективную реализацию дидактического процесса, обеспечивающим его профильную направленность.

Модульное обучение — такая организация процесса учения, при которой учащийся работает с учебной программой, составленной из модулей.

К отличительным особенностям модульного обучения относят:

- обязательную проработку каждого компонента дидактической системы и наглядное иллюстрирование его в модульной программе и модулях;
- четкую структуризацию содержания обучения, последовательное изложение теоретического материала, обеспечение учебного процесса дидактическими материалами и системой контроля усвоения знаний, позволяющими корректировать процесс обучения;
- вариативность обучения, адаптацию учебного процесса к индивидуальным возможностям и запросам обучающихся [3].

Цель модульного обучения — создание наиболее благоприятных условий для развития личности обучаемого путем обеспечения гибкого содержания обучения, приспособление дидактической системы к индивидуальным возможностям, запросам и уровню базовой подготовки обучаемого посредством организации учебно-познавательной деятельности по индивидуальной учебной программе. Это отвечает требованиям профильного обучения.

Сущность модульного обучения состоит в относительно самостоятельной работе обучаемого по освоению индивидуальной программы, составленной из отдельных модулей (модульных единиц). Каждый модуль представляет собой законченное учебное действие, освоение которого идет по операциям-шкагам (схема).

Модуль может представлять содержание курса в трех уровнях: полном, сокращенном и углубленном.

Программный материал подается одновременно на всех возможных кодах: рисуночном, числовом, символическом и словесном.

Модуль состоит из следующих компонентов:

- точно сформулированная учебная цель (целевая программа);
- банк информации: собственно учебный материал в виде обучающих программ;
- методическое руководство по достижению целей;
- практические занятия по формированию необходимых умений;
- контрольная работа, которая строго соответствует целям, поставленным в данном модуле.

Модуль состоит из циклов уроков (двух- и четырехурочных). Расположение и количество циклов в блоке могут быть любыми. Каждый цикл

в этой технологии является своего рода мини-блоком и имеет жестко определенную структуру. Рассмотрим организацию четырехурочного цикла.

Первый урок цикла предназначен для изучения нового материала с опорой на максимально доступный комплекс средств обучения. Как правило, на этом уроке каждый учащийся получает конспект или развернутый план материала (заранее размноженный либо появляющийся на экране, мониторе одновременно с объяснением учителя). На этом же уроке проводится первичное закрепление материала, конкретизация информации в специальной тетради.

Цель *второго урока* – заменить собой домашнюю проработку материала, обеспечить его усвоение и проверку усвоения. Работа проходит в парах или малых группах. Перед уроком учитель воспроизводит на экране конспект, известный учащимся по первому уроку цикла, и проецирует вопросы, на которые необходимо им ответить. По организационной форме этот урок является разновидностью практикума.

Третий урок полностью отводится под закрепление. Сначала это работа со специальной тетрадью (на печатной основе), а затем выполнение индивидуальных заданий.

Четвертый урок цикла включает предварительный контроль, подготовку к самостоятельной работе и собственно самостоятельную работу. В модульно-блочной технологии применяются объяснительно-иллюстративный, эвристический, программированные методы обучения.

Модульной программой реализуется комплексная дидактическая цель, включающая в себя интегрирующие дидактические цели, достижение каждой из которых обеспечивает конкретный модуль. Содержание модуля структурируют на учебные элементы, которым соответствуют частичные дидактические цели.

Дидактическая система модуля обучения прогнозируется, проектируется и осуществляется на основе общих и специфических научных принципов. При проектировании модульной программы необходимо учитывать следующие общие принципы:

- компоновка содержания учебного процесса вокруг базовых понятий и методов;
- систематичность и логическая последовательность изложения учебного материала;
- целостность и практическая значимость содержания;
- наглядность представления учебного материала.

К специфическим принципам проектирования модульной программы относятся: модульность, структуризация, динамичность, гибкость, паритетность, реализация обратной связи, осознанная перспектива [3].

В соответствии с принципом модульности обучение должно строиться по отдельным модулям как основным средствам усвоения обучающимися учебной информации. Выделение модулей происходит в соответствии с содержанием образования, а усвоение знаний, умений и навыков строится через систему действий.

4) В соответствии с принципом модульности обучение должно строиться по отдельным модулям как основным средствам усвоения обучающимися учебной информации.

5) Принцип структуризации требует разделения учебного материала модуля на структурные элементы-шаги, перед каждым из которых ставится конкретная дидактическая цель, а содержание обучения представляется в объеме, обеспечивающем ее достижение.

6) Принцип динамичности обеспечивает вариативность модульных программ, изменение их с учетом успеваемости обучаемых.

7) Принцип гибкости определяет построение модульных программ таким образом, чтобы они легко адаптировались к изменяющимся научно-техническим и социально-экономическим условиям, к индивидуальным особенностям, возможностям и уровням подготовки обучающихся.

8) Принцип паритетности предполагает субъект-субъектные отношения между педагогом и обучающимися.

9) Принцип реализации обратной связи способствует созданию системы контроля и самоконтроля, коррекции и оценки успешности изучения учебного материала модуля.

10) Принцип осознанной перспективы подчеркивает, что условием успешности обучения являются сформированная мотивация учения, осознание его близких и дальних перспектив.

В теории и практике модульного обучения в школе выделяются два подхода: предметно-деятельностный и системно-деятельностный. На основе этих подходов разрабатываются различные концепции, в которых процесс обучения или целиком, или в рамках конкретного предмета (предметов) ориентирован на последовательное усвоение обучаемым элементов учебной деятельности и содержания модульной образовательной программы.

В разрабатываемых концепциях модульные образовательные программы имеют различный состав и структурное построение. В документах они могут быть представлены в различных формах, но три основных компонента включаются обязательно: целевая содержательная программа, банк информации, методические руководства для обучающихся.

Рассмотрим краткие характеристики двух подходов.

В контексте предметно-деятельностного подхода проектирование модульной образовательной программы осуществляется на основе анализа учебной деятельности школьника, его умений и навыков. Затем определяется перечень дисциплин, их содержание, необходимое для обучения. На заключительном этапе формируется модульная образовательная программа, включающая блочный учебный план и комплект модульных программ учебных предметов.

В основе модульных программ обязательных учебных предметов лежат модули. Для каждой модульной программы учебного предмета составляется пакет обучающих модулей.

Существуют три варианта составления пакетов обучающих модулей:

- 1) применение разработанных и опубликованных в литературе обучающих модулей, их адаптация к конкретным условиям;
- 2) трансформация накопленного учителем учебного и методического материала в обучающие модули;
- 3) создание обучающих модулей на проектной основе.

Итак, суть технологии модульного обучения заключается в том, что для достижения требуемого уровня компетентности обучаемых на основе соответствующих принципов и подходов осуществляется укрупненное структурирование учебного материала, выбор адекватных ему методов, средств и форм обучения, направленных на самостоятельный выбор и прохождение обучаемым полного, сокращенного или углубленного варианта обучения.

Технология сотрудничества.

Предполагает обучение в малых группах. Главная идея обучения в сотрудничестве – учиться вместе, а не просто помогать друг другу, осознавать свои успехи и успехи товарищей.

Существует несколько вариантов организации обучения в сотрудничестве. Рассмотрим наиболее интересные из них [6].

Обучение в команде. Ставится групповая цель. Успех может быть достигнут только при постоянном взаимодействии всех членов группы (команды) при работе над темой, проблемой или вопросом. Задача состоит в том, чтобы каждый участник команды овладел необходимыми знаниями, умениями и навыками, причем чтобы вся команда знала, чего достиг каждый. Оценка групповой деятельности зависит от вида работы и дидактических целей. После выполнения задания всеми группами учитель дает тест на проверку понимания нового материала. Задания теста обучающиеся выполняют индивидуально. При выполнении каждой группой своего конкретного задания команде выставляется сумма баллов. В этом случае контролируется оказание помощи товарищу по команде в понимании и усвоении материала.

«Пила». Обучающиеся организуются в группы по 4-6 человек для работы над учебным материалом, который разбит на фрагменты (логические или смысловые блоки). Каждый член группы выполняет свою часть работы. Затем учащиеся, изучающие один и тот же вопрос, но состоящие в разных группах, встречаются и обмениваются информацией как эксперты по этому вопросу. Происходит так называемая встреча экспертов.

Затем они возвращаются в свои группы и обучают всему новому, что узнали сами, других членов группы. Те, в свою очередь, докладывают о своей части задания (как зубцы одной пилы) Поскольку единственный путь освоить материал всей темы – это внимательно слушать своих партнеров по команде и делать записи в тетрадях – никаких дополнительных усилий со стороны учителя не требуется. Обучающиеся заинтересованы, чтобы их товарищи добросовестно выполнили свои задачи, ведь это отразится на их итоговой оценке. Отчитываются по всей теме каждый в отдельности и вся команда в целом. На заключительном этапе учитель может попросить любого участника команды ответить на любой вопрос по данной теме.

Учимся вместе. Класс разбивается на однородные по уровню подготовки группы по 3-5 человек. Каждая группа получает одно задание – часть какой-либо большой темы. В результате совместной работы отдельных групп и всех в целом достигается усвоение материала.

Внутри группы обучающиеся сами распределяют роли для выполнения общего задания, и группа имеет двойную задачу: достижение познавательной, творческой цели и осуществление в ходе выполнения задания определенной культуры общения и организации совместной деятельности. Группа получает награды в зависимости от достижения каждого ученика.

Основные идеи, присущие всем трем основным вариантам организации работы малых групп, – общность цели и задач, индивидуальная ответственность и равные возможности успеха.

Рассмотрим основные действия учителя при организации обучения в сотрудничестве.

1. Необходимо продумать размещение рабочих мест детей, чтобы они могли видеть лица друг друга (столы поставить либо углом один к другому, либо по два вместе, расположив стулья по два, напротив друг друга).

2. При подготовке к занятию выделить 1-2 задания, требующих после обычного объяснения определенных действий в группах по усвоению нового материала.

3. Разбить класс на группы по 2-3 человека и предоставить обучающимся самим определить роль каждого при выполнении задания.

4. При работе в группах над новым материалом необходимо сформулировать по 2-3 вопроса каждому участнику группы. Когда отвечает первый участник, одному из двух оставшихся необходимо найти подтверждение или опровержение его ответам, а третий участник фиксирует, например, эти ответы или продумывает примеры, подтверждающие высказанную мысль. Далее по кругу обучающиеся меняются ролями.

5. Давать обучающимся возможность обсудить материал в парах, прежде чем даются индивидуальные задания. Предоставлять возможность потренироваться в парах или тройках раньше, чем проводится контрольная работа или тест.

6. Обучающиеся должны иметь возможность (прежде чем отдавать свои тетради с контрольной (самостоятельной) работой учителю) проверить работы друг друга в группе и обязательно добиться правильного осознанного выполнения задания каждым учеником.

7. Четко сообщить цель в начале урока и перед работой в группах.

8. На протяжении всей работы следить за активностью обучающихся и помогать любой группе, если это потребуется [8].

Технология развивающего обучения

Под развивающим обучением понимается новый, активно-деятельностный способ обучения. Развивающее обучение учитывает и использует закономерности развития, приспособляется к уровню и

особенностям индивидуума. Способ организации, содержание, методы и формы развивающего обучения ориентированы на всестороннее развитие ребенка.

В технологии развивающего обучения ребенку отводится роль самостоятельного субъекта, взаимодействующего с окружающей средой. При таком обучении дети не только овладевают знаниями, умениями и навыками, но учатся, прежде всего, способам их самостоятельного постижения, у них вырабатывается творческое отношение к деятельности, развиваются мышление, воображение, внимание, память, воля.

Стержневая идея развивающего обучения – опережающее развитие мышления, что обеспечивает готовность ребенка самостоятельно использовать свой творческий потенциал.

Основой учения в структуре развивающего обучения является связь «цель — средство — контроль», а центральным технологическим звеном — самостоятельная учебно-познавательная деятельность ученика, основанная на способности ребенка регулировать в ходе обучения свои действия в соответствии с осознаваемой целью.

Отличительная особенность развивающего обучения – отсутствие традиционных отметок. Учитель оценивает труд обучающегося по индивидуальным эталонам, что создает ситуации успеха каждому из них. Вводится содержательная самооценка достигнутого результата, производимая с помощью четких критериев, полученных от учителя. Самооценка обучающегося предшествует оценке учителя, при большом расхождении она согласуется с ним. Усвоив методику самооценки, обучающийся сам определяет, соответствует ли результат его учебных действий конечной цели. Иногда в проверочные работы включается материал, еще не изучавшийся на уроке, или задачи, которые решаются не известным ребенку способом. Это позволяет оценить сформированные умения учиться, определить способность детей оценивать, что они знают, и что не знают, проследить за развитием их интеллектуальных способностей. В основе обучения заложено диалоговое общение между учителем и обучающимися, между обучающимися [4].

Таким образом, обучение в личностно-ориентированной школе позволит:

- повысить мотивацию обучающихся к обучению;
- повысить их познавательную активность;
- построить учебный процесс с учетом личностной компоненты, т.е. учесть личностные особенности каждого обучающегося, а также ориентироваться на развитие их познавательных способностей и активизацию творческой, познавательной деятельности;
- создать условия для самостоятельного управления ходом обучения;
- дифференцировать и индивидуализировать учебный процесс;
- создать условия для систематического контроля (рефлексии) усвоения знаний учащимися;
- вносить своевременные корректирующие воздействия преподавателя по ходу учебного процесса;
- отследить динамику развития обучающихся;

- учесть уровень обученности и обучаемости практически каждого обучающегося.

Остановимся на основных принципах реализации технологий профессионально-ориентированного обучения. *Принципы обучения* – требования, которые должны реализовываться при организации образовательного, в том числе и профильно-ориентированного, процесса.

Принцип природосообразности. Суть данного принципа впервые раскрыл в своих работах Я.А. Коменский. Он рассматривал развитие обучающегося как индивида во взаимодействии с природным и социальным окружением. *Сущность принципа.* Человек является природным существом и развивается по законам природы, в том числе и социальной природы. Это означает, что при определенных условиях может иметь место соответствующая направленность, динамика развития и воспитания конкретного человека. Отношение к человеку должно быть как к природному существу, а точнее, социально-природному. Человека можно развивать, совершенствовать только с учетом его природных возможностей. В противном случае его можно только деформировать, разрушить.

К основным требованиям принципа следует отнести:

- знание педагогом законов и закономерностей развития и воспитания человека и умение строить в соответствии с ними всю педагогическую деятельность;

- знание и учет педагогом не только возрастных, половых, индивидуальных особенностей обучающегося, но и его перспективных возможностей;

- постановка цели педагогической работы и выбор средства их достижения с учетом индивидуальных особенностей и возможностей обучающихся, а также с учетом динамики их изменения.

Принцип индивидуального подхода в обучении.

Сущность принципа. В основе принципа лежит принятие человека таким, каков он есть, со всеми его индивидуальными особенностями, возможностями, достоинствами и недостатками. В работе с конкретным обучающимся необходим особый подход, свои способы и свои методики педагогической деятельности. Реализация требований принципа индивидуального подхода обеспечивается с учетом следующих рекомендаций:

- началу педагогической работы с обучающимся (группой обучающихся) предшествует познание педагогом его (их) особенностей. Этому способствует начальная (первичная) диагностика, стремление педагога наиболее полно познать индивидуальные особенности обучающихся. Особое значение имеет личный опыт преподавателя, его способность при первой встрече максимально полно и адекватно оценить своеобразие обучающихся и строить свою деятельность на основе познаваемых индивидуальных особенностей;

- в процессе обучения учитывать всю совокупность факторов, которые влияют на состояния обучающихся, динамику их изменения в процессе работы с ними. Уметь проявлять возможную гибкость в этой работе с учетом

изменяющегося состояния обучающихся и потребностей конкретной деятельности;

- в процессе обучения создавать наиболее комфортные условия для обучающегося в процессе педагогической работы с ним, направляя его целесообразное самопроявление и самореализацию.

Принцип гуманизма. Понятие «гуманизм» (от лат. *humanus* – человеческий) означает систему взглядов, признающих ценность каждого человека как личности, его право на свободу, счастье, защиту и охрану жизни, здоровья.

Сущность принципа гуманизма в педагогике высшей школы означает приоритет ценности личности каждого обучающегося, создание условий для защиты и обеспечения его прав, развития и воспитания, оказания ему помощи в жизненном самоопределении, интеграции в общество.

Принцип взаимосвязи профессионализма и результативности обучающей деятельности педагога (учителя, преподавателя).

Истоки принципа. С давних времен известно, что действенность педагогической деятельности (обучающей, воспитывающей) зависит от мастерства и авторитетности педагога. Чем выше профессионализм педагога, тем выше его способность выбирать оптимальный вариант педагогической деятельности и обеспечивать его квалифицированную реализацию. Данный принцип диктует необходимость учета *профессиональной подготовленности* и накопленного опыта профессиональной деятельности преподавателя. Профессиональная подготовленность определяется уровнем компетентности и внутренней потребностью преподавателя реализовать себя в педагогической деятельности в конкретных условиях целостного учебно-воспитательного процесса.

Основные требования принципа:

- молодой специалист, не имеющий опыта преподавательской работы, как правило, нуждается в корректной помощи и поддержке в процессе приобретения данного опыта и профессиональной самореализации;

- в административно-управленческой работе со специалистами, имеющими опыт педагогической преподавательской деятельности, необходим индивидуальный подход, стимулирующий самообразование и ответственное отношение к профессиональной деятельности.

Рассмотрим **основные принципы реализации технологий профессионально-ориентированного обучения.**

Принцип научности отражает взаимосвязь содержания профессионально-ориентированного обучения с современным научным знанием. Данный принцип требует, чтобы содержание обучения знакомило обучающихся с объективными научными фактами, теориями, законами, отражало бы современное состояние наук. Этот принцип воплощается в учебных программах и учебниках, в отборе изучаемого материала, а также в том, что обучающийся овладел элементами научного поиска, методами науки, способами научной организации учебного труда.

Принцип систематичности и последовательности в овладении достижениями науки, культуры, опыта деятельности придает системный характер учебной деятельности, теоретическим знаниям, практическим умениям обучающихся. Данный принцип предполагает преподавание и усвоение знаний в определенном порядке, системе. Он требует логического построения как содержания учебного материала, так и логический взаимосвязанной структурно-этапной организации процесса обучения.

Принцип воспитывающего характера обучения направлен на формирование в процессе профессионально-ориентированного обучения социально важных качеств личности будущего специалиста (воспитание в учебном процессе целеустремленности, дисциплинированности, настойчивости, аккуратности и др.). Также данный принцип предполагает, что в процессе реализации технологий профессионально-ориентированного обучения воспитываются профессионально важные качества личности будущего молодого специалиста. Принцип воспитывающего характера обучения направлен также на создание в процессе реализации профессионально-ориентированных технологий условий, которые формируют основы профессиональной, деонтологической культуры будущего молодого специалиста.

Принцип развивающего характера обучения направлен на всестороннее развитие личности и индивидуальности обучающегося (развитие интеллектуальной, эмоциональной, волевой, поведенческой сфер личности; в частности, развитие умений и навыков самоконтроля, саморегуляции эмоционального состояния и поведенческих реакций). Данный принцип предполагает развитие профессионального мышления будущего специалиста, развитие его кругозора и эрудированности.

Принцип сознательности, творческой активности и самостоятельности обучающихся при стимулирующей (активизирующей, руководящей) роли преподавателя. В Древней Греции учителя говорили: «Никого ничему нельзя научить, можно лишь помочь научиться чему-либо». В странах Древнего Востока была популярна фраза: «Можно подвести верблюда к водопою, но нельзя заставить его напиться. Можно подвести ученика к морю знаний, но сможет ли он впитать в себя хотя бы каплю?». Данный принцип особенно актуален в современной дидактической системе, т.к. обучение эффективно лишь тогда, когда обучающиеся осознанно проявляют учебно-познавательную активность. Это выражается в том, что учащиеся проявляют интерес к знаниям, осознают цели своего учения, планируют и организуют свою учебно-познавательную работу, умеют себя контролировать и проверить, ставят проблемы и умеют искать их решения.

Принцип наглядности означает, что эффективность профессионально-ориентированного обучения зависит от целесообразного привлечения органов чувств к восприятию и переработке учебного материала. Принцип наглядности обучения сформулировал еще в 17 веке чешский педагог Ян Амос Коменский в своей книге «Великая дидактика». В процессе обучения ученику надо дать

возможность наблюдать, измерять, проводить опыты, практически работать – через это вести к знанию.

Принцип доступности обучения требует учета особенностей психовозрастного развития обучающихся, анализа учебного материала с точки зрения реальных возможностей обучающихся по его усвоению, такой организации обучения, чтобы обучающиеся не испытывали интеллектуальных, моральных, физических перегрузок.

Принцип прочности результатов профессионально-ориентированного обучения требует, чтобы знания надолго закреплялись в памяти обучающихся, стали бы частью их сознания, основой мировоззрения, основой профессионально-целесообразного поведения.

Принцип связи обучения с жизнью предусматривает, что процесс профессионально-ориентированного обучения стимулирует обучающихся использовать полученные знания в решении практических задач в различных сферах жизнедеятельности (в частности, в периоды практики, волонтерской работы, стажировки); учил анализировать и преобразовывать окружающую действительность, вырабатывая собственные взгляды, в том числе и на реалии профессиональной действительности.

Принцип рационального сочетания коллективных и индивидуальных форм и способов учебной работы означает, что преподаватель может и должен использовать самые разнообразные формы организации обучения: лекции, семинары, экскурсии, практикумы, а также различные способы взаимодействия обучающихся в учебном процессе: индивидуальную работу, работу в постоянных и сменных парах, в малых и больших группах и др.

Принцип опережающего обучения призван обеспечить определенный дидактический ритм преподавания и усвоения учебного материала. Суть в том, что при переходе от одной учебной темы к другой может образоваться своеобразный вакуум. В этом случае обучающимся необходимо некоторое дополнительное время для осмысления связи между предыдущей темой и последующей. Принцип опережающего обучения заключается в том, что педагог стремится заблаговременно создать «мост» между темами таким образом, чтобы в процессе изучения предшествующей темы захватить «плацдарм» темы последующей. И таким образом на месте возможного вакуума возникает динамический ритм процесса обучения.

Принцип визуальной опоры предполагает внедрение в образовательный профессионально-ориентированный процесс опорных конспектов, специальных дидактических чертежей и рисунков, которые представляют учебный материал в предельно свернутой, системной, эмоционально выразительной форме. Знакомясь с опорным конспектом, обучающиеся овладевают практикой логически осмысленного, целостного усвоения учебного материала. С опорными конспектами можно работать по прямой аналогии (в этом случае учащиеся получают готовый опорный конспект и по нему готовятся к следующему занятию). Работая по косвенной аналогии, педагог предлагает обучающимся осмыслить опорный конспект таким образом, чтобы

самостоятельно воспроизвести его дома и соответственно подготовиться к следующему занятию. Работая по творческой аналогии, педагог разъясняет обучающимся системный характер изучаемого материала и предлагает им самостоятельно создать опорный конспект. Переход от одной из указанных форм работы к другой осуществляется постепенно. Время подобного перехода невозможно программировать заранее, т.к. оно зависит от психовозрастных и познавательных особенностей обучающихся, характера их подготовки, уровня интеллектуального развития и т. д.

Принцип обучения на высшем уровне трудностей предполагает такое построение образовательного процесса, когда обучающиеся работают на определенном пределе их умственных возможностей. Еще в XIX веке великий русский педагог К.Д. Ушинский, сравнивая развитие интеллекта с физическим развитием человека, предупреждал, что без постоянного напряжения интеллект может уподобиться дряблым мускулам человека, не занимающегося физическими упражнениями. Принцип обучения на высшем уровне трудности побуждает обучающихся заниматься с предельным напряжением умственных сил. Естественно, что предельный уровень трудности сочетается с принципом доступности. И, конечно, при этом важна профилактика переутомления обучающихся.

Принцип конгруэнтности предусматривает соответствие содержательно-технологического и научно-методического обеспечения учебно-воспитательного процесса сути формируемой профессиональной компетентности будущего специалиста. Данный принцип предполагает, что в содержании, технологии, формах организации профессионально-ориентированного обучения будут отражены все необходимые теоретические и профессионально-прикладные аспекты будущей профессиональной деятельности выпускников.

Принцип ситуативности предполагает отбор ситуаций профессиональной деятельности будущих специалистов, в которых необходимо проявление тех или иных профессиональных компетенций, и организацию учебного процесса на основе анализа конкретных ситуаций трудовой деятельности.

Принцип прогностичности предполагает учет перспектив развития и модернизации высшего образования в контексте эволюции различных видов профессиональной деятельности в постиндустриальном обществе.

Каждый принцип обучения выполняет характерную, свойственную ему дидактическую функцию. Поэтому нельзя сравнивать принципы обучения по степени их важности. Рациональным тут является системный подход к пониманию взаимосвязи и взаимообусловленности всех принципов профессионально-ориентированного обучения.

Основы выбора, проектирование и реализация технологий обучения

Процесс разработки конкретной технологии профессионально-ориентированного обучения можно назвать процессом педагогического проектирования. Последовательность его шагов будет следующей:

- выбор содержания профессионально-ориентированного обучения, предусмотренного учебным планом и учебными программами;
- выбор приоритетных целей, на которые должен быть ориентирован преподаватель: какие умения, навыки, профессиональные и личностные качества будут сформированы у учащихся в процессе изучения (освоения) проектируемого учебного материала;
- выбор технологии, ориентированной на совокупность целей или на одну приоритетную цель профессионального обучения;
- разработка этапов и последовательности действий по реализации технологии обучения.

Проектирование технологии обучения предполагает проектирование содержания дисциплины, форм организации учебного процесса, выбор методов и средств обучения.

В каждой конкретной ситуации педагогической деятельности перед учителем стоит проблема: как обеспечить оптимальность и эффективность реализации технологии обучения. Надо уметь выбрать именно ту технологию, которая в данной ситуации наиболее целесообразна и, главное, обеспечить высокую действенность ее реализации в работе с одним обучающимся, с группой обучающихся.

По своей сущности процесс реализации технологии обучения – это целенаправленная последовательность действий специалиста (субъекта), обеспечивающая наиболее оптимальное достижение определенной педагогической цели в обучении, профессиональной подготовке объекта (обучающегося).

По содержанию процесс реализации технологии обучения проявляется в его структурных компонентах, каждый из которых выполняет определенное функциональное назначение и качественно-количественное решение.

Ведущим компонентом, определяющим содержание и направленность педагогического процесса реализации технологии обучения, выступает ее *объект (обучающийся)*. А поскольку объектом, также как и субъектом процесса реализации технологии обучения, является человек, то ему тоже присущи индивидуальные особенности, возможности, социальные проблемы и др.

Технология обучения, выбранная для реализации в конкретной ситуации профессиональной подготовки в школе, ориентирована на достижение определенной (прогнозируемой) *цели*. Каждая цель нуждается в решении определенного круга *задач* и предполагает конкретное *содержание* деятельности преподавателя по ее достижению.

Наиболее важной и ответственной является деятельность педагога на этапах выбора целевой технологии и ее практической реализации. Среди особенностей деятельности преподавателя на этапе выбора технологии наиболее существенными являются:

- а) уровень профессионализма специалиста;
- б) особенности объекта и его педагогические проблемы в сфере обучения, познавательной деятельности, которые требуют решения с помощью

специалистов; специфика самой технологии обучения и условий ее практической реализации; профессиональная компетенция по каждому этапу деятельности специалиста, его личный опыт преподавательской, научно-педагогической работы с определенной категорией людей по решению соответствующих педагогических проблем обучения; мотивация деятельности специалиста; стиль его профессиональной деятельности.

В целом же выбор технологии профильно-ориентированного обучения в школе зависит от:

- особенностей изучаемого учебного предмета, темы;
- возрастных особенностей учеников;
- уровня реальных познавательных возможностей учеников;
- времени, отведенного на изучение того или иного материала;
- цели, задач и содержания материала конкретного занятия;
- возможностей и особенности преподавателя, его личных и профессиональных качеств, уровня его теоретической и практической подготовленности, методического мастерства;
- материально-технической оснащенности школы, наличия оборудования, наглядных пособий, специальных технических средств.

Активные формы профильно-ориентированного обучения

Учебная экскурсия. Эта организационная форма обучения позволяет изучать различные предметы, явления и процессы на основе их наблюдения в естественных условиях. Экскурсии позволяют преподавателю установить непосредственную и более действенную связь обучения с жизнью. Экскурсии развивают познавательные способности обучаемых (внимание, наблюдательность, мышление, воображение и др.). Как правило, методически грамотно подготовленные и проведенные учебные экскурсии оказывают достаточно сильное воздействие на эмоциональную сферу обучающихся, активизируют их учебно-познавательный интерес и стремление к самообразованию.

Перед экскурсией обучающиеся получают задания, в которых указывается, какие наблюдения должен провести каждый, на какие вопросы следует самостоятельно найти ответы, в какой форме собрать материалы, к какому сроку подготовить отчет об экскурсии.

Важным этапом экскурсии является итоговая беседа (иногда письменная работа), в ходе которой полученная на экскурсии информация включается в общую систему знаний и умений. Обучающимся дают указания по обработке данных экскурсии в соответствии с их заданиями. Они индивидуально или небольшими группами составляют таблицы, готовят наглядные пособия, доклады, краткие отчеты. Материалы экскурсии используют в дальнейшей работе. По результатам учебной экскурсии на семинарском занятии можно провести «круглый стол» или дискуссию.

Учебная конференция является такой организационной формой профессионально-ориентированного обучения, которая обеспечивает педагогическое взаимодействие преподавателя и обучающихся при их

максимальной самостоятельности, активности, инициативе. Конференция, как правило, представляет собой особую конструкцию обучения, направленную на расширение, закрепление и совершенствование системы профессионально-ориентированных знаний, умений.

Подготовка к конференции начинается с определения темы, подбора вопросов, в совокупности раскрывающих выбранную тему.

Главным в конференции является свободное, активное, аргументированное обсуждение проблемных вопросов.

Рассмотрим основные технологии обучения, которые можно применить с целью профессионально-ориентированного обучения в сельской малокомплектной школе.

Проблемное обучение — организованный преподавателем *способ активного взаимодействия* субъекта с проблемно-представленным содержанием обучения, в ходе которого он приобщается к объективным противоречиям научного знания и способам их решения, учится мыслить, творчески усваивать знания (А.М. Матюшкин).

Цели проблемного обучения заключаются в том, чтобы:

- научить обучающихся *размышлять*, опираясь на знание фактов, закономерностей науки, делать обоснованные *выводы*, принимать самостоятельные аргументированные *решения*;
- помочь обучающимся приобрести *систему знаний* и овладеть способами умственной практической деятельности, сформировать *профессиональное мышление*;
- достигнуть высокого уровня развития обучающихся, развития способности к *самостоятельности*, самообучению, самообразованию, творчеству;
- сформировать у обучающихся *исследовательскую активность*;
- научить работать в *команде*, выполняя разные социальные роли.

Сущность проблемного обучения заключается в замене стратегии «от знаний к проблеме» на стратегию «от проблемы к знаниям». Причём знания и способы деятельности обучающимся не сообщаются в готовом виде, а задают как предмет поиска и приобретаются учащимися в процессе разрешения проблемных ситуаций. Технология проблемного обучения относится к развивающим педагогическим технологиям и имеет следующую структуру (рис.4).

Структура проблемного обучения

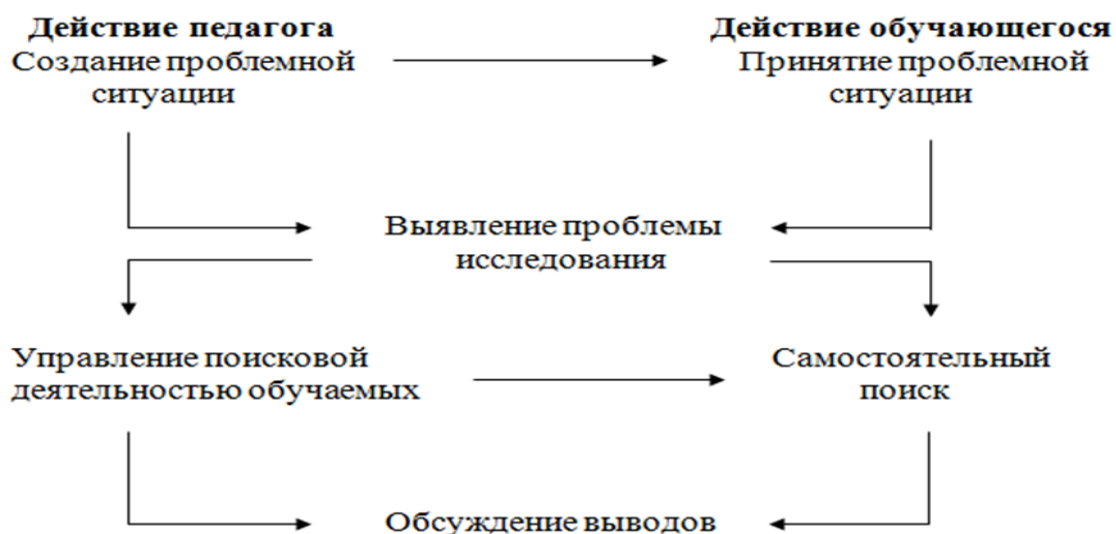

Рис.4.

Центральные понятия проблемного обучения:

- *проблема* – задача, которая не может быть решена на основе имеющихся теорий и алгоритмов.

- *проблемная ситуация* – такой способ изложения учебного материала, при котором субъект учения вынуждается самостоятельно дополнить изученное или сделать из него вывод, используя уже имеющиеся у него знания, умения, навыки.

- *проблемная задача* – учебная задача, решение которой подготовлено изученным материалом, требующая от субъекта учения самостоятельных дополнений изученного материала на основе уже сформированных у него качеств.

- *творческая задача* – задача, способ решения которой объективно неизвестен.

- *самостоятельная работа*.

Проблемный метод предполагает следующие шаги: создание проблемной ситуации, её преобразование в учебную проблему => проблемная задача => модель поисков решения => решение.

Проблемное обучение различают по уровню проблемности, способу решения проблемных задач (табл.8) и требуемых для этого умений (табл. 9).

Таблица 8. Уровни проблемности и методы проблемного обучения по способу решения проблемных задач

Уровни проблемного обучения	Методы проблемного обучения
1. Педагог сам формулирует проблему и самостоятельно решает ее	Проблемное изложение
2. Педагог самостоятельно ставит проблему, а решение достигается	Частично-поисковые методы – совместное обучение

совместно с учащимися	
3. Педагог формулирует проблему, а решение достигается учащимися самостоятельно	Исследование
4. Учащиеся и формулируют проблему и находят её решение	Творческое обучение

Методические приёмы создания проблемных ситуаций:

1. создание ситуации выбора – предъявить группе противоречивые факты, научные теории или взаимоисключающие точки зрения;

2. столкновение разных мнений обучающихся, а не ознакомление с чьими-то чужими точками зрения (предлагается вопрос или практическое задание на новый материал);

3. прием выполняется в два шага: 1 шаг – педагог обнажает житейское представление обучающихся вопросом или практическим заданием «на ошибку». 2 шаг – сообщением, экспериментом предъявляет научный факт;

4. использование мотивирующих приёмов:

- “яркое пятно” – сообщение интригующего материала (исторических фактов, легенд, случаев из опыта преподавателя, из повседневной жизни, фрагменты из художественной литературы и т.п.),

- демонстрация непонятных явлений (эксперимент, наглядность),

- “актуализация” – обнаружение смысла, значимости проблемы для обучающихся;

5. выдвижение проблемного вопроса (на обобщение, обоснование, конкретизацию, логику рассуждения);

6. постановка учебных проблемных заданий на объяснение явления или поиск путей его практического применения, побуждение учащихся к сравнению, сопоставлению и противопоставлению фактов, явлений, правил, действий; использование способа аналогий;

7. формулирование проблемных задач (например, с недостаточными или избыточными исходными данными, с неопределенностью в постановке вопроса, противоречивыми данными, заведомо допущенными ошибками, ограниченным временем решения на преодоление "психологической инерции" и др.).

Таблица 9. Умения, необходимые для разрешения проблемных ситуаций

Умения обучающихся разрешать проблемные ситуации	Умения педагогов управлять процессом разрешения проблемных ситуаций
Видеть проблемы и ставить их самостоятельно	Предвидеть возможные проблемы на пути достижения цели в проблемной ситуации;
Создавать гипотезу решения,	Быстро переформулировать проблемную

оценивать её и при несостоятельности переходить к новой	ситуацию, облегчая или усложняя её на основе регулирования количества неизвестных компонентов
Направлять и изменять ход решения в соответствии со своими интересами	Выбрать проблемные ситуации в соответствии с ходом мысли решающих проблему
Оценить свое решение и решения собеседников	Объективно оценить варианты решений обучающихся, даже при расхождении точек зрения обучающихся и преподавателя

Уровни проблемности в обучении для преподавателя, по аналогии с уровнями проблемности для ученика, обосновала Е.В. Ковалевская. Преподаватель:

на *первом уровне* – овладевает методологическими знаниями в процессе рассуждающего изложения основных положений и понятий проблемного обучения;

на *втором уровне* – использует в работе проблемные ситуации из литературных источников (учебника);

на *третьем уровне* – самостоятельно продумывает возможные проблемные ситуации во время подготовки к занятию и создает их на занятии;

на *четвертом уровне* – создаёт новую методику, новый учебник, научное исследование.

В таблице 10 приведены приемы в технологии проблемного обучения

Таблица 10. Приемы, применяемые в технологии проблемного обучения

Проблемное изложение учебного материала		
Эвристическая беседа	Круглый стол	Урок-дискуссия
↓		
Приемы исследовательской деятельности		
Прием Web-квест	Проектная деятельность	Мозговой штурм

Технологии проблемного обучения имеют общие **ограничения**.

1. При проблемном обучении требуется больше времени на изучение учебного материала в сравнении с традиционным обучением.

2. Возможна слабая отработка практических умений и навыков учащихся.

Проект – (от лат. Projectus, буквально – брошенный вперед) это:

1) совокупность документов для создания какого-либо сооружения или изделия;

2) предварительный текст какого-либо документа;

3) замысел, план.

Метод проектов – система обучения, при которой обучающиеся приобретают знания и умения в процессе планирования и выполнения постепенно усложняющихся практических заданий – проектов. Возник во

второй половине XIX века в США, основывается на теоретических концепциях прагматической педагогики Дж. Дьюи, провозгласившей «обучение посредством делания».

Современные ученые-педагоги различают *проектную форму организации учебного процесса*, альтернативную классно-урочной и лекционно-семинарской системе, и *метод проектов*, который может быть использован на занятиях наряду с другими методами обучения. Следует помнить, что **проект – это «семь П»:**

Проблема
Проектирование (планирование)
Поиск информации
Процесс реализации
Продукт
Презентация
Портфолио

Причём важно помнить, что проект – это нечто цельное, а не ряд ступеней. Различают проекты: информационные, практикоориентированные, исследовательские. В учебном процессе школы проекты принято подразделять на творческие и научные.

Основные требования к проекту

1. *Необходимо наличие социально значимой задачи (проблемы)* – исследовательской, информационной, практической.

2. *Выполнение проекта начинается с планирования действий по разрешению проблемы*, иными словами – с проектирования самого проекта, в частности – с определения вида продукта и формы презентации.

3. Каждый проект обязательно требует *исследовательской работы обучающихся*.

4. *Результатом работы над проектом, иначе говоря, выходом проекта, является продукт*. В общем виде это средство, которое разработали участники проектной группы для разрешения поставленной проблемы.

5. *Подготовленный продукт должен быть представлен заказчику и (или) представителям общественности*, и представлен достаточно убедительно, как наиболее приемлемое средство решения проблемы.

Возможные продукты проектной деятельности: мультимедийный продукт; пакет рекомендаций; публикация; путеводитель; серия иллюстраций; сравнительно-сопоставительный анализ; статья; выставка; газета; игра.

Работа над проектом начинается с обоснования необходимости проекта: описания проблемы, её актуальности, определения целевой аудитории проекта. Соответственно выявленной проблеме необходимо определить цели и задачи, которые планируется решить в рамках данного проекта.

Затем следует создать описание проекта, компонентами которого могут выступать, например, перечень и описание мероприятий, критерии отбора участников проекта, а также методы достижения и выполнения намеченных целей и механизм распространения информации о проекте и его результатах.

Рабочий план реализации проекта должен включать этапы реализации проекта (подготовительный, основной, заключительный) с указанием конкретных сроков.

Обязательно определяются ожидаемые результаты и механизм оценки результатов проекта. Методами оценки успешности/эффективности проекта могут выступать интервью, анкетирование участников, оценка собственных результатов участниками проекта и самооценка, например, проведенных мероприятий оргкомитетом.

Таблица 11. Пример логической таблицы для составления проекта - вопросы для заполнения

Компоненты проекта	Объективные свидетельства (показатели, обоснования)	Внешние условия (факторы, предпосылки, допущения)
<p>Постановка проблемы 1. Почему возникла необходимость в выполнении проекта? 2. Почему решение данной проблемы - приоритетная задача?</p>	<p>Какие источники информации, помимо самого заявителя, свидетельствуют о том, что проблема существует и ее важно решить?</p>	
<p>Цель 1. Какова цель, на движение к которой направлена деятельность в рамках проекта? Как она связана с решением поставленной проблемы? 2. Кто выиграет в результате продвижения к цели? Как действия, предусмотренные проектом, изменяют существующую ситуацию?</p>	<p>1. Каковы средства проверки движения к цели? 2. Каким образом проверяющие организации/лица смогут убедиться, что проект вносит ожидаемый вклад в продвижение к цели? 3. Предусматривается ли проектом сбор данных, позволяющих измерять степень продвижения к цели?</p>	

<p>Задачи. Ожидаемые результаты</p> <p>1. Какой конкретный эффект должен быть достигнут во время выполнения проекта, т.е. если проект будет завершен, то какого конкретно улучшения или изменения следует ожидать в окружающей среде, положении данной группы населения и т.д.?</p> <p>2. Как выполнение поставленных задач приближает ситуацию к достижению заявленных целей?</p> <p>3. Какие результаты (их характер и количественное измерение) необходимо получить для выполнения поставленных задач?</p>	<p>1. Какие свидетельства, данные и показатели подтверждают, что проект выполнил поставленную задачу?</p> <p>2. Каковы конкретные количественные методы измерения результатов, позволяющие проверяющему судить о степени выполнения работ по проекту?</p> <p>3. Предусматривается ли проектом сбор данных, позволяющих контролировать и корректировать ход выполнения работ?</p>	<p>1. Какие события, условия или решения, находящиеся вне контроля проекта, необходимы для того, чтобы:</p> <ul style="list-style-type: none"> - выполнение поставленных задач способствовало продвижению к поставленной цели; - достижение запланированных результатов приводило бы к выполнению задач;
<p>Методы (мероприятия, проводимые в ходе проекта)</p> <p>Какие мероприятия необходимо осуществить исполнителям проекта для получения указанных в проекте результатов?</p>	<p>Почему выбраны именно эти методы?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - применение указанных в проекте методов (проведение мероприятий) гарантировало бы получение ожидаемых результатов;
<p>Ресурсы</p> <p>1. Какие ресурсы - кадры, товары, услуги - должны быть использованы для проведения мероприятий, намеченных в проекте?</p> <p>2. Из каких источников поступят эти ресурсы (исполнитель, сотрудничающие и поддерживающие организации, правительство, фонды и т.д.)?</p>	<p>1. На основании чего планируются уровень зарплаты, стоимость оборудования, уровень расходов на транспорт и другие услуги?</p> <p>2. Какие показатели позволяют оценить эффективность использования средств?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - выделение необходимых ресурсов приводило бы к проведению мероприятий (применению указанных методов). <p>2. Каковы возможные препятствия в каждом из этих "переходов"?</p>

Портфолио проекта (проектная папка) содержит:

- 1) Название проекта.
- 2) Руководитель проекта.
- 3) Консультант(ы) проекта.
- 4) Учебный предмет, в рамках которого проводится работа по проекту.
- 5) Учебные дисциплины, близкие к теме проекта.
- 6) Возраст учащихся, на который рассчитан проект.
- 7) Состав проектной группы (Ф.И. учащихся).
- 8) Тип проекта (реферативный, информационный, исследовательский, творческий, практико-ориентированный, ролевой).
- 9) Заказчик проекта.
- 10) Цель проекта (практическая и педагогическая цели).
- 11) Задачи проекта (2-4 задачи, акцент на развивающих задачах!).
- 12) Вопросы проекта (3-4 важнейших проблемных вопроса по теме проекта, на которые необходимо ответить участникам в ходе его выполнения).
- 13) Необходимое оборудование.
- 14) Аннотация (актуальность проекта, значимость, кратко – содержание).
- 15) Предполагаемые продукты проекта.
- 16) Этапы работы над проектом (для каждого этапа указать форму, продолжительность и место работы учащихся, содержание работы, выход этапа).
- 17) Предполагаемое распределение ролей в проектной группе.

Командное обучение – это активное обучение, а также образовательная стратегия, основанная на использовании малых групп (из 5-7 обучающихся), которая предоставляет учащимся возможность применить концептуальные знания при помощи последовательности действий, включающей индивидуальную работу, командную работу, а также мгновенную обратную связь. Технология характеризуется тремя основными компонентами:

- высокая степень самостоятельной подготовки учащегося;
- индивидуальные или командные проверочные тесты;
- большая часть аудиторного времени посвящена выполнению командных практических заданий, основанных на принятии решений.

При этом один квалифицированный преподаватель может работать с 20 или более командами. В отличие от традиционного обучения в группах, обучающиеся с высокой успеваемостью не чувствуют дискомфорт – они не тянут на себе всю работу, при этом низкая успеваемость других учащихся никак не отражается на оценках отличников. Прозрачность процесса предусматривает ответственность каждого участника команды за собственную работу и личный вклад в командный успех. Чем лучше группа работает вместе, тем выше командные и индивидуальные результаты. В рамках каждой отдельной группы большое значение имеет взаимообучение. Работа каждого учащегося прозрачна и очевидна, а окончательная оценка учащегося зависит как от его личных усилий, так и от эффективности работы всей группы.

Технология обучения, основанная на случае – case-study или метод конкретных ситуаций (от английского case – случай, ситуация) – метод активного проблемно-ситуационного анализа, основанный на обучении путем решения конкретных задач – ситуаций (решение кейсов).

Кейс представляет собой информационный комплекс, позволяющий понять ситуацию, провоцирующий дискуссию, привязывая обучающихся к реальным фактам, позволяет смоделировать реальную проблему, с которой в дальнейшем придется столкнуться на практике. По сложности кейса выделяют: иллюстративные кейсы, кейсы с формированием проблемы, кейсы без формирования проблемы, прикладные кейсы.

Ситуационная задача – наиболее простой вариант кейса – вид учебного задания (оформленный в 3-4 предложения), имитирующий ситуации, которые могут возникнуть в реальной действительности (при проведении диагностических и лечебных процедур, выполнения лабораторных работ и экспериментов).

Цель решения кейса является совершенствование навыков и получения опыта в следующих областях:

- 1) выявление, отбор и решение проблем;
- 2) работа с большим объемом информации – осмысление значения деталей, описанных в ситуации;
- 3) анализ и синтез информации и аргументов;
- 4) работа с предположениями и заключениями;
- 5) оценка альтернатив;
- 6) принятие решений;
- 7) слушание и понимание других людей – навыки групповой работы.

К преимуществам технологии кейс-стади можно отнести:

- использование принципов проблемного обучения;
- получение навыков работы в команде;
- выработка навыков простейших обобщений;
- получение навыков презентации;
- получение навыков пресс-конференции, умения формулировать вопрос, аргументировать ответ;
- развитие аналитического мышления учеников;
- обеспечение системного подхода к решению проблемы;
- позволяет выделять варианты правильных и ошибочных решений, выбирать критерии нахождения оптимального решения, принимать коллективные решения;
- обучающемуся легко соотносить получаемый теоретический багаж знаний с реальной практической ситуацией;
- вносит в обучение элемент загадки, тайны;
- разбираемая гипотетическая ситуация не связана ни с каким личным риском ни для одного из участников.

Хороший кейс должен удовлетворять следующим требованиям:

- соответствовать четко поставленной цели создания;

- иметь соответствующий уровень трудности;
- иллюстрировать несколько аспектов жизни;
- не устаревать слишком быстро;
- быть актуальным на сегодняшний день;
- иллюстрировать типичные ситуации;
- развивать аналитическое мышление;
- провоцировать дискуссию;
- иметь несколько решений.

В качестве основных этапов создания кейса можно выделить:

1. Формирование дидактических целей кейса. Этот этап включает определение места кейса в структуре учебной дисциплины, определение того раздела дисциплины, которому посвящена данная ситуация; формулирование целей и задач; выявление «зоны ответственности» за знания, умения и навыки обучающихся.

2. Определение проблемной ситуации.

3. Построение программной карты кейса, состоящей из основных тезисов, которые необходимо воплотить в тексте.

4. Сбор информации относительно тезисов программной карты кейса.

5. Построение или выбор модели ситуации, проверка ее соответствия реальности.

6. Выбор жанра кейса.

7. Написание текста кейса.

8. Диагностика правильности и эффективности кейса; проведение методического учебного эксперимента, построенного по той или иной схеме, для выяснения эффективности данного кейса.

9. Подготовка окончательного варианта кейса.

10. Внедрение кейса в практику обучения, его применение при проведении учебных занятий, а также его публикацию с целью распространения в преподавательском сообществе.

11. Подготовка методических рекомендаций по использованию кейса: разработка задания для учеников и возможных вопросов для ведения дискуссии и презентации кейса, описание предполагаемых действий учащихся и преподавателя в момент обсуждения кейса.

В структуре кейса выделяют 3 составные части: сюжетную, информационную и методическую.

Сюжетная часть – описание ситуации, содержащее информацию, позволяющую понять окружение, при котором развивается ситуация, с указанием источника получения данных. Кейс может содержать вымышленные события, но он должен представлять максимально реальную картину и содержать несколько конкретных фактов. В этом случае, изложение реальных и вымышленных событий, сотрет различие между ними.

Информационная часть – информация, которая позволит правильно понять развитие событий:

- краткое описание проблемы, желательно привести несколько различных точек зрения (как она видится разными участниками событий);
- определенная хронология развития ситуации с указанием действий или воздействующих факторов, желательно оценить результаты их воздействия;
- предпринятые действия по ликвидации проблемы (если таковые предпринимались), какие результаты они давали;
- какие ресурсы могут быть выделены на решение данной ситуации.

Методическая часть – разъясняет место данного кейса в структуре учебной дисциплины, формулирует задания по анализу кейса для обучающихся и методические указания по преподаванию конкретной ситуации для преподавателя. В методических указаниях авторы “кейсов” должны разрабатывать конкретные рекомендации по разбору ситуаций, в которых излагается авторский разбор ситуаций, их ключ, а также рекомендуемая методика проведения занятий.

Сюжетная и информационная части могут существовать как относительно независимые (информация может быть вынесена в приложение), так и тесно переплетаясь. Но в любом кейсе его назначение и задание должны быть четко сформулированы.

Кейс может содержать видео-, аудиоматериалы, материалы на электронных носителях или любые другие.

Основные действия учителя и обучающегося по организации работы с кейсом представлены в таблице 12.

Таблица 12. Этапы обучения на основе кейс-метода

Этап	Участник кейса	
	Педагог	Обучающийся
Начало кейса		
1	Формирует кейс, определяет материалы, необходимые для подготовки обучающегося, разрабатывает сценарий занятия	Получает кейс и рекомендации по его выполнению, осуществляет самостоятельную подготовку
2	Организует предварительное обсуждение кейса	Задает вопросы, углубляющие понимание кейса и задачи
	Делит группу на подгруппы, назначает «формальных» лидеров модераторов	Вырабатывает варианты решений, анализирует опыт в решении заданной проблемы
	Координирует обсуждение кейса, обеспечивает учащегося дополнительными сведениями	Принимает участие в разработке и принятии решений, накапливает и обобщает опыт
3	Оценивает работу учеников по принятым решениям и возникшим в ходе дискуссии вопросам	Составляет отчет о выполненном кейсе с указанием своего вклада в решение конкретных задач
Конец кейса		

При составлении оценочных кейсов учитываются временные рамки.

Технология развития критического мышления.

Одной из наиболее актуальных задач современного образования является формирование способности обучающегося, будущего специалиста, анализировать профессиональные проблемы, вычленять и решать задачи, возникающие в реальной ситуации на основе актуализации комплекса имеющихся знаний, умений и навыков, личностных качеств. Критическое мышление является интеллектуальной основой развития будущего специалиста.

Сегодня в различных научных источниках можно найти разные определения критического мышления. С одной стороны, в русском языке «критическое» ассоциируется с чем-то отвергающим. Для многих критическое мышление предполагает спор, дискуссию. С другой стороны, некоторые объединяют в единое целое понятия «критическое мышление» и «аналитическое мышление», «логическое мышление», «творческое мышление» и т.д., вместе с этим, термин «критическое мышление» известен очень давно из работ таких известных психологов, как Ж. Пиаже, Дж. Брунер, Л.С. Выготский.

Что понимается при этом под критическим мышлением? ***Критическое мышление*** – тот тип мышления, которые помогает критически относиться к любым утверждениям, не принимать ничего на веру без доказательств, но быть при этом открытым новым идеям, методам. Критическое мышление – необходимое условие свободы выбора, качества прогноза, ответственности за собственные решения.

Одна из основных черт критического мышления – неперенное наличие рефлексии, требующей от мыслящего субъекта самоотчета.

При всем разнообразии определений критического мышления можно увидеть в них близкий смысл. Критическое мышление означает мышление оценочное, рефлексивное. Это открытое мышление, не принимающее догм, развивающееся путем наложения новой информации на личный жизненный опыт. В этом и есть отличие критического мышления от мышления творческого, которое не предусматривает оценочности, а предполагает продуцирование новых идей, очень часто выходящих за рамки жизненного опыта, внешних норм и правил. Однако провести четкую границу между критическим и творческим мышлением сложно. Можно сказать, что критическое мышление – это отправная точка для развития творческого мышления, более того, и критическое, и творческое мышление развиваются в синтезе, взаимообусловленно.

На данном этапе сформулированы ***основные теоретические положения технологии развития критического мышления:***

- Критическое мышление является необходимой характеристикой современного человека.

- Критическое мышление можно целенаправленно формировать в образовательном процессе. Стихийно оно может быть сформировано, но в гораздо более поздние сроки.

- Критическое мышление позволяет не только замечать противоречия, недостатки, пробелы в информации, но и взвешенно анализировать разнообразные источники, осмысливать собственную позицию, владеть разнообразными стратегиями работы с информацией и решения проблемных ситуаций.

- На психологическом уровне критическое мышление развивается при активном совместном целеполагании, при активном критическом восприятии материала, при актуализации рефлексии.

- На философском уровне критическое мышление подразумевает владение разнообразными стратегиями интерпретации текста, принятия факта многополярности мира.

- С точки зрения педагога критическое мышление требует осмысленности в использовании различных методов работы (оценивания и т.д.).

Надо заметить, что обучение по технологии развития критического мышления становится продуктивным только тогда, когда сам педагог в процессе осознания собственной деятельности способен отказаться от следующих педагогических стереотипов:

- обучающийся не должен делать ошибок;
- педагог знает, что и как должен отвечать обучающийся;
- педагог учит, а обучающийся учится;
- педагог должен знать ответы на все вопросы, которые возникают на занятии;
- на вопросы педагога всегда должен быть ответ.

Конструктивную основу «технологии критического мышления» составляет базовая модель трех стадий организации учебного процесса: "**Вызов – осмысление – размышление**". Рассмотрим эти стадии подробно.

На этапе **вызова** из памяти "вызываются", актуализируются имеющиеся знания и представления об изучаемом, формируется личный интерес, определяются цели рассмотрения той или иной темы. Ситуацию вызова может создать педагог умело заданным вопросом, демонстрацией неожиданных свойств предмета, рассказом об увиденном.

На стадии **осмысления** (или реализации смысла) обучающийся вступает в контакт с новой информацией. Происходит ее систематизация. Обучающийся получает возможность задуматься о природе изучаемого объекта, учится формулировать вопросы по мере соотнесения старой и новой информации. Происходит формирования собственной позиции.

Этап **размышления** (рефлексии) характеризуется тем, что обучающиеся закрепляют новые знания и активно перестраивают собственные первичные представления с тем, чтобы включить в них новые понятия. Таким образом, происходит "присвоение" нового знания и формирование на его

основе собственного аргументированного представления об изучаемом. Анализ собственных мыслительных операций составляет сердцевину данного этапа.

В ходе работы по этой модели обучающиеся овладевают различными способами интегрирования информации, учатся вырабатывать собственное мнение на основе осмысления различного опыта, идей и представлений, строить умозаключения и логические цепи доказательств, выражать свои мысли ясно, уверенно и корректно по отношению к окружающим.

Школа должна способствовать постоянному повышению степени развития готовности учащихся к самообразовательной деятельности на опережающей основе.

Понятие «готовность» в общетеоретическом аспекте рассматривается как фундаментальное условие успешного выполнения любой деятельности. В контексте различных подходов обосновываются цель, задачи и структура формирования готовности.

Готовность является фундаментальным условием успешного выполнения любой деятельности. Она заключается в сохранении эмоционально-положительного фона, улучшении внимания, памяти, способствует осуществлению быстрых рациональных действий. Это положение подготовленности, в котором организм настроен на действие или реакцию.

Структура готовности обучающихся к самообразовательной деятельности характеризуется как потенциальное многоуровневое состояние личности, состоящее из мотивационного, когнитивного, деятельностного и оценочного компонентов.

Исследуя структуру готовности обучающихся к самообразовательной деятельности, исходят из следующего положения: личность обучающегося как субъекта характеризуется динамическим образованием, развивающимся в противоречиях и через противоречия, источник которых лежит в самом человеке.

Определены следующие уровни самообразовательной деятельности: недостаточный, приемлемый и успешный. Они тесно взаимосвязаны между собой, так как каждый последующий вытекает из предыдущего; характеризуются соответствующими им критериями, позволяющими судить о степени эффективности развития самообразовательной деятельности в вузе. Критерии находятся в непосредственном подчинении уровням и в тесном единстве с компонентами самообразования.

Анализ особенностей подросткового возраста позволил определить критерии оценки готовности обучающихся к самообразовательной деятельности: осознанность; положительное отношение к самообразованию; теоретическая подготовленность; применение усвоенной информации на практике; умения добывать знания с помощью различных источников; умения самоорганизации и саморегуляции; адекватная самооценка деятельности. Все вышеперечисленные критерии образуют между собой интегративное единство и составляют основу определенного уровня сформированности готовности к самообразовательной деятельности.

Технология развития компетентности обучающихся в организации своей учебной деятельности

Одной из современных образовательных технологий, используемой для формирования профессионального самоопределения, может быть «Технология развития компетентности обучающихся в организации учебной деятельности».

Важно отметить, что продуктивность обучения может быть увеличена с помощью освоения методов, активизирующих психические процессы в познавательной деятельности обучающихся. Это методы, способствующие самоорганизации и самоконтролю восприятия, внимания, запоминания, анализа и синтеза информации и других операций. Повышение функциональных возможностей познавательных процессов косвенно будет способствовать развитию у учащихся позитивного «Я-образа» как основы для роста их мотивированности на учебные достижения и интеллектуальную самореализацию в процессе обучения.

Практический опыт использования данной технологии при обучении показывает, что повышение эффективности процесса обучения посредством развития их компетентности в организации своей учебной деятельности способствует профилактике переутомления и раздражения от трудностей обучения, снижения самооценки.

Для успешно обучающихся предлагаемые методы могут стать первым шагом к развитию творческой организации своего обучения и личностного роста, т.е. еще более успешной актуализации своих потенциальных интеллектуальных и личностных возможностей.

Реализуется данная технология при взаимодействии обучающего технологии педагога и обучающегося в течение всего процесса обучения.

При саморегуляции познавательной деятельности очень важно стремиться к реалистичности в самооценке своих результатов, что дает возможность приблизить субъективное отражение уровня сформированности личностных способностей к объективной оценке этих качеств. Способность быть объективным можно считать показателем универсальной личностной компетентности оценивания и формирования отношения к информации, что является одним из значимых показателей личностной зрелости.

В качестве способов заучивания наиболее характерным является многократное чтение текста учебника, т.е. используется метод пассивного запоминания. Более деятельные обучающиеся используют метод алгоритмического анализа информации, когда информация делится на части и исследуются связи между информационными блоками. Такой способ работы с информацией позволяет схематизировать информацию, а затем представить зрительные образы, которые можно использовать как образные ярлыки к информационному блоку.

Условиями или фоном работы сознания и памяти обучающегося являются шум в классе и за окном, физическое и эмоциональное состояние. Поэтому необходим психологический настрой, позволяющий сознанию руководить этими фоновыми факторами, т.е. иногда следует своего рода «договориться» со

своими анализаторами и вниманием, чтобы фоновая информация таковой и оставалась. Примером может быть следующая установка: «Я могу сосредоточиться на важном: все, что не имеет отношения к предмету меня сейчас не отвлекает»... и т.д.

Подготовительные операции перед работой с учебной информацией в форме установки на запоминание, могут быть освоены в несколько этапов.

Педагог знакомит учеников с основными законами работы памяти или законами зависимости памяти от деятельности.

Наиболее эффективно запоминается тот материал, который составляет цель нашей деятельности. Эффективность запоминания материала как цели действия зависит от состава и качества способов, применяемых в работе с ним. Чем более сложные, содержательные и разнообразные способы работы с материалом мы применяем, тем более точным и прочным оказывается запоминание. Поверхностные и однообразные способы обеспечивают невысокий уровень запоминания.

Обновленные программы образования ориентированы на активное усвоение знаний и способов деятельности.

Игровые технологии

Многие традиционные технологии профильно-ориентированного обучения в формируют у обучающихся скорее репродуктивно-алгоритмическое, рассудочно-эмпирическое мышление, чем профессионально-эвристическое. В то же время такие виды учебно-профессиональной деятельности, как деловые, учебно-ролевые, дидактические игры, игры-тренинги способствуют формированию профессионально-творческого мышления и навыков профессионально адекватного и целесообразного поведения выпускников. Действительно, трудно переоценить роль игровых профессионально-образовательных технологий в процессе формирования системы инвариантных и вариативных компетенций будущего специалиста.

Учебно-ролевая профессионально-имитационная игра – это дидактическое средство развития теоретического и практического профессионального мышления и профессионального поведения будущего специалиста.

Проигрывание определенной сценарием роли в процессе профессионально-имитационной (деловой) игры, отождествление с ней помогает ученику:

- установить связь между своим профессионально-учебным поведением и его последствиями;

- пойти на риск экспериментирования с новыми моделями поведения в аналогичных обстоятельствах жизнедеятельности (в частности, в периоды волонтерской работы и практики).

Игра в образовательном профильно-ориентированном процессе рассматривается как внутренне мотивированная деятельность, предусматривающая гибкость в решении вопроса о том, как использовать тот

или иной учебный материал (предметные знания), ориентируя себя к настоящему и профессиональному прогнозу будущего в процессе игры.

Функции игровых форм профессионально-ориентированного обучения. Дидактические (учебно-ролевые и др.) игры позволяют развивать и закреплять у обучающихся навыки самостоятельной работы, умение профессионально мыслить, решать задачи и управлять коллективом, принимать решения и организовывать их выполнение. В ходе игры, опираясь на особенности игровых имитационных профильно-ориентированных моделей, студенты вырабатывают следующие умения и навыки:

- сбор и анализ информации, необходимой для принятия решений в процессе игры;
- принятие решений в условиях неполной или недостаточно достоверной информации, оценка эффективности принимаемых решений;
- анализ определенного типа задач и зависимостей в динамике;
- установление связей между различными сферами профессиональной деятельности и параметрами, которые в конкретной деятельности в явном виде не проявляются;
- работа в коллективе, выработка коллегиальных решений с использованием приемов группового мышления;
- выявление соответствия игровой имитации и общего информационного обеспечения управления в системах;
- навыки абстрактного, образного и профессионально-ориентированного мышления как основы эффективного, творческого использования системного подхода к исследованию процессов и явлений в трудовой сфере.

Во всех случаях дидактические игры в профильно-ориентированном обучении выполняют учебно-познавательную, исследовательскую, воспитательную, развивающую, профессионально-адаптационную функции, а также функцию контроля.

Таким образом, деловые игры, игровое моделирование становятся универсальным средством воспроизведения учебной, производственной, исследовательской и управленческой деятельности, обеспечивающей принятие обоснованных решений в заданных условиях, аналогичных реалиям профессиональной практики.

Формы игровых профильно-ориентированных учебных занятий, признанных наиболее эффективными, можно представить следующим перечнем.

Анализ конкретных (конфликтных) ситуаций (КС). Под конкретной ситуацией понимается проблема, с которой тот или иной обучающийся, выступая в роли руководителя или иного профессионала, может в любое время встретиться в своей трудовой деятельности и которая требует от него анализа, принятия решений, каких-либо конкретных действий. В этом случае на учебном занятии обучающимся сообщается единая для всех исходная информация, определяющая «объект профессионального управления». Педагог ставит перед обучающимися задачу по анализу данной обстановки, но не

формулирует проблему, которая в общем виде перед этим могла быть выявлена на лекции. Обучающиеся на основе исходной информации и результатов ее анализа сами должны сформулировать проблему и найти ее решение.

Метод инцидентов иногда рассматривается как частный случай конкретной ситуации. Как известно, инцидент (от лат. *incidens* – случающийся) – случай, происшествие, столкновение, обычно неприятного характера. В учебной профильно-ориентированной практике инцидент имитируется в виде определенной ситуации, требующей от обучающихся быстрых и решительных, подчас неординарных, нестандартных действий или решений. При обработке инцидента проверяются наличие определенных профессиональных навыков, доведенных до автоматизма, а также самообладание и наличие необходимых волевых качеств.

Методы имитации коллективной профессиональной деятельности используются на интерактивных занятиях, характеризующихся выделением ролей (не менее двух), назначением на них обучаемых, взаимодействием участников занятий, занимающих различные игровые должности.

Разыгрывание ролей – наиболее простой вид имитационного моделирования коллективной деятельности. Используется для решения плановых, проектных и управленческих задач. Учебным занятиям, использующим метод разыгрывания ролей, присущи следующие признаки:

- распределение ролей между участниками игрового занятия в виде должностей определенных организационных структур и звеньев управления конкретного предприятия, организации;
- наличие профессиональной задачи (проблемы), подлежащей решению;
- различие интересов участников, представляющих разные службы и подразделения;
- взаимодействие участников игрового занятия при выработке определенного решения посредством проведения дискуссии;
- ввод педагогом в процессе занятия корректирующих условий, новых сведений, которые следует учесть при решении поставленной задачи, направить обсуждение в требуемое русло;
- оценка результатов обсуждения и подведение итогов педагогом.

В таких инсценировках обучающиеся, «исполняя» определенную роль, имеют возможность наблюдать за реакцией своих товарищей на свои решения, поступки, поведение. Этот метод направлен преимущественно на выработку навыков поведения в коллективе, умение анализировать характер межличностных отношений.

Метод «*мозговой атаки*», или «*мозгового штурма*», достаточно широко используется как эффективное средство решения сложных профильно-ориентированных проблем, требующих группового мышления. Проведение сеансов «мозгового штурма» существенно активизирует всех участников игры, создает повышенный психологический настрой и в итоге повышает эффективность занятий.

Игровое проектирование (конструирование) используется, как правило, для решения (изучения) инженерных проектно-конструкторских задач (проблем) по данной специальности и привития навыков ее решения всем участникам игрового занятия. Для этого учебная группа делится на небольшие соревнующиеся подгруппы (подгруппу может представлять и один обучаемый) по числу вариантов решения проблемы (задачи), поставленной педагогом. Игровые занятия подобного рода характеризуются высокой эффективностью и во многом способствуют развитию творчества обучающихся.

Деловые игры являются довольно сложной формой игровых профессионально-ориентированных занятий, в процессе которых имитируется коллективная профессиональная деятельность.

Деловые игры – это «живые» модели, воспроизводящие взаимодействие участников конкретной системы труда с определенными объектами. Взаимодействие участников в игре обусловлено специальными правилами, воспроизводящими те закономерности, зависимости, положения реальной трудовой деятельности, которые являются наиболее характерными для рассматриваемого комплекса и интересуют организаторов (создателей, «конструкторов») игры.

Классификация деловых игр производится по различным основаниям:

а) способы передачи и обработки информации (игры с применением обычных средств связи и обычных носителей информации, игры с использованием макетов, планов действующих объектов и др.);

б) возможности развития игры (игры с ограниченным, неограниченным числом ходов, саморазвивающиеся игры без масштаба времени и с масштабом времени);

в) характер моделируемых ситуаций (игра с соперником (борьба сторон); игра с природой; игра-тренировка).

Дидактические свойства деловых игр отражают динамизм обстановки, повторяемость шагов, сложность сочетания возможных альтернатив действия, сжатие масштаба времени при принятии решений. От других форм игровых занятий деловые игры отличаются следующими наиболее важными признаками, характеризующими их дидактические свойства:

1. Наличие важной социально-психологической, социально-экономической, производственной, проектной и др. проблемы, общей цели для всего игрового коллектива и вместе с тем наличие возможности для каждого участника игры своими действиями влиять на достижение конечного результата, работая на определенной должности.

2. Различие интересов участников и учет условий неопределенности, которые могут проявиться из-за разного положения тех или иных участников по отношению к рассматриваемой проблеме и разного состояния ресурсов и субъективных оценок их важности, неодинаковой объективной ответственности участников игры за решение проблемы.

3. Наличие информационной неопределенности, различного рода сбоев, отклонений, осложнений, неполадок в обстановке, как и в реальной жизни.

4. Принятие и реализация в процессе игры определенной последовательности решений, каждое из которых зависит от решения, принятого данным участником на предыдущем этапе (шаге), и от действий других участников.

5. Наличие и необходимость развитой системы стимулирования, реализующей функции побуждения, подчинения, обеспечения объективной оценки личного вклада каждого участника игры в достижение общей цели коллектива.

Таким образом, под деловой игрой понимается процесс выработки и принятия решения в условиях поэтапного многошагового уточнения необходимых факторов, анализа информации, дополнительно поступающей и вырабатываемой на отдельных шагах в ходе игры. Параметры ограничений от шага к шагу могут изменяться, в связи с чем создаются все новые и новые частные ситуации, решение которых должно подчиняться общей цели. Образно деловую игру можно представить в виде системы взаимосвязанных конкретных ситуаций, влияющих друг на друга. Поэтому решение может быть получено только с учетом этих влияний и конечной цели. Это позволяет построить учебный процесс так, чтобы рассмотрение нескольких конкретных ситуаций в общем было не оторванным друг от друга, а подчинено единой цели. Тогда, соблюдая определенную последовательность, из них можно составить деловую игру. Каждая отдельная ситуация будет представлять собой фрагмент деловой игры, которая может проводиться отдельно как самостоятельное занятие.

Деловые игры, используемые в учебном профессионально-ориентированном процессе, обладают широкими дидактическими возможностями:

- они обеспечивают закрепление и комплексное применение знаний, полученных при изучении разных дисциплин (интеграционная роль игр),
- способствуют формированию четкого представления о профессиональной деятельности в избранной специальности;
- развивают навыки эффективного управления реальными процессами, в том числе с помощью современных математических методов и технических средств.

Профессионально-имитационные игры предназначены для развития творческого мышления, формирования практических навыков и умений, выработки индивидуального стиля общения и поведения при коллективном решении задач. Они в определенном смысле отражают репетицию элементов профессиональной деятельности выпускника. Профессионально-имитационные игры являются модификацией деловых игр. В то же время их можно подразделить на учебно-имитационные игры; операционные игры; исполнение ролей; метод инсценировки; психодраму и социодраму.

Социально-психологический профессионально-ориентированный тренинг. В самом широком смысле под социально-психологическим тренингом обычно понимают своеобразные формы обучения знаниям и отдельным умениям, навыкам в сфере общения (личностно-делового), а также формы их

соответствующей коррекции путем групповой практики психологического воздействия, основанной на активных методах групповой работы.

Продуктивность тренингов в решающей степени зависит от соблюдения в группе общепринятых принципов. Основными из них являются:

- принцип «здесь и сейчас»;
- принцип доверительности в общении;
- принцип сознательной активности на занятиях;
- принцип обратной связи;
- принцип добровольности и конфиденциальности участия;
- принцип равенства позиций и признания личностных норм каждого участника;
- принцип ненанесения ущерба никому из участников и защищенность их от грубости; беспристрастность и осознание личностных блокирующих ролей;
- принцип одобрения взаимной поддержки участников;
- принцип «экологичности» коммуникаций; интеллектуальных и эмоциональных рисков;
- принцип гибкости ролевой тактики и др.

Соблюдение принципов тренинга позволяет решать двуединую организационную задачу: с одной стороны, обеспечить позицию каждого участника занятия, которая характеризуется активностью (вовлеченностью в действия), партнерством (признание ценности личности другого студента), объективацией поведения (участие на объективированном уровне в работе) и исследовательской направленностью (самостоятельный поиск решения проблем).

С другой стороны, руководителю тренинга представляется возможность избрать оптимальную тактику проведения занятия. Наиболее продуктивными вариантами признаются такие: ориентирование группы на руководителя; центрирование группы на участниках; поддержание совместной ответственности. Отдельно избранный вариант или их сочетание обеспечивают реализацию возможностей социально-психологического тренинга с максимальной эффективностью.

Социально-психологический тренинг предполагает последовательное прохождение следующих этапов:

- создание единого психологического пространства, а также обеспечение обратной связи между участниками тренинга и от всей группы – к каждому участнику;
- проведение дискуссии, игры, полилога или интервьюирования для педагогической рефлексии процессов, происходящих на всем протяжении тренинга;
- решение конкретных задач, овладение знаниями, навыками, умениями, а также достижение других развивающих или корректировочных целей;
- релаксационно-восстановительные упражнения для снятия психологической напряженности и подведение итогов занятия.

Каждый этап подразделяется на соответствующие фазы. В процедуре социально-психологического тренинга выделяются следующие фазы:

- определение темы, целей занятия, характера проблемы, а также ориентация на них участников занятия;
- круговая дискуссия для сбора информации, обмена знаниями, суждениями, мнениями, новыми идеями, предположениями всех участников дискуссии по обсуждаемой проблеме;
- упорядочение информации, ее обсуждение, обоснование альтернатив и совместная их оценка;
- подведение итогов дискуссии, совместное резюмирование и сопоставление целей занятия с полученными результатами;
- снятие психологической нагрузки и подведение итогов занятия.

В рамках тренинга наиболее распространенными методами являются групповая дискуссия и групповой метод.

Используемые в образовательном процессе профессионально-ориентированные *игры-тренинги* предоставляют обучающимся возможность эмоционально отреагировать на различные волнения, тревоги, трудности, связанные с учебно-познавательной деятельностью, научиться контролировать свое поведение.

Профессионально-образовательные игры-тренинги являются средством познания себя и других, позволяют моделировать перспективы профессионального саморазвития будущего специалиста. Обязательным элементом таких игр является «*обратная связь*» – обсуждение итогов, результатов игры.

В играх-тренингах формируются установки профессиональной деятельности, легче преодолеваются стереотипы, корректируется самооценка, развиваются умения и навыки профессионального общения.

Традиционные дидактические технологии предполагают доминирование интеллектуальной сферы, в игровых же технологиях достаточно ярко проявляется вся личность, все индивидуальные особенности учащегося.

Игры-тренинги активизируют включение рефлексивных процессии и осмысливания полученных результатов. При этом подчеркнем, что игровая технология не подменяет традиционные методы обучения, а рационально их дополняет, расширяя педагогический арсенал преподавателя, позволяя более эффективно достигать поставленной цели конкретного занятия и всего учебного курса. При этом необходимо отметить значимость психологической компетентности педагога, организующего ролевую (деловую, профессионально-имитационную) игру, к которой необходимо отнести:

- способность педагога к анализу игровой ситуации и эмоциональных переживаний участников игры;
- умение педагога прогнозировать последствия разворачивающихся игровых событий;
- способность преподавателя гибко и оперативно реагировать на происходящее в процессе игры;

- навык руководства игровыми процессами без оценочных суждений.

Таким образом, профессионально-ориентированные игры обладают широкими дидактическими возможностями. С их помощью можно формировать чрезвычайно широкий спектр умений, навыков, компетенций, профессионально важных качеств и свойств личности выпускника школы в зависимости от того, как организуется подготовка и проведение игры, какие мотивы закладываются в основу ее разработчиками и учителями.

Методические рекомендации по организации и проведению профессионально-образовательных игр

При разработке и использовании игровых профессионально-образовательных технологий, как правило, оперируют рядом рабочих терминов (основных понятий), которые условно можно разделить на две группы: описательные и процессуальные.

Описательные понятия дают представления об основных требованиях к структуре и содержанию дидактических игр, а также логике их разработки.

Процессуальные понятия отражают регламент и последовательность этапов дидактической игры.

Ниже приведем основные понятия, характеризующие сущность процессов подготовки и реализации игровых профессионально-образовательных технологий не в алфавитном порядке, а в логической последовательности, которая отражает взаимосвязь этапов разработки игровой технологии.

Перспектив игры раскрывает ее общее содержание и условия применения. В перспективе указываются:

- цель и задачи игры,
- для кого она проводится,
- состав участников, их количество и число микрогрупп,
- моделируемые роли (профессиональные, социальные, семейные и др.).

Сценарий игры дает подробную характеристику модели профессионального объекта или процесса, представленного в игре (в качестве объектов могут выступать, например, структурные подразделения будущих баз производственной практики студентов); устанавливает и обосновывает роли, характеризует правила игры, способы их представления участникам и критерии оценки деятельности участников. В сценарии излагается непосредственное содержание игрового процесса, который и предстоит организовать тем лицам, которые возьмутся за проведение данной игры.

Упрощения, допускаемые в игре – ограничения в структуре и функционировании моделируемого объекта или процесса, которые позволяют провести игру, сосредоточив внимание на наиболее существенных моментах изучаемого объекта и не исказив при этом его реального функционирования.

Предыстория моделируемого в игре объекта или процесса – характеристика слабых и сильных сторон моделируемого объекта и его преимуществ, указания на имеющиеся ресурсы и другие фактические данные, с которых начинается первый игровой цикл. Предыстория позволяет показывать

взаимосвязи между различными разделами учебного курса, включать те материалы, которые уже изучены и к которым, по мнению педагога (организатора игры), целесообразно обратиться еще раз, используя эмоциональный настрой участников игрового взаимодействия.

Словарь терминов игры – список основных понятий, которые изучаются с помощью проводимой игры.

Игровая обстановка отражает принципиальные положения по формам взаимодействия игроков в процессе игры. При описании игровой обстановки указывается, с помощью каких игровых предметов и (или) документов игроки решают поставленные перед ними задачи, как происходит это игровое взаимодействие (устно, письменно или с помощью компьютера и т.д.). В этом же документе дается подробная характеристика области возможных решений, то есть определяется сфера компетенции как отдельных игроков, так и игровых групп, и всего игрового коллектива в целом. Здесь же описываются игровые циклы, база данных и катализаторы, то есть факторы, влияющие на скорость протекания игры и стимулирующие дополнительную активность участников.

Регламент (расписание) игры, в котором указывается структура и временные характеристики проведения игры. Для учебных игр обязательно указывается примерное оптимальное время, в течение которого обучающиеся глубоко и полно осваивают учебный материал, предлагаемый в игре.

Игровая роль отражает некоторую реальную роль (например, должность с конкретным функционалом) или совокупность элементов реальных жизненных ролей. При этом устанавливается возможность совмещения ролей и исполнения одной роли несколькими игроками.

Игрок – участник игры, к которому могут предъявляться определенные требования. Если это необходимо по сценарию, то может проводиться тестирование или использоваться другая процедура отбора претендента на ту или иную роль в игре.

Игровая команда – микрогруппа, в которой в зависимости от заданной жизненной ситуации и игровой обстановки распределяются роли между ее членами (игроками). Это понятие является ведущим для деловых и ролевых игр, основное содержание которых разыгрывается именно в групповом (командном) взаимодействии.

Представление ролей – способы изложения информации, необходимой для участников игры. С педагогической точки зрения, это наиболее важный момент при описании игры, так как именно от того, как будет представлена будущему участнику его роль, во многом зависит его первоначальная реакция и желание включиться в игровой процесс.

Координатор(ы) – преподаватель, или другое лицо (группа лиц), который(ые) отвечает(ют) за подготовку, организацию и проведение игры. Координатор следит за соблюдением правил, регламента и других требований, которые сформулированы в основных документах игры.

Группа экспертов – группа лиц (или лицо), которая создается для решения возможных конфликтных ситуаций и наиболее объективного решения

возникающих проблем. Как правило, в обязанности этой группы входит и подведение итогов игры (если иное не предусмотрено ее правилами).

Оснащение игры включает в себя перечень инструкций, программ, описание алгоритмов обработки данных, образцы или комплект необходимого количества различных бланков и прочей деловой документации, которая сопровождает игровой процесс и является его составной частью.

База данных – содержание основных показателей, нормативов, имеющих прямое отношение к содержанию игры, а также способы их предъявления по ходу игры.

Катализаторы – факты, влияющие на скорость протекания игры, стимулирующие действия участников, затрудняющие принятие решений и т.д. Катализаторы используются для создания эмоционально управляемого напряжения.

Вход в игру (вводный этап) обеспечивается определенными исходными данными и сведениями, причем их реалистичность для учебной игры не обязательна, но вводная информация должна, по возможности, быть реальной или максимально приближенной к реальности. Вход в игру – это педагогически очень важный момент, от его качества во многом зависит как сама игра, так и ее результат.

Игровая деятельность связана с непосредственным функционированием игроков. В этот период происходит реализация основного замысла игры, используется база данных, включаются ролевые установки игроков и игровых команд – идет активное игровое взаимодействие по разработанным правилам.

Формы взаимодействия игроков – способы рекомендуемых и допустимых контактов (устно, письменно, с помощью различных игровых предметов или компьютера).

Последовательность действий игроков определяется некоторой областью возможных решений. В правилах игры не фиксируются конкретные решения. Правила задаются в такой форме, чтобы у каждого игрока была возможность перестроить свои действия в зависимости от складывающейся в игре ситуации.

Игровой цикл – это часть игры, которая отражает относительно заверченный отрезок времени, которым может быть год, рабочий день, час.

Выход из игры (итоговый этап) представляет собой анализ результатов, достижение которых было целью игры. Например, получение участниками игры новых знаний или повторение уже изученного, а также закрепление навыков и развитие профессионально важных способностей, которые могут быть полезны будущему специалисту.

Для координатора итоговый этап – это накопленный опыт и материалы для корректировки и проведения игры с другим составом участников или для разработки новой игры.

Заключительная дискуссия – способ обсуждения процессов подготовки, хода и итогов игры.

Определить более или менее точную последовательность разработки (конструирования) игровой технологии весьма сложно, так как в одних случаях у координатора (организатора игры) есть возможность использовать реальную документацию и компьютерную технику, а в других – под рукой нет практически ничего, когда приходится проводить игру, опираясь только на понимание ее необходимости для участников. Кроме того, в игре невозможно в деталях предсказать действия участников, нельзя смоделировать все ситуации, которые могут возникнуть по мере развития игры. И, тем не менее, игра должна быть разработана и формально описана для последующего использования.

Примерная схема последовательности этапов разработки и составления формализованного описания профессионально-образовательной игры:

1. *Определение объекта имитации и педагогических возможностей игровой технологии при изучении конкретной темы.*

2. *Формулировка цели игры.* Цель должна быть сформулирована предельно четко, чтобы служить ориентиром не только для самого разработчика и организатора игры, но и для ее участников. Как правило, цель игры не может быть однозначной. Можно выделить четыре цели, соответствующие четырем степеням (уровням) познания материала:

а) общее знакомство с профессионально-ориентированной темой учебного предмета;

б) уяснение конкретных положений трудовой деятельности будущего специалиста, необходимых для принятия решений в соответствии с располагаемыми фактами;

в) умение применять полученные знания в практической профессионально-ориентированной деятельности;

г) анализ ранее полученных результатов аналогичных профессиональных ситуаций с целью выработки более обоснованных решений.

3. *Определение типа игры* (имитационная, ролевая, деловая, комплексная и т. д.). В соответствии с определенным объектом игрового моделирования и поставленной целью делается вывод о типе разрабатываемой игровой технологии, которая способна максимально отразить моделируемый объект (процесс) и достичь поставленной цели.

4. *Составление проспекта игры*, то есть описание общего содержания игры с указанием конкретных целей и задач, состава участников, моделируемых ролей и других необходимых элементов.

5. *Характеристика объекта или процесса, моделируемого в ходе игры.* На этом этапе осуществляется выявление и анализ структуры и связей моделируемого в игре объекта, а также детальное изучение функций, выполняемых выделенными игровыми группами, и отбор среди них тех, которые отражают основные стороны функционирования моделируемого объекта. Это необходимо для упрощения, которое позволяет провести игру, сосредоточив внимание на наиболее существенных моментах изучаемого объекта и не исказив при этом его реального функционирования. На этом же этапе составляется предыстория моделируемого объекта, для чего

определяются и указываются его слабые стороны, на которые следует обратить особое внимание во время игры, а также имеющиеся преимущества.

6. *Определение регламента игры.* После определения моделируемого объекта, составления общего проспекта игры и формулировки упрощений составляется ее регламент, то есть порядок разыгрывания частей игры. Определяется характер времени проведения игры (непрерывное или дискретное). Важным моментом является введение коэффициента сжатия времени. Рассчитывается общее время, которое требуется для проведения игры.

7. *Определение состава игровых ролей и их характеристика.* Это один из важнейших этапов, так как именно им задается игровое взаимодействие, определяется глубина и детализация моделируемой профессионально-ориентированной системы. Кроме того, наличие интересных ролей гарантирует активное включение в игровое взаимодействие практически всех будущих участников. Одним из инструментов активизации деятельности участников является детальная характеристика предлагаемой игровой роли, в которой могут быть отражены не только функциональные обязанности, сугубо деловые качества или свойства героя, но и чисто бытовые, личностные характеристики. В этом же разделе указываются способы представления ролей.

8. *Составление инструкции игрокам.* После определения состава ролей и составления их подробных характеристик следует не менее важный этап оформления этой информации таким образом, чтобы четко и доходчиво донести ее основной смысл и детали до участников игры. При этом следует учитывать особенности будущих участников (возраст, уровень их подготовки и др.).

9. *Формулировка правил игры.* Этот раздел является центральным в любой игре, так как именно четкие и однозначно понимаемые правила позволяют организовать и успешно провести игру без конфликтов. Обычно такие конфликты возникают из-за разночтений или непонимания игровых правил.

10. *Формирование базы данных.* Для успешного игрового взаимодействия необходимо продумать определенную систему конкретных показателей, которые характеризуют моделируемый объект. От качества базы данных зависит успех игрового взаимодействия и количество ошибок.

11. *Определение списка катализаторов.* Любая игровая процедура требует специально предусмотренных способов, призванных активизировать действия участников. Это связано с естественной «психологической усталостью», неизбежно наступающей в определенные моменты игры. «Катализаторы» позволяют создавать и поддерживать управляемое эмоциональное напряжение, то есть снимать эту усталость, стимулировать активность участников, включая новые вводные, неожиданные ситуации. Поэтому при разработке игры следует специально продумать и подготовить набор таких способов, приемов, которые можно будет использовать во время игры по мере необходимости.

12. *Определение содержания основных этапов игры.* Представляя в целом схему будущей игры, следует четко выделить содержание основных этапов,

включая этап предварительной подготовки, вводный этап, основной (или собственно игру), подведение итогов (заключительный этап).

13. *Составление руководства для координатора игры.* Следующим важным этапом является подготовка специального раздела руководства для координатора игры. В этом документе отражаются организационно-педагогические аспекты, которые должен знать только педагог, иначе это может помешать осуществлению замысла игры. В этом разделе также описывается необходимое оснащение, способы подбора и подготовки отдельных участников или всего игрового коллектива в целом, даются рекомендации по проведению игры, ее отдельных этапов, подведению итогов, тематика заключительной дискуссии, а также содержание приложений, которые сопровождают игру.

14. *Составление руководства для экспертной группы.* Если по сценарию игры предусмотрена деятельность группы экспертов, нужно составить специальное руководство, в котором даются четкие и конкретные правила определения итогов игры, подсчета результатов.

15. *Составление словаря терминов.* Этот этап является факультативным, то есть необязательным. Но если в игре встречаются новые термины, которые могут быть непонятны участникам, их следует раскрыть в этом разделе, приведя примеры их использования в других ситуациях, не связанных с игрой. Составление словаря употребляемых терминов и понятий необходимо также для их однозначного толкования участниками игры.

16. *Генеральная репетиция (демонстрация).* Крайне желательно проведение апробации, генеральной репетиции уже подготовленной, игры, особенно, если сценарий игры довольно сложный и требует от игроков базового (первичного) опыта игровой деятельности. Эта процедура дает возможность увидеть слабые стороны разработанной игровой технологии, обнаружить пробелы и противоречия. Пробный прогон игры дает более реальное представление о том, как она будет разворачиваться в той аудитории для которой предназначена.

17. *Окончательная корректировка созданной игры.* Получив первую информацию о разработанном проекте игры после генеральной репетиции, проводится окончательная доводка игрового проекта, вносятся необходимые изменения, ликвидируются замеченные противоречия с учетом тех замечаний и пожеланий, которые поступили от ее участников. Разумеется, и сам разработчик игры должен очень внимательно и, по возможности, объективно отнестись к тому, что удалось увидеть во время генеральной репетиции.

Таким образом, изложенные выше этапы разработки игровой технологии позволяют заинтересованному преподавателю самостоятельно оформить идею новой игры, грамотно описать ее в соответствующих документах, качественно подготовить и провести с конкретной группой обучающихся.

Технология модерации

Целостное и однозначное представление о технологии модерации (от англ. *moderate* — смягчение, сдерживание, умеренность, обуздание) в современной педагогической литературе отсутствует.

Модерация – это интерактивная технология проведения учебных занятий (или профессиональных совещаний), представляющая собой структурированный по определенным правилам процесс группового обсуждения в целях идентификации проблем, поиска путей их разрешения, принятия общего решения, которое каждым участником обсуждения воспринимается как свое собственное.

Модератор – организатор групповой работы, активизирует и регламентирует процесс взаимодействия участников группы на основе демократических принципов, обеспечивает деловое общение, протоколирование процесса обсуждения, промежуточных и итоговых результатов групповой дискуссии.

Следует заметить, что в 60-ые годы XX века в научной литературе модератору отводилась роль «*искусного манипулятора*», который в ходе целенаправленно организуемого обсуждения подводил группу с помощью определенных приемов к единодушному принятию решений, которые, как правило, были модератором (преподавателем) заранее сформулированы.

В современной литературе «*эффективный модератор*» – это специалист, который:

- умеет управлять групповым процессом, но не вмешивается в содержание обсуждения, не навязывает группе собственное мнение и личные цели, даже когда участники провоцируют его к этому,
- способен не оценивать чужие мысли, высказывания и поведение других,
- владеет методами активизации групповой работы, задавая тему и настраивая участников на взаимодействие, при этом сохраняя непредвзятость, принимает все высказывания группы как сигналы, помогающие ему понимать коммуникативные процессы в группе,
- обладает необходимой психологической, коммуникативной компетентностью для своевременного реагирования на возникающие конфликты и располагает адекватными методами их устранения.

Последовательность реализации технологии модерации:

- 1) нейтрализация или снижение эмоционального напряжения при обсуждении актуальных, профессионально и личностно значимых для обучающихся проблем; оперативность в выработке вариантов решений и достижения согласия относительно выбора оптимального из них;
- 2) логичное завершение обсуждения проблемы составлением плана конкретных действий по ее разрешению;
- 3) возможность всем участникам почувствовать свой вклад в выработку решения и принять персональную ответственность за реализацию принятых решений.

Основными дидактическими целями использования технологии модерации является:

- развитие способности обучающихся к самостоятельному и ответственному решению проблем, что включает развитие способности к анализу информации и выявлению проблемы;
- развитие умения находить возможности и ресурсы для решения проблемы;
- развитие умения выработать стратегию достижения целей и планировать конкретные действия;
- развитие способности ведения переговоров и дискуссии (умение; выслушать другого, убеждать и принимать коллегиальные решения);
- развитие навыка принятия персональной ответственности за воплощение принятых решений в жизнь.

Этапы реализации технологии модерации

I этап – начало модеративного занятия, знакомство его участников друг с другом с целью установления свободной и доверительной атмосферы.

На данном этапе создается настрой участников модерации на предстоящую работу. Умело организованное преподавателем-модератором начало модеративного занятия, введение в суть технологии и обсуждаемой проблемы помогает освобождению от непродуктивных стереотипов поведения, определяет атмосферу открытости и доверительности, повышает работоспособность участников образовательного процесса. Технологии начала модеративного занятия могут быть различны, например, участники могут отвечать на определенные вопросы модератора или свободно рассказывают о себе; можно проводить в виде интервью, участники попарно задают друг другу вопросы по заданным модератором темам с последовательным представлением результатов интервью перед всеми участниками.

В знакомстве участвует и модератор, который обозначает свою роль, задачи предстоящей работы и результаты, которые нужно получить. Желательно (с учетом контингента аудитории, бывает и обязательно) поинтересоваться у участников об их ожиданиях относительно предстоящей работы, оформить их письменно и зафиксировать в виде карточек и плакатов. Можно ввести балльную систему для оценки ожиданий в виде координатной сетки или таблиц.

II этап – определение и формулировка проблемы или темы обсуждения.

На данном этапе необходимо четко сформулировать тему предстоящего обсуждения, довести до каждого участника группы значимость проблемы для него лично, его собственную роль в разрешении проблемы, но не приступать к обсуждению проблемы по существу. Для этого модератором должны быть сформулированы конкретные вопросы. Ими могут быть так называемые «закрытые вопросы», требующие однозначных ответов, например, такие: «Важна ли данная тема для меня лично?», «Сталкиваюсь ли я с необходимостью решать указанную проблему в своей работе, в учебе, в семейной жизни, в моем социальном окружении?».

Продолжая разговор, можно собрать формулировки индивидуальных предложений для обсуждения (насушные вопросы) или поинтересоваться у

участников, о чем они конкретно хотели бы поговорить в контексте проблемы, которую предстоит обсудить в процессе модеративного занятия. Также можно попросить, чтобы каждый написал свое мнение на карточках, которые потом собираются и в определенном порядке прикрепляются на стенд. Таким образом, создается «память» заявленных самими участниками проблем (банк данных), где все вопросы и желания упорядоченно собраны. Впоследствии всеми участниками определяется значимость каждого из указанных вопросов, и выявляются приоритеты для обсуждения.

III этап – обсуждение темы в малых группах и общая презентация результатов.

На этом этапе проводится само обсуждение темы. Как правило, более продуктивно обсуждение проблемы проходит в малых группах (не более 7-8 человек), когда каждый может высказаться и быть услышанным. Происходит обмен мнениями, выявляются противоречия и пути их разрешения. Необходимым условием является выполнение предварительно оговоренного временного регламента. Заранее модератор готовит различные алгоритмы, «сценарии» для такого обсуждения, которые даются участникам в качестве рекомендаций.

По ходу обсуждения модератор при необходимости консультирует участников относительно логики «сценария» и требований к форме презентаций результатов, а также контролирует соблюдение временных ограничений.

IV этап — обобщение и конкретизация результатов работы.

К данному этапу у участников может сложиться впечатление, что главная и основная работа завершена. Происходит как бы спад заинтересованности и работоспособности, к сожалению, эта реакция закреплена нашим прошлым опытом — «договорили и разошлись». В этом случае очень велика роль модератора, которому предстоит, проанализировав, обобщить проделанную работу и представить участникам результаты обсуждения в новом ракурсе. Необходимо акцентировать внимание на проявленной заинтересованности каждого в совместной работе и значимости вклада в общий результат, а также на персональных возможностях и ответственности за решение проблемы.

Результаты, которые можно получить, используя метод модерации, редко бывают однозначными и неизменными, но в них закреплён согласованный подход к решению реальных проблем и принятие персональных обязательств. Скорее всего, в итоге работы будут составлены: перечень (каталог) взвешенных проблем, который признается всеми участниками; список задач, выработанных с целью разрешения проблем, с указанием конкретных мероприятий, заданий отдельным лицам или подгруппам, а также сроков их выполнения и т.д.

V этап — подведение итогов работы и обмен впечатлениями.

На заключительном этапе важно обратить внимание не только на подведение итогов работы в деловом аспекте, а также на свободный обмен мнениями и впечатлениями между участниками по той причине, что рабочий процесс был наполнен яркими эмоциональными переживаниями, которые

также требуют своего логического завершения. Можно предложить участникам поделиться чувствами и эмоциями, только что пережитыми во время споров, совместного нахождения решений или чувствами, с которыми участники покидают мероприятие. Удачными для данных целей будут, например, такие вопросы: «Что в процессе работы микрогруппы (группы в целом) меня особенно удивило (огорчило, порадовало, расстроило и др.)», «Что было самым главным для меня в проделанной работе?», «Что я еще хочу сказать группе?», «Что ценного для себя я получил (в личностном или профессиональном плане)?».

Эффективным бывает использование таблицы с координатной сеткой, в которой все участники модеративного занятия отмечают степень своей удовлетворенности полученным результатом и отношениями сотрудничества.

Очень важно вернуться к плакатам, составленным на I этапе модерации, где были зафиксированы ожидания участников от предстоящей работы. Теперь самое время обсудить нынешнее отношение к ним авторов, степень удовлетворенности/неудовлетворенности результатами модеративного занятия, выявить их причины.

Функции модератора, его профессиональная компетентность заключаются и проявляются в том, что модератор является методическим помощником, «менеджером-координатором», специалистом в области улучшения делового (профессионально-личностного, учебно-познавательного) общения между людьми с целью достижения заданного результата.

Правила для участников модерации

Правило 1. Высказывания в процессе модеративного занятия должны быть краткими. Если кто-то не соблюдает регламентируемое время (например, в начале занятия установили регламент – 1 минута), то модератор его обязательно прерывает, указывая на оговоренное время выступлений (желательно иметь большие песочные или электронные часы, которые наглядно демонстрируют истечение времени выступления). Чтобы тот кого прервали не почувствовал обиду, можно предложить ему за дополнительные несколько секунд дать короткие комментарии.

Правило 2. Не разрешается говорить нескольким участникам одновременно. Чтобы с самого начала на занятии исключить, так называемые «перебранку» и «восточный базар», оговаривается, что выступать можно только с разрешения модератора, показав свое желание поднятием руки. Модератор должен следить за соблюдением равноправия всех и не нарушать очередность желающих выступить.

Правило 3. Главные идеи и предложения должны быть визуализированы.

Визуализация главных мыслей выступающих (осуществление записей, составление схем, микротаблиц, использование слайдов, которые могут прочитываться на расстоянии и расположены в поле зрения всех участников) — это одна из основных задач модератора. Во время обсуждения, которое может длиться несколько часов, а в случае учебных занятий, модерация может продолжиться и через неделю, никто не в состоянии запомнить все

высказанное. Поэтому модератору следует коротко повторить выступление и написать главную мысль, получив на это согласие участвующих. Таким образом, исключаются недопонимание и неправильные выводы.

Если модератор не успевает обеспечивать визуализацию, он может попросить одного из участников группы ассистировать ему. В ряде случаев работа будет продуктивнее, если запись осуществляют сами участники, это повышает продуманность высказываний и ответственность за них. Текущая визуализация одновременно является основой протокола обсуждения.

Правило 4. В процессе модеративного занятия его участники ведут записи ключевых моментов обсуждения проблемы и вариантов ее решений.

Если обсуждается актуальная тема (проблема), и заинтересованные участники вступают в горячие дискуссии, зачастую трудно бывает не отклониться от основной темы и соблюдать порядок обсуждений. В такой ситуации можно попросить, чтобы каждый кратко написал свою идею на карточке. Карточки потом прикрепляются к доске и спокойно обсуждаются. При таком методе не потеряется «красная нить», ни один аргумент не будет упущен. Также полезно напомнить о данном правиле перед презентациями результатов работы каждой из микрогрупп. Их не рекомендуется прерывать (от микрогруппы после окончания обсуждения в ней какого-либо аспекта проблемы выступает один человек, его «ассистент» в процессе выступления может делать на доске схемы, записывать выводы; если в процессе обсуждения микрогруппы использовали компьютер, то можно демонстрировать слайды).

Удобно в процессе выступления всех представителей микрогрупп и модератору, и участникам записывать вопросы или замечания на карточки для последующего обсуждения.

Правило 5. Применять так называемые «конфликтные знаки».

При любом обсуждении бывают противоречивые мнения. Они часто приводят к длительным и непродуктивным дискуссиям. Целесообразно, в целях экономии времени и предупреждения личностных конфликтов, использовать специальные пометки, например знак «молния», для обозначения таких высказываний, с которыми не все участники согласны. Этим также создается атмосфера, в которой все участвующие получают возможность свободного выражения собственного мнения.

Технология дифференцированного обучения

Дифференцированное обучение - это:

- форма организации учебного процесса, при которой учитель работает с группой учащихся, составленной с учетом наличия у них каких-либо значимых для учебного процесса общих качеств (гомогенная группа);
- часть общей дидактической системы, которая обеспечивает специализацию учебного процесса для различных групп обучаемых.

Виды дифференцированного обучения

- Внутренняя дифференциация. Деление обучающихся одного классного коллектива по уровню интеллектуального развития. Эффективно разноуровневое обучение в основной школе (с 5 по 9 класс).

- Внешняя дифференциация, связанная с профильным обучением. Основание для разделения на профили – самоопределение обучающегося, рекомендация учителей, психологическая диагностика. Профильное обучение (разделение по области интересов) организуется в старших классах.

Цели использования дифференцированного обучения в средней школе:

- создание оптимальных условий для развития ребенка в соответствии с его индивидуальными особенностями и интересами;

- повышение качества учебного процесса;

- устранение перегрузки обучающихся во время занятий;

- выявление одаренных обучающихся;

- ситуация успеха для обучающихся разных уровней.

Принципы:

- учет индивидуальных возможностей обучающихся;

- вариативность учебного материала для групп с разным уровнем умственного развития;

- вариативность учебно-познавательной деятельности (от репродуктивной до творческой);

- ориентирование на адаптацию и развитие обучающихся.

Роль педагога:

- преподаватель диагностирует уровень развития мышления, памяти, внимания каждого обучающегося;

- определяет критерии для объединения обучающихся в группы разного уровня;

- разрабатывает разные виды заданий для каждой группы;

- систематически анализирует работу обучающихся и организует обратную связь.

Преимущество для обучающихся:

- обучение каждого обучающегося осуществляется в индивидуальном темпе;

- повышается мотивация сильных обучающихся, которые осваивают материал на более глубоком уровне, увеличивая темп работы;

- создается ситуация успеха для слабых детей.

Преимущество для учителя:

- индивидуальная работа с сильными и слабыми обучающимися.

Основные трудности для обучающихся:

- снижение уровня самооценки у слабых обучающихся, работающих совместно в группе. Отсутствие соревнования тормозит развитие этих обучающихся;

- нет заданий для совершенствования коммуникативных компетенций, устная речь не тренируется;

- дифференциация по уровню интеллектуального развития не учитывает другие свойства личности обучающегося.

Основные трудности для педагога:

- отсутствие дидактических материалов;
- много времени требуется на разработку разноуровневых заданий.

Структура урока дифференцированного обучения:

1. Совместная постановка целей для всего класса. Мотивирующий этап.
2. Актуализация изучаемого материала. Организация разноуровневого повторения для каждой группы.

3. Открытие нового знания. Осуществляется как для всего класса, так и дифференцированно по группам. В зависимости от уровня развития обучающихся используются разные способы предъявления информации:

- проблемная ситуация,
- составление алгоритма действий,
- анализ опорной схемы,
- изучение нового материала с дополнительной консультационной помощью преподавателя или самостоятельно.

4. Закрепление с использованием дидактических материалов разных уровней. Индивидуальная консультация учителя для обучающихся с низким уровнем умственного развития.

5. Итоговый контроль по теме. Тест или самостоятельная работа.

6. Рефлексия. Организация проверки выполнения задания (проверка учителем, самопроверка или взаимопроверка).

7. Дифференцированное домашнее задание.

Уровни дидактического материала

В технологии дифференцированного обучения большое внимание уделяют содержанию и форме предъявления заданий для тренировочной и контрольной работы. Учебный материал отбирается в соответствии с уровнем интеллектуального развития обучающихся. Задания даются с учетом принципа возрастания трудности и сложности.

Уровень А. Запоминание и воспроизведение. Использование карточек-информаторов, включающих теоретический блок и подробную инструкцию по выполнению задания.

Уровень Б. Работа по главной схеме, алгоритму. Частично-поисковые задания, включающие сравнение, подбор самостоятельных примеров.

Уровень В. Творческое применение знаний в незнакомой ситуации, ответ на проблемный вопрос. Самостоятельный поиск и анализ информации.

Таким образом, под личностно- и профильно-ориентированной технологией обучения следует понимать технологию, способствующую формированию значимых для их будущей профессиональной деятельности качеств личности, а также знаний, навыков и умений у обучающихся, обеспечивающих выполнение ими функциональных обязанностей по избранной специальности.

В данном пособии представлена попытка спроектировать модель личностно-ориентированной технологии обучения в профильных классах малокомплектной школы, которая включает в себя: модель организации предметной подготовки учащихся в период их профессионального выбора; учебно-методическое обеспечение обучения обучающихся профильных классов; технологию формирования интеллектуальной возможности и творческой готовности школьников к продолжению образования и саморазвитию; организацию внеурочной деятельности обучающихся, учитывающую требования общества и образовательные запросы личности; систему средств самоактуализации личности, ставящих своей целью научить школьника в период профессионального выбора быть творцом своей судьбы.

Проектируемая модель личностно- и профильно-ориентированной технологии обучения в профильных классах в качестве методической основы использует: традиционную теорию обучения, в основе которой лежит представление о фазовой динамике учебно-математической деятельности учащихся; теорию развивающего обучения, в основе которой находится технология формирования содержательных обобщений, переход от абстрактного к конкретному; личностно-ориентированный подход к обучению, предполагающий личностный рост, интеллектуальное развитие, получение предметных знаний в контексте целостной картины мира; «обогащающую модель» психологически ориентированной модели школьного обучения, предполагающей интеллектуальное развитие обучающихся путем актуализации и усложнения ментального опыта через обогащение его когнитивной, метакогнитивной и интенциональной составляющей; теорию проблемного обучения, которая предполагает использование таких методов обучения, как проблемная лекция, эвристическая беседа, исследовательская деятельность обучающихся; рефлексивно-ассоциативную теорию, которая рассматривает учебно-математическую деятельность как процесс накопления и усвоения локальных, системных, межсистемных и междисциплинарных ассоциаций; уровневую теорию обучения, предполагающую формирование у учащихся четырех уровней усвоения учебной информации: узнавание, репродуктивное действие, продуктивное действие, творчество.

Эффективность личностно- и профильно-ориентированной технологии обучения предметам можно отследить по следующим критериям: развитие такого уровня профессионализма и продуктивности выпускника, который обеспечивает наличие у него профессионального мышления, умений самостоятельно формулировать предстоящие профессиональные задачи, искать источники информации, обеспечивающие их продуктивное решение, предвидеть последствия от реализации тех или иных решений, выстраивать стратегию достижения искомых результатов.

При профильном обучении и потенциальным профессиональным самоопределением целесообразно использовать специальную диагностику. Данная диагностика является базой для выбора как технологий обучения, так и приемов и техник обучения.

Для осуществления эффективной профессиональной деятельности преподавателю необходима достоверная информация, касающаяся различных сторон жизнедеятельности обучающихся. *Психологическая диагностика* (психодиагностика) представляет собой процесс выявления индивидуально-психологических свойств личности, поддающихся психологическому анализу. Целью данной диагностики является установление психологического диагноза как заключения об актуальном состоянии психологических особенностей личности, прогнозе их дальнейшего развития.

Следует особо подчеркнуть, что педагог не ставит психологический диагноз, но он может выявить или использовать в качестве опорных психодиагностических признаков следующие факторы риска обучающихся возраста: сохранение инфантильности, крайняя зависимость от ситуации, склонность к уходу от трудностей, слабоволие, отсутствие самоконтроля и саморегуляции эмоциональных и поведенческих реакций как признаки не сформированности основных предпосылок личностного развития; сочетание инфантильности с большой возбудимостью, аффективностью, приводящее к неуправляемости поведения; повышенная агрессивность и конфликтность.

Социальная диагностика представляет собой комплексный процесс выявления и изучения причинно-следственных связей и взаимоотношений в учебной группе, студенческом или научно-исследовательском, творческом коллективе; выявление особенностей характеризующих данные объекты нравственно-психологического, культурно-правового, медико-биологического и санитарно-экологического состояний. Целью данной диагностики является постановка социального диагноза, т.е. научно обоснованного заключения о состоянии социального здоровья, социального благополучия исследуемого объекта.

Педагогическая диагностика представляет собой изучение личности обучающегося, особенностей ученического коллектива в целях обеспечения эффективности индивидуального и дифференцированного подхода в целостном педагогическом процессе.

Используя в своей профессиональной деятельности методы педагогической диагностики, преподавателю следует опираться на следующие *требования*:

- изучение личности должно быть направлено не столько на вскрытие недостатков, сколько на поиск резервов личности, ее нераскрытых возможностей, выявление потенциала обучающегося в различных видах деятельности (учебной, творческой, исследовательской, спортивной и др.);
- педагогическая диагностика не должна быть самоцелью, а должна носить стимулирующий характер;
- изучение личности обучающегося необходимо осуществлять в процессе реальных видов деятельности и общения;
- личность обучающегося изучается не изолированно, а в контексте социальных отношений;

- данные педагогической диагностики не должны быть направлены против самой личности обучающегося; нельзя делать выводы об особенностях личности обучающегося только на основе одного диагностического метода;

- необходимо изучать личность обучающегося в развитии и сравнивать его достижения не только с успехами других обучающихся, но, прежде всего, с его собственными предыдущими показателями.

Социально-педагогическая диагностика представляет собой специально организованный процесс познания, в котором происходит сбор информации о влиянии на личность обучающегося социокультурных, социально-психологических, социально-педагогических, социально-экономических, экологических, профессиональных и других факторов.

По содержанию и конечным целям данная диагностика является педагогической, а по методике проведения имеет много общего с психологическими и социологическими исследованиями.

В социально-педагогической диагностике распознаются социально-психологические характеристики воспитательного микросоциума: выявляется воспитывающий потенциал целостного профессионально-образовательного процесса, а также выявляются индивидуально-психологические характеристики личности обучающегося, которые развиваются в результате различных социально-коммуникационных взаимодействий.

Все данные, полученные в результате проведения диагностических исследований класса в целом и каждого обучающегося в отдельности, могут оказать неоценимую помощь при выборе обучающимися (совместно с родителями и педагогами) профиля обучения, а также потенциального профессионального самоопределения.

3. Методические рекомендации по организации процесса обучения в МКШ с ориентацией на будущую профессию

Вопрос “Кем быть?” – жизненно важный вопрос. Ответ на него оказывает влияние на всю дальнейшую жизнь человека. Правильно сориентироваться, найти свое место в мире профессий сложно, особенно молодому человеку, окончившему школу. Он должен остановить свой выбор на профессии, важной, нужной для общества и соответствующей его запросам и интересам. Помочь юноше или девушке найти свое место в жизни и призвана профориентация. Профессиональная ориентация – целенаправленная деятельность, связанная с формированием у подрастающего поколения профессиональных интересов и склонностей в соответствии с личными способностями, потребностью общества и пригодностью к той или иной профессии. Исходя из этого, можно сделать вывод, что профориентация является педагогической по методам, социальной – по содержанию, экономической – по результатам, и государственной – по организации работы.

Центром профессиональной работы с обучающимися на селе является средняя общеобразовательная школа, которая призвана обучать и воспитывать молодое поколение с максимальным учетом тех общественных условий, в которых они будут жить и работать. В школе необходимо создать условия для осознанного выбора профессии, познакомить их с техникой и технологией производства на основе знаний, полученных при изучении основ наук. В результате работы по профессиональной ориентации обучающиеся знакомятся с миром профессий. Профессиональная ориентация в сельской малокомплектной школе рассматривается как органическая составная часть всей системы учебно-воспитательной работы, а не как сумма отдельных мероприятий, связанных с выпуском обучающихся из школы. В целом она тесно связана с процессом формирования всесторонне развитой личности, с подготовкой учеников к жизни, к труду и осуществляется на протяжении всего обучения в школе.

В содержание профориентационной работы в школе входит следующее:

- воспитание интереса к различным профессиям;
- широкое ознакомление учащихся с различными отраслями народного хозяйства,
- с наиболее распространенными массовыми профессиями;
- всестороннее изучение учащихся, выявление, изучение и развитие их интересов, склонностей и способностей, а также физических и психологических возможностей;
- усиление профильной направленности обучения;
- ознакомление учащихся с требованиями, которые предъявляют конкретные профессии к объему знаний общеобразовательных предметов, умениям и навыкам, а также с характером работы будущих специалистов;

– консультации учащихся в отношении профессий, информация об учебных заведениях, в которых можно овладеть соответствующими специальностями;

– помощь школьнику в оценке своих способностей и качеств применительно к конкретному виду трудовой деятельности в соответствии с его наклонностями;

– формирование активного отношения к осознанному выбору профессии;

– последующий анализ адаптации выпускников школы на предприятии, эффективности педагогических методов воздействия.

Профессиональная ориентация – задача многоуровневая. В ее структуре можно выделить следующие составляющие элементы:

1) профессиональное просвещение;

2) профессиональное воспитание;

3) профессиональную диагностику;

4) профессиональную консультацию;

5) профильное обучение как основа профессионально-направленного обучения в школе.

Данные составляющие образуют систему профессиональной ориентации.

Основную работу по профориентации школьников проводит классный руководитель, учителя профильных предметов.

В старших классах проводится анкетный опрос обучающихся и их родителей, дается информация о профессиях, которые можно получить в учебных заведениях города, района, области.

Особенно интенсивно работа по профессиональной ориентации организуется в выпускном 11 классе, когда обучающиеся стоят на пороге жизни, когда они вплотную уже подошли к решению вопроса “Кем быть?”.

Для разработки методических рекомендаций нами было проанализировано состояние профильно-ориентированного обучения в МКШ республики.

Исследование было проведено в большинстве регионов РК.

В большинстве случаев работа с обучающимися строится по определенной схеме:

- психологическое диагностирование и консультирование;

- тестирование для определения профессиональной направленности;

- деловые игры, направленные на получение практических навыков трудоустройства на работу;

- изучение основ психологии, коммуникации на уроках самопознания;

- экскурсии на предприятия;

- изучение способностей обучающихся старших классов.

В целях определения предпочтений обучающихся и их родителей в школах еще в 9-х классе проводится анкетирование школьным педагогом-психологом.

Примерами анкет могут служить следующие.

Анкета для учащихся

Фамилия, имя _____

Класс _____

Год _____

1. Назовите 10 наиболее привлекательных для вас профессий, расположите их по степени значимости:

1/. _____

2/. _____ и т.д.

2. Кем вы хотите стать? Какую профессию вы выбрали? _____

3. Назовите преимущества вашей будущей профессии: _____

4. Назовите минусы вашей будущей профессии: _____

5. Назовите качества характера, необходимые для того, чтобы состояться в выбранной вами профессии: _____

6. Назовите качества характера, которые могут вам помешать приобрести любимую профессию: _____

7. Что или кто влияет на выбор вашей будущей профессии:

– родители

– родственники

– педагоги

– друзья

– знакомые

– книги

– фильмы

– жизненные обстоятельства

– способности

8. Как относятся ваши родители к профессии, которую вы хотите избрать?

Анкета для родителей

Ф.И.О. _____

1. Обсуждали ли вы со своим сыном /дочерью/ проблему выбора профессии? _____

2. Какую профессию хочет выбрать ваш/а/ сын /дочь/? _____

3. Что советуете ему /ей/ вы? _____

4. Совпадают ли ваши интересы и точка зрения на избранную профессию? _____

5. Что является основным вашим аргументом в выборе профессии вашего ребенка? _____

6. Если ребенок будет настаивать на собственном выборе будущей профессии, будете ли вы ему препятствовать? _____

7. Довольны ли вы своей профессией? Почему? _____

8. Что повлияло на ваш профессиональный выбор? _____

9. Что интересного в вашей профессии? _____

10. Какие минусы своей профессии вы можете назвать? _____

11. Если бы начать жизнь сначала, вы бы поменяли профессию или нет? _____

12. Хотите ли вы, чтобы ваш/а/ сын /дочь/ продолжил/а/ вашу профессию? Почему? _____

Данные анкет позволяют выявить, чем особенно интересуются ребята-выпускники, какие профессии их привлекают, каковы плюсы и минусы избранной ими профессии, кто повлиял на их выбор.

Анкетные данные родителей помогают увидеть ситуацию по данному вопросу под углом зрения родителей, которые равнодушны к выбору профессии своими детьми.

“Игра в будущее”

Анкета

1. На сколько процентов ты уверен в том, что добьешься успехов на избранном пути? _____

2. Кто подсказывает тебе, что делать в жизни? _____

3. Какую зарплату ты хочешь иметь? _____

4. Назови профессии, должности, звания, которые больше всего тебя привлекают? _____

5. Оцени состояние своего здоровья по 10-бальной шкале _____

6. Если ты не поступишь в вуз – это очень страшно? _____

7. Подготовила ли тебя школа к успешному вхождению в жизнь? _____

8. Как часто ты будешь встречаться со своими одноклассниками после окончания школы? _____

9. Если бы ты открыл свою фирму, кого из ребят своего класса ты пригласил бы к себе на работу и на какие должности? _____

10. Напиши свои 10 главных умений: _____

11. Раздели лист пополам и напиши слева все свои основные достоинства, а справа – свои недостатки.

12. Составь, пожалуйста, свой словесный портрет, а затем выбери человека в классе, которому ты больше всего доверяешь, чтобы он тоже составил твой словесный портрет.

Эти виды работы чаще всего применяют педагоги школ.

Первая часть проводимой работы связана с предпрофильной подготовкой. Это мероприятия, связанные с выбором профессионального направления. Куда входит как диагностика, так и встречи, беседы, экскурсии.

Многие школы проводят регулярные мероприятия по профориентационной работе.

На выбор профессии немалое влияние оказывают встречи учащихся 10-11 классов с представителями разных профессий.

В регионах процесс обучения в МКШ с ориентацией на будущую профессию координируют региональные центры развития МКШ, согласно пункту 18, приказа МОН РК № 375 от 17.09. 2013 г. (Приложение Д).

Например, по информации Управления образования *Акмолинской области* в течение учебного года с обучающимися школ организованы встречи за круглым столом с представителями разных профессий на темы: «Я знаю пользу и важность своей будущей профессии» «Выбор профессии – сложная и ответственная задача» «Мамандықтың жаманы жоқ» и др. Целью данных мероприятий является расширение кругозора учащихся о мире профессий, развитие интереса к будущей профессии, подготовка учащихся к компетентному выбору профессий, воспитание уважения к труду.

Например, в г. Степногорске со школьниками были организованы и проведены встречи за круглым столом:

- 16 октября 2017 г. Межшкольный учебно-производственный комбинат, профориентационная встреча учащихся профиля «Предприниматель малого бизнеса» с сотрудниками ИП Волосниковой О.С. В непринужденной беседе за круглым столом учащиеся узнали много нового и интересного о профессиях «Повар», «Технолог», об особенностях предпринимательской деятельности;

- 24 ноября 2017г. Средняя школа села Карабулак, «Выбор профессии – сложная и ответственная задача», с учащимися 11 классов;

- 11 декабря 2017г. Основная школа поселка Аксу, круглый стол с участием сотрудников УВД;

- 16 января 2018 г. СШ с. Қырық құдық «Менің болашақ мамандығым – менің тағдырым» с учащимися 11 классов;

- 4 апреля 2018 г. СШ с.Степногорское «Мамандықтың жаманы жоқ» с учащимися 11 классов;

- 16 апреля 2018 г. СШ с.Изобильное «Я знаю пользу и важность своей будущей профессии» с учащимися 9 классов.

Встречи учащихся 10-11 классов со специалистами центра занятости, акимата, Палаты предпринимателей (охват 80 человек).

С учащимися проводятся беседы, дискуссии, диспуты, тренинги с обсуждением увиденного; видеолектории по темам: «Профессии,

востребованные на рынке труда», «Современные профессии Казахстана», «Топ-10 профессий» и т.д. В данных мероприятиях приняли участие 936 человека.

Также проводятся профориентационные встречи учащихся 10-11 классов с представителями вузов и колледжей области, города, студентами учебных заведений (охват составил более 800 человек); дни открытых дверей для учащихся (охват 120 человек).

Традиционным стало проведение такого мероприятия, как «День открытых дверей». Цель мероприятия – это формирование у учащихся представления о различных профессиях для дальнейшего самоопределения.

Во время встречи ребята и их классные руководители смотрят ролики о востребованных специальностях, посещают все профили МУПК, специальности колледжей, участвуют в мастер-классах, проходят тестирование. Так же интересно проходят Дни открытых дверей организованные на предприятиях города.

Одной из форм организации профориентационной работы является экскурсия (охват 649 человек).

Самая эффективная из видов профессионального просвещения — это профориентационная экскурсия. Она дает обучающимся возможность в сравнительно короткие сроки с помощью непосредственного наблюдения ознакомиться с выбранной профессией. Так, 22 сентября 2018 г. учащиеся 1-5 классов и родители посетили экскурсию на международном «Бале роботов» в павильоне НурАлем в Астане, а также открытые уроки.

Для проведения профориентационной работы педагогами отбираются такие формы, как организация различных конкурсов, конференций, фестивалей, защиты проектов, викторин, выставок рисунков, книжных выставок и др. (охват – 429 человек).

Одним из способов решения проблемы профессионального самоопределения является организация и проведение профессиональных проб, где ребята получают возможность узнать о профессии путем погружения в неё.

Главная задача профориентации заключается в том, чтобы посредством использования различных форм групповой и индивидуальной работы с обучающимися подвести их к пониманию как социальной, так и личной значимости правильного выбора профессии, стимулировать проявление их собственной активности в профессиональном самоопределении. В течение учебного года проводится работа по выявлению интересов, способностей и склонностей детей, степени готовности к профессиональному самоопределению. Это: беседы, деловые и ролевые игры, профессиональная диагностика, всевозможные тестирования (методика Г.В. Резапкиной, тесты Беннета, диагностического опросника Е.Климова, «Карты интересов», «Темперамент и выбор профессии» и др.)

Также проводится работа с родителями (охват 587 человек). Во время проведения родительских собраний кроме успеваемости и посещаемости обучающихся обсуждаются вопросы профориентации. В течение учебного года родители привлекаются к участию в проведении экскурсий на

предприятиях и организациях среднего профессионального и высшего образования, проводятся индивидуальные консультации с родителями по проблемам выбора профильных курсов по учебным предметам, выбора будущей профессии детьми.

По информации управления образования *Костанайской области* формами профориентационной работы в школах являются классные часы («Востребованные профессии 2018 года», «Выбери свой путь», «Моя будущая профессия», «Свой путь мы выбираем сами), конкурсы постеров «Калейдоскоп профессий», эссе «В мире профессий»; диалоговые площадки «Формула профессионального успеха» учащихся 11 классов с участием членов палаты предпринимателей; «Профессиональная деятельность и социальный статус человека», диалоговые площадки: диспут «Трудовые права подростков» для учащихся 9,10 классов; деловые игры «Ты ищешь работу»; беседы, экскурсии, анкетирование, тренинги: «Определение личностной направленности»; тестирование «Я и моя будущая профессия»; тренинговые занятия «Жизненные трудности человека», «Расскажи о человеке», групповая диагностика учащихся 9,11 классов «Я предпочту...»; профориентационный тренинг «Профессиомания»; «Профессиональное самосознание»; тест «Вы уверены, что выбрали правильную профессию?»; тест «Профессия и что я о ней знаю»; тренинг «Аукцион профессий», «Перспективные профессии и дальнейший выбор обучения» с учащимися 9, 11 классов; посещение учебных заведений, встреча с представителями вузов и ТиПО. За отчетный период на педагогических советах рассматривались вопросы профессионального обучения, как фактора повышения познавательной культуры учащихся. В школах велась кружковая работа. Во всех школах района оформлены профориентационные уголки «Куда пойти учиться», где расположен материал о колледжах, вузах области, Республики Казахстан для выпускников и родителей.

Библиотекарями школ района оформлены тематические полки по профессиональному воспитанию школьников «Профориентация – выбор будущей профессии», «Куда пойти учиться».

В целях ознакомления с организациями образования области за последние годы налажена работа по проведению мероприятий с участием представителей вузов и ТиПО нашей области: с начала 2017 года были проведены 3 форума «Мир профессий», где приняли участие выпускники школ области. На базе школ области проводились встречи с представителями сельскохозяйственного колледжа, с представителями Костанайского колледжа автомобильного транспорта, Костанайского политехнического колледжа, Костанайского социально-технического колледжа, Костанайского экономического колледжа.

В целях развития интереса к профессиям, культивируемым на селе, были организованы экскурсии в крестьянские хозяйства и пекарни крестьянского хозяйства.

По информации департамента образования *Актюбинской области* в малокомплектных школах области психологи оказывают помощь ученикам 10-

11 классов с выбором профессионального пути, во внеурочное время проводятся классные часы на темы: «Тайны выбора профессии», «Выпускник сегодняшней страны – опора страны завтрашнего дня», «Моя будущая профессия», «Мой выбор», «Поиск себя» «Избранная мной профессия», «В чем секрет профессии», «Нельзя ошибиться в выборе профессии» и другие. Проводятся различные внеклассные мероприятия: сценические постановки, учебные лекции, конференции «Труд – превыше всего», тренинговые занятия «ЕНТ на отлично!» с обучающимися старших классов, ведутся консультации, раздаются памятки учителям, классным руководителям; со сведениями о востребованных профессиях – родителям старшеклассников. Также в качестве информационного и мотивационного материала в коридорах школ оборудованы стенды «Выбор профессии в твоих руках», «Доска выпускников», «Военные учебные заведения» и др., направленные на выбор профессии.

Школа – это центр, организующий и координирующий работу по профориентации учащихся. В школе проводятся встречи, дискуссии, координируется работа по профориентации со специалистами высших учебных заведений, средних профессионально-технических колледжей.

Профдиагностика обучающихся 11 классов по области проводится посредством анкетирования с применением методики «Карты интересов» Е.А. Климова, опросника профессиональных склонностей Г.В. Резапкина и др. Результаты диагностики показали, что обучающиеся в большей степени склонны к изучению предметов естественно-математического направления. Также проводится опрос «Какая профессия вас интересует?» среди обучающихся 11 класса.

По результатам тестирования 11 классов посредством электронного портала "KASIP TEST" можно сделать вывод, что обучающиеся чаще выбирали предметы естественно-математического направления: физика, биология, математика, география.

В целях выявления профессиональных ориентиров старшеклассников проводятся встречи и круглые столы с предпринимателями, работниками Донского горно-обогатительного комбината, медицинскими, сельскими работниками и др. специалистами. Также проводятся экскурсии в районный отдел по чрезвычайным ситуациям, в центры медицинского обслуживания и пр.

Помимо вышеупомянутых мероприятий в школах проводятся различные экскурсии, предметные занятия, тематические вечера, технические кружки, направленные на профессиональную ориентацию обучающихся.

Представители районного отдела обороны, Хромтауского горно-технического колледжа, Уральского филиала «КазТрансГаз», Бадамшинского агротехнического колледжа и железнодорожной станции Никельтау в малокомплектных школах Актюбинской области среди обучающихся 10-11 классов с целью профориентирования проводят просветительскую работу.

Отделом образования в целях профориентационной работы в течение года также планируются различные мероприятия. Ежегодно проводится День открытых дверей в колледжах, проводятся встречи и дискуссии с

представителями Актюбинского регионального государственного университета им. К.Жубанова, Западно-Казахстанского медицинского университета им. М.Оспанова и других высших учебных заведениях области.

По информации департамента образования ЗКО в последние 3 года выпускники школ отдают предпочтение техническим и медицинским специальностям.

В области уделяется внимание профориентационной работе и продолжению обучения выпускников в своих регионах. В рамках работы, направленной на раннюю профориентацию выпускников школ и молодежи, в соответствии с графиком профориентационной работы, совместно с Палатой предпринимателей области были организованы экскурсии по производственным предприятиям, частным хозяйствам. В частности, 147 мероприятий по профориентации охватили 5520 учащихся. В этой связи были организованы встречи, дни открытых дверей с представителями высших учебных заведений Республики Казахстан: Назарбаев Университета и высших учебных заведений области. Учащимся предоставляется системная информация о специальностях своего региона, ведется просветительская работа с целью обеспечения востребованности специалистов в республике. С целью создания условий для сознательного выбора будущей профессии обучающиеся 9-11 классов были ознакомлены с проектом «Доска выпускников», в 183 школах оформлены стенды. На базе колледжей, расположенных во всех районных и городских центрах, был организован «День профориентации». Кроме того, по программе «KASIP TEST» 4610 учащихся прошли онлайн-диагностику.

По информации департамента образования ВКО для учащихся 10 и 11 классов проводится курс по выбору «профессиональное обучение» из вариативной части учебного плана. Работа по профориентации учащихся – обязательная часть плана воспитательной работы. В октябре 2018 года агитационная группа Восточно-Казахстанского государственного университета им. С. Аманжолова провела встречу с учащимися 9-11 классов, где было рассказано о специальностях вуза. В ноябре в 11 классе прошел конкурс «Моя любимая профессия», «Кем буду?», «Все профессии хороши»; в декабре состоялась дискуссия с учащимися 9-11 классов на тему: «Современные специальности», «Встречи со студентами», «Я выбираю профессию».

В библиотеках школ проводятся выставки, выставляются стенды по профориентационной тематике. Факультативы и специальные курсы, направленные на предпрофильное и профильное обучение, проводятся специалистами. Интерес учащихся к таким курсам высок. В течение года профориентационные группы вузов и колледжей посещают школы: раздают учащимся газеты, бюллетени, демонстрируют специальные видеоролики. Школы района сотрудничают с такими учебными заведениями, как Восточно-Казахстанский государственный университет им. С. Аманжолова, Семипалатинский педагогический институт, Дорожно-строительный институт. В селе были проведены встречи с сельскими предпринимателями, крестьянскими хозяйствами, фельдшерами фельдшерско-акушерского пункта.

С учетом потребностей обучающихся на основе учебного плана ежегодно проводится специальный факультатив, кружковая работа за счет вариативных часов. В частности, в течение года согласно плану проводятся «Тіл білгірі», «Жас қалам», «Математика сырлары», «Азы английского», «Тіл тағлымы», "Ғажайып физика" и др. Кроме того, проводятся различные классные часы, тренинги, опросы, тестовые работы, встречи со студентами на тему «Выпускник сегодняшней школы – опора завтрашней страны», представителями вузов, проводятся агитационно-просветительские работы.

В 2018-2019 учебном году учащиеся 11-х классов также участвовали в профориентационном онлайн-тестировании, определяя правильность своих профессиональных предпочтений.

По информации департамента образования *Жамбылской области* в рабочие учебные планы всех основных и средних малокомплектных школ области внедряются ученические компоненты, которые проводятся на профильных курсах по выбору: «В мире профессий», «Профессия и я», «Пространство профессий».

Учителя Жамбылской области разрабатывают программы прикладных курсов, реализующих вариативный компонент содержания профильного обучения учащихся 10-11 классов, которые затем проходят экспертизу регионального научно-методического совета.

В регионе с 2008 года в системе «школа – колледж – вуз» проведена работа по обоснованию модели преемственности содержания профессионально-ориентированного образования обучающихся; на сегодняшний день данная система широко внедрена.

В профильном обучении предлагается использование интерактивных, инновационных, проектно-исследовательских технологий и информационно-коммуникационных технологий: сетевое профильное обучение. Данный вариант широко реализуется в Жамбылской области. В этом варианте несколько общеобразовательных учебных заведений объединяются в сеть, и таким образом становятся учебными заведениями, лучше оснащенными учебно-методическими, кадровыми и материальными ресурсами. Учебное заведение самостоятельно определяет перечень и механизм содержания образования, реализуемого в образованной сети: возникает возможность обеспечения учебными материалами на выбор: для профилирующих общеобразовательных предметов базового содержания, профилирующих общеобразовательных предметов или обязательных предметов по выбору.

По информации департамента образования *Северо-Казахстанской области* диагностика по профессиональной ориентации среди учащихся проводится ежегодно психологами школ. Ежегодно в феврале-марте месяце среди учащихся 9 классов проводится анкетирование по выявлению склонностей и интересов, по которому определяется тип профессии.

ТОО «Международный центр образования «EDTECH-KZ» 28 ноября и 8 декабря 2018 года провел профдиагностику учащихся 11 классов области по

комплексной профориентационной системе «KASIP TEST». В тестировании приняли участие 85 процентов учащихся 11 классов.

Налажено сотрудничество с Центром международных программ по проведению профориентационной работы среди выпускников, желающих обучаться в ведущих международных вузах по программам бакалавриата.

Согласно разработанному и утвержденному управлением образования Плану профориентационной работы среди выпускников 9-11 классов проводится целенаправленная работа для привлечения в средне-специальные и высшие учебные заведения Казахстана абитуриентов.

Во всех районах области открыты и функционируют на базе учебных заведений всего 46 центров и кабинетов профориентации. 38 из них находятся на базе средних школ и 8 на базе колледжей. Кабинетами, Центрами профориентации проводятся экскурсии в течение учебного года для учащихся 9,11 классов с целью ознакомления с различными профессиями. Кроме того, осуществляется просветительская работа, которая призвана дать ответы на вопросы о потребности рынка труда в кадрах; проводятся индивидуальные собеседования с родителями учащихся, форумы выпускников с участием организаций ТиПО и предприятий области.

В организациях образования оформлены информационные стенды для родителей об организациях ТиПО и высших учебных заведениях.

В соответствии с Посланием Главы государства «Третья модернизация: глобальная конкурентоспособность» для популяризации программы «Бесплатное профессионально-техническое образование для всех» среди обучающихся школ и молодежи проводятся: фестиваль профориентационной работы «Профессия. Труд. Будущее», агитационная и разъяснительная работа, акции, флешмобы и т.д.

В течение года для обучающихся выпускных классов организации ТиПО проводят «Дни открытых дверей колледжа», учащиеся школ посещают музеи колледжей. Организуются встречи с ветеранами труда, с трудоустроенными выпускниками колледжей, победителями конкурсов профмастерства.

С начала 2018-2019 учебного года учащиеся 9,11 классов школ посетили такие колледжи города, как Железнодорожный колледж, Гуманитарно-технический колледж, Петропавловский гуманитарный колледж им. М. Жумабаева, Петропавловский строительно-экономический колледж, Петропавловский медицинский колледж, Северо-Казахстанский профессионально-педагогический колледж, Колледж сферы обслуживания и др. Центром профориентации организованы экскурсии и составлен график посещения предприятий города Петропавловска: АО «Мунаймаш», АО «ПЗТМ», ТОО «Единство», ТОО «Молочный союз», АО «Султан», АО «Кызылжар су», ТОО «Петропавловский кожевенный завод», ТОО «СК УПК», АО «Хлебокомбинат», Пожарная часть №2,3, ЮУЖД (вагонное депо), в/ч 6637 и многие другие.

Между управлением образования и Северо-Казахстанским государственным университетом им. М. Козыбаева разработан совместный

план мероприятий, в рамках которого помимо организации встреч с выпускниками, проведения дней открытых дверей, выездов в районы, запланировано проведение предметных олимпиад для выпускников школ области с предоставлением им возможности поступления в вуз на льготной основе. Кроме того, заключены Меморандумы между акимами районов и ректором СКГУ им. М. Козыбаева о взаимосотрудничестве и проведении ранней профориентационной работы.

Реализуется проект «Түлектер тақтасы». Его цель - информирование выпускников и родителей по вопросам профориентации, определение ориентиров выборе необходимой профессии. В проекте принимают участие 323 средние школы и 23 колледжа. В школах оформлены стенды с наглядной справочной информацией о профессиях, размещены списки и буклеты колледжей и вузов области, республики, адрес, перечень востребованных специальностей и предоставляемых грантов.

На сайте управления образования размещена информация о профориентации, имеется список организации ТиПО и перечень предоставляемых специальностей.

В течение учебного года управлением образования СКО ведется работа по приглашению представителей высших учебных заведений Республики Казахстан для проведения профориентационной работы среди учащихся старших классов. Ежегодно проводятся встречи с представителями Казахского Национального университета им аль-Фараби г. Алматы, КИМЭП г. Алматы, АО «Назарбаев Университет», университета Международного бизнеса г. Алматы, Высшего военного заведения пограничных войск КНБ РК, Алматинской, Карагандинской академий МВД РК, Северо-Казахстанского государственного университета имени М.Козыбаева, Университета КАЗГЮУ им. М.С. Нарикбаева г. Астана, Университета им. Сулеймана Демиреля, колледжа гражданской защиты г. Кокшетау, Казахстанско-Британского технического университета, Международного Университета Информационных Технологий г. Алматы.

По информации департамента образования *Карагандинской области* большое внимание уделяется профессиональной ориентации учащихся. С этой целью разработана и внедряется программа «Профессиональный навигатор» для мобильных устройств. В настоящее время данная программа установлена на мобильных телефонах более 25 тысяч учащихся, в том числе учащихся малокомплектных школ. "Профессиональный навигатор" позволяет каждому ученику пройти первичный профессионально-психологический тест, а также получить информацию о выбранной специальности и определить перечень колледжей, куда можно поступить, всегда узнать о востребованных специальностях и специальностях будущего.

В соответствии с приказом МОН РК от 24 марта 2016 года №214 «О порядке проведения дня профориентации обучающихся 9(10)-11(12) классов общеобразовательных школ РК», в колледжах разработан график проведения

Дней профориентации, Дней открытых дверей и программы профессиональных испытаний.

Профессиональные испытания проводятся 3 раза в год в период каникул в колледжах области согласно заранее утвержденному графику.

Продолжается работа по открытию кабинетов профессиональной адаптации. В настоящее время в общеобразовательных школах области открыто 268 кабинетов профессиональной адаптации. Основная цель кабинетов профессиональной адаптации – создание условий для организации и проведения организационно-методической работы с учащимися и родителями.

С целью ознакомления со специальностями учебных заведений области, а также с целью содействия обучающимся в выборе будущей профессии в малокомплектных школах проводится систематическая профессиональная адаптация, в том числе:

- проводятся встречи с представителями различных профессий, ветеранами труда;
- проводятся конкурсы агитбригад.

В рамках Дорожной карты профессиональной адаптации совместно с региональной палатой предпринимателей в течение 2017-2018 учебного года была организована экскурсия на предприятие для учащихся малокомплектных школ.

На сегодняшний день в Карагандинской области функционируют 3 учебно-производственных комбината, которые расположены в Темиртау, Шахтинском, Шетском районах. В 2017-2018 учебном году на учебно-производственных комбинатах в 158 классах в совокупности обучалось 3 196 обучающихся. Педагогические кадры полностью работают и состоят из 31 учителей.

Обучение проводится по следующим специальностям: автослесарная служба, основы медицинских знаний, парикмахер-визажист, технология приготовления пищи, автодело, серверный механизатор, информатика, делопроизводство, портной.

Ежегодно общественное объединение «Молодежное движение за будущее Казахстана» при поддержке областного управления образования г. Караганды проводит традиционную выставку вузов и колледжей Карагандинской области «Абитуриент». Данное мероприятие призвано помочь выпускникам школы в выборе профессии и учебного заведения. В проекте принимают участие все вузы и колледжи, заинтересованные в отборе абитуриентов, а также выпускники школ города Караганды, городов-спутников и близлежащих сельских населенных пунктов.

Основная цель выставки: повышение информированности населения об образовательных услугах, предоставляемых учебными заведениями технического и профессионального образования и вузами; развитие конкурентоспособности вузов, благодаря чему повышается качество образовательных услуг.

Кроме того, в рамках Послания Президента Республики Казахстан от 5 октября 2018 года в области проводится работа по профессиональной диагностике личности в автоматизированной системе «KASIP TEST».

8-10 ноября 2018 года в целях профессиональной диагностики и ориентации учащихся на наиболее популярные специальности в организациях образования области прошел областной конкурс «Лучший психолог года» среди учащихся 11-х классов.

По информации департамента образования *Павлодарской области* в целях профессиональной ориентации учащихся малокомплектных школ и подготовки их к будущей профессии проводится определенная целенаправленная работа.

Составлены планы профориентационной работы по трем направлениям: работа с родителями; работа с учащимися; совместная работа с высшими учебными заведениями и организациями ТиПО. Особое внимание уделяется пропаганде рабочих специальностей.

В школьных библиотеках имеется литература профориентационной направленности, оформлены книжные выставки «Куда пойти учиться?», «Ты и профессия» и т.п.

В школах на заседаниях МО классных руководителей рассматриваются вопросы по профессиональной ориентации обучающихся.

Для родителей выпускников проводятся собрания, лекции на темы: «Как помочь ребенку выбрать профессию», «Предрасположенность к будущей профессии». Большую роль в правильном выборе профессии играют школьные психологи, которые организуют профконсультации, тестирование по выявлению мотивации к выбору профессии, склонностей к определенному виду деятельности.

В течение всего учебного года в школах проводится большая работа по ознакомлению учащихся среднего и старшего звена с условиями успешного профессионального самоопределения: классные часы, тренинги, встречи с представителями профессиональных учебных заведений, успешными людьми, экскурсии на производства, сочинения, анкеты, круглые столы и другие формы.

Психологами школ проводится диагностика профессиональных предпочтений с помощью таких методик, как «Время выбирает нас», психотест «Познай самого себя», тест «Айкын», тест-игра «Кто я в будущем?», методика «Кем быть?», «KASIP TEST», анкетирование «Профессиональный ориентир», определение типа личности, карта интересов, дифференциально-диагностический опросник Е.А. Климова и др.

В целях оказания помощи учащимся в выборе профессии организуются встречи выпускников и родителей с представителями Павлодарского государственного университета им. С. Торайгырова, Павлодарского государственного педагогического университета, Инновационного Евразийского университета и другими вузами и колледжами области. Организуются выезды учащихся в учебные заведения на «День открытых дверей», встречи с успешными людьми.

Проводятся встречи с представителями полицейской службы, которые знакомят выпускников со специальностями высших учебных заведений МВД РК: Алматинской академии МВД, Карагандинской академии МВД, Костанайской академии МВД и Актюбинского юридического института МВД.

Выпускникам раздаются информационные буклеты, разъясняются условия поступления в высшие учебные заведения и организации ТиПО.

Учащиеся выпускных классов изучают различные курсы, ориентированные на предпрофильное и профильное обучение. Вариативный компонент представлен прикладными курсами школьного компонента в соответствии с профилем обучения. Занятия спецкурсов и факультативы помогают учащимся осознать степень своего интереса к предмету и оценить возможность овладения им с тем, чтобы он мог сделать сознательный выбор в пользу дальнейшего углубленного изучения предмета. Приобретенные знания, умения, навыки и способы практической деятельности способствуют приобретению опыта индивидуальной и коллективной деятельности, подготовки к осуществлению осознанного выбора профессии.

С целью организации доступного качественного образования учащихся малокомплектных школ и подготовки к ЕНТ действуют ресурсные центры, в которые во время сессий привлекаются лучшие педагоги города Павлодара и преподаватели вузов.

По информации департамента образования *Туркестанской области* во всех организациях образования Туркестанской области 24-27 декабря 2018 года проведено онлайн-тестирование по автоматизированной системе профессиональной диагностики личности «KASIP TEST» для выпускников 11 классов. Его результаты были обсуждены в организациях образования, определены выбранные специальности и учебные заведения.

В целях профориентации по выбору профессии районным отделом образования проведены совещания-семинары и круглые столы с участием руководителей организаций образования, их профильных заместителей, педагогов-психологов. В настоящее время во всех организациях образования района проводится эта работа. С учащимися 9, 10, 11 классов ежегодно по программе «Серпін» проводятся встречи с вузами и колледжами Северного, Западного и Восточного Казахстана, другими вузами.

Кроме того, для реализации программы развития продуктивной занятости и массового предпринимательства «Еңбек» на 2017-2021 годы, утвержденной Постановлением Правительства Республики Казахстан от 29 декабря 2016 года №919, проводятся встречи с работниками Тюлькубасского колледжа агробизнеса и туризма и «Тюлькубасского многопрофильного колледжа», имеющие профориентационную направленность.

По информации департамента образования *Алматинской области* в организациях образования ведется профориентационная работа с учащимися. В частности, участие в Днях открытых дверей, организованных вузами и колледжами, организация поездки в ТиПО и на производственные предприятия. Кроме того, в 10-11 классах прошел конкурс «Какую профессию я выбираю?» и

«Я в выбранной профессии»; проводятся классные часы, на которых предоставляется информация о вузах и специальностях.

С выпускниками школ и их родителями прошли встречи и беседы, где оговаривались изменения в проведении Единого национального тестирования. Для заместителей директоров школ также проведен семинар на тему «ЕНТ-2019».

В дополнение ко всему проводится конкурс, в котором принимают участие выпускники школ, направленный на выявление талантливых и целеустремленных абитуриентов для дальнейшей подготовки специалистов с высшим образованием, востребованных на рынке труда. Призерам конкурса дается грант на обучение, предоставляемый за счет местного бюджета. В области в 2017 году 98 выпускников обучаются за счет местного гранта, а в 2018 году их насчитывалось уже 106.

По информации департамента образования *Мангистауской области* проводится планомерная работа по профориентации обучающихся и по оказанию помощи выпускникам в сознательном выборе будущей профессии:

- предоставление сведений о колледжах и высших учебных заведениях республики.

- проведение встреч с преподавателями ряда колледжей и вузов.

- проведение встреч со студентами, выпускниками школ.

- проведение вечера по выбору профессии, встречи со специалистами сельского округа.

- информирование о востребованных специальностях по Республике и по области.

- ознакомление учащихся с информацией об учебных заведениях, вывешенной на «Доске выпускников».

- организация целенаправленных, систематических встреч, круглых столов с представителями различных специальностей для профессиональной ориентации в выборе необходимой профессии путем информирования выпускников и их родителей.

- посещение местных предприятий, организаций, рабочих мест родителей для создания условий для осознанного выбора будущей профессии выпускников.

- повышение уровня информированности школьников и родителей о современном рынке труда и востребованных специальностях; использование видеороликов.

- информирование выпускников и родителей о грантах, выделяемых колледжам и вузам по проекту «Мәңгілік ел жастары индустрияға» – «Серпін».

- оглашение списка колледжей, высших учебных заведений, их адресов, перечень специальностей для выпускников и родителей по району, области, Республике и т. д.

- проведение анкетирования, собеседования с выпускниками по выбору профессии.

- оказание системной психологической, информационной, консультативной помощи выпускникам 11 классов

По информации департамента образования *Кызылорды* малокомплектным школам предоставляется информация об организациях технического и профессионального образования, участвующих в социальном проекте «Мәңгілік ел жастары индустрияға», «Серпін-2050», о Кызылординском государственном университете им. Коркыт ата, об Университете «Болашак», о Кызылординском гуманитарном университете, о Кызылординском инженерно-экономическом институте, об Аральском многопрофильном колледже, Аральском гуманитарно-техническом колледже, а также о Казалинском транспортно-техническом колледже. Представляются сведения о сроках приема документов учебных заведений, перечне специальностей. С целью выявления интересов к той или иной профессии среди учащихся 8-10 классов проводится анкетирование. В течение года психологи школ дважды проводят анкетирование учащихся 9-11 классов на тему: «К какой профессии ты склонен». В ноябре учащиеся 9-х классов посетили профессионально-технические лицеи. В декабре среди 9-х классов прошел вечер профессионального выбора «Моя будущая профессия». В 5-11 классах «Какую профессию вы хотите иметь в будущем?»; были проведены классные часы на тему «Профилактика правонарушений среди несовершеннолетних». В течение года были организованы встречи с представителями вузов и колледжей. В октябре, декабре психологи школ проводят тренинги «Перечень профессий» с учащимися 11-х классов. Проводятся встречи учащихся старших классов со специалистами учебных заведений, специальные опросы, проводится широкая профориентационная работа.

По информации департамента образования *Атырауской области* в малокомплектных школах, расположенных в отдаленных селах, недостаточно кадров (технология для мальчиков, математика, русский язык, музыка); тем не менее, по запросу учащихся для реализации предпрофильного и профильного обучения проводятся факультативы, кружки, элективные курсы согласно учебному плану. В частности, по специальности журналистика – «Қыл қалам», по специальностям геодезия и туризм, водные ресурсы – «Земля», «Қазақ елі»; по специальностям медицина, фармацевтика, экология – «Человек и природа», «Юные натуралисты», «Биология и здоровье», по специальности переводческое дело – «Языки мира», а также проводятся различные курсы по ИТ-технологиям.

В области с 2016 года при поддержке компании «Шеврон» действует профильно-ориентированный проект программы «Заңғар» для учащихся 9-11 классов, формирующий жизненные навыки «Паспорт на успех». Проект состоит из 48 уроков, каждое занятие проводится по 60 минут, один раз в день, 3-4 раза в неделю. Проект содержит такие темы, как «Выбор профессии», «Подготовка резюме», «Подготовка к первому собеседованию на рабочем месте», «Поведение на рабочем месте». На занятия с работодателями отведено 3 часа. Этот проект дает положительный вклад в профильную направленность, жизненные навыки учащихся школ.

Анализ предпочтения предметов (профильного направления) позволил выделить наиболее востребованные:

1. Элективные курсы, направленные на развитие умений, навыков прикладного характера: «Решение нестандартных задач», «Web-дизайн», «Страноведение», «Решение текстовых задач», «Психология семьи», прикладные курсы «Страноведение», «Решение текстовых задач», «Многообразие и эволюция органического мира», и т.д.

2. предметы естественно-математического цикла (биология, физика, география, математика, химия)

3. предметы гуманитарного направления (история, английский).

4. «Основы радиотехники и электроники», «Курсы робототехники», а также курсы «Абаеведение», «Стилистика языка», «Практический казахский язык».

5. Элективные курсы:

- Решение сложных задач по математике
- Теория относительности
- Решение сложных задач по химии
- Экономика и экология
- Живые клеточные загадки
- Решение сложных задач по курсу физики

Образцы материалов предпрофильной и профильной подготовки из опыта регионов приведены в приложении Е.

Одной из главных моделей обеспечения качественного профильно-ориентированного обучения в МКШ является сетевая модель профильного обучения в образовательных организациях региона, т.е. создание и функционирование опорных школ с сетью магнитных школ, расположенных в сельской местности, а также внешкольных организаций. Один учебный год предлагается «Апробация экспериментального учебного плана для общеобразовательных МКШ. Профильная и предпрофильная подготовка». Следующие два учебных года – «Отработка сетевых моделей профильного обучения в образовательных организациях региона».

Целью реализации данной модели является обеспечение качества образования на основе функционирования опорной школы, создания организационно-педагогических, нормативно-правовых, научно-методических, материально-технических и финансово-экономических условий сетевого взаимодействия между организациями образования сетевого блока, другими субъектами образовательного пространства по различным направлениям деятельности региона.

Исходя из цели, определены следующие задачи эксперимента:

- разработка карты образовательных услуг, предоставляемых опорной (базовой) школой в рамках сетевого взаимодействия образовательной сети региона;

- информационное освещение образовательных услуг опорной школы;

- разработка нормативно-правовых актов, регламентирующих взаимоотношения субъектов сетевого блока опорной школы;
- организация курсовой подготовки и повышения квалификации учителей, организация деятельности сетевых творческих групп учителей сетевого блока, повышение профессиональной компетентности педагогических и руководящих кадров;
- разработка механизма получения профильного образования обучающимися сетевого блока;
- интеграция основного и дополнительного образования;
- обновление сайта для поддержки модели в виртуальном пространстве;
- выполнение социального образовательного заказа на территории региона при имеющихся ресурсах;
- обеспечение высокого уровня фундаментальной образовательной и допрофессиональной подготовки обучающихся в опорной школе по профилям обучения через содержание учебного процесса;
- усиление практической направленности обучения за счет включения обучающихся в реализацию социально-ориентированных учебных проектов и исследований по профильной подготовке, ориентированных на особенности рынка труда региона;
- вовлечение в образовательный процесс преподавательского состава вуза и колледжей.

Нормативно-правовой основой реализации профильного обучения являются официальные документы и распорядительные акты регионального и опорного школьного уровней, договора,

Профильное обучение представляет собой целостную педагогическую систему, обусловленную в своем функционировании и развитии разнообразными объективными факторами: социальными, психологическими, организационно-педагогическими, материально-техническими и другими. В опорной школе может сложиться структура профильного обучения, которая относится к модели многопрофильной школы со смешанным типом профилизации.

Выбор профилей обучения в опорной школе определяется рядом факторов:

- материально-техническими ресурсами опорной школы;
- кадровыми возможностями;
- социальным заказом родителей обучающихся;
- необходимостью подготовки обучающихся к поступлению в вузы по профилю;
- сохранением контингента интеллектуально развитых, грамотных, продвинутых обучающихся в школе на старшей ступени обучения.

Одним из направлений реализации модели является:

1) *организация обучения обучающихся старших классов на профильном уровне:*

- естественно-математическое направление;

- общественно-гуманитарное направление;

2) *организация предпрофильной подготовки:*

- определение индивидуальных особенностей личности;

- определение путей взаимодействия между психологом и обучающимися с целью оказания помощи в профессиональном самоопределении;

- психологическая диагностика при формировании профильных классов;

3) *организация исследовательской деятельности обучающихся;*

4) *организация дополнительных занятий для обучающихся;*

5) *привлечение ресурсов высшего учебного заведения, колледжей и организаций ТПО;*

- педагогическая и производственная практика студентов;

- работа по программе «Одаренные дети»;

- групповые занятия для одаренных детей по дисциплинам естественно-научной, физико-математической, гуманитарной направленностей с учителями опорной школы;

- групповые занятия для одаренных детей по математике с приглашением преподавателей вуза.

б) *Организация совместных образовательных проектов, социально-значимых акций, воспитательных мероприятий, например, организация повышения профессиональной компетентности педагогических и руководящих кадров.*

Для реализации сетевой модели в опорной школе используется следующее ресурсное обеспечение:

Программно-методическое:

- набор профильных и элективных курсов на основе базовых общеобразовательных предметов;

- учебно-методические комплексы.

Информационное:

- банк программ общих образовательных событий и внеурочных мероприятий, включенных в сетевое взаимодействие;

- образовательная карта территории;

- информация об успешности прохождения профильного курса;

- освещение хода реализации модели в газете опорной школы и региона, на сайте опорной школы, в СМИ.

Кадровое:

В опорной школе работает высококвалифицированный творческий педагогический коллектив.

К преподаванию профильных предметов, элективных курсов, для работы с одаренными детьми привлекаются преподаватели вузов и колледжей.

Преподавание в профильных классах призвано создать условия самоорганизации обучающимся собственной образовательной траектории, направленной на саморазвитие. В силу этого, учителя, работающие в профильных классах, владеют искусством и наукой оказания педагогической

помощи в «выращивании» у старшеклассника качеств авторов-проектировщиков своего образовательного пространства.

Введение профильного обучения потребовало от педагогов опорной школы применения современных технологий, т.к. в основу организации профильного обучения как выше было сказано, заложены идея личностно-ориентированного и компетентностного подхода, активное включение в образовательный процесс проблемного и исследовательского методов обучения, увеличения доли самостоятельной работы обучающихся. В профильных классах используются следующие педагогические технологии:

- информационные технологии;
- дифференцированного обучения;
- проблемного обучения,
- проектное обучение и другие.

Важной частью реализации модели является линия «Образовательного туризма», которая обеспечивает погружение в специфическую атмосферу, дает возможность получить опыт профессиональной пробы. Реализуется это направление посредством таких видов работ, как экскурсия обучающихся в вузы, стажировка обучающихся в научных лабораториях вуза, «Погружение в предмет».

Социальное партнерство в системе образования является основой повышения качества реализации профильного обучения. Именно в условиях школы начинается подготовка учащегося к выбору профессии и профессиональной деятельности. Очень важно, чтобы это происходило в условиях непрерывного образования, так как давно доказано, что система непрерывного образования нацелена на целостное развитие человека, на создание условий и возможностей профессиональной и социальной адаптации личности в динамичном обществе. В связи с этим становится актуальной проблема взаимодействия школ с высшими учебными заведениями, на базе которых могут быть созданы условия для повышения качества и результативности учебно-воспитательного процесса. Школы и вузы осознают необходимость такого взаимодействия, и в последнее время появились множество двухзвенных и трехзвенных структур типа «школа – вуз», «школа – колледж – вуз», занимающихся как подготовкой обучающихся к профессиональному самоопределению, так и вопросам совершенствования и повышения качества образования.

Исследовав опыт внедрения профильно-ориентированного обучения в регионах, мы убедились, что эффективная подготовка специалистов возможна через систему социального партнерства «школа – вуз», посредством внедрения непрерывного образования, осуществлением предпрофильного и профильного обучения обучающихся. В целях развития системного социального партнерства в сфере образования и производства, обеспечивающего повышение эффективности и качества образовательного процесса, подготовку кадров всех уровней в соответствии с потребностями регионального рынка труда, на базе опорной школы реализуется профильное обучение; с целью эффективной

организации нового содержания образования заключаются договора о социальном партнерстве по подготовке специалистов с вузами и колледжами. Это дает возможность создать ассоциацию образовательных организаций. Основные направления деятельности ассоциации учебных заведений:

- прогнозирование и определение потребностей различных отраслей в высококвалифицированных кадрах, а также помощь в открытии новых специальностей; повышение эффективности и качества подготовки кадров для отраслей производства;

- развитие системного социального партнерства;

- формирование перечня рабочих профессий, востребованных на рынке труда, в том числе требующих наличие среднего профессионального и высшего образования;

- создание совместно с работодателями современной материально-технической базы для качественной подготовки специалистов и рабочих кадров по отраслям;

- долговременная профориентационная работа с молодежью и работодателями;

- стимулирование привлечения и закрепления молодых специалистов в строительном, энергетическом, жилищно-коммунальном комплексах;

- обеспечение прохождения практик студентов и содействие в трудоустройстве выпускников;

- осуществление поиска форм сотрудничества с общеобразовательными магнитными школами, образовательными организациями ТиПО и высшего образования;

- непрерывность образовательного процесса. Всему этому способствует профильное образование на старшей ступени обучения и предпрофильная подготовка в среднем звене.

Предпрофильная подготовка является первоначальным этапом профессионального самоопределения, осознания необходимости выбора сферы профессиональной деятельности выпускниками основной школы общеобразовательных организаций. Преемственность в предпрофильной подготовке и профильном обучении как поступательное движение образовательного процесса во всех звеньях системы непрерывного образования обеспечивает неразрывную связь между отдельными этапами и ступенями обучения, способствует расширению и углублению знаний, приобретенных на предыдущих этапах обучения, позволяет выявлять готовность обучающихся к переходу на новые ступени образования и самообразования. Реализация преемственности в предпрофильной подготовке и профильном обучении уже в школе актуальна тем, что отражает имеющиеся потенциальные возможности непрерывного образования. Обозначим их:

- общество и государство заинтересованы в практических результатах работы школ, готовящих обучающихся к выбору жизненных профессиональных ориентиров;

- в высшей школе существует определенное мнение о необходимости дополнительной специализированной подготовки старшеклассников для поступления в вузы;

- содержание образовательных, а также жизненных установок большинства старшеклассников соответствует профилизации обучения в старших классах.

Исходя из вышеизложенного, становится очевидной потребность в осуществлении преемственности профильного обучения обучающихся, выявления и обоснования, необходимых для этого процесса педагогических условий.

В связи с этим особую важность приобретает деятельность школы по реализации предпрофильного и профильного обучения, ориентированного на максимальное раскрытие в обучающихся природных задатков, увлечений, способствующих их профессиональному самоопределению.

Во многом от правильного выбора профиля будет серьезно зависеть дальнейшая судьба старшеклассников, в частности мера их подготовленности к успешной сдаче ЕНТ и перспективы на продолжение профессионального образования после школы.

Важное значение в обеспечении преемственности в профильном обучении имеет заключение двухсторонних договоров по целевому приему и целевой (договорной) подготовке специалистов между учебными заведениями, работодателями и потребителями услуг, а также работа с работодателями по определению потребности в кадрах всех уровней, выявлению особенностей подготовки и требований к специалисту.

Соответственно, особую важность приобретают задачи предпрофильной работы с девятиклассниками как комплексной их подготовки к жизненно важному выбору. Уже в 9-м классе основной школы обучающийся должен будет получить информацию о возможных путях продолжения образования, наиболее востребованных профессиях на рынке труда, в отношении территориально доступных ему образовательных организаций, оценить свои силы и принять ответственное решение. Важно понимать, что если раньше выпускник основной школы совершал выбор между обучением в 10-м классе «в своей школе» и системой профессионального образования (поступление в гимназии, лицеи, школы с углубленным изучением ряда предметов не носили массового характера), то теперь по окончании основной школы нормой становятся и переходы из школы в школу.

Для осуществления «позиционирования» в 9 классе необходимо не просто дать попробовать обучающемуся свои силы в той или иной предметной области. В конечном счете, важно не то, в каком предмете он успешнее или не успешнее. Необходимо выявить его прикладную направленность, т.е. необходимо дать возможность именно в 9-м классе попробовать практику предметных областей, чему должны способствовать элективные курсы, в том числе направленные на удовлетворение познавательных интересов отдельных обучающихся в областях деятельности человека.

В области профессиональной ориентации школы могут сотрудничать с вузами, на базе которых обучающиеся могут посещать элективные курсы по выбранному профилю. Программы элективных курсов разрабатываются преподавателями вузов. Помимо элективных курсов, в рамках профильного обучения обучающиеся знакомятся с различными специальностями, у них есть возможность узнать специфику обучения в вузе, участвовать в работе студенческих научно-практических конференциях, побывать на экскурсии на базовом предприятии и получить самую широкую информацию о перспективах трудоустройства по востребованным профессиям. В рамках сотрудничества могут предполагаться участие обучающихся 10-11 классов в предметных олимпиадах, проводимых на базе вуза, успешные результаты которых дают приоритет поступления в вуз. В условиях взаимодействия опорной школы и вуза методическая работа представляет собой целостную систему взаимосвязанных мер, действий, мероприятий, направленных на всестороннее повышение квалификации и мастерства каждого учителя школы и преподавателя вуза в условиях их тесного сотрудничества и взаимодействия. Учтена необходимость приближения труда каждого педагога к труду ученого-исследователя, использующего наблюдение, анализ, моделирование и другие методы исследования.

Также можем рекомендовать курсы на образовательном портале BilimLand, направленные на профориентацию обучающихся:

- <https://bilimland.kz/ru/courses/gornoe-delo> – онлайн-обучение горному делу;
- <https://bilimland.kz/ru/courses/stroitelstvo-i-ehkspluatacziya-zdaniy> – онлайн-курсы по строительству и эксплуатации зданий.

Кроме этого на образовательном портале BilimLand имеется коллекция учебных фильмов, отражающих различные области человеческой деятельности («Кто такие авиадиспетчеры?», «Что такое логистика?», «Что такое мода?» и др.) <https://bilimland.kz/ru/courses/education-movies>

В мировом кинофонде имеются хорошие образцы фильмов и мультфильмов, в которых ярко показаны особенности той или иной профессии, и их также можно использовать с профориентационной целью:

- Повар: «Рататуй» (2007);
- Летчик: «В бой идут одни «старики»» (1974);
- Учитель: «Звездочки на земле» (2007);
- Артист: «Поющие под дождем» (1952);
- Врач: «Ученик лекаря» (1983);
- Музыкант: «С чего все начиналось – Дина Нурпеисова» (2014).

Одним из приоритетных направлений модернизации казахстанского образования является оптимизация сети сельских школ (в том числе МКШ) с целью развития образования на селе и создание условий для обеспечения доступности и высокого качества сельского образования. Сегодня, когда воспитательные возможности сельского социума снизились, школа становится средством духовного возрождения села. Поэтому совершенствование ее

работы – проблема не только педагогическая. Она связана с экономическими, социальными, политическими, демографическими сферами развития села.

В настоящее время в сельских школах наблюдаются следующие проблемы:

1. Уменьшается учебная нагрузка педагогов за счет неблагоприятной демографической ситуации в связи с уменьшением количества детей школьного возраста и перемены места жительства (переезд на другое место жительства).

2. Недостаточное количество учителей первой и высшей категорий в сельской местности препятствует развитию инновационных направлений учебной деятельности, в том числе созданию условий для профильного обучения.

3. Диспропорция качества образования в городских и сельских образовательных организациях.

Переход на модель сетевого взаимодействия «Опорная школа с сетью филиалов» в процессе реструктуризации способствует решению данных проблем. Опорная школа должна стать центром научно-методической работы с педагогическими кадрами по изучению инноваций в системе образования и служит учебной базой для группы закреплённых общеобразовательных организаций (магнитных школ), так как создается с целью распространения опыта и оказания методической помощи магнитным школам своего региона.

Основными задачами методической работы в опорной школе являются:

- апробация на своей учебной базе новых образовательных технологий и адаптация их к условиям педагогической практики;

- организация учебы учителей, руководителей школ и их заместителей, руководителей предметных методических объединений педагогов по использованию в практике новейших достижений педагогической науки, овладению актуальным педагогическим опытом, новаторскими методами обучения и воспитания, навыкам управления в условиях модернизации системы образования;

- формирование и распространение актуального педагогического опыта по перспективным направлениям развития образования.

Сеть методического взаимодействия в образовательном пространстве опорной школы включает все структурные подразделения, осуществляющие информационно-методическое сопровождение образовательной сети, а также информационно-технологические ресурсы (образовательный портал управления образования, интрасеть) для организации методической поддержки сетевого взаимодействия.

Содержание методического сопровождения сетевого взаимодействия осуществляется по направлениям:

- разработка и осуществление содержания координационной деятельности в рамках методического сетевого взаимодействия;

- системная работа межшкольных методических советов и объединений образовательных организаций на базе опорной школы;

- создание и методическое наполнение межшкольных информационно-методических кабинетов;
- разработка и создание банка методических рекомендаций информационно-методического сопровождения сети;
- обеспечение непрерывного образования руководящих и педагогических кадров через различные формы методической работы в межкурсовый период;

Главным координирующим и направляющим органом является межшкольный методический совет, объединяющий в своем составе заместителей директоров опорной школы, школ-партнеров (магнитных школ), руководителей межшкольных методических объединений, межшкольных рабочих групп, представителей социально-психологической службы, опытных учителей.

Можно выделить важную задачу – вовлечение педагогов школ-партнеров в деятельность, направленную на профориентацию обучающихся, через работу межшкольных методических объединений. Это проведение семинаров-практикумов для учителей по освоению системы диагностических методик, это и составление совместного графика индивидуальных и групповых занятий с обучающимися, и организация работы творческих групп по совместной разработке проектов, и корректировка планов классных руководителей с учетом плана работы, и обмена информацией с использованием информационно-коммуникационных ресурсов.

Важно, чтобы все учителя школ-партнеров приобрели опыт работы по предпрофильной подготовке, программам повышенного уровня сложности, смогли организовать исследовательскую деятельность обучающихся.

В качестве основных критериев эффективности методической работы в опорной школе определены следующие:

1) качество организации непрерывного образования педагогов (показатели: проблемно-ориентированный анализ методической работы, выбор оптимальных решений, актуальность и обоснованность целеполагания, повышение уровня информационно-методического сопровождения, качество мониторинговых решений);

2) повышение профессионального мастерства педагогов (показатели: степень активности педагогов в методической работе региона; увеличение количества педагогов, продуктивно использующих современные образовательные технологии; повышение результативности работы по предмету);

3) качество профильного обучения (соответствие выбора профиля направлению дальнейшего профессионального обучения, удовлетворенность выпускников, родителей выбранным профилем; повышение качества знаний по профильным предметам).

В результате реализации модели методического сопровождения сетевого взаимодействия в образовательном пространстве опорной школы будут созданы необходимые условия, обеспечивающие методическую готовность

всех участников образовательного процесса к работе в условиях сетевого взаимодействия.

Основные функции методической службы в рамках реализации сетевого взаимодействия в опорной школе были определены следующие:

Аналитическая

- анализ информации об окружающей среде;
- анализ потребностей рынка труда региона;
- анализ запросов основных потребителей;

Организационная

- организация сетевого взаимодействия, координация деятельности объектов сети;

- организация обмена ресурсами (кадровые, информационные, научно-технические, учебно-методические),

- организация движения обучающихся, в том числе для получения качественных образовательных услуг различного уровня.

Информационная

- организация информационных потоков внутри сети (обучающихся, родителей, педагогов);

- организация рекламной деятельности (дни открытых дверей, открытый микрофон, презентация курсов, ярмарка и др.; использование средств массовой информации, различных видов уличной рекламы);

- создание «информационно-образовательной карты» региональной территории для содействия обучающимся в выборе их образовательного маршрута.

В МКШ Казахстана в основном однопрофильное обучение. Рассмотрим разработку варианта организации обучения предметных курсов в профильной школе при использовании модели опорной школы ресурсного центра. Предложенный вариант применим также для малочисленных классов общеобразовательной школы, которые испытывают затруднения при организации профилизации обучения. Учителя математики, физики, химии, биологии, географии, казахского, русского и английского языков, истории Казахстана и всемирной истории, выбравшие данные варианты организации профильного обучения, могут вносить свои изменения, корректировки в данную программу с учетом особенностей своей школы, опорной школы (ресурсного центра), региона.

В Казахстане тактические шаги по реализации профильного обучения осуществляются в условиях внедрения ГОСО РК, которое представляет возможность:

- учесть интересы и способности учащихся через дифференциацию процесса обучения;

- использовать вариативность форм и средств обучения.

В казахстанском ГОСО профильное обучение в 10-11 классах реализуется по двум направлениям:

- общественно-гуманитарный;

- естественно-математический.

Реализация профильного обучения на старшем уровне общего среднего образования связана с такими явлениями как дифференциация обучения; вариативное образование; типовой учебный план (ТУП).

Типовой учебный план предусматривает:

- во-первых, получение базового образования на уровне основного среднего образования (1-9 кл.);
- во-вторых, организации профильного обучения учащихся 10-11 классов по двум направлениям.

ТУП определил двухкомпонентную структуру содержания образования: инвариантный и вариативный.

Инвариантный компонент определяет состав образовательных областей: обязательные предметы для каждого из двух направлений профилизации.

Вариативный компонент состоит из школьного и ученического компонентов.

Состав школьного компонента: профильные предметы, прикладные курсы.

Состав ученического компонента: курсы по выбору.

Содержание инвариантной части позволяет приобщить учащихся к общекультурным и национально значимым ценностям, сформировать у них личностные качества.

Вариативную часть учебной нагрузки на старшем уровне школы составляют профилирующие предметы, прикладные курсы, курсы по выбору.

Приводим пример из опыта организации профильного обучения Ростовской СШ Бухар-Жырауского района Карагандинской области.

Методические рекомендации по организации обучения курса «Биология» в опорной школе (ресурсном центре).

Программа по предмету «Биология» (общественно-гуманитарное и естественно-математическое направление) разрабатывается в соответствии с ГОСО РК. Определяется цель обучения. Описывается содержание курса «Биологии» для общественно-гуманитарного направления, а также для естественно-математического направления.

Специфика разработки Единого учебного плана как основы (матрицы) для разработки учебных планов МКШ и опорной школы (РЦ).

Рабочие учебные планы опорной школы и МКШ разрабатываются на основе единого учебного плана ресурсного центра, а единый учебный план ресурсного центра составляется на основании ТУПа ГОСО РК. Практический блок изучаемых профилирующих предметов, прикладных курсов и курсов по выбору контроль результатов обучения и лабораторные работы, проводится на базе опорной школы по необходимости. Таким образом, каждая школа имеет общее содержание учебных предметов, но разное количество часов в рабочем учебном плане для тарификации учителей. Другими словами, все школы имеют одинаковые рабочие планы, с объяснением в пояснительной записке того, какие часы реализуются в МКШ, а какие часы передаются в опорную

школу. Единым учебным планом Ресурсного центра предусмотрено 4 модуля, каждый из которых содержит количество часов, не выходящих за рамки Государственных стандартов. Каждый модуль включает часы теоретической (Т) и практической (П) деятельности.

Таблица 13. Единый учебный план для 10-11 классов опорной школы естественно-математического направления профильного обучения

Образовательные области и учебные предметы	1 модуль инвариант						2 модуль инвариант						3 модуль элективные курсы						4 модуль Курсы по выбору						
	ч. в неделю	1	2	3	4	Итого	ч. в неделю	1	2	3	4	Итого	ч. в неделю	1	2	3	4	Итого	ч. в неделю	1	2	3	4	Итого	
Казахский язык	1	9	7	10	8	34																			
Казахская лит-ра	2	18	14	20	16	68																			
Русский язык	2	18	14	20	16	68																			
Русская лит-ра	1	9	7	10	8	14																			
Ин. язык	2	15	14	20	16	68																			
Всемирн. история	1	9	7	10	8	34																			
История Каз-на	1	9	7	10	8	34																			
Основы обществ.	1	9	7	10	8	34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Основы правовед.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Математика	3	27	21	30	24	102	1	9	7	10	8	34													
Информатика	1	9	7	10	8	34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Физика	1	9	7	10	8	34	2	18	14	20	16	68													
Химия	1	9	7	10	8	34	2	18	14	20	16	68													
Биология	1	9	7	10	8	34	1	9	7	10	8	34													
География	1	9	7	10	8	34	1	9	7	10	8	34													
Технология	2	18	14	20	16	68																			
Физическая культура	2	18	14	20	16	68																			
НВП	2	18	14	20	16	68																			
Этика и психология	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	9	7	10	8	34							
Элективные курсы																									
Элементы матем. статистики (элементарные функции, графики)													1	9	7	10	8	34							
Решение													1	9	7	10	8	34							

экспериментальных задач																							
Курсы по выбору																							
Организация исследовательской деятельности обучающихся																	0,5	4,5	3,5	5	4		
Геоэкология Казахстана																	0,5	4,5	3,5	5	4		

10 класс
Структура программы

Модуль 1

Учителя магнитных школ (малочисленных классов) должны обеспечить всем учащимся 10 класса обязательный уровень биологической подготовки, исходя из направленности школы.

Модуль 2

В содержание этого модуля включить те вопросы инвариантной части, которые не вошли в первый модуль, т.е. были не обязательны для учащихся общественно-гуманитарного направления.

В период сессии всех учащихся общественно-гуманитарного и естественно-математического направления магнитных школ поделить на два класса соответственно по направлениям. С учащимися магнитных школ естественно-математического направления проводятся занятия по программе Модулей 2,3,4.

Модуль 3

Элективные курсы, которые реализуются за счет школьного компонента ТУПа

Модуль 4

Курсы по выбору – вариативные часы ученического компонента ТУПа.

На примере:

I четверть, курс биологии 10 класса.

В 1 четверти 8,5 учебных недель, т.е. $1 \times 8,5 = 8,5$ (ч) биологии на ОГН, $2 \times 8,5 = 17$ (ч) на ЕМН.

II четверть, курс биологии 10 класса.

Во 2 четверти 7,5 учебных недель, т.е. $1 \times 7,5 = 7,5$ (ч) биологии на ОГН и $2 \times 7,5 = 15$ (ч) биологии на ЕМН.

III четверть, курс биологии 10 класса.

В 3 четверти 10 учебных недель, т.е. $10 \times 1 = 10$ (ч) биологии на ОГН и $10 \times 2 = 20$ (ч) биологии на ЕМН.

IV четверть, курс биологии 10 класса.

В 4 четверти 8 учебных недель, т.е. $8 \times 1 = 8$ (ч) биологии на ОГН и $8 \times 2 = 16$ (ч) биологии на ЕМН

МОДУЛЬ №1

Цель: обеспечить обязательный уровень биологической подготовки всем обучающимся 10 класса.

Указание: На первом модуле для учащихся общественно-гуманитарного направления использованы 8,5 часов, отводимых по ТУП на курс биологии. На естественно-математическом направлении всего использовано 9 часов из 18 часов, отводимых по ТУПу. Неиспользованные 8,5 часов биологии в 1 модуле переносятся на модуль 2.

Учебная программа по предмету «Биология», общественно-гуманитарное направление (всего 34ч, в неделю 1 ч)

Программа разработана в соответствии с ГОСО Республики Казахстан и решает задачи обучения биологии в средней общеобразовательной школе. В соответствии с типовым учебным планом общего среднего образования ГОСО РК количество часов в неделю по биологии на общественно-гуманитарном направлении обучения составляет: в 10 классе – 1 час в неделю, 34 часа в учебном году. Вариативная часть содержания образования обеспечивает индивидуальный характер развития учащихся и разрабатывается с учетом пожелания детей и запросов их родителей. Рекомендуются следующие дополнительные учебные программы: «Медицинская генетика», «Основы экологии», «Экологические аспекты Казахстана», «Биотехнология», «Молекулярная биология» «Цитология с основами естественных наук», «Нейробиология», «Молекулярная биология бактерий и вирусов» и т.д.

Таблица 14. Содержание учебного предмета по биологии (общественно-гуманитарное направление, 10 класс – 34 часа)

1. Введение (1 час).
2. Цитология (7 часов).
3. Неклеточные формы жизни (1 час).
4. Размножение и индивидуальное развитие организмов (6 часов).
5. Обмен веществ и энергии (6 часов).
6. Основы генетики (7 часов).
7. Генетика человека (2 часа).
8. Основы селекции и биотехнологии (4 часа)

№	Наименование темы	Кол.час.
І ЧЕТВЕРТЬ		
Введение (1 час).		
1.	Биология как наука. Место биологии в системе наук и её значение. Связь биологических дисциплин с другими науками Место курса «Общая биология» в системе естественнонаучных дисциплин. Цели и задачи курса. Демонстрация портретов учёных-биологов, схемы «Связи биологии с другими науками».	1

	Раздел I. Цитология (7 часов).	
	Глава 1. Предмет, задачи и методы исследования современной цитологии (2 часа).	
2.	История открытия и изучения клетки.	1
3.	Клетка как единица развития, структурная и функциональная единица живого. Прокариоты. Эукариоты.	1
	Глава 2. Химический состав клетки (3 часа).	
4.	Вода и другие неорганические вещества, их роль в жизнедеятельности клетки.	1
5.	Органические вещества: углеводы, белки, липиды, нуклеиновые кислоты, АТФ, их строение и роль в клетке.	1
6.	Ферменты, их роль в регуляции процессов жизнедеятельности.	1
	Глава 3. Строение клетки (2 часа).	
7.	Основные компоненты клетки. Структурные и функциональные особенности мембран различных клеточных структур. ЛР № 1. Строение эукариотических (растительной, животной, грибной) и прокариотических (бактериальных) клеток.	1
8.	Органоиды цитоплазмы, их структура и функции (ЭПС, Комплекса Гольджи, лизосом, пластид, митохондрий, клеточного центра, рибосом). Строение и функции ядра.	1
	Раздел II. Неклеточные формы жизни (1 час).	
	Глава 4. Вирусы и фаги (1 час).	
9.	Вирусы и фаги. Вирус СПИДа. Особенности строения и процессов жизнедеятельности. Профилактика вирусных заболеваний.	1
	II ЧЕТВЕРТЬ	
	Раздел III. Обмен веществ и энергии в клетке (6 часов).	
10.	Обмен веществ и энергии в клетке. Каталитический характер реакций обмена веществ. Пластический и энергетический обмены.	1
11.	Основные этапы энергетического обмена. Демонстрация схемы путей метаболизма в клетке.	1
12.	Отличительные особенности процессов клеточного дыхания.	1
13.	Способы получения органических веществ: автотрофы и гетеротрофы. Фотосинтез, его фазы. Хемосинтез и его значение в биосфере. Демонстрация опытов, иллюстрирующих процесс фотосинтеза.	1
14.	Биосинтез белка. Понятие о гене – источнике генетической информации. Генетический код, его свойства. Демонстрация модели-аппликации «Синтез белка».	1
15.	Матричный принцип биосинтеза белков. Образование и-РНК по матрице ДНК. Регуляция биосинтеза белка. Демонстрация модели клетки; моделей ДНК и РНК.	1
	Раздел IV. Размножение и индивидуальное развитие организмов (6 часов).	
	Глава 5. Бесполое размножение растений и животных (2 часа).	
16.	Самовоспроизведение – всеобщее свойство живого. Митоз как основа бесполого размножения и роста многоклеточных организмов, его фазы и биологическое значение. Демонстрация схем митоза.	1
	III ЧЕТВЕРТЬ	

17.	Формы бесполого размножения организмов: митотическое деление клеток, спорообразование, почкование, вегетативное размножение. Эволюционное значение бесполого размножения.	1
	Глава 6. Половое размножение (2 часа).	
18.	Половое размножение. Мейоз, его биологическое значение. Сперматогенез. Овогенез. Демонстрация схем мейоза.	1
19.	Оплодотворение. Особенности оплодотворения у цветковых растений. Биологическое значение оплодотворения.	1
	Глава 7. Индивидуальное развитие (онтогенез) (1 час).	
20.	Понятие индивидуального развития (онтогенеза) организмов. Деление, рост, дифференциация клеток, органогенез, размножение, старение, смерть особей. Биогенетический закон Э.Мюллера и Э.Геккеля. Демонстрация таблиц, иллюстрирующих виды бесполого и полового размножения. Демонстрация таблиц эмбрионального и постэмбрионального развития высших растений, сходство зародышей позвоночных животных.	1
	Глава 8 . Развитие организма и окружающая среда (1 час).	
21.	Роль факторов окружающей среды в эмбриональном и постэмбриональном развитии организма. Влияние токсических веществ на ход эмбрионального и постэмбрионального периодов (врождённые уродства).	1
	Раздел V. Основы генетики (7 часов).	
	Глава 9. Основные закономерности наследственности (4 часа).	
22.	История развития генетики. Закономерности наследования признаков, выявленные Г.И. Менделем. Гибридологический метод. Моногибридное скрещивание. Закон доминирования и расщепления.	1
23.	Полное и неполное доминирование. Закон чистоты гамет и его цитологическое обоснование. Множественные аллели. Анализирующее скрещивание. Дигибридное и полигибридное скрещивание. Закон независимого комбинирования. Фенотип и генотип.	1
24.	Генетическое определение пола. Генетическая структура половых хромосом. Гомогаметный и гетерогаметный пол. Наследование признаков, сцепленных с полом.	1
25.	Хромосомная теория наследственности. Сцепленное наследование признаков. Закон Т. Моргана. Полное и неполное сцепление генов. Генетические карты хромосом. Демонстрация моделей-аппликаций, иллюстрирующих законы наследственности, перекрест хромосом.	1
	Глава 10. Основные закономерности изменчивости (3 часа).	
26.	Основные формы изменчивости. Генотипическая изменчивость. Мутации. Генные, хромосомные и геномные мутации. Причины и частота мутаций, мутагенные факторы. Эволюционная роль мутаций. Демонстрация результатов опытов, показывающих влияние условий среды на изменчивость организмов; гербарных материалов, коллекций, муляжей гибридных, полиплоидных растений. ПР: 1. Решение элементарных генетических задач.	1

IV ЧЕТВЕРТЬ		
27.	Комбинативная изменчивость, её роль в создании генетического разнообразия в пределах вида и эволюционное значение. Закон гомологических рядов в наследственной изменчивости.	1
28.	Фенотипическая, или модификационная изменчивость. Роль условий внешней среды в развитии и проявлении признаков и свойств. Статистические закономерности модификационной изменчивости. ЛР № 2. Изучение фенотипов растений.	1
Раздел VI. Генетика человека (2 часа).		
29.	Методы изучения наследственности человека. Генетическое разнообразие человека. Генетические данные о происхождении человека и человеческих расах. Характер наследования признаков у человека. Демонстрация хромосомных аномалий человека и их фенотипические проявления. ЛР № 3. Составление родословных.	1
30.	Влияние среды на генетическое здоровье человека. Генетические болезни. Генофонд популяции. Социальные проблемы генетики. Этические проблемы геной инженерии. Генетический прогноз и медико-генетическое консультирование.	1
Раздел VII. Основы селекции и биотехнологии (4 часа).		
31.	Задачи и методы селекции. Генетика как научная основа селекции организмов. Гибридизация как метод в селекции. Демонстрация живых растений, гербарных экземпляров, муляжей, таблиц, фотографий, иллюстрирующих результаты селекционной работы; портреты известных учёных селекционеров; схем, иллюстрирующих методы получения новых сортов растений и пород животных; таблиц, схем микробиологического производства, продуктов микробиологического синтеза.	1
32.	Типы скрещиваний. Полиплоидия в селекции растений. Достижения современной селекции.	1
33.	Селекция растений и животных. Исходный материал для селекции. Искусственный отбор в селекции.	1
34.	Микроорганизмы, грибы, прокариоты как объекты биотехнологии. Селекция микроорганизмов и её значение. Микробиологическое производство пищевых продуктов, витаминов, ферментов, лекарств.	1

МОДУЛЬ №2

Предназначен для учащихся ЕМН на базе РЦ (ОШ). В этом модуле учащиеся углубленно изучают темы, предусмотренные ГОСО РК для ЕМН направления.

Учебная программа по предмету «Биология» (естественно-математическое направление) для 10 класса рассчитана на 68 ч, в неделю 2 ч. и разработана в соответствии с Государственным общеобязательным стандартом среднего образования (начального, основного среднего, общего среднего образования), утвержденным постановлением Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года № 1080.

Базовое содержание учебного предмета 10 класса (всего 68 часов 2 часа в неделю)

1. Введение (1 час)
 2. Цитология «Задачи цитологии» (1 час)
 3. Клеточная теория (19 часов)
 4. Неклеточные формы жизни (2 часа)
 5. Обмен веществ в клетке (метаболизм) (9 часов)
 6. Размножение и индивидуальное развитие (онтогенез) организмов (10 часов)
 7. Основы генетики (12 часов)
 8. Основные закономерности изменчивости (5 часов)
 9. Генетика человека (5 часов)
 10. Основы селекции и биотехнологии (6 часов)
- ВСЕГО 68 часов

В программу модуль №2 включены основные разделы и темы, направленные на изучение теоретических и прикладных основ общей биологии, вопросов сохранения окружающей среды и здоровья человека, лабораторные работы с целью приобретения практических навыков.

Цель обучения: расширить и углубить ЗУНы по разделам «Цитология. Клеточная теория», «Обмен веществ в клетке (метаболизм)», «Размножение и индивидуальное развитие (онтогенез) организмов», «Основы генетики», «Генетика человека», «Основы селекции и биотехнологии».

Указание: В первом и втором модулях оценивание по традиционной пятибалльной шкале: 1,2,3,4,5.

Таблица 15. Календарно-тематическое планирование программы модуля №2

№	Наименование темы	К-во часов	Д/з
І ЧЕТВЕРТЬ			
Р а з д е л І. ЦИТОЛОГИЯ. КЛЕТОЧНАЯ ТЕОРИЯ		(9)	
<i>Глава 1. Химический состав клетки</i>		(3)	
35.	Нуклеиновые кислоты ДНК и РНК. Структура ДНК	1	§8.
36.	Особенности удвоения ДНК, ее роль в хранении наследственности. Исследования ДНК. Краткий исторический очерк. <i>Для дополнительного чтения</i>	1	§9.
37.	Структура РНК, ее виды и функции. АТФ - энергетический нуклеотид	1	§10.
<i>Глава 2. Строение и функции прокариотической клетки</i>		(2)	
38.	Особенности строения различных типов клеток <i>ЛР №1. Строение эукариотических (растительной, животной, грибной) и прокариотических (бактериальных) клеток.</i>	1	§11.
39.	Особенности и разнообразие жизнедеятельности бактерий	1	§12.
<i>Глава 3. Структурно-функциональная организация клеток эукариот</i>		(4)	
40.	Основные компоненты клеток. Строение и функции оболочки. <i>ЛР №2. Наблюдение плазмолиза и деплазмолиза в клетках эпидермиса лука.</i>	1	§13.
41.	Цитоплазма. Немембранные органоиды.	1	§14-

	<i>ЛР №3. Наблюдение за движением цитоплазмы в растительных клетках</i>		15.
42.	Двумембранные органоиды - митохондрии и пластиды	1	§17-18.
43.	Ядро	1	§19-20.
II ЧЕТВЕРТЬ			
Р а з д е л III. ОБМЕН ВЕЩЕСТВ В КЛЕТКЕ (МЕТАБОЛИЗМ)		(5)	
44.	Этапы дыхания и их особенности	1	§24.
45.	Фотосинтез, его фазы. Физико-химические аспекты фотосинтеза	1	§25.
46.	Хемосинтез, его энергетические особенности	1	§26.
47.	Генетический код, его свойства	1	§28.
48.	Этапы биосинтеза белка: транскрипция и трансляция	1	§29.
Р а з д е л IV. РАЗМНОЖЕНИЕ И ИНДИВИДУАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ (ОНТОГЕНЕЗ) ОРГАНИЗМОВ		(2)	
49.	Митоз. Клеточный цикл	1	§30.
50.	Мейоз, его особенности и типы	1	§32.
III ЧЕТВЕРТЬ			
Глава 6. Индивидуальное развитие организмов		(1)	
51.	Органогенез. Взаимовлияние частей развивающегося зародыша. Биогенетический закон	1	§36.
Р а з д е л V. ОСНОВЫ ГЕНЕТИКИ		(7)	
Глава 8. Основные закономерности наследственности		(4)	
52.	Генетические механизмы предопределения пола. Генетика пола	1	§42.
53.	Сцепленное наследование. Хромосомная теория наследственности	1	§43.
54.	Явление кодоминирования. Неаллельное взаимодействие. Полимерия	1	§44.
55.	Типы неаллельного взаимодействия генов: комплементарность и эпистаз. Плейотропия	1	§45.
Глава 9. Основные закономерности изменчивости		(3)	
56.	Причины и значение мутаций. Закон гомологических рядов наследственной изменчивости <i>ЛР №4. Изучение изменчивости, построение вариационного ряда и вариационной кривой.</i>	1	§48.
57.	Генетика популяций	1	§49.
58.	Формы естественного отбора в популяции <i>ЛР №5. Изучение фенотипов растений</i>	1	§50.
Р а з д е л VI. ГЕНЕТИКА ЧЕЛОВЕКА		(5)	
59.	Методы изучения наследственности человека	1	§51.
60.	Практическое значение генетики. Профилактика наследственных заболеваний человека	1	§52.
IV ЧЕТВЕРТЬ			
61.	Методика решения генетических задач на моногибридное скрещивание.	1	§53.
62.	Решение генетических задач на дигибридное скрещивание. Решетка Пеннета для дигибридного скрещивания.	1	§54.

	Полигибридное наследование признаков		
63.	Методика решения генетических задач на наследование признаков, сцепленных с полом. <i>ЛР №6. Составление родословных</i>	1	§55.
	Р а з д е л VII. ОСНОВЫ СЕЛЕКЦИИ И БИОТЕХНОЛОГИИ	(5)	
64.	Достижения современной селекции	1	§60.
65.	Микроорганизмы, грибы, прокариоты как объекты биотехнологии	1	§61.
66.	Проблемы и перспективы биотехнологии. Микробиологическое производство пищевых продуктов, витаминов, ферментов, лекарств. Перспективы биотехнологии. Основные направления. <i>Для дополнительного чтения</i>	1	§63.
67.	Генная инженерия, ее достижения и перспективы	1	§64.
68.	Заключение	1	

Модуль №3

Кроме основных общих целей прикладных курсов, поставленных в ГОСО РК – расширение и углубление ЗУНов по профильному предмету; прикладная подготовка в рамках данного профиля,

Данный курс ставит конкретную цель: создание условий для развития у учащихся информационной культуры, способности к самообразованию.

Задачи:

- создание положительной мотивации на планируемом профиле;
- активизация познавательной деятельности учащихся;
- организация деятельности учащихся по самостоятельному изучению многих вопросов;
- выбор форм и методов, способствующих развитию информационной компетентности.

Ожидаемый результат: ученик, с достаточно развитой информационной культурой, готовый к самообразованию.

Содержание курса

Прикладной курс «**Решение генетических задач**» поможет лучше усвоить практические основы генетики; научит учащихся применять творческий подход к решению задач; умению ориентироваться в нестандартных условиях; лучше подготовиться к сдаче экзамена по биологии. Программа рассчитана на практический результат. Рекомендуемой формой преподавания курса являются практикумы по решению генетических задач повышенного уровня сложности.

В школьном курсе задачи по темам “Плейотропия”, “Пенетрантность” и “Популяционная генетика” не решаются. В программе прикладного курса рассматриваются задачи разной степени сложности, комбинированные и для самостоятельного решения.

Цель курса: углубить знания в изучении практических основ генетики; продолжать развивать умения использовать эти знания для решения задач по генетике и саморазвития учащихся.

Задачи курса:

- усвоить теоретические и практические основы классической генетики;
- стимулировать творческий подход к решению задач;
- уметь ориентироваться в нестандартных условиях;
- подготавливать учащихся к сдаче экзамена по биологии.

После изучения данного курса учащиеся должны

Уметь:

- совершенствовать опыт использования теоретических знаний для решения задач повышенного уровня сложности по молекулярной и классической генетике;

- сформировать умения учащихся решать задачи по генетике популяций;

- доказывать ход логических рассуждений и правильность своих выводов, выбирать рациональный способ решения генетических задач;

- **характеризовать (описывать)** основные понятия генетики; тип наследования признаков; основную генетическую терминологию и символику, методы генетики; особенности методов изучения генетики человека - генеалогический, популяционный, цитогенетический, биохимический, близнецовый; законы наследственности; механизм определения пола и тип наследования признаков; факторы, формирующие здоровье человека; роль белков, нуклеиновых кислот, строение и функции хромосом, их роль в хранении и передаче наследственной информации; значение видового постоянства числа, формы и размеров хромосом; ген и генетический код; основные биополимерные молекулы; процессы синтеза биополимеров; роль наследственности и изменчивости организмов в живой природе, этапы антропогенеза

- **сравнивать (распознавать, узнавать, определять)** РНК и ДНК.

- **обосновывать (объяснять, сопоставлять, делать выводы)** роль законов генетики; роль хромосом и генов в передаче наследственности; вредное влияние на наследственность человека загрязнений природной среды; родство млекопитающих, животных и человека, человеческих рас, особенности человека, обусловленные прямохождением, трудовой деятельностью, происхождение человека от животных.

- **применять знания** по биологии для доказательства уникальной ценности жизни, всего живого; сохранения своего здоровья; для решения задач по генетике и молекулярной биологии.

- **владеть умениями** сравнивать, доказывать; вычленять основные идеи в учебном материале; готовить рефераты, составлять схемы решения задач по генетике и молекулярной биологии.

Формы контроля:

- самостоятельные работы;
- презентации;

- решения задач;
- практические работы.

Модуль № 4.

Курс по выбору «Организация исследовательской деятельности по биологии» (9-27ч)

Основная цель всех курсов по выбору указана в ГОСО-2012 - личностная ориентация учащихся.

Цель курса:

создание условий для развития у учащихся исследовательской культуры.

Задачи курса:

- способствовать формированию у учащихся чувства значимости научных исследований;
- оказать помощь в овладении учащимися теоретическими основами научного исследования;
- организовать деятельность учащихся по развитию исследовательских умений и навыков.

Ожидаемый результат - личность, способная формулировать проблему и планировать пути её разрешения и проводить исследования и оформлять результаты.

Содержание курса

1) **Работа с литературными источниками.** Принципы и приемы работы с каталогами. Методика изучения литературных источников.

2) **Виды научных работ.**

Рефераты: библиографический (информативный, индикативный); научно-учебный (репродуктивный, продуктивный).

Аннотация, доклад, конспект, рецензия, тезисы, отзыв, научно-исследовательская работа. Компоненты содержания каждого вида работ, требования к каждому виду работ, требования к содержанию, этапы работы, требования к оформлению, критерии оценки.

3) **Теоретические методы научного исследования.**

Эмпирические методы научного исследования.

4) **Метод проектов.**

Основные требования к проекту. Структура, классификация, формы продуктов проектной деятельности. Требования к оформлению проектов.

5) **Практическая часть.**

5.1. Исследовательские работы

- а) инвариантной части;
- б) прикладных курсов.

5.2. Проектировочная деятельность.

Алгоритм действий

Исследовательская работа.

Выбор объекта исследования. Постановка проблемы и планирование пути ее разрешения. Методики исследования. Изучение литературы по данной теме.

Закладка опыта в творческой лаборатории.

Этапы работы.

Наблюдение, анализ, результат, выводы. Оформление работы.

Итоговая научно-практическая конференция. Презентация и защита экспериментальных работ.

Проектировочная деятельность.

Примерные темы проектов:

1. Анализ и составление родословных.
2. Решение задач по классической генетике.
3. Достижения современной селекции.
4. Микробиологическое производство пищевых продуктов.
5. Микробиологическое производство лекарств.
6. Микробиологическое производство витаминов.

Указание. Модуль № 4 полностью представляет собой курс по выбору, который ориентирован, в основном, на личностную ориентацию и социализацию обучающихся. Поэтому не предложены конкретное количество часов, методические рекомендации по их организации. Ученический компонент должен использоваться для применения активных форм и методов обучения, способствующих развитию компетентностей обучающихся в самостоятельной, исследовательской и проектировочной деятельности.

Подобным образом можно составить единую учебную программу и ТУП по организации профильного обучения для 11 класса, а также по другим учебным предметам и по направлениям профиля.

Образцы оформления проекта образовательной программы обучающихся старших классов (индивидуальная карта, Карта индивидуального образования и развития ребенка, индивидуальный маршрут и т.д.) приведены в приложении Ж.

На основе вышеизложенного в трех разделах, по реализации и совершенствованию профильно-ориентированного обучения рекомендуется:

1. Совершенствовать методы обучения;
2. Развивать исследовательскую и проектную деятельность обучающихся;
3. Проводить системную работу психологам в области профессиональной ориентации; подбирать формы диагностирования обучающихся по определению уровня их подготовленности к профильному обучению; ввести раннюю диагностику у учащихся их склонностей к профессиям (нами рекомендованы лучшие программы профориентационного характера);
4. Наладить сотрудничество с колледжами и вузами, также с партнерами в сфере дистанционного обучения;
5. Проводить экскурсии в высшие учебные заведения для улучшения организации профильно-ориентированного обучения; разработать систему виртуальных профэкскурсий;
6. Организовать работу по привлечению «одаренных» обучающихся сетевого блока для обучения в опорной школе;
7. Необходимо создать специализированные кабинеты, рабочие зоны для организации методической работы.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Модернизация современной системы образования основывается на реализации технологического подхода к организации учебного процесса в условиях школы.

Среди прочих функций учитель школы должен выполнять следующие:

а) способствовать раскрытию полного потенциала каждого обучающегося, что позволяет выстроить индивидуальную образовательную траекторию с учетом личностного развития обучающегося.

б) способствовать возможности реализации учащимися своих предметных интересов, способностей и дальнейших жизненных устремлений.

Чтобы реализовать это, учитель должен быть психологически подготовлен и методически обучен использованию в своей работе технологий профильно-ориентированного обучения.

Технологию профильно-ориентированного обучения следует рассматривать как совокупность методологических и организационно-методических установок, определяющих подбор, компоновку и порядок использования дидактического и методического инструментария преподавателя.

Профессионально-ориентированные технологии, чтобы быть эффективными, должны отвечать следующим требованиям:

а) учитывать естественные психологические свойства обучающегося и его интеллекта;

б) опираться на внутренние ресурсы личности, а не на принуждение;

в) развивать побудительные мотивы творческого развития личности в её стремлении к профессиональной самореализации.

Центром профессиональной работы с учащимися на селе является средняя общеобразовательная школа, где необходимо создать условия для осознанного выбора профессии. Профессиональная ориентация в сельской малокомплектной школе рассматривается как органическая составная часть всей системы учебно-воспитательной работы.

В содержание такой работы в школе входит следующее:

– ознакомление учащихся с различными отраслями народного хозяйства, с наиболее распространенными массовыми профессиями;

– усиление профильной направленности обучения;

– ознакомление учащихся с требованиями, которые предъявляют конкретные профессии к объему знаний общеобразовательных предметов;

– формирование активного отношения к осознанному выбору профессии.

Профессиональная ориентация в МКШ – задача многоуровневая. В ее структуре имеются составляющие элементы:

1) профессиональное просвещение;

2) профессиональное воспитание;

3) профессиональную диагностику;

4) профессиональную консультацию;

5) профильное обучение как основа профессионально-направленного обучения в школе.

Важной идеей обновленного содержания образования является подготовка ученика к самостоятельной жизни в обществе, к раннему его самоопределению. В этой связи учителю необходимо уделить особое внимание таким технологиям, где он является организатором и координатором творческого учебного процесса, направляет деятельность учеников в нужное русло, при этом учитывая индивидуальные способности каждого ученика.

Результатами внедрения в учебный процесс технологий профильно-ориентированного обучения являются: повышение уровня сформированности предметных знаний и навыков по профильным дисциплинам, развитие социальной активности учащихся, а также развитие исследовательской и методической компетенций учителей школ.

Таким образом, для успешной организации профильно-ориентированного образования обучающихся в МКШ учитель должен понимать суть этого процесса, знать основные технологические подходы, владеть профессионально-ориентированными образовательными технологиями и применять их в условиях МКШ.

Список литературы

1. Концепция развития профильного обучения в Республике Казахстан Астана 2010.
2. Пряжников Н.С., Пряжникова Е.Ю. Психология труда и человеческого достоинства. М.: Издательский центр «Академия», 2003.
3. Пряжников Н. С. Профессиональное и личностное самоопределение. – М.: Воронеж, 1996.
4. Кисляков А. В., Щербаков А. В. Построение модели воспитания и социализации обучающихся на основе принципа интегративности// Ярославский педагогический вестник. 2014. № 1. Том II (Психолого-педагогические науки). С. 26-32.
5. Шамова Т.И. Управление профильным обучением на основе личностно ориентированного подхода – М., 2006.
6. Махеева О.А. Я выбираю профессию [Текст] / О.А. Махеева, Е.Е. Григорьева. М. 2004.
7. Резапкина Г.В. Отбор в профильные классы [Текст]/ Г.В. Резапкина. – М., 2005.
8. Пан С.М. Профильное обучение: проблемы формирования содержания и организация учебной деятельности. – Курган, 2007.

Приложение

Приложение А

Карта профконсультации обучающегося

Ф. И. _____

Возраст _____ Школа _____ Класс _____

Состояние здоровья: а) здоров; б) функциональные отклонения;
в) хронические заболевания.

Заключение детского врача _____

Информированность о мире профессий: а) достаточно полная;
б) недостаточная; в) отсутствует.

Наличие профессионального плана: да; нет.

Профессия: а) основная _____

б) запасная _____

в) тип учебного заведения _____

г) тип производства _____

Уровень самооценки _____

Коэффициент положительной самооценки K_c _____

Коэффициент критичности $K_{к^-}$ _____

Интересы _____

Склонности _____

Коммуникативные склонности: а) показатель _____

б) оценка _____ в) уровень проявления _____

Темперамент _____

Память _____

Внимание _____

Мышление _____

ДДО _____

Тест Холланда _____

«Перекресток» _____

Общее заключение о профвыборе

Подпись профконсультанта

Дата _____

Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы

Раздел 8 «Типовые штаты работников организаций образования по отдельным должностям, общие для всех организаций образования»

Действующая редакция	Предлагаемая редакция
<p>29. В организациях образования при необходимости дополнительно устанавливаются штатные единицы должностей, соответствующие профилю обучения и воспитания детей (воспитанников, обучающихся), а также в зависимости от проводимых кружковых, спортивных и лечебных мероприятий (заместителя директора по профильному обучению, социальный педагог, педагог-организатор, социолог-аналитик, аккомпаниатор, художественный руководитель, костюмер, художник, киномеханик, работник сцены, настройщик музыкальных инструментов, мастер производственного обучения, инструктор по физической культуре и труду, педагог дополнительного образования, музыкальный руководитель, архивариус, экономист и другие).</p>	<p>29. В организациях образования при необходимости дополнительно устанавливаются штатные единицы должностей, соответствующие профилю обучения и воспитания детей (воспитанников, обучающихся), а также в зависимости от проводимых мероприятий по классному руководству, кружковых, спортивных и лечебных мероприятий (заместителя директора по профильному обучению, классный руководитель, социальный педагог, педагог-организатор, социолог-аналитик, аккомпаниатор, художественный руководитель, костюмер, художник, киномеханик, работник сцены, настройщик музыкальных инструментов, мастер производственного обучения, инструктор по физической культуре и труду, инструктор ЛФК, медицинский массажист, педагог дополнительного образования, музыкальный руководитель, архивариус, экономист и другие).</p>

Положение о координационном межшкольном научно-методическом совете опорной школы

Общие положения

Координационный межшкольный научно-методический совет – это общественное объединение, орган самоуправления педагогов близлежащих школ.

Координационный межшкольный научно-методический совет (КМНМС) создается в опорной (базовой) школе с целью координации деятельности всех структурных подразделений методической службы образовательных организаций (ОУ) методической сети.

Совет является коллективным общественным органом, объединяет на добровольной основе педагогов ОУ сети.

КМНМС является консультативным органом по вопросам организации методической и опытно-экспериментальной работы в ОУ сети.

Координационный межшкольный научно-методический совет в своей деятельности соблюдает: конвенцию о правах ребенка, руководствуется законами РК, решениями Правительства РК, органов управления образования всех уровней по вопросам учебно-воспитательной, методической, опытно-экспериментальной и проектно-исследовательской деятельности, а также Уставом и локальными правовыми актами опорной (базовой) школы.

Цель и функции координационного межшкольного научно-методического совета

Главной целью КМНМС является создание условий для непрерывного повышения педагогического мастерства и совершенствования профессионализма учителей сети.

КМНМС выполняет следующие функции:

- составляет перспективный и ежегодный план методической работы;
- рассматривает тематику заседаний межшкольных педагогических советов, межшкольных методических объединений педагогов, творческих групп и других подразделений методической работы;
- заслушивает отчеты межшкольных методических объединений о работе, обсуждает программы, результаты проведенных исследований, этапы экспериментов, использование новых педагогических, информационно—коммуникационных технологий, ведение элективных курсов, изучает спрос педагогов на методический сервис, проводит диагностику педагогического творчества учителей;
- утверждает руководителей межшкольных методических объединений;
- рассматривает рекомендации, представленные межшкольными методическими объединениями или отдельными педагогами;
- рассматривает, утверждает, обобщает и пропагандирует актуальный педагогический опыт;

- планирует семинары, практикумы, деловые игры, мастер-классы, конкурсы, обмен опытом и другие активные формы работы с педагогами, организует их подготовку и проведение;

- обобщает и распространяет педагогический опыт учителей победителей конкурсов.

Организация работы совета

В состав совета входят директор опорной (базовой) школы, заместители директоров ОУ сети, руководители межшкольных и школьных методических объединений, опытные учителя. Состав совета утверждается межшкольным педагогическим советом.

Руководит советом заместитель директора опорной (базовой) школы, курирующий экспериментальную и методическую работу. Для обеспечения работы совет избирает секретаря.

Работа совета осуществляется на основе годового плана. План составляется руководителем межшкольного методического совета, рассматривается на его заседании, согласовывается с директором опорной (базовой) школы и директорами школ сети и утверждается на заседании координационного межшкольного научно-методического совета.

Заседания КМНМС проводятся не реже одного раза в четверть. В своей работе совет ориентируется на единую методическую тему и подотчетен высшему органу – межшкольному педагогическому совету.

Нумерация протоколов ведется от начала учебного года. Протоколы хранятся в папке научно-методического совета. Решения методического совета принимаются большинством голосов при наличии на заседании не менее двух третей его членов. При равном количестве голосов решающим является голос руководителя КМНМС

Права координационного межшкольного научно-методического совета

КМНМС имеет право:

- выдвигать предложения об улучшении учебного процесса в ОУ сети;
- ставить вопрос о публикации материалов об актуальном педагогическом опыте, накопленном в подразделениях методической работы сети;

- ставить вопрос перед управлением образования о поощрении сотрудников ОУ сети за активное участие в опытно-поисковой, экспериментальной, научно-методической и проектно-исследовательской деятельности;

- рекомендовать учителям различные формы повышения квалификации;

- выдвигать учителей для участия в конкурсах «Учитель года» и др..

Контроль за деятельностью методического совета

Контроль за деятельностью координационного межшкольного научно-методического совета осуществляется организационно-методическим информационным центром управления образования в соответствии с планами методической работы.

Положение о межшкольном методическом объединении.**I. Общие положения.**

Межшкольное методическое объединение является основным структурным подразделением методической службы образовательной организации, осуществляющим проведение учебно-воспитательной, методической, опытно-экспериментальной и внеклассной работы по одному предмету или по образовательным областям.

Межшкольное методическое объединение организуется при наличии не менее трёх учителей по одному предмету или по одной образовательной области. В состав межшкольного методического объединения могут входить учителя смежных и обеспечивающих дисциплин.

В образовательных организациях могут также создаваться межшкольные методические объединения воспитателей, классных руководителей и т.п. Количество межшкольных методических объединений и их численность определяется, исходя из необходимости комплексного решения поставленных перед образовательными организациями задач, и утверждается приказом директора образовательной организации.

Межшкольные методические объединения создаются, реорганизируются и ликвидируются директором образовательной организации по представлению заместителя директора, курирующего данные объединения.

Межшкольные методические объединения непосредственно подчиняются заместителю директора по учебно-воспитательной работе.

Межшкольные методические объединения в своей деятельности соблюдают Конвенцию о правах ребенка, руководствуются Конституцией и законами Республики Казахстан, указами президента Республики Казахстан, решениями Правительства Республики Казахстан, органов управления образованием всех уровней по вопросам образования и воспитания обучающихся, а также уставом и локальными правовыми актами Школы, приказами и распоряжениями директора.

По вопросам внутреннего распорядка они руководствуются правилами и нормами охраны труда, техники безопасности и противопожарной защиты, Уставом школы, правилами внутреннего трудового распорядка, трудовыми договорами (контрактами).

II. Задачи и содержание деятельности межшкольного методического объединения:

- удовлетворение потребностей обучающихся в интеллектуальном, культурном и нравственном развитии;

- организация и проведение на высоком профессиональном уровне учебно-воспитательной, методической и опытно-экспериментальной работы по одной или нескольким родственным дисциплинам;
- совершенствование методики проведения различных видов занятий и их учебно-методического и материально-технического обеспечения;
- повышение педагогической квалификации учителей;
- проведения педагогических экспериментов;
- организация и проведение работы по профессиональной ориентации выпускников и подготовка их к поступлению в высшие учебные заведения.

Основные формы работы в межшкольном методическом объединении:

- проведение педагогических экспериментов по проблемам методики обучения и воспитание обучающихся и внедрение их результатов в образовательный процесс;
- круглые столы, совещания и семинары по учебно-методическим вопросам, творческие отчеты учителей и т.п.;
- заседания межшкольного методического объединения по вопросам методики обучения и воспитания;
- открытые уроки и внеклассные мероприятия по предмету; лекции, доклады, мастерские, мастер-классы, сообщения и дискуссии по методике обучения и воспитания, вопросам общей педагогики и психологии; изучение и реализация в учебно-воспитательном процессе требований руководящих документов, передового педагогического опыта;
- проведение предметных и методических недель; взаимопосещение уроков;
- контроль за качеством проведения учебных занятий.

Основные направления деятельности методического объединения:

- анализ результатов образовательной деятельности по предметам;
- участие в разработке вариативной части учебных планов, внесение изменений в требования к минимальному объему и содержанию учебных курсов;
- разработка интегрированных учебных программ по изучаемым предметам и согласование их с программами смежных дисциплин для более полного обеспечения усвоения обучающимися требований государственных образовательных стандартов;
- подготовка и обсуждение рукописей учебно-методических пособий и дидактических материалов по предметам;
- проведение открытых занятий и открытых внеклассных мероприятий по предметам;
- подготовка и обсуждение докладов по вопросам методики преподавания учебных предметов, повышения квалификации и квалификационной категории учителей;

- обсуждение докладов по методике изложения принципиальных вопросов программы, обсуждение и утверждение календарно-тематических планов;
- обсуждение методики преподавания отдельных видов учебных занятий и содержания дидактических материалов к ним;
- рассмотрение вопросов организации, руководства и контроль исследовательской работы обучающихся;
- организация и проведение педагогических экспериментов по поиску и внедрению новых информационных технологий обучения;
- разработка и совершенствование средств повышения наглядности обучения (терминальные и дисплейные комплексы, макеты, стенды, диафильмы, таблицы, электронные учебники и т.д.), а также методики их использования в учебном процессе;
- совершенствование учебно-лабораторной базы (лабораторных и специальных классов, кабинетов, локальных вычислительных сетей и их программного обеспечения);
- взаимные посещения занятий как внутри межшкольного методического объединения, так и между учителями различных методических объединении с целью обмена опытом и совершенствования методики преподавания учебных предметов;
- изучение опыта работы родственных межшкольных методических объединений других учебных заведений и обмен опытом этой работы;
- выбор и организация работы наставников с молодыми специалистами и малоопытными учителями;
- разработка положений о проведении конкурсов, олимпиад, соревнований по предметам.

III. Порядок работы

Возглавляет межшкольным методическим объединением руководитель, назначаемый директором школы из числа наиболее опытных педагогов по согласованию с членами межшкольного методического объединения.

Работа межшкольного методического объединения проводится в соответствии с планом работы на текущий учебный год. План составляется председателем межшкольного методического объединения, рассматривается на заседании межшкольного методического объединения, согласовывается с районным методическим центром и межшкольным методическим советом.

Заседание межшкольного методического объединения необходимо проводить не реже одного раза в четверть. О времени и месте проведения заседания председатель методического объединения обязан поставить в известность заместителя директора по учебно-воспитательной работе. Совместные заседания с межшкольными методическими объединениями школ, входящих в сетевое взаимодействие проводится не реже 2-х раз в месяц. По каждому из обсуждаемых на заседании вопросов принимаются рекомендации,

которые фиксируются в журнале протоколов. Рекомендации подписываются руководителем межшкольного методического объединения.

Права межшкольного методического объединения

Межшкольное методическое объединение имеет право:

- готовить предложения и рекомендовать учителей для повышения квалификационной категории;
- выдвигать предложения об улучшении учебного процесса в школах, входящих в сетевое взаимодействие; ставить вопрос о публикации материалов о передовом педагогическом опыте, накопленном методическом объединении, ставить вопрос перед администрацией школы о поощрении учителей методического объединения за активное участие в экспериментальной деятельности;
- рекомендовать учителям различные формы повышения квалификации: обращаться за консультациями по проблемам учебной деятельности и воспитания обучающихся;
- вносить предложения по организации и содержанию аттестации учителей;
- выдвигать от методического объединения учителей для участия в конкурсах «Учитель года» и «Классный руководитель года», в конкурсах приоритетного национального проекта «Образование».

IV. Контроль за деятельностью межшкольного методического объединения

Контроль за деятельностью межшкольного методического объединения осуществляется районным методическим центром в соответствии с планами методической работы.

V. Документация методического объединения

Для нормальной работы в методическом объединении должны быть следующие документы:

1. Приказ об открытии межшкольного методического объединения.
2. Приказ о назначении на должность председателя межшкольного методического объединения.
3. Положение о межшкольном методическом объединении.
4. Функциональные обязанности учителей межшкольного методического объединения.
5. Анализ работы за прошедший год.
6. Тема методической работы, ее цель, приоритетные направления и задачи на новый учебный год.
7. План работы межшкольного методического объединения на текущий учебный год.

8. План-сетка работы межшкольного методического объединения на каждый месяц.

9. Банк данных об учителях межшкольного методического объединения: количественный и качественный состав (возраст, образование, специальность, преподаваемый предмет, общий стаж и педагогический, квалификационная категория, награды, звание, домашний адрес, телефон).

10. Сведения о темах самообразования учителей межшкольного методического объединения.

11. График проведения совещаний, конференций, семинаров, круглых столов, творческих отчетов, деловых игр и т. д. в межшкольном методическом объединении.

12. Перспективный план аттестации учителей межшкольного методического объединения.

13. График прохождения аттестации учителей методического объединения на текущий год.

14. Перспективный план повышения квалификации учителей межшкольного методического объединения.

15. График повышения квалификации учителей межшкольного методического объединения на текущий учебный год.

16. График проведения текущих контрольных работ (вносят сами учителя или председатель межшкольного методического объединения – цель; предупреждение перегрузок обучающихся – не более одной контрольной работы в день).

17. График административных контрольных работ на четверть.

18. График проведения открытых уроков и внеклассных мероприятий по предмету учителями межшкольного методического объединения.

19. Адреса профессионального опыта межшкольного методического объединения.

20. Сведения о профессиональных потребностях учителей межшкольного методического объединения.

21. План проведения методической недели (если межшкольное методическое объединение проводит самостоятельно).

22. Программы (авторские по предмету, факультативов, кружков).

23. Информация об учебных программах и их учебно-методическом обеспечении по предмету.

24. Календарно-тематическое планирование.

25. Внутришкольный контроль (информационные и аналитические справки, диагностика).

26. Протоколы заседаний межшкольного методического объединения.

Приказ МОН РК № 375 от 17.09.2013 г.

Пункт 18. «Региональные центры развития МКШ осуществляют координацию работы по разработке рабочих учебных планов, календарно-тематическому планированию, составлению индивидуальных программ обучения, содержанию дистанционной формы обучения, методам обучения и спецкурсам с учетом профильной направленности»

ОБРАЗЦЫ МАТЕРИАЛОВ ПРЕДПРОФИЛЬНОЙ И ПРОФИЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ**Тест на профориентацию: Кем работать?**

Вашему вниманию предлагается тест, ориентированный на измерение ваших интересов, важных для выбора профессии, специальности, должности. В этом тесте нет «правильных» и «неправильных» ответов; любой выбранный вами ответ свидетельствует о тех или иных ваших предпочтениях и то, что для одной профессии неприемлемо, для другой может очень даже пригодиться. Старайтесь как можно реже выбирать второй вариант («затрудняюсь ответить»), поскольку это может снизить точность полученных результатов.

1. Работа, связанная с учетом и контролем, – это довольно скучно.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

2. Я предпочту заниматься финансовыми операциями, а не, например, музыкой.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

3. Невозможно точно рассчитать, сколько времени уйдет на дорогу до работы, по крайней мере, мне.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

4. Я часто рискую.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

5. Меня раздражает беспорядок.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

6. Я охотно почитал(а) бы на досуге о последних достижениях в различных областях науки.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

7. Записи, которые я делаю, не очень хорошо структурированы и организованы.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

8. Я предпочитаю разумно распределять деньги, а не тратить все сразу.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

9. У меня наблюдается, скорее, рабочий беспорядок на столе, чем расположение вещей по аккуратным «стопочкам».

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

10. Меня привлекает работа, где необходимо действовать согласно инструкции или четко заданному алгоритму.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

11. Если бы я что-то собирал(а), я бы постарался(ась) привести в порядок коллекцию, все разложить по папочкам и полочкам.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить

3. Нет

12. Терпеть не могу наводить порядок и систематизировать что бы то ни было.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

13. Мне нравится работать на компьютере: оформлять или просто набирать тексты, производить расчеты.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

14. Прежде чем действовать, надо продумать все детали.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

15. На мой взгляд, графики и таблицы – очень удобный и информативный способ предоставления информации.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

16. Мне нравятся игры, в которых я могу точно рассчитать шансы на успех и сделать осторожный, но точный ход.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

17. При изучении иностранного языка я предпочитаю начинать с грамматики, а не получать разговорный опыт без знания грамматических основ.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

18. Сталкиваясь с какой-либо проблемой, я пытаюсь всесторонне ее изучить (ознакомиться с соответствующей литературой, поискать нужную информацию в интернете, поговорить со специалистами).

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

19. Если я выражаю свои мысли на бумаге, мне важнее...

1. Логичность текста
2. Затрудняюсь ответить
3. Образность изложения

20. У меня есть ежедневник, в который я записываю важную информацию на несколько дней вперед.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

21. Я с удовольствием смотрю новости политики и экономики.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

22. Я бы хотел(а), чтобы моя будущая профессия...

1. Обеспечивала меня нужной порцией адреналина
2. Затрудняюсь ответить
3. Давала бы мне ощущение спокойствия и надежности

23. Я доделываю работу в последний момент.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

24. Взяв книгу, я всегда ставлю ее на место.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

25. Когда я ложусь спать, то уже наверняка знаю, что буду делать завтра.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

26. В своих словах и поступках я следую пословице «Семь раз отмерь, один – отрежь».

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

27. Перед ответственными делами я всегда составляю план их выполнения.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

28. После вечеринки мытье посуды я откладываю до утра.

1. Да
2. Затрудняюсь ответить
3. Нет

Для обработки результатов тестирования воспользуйтесь приведенной таблицей. В столбцах приведены номера вопросов (от 1 до 28), в строчках – варианты ответов (первый, второй и третий). В клетках таблицы – балл, который начисляется за выбор соответствующего варианта для каждого вопроса. Подсчитайте количество набранных вами баллов (максимальное количество – 56; минимальное – 0 баллов).

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
Ответ 1	0	2	0	0	2	2	0	2	0	2	2	0	2	2	2	2	2	2	2	2	2	0	0	2	2	2	2	0
Ответ 2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Ответ 3	2	0	2	2	0	0	2	0	2	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	2

От 49 до 56 баллов

Вы показали высокий интерес к знаковым системам – это условные знаки, цифры, коды, естественные и искусственные языки. Вы могли бы найти себя в профессиях, связанных с созданием и оформлением документов (на родном или иностранном языке), делопроизводством, анализом текстов и их преобразованием, перекодированием (корректор, секретарь-референт, технический редактор, таможенный декларатор, архивариус, нотариус); числами, количественными соотношениями (экономист, программист, бухгалтер, статистик, демограф, математик), системами условных знаков, схематическими отображениями объектов (чертежник, картограф). Вам интересна кажущаяся многим скучной и монотонной работа с бумагами, цифрами, буквами, документами и т.п. – организация, упорядочивание, анализ, контроль и пр. Вы принимаете решение, тщательно рассмотрев ситуацию и взвесив альтернативы, что делает вас незаменимым в бизнесе, управлении, науках. Однако с вашим самоконтролем, вам не хватает непосредственности (и даже импульсивности), необходимой представителям сферы искусства. Кроме того, могут возникать трудности из-за неумения расслабляться, поэтому вам стоит развивать гибкость в поведении, умение менять свои планы при необходимости, не требовать от себя и окружающих безупречности.

От 37 до 48 баллов

Вы показали повышенный интерес к знаковым системам – это условные знаки, цифры, коды, естественные и искусственные языки. Вы могли бы найти себя в профессиях, связанных с созданием и оформлением текстов (на родном или иностранном языке), делопроизводством, анализом текстов и их преобразованием, перекодированием (корректор, секретарь-референт, технический редактор, таможенный декларатор, архивариус, нотариус); числами, количественными соотношениями (экономист, программист, бухгалтер, статистик, демограф, математик), системами условных знаков, схематическими отображениями объектов (чертежник, картограф). Помните, что работа со знаковыми системами требует от человека способности к абстрактному мышлению, длительному и устойчивому сосредоточению внимания, усидчивости. Кроме того, при наличии других, более выраженных интересов, работа со знаковыми системами может быть лишь частью другой, основной профессии (например, активное использование иностранных языков, ведение документации, расчеты – в работе менеджера, юриста, финансиста, журналиста).

От 25 до 36 баллов

Вы показали некоторый интерес к знаковым системам. Этот интерес объединяет профессии, связанные с текстами (упорядочение, ведение записей, поиск, анализ и переработка информации, накопление и хранение разного рода сведений) или цифрами, формулами, таблицами, чертежами, схемами (кодирование, схематизация, расчеты). Вы способны аккуратно и точно выполнять работу, при необходимости – дисциплинированы, оперативны. Но при этом сохраняете гибкость и мобильность. Главное – это ваше терпимое отношение к кажущейся многим скучной и монотонной работе с бумагами, цифрами, текстами, документами. Но этот интерес не настолько велик, чтобы однозначно запереть себя в мир знаков. Подумайте, может быть, знаковые системы «суховаты» для вас? При выборе профессии рекомендуем вам ориентироваться на другие, более ярко выраженные у вас интересы.

От 13 до 24 баллов

Вам не особо интересно то, что предполагает работу с документами, знаками, цифрами, текстами, бумагами. Скорее всего, вы относитесь к людям более-менее творческим, не любящим работу по алгоритму, монотонную, связанную с «сидением на одном месте», канцелярскую работу, расчеты. Желательно не выбирать должностей, где с Вас будут требовать жесткого соблюдения сроков сдачи работ, где необходимо четкое выполнение инструкций, где предполагается работа с архивами, базами данных, множеством информации в виде схем, чертежей, каталогов. Те сферы, где требуется точность, оперативность, аккуратность, дисциплинированность, ответственность (инженер, юрист, экономист, программист), скорее всего, покажутся вам сухими, скучными и потребуют большого напряжения. Ваша

склонность к импровизации, нестандартности, нерегламентированности может быть уместна для представителей творческих профессий, деятелей сферы искусств, а также при работе в условиях неопределенности, частых командировок и т.д. (продюсирование, реклама, дизайн, психология, журналистика и т.д.).

От 0 до 12 баллов

Вам совершенно неинтересно все, что предполагает работу с документами, знаками, цифрами, текстами, бумагами. Вы больше цените в жизни сюрпризы и импровизацию. Скорее всего, вы относитесь к людям творческим, ненавидящим работу по алгоритму, монотонную, связанную с «сидением на одном месте». Вам вряд ли подойдут те должности, где с вас будут требовать жесткого соблюдения сроков, где необходимо четкое выполнение инструкций, где предполагается работа с архивами, базами данных. Ваша склонность к импровизации, нестандартности, нерегламентированности может быть уместна для представителей творческих профессий, а также при работе в условиях неопределенности, частых командировок и т.д. (продюсирование, реклама, дизайн, психология, журналистика и т.д.). Однако вы не всегда можете заставить себя делать то, что «надо», вместо того, что «хочется». Это может создать сложности при трудоустройстве, ведь практически любая работа предполагает правила и обязательства. Рекомендуем вам развивать в себе волевые качества, умение планировать, дисциплинированность.

Программа по профориентации «Я и моя будущая профессия» г. Экибастуз, 2017г.

Пояснительная записка

Актуальность проблемы состоит в том, что в настоящее время большинство выпускников средней школы оказываются не готовыми к осуществлению осознанного выбора профессии.

Вопрос профессионального самоопределения начинает осознаваться учащимися уже в 14-15 лет. Согласно исследованиям, лишь 10-15% учащихся имеют твёрдые профессиональные намерения. Примерно столько же вообще не задумываются о своих профессиональных планах. Около 70% не имеют чёткой позиции, сомневаются в выборе. Кроме того, статистика насчитывает около 50 тысяч профессий. Самостоятельно довольно трудно сориентироваться в таком огромном мире профессий. Тем более что чуть ли не каждый год появляются новые и исчезают старые, стираются границы между многими из них, а некоторые постоянно делятся, дробятся.

Профессиональное самоопределение нами рассматривается как часть социализации, т.к. в современных условиях *профессиональное*

самоопределение – это не только выбор профессиональной карьеры, но и сферы приложения своих сил, здоровья, сфера саморазвития личностных возможностей, а также формирование осознанного отношения личности к социокультурным и профессионально-производственным условиям

Программа «Я и моя профессия» поможет старшекласснику сориентироваться и сделать правильный выбор, соответствующий способностям, возможностям, ценностным установкам и требованиям, которые предъявляют профессии к личности.

1. Цель: актуализировать процесс профессионального самоопределения учащихся благодаря получению знаний о себе и о мире профессий через личностное развитие ученика, формирование у него способности соотносить свои возможности с требованиями выбираемой профессии.

Задачи:

1. Создать систему профориентационной работы обучающихся через урочную и внеурочную деятельность.

2. Обеспечить профпросвещение, профконсультации обучающихся.

3. Сформировать у обучающихся знания об основных профессиях, их требованиях к личности, о путях продолжения образования и получения профессиональной подготовки.

2. Формы организации деятельности: программа ориентирована на учащихся 9, 10, 11 классов; реализуется в течение всего учебного года.

Программа «Я и моя профессия» состоит из теоретической и практической части. Теоретическая включает изучение образа «Я», мира труда и профессий. Практическая часть представлена в виде тестирования, практических занятий по курсу с использованием надёжных методик, деловых и ролевых игр, проблемно-поисковых задач, элементов исследовательской и проектной деятельности.

Принципы:

- принцип сознательности в выборе профессии;
- принцип соответствия выбираемой профессии интересам, склонностям, способностям человека и потребностям общества;
- принцип активности: человек сам активно выбирает профессию;
- принцип развития: профессия должна давать возможности для развития личности.

Реализация программы

№	Мероприятие	Сроки
1	Тестирование и анкетирование учащихся с целью выявления профнаправленности	В теч. года
2	Проведение опроса по выявлению проблем учащихся по профориентации	В теч. года
3	Осуществление индивидуальных и групповых	В теч. года

	консультаций учащихся	
4	Организация и проведение с учащимися внеклассных мероприятий: Творческая встреча «Выбираю профессию» Внеклассное мероприятие «Я и мир профессий» «Мамандықтың мың сыры...» «Мен және мамандықтар әлемі»	1 сессия Октябрь 2017г
5	Организация и проведение с учащимися внеклассных мероприятий: «В мире профессий» «Сто дорог-одна твоя» «Как претворить мечты в реальность» «Легко ли быть молодым»	2 сессия Февраль 2017г
6	Организация и проведение с учащимися внеклассных мероприятий: «Знай свои права» 9классы «Как устроиться на работу» 10 классы «Кот в мешке или типичные ошибки при выборе профессии»9-10 классы Презентация «Темперамент и выбор профессии»11 классы.	3 сессия Апрель 2017г

6. Реализация мероприятий, предусмотренных Программой, позволит:

1. повысить мотивацию молодежи к правильному и осознанному выбору профессии;
2. оказать адресную психологическую помощь учащимся в осознанном выборе будущей профессии;
3. обучить подростков основным принципам построения профессиональной карьеры и навыкам поведения на рынке труда;
4. сориентировать учащихся на реализацию собственных замыслов в реальных социальных условиях, добиться успехов в выбранной профессии и самореализоваться.

Программа курса тренинговых занятий в рамках предпрофильного обучения «Я и моя профессия»

Пояснительная записка

Введение профильного обучения в старших классах, более вариативное и дифференцированное **обучение предполагают** у школьников готовность к совершению ответственного выбора. От них потребуется раннее (уже к концу девятого класса) самоопределение по отношению к будущему профилю обучения, которое тесно связано с выбором профессии. Однако, как

показывают результаты многих педагогических и психологических исследований, готовность к профессиональному самоопределению недостаточна даже у выпускников школ. Часто оказывается, что выбор профессии был недостаточно продуманным и осознанным. Известно, что успешность профессионального самоопределения тесно связана с общим развитием личности. А такие показатели психического развития, как способность к самоанализу, волевой саморегуляции, уровень мотивированности и др. чаще всего недостаточны у девятиклассников, они часто инфантильны, малоактивны, не готовы к решению серьезных проблем.

С другой стороны, уже в подростковом возрасте складывается избирательный характер отношения к школьным предметам, появляются профессионально ориентированные мотивы учения, сензитивность к приобретению профессиональных знаний, умений и навыков.

Всё это ставит перед педагогами и психологами проблему целенаправленного повышения психологической готовности девятиклассников к профессиональному и личностному самоопределению. Образование должно готовить ребенка к полноценному вхождению в реальное современное общество с его быстрыми темпами развития и противоречивыми тенденциями. Это требует не только информированности, наличия знаний, а, скорее, умения самостоятельно ориентироваться в информации, принимать решение, сформированности ценностно-смысловых установок, наличия жизненных планов и т.д.

Цель программы – развитие у школьников психологической готовности к выбору, профессиональному и личностному самоопределению. Необходимо выделить следующие составляющие, определяющие готовность к осознанному и ответственному выбору:

1. Когнитивная готовность, включающая в себя умение воспринимать и анализировать информацию, постулировать альтернативы выбора, определяющая альтернативы возможных действий в ситуации выбора.

2. Ценностно-мотивационная готовность, определяющая смысл выбора, мотивы и ценности, лежащие в его основе.

3. Волевая готовность к реализации принятого решения, в основе которой лежит развитие эмоционально-волевой саморегуляции, умения преодолевать внешние и внутренние препятствия.

Задачи программы.

1. Повысить уровень мотивации к профессиональному самоопределению.

2. Активизировать процессы самопознания.

3. Повысить психологическую компетентность.

4. Формировать адекватную самооценку.

5. Формировать умение планировать свое профессиональное будущее.

6. Познакомить с выбором профессий в условиях рынка труда.

Методы – психодиагностические тесты. Ролевые игры, упражнения, активизирующие самопознание и рефлекссию.

Тематическое планирование

Тематическое содержание	Количество часов	Форма учебного занятия
Вводное. Правила работы в группе.	1	Вводная лекция, тренинговые упражнения.
Счастье – когда тебя понимают	1	Занятие в форме тренинга
Что я знаю о себе. Темперамент. Свойства нервной системы.	1	Теория, практическое занятие, тренинговые упражнения
Темперамент и профессии	1	Теория, практическое занятие, тренинговые упражнения
Что такое характер.	1	Теория, практическое занятие, тренинговые упражнения
Эмоциональное состояние и приемы саморегуляции	1	Теория, практическое занятие, тренинговые упражнения
Особенности мышления	1	Обзорная лекция, тренинговые упражнения
Память и внимание	1	Практическое занятие (диагностика)
Склонности и интересы в выборе профессии.	1	Занятие с элементами тренинга
Что я знаю о мире профессий. Классификация профессий Климова	1	Практическое занятие (диагностика)
Что я знаю о мире профессий.	1	Тренинговое занятие.
Ошибки в выборе профессии	1	Занятие с элементами тренинга
Способности и профессиональная пригодность	1	Тренинговое занятие
Личный профессиональный план.	1	Занятие с элементами тренинга
Составление личного профессионального плана.		Практическое занятие, тренинговые упражнения.
Навыки самопрезентации	3	Семинары-тренинги
Самопрезентация	1	Ролевая игра
Итого	19	

Занятие 1. Вводное.

Цель. Создание положительной мотивации к занятиям.

Психология как наука и практика. Как знание психологии может помочь человеку. Как психология может помочь человеку в выборе профиля обучения и профессии. Ситуации самоопределения в жизни человека. Что такое выбор, и каким он может быть. Какую ситуацию можно назвать ситуацией выбора. Как подготовиться к сознательному и ответственному выбору профессии. Что нужно знать о профессии и о себе, чтобы принять правильное решение.

Обсуждение правил поведения во время занятий:

Правила, которые необходимо соблюдать:

1. Один говорит, все слушают (Закон поднятой руки)
2. Запрет на оскорбительные замечания в адрес других.
3. Уважение чужого мнения.
4. Что говорится в кругу, не выносится за него.

Ход занятия.

1. Упражнение "Знакомство". Участники по кругу называют свое имя и профессию, которая нравится.

1. Знание себя, анализ своих возможностей. (Упражнение «Свет мой зеркальце, скажи...»).

2. Наличие профессиональной цели, мечты. (Упражнение «За пером Жар-птицы»).

3. Профессиональная игра «Поле чудес».

Занятие 2.

«Счастье – это когда тебя понимают».

Цель. Научить правилам групповой работы, создать мотивацию участия в занятиях.

Чтобы понять другого человека нужно научиться слушать и сопереживать ему. Эмпатия. Роль общения в развитии личности. Невербальные средства общения.

Как вы думаете, что значит быть внимательным. Для чего нужно быть внимательным. Роль внимания в успешности учения и особенно данных занятий. Легко ли быть внимательным. Можно ли этому научиться. Почему надо хотеть быть внимательным.

Упражнение "Циферблат". Для выполнения этого упражнения необходимы настенные часы. В течение одной минуты нужно пристально следить за движениями секундной стрелки. Если вы отвлекетесь, заметив это, тут же вернитесь к выполнению задания.

Второй этап упражнения выполняется в кругу. Представьте что люди, сидящие в кругу – цифры будильника. Ваше внимание – стрелка, которая указывает на эту цифру (человека). Каждый по очереди говорит свое имя. Ваша задача – так же пристально следить за высказываниями и сменой очередности, как вы следили за движениями секундной стрелки.

Упражнение "Обсуждение". Это упражнение является продолжением предыдущего. Все участники по кругу высказываются, как они справились с предыдущим упражнением. Всем остальным нужно концентрировать внимание на говорящем участнике, переключая его на следующего участника так, словно сдвинулась часовая стрелка. Это упражнение следует повторять следующие несколько уроков, пока группа не научится концентрировать внимание в течение всего обсуждения.

Упражнение «Улыбка».

Сидя в кругу без слов постарайтесь встретиться глазами и искренне улыбнуться тому человеку в группе кого вы рады видеть и хотите приветствовать. Обратите внимание на свои ощущения.

Второй этап. Улыбнуться как можно большему количеству участников.

Упражнение "Работа с притчей".

Что такое притча. Чем притча отличается от рассказа. Что такое "скрытый смысл".

Ведущий читает вслух небольшую притчу. Ученикам нужно записать одним предложением главную мысль, суть притчи. Прочитать записанное по кругу и обсудить, кто как понял смысл притчи.

Зеркальный мир.

Однажды великий царь решил построить невиданный по красоте дворец. Там было много всяких чудес. Среди прочего была одна комната, где все стены, потолок, пол и даже двери были зеркальными. Однажды в эту комнату вбежала собака и в изумлении остановилась: сотни собак смотрели на нее со всех сторон. Собака на всякий случай оскалила зубы, изображения ответили ей тем же. Перепугавшись, собака отчаянно залаяла. Ее изображения тоже начали лаять. Собака лаяла все громче и металась по всей комнате, пока не выбилась из сил. Наутро слуги царя нашли ее мертвой в окружении сотен мертвых собак и были очень удивлены, так как в комнате не было никого, кто мог бы причинить ей вред.

Ведущий не интерпретирует притчу, но анализирует уровень понимания смысла. Если он недостаточен, то упражнение на следующем уроке нужно повторить.

Упражнение «Впечатления».

Группа стоит в кругу. Один участник по очереди становится перед каждым членом группы. Глядя ему в глаза, прикасаясь к нему, нужно коротко сказать ему, какие добрые чувства он у тебя вызывает, что тебе в нем нравится. В конце проводится рефлексия.

Занятие 3. Что я знаю себе. Темперамент.

Цель: познакомиться с понятием «темперамент».

Индивидуальность восприятия человека человеком. Как отношение других людей сказывается на наших переживаниях.

Теоретическая часть: что такое темперамент.

Виды темперамента.

Тест Айзенка.

Упражнение "Подарок".

Участники на отдельных листочках пишут различные человечески качества, затем внутри круга создается «банк». Один из участников группы начинает упражнение: берет один листочек, «про себя» читает качество, которое там написано, и дарит тому участнику, у которого оно есть. Это условие оговаривается в начале.

Участники по кругу проводят рефлексия и отвечают на вопрос: "Что я хотел бы подарить..."

- нашему классу
- школе
- человечеству.

Занятие 4. Темперамент и профессии.

Цель: познакомить учащихся с представителями различных профессий, известными людьми, соотнести понятия «профессия» и «темперамент».
Упражнение «Аукцион».

Цель: актуализация имеющихся знаний о профессиях и подготовка к сложным игровым взаимодействиям.

Класс делится на 3 команды. От участников требуется назвать профессии, относящиеся к определенному типу. Названные профессии записываются на доске. Выигрывает та команда, игрок которой до третьего удара молотка (хлопка в ладоши) успел последним назвать необходимую профессию, или игроки которой назвали большее число профессий. ИПУ позволяет легко выявить степень общей информированности о мире профессий, направленность интересов учащихся. Игра занимает от 5 до 15 минут.

Теоретическая часть:

Видео фильм «Разные темпераменты».

Мультимедийная презентация «Темперамента и профессии».

Обсуждение.

Упражнение «Отгадай профессию».

Участники разбиваются на две команды. Одна из команд загадывает профессию, член другой команды должен невербально изобразить названную ему одну профессию, чтобы члены его команды могли ее угадать.

Упражнение «Профессии на букву».

Цель данного упражнения – расширение у участников знаний о мире профессионального труда или актуализация уже имеющихся знаний о профессиях.

Упражнение можно проводить в круге (примерно с 10-15 участниками), а можно использовать и при работе с целым классом. Данная игровая методика очень компактна и занимает от 5-7 до 10-15 минут, носит разминочный характер. Процедура упражнения следующая (при работе в круге):

Общая инструкция: “Сейчас будет названа какая-то буква. Наша задача – показать, что мы знаем немало профессий, начинающихся с этой буквы, т.е. показать, насколько мы знаем мир профессий. Каждый по кругу будет называть по одной профессии на данную букву”.

Ведущий называет первую букву, а участники по очереди называют профессии. Если называется совершенно непонятная профессия, ведущий просит пояснить, о чем идет речь. Если игрок не может это объяснить, то считается, что профессия не названа, и ход передается следующему по очереди игроку (по более жестким правилам, тот, кто не смог назвать профессию, выбывает из игры и выходит на время из круга). При этом совсем не обязательно требовать от участников официальных (безукоризненно “правильных”) названий профессий, поскольку на данный момент ни один справочник не является исчерпывающим. Важно хотя бы приблизительно обозначить ту или иную профессиональную деятельность и суметь ответить на уточняющие вопросы.

Желательно больше 5-7 букв не предлагать, иначе игра перестанет казаться увлекательной. При проведении данной игровой методики начинать следует с простых букв, по которым легко называть профессии, постепенно предлагая участникам более сложные буквы.

При работе с целым классом можно разбиться на 2-3 команды (например, по рядам) и уже таким образом выяснить, какая команда является более эрудированной. При этом ведущий должен фиксировать успешность действий каждой команды на доске (например, каждый удачный ответ помечается плюсом, а неудачный — минусом), тогда игра станет более наглядной и интересной.

Опыт показывает, что у ведущего в данном упражнении имеются довольно большие возможности для ненавязчивой коррекции представлений учащихся о тех или иных профессиях.

Рефлексия: участники по кругу говорят «Я сегодня узнал новое: ...»

Занятие 5. Что такое характер.

Цель: Знакомство с понятием «характер»; анализ способов формирования характера.

Упражнение «Азбука характера».

Упражнение «Необитаемый остров».

Цель: Исследовать ожидания в отношении каждого участника группы возлагаемой на него социальной роли.

Организация: Все, необходимое для рисования: краски, кисти, карандаши. Формат листа такой, чтобы на нем смогли рисовать все участники.

1. Все участники группы пишут на листочках свои имена. Листочки становятся жребиями – каждый тянет один и оставляет в секрете, чье имя ему досталось. Если вдруг попадется свой листок, необходимо его поменять.

2. Инструкция:

Представьте себе, что вы группой попали на необитаемый остров.

Вам предстоит здесь жить. Предлагаю вам нарисовать, чем вы будете заниматься. При этом каждый из вас изображает того, чье имя ему досталось. Подписывать рисунки, конечно же, не надо, и раскрывать инкогнито тоже.

3. Предложите участникам во время рисования не общаться, взаимодействовать только через рисунок.

4. Рассматривание полученной картины. Каждый участник пытается угадать, где он изображен, и приводит аргументы, почему он так думает.

5. Авторы рассказывают, кого они изображали и почему именно в таком виде и за этим занятием.

Занятие 6. Эмоциональное состояние и приемы саморегуляции

Теоретическая часть. Дать представление о богатстве эмоциональных проявлений человека, о разрушительной силе негативных эмоций и ответственности за них; ознакомить с некоторыми приемами саморегуляции.

Игра «Назови эмоцию», тест эмоций.

Опросник Басса-Дарки, адаптированный Г.А.Цукерман.

Упражнение «Свет мой, зеркальце, скажи...»

Занятие 7. Особенности мышления.

Цель: дать представление о различных видах мышления.

Теоретическая часть. Обзорная лекция о мышлении и его особенностях; предоставление рекомендаций по развитию мышления.

Практическая часть.

Определение типа мышления.

Тест интеллектуального потенциала.

Занятие 8. Память и внимание.

Цель Знакомство с понятием «память» и «внимание», определение особенностей памяти и внимания; рекомендации по развитию памяти и внимания.

Практическая часть. Тест «Запомни 10 слов». Диагностика объема внимания на основе методики Шульте.

Упражнение «Муха».

На доске чертится девятиклеточное игровое поле (3 на 3). Воображаемая «муха» находится в центральной клетке игрового поля. По одной из четырех возможных команд (вверх, вниз, вправо, влево) «муха» перемещается соответственно команде на соседнюю клетку. Команды подаются по очереди всеми учащимися. Игроки должны неотступно следить за передвижениями «мухи». Игра требует постоянной сосредоточенности: стоит кому-то отвлечься, как он тут же потеряет нить и выйдет из игры. Выигрывает тот, кто останется.

Занятие 9. Склонности и интересы в выборе профессии.

Цель: Ознакомление с понятиями «интересы» и «склонности»; определение интересов и склонностей учащихся; определение способов управления интересами и склонностями.

Практическая часть. Методика А.Е. Голомштока «Карта интересов».

Упражнение «Мнения».

Каждый из пары должен в течение 10 минут провести интервью со своим партнером и составить свое впечатление о его самых важных достоинствах. После этого участники садятся в круг, и каждый по очереди рассказывает о своем партнере.

Упражнение "Визитка".

Каждый ученик делает себе визитную карточку. На карточке нужно написать свое имя; имя, которым участник хочет, чтобы его называли, и свой символ.

«Представь, что тебе на 20 лет больше, чем сейчас. У тебя есть визитная карточка. Нарисуй ее».

По кругу проводится презентация визитных карточек.

Упражнение "Покажи, кто он?".

На доске записываются 10-15 нравящихся участникам профессий. Ведущий называет каждую из профессий и говорит: "Покажи, кто он?". Все показывают на того, кому больше всего подходит данная профессия.

Занятие 10. Что я знаю о мире профессий.

Цель: Дать представление о многообразии мира профессий и его классификации; определить степень информированности учащихся о мире профессий.

Практическая часть.

Классификация профессий Климова.

Занятие 11. Что я знаю о мире профессий.

Цель: обобщить знания о профессиях

Упражнение «Подарок».

Упражнение «Зубы дареного коня»

Упражнение «Профессия – специальность».

Данное упражнение направлено на повышение у участников осознания таких понятий как специализация в рамках той или иной профессии и на расширение информированности о многообразии профессионального труда.

Игровое упражнение может проводиться как в круге от 6-8 до 15-20 участников, так и в работе с целым классом. По времени оно занимает от 10 до 15-20 минут. Общая процедура следующая:

Участникам объясняется, как соотносятся понятия профессия и специальность: профессия – группа родственных специальностей (например, профессия – учитель, специальность – учитель физкультуры и т. п.).

Инструкция: “Сейчас будут называться профессии, а вам нужно будет по очереди называть соответствующие специальности”. Если кто-то из игроков называет сомнительные специальности или ошибается, ему можно задавать уточняющие вопросы. Допускаются небольшие обсуждения и дискуссии.

Можно несколько усложнить игровую процедуру, предложив участникам называть специальности не по очереди, а по принципу “пинг-понга” (только что назвавший специальность игрок сам определяет, кто должен назвать следующую специальность, и т.д.). Такое усложнение хотя и вносит в игру некоторый сумбур, но заставляет многих находиться в творческом напряжении.

По аналогичному принципу можно построить другие игровые упражнения: «Профессия – учебное заведение» (называется профессия, а участники должны сказать, где реально можно ее приобрести); «Профессия – медицинские противопоказания» (для данной профессии); «Профессия – требуемые качества» и т.д.

Для повышения активизирующих возможностей данного упражнения можно разбить группу (класс) на команды и устроить соревнование между ними: кто больше назовет соответствующих названной профессии специальностей (учебных заведений, медицинских противопоказаний, профессионально важных качеств...).

Упражнение «Цепочка профессий».

Упражнение используется для развития умения выделять общее в различных видах трудовой деятельности. Данное умение может оказаться полезным в случаях, когда человек, ориентируясь на конкретные характеристики труда, сильно ограничивает себя в выборе (как бы “зацикливаясь” на одной – двух профессиях с этими характеристиками), но ведь такие же характеристики могут встречаться во многих профессиях.

Проводить упражнение лучше в кругу. Число участников от 6-8 до 15-20. Время проведения от 7-10 до 15 минут.

Инструкция: «Сейчас мы по кругу выстроим "цепочку профессий". Я назову первую профессию, например, металлург, а следующий назовет профессию, в чем-то близкую металлургу, например, повар. Следующий называет профессию, близкую к повару и т.д. Важно, чтобы каждый сумел объяснить, в чем сходство названных профессий, например, и металлург, и повар имеют дело с огнем, с высокими температурами, с печами...»

По ходу игры ведущий иногда задает уточняющие вопросы, типа: “В чем же сходство вашей профессии с только что названной?”. Окончательное решение о том, удачно названа профессия или нет, принимает группа.

При обсуждении игры важно обратить внимание участников, что между самыми разными профессиями иногда могут обнаруживаться интереснейшие общие линии сходства. К примеру, если в начале цепочки называются профессии, связанные с металлообработкой (как в нашем примере), в середине – с автотранспортом, а в конце – с балетом (для подтверждения сказанного приводим пример подобной цепочки: металлург – повар – мясник – слесарь (тоже рубит, но металл) – автослесарь – таксист – сатирик эстрадный – артист драмтеатра – артист балета и т.д.). Такие неожиданные связи между самыми разными профессиями свидетельствуют о том, что не следует ограничиваться только одним профессиональным выбором, ведь очень часто то, что человек ищет в одной профессии, может оказаться в других, более доступных профессиях...

Иногда сходство между профессиями носит почти юмористический характер: например, что может быть общего между профессиями водитель автобуса и преподаватель в вузе? Оказывается и у того, и у другого есть возможность выступать перед аудиториями, да еще у водителя автобуса аудитории бывают шире (сколько людей только в часы пик через салон автобуса проходит?..). Если школьники указывают на подобные, или даже на еще более веселые линии сходства между профессиями, то ни в коем случае нельзя их осуждать за такое творчество — это один из показателей того, что игра получается.

Занятие 12. Ошибки в выборе профессии.

Цель: Осознание привлекательности и непривлекательности сторон любой профессии, возможности ошибок и их последствий; знакомство с правилами грамотного выбора профессии.

Игра «Ловушки – капканчики».

Цель игры – повышение уровня осознания возможных препятствий (ловушек) на пути к профессиональным целям и представления о путях преодоления этих препятствий. Данное игровое упражнение проводится в кругу, количество участников – от 6-8 до 12-15. Время – 20-30 минут.

Процедура включает следующие этапы:

Совместно с группой определяется конкретная профессиональная цель (поступление в конкретное учебное заведение; окончание данного заведения, оформление на конкретное место работы или конкретное профессиональное достижение, включая построение карьеры и получение наград, премий и прочего...).

В группе выбирается доброволец, который будет «представлять» какого-то вымышленного человека (если доброволец пожелает, то он может представлять и самого себя...). При этом для вымышленного человека необходимо сразу же определить его основные характеристики: пол, возраст (желательно, чтобы возраст соответствовал возрасту большинства присутствующих, что сделает упражнение более актуальным для играющих), образование и др. Но таких характеристик не должно быть слишком много!

Общая инструкция: «Сейчас каждый, уже зная, к каким целям стремится наш герой, должен будет определить (или придумать) для него некоторые трудности на пути к профессиональной цели. Особое внимание обращаем на то, что трудности могут быть как внешними, исходящими от других людей или от каких-то обстоятельств, так и внутренними, заключенными в самом человеке, и именно об этих, внутренних трудностях многие часто забывают. Желательно определить даже 2-3 таких трудностей-ловушек на случай, если похожие трудности придумают другие участники (чтобы не повторяться).

Выделяя такие трудности, каждый обязательно должен подумать и о том, как преодолеть их. Главному игроку также дается время, чтобы он выделил несколько наиболее вероятных трудностей на пути к своей цели и также подготовился ответить, как он собирается их преодолевать.

После этого по очереди каждый будет называть по одной трудности-ловушке, а главный игрок сразу же (без размышления) должен будет сказать, как можно было бы эту трудность преодолеть. Игрок, назвавший данную трудность, также должен будет сказать, как можно было бы ее преодолеть. Ведущий с помощью группы определит (с помощью голосования или других процедур), чей вариант преодоления данной трудности оказался наиболее оптимальным. Победителю (главному игроку или представителю группы) будет поставлен "плюс". Если к концу игры у главного игрока окажется больше плюсов, то значит, он сумел преодолеть основные трудности (ловушки-капканчики) на пути к своей цели.

Далее игроки, включая главного героя, выделяют на своих листочках основные трудности на пути к намеченной цели. Напоминаем, что трудности бывают не только внешними, но и внутренними.

Каждый по очереди называет свою трудность. Если оказывается, что какая-то трудность будет явно надуманной, то сама группа должна решить, обсуждать подобную трудность или нет. Сразу же главный игрок говорит, как он собирается ее преодолеть.

После него о своем варианте преодоления трудности говорит игрок, назвавший эту трудность. Ведущий с помощью остальных игроков определяет, чей вариант преодоления трудности оказался оптимальным, интересным и реалистичным. Наконец, подводятся общий итог (сумел герой преодолеть названные трудности или нет). При общем подведении итогов можно также посмотреть, сумел ли еще на подготовительном этапе главный игрок выделить те трудности (на своем листочке), которые уже в игре предлагали ему остальные участники. Ведущий должен поощрить такой обмен опытом, но одновременно следить и за тем, чтобы игра проходила динамично и не увязала в несущественных деталях.

Упражнение «Лучший мотив».

Цель упражнения: помочь участникам на практике понять особенности осознанного выбора профессии.

Инструкция: «Наша задача – выбрать наиболее правильный мотив выбора профессии, то есть ту главную причину, по которой все люди должны выбирать себе профессию. Для этого я буду зачитывать по 2 мотива. Вы путем обсуждения и, возможно, голосования должны прийти к мнению, какой мотив лучше».

Список мотивов включает 16 фраз:

1. Возможность получить известность, прославиться.
2. Возможность продолжать семейные традиции.
3. Возможность продолжать учебу со своими товарищами.
4. Возможность служить людям.
5. Заработок.
6. Значение для экономики страны, общественное и государственное значение профессии.
7. Легкость поступления на работу.
8. Перспективность работы.
9. Позволяет проявить свои способности.
10. Позволяет общаться с людьми.
11. Обогащает знаниями.
12. Разнообразная по содержанию работа.
13. Романтичность, благородство профессии.
14. Творческий характер труда, возможность делать открытия.
15. Трудная, сложная профессия.
16. Чистая, легкая, спокойная работа.

Ведущий зачитывает 1-й и 2-й мотив, 3-й и 4-й ... 15-й и 16-й. После этого у него остается список из 8 мотивов, из которого он опять зачитывает 1-й и 2-й мотив, 3-й и 4-й и т.д.

Занятие 13. Способности и профессиональная пригодность.

Цель: Ознакомление с понятиями «способности» и «профессиональная пригодность»; обобщение полученных знаний о профессиях; соотнесение этих знаний со своими возможностями.

Упражнение «Кто есть кто?»

Цель упражнения: дать возможность участникам соотнести свой образ с различными профессиями на основании знания учащихся друг о друге.

Игра проводится в круге, но возможен вариант проведения ее в классе, в игре могут участвовать от 6-8 до 12-15 человек. Время на первое проигрывание – 5-7 минут.

Инструкция: «Сейчас я буду называть профессии, каждый в течение нескольких секунд должен посмотреть на своих товарищей и определить, кому эта профессия подойдет в наибольшей степени. Далее я хлопну в ладоши, и все по команде одновременно должны показать рукой на выбранного человека, наиболее подходящего для названной профессии».

Еще перед началом игры ведущий может спросить у участников группы, какие профессии для них наиболее интересны, и выписать эти профессии (примерно 10-15 штук) на доске, называя впоследствии профессии из этого перечня. Это исключит случаи, когда названная профессия никому не будет интересна, а может быть даже и неприятна.

Показав рукой на своего товарища, все должны на время замереть, а ведущий по очереди подсчитывает, сколько рук показывает на каждого человека, т.е. чей образ, по мнению большинства игроков, в наибольшей степени соответствует данной профессии.

Если упражнение проводится в классе, и учащиеся сидят на своих местах за партами, то все основные правила сохраняются, а ведущий должен быть готов к несколько большим эмоциям игроков. Однако при таком варианте игры школьникам намного проще сосчитать самим, сколько товарищей на них показывают, ведь в отличие от игры в круге, где все сидят плотно друг с другом, в классе больше простора и меньше ошибок с показыванием и обращением друг к другу.

Упражнение «Поступь профессионала».

Цель упражнения: в веселой форме смоделировать некоторые типичные черты и особенности поведения тех или иных профессионалов, позволяющие лучше понять обобщенные образы представителей данных профессий и соотнести их с представлениями о собственном Я-образе.

Количество участников игры — от 6-8 до 15-20 человек. Время — от 20 до 30-40 минут. Процедура включает следующие этапы:

Ведущий предлагает всем рассчитаться по порядку номеров. Каждый достает листочек бумаги и проставляет на нем в столбик столько номеров, сколько оказалось участников игры.

Общая инструкция: «Данное игровое упражнение одновременно очень необычное и очень простое. Мы попробуем изобразить те или иные профессии с помощи походки, ведь можно же изображать разные вещи и явления с по-

мощью жестов, мимики, различных поз и т.п. Сначала каждый должен выбрать для себя профессию, которую он захочет представить с помощью своей походки. Сейчас каждый из Вас по очереди встанет со своего места, спокойно подойдет ко мне и очень тихо (шепотом) скажет мне на ухо, какого профессионала он хотел изобразить с помощью своей походки. После этого он так же тихо пройдет на свое место. Остальные должны будут внимательно наблюдать за походкой очередного игрока, а в своих листочках напротив номера этого игрока написать ту профессию, с которой у Вас проассоциировалась его походка. Известно ведь, что по походке можно иногда угадать, работает человек грузчиком или артистом балета, военным или бухгалтером и т.д.”.

Будет лучше, если первым пример покажет сам ведущий, поскольку упражнение действительно очень необычное и у кого-то из игроков оно может вызвать некоторое недоумение. Ведущий должен продемонстрировать, что нет ничего особенного в том, что он просто встанет со своего места, подойдет к одному из игроков и шепотом скажет ему на ушко, какую профессию он изображает с помощью своей походки.

Далее игроки по очереди проделывают то же самое, но каждый раз, называя предварительно свой порядковый номер. Ведущий записывает в своем листочке какой номер какую именно профессию хотел представить своей походкой.

Если окажется, что кто-то из озорства напишет какую-то явно неприличную (обидную) профессию, то ведущий ее просто не зачитывает.

Игра проходит оживленно и весело, хотя столь простое на первый взгляд задание — пройти по классу под взглядами своих одноклассников — для кого-то может оказаться непростым испытанием. Поэтому, если кто-то откажется участвовать в упражнении, то нужно отнестись к нему с пониманием и предложить просто понаблюдать за своими товарищами.

Упражнение «Человек – профессия».

Цель: побуждение интереса участников к выбору профессии; дать возможность участникам «посмотреть на себя со стороны».

Это упражнение является профориентационной модификацией игр типа «ассоциации». Выбирается участник, которому предстоит отгадать другого загаданного игрока. Ему дается на это три попытки. Правила: отгадывающий должен задавать всем присутствующим один и тот же вопрос: «С какой профессией ассоциируется загаданный человек?» Каждый должен отвечать, стараясь выбрать наиболее подходящую для него профессию (при этом разные участники могут называть одну и ту же профессию).

Занятие 14. Личный профессиональный план.

Цель: Обобщение и систематизация приобретенных знаний; обучение правилам составления личного профессионального плана.

Упражнение «Мой портрет в лучах солнца».

Нарисуйте солнце. В центре солнечного круга напишите свое имя или нарисуйте свой портрет. Затем вдоль лучей напишите все свои достоинства, Все хорошее, что вы о себе знаете. Постарайтесь, чтобы лучей было как можно больше. На выполнение упражнения отводится 15-20 минут.

Упражнение «Люди, не похожие на меня».

Каждому участнику предлагается представить себе своего друга, который в каких-то важных вещах существенно от него отличается. Затем необходимо, не называя его имени, рассказать, чем он отличается и почему он участнику дорог.

Упражнение «Кандидат».

Представьте, что вы кандидаты для выполнения важного и ответственного задания. Вы сейчас перед отборочной комиссией, и для того, чтобы она отобрала именно вас, постарайтесь рассказать все самое хорошее о себе. При рассказе используйте свой рисунок.

«За пером Жар-птицы».

Работа с притчей.

Целеустремленность.

«Учитель, – спросили ученики восточного мудреца, – почему ты поклонился вору, которого сегодня вели на казнь?» Мудрец ответил: «Я поклонился не вору, а целеустремленности этого человека. У него была цель, и он отдал за нее жизнь. Представляете, чего бы он достиг, если бы у него была правильная цель».

Профессиональный план – обоснованное представление об избираемой области трудовой деятельности, о способах овладения будущей профессией и перспективах профессионального роста [3].

Занятие 15. Составление личного профессионального плана

Цель: Обобщение знаний, полученных о профессиях, своих личностных особенностей. Составление плана личного профессионального роста.

Примерная схема личного профессионального плана.

Главная цель. Чем буду заниматься, какой трудовой вклад внесу в общее дело, кем буду, каким буду, где буду, чего достигну, на кого буду равняться.

Ближайшие задачи и более отдаленные перспективы. Первая область деятельности, специальность, работа, трудовая проба сил, чему и где учиться, перспективы повышения мастерства, профессионального роста.

Пути и средства достижения цели. Изучение справочной литературы, беседы со специалистами, самообразование, поступление в определенное учебное заведение (ТиПО, вуз, курсы).

Внешние сопротивления на пути достижения цели. Трудности, возможные препятствия, возможные противодействия тех или иных людей.

Внутренние условия достижения цели. Свои возможности: состояние здоровья, способности к обучению, настойчивость, терпение, склонности к практической и теоретической работе, другие личные качества, необходимые для учебы и работы по данной специальности, работа по самовоспитанию.

Запасные варианты и пути их достижения. Например: "Не поступлю в вуз – попробую поступить на ту же специальность в колледж" и т. д.

Упражнение «Визитка».

Упражнение «Моя линия жизни».

Нарисуйте на листке бумаги вектор произвольной длины. Начало вектора – точка рождения. Обозначьте крестиком место, где вы чувствуете себя в данный момент. Укажите возраст. В промежутке от рождения до вашего настоящего возраста укажите все значимые события вашей жизни.

Спланируйте вашу будущую жизнь. Что вы хотите, чтобы сбылось в вашей судьбе? Обозначьте эти события на линии жизни.

Обсуждение – анализ основных тенденций

Занятие 16. Навыки самопрезентации

Цель: Ознакомить учащихся с основами самопрезентации.

Ознакомление учащихся с основами самопрезентации проходит в три этапа, в форме проведения семинаров-тренингов.

Первый семинар-тренинг. Язык тела: понимание жестов других людей, расположение к себе своими.

1. Знакомство, вступительное слово (10 мин.).

2. Первый шаг: изучение жестов рук.

1. Защитные жесты: рассказывается о видах защитных жестов (перекрещение рук, ног и др.), производится закрепление материала в виде анализа поз присутствующих, упражнения "Закрыться разными способами" и анализа разыгрываемой игры.

2. Жесты доминирования: рассказывается о видах жестов доминирования (поворот кисти при рукопожатии, выставление пальцев и др.), закрепление (аналогичное предыдущему).

3. Жесты прикосновений: рассказывается о видах и значениях жестов прикосновений (потирание носа, глаза, собирание и др.), закрепление.

4. Прочие жесты рук: то же.

3. Второй шаг: изучение различных положений головы, корпуса и ног.

1. Защитные жесты: рассказывается о видах защитных жестов (отворачивание и др.), закрепление.

2. Жесты головы: рассказывается о видах жестов головой (наклонения, поворачивания), закрепление.

3. Зональное расположение, направление и наклоны корпуса: рассказывается о смыслах движений корпуса, закрепление.

4. Другие положения корпуса.

4. Третий шаг: другие жесты, движения и сигналы.

1. Манипулирование различными предметами: рассказывается о смысле манипулирования теми или иными предметами (очками, ручкой и т.д.), закрепление.

2. Движения глаз: рассказывается о смысле направленностей взгляда, открытости-закрытости глаз и пр., закрепление.(удален один пункт)

5. Четвертый шаг: отзеркаливание и другие способы расположения к себе.

1. Демонстрация открытых поз: повторение видов защитных жестов, обучение открытым жестам и позам, закрепление.

2. Выражение заинтересованности: повторение жестов, отражающих незаинтересованность и заинтересованность, рассказывается о комбинациях жестов заинтересованности, закрепление.

3. Отзеркаливание: рассказывается об отзеркаливании жестов партнера как наиболее успешном способе расположения к себе, закрепление (все разбиваются на пары и играют в отзеркаливание).

6. Пятый шаг (занимает все время от конца четвертого шага до конца тренинга): разыгрывание ситуаций реального тренинга.

Используется система жетонов. Ведущий является заказчиком определенной услуги (к примеру, за какое-то время решить арифметическую задачку) и выбирает из присутствующих "менеджера" (то есть того, кто будет выбирать конкретного исполнителя/исполнителей). "Менеджер" должен, исходя из рода задачи (ведущий описывает задачу только в общих чертах) и способностей присутствующих выбрать исполнителя/исполнителей. С каждым присутствующим "менеджер" проводит собеседование в течение одной минуты. В случае удачного выполнения задачи ведущий даёт "менеджеру" какое-то количество жетонов, которое он сам, исходя из договоренности с исполнителями и распределяет. За 10-15 минут до конца семинара-тренинга все присутствующие на нем высказывают свое мнение о нем и о своих успехах и неудачах в процессе разыгрывания.

Второй семинар-тренинг.

Риторика: обретение собственного речевого стиля.

1. Знакомство, вступительное слово (10 мин.).

2. Первый шаг: развитие акустических характеристик речи.

1. Рассказывается об основных проблемах, связанных с дефектами речи: тихая речь, нозальность, неиспользование грудного резонатора и др.

2. Каждый участник рассказывает какое-либо стихотворение; после каждого выступления ведущий анализирует акустические характеристики речи выступившего, предлагает упражнения по самосовершенствованию.

3. Производится игра "Кубок обладателей хорошего голоса": попарно зачитывается один и тот же прозаический текст

3. Второй шаг: использование разных интонаций при психологическом воздействии на другого человека.

1. Рассказывается о методах психологического воздействия и соответствующих им интонациях: внушение, убеждение, доказательство, приказ, изменение состояния.

2. Все участники разбиваются на пары. Для каждой пары находится тема для обсуждения, по которой имеются противоречия. В течение 10 минут (по две

минуты на каждый метод) происходит спор с использованием интонаций, присущих одному из методов психологического воздействия.

3. Происходит совместное обсуждение того, в каких ситуациях приемлемы те или иные методы.

4. Третий шаг: весь упор при "устройстве на работу" делается на стилевом построении рассказа о себе, своих способностях.

5. Четвертый шаг, заключительный шаг: каждый участник должен рассказать о прошедшем семинаре-тренинге в том стиле, который он выбрал и заявил.

Третий семинар-тренинг.

Власть дающего: "Я никогда ничего не беру, а только даю!"

Знакомство, вступительное слово (10 мин.).

1. Первый шаг: техники, снижающие эмоциональное напряжение.

Рассказывается о девяти факторах, помогающих/мешающих снижению эмоционального напряжения в общении (даны положительные и отрицательные полюса):

+	-
- давать выговориться партнеру	- мешать этому
- вербализация эмоционального состояния (своего и партнера)	- игнорирование его
- подчеркивание общности	- подчеркивание различий
- интерес к проблемам партнера	- игнорирование их
- подчеркивание значимости партнера	- принижение партнера
- немедленное признание своей неправоты	- оттягивание признания
- предложение конкретного выхода	- поиск виноватого
- обращение к фактам	- переход на личности, на "вообще"
- спокойный, уверенный темп речи	- избегание, убыстрение темпа речи

б) Участники разбиваются на пары, в каждой происходит на протяжении 5 минут обсуждение какой-либо спорной темы: о погоде, о спорте, о воспитании детей и т.д. Затем каждый сам себя оценивает по каждому фактору (+, - или 0) и рассказывает, что ему помешало использовать все факторы.

2. Второй шаг: мотивация достижения.

1. Рассказывается о том, что такое мотивация достижения и почему это хорошо.

2. Составление проективных рассказов с использованием категорий мотивации достижения.

3. Третий шаг: "Что можно дать собеседнику?"

1. Происходит коллективное обсуждение того, что можно дать в разговоре собеседнику интересного, захватывающего.

2. Обучение "искусству фишек": участники садятся в круг и начинают по очереди "двигать фишки", то есть интересные, неожиданные или по-новому поданные идеи или мысли, которые на какое-то время заставляют собеседника всерьез задуматься, отвлечься на какое-то, пусть и небольшое, время. Все

присутствующие оценивают идею – "фишка" она или нет. Тот, кто выдвинул "нефишку" – выбывает из игры. Последние два игрока объявляются "фишечниками года". В зависимости от времени игра может повториться.

Заключительное занятие.

Цель: Самопрезентация каждого учащегося

**Программа
спецкурса по психологии «Я и моя профессия»
для учащихся 10-11 классов ресурсного центра
с русским языком обучения**

Психолог: Галиуллина Р.Р.

Пояснительная записка

Переход на двенадцатилетнее обучение предусматривает как можно более раннее профессиональное самоопределение школьников для более целесообразного выбора профиля обучения. В настоящее время в рамках одиннадцатилетнего обучения не менее важно помочь школьникам определиться с выбором будущей профессии. Практика психологического консультирования в рамках профориентации учащихся сельских школьников показывает, что ребята сталкиваются с достаточными трудностями, осуществляя подобный выбор. К десятому и даже одиннадцатому классу многие школьники не могут определиться с будущей профессией, а значит, и с профильными предметами на ЕГЭ, что сказывается на качестве подготовки к нему.

Эти трудности связаны с тем, что многие школьники не знают четко своих интересов, склонностей, способностей, особенностей темперамента и характера, которые могут повлиять на профессиональную деятельность и, следовательно, на выбор профессии. Правильному самоопределению также мешает дефицит знаний о самих профессиях и требованиях, предъявляемых отдельными профессиями к способностям, умениям и личностным особенностям человека.

Таким образом, встала необходимость введения учебного курса для старшеклассников магнитных школ, где бы раскрывались психологические аспекты профессионального самоопределения.

Данный курс поможет учащимся узнать особенности своего темперамента, характера, определить свои интересы, склонности и соотнести их с требованиями конкретных профессий, определиться с выбором профессии.

Учебная и воспитательная значимость курса – в осознании и познании учащимися своих возможностей и способностей, размышлениях о целях жизненного пути и способах их достижения, в повышении самооценки и приобретении навыков построения конструктивных взаимоотношений.

Цель курса: оказание помощи школьникам магнитных школ в профессиональном самоопределении для более целесообразного выбора профиля обучения, предупреждение ошибок в выборе профессии.

Задачи курса:

- актуализация процесса самоопределения благодаря получению знаний о себе и профессиях,
- определение направленности, интересов и профессиональных предпочтений учащихся,
- повышение мотивации учения,
- помощь в социальной и профессиональной адаптации,
- повышение уровня психологической компетентности учащихся,
- формирование адекватной самооценки,
- формирование навыков конструктивного общения,
- воспитание ответственности и самостоятельности.

Данный курс рассчитан на 6 академических часов в год, проводится с учениками МКШ 10-11 классов в течение года.

Занятия проводятся с использованием электронных тестов, профориентационных активизирующих игр, элементов диспута, в тренинговом режиме. Наглядный материал (таблицы, схемы) демонстрируется и обрабатывается на интерактивной доске. Применяются групповые, фронтальные, командные формы организации учащихся.

Предполагаемые результаты: получение учащимися знаний о себе, различных профессиях, о требованиях, предъявляемых отдельными профессиями к личностным качествам человека, приобретение навыка конструктивного взаимодействия, выбор профиля обучения и будущей профессии.

Содержание программы.

1. Введение. 1 час. Упражнения на актуализацию своих особенностей, желаний. На повышение самооценки: «Я – Асланбек, я люблю...», «Я похож, я отличаюсь...», «Кто я?» (10 ассоциаций), «Какой я?» (повышение самооценки). Проведение мини-анкеты. Сообщение цели и задач курса. Определение понятий: интересы, склонности, способности.

2. Необходимые качества характера. 1 час. Профориентационная игра «Комплимент» (модификация разработки из беседы о ценности личностных качеств). Проведение теста Холланда на определение типа личности.

3. Типология профессий. 1 час. Проведение теста «ПДО» на определение профессиональных предпочтений. Классификация профессий: человек – природа, человек – техника, человек – человек, человек – художественный образ, человек – знаковая система. Составление психологического портрета профессионала.

4. Темперамент и характер. 1 час. Определение темперамента по тесту Айзенка. Прогнозирование профессиональной карьеры в зависимости от типа

темперамента. Взаимосвязь черт характера и темперамента. Способы самокоррекции характера.

5. Ценности жизни. 1 час. Достижение цели. Проведение методики «Сейчас и потом» на осознание ценностей жизни. Методика «Ты сможешь, ты добьешься!» на определение целей и путей их достижения.

6. Важность различных профессий. Итоги курса. 1 час. Психологическая игра «Необитаемый остров» на осознание важности различных профессий и своих способностей и возможностей. Подведение итогов курса.

Методические рекомендации

Каждое занятие начинается с психологического упражнения, направленного на мобилизацию внимания, повышение мотивации к уроку. После упражнения проводится краткое обсуждение, в ходе которого ребята подходят к осознанию цели занятия. Например, через упражнение «Радость узнавания», в котором дети на ощупь узнают друг друга, учитель подводит учащихся к пониманию того, что знание определенных особенностей внешности помогает узнавать людей по их внешним признакам, а знание внутренних качеств характера помогает выбрать зону профессиональной деятельности, где эти качества могут пригодиться. Так определяется тема занятия «Необходимые качества характера».

Все профориентационные методики проводятся в таком режиме, чтобы ребята получили не только результаты теста, но и смогли обсудить эти результаты, примерить их к требованиям общества. Некоторые тестовые методики даются в электронном варианте. Такое занятие проводится в компьютерном классе.

Для проведения игр «Ты сможешь, ты добьешься!», «Катастрофа» и «Необитаемый остров» учителю необходимо иметь навыки тренинговой работы и организации коллектива.

В конце курса ребятам можно помочь соединить вместе результаты всех проводимых тестов и игр и сделать профессиональный выбор.

Также с учащимися желательно провести индивидуальную профориентационную работу.

Календарно-тематическое планирование и содержание курса

Календарно-тематическое планирование в 10-11 классах составлено в соответствии с Государственным общеобразовательным стандартом среднего образования (начального, основного, среднего, общего среднего образования), утверждённым постановлением Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года №1080, согласно инструктивно-методическому письму «Об особенностях преподавания основ наук в общеобразовательных организациях Республики Казахстан в 2015-2016 учебном году».

10 класс

№ урока	Тема занятия	Содержание занятия	Кол-во часов	Дата проведения
1	Введение в курс	Упражнения на актуализацию своих особенностей, желаний. На повышение самооценки: «Я – Таня, я люблю...», «Я похож, я отличаюсь...», «Кто я?» (10 ассоциаций), «Какой я?» (повышение самооценки). Проведение мини-анкеты. Сообщение цели и задач курса. Определение понятий: интересы, склонности, способности.	1	
2	Необходимые качества характера	Профориентационная игра «Комплимент» беседа о ценности личностных качеств. Проведение теста Холланда на определение типа личности.	1	
3	Типология профессий	Проведение теста «ПДО» на определение профессиональных предпочтений. Классификация профессий: человек – природа, человек – техника, человек – человек, человек – художественный образ, человек – знаковая система. Составление психологического портрета профессионала.	1	
11 класс				
4	Темперамент и характер	Определение темперамента по тесту Айзенка. Прогнозирование профессиональной карьеры в зависимости от типа темперамента. Взаимосвязь черт характера и темперамента. Способы самокоррекции характера.	1	
5	Ценности жизни. Достижение цели	Проведение методики «Сейчас и потом» на осознание ценностей жизни. Методика «Ты сможешь, ты добьешься!» на определение целей и путей их достижения.	1	
6	Профессии разные важны, профессии всякие нужны. Итоги курса	Психологическая игра «Необитаемый остров» на осознание важности различных профессий и своих способностей и возможностей. Подведение итогов курса.	1	
Всего 6 часов				

Список литературы

1. Овчарова Р.В. «Справочная книга школьного психолога». Изд. Просвещение. 1996 г.

2. Рогов Е.И. «Настольная книга практического психолога». Изд. ВЛАДОС – ПРЕСС. 2002 г.
3. Климов Е.А., Чистякова С.Н. «Основы производства. Выбор профессии». Изд. Просвещение. 1987 г.
4. Римская Р., Римский С. «Практическая психология в тестах или Как научиться понимать себя и других». Изд. АСТ – ПРЕСС. 1997 г.
5. Республиканский научно-практический центр «Дарын». «Психологическая диагностика и развитие личности. Тренинг для молодежи» (методическое пособие). Алматы. 1999 г.
6. Рязапкина Г. «Факультативный курс для учащихся 10-11 классов».
7. Пряжников Н. «Комплимент» Карточно – бланковая игра.
8. Пряжников Н. «Остров» Профориентационная игра.
9. Битянова М. «Остров обитаемый в океане есть...»
10. Герасименко И. «О некоторых особенностях морских путешествий».

ОБРАЗЦЫ МАТЕРИАЛОВ ПО ПРЕДПРОФИЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ

КГУ «Средняя общеобразовательная школа № 21 отдела образования акимата города Экибастуза»

Программа кружка «Физика в быту»

(для обучающихся 6-9 классов, по 34 часа в год)

Составитель: Кошкарбаева Д.К.,
учитель физики

2017-2018 учебный год

1. Пояснительная записка

Данная программа кружка «Физика в быту» составлена для обучающихся 6–9 классов средней общеобразовательной школы, занимающихся в системе дополнительного образования. Ее основным направлением является комплексный подход к получению обучающимися знаний, умений и навыков (в процессе занятий в творческом объединении) на базе теоретического материала, рассмотренного на уроках в школе. Занятия кружкового объединения способствуют раннему развитию и поддержке интереса обучающихся к деятельности определенного направления, дают возможность расширить и углубить знания и умения, полученные в процессе учебы. Помогают лучше осваивать школьную программу и создают условия для всестороннего развития личности. Занятия кружка являются источником мотивации учебной деятельности учащихся, дают им глубокий эмоциональный заряд. Прохождение изучаемого материала происходит с опережением в 6

классе и примерно параллельно с курсом физики в основной школе с соответствующим повторением, проведением самостоятельных экспериментов, изготовлением пособий и моделей, закреплением, расширением и углублением знаний учащихся, что повышает эффективность обучения и в творческом объединении, и на уроках. Учащиеся лучше понимают материал. Следовательно, у них возникает уверенность в своих силах и желание приобретать новые знания. Появляется ощущение успеха.

Воспитание творческой активности учащихся в процессе изучения ими физики является одной из актуальных задач, стоящих перед учителем. Основными средствами такого воспитания и развития способностей учащихся являются экспериментальные исследования и задачи. Умением решать задачи характеризуется в первую очередь состояние подготовки учащихся, глубина усвоения учебного материала. Решение нестандартных задач и проведение занимательных экспериментальных заданий способствует пробуждению и развитию у них устойчивого интереса к физике. Программа «Физика в быту» закрепляет основные физические понятия и законы, знакомит с чудесами природы и техники, с великими учеными и изобретателями.

Планирование работы кружка рассчитано на 1 час в неделю.

Основные цели программы:

1. Создание условий для формирования и развития творческих способностей, умения работать в группе, вести дискуссию, отстаивать свою точку зрения.
2. Формирование целостного представления о мире, основанного на приобретенных знаниях, умениях, навыках и способах практической деятельности.
3. Развитие мотивации личности к познанию и творчеству.
4. Формирование интереса к изучению физики и проведению физического эксперимента.
5. Подготовка к осуществлению осознанного выбора профессии.

Задачи программы:

1. *Образовательные:* способствовать самореализации обучающихся в изучении конкретных тем физики, развивать и поддерживать познавательный интерес к изучению физики как науки, знакомить учащихся с последними достижениями науки и техники, научить решать задачи нестандартными методами, развитие познавательных интересов при выполнении экспериментальных исследований с использованием информационных технологий.

2. *Воспитательные:* воспитание убежденности в возможности познания законов природы, в необходимости разумного использования достижений науки и техники, воспитание уважения к творцам науки и техники, отношения к физике как к элементу общечеловеческой культуры.

3. *Развивающие:* развитие умений и навыков учащихся самостоятельно работать с научно-популярной литературой, умений практически применять физические знания в жизни, развитие творческих способностей, формирование у учащихся активности и самостоятельности, инициативы. Повышение культуры общения и поведения.

2. Описание содержания разделов программы

В курсе программы «Физика в быту» за 6 класс (34 часа) учащиеся знакомятся с такими понятиями, как световые явления, солнечные и лунные затмения, отражение света, преломление света, глаз как оптический орган зрения, теплопередача и работа, изменение агрегатных состояний вещества, тепловые двигатели; выполняют экспериментальные задания, решают кроссворды и ребусы.

В 7 классе (34 часа) учащиеся изучают электрические явления, понятия силы тока, напряжения и сопротивления, электромагнитные явления; выполняют тестовые задания, отгадывают кроссворды, готовят презентации, исследовательские проекты.

В 8 классе (34 часа) учащиеся изучают основные величины, характеризующие движение тела, определяют скорость, ускорение и др. Знакомятся с законами Ньютона, вычисляют вес тела при движении, рассматривают движение тела по горизонтали, по вертикали и под углом к горизонту.

В 9 классе (34 часа) учащиеся решают задачи на законы сохранения импульса и энергии, изучают механические и электромагнитные волны. Готовят сообщения по различным темам, презентации к ним. Решают тесты различных уровней с одним или с несколькими вариантами ответов.

3. Учебно-тематический план

6 класс

<i>№ п/п</i>	<i>Тема занятия</i>	<i>Количество часов</i>	<i>Дата</i>
1	Свет и зрение	1	
2	Источники света. Отражение света.	1	
3	Тени и полутени	1	
4	Солнечное и лунное затмение	1	
5	Камера обскура	1	
6	Использование отражения света от плоских зеркал	1	
7	Многократное изображение предмета в нескольких плоских зеркалах	1	
8	Прозрачность тел	1	
9	Зрительные иллюзии, порождаемые преломлением света	1	
10	Миражи	1	
11	Цвета тел	1	
12	Глаз – живой оптический аппарат	1	
13	Свойства глаза	1	

14	Изготовление калейдоскопа	1	
15	Рассказы о физиках. Люди науки. Нобелевские лауреаты по физике.	1	
16	Тепловые явления.	1	
17	Из истории термометра	1	
18	Теплота резания и сварка трением	1	
19	Опыт с нитью	1	
20	Опыт «Полосатый стакан»	1	
21	Удивительное вещество – вода	1	
22	Разделение жидкостей	1	
23	Туман помогает резцу	1	
24	Туман и роса, дождь и снег	1	
25	Можно ли управлять погодой	1	
26	Какой закон?	1	
27	Из истории поршневой паровой машины	1	
28	Из истории ДВЗ	1	
29	Паровая турбина	1	
30	Тепловые двигатели в авиации	1	
31	Ракета и полеты в космос	1	
32	Подготовка презентаций	1	
33	Разбор экспериментальных и качественных задач	1	
34	Решение экспериментальных и качественных задач	1	

Учебно-тематическое планирование 7 класс

№ п/п	Тема занятия	Количество часов	Дата
1	Начало изучения электрических явлений	1	
2	Когда электризация тел вредна	1	
3	Когда электризация тел полезна	1	
4	Из истории изучения грозы	1	
5	Как образуются грозовые облака	1	
6	Как было открыто атомное ядро	1	
7	Отгадывание кроссвордов	1	
8	Отгадывание ребусов	1	
9	От лягушачьих лапок к вольту столбу	1	
10	Провода и их изоляция	1	
11	Как и чем замыкаются контакты	1	
12	Применение электролиза в технике	1	
13	Как Ом открыл свой закон	1	
14	Проволочная нить рассказывает	1	
15	Электроразведка полезных ископаемых	1	
16	Молния	1	
17	Будьте осторожны с электричеством	1	
18	А знаете ли вы, что... Гальванометр и амперметр.	1	
19	Гальванометр и вольтметр	1	
20	Химический источник тока	1	
21	Веселый лабиринт	1	
22	Электрическая цепь	1	

23	Криптограмма	1	
24	Игра «Назовите фамилию»	1	
25	Игра «Как прочитать?»	1	
26	Из истории изобретения лампы накаливания	1	
27	Электричество плавит металл	1	
28	Электронагревательные приборы	1	
29	О земном магнетизме и его изучении	1	
30	Почему колеблется магнитная стрелка	1	
31	Игра «Догадайтесь», «Какое слово?»	1	
32	Отгадывание и составление ребусов по теме	1	
33	Проектная работа. Подготовка презентации	1	
34	Защита проектов. Научно-практическая конференция «Это Вы можете!»	1	

Учебно-тематическое планирование 8 класс

<i>№ п/п</i>	<i>Тема занятия</i>	<i>Количес тво часов</i>	<i>Дата</i>
1	Знакомство с величинами, характеризующими путь, перемещение и координаты тела	1	
2	Физические величины: векторные и скалярные.	1	
3,4	Решение задач на движение	2	
5,6	Решение задач на расчет ускорения тел	2	
7,8	Построение и чтение графиков равноускоренного движения.	2	
9	Решение качественных задач на расчет скорости, перемещения.	1	
10,1 1	Разбор задач на свободное падение тел.	2	
12,1 3	Решение задач на расчет параметров криволинейного движения	2	
14	Решение задач на расчет параметров периодического движения	1	
15,1 6	Решение задач на движение тел с ускорением (с графическим содержанием)	2	
17	Примеры применения второго закона Ньютона	1	
18	Примеры применения третьего закона Ньютона	1	
19,2 0	Решение задач на применение законов Ньютона	2	
21,2 2	Решение задач на расчет лифта, движущегося с ускорением	2	
23,2 4	Решение задач на расчет веса мотоциклиста, движущегося по окружности.	2	
25,2	Движение тела под действием силы тяжести, направленной	2	

6	по вертикали.		
27,2 8	Движение снаряда, движущегося горизонтально или под углом к горизонту.	2	
29,3 0	Решение тестовых заданий на движение по горизонтали с несколькими вариантами ответов	2	
31,3 2	Решение тестовых заданий на движение по вертикали с несколькими вариантами ответов	2	
33,3 4	Решение качественных задач	2	

Учебно-тематическое планирование

9 класс

<i>№ п/п</i>	<i>Тема занятия</i>	<i>Количество часов</i>	<i>Дата</i>
1	Задачи бытового, краеведческого и технического содержания	1	
2	Примеры, демонстрирующие импульс тела. Реактивное движение. Решение задач	2	
3	Работа и мощность. Решение задач.	1	
4	Закон сохранения энергии. Решение тестов с несколькими вариантами ответов	2	
5	Механические колебания и волны. Решение задач тестов повышенной трудности.	2	
6	Электромагнитные волны. Применение ферромагнетиков.	1	
7	Рассмотрение электромагнитной природы света.	1	
8	Разбор тестовых заданий по теме «Физика атома и атомного ядра».	1	
9	Излучения, их свойства и применение.	1	
10	Подготовить презентацию по теме «Биологическое действие радиации».	1	
11	Электрические явления. Сборка электрических цепей, работа с измерительными приборами. Исследование электрических цепей.	2	
12	Решение олимпиадных задач по физике	1	
13	Интересные явления в природе. Занимательные опыты.	1	
14	Исследование явления электромагнитной индукции.	1	
15	Решение экспериментальных и качественных задач	1	
16	Подготовка магических фокусов, основанных на физических закономерностях	1	
17	Тестовые задания по физике. Подготовка тестов по физике.	1	
18	Решение тестовых заданий повышенного уровня	2	

19	Оптика. Занимательные опыты по оптике.	1	
20	Создание электронной презентации к уроку физики	1	
21	Физика стирки. Что такое поверхностное натяжение	1	
22	Звуковые волны. Занимательные опыты со звуком.	1	
23	Средства современной связи.	2	
24	Строение Солнечной системы. Наблюдение за звездным небом.	2	
25	Проектная работа.	1	
26	Защита проекта. Выставка работ.	1	
27	Итоговый контроль	1	

Литература

1. Журнал «Физика в школе»
2. Физика юным. Алексеева М.Н
3. Факультативный курс физики. Мордовцева Л.С
4. Приложение к газете «Первое сентября» - «Физика»
5. О.Ф.Кабардин «Тестовые задания по физике» (7 – 11 класс), м., Просвещение, 1994
6. Я.И Перельман «Занимательная физика», Чебоксары, 1994
7. Я.И Перельман «Занимательная механика. Знаете ли вы физику?», М, АСТ, 1999
8. Ландау Л.Д., Китайгородский АМ. Физика для всех. - М.: Наука, 1974.
9. Блудов М.М. Беседы по физике. - М.: Просвещение, 1992.
10. Компьютерные программы и энциклопедии на *CD-ROM*: Физика 7-11
11. Библиотека наглядных пособий; Физика 7-11 кл. Практикум; Открытая физика 1.1 (Долгопрудный, ФИЗИКОН).
12. Лукашик В.И. Сборник задач по физике-7-9. - М.: Просвещение, 2002

Образцы оформления проекта образовательной программы обучающихся старших классов

Индивидуальная карта

Ф.И. (обучающегося) _____
 Класс _____
 8. Цель моего образования в старшей школе _____

 9. Что я делаю, потому, что мне интересно
 (выбираю) _____

 10. Что бы я хотела делать
 (заказываю) _____

 11. Что я делаю, потому, что это необходимо
 (исполняю норму) _____

 12. Какие проблемы я вижу в достижении своей
 цели: _____

 Какие способы и формы обучения я буду использовать для решения
 проблем _____

 Подпись ученика(цы) _____
 Подпись руководителя _____

Карта индивидуального образования и развития ребенка.

Учебный год _____
 Класс _____
 Вид обучения _____
 (общеобразовательный, профильный, развивающего обучения, индивидуальный)
 Ф.И.О. обучающегося _____
 Родители: ФИО отца, матери, их социальный статус (профессия, образование, т.д.) _____

 Данные психолого-педагогического исследования (способности, интересы, склонности,
 тип мышления, состояние здоровья, уровень тревожности и т.д.) _____

 Данные анкетирования родителей (каким видят будущее ребенка, профессию, сферу
 деятельности, чем бы хотели, чтобы он занимался в дополнительном образовании?)

 Рекомендации психолога по выбору дополнительного образовательного компонента, по
 построению индивидуальной образовательной траектории _____

Индивидуальный образовательный маршрут:

Базисная часть

Образовательная область	Предмет	Часы	Результативность деятельности
Базисная нагрузка			
Максимально-допустимая нагрузка			
Вариативный компонент			
Предмет	Часы	Результативность деятельности	
Итого часов в неделю:			
Общая нагрузка:			
Дополнительные платные образовательные услуги			
Предмет	Часы	Результативность деятельности	
Недельная нагрузка:			

Дополнительное образование вне школы		
Название	Часы, расписание занятости	Результативность деятельности
Недельная нагрузка		
Участие в ученическом самоуправлении школы		
Название органа УС	Вид деятельности	Результативность деятельности
Участие в КТД школы, класса.		
Название КТД	Вид деятельности	Результативность деятельности
Участие в школьных олимпиадах, конференциях, конкурсах, фестивалях.		
Название, вид мероприятия	Представленная работа	результат

Участие в районных, городских, областных, республиканских, международных программах, конкурсах, конференциях, фестивалях, олимпиадах и т.п.

Название, вид мероприятия	Уровень	Представленная работа	Результат

Выводы об эффективности освоения учеником индивидуальной образовательной траектории:

Успехи _____

Неудачи,
проблемы _____

Причины проблем или
неудач _____

Рекомендации по корректировке индивидуального образовательного маршрута:

Психолога _____

Руководителя _____

Подпись обучающегося _____

Подпись родителей _____

Подпись руководителя _____

Содержание

Введение.....	209
1. Особенности профильно-ориентированного обучения в условиях МКШ.....	213
2. Профессионально-ориентированные образовательные технологии в условиях МКШ.....	263
3. Методические рекомендации по организации процесса обучения в МКШ с ориентацией на будущую профессию.....	324
Заключение.....	364
Список литературы.....	366
Приложение.....	367

**ШЖМ ЖАҒДАЙЫНДА КӘСІПТІК-БАҒДАРЛЫ БІЛІМ БЕРУ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

Әдістемелік ұсынымдар

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ
ПО ПРОФИЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОМУ ОБУЧЕНИЮ В УСЛОВИЯХ МКШ**

Методические рекомендации

Басуға. 15.03.2019 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 26 б.т.

Подписано в печать 15.03.2019 г. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 26 п.л.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Астана қ., Мәңгілік Ел 8, «Алтын Орда» БО, 15-қабат

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина
010000, г. Астана, ул. Мәңгілік Ел 8, БЦ «Алтын Орда», 15 этаж